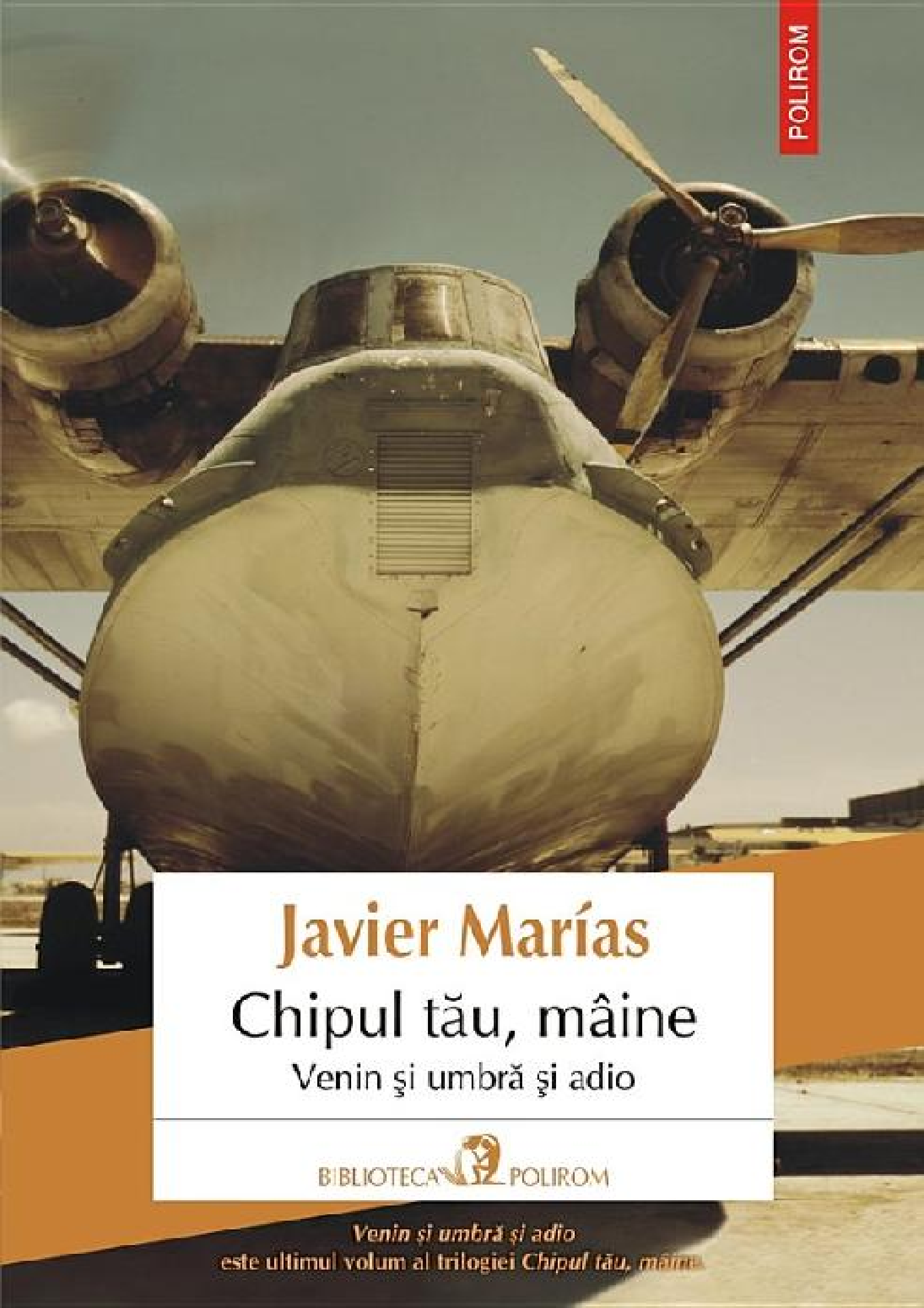

POLIROM

Javier Marías

Chipul tău, mâine

Venin şi umbră şi adio

BIBLIOTECA POLIROM

Venin şi umbră şi adio
este ultimul volum al trilogiei *Chipul tău, mâine*

Javier Marías, *Tu rostro mañana. Veneno y sombra y adiós*

Copyright © Javier Marías, 2007

All rights reserved

© 2016 by Editura POLIROM, pentru traducerea în limba română

www.polirom.ro

Editura POLIROM

Iași, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506

București, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1;

sector 4, 040031, O.P. 53

ISBN ePub: 978-973-46-6404-7

ISBN PDF: 978-973-46-6405-4

ISBN print: 978-973-46-6257-9

Coperta: Radu Răileanu

Foto copertă: © Howard R. Hollem/Biblioteca Congresului SUA

Această carte în format digital (e-book) este protejată prin copyright și este destinată exclusiv utilizării ei în scop privat pe dispozitivul de citire pe care a fost descărcată. Orice altă utilizare, incluzând împrumutul sau schimbul, reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea, închirierea, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informației, altele decât cele pe care a fost descărcată, revânzarea sau comercializarea sub orice formă, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

JAVIER MARÍAS (născut în 1951, la Madrid, în familia marelui filosof Julian Marías Aguilera) este unul dintre cei mai importanţi scriitori spanioli contemporani. Operele sale, traduse în peste treizeci de limbi, se vînd în milioane de exemplare. A publicat romanele *Domeniile lupului* (1971), *Traversarea orizontului* (1973), *Monarhul timpului* (1978), *Secolul* (1983), *Bărbatul sentimental* (1986, distins cu Premio Herralde de Novela), *Romanul Oxfordului* (1989, laureat cu Premio Ciudad de Barcelona, Premio de la Crítica şi Prix L'Oeil et la Lettre), *Inimă atît de albă* (1992, distins cu IMPAC Literary Award şi Premio de la Crítica), *Mîine în bătălie să te gîndeşti la mine* (1994, distins cu Prix Femina Étranger, Premio Rómulo Gallegos, Premio Arzobispo Juan de San Clemente şi Premio Fastenrath de la Real Academia Española de la Lengua), *Faţa întunecată a timpului* (1998), *Chipul tău, mîine. 1. Febră şi lance* (2002, laureat cu Premio Salambó), *Chipul tău, mîine. 2. Dans şi vis* (2004), volume de povestiri (*În timp ce ele dorm*, 1990; *Cînd eram muritor*, 1996), eseuri, articole. În anul 1997 a primit Premiul Nelly Sachs, iar în 2000 Premiul Grinzane Cavour pentru întreaga operă.

Pentru Carmen López M., care a avut bunăvoinţa de a mă asculta cu răbdare până la sfârşit.

Şi pentru prietenul meu Sir Peter Russel şi pentru tatăl meu, Julián Marías, care mi-au împrumutat cu generozitate o bună parte din vieţile lor, *in memoriam*.

V. Venin

— Nu ne dorim, însă preferăm întotdeauna să moară cel care e alături de noi, într-o misiune sau într-o bătălie, într-o escadrilă aeriană sau sub un bombardament ori în tranşee, când se săpau tranşee, într-un atac de stradă sau în spargerea unui magazin ori într-o sechestrare de turişti, într-un cutremur, o explozie, un atentat, un incendiu, oriunde ar fi: prietenul, fratele, tatăl, chiar şi fiul, cât ar fi de mic. Până şi iubita, până şi iubita, numai tu să scapi. Toate acele momente când un om îl acoperă cu trupul său pe altul sau se interpune în calea unui glonţ sau a unui pumnal sunt excepţii extraordinare şi de aceea memorabile, însă cele mai multe sunt fictive, le găsim în romane şi în filme. Cele care apar în viaţă, puţine la număr, sunt impulsuri necugetate sau dictate de un simţ al datoriei încă foarte puternic şi din ce în ce mai rar, sunt unii oameni care n-ar putea să suporte ca fiul sau iubita lor să plece în lumea de dincolo cu gândul stăruitor că celălalt n-a făcut nimic pentru a împiedica moartea celor dragi, că nu s-a sacrificat, că nu şi-a dat viaţa pentru a o salva pe a lor, ca şi cum ar avea în suflet o ierarhie a viilor care se învecheşte şi se veştejeşte pe zi ce trece, copiii merită să trăiască mai mult decât femeile şi femeile mai mult decât bărbaţii, iar aceştia mai mult decât bătrânii, ceva în genul ăsta, aşa era înainte, şi acest vechi cavalerism e încă viu în unii oameni, din ce în ce mai puţini, care au acest simţ al datoriei atât de absurd, dacă stai să te gândeşti, fiindcă, la urma urmei, ce importanţă mai poate avea gândul de pe urmă, disperarea sau dezamăgirea de o clipă a celui care după acea clipă va fi mort fără a mai avea capacitatea de a fi dezamăgit sau disperat sau de a gândi? Ce-i drept, mai există unii, puţini la număr, care au înrădăcinată în suflet grija asta, importantă pentru ei, şi prin urmare săvârşesc acte de eroism de dragul martorului pe care îl salvează, ca să facă impresie bună în faţa lui sau a ei, şi pentru ca aceştia

să-şi aducă aminte de ei cu admiraţie şi recunoştinţă veşnică; fără să ştie în momentul decisiv, fără conştiinţa deplină că niciodată nu se vor bucura de acea admiraţie şi de acea recunoştinţă, fiindcă în clipa următoare chiar ei vor fi morţi.

Şi în timp ce el vorbea mi-a trecut prin minte expresia greu de înţeles, dacă nu intraductibilă, pe care de aceea n-am folosit-o pe loc, căci mi-ar fi luat ceva timp să i-o explic lui Tupra: „Noi numim asta ruşine de toreador“, am vrut să-i spun, şi am adăugat îndată, tot în gând: „Sigur că toreadorii au o mulţime de martori, o arenă întreagă şi uneori milioane de telespectatori, aşa că e mai simplu de ghicit că s-ar gândi: «O să mă aleg cu femurul ţăndări şi o să ies de aici pe targă, dar nimeni n-o să poată spune că am fost un fricos, sunt atâţia oameni aici care-o să vorbească despre vitejia mea la nesfârşit, pe vecie». Toreadorii se tem de ce-o să spună lumea despre ei mai tare ca de ciumă, de ultima coridă care-o să le veşnicească imaginea, pentru ei finalul are o importanţă hotărâtoare, ca pentru Dick Dearlove şi aproape orice persoană publică, îmi închipui, a cărei poveste se desfăşoară în văzul tuturor în toate etapele ei, sau în capitolele ei, până la sfârşitul care o pecetluieşte definitiv, ori care îi dă un înţeles nedrept şi înşelător“. Şi apoi nu m-am putut abţine să o spun, chiar dacă îl întrerupeam pentru scurtă vreme pe Tupra. Însă era un fel de sprijin adus spuselor lui şi un mod de a simula dialogul:

— Noi numim asta în spaniolă „ruşine de toreador“. Şi imediat după aceea i-am tradus: *Bull-fighter's shame*, literalmente, sau *sense of shame*. O să-ţi explic altă dată în ce constă, voi n-aveţi toreadori. Dar în clipa aceea nici măcar nu eram sigur că avea să mai existe o „altă dată“. Nici o zi mai mult alături de el, nici o zi mai mult.

— Bine, dar să nu uiţi. Nu, nu avem.

Tupra era întotdeauna curios să afle expresii din limba mea pe care din când în când i le desluşeam, când se ivea prilejul şi se potriveau cu situaţia de moment. Însă acum rolurile se inversaseră, încerca el

să-mi desluşească situaţia (ştiam unde vrea s-ajungă, şi eram curios pe ce drum avea să apuce, dincolo de refuzul de la capătul traseului pe care-l prevedeam), aşa încât a continuat:

— De aici până la a lăsa pe altul să moară ca să scapi tu nu e decât un pas, până la a face în aşa fel încât altul să moară în locul tău, ba chiar să-i înlesneşti moartea (ori el, ori eu), numai un pas şi încă unul mic, iar pe amândoi îi faci foarte uşor, mai ales pe primul, îl face aproape toată lumea într-o situaţie limită. Dacă n-ar fi aşa, atunci de ce, când ia foc o sală de teatru sau o discotecă, mor mai mulţi oameni striviţi în picioare decât arşi sau asfixiaţi, de ce atunci când se scufundă un vapor unii nici măcar nu aşteaptă să se umple barca şi se şi grăbesc să o deslege şi să se depărteze înainte de a se îngreuna prea tare, de ce există expresia „Scapă cine poate“, care presupune să nesocoteşti orice grijă pentru ceilalţi şi să reinstaurezi brusc legea junglei, pe care cu toţii o avem în mod natural înscrisă în fundul sufletului şi la care n-avem nevoie decât de o clipă pentru a ne întoarce, deşi mai mult de jumătate din viaţă am ţinut-o în frâu. În realitate, facem eforturi să ne stăpânim, să n-o urmăm şi să nu ascultăm de ea în fiecare clipă şi în orice împrejurare, şi chiar şi aşa, o aplicăm mult mai mult decât suntem dispuşi să recunoaştem, numai că o facem pe ascuns, cu o spoială de amabilitate în formele ei de manifestare sau sub deghizarea altor legi şi reglementări decente, mai încet şi cu o mulţime de ocolişuri şi formalităţi, totul e mai anevoios, dar în fond tot legea asta guvernează, tot ea porunceşte. Aşa e, gândeşte-te bine. Între oameni şi între naţiuni.

Tupra folosise echivalentul englezesc al expresiei „Scapă cine poate“, care denotă probabil şi mai puţine scrupule, „*Every man for himself*“, adică „Fiecare pentru sine“, sau „Fiecare să se descurce cum poate“: fiecare să-şi apere pielea şi să aibă grijă numai de el însuşi, să se pună la adăpost prin orice mijloace şi ceilalţi să se descurce cum pot, e treaba lor, a celor mai slabi, neajutoraţi, naivi şi proşti (şi a

celor care au grija altora, ca fiul meu Guillermo). În clipa aceea e în stare chiar să-i îmbrâncească pe ceilalţi, să-şi facă drum cu coatele şi să-i calce în picioare, ori să-i crape capul cu vâsla nefericitului care încearcă să se agaţe de barca noastră şi să se urce în ea când e lăsată la apă cu mine şi cu ai mei înăuntru, şi nu mai încape nimeni, sau nu vrem să-l primim şi să riscăm să ne răstoarne barca. Oricât de diferite ar fi situaţiile concrete, acest glas poruncitor aparţine aceleiaşi familii sau aceluiaşi gen cu alte trei, acelea în care se ordonă foc de voie, un măcel sau o retragere în debandadă, o fugă în masă: cea care te autorizează să tragi în neştire şi fără nici o noimă în oricine nimereşti şi ţi-a venit în cătare, care te sileşte să lupţi cu baioneta şi cuţitul şi să nu iei prizonieri, nici să laşi pe cineva în viaţă („Luptă fără cruţare“ e consemnul, sau chiar mai rău, dacă e „Măcel“), şi în care trebuie să fugi mâncând pământul, să te retragi cu rândurile rupte şi nedisciplinate, *pêle-mêle* în franceză sau *pell-mell* în engleza care calchiază expresia, adică toţi grămadă sau buluc; sau cu rândurile risipite, fiecare soldat luând-o într-o altă direcţie, deşi nu sunt destule pentru a-i împrăştia, fiecare ascultând numai de instinctul lui de supravieţuire şi fără să se gândească atunci la soarta camarazilor săi, de care nu-i mai pasă şi care nu-i mai sunt camarazi, chiar dacă încă purtăm cu toţii uniforme şi simţim mai mult sau mai puţin aceeaşi spaimă când o luăm la fugă de-a valma.

Am rămas cu ochii la Tupra în lumina becurilor şi în lumina focului, care îi făcea tenul mai arămiu decât de obicei, de parcă ar fi avut sânge indigen din America – poate că are buze de sioux, mi-a trecut prin gând atunci – şi, mai curând decât de culoarea berii, părea de culoarea whiskyului. Încă nu ajunsese la capăt, abia îşi începuse drumul şi acesta n-avea să fie foarte scurt, şi sigur că mai devreme sau mai târziu avea să mă întrebe din nou: „De ce nu se poate? De ce nu se poate să treci prin lume lovind şi omorând, după cum ai spus tu?“. Iar eu nu aveam încă răspunsuri care să-l poată mulţumi, trebuia să mă mai gândesc la ceea ce nu ne gândim niciodată fiindcă socotim că e îndeobşte hotărât, altfel spus, neclintit şi sigur şi preabine ştiut. Răspunsurile care-mi dădeau târcoale erau valabile pentru majoritatea oamenilor, încât fiecare ar fi putut să le enunţe de unul singur; dar nu şi pentru Reresby, poate că era încă Reresby sau n-avea să înceteze niciodată să fie şi era întotdeauna toţi, în acelaşi timp Ura şi Dundas şi Reresby şi Tupra, şi cine mai ştie câte nume de-a lungul vieţii lui agitate, care-l purtase în atâtea locuri diferite, chiar dacă acum părea că se împământenise undeva. Cu siguranţă avea aşa de multe nume, că nici el nu şi le mai aducea aminte până la ultimul, sau până la primul, cine acumulează atâta experienţă uită de obicei ce-a făcut într-o anumită epocă, sau în mai multe. Nici măcar nu mai rămân urme ale celor care au fost pe-atunci în sufletul lor, şi e ca şi cum n-ar fi fost.

— Sunt şi unii care îţi întind o mână, în situaţiile astea, am murmurat fără urmă de emfază. Sunt unii care te ajută să urci în barcă sau te scot din flăcări, riscându-şi viaţa. Nu toată lumea fuge înspăimântată să se pună la adăpost. Nu toţi îi lasă baltă pe necunoscuţi.

Şi privirea mi-a îngheţat pe flăcările din şemineu. Când venisem era încă jar de la un foc mai vechi, şi

lui Tupra nu i-a fost prea greu să-l aprindă, fără îndoială pentru că aşa avea el chef sau ca să facă economie la încălzirea centrală, caloriferele erau aproape reci, am observat că mulţi englezi fac astfel de economii, indiferent dacă sunt bogaţi sau nu. Asta însemna că avea servitori sau că nu trăia singur, în casa aceea cu două etaje pe care o avea în Hampstead, locul era aproape de lux sau cel puţin de oameni cu stare, poate că el câştiga mult mai mult decât presupusesem eu (deşi nu mă gândisem cine ştie cât la asta până atunci), nu era decât un funcţionar, oricât de înalt i-ar fi fost rangul, iar eu nu-l socoteam atât de înalt. Aşa că probabil casa nu era a lui, ci a lui Beryl şi o deţinea pe baza matrimoniului încă nedesfăcut, sau poate o avea din prima căsătorie în urma unui divorţ avantajos, Wheeler îmi spunea că se căsătorise de două ori şi că Beryl îşi pusese în gând să-l recucerească, fiindcă situaţia ei nu se îmbunătăţise sub nici un aspect de când se despărţiseră. Sau poate că Tupra mai avea şi alte surse de câştig pe lângă profesia lui cunoscută sau veniturile suplimentare pe care i le aducea aceasta („plăcutele surprize destul de dese, şi în natură“, după spusele lui Peter) depăşeau cu mult capacitatea mea de imaginaţie. Mi se părea puţin probabil să fi moştenit o astfel de casă de la primul Tupra britanic sau chiar de la al doilea, şi unul şi celălalt imigraseră dintr-o ţară de rang inferior. Dar cine ştie, poate că bunicul sau tatăl lui fuseseră oameni descurcăreţi şi strânseseră repede o avere frumuşică, tot ce se poate, fie şi murdară sau din camătă sau din afaceri bancare, e totuna, băncile prosperă peste noapte şi cresc văzând cu ochii, sau făcuseră căsătorii profitabile, lucru greu de crezut, numai dacă nu cumva avuseseră şi ei darul irezistibil de a cuceri femeile, pe care-l lăsaseră moştenire descendentului lor.

Ne aflam într-un salon spaţios, care nu era singurul din casă (mai văzusem unul de pe un coridor, ori poate era doar o sală de biliard, avea o masă cu tapet verde), frumos mobilat, cu covoare scumpe, etajere

foarte costisitoare (asta ştiu s-o calculez) şi pe ele cărţi una şi una la fel de costisitoare (asta o văd de departe, şi dintr-o ochire), şi am zărit pe perete un Stubbs veritabil cu cai şi ceea ce mi s-a părut a fi un Jean Béraud de o mărime impresionantă, o scenă de cazinou vechi şi elegant, Baden-Baden sau Montecarlo, şi un posibil De Nittis de dimensiuni mai discrete (căci şi la asta mă pricep), o scenă de societate într-un parc cu cai pursânge pe fundal, nu cred că erau cópii. Cineva de-acolo se pricepea la pictură sau se pricepuse, vreun amator de curse sau de pariuri în general, şi cu siguranţă amfitrionul meu era amator de curse, cum era şi amator de fotbal sau cel puţin fan al „albaştrilor“ de la Chelsea. Ca să achiziţionezi astfel de tablouri nu ai nevoie să fii multimilionar în lire sau în euro, însă trebuie să-ţi prisosească banii sau să fii convins că o să-ţi intre negreşit alţii după fiecare cheltuială de plăcere. Ambianţa era mai potrivită cu un cămin de diplomat înstărit sau de profesor eminent care se poate lipsi de salariu, dintre aceia care profesează nu atât pentru a-şi câştiga viaţa, cât pentru a se bucura de recunoaştere, şi mai puţin cu al unui cadru al Armatei care îndeplinea nedefinite şi obscure sarcini civile, nu uita că iniţialele serviciilor MI5 şi MI6 vin de la Military Intelligence; şi atunci mi-am dat seama că Tupra putea să aibă un grad înalt, colonel sau maior, sau poate comandant sau căpitan de fregată ca Ian Fleming şi personajul său Bond, mai cu seamă dacă provenea din Marină, din vechiul OIC care dăduse cei mai buni oameni potrivit lui Wheeler, Operational Intelligence Centre, sau din NID care îl îngloba, Naval Intelligence Division, încetul cu încetul studiam şi ajungeam să cunosc organizarea şi structura serviciilor din cărţile pe care le păstra Tupra în biroul lui şi pe care le răsfoiam când aveam ocazia, atunci când rămâneam singur până târziu în edificiul fără nume sau ajungeam devreme pentru a termina sau a mai adăuga ceva la vreun raport, şi atunci puteam s-o întâlnesc pe domnişoara Pérez

Nuix ştergându-şi trunchiul cu un prosop, fiindcă rămăsese noaptea acolo sau cel puţin asta-mi spunea.

Mi-am aţintit ochii obosiţi la focul pe care-l aprinsese Reresby şi care făcea din salonul lui un tărâm de basm sau de vrajă, mi-a venit în minte imaginea unei Londre extrem de atrăgătoare şi în realitate foarte puţin frecvente, dacă nu chiar inexistente, cum vă spun, acea imagine din casa părinţilor lui Wendy din versiunea lui *Peter Pan* de Walt Disney, cu gemuleţe pătrate fixate între şipci de lemn date cu lac alb şi etajere tot albe, cu ornamente de şemineu şi liniştite încăperi mansardate, sau aşa îmi aminteam eu acel cămin văzut pe întuneric în copilărie, de desene animate atât de reconfortante, încât îţi doreşti să rămâi acolo şi să nu te mai dai dus. Da, era comodă şi foarte plăcută casa lui Tupra, din acelea care te ajută să te retragi şi să te împaci cu tine şi cu lumea, avea de asemenea ceva din casa profesorului Higgins interpretat de Rex Harrison din *My Fair Lady*, chiar dacă aceasta era din cartierul Marylebone, iar casa lui Wendy era din Bloomsbury, cred, şi casa lui Tupra era în Hampstead, mai spre nord. Poate că avea nevoie de acest spaţiu liniştit şi binefăcător pentru a compensa şi a se izola de numeroasele lui activităţi încâlcite şi tulburi sau chiar violente, poate că ascendenţa lui străină fără poziţie socială înaltă sau originile sale din Bethnal Green sau din alt cartier deprimant l-au făcut să aspire la un tipic decorativ atât de opus sordidului încât aproape că nu se întâlneşte decât în ficţiuni, pentru copii dacă sunt de Barrie sau pentru adulţi dacă sunt de Dickens, mai mult ca sigur că văzuse filmul făcut după cel dintâi, dramaturgul, ca toţi copiii din vremea noastră în orice ţară din lumea noastră, eu îl văzusem de nenumărate ori, în ţara mea.

A scos una dintre ţigările lui egiptene şi mi-a oferit-o, acum era amfitrionul meu şi se purta astfel în mod maşinal, mi-a oferit şi un pahar pe care pentru moment l-am refuzat, el şi-a turnat un vin de porto, nu din sticlă, ci dintr-o carafă cu o medalie atârnată de gât, ca acelea pe care şi le trec repede de

la unul la altul comesenii (erau mai multe, nu se opreau niciodată), în sensul acelor de ceasornic, după ospeţele de *high tables* la care eram uneori invitat de colegii mei din îndepărtatele vremuri petrecute la Oxford, poate că el primea damigene de producţie proprie, din acelea care nu se găsesc pe piaţă, deosebite. Nu ştiam cât băuse Tupra în timpul nesfârşitei seri ce încă nu se încheiase, dar nu mai puţin decât mine, presupuneam, iar eu nu mai aveam chef să beau şi nici n-aş mai fi putut să înghit vreo picătură, pe el alcoolul nu părea să-l afecteze, ori efectele lui nu erau vizibile. Oricum, nu sub efectul alcoolului îi aplicase lui De la Garza lecţia sau pedeapsa sau bătaia sau *the thrashing*, procedase tot timpul cu precizie şi calcul. Dar cine ştie dacă n-a fost hotărârea de a-i arăta o variantă a morţii – una dintre atâtea altele – şi de a ne lăsa în viaţă pe amândoi pentru a ne aminti de ele mereu, rareori coincid hotărârea de a face ceva şi săvârşirea faptei, chiar dacă se desfăşoară una după alta şi par simultane, poate că luase hotărârea ameţit, cu capul tulbure, şi se trezise abia după cele câteva minute în care eu îl aşteptasem să vină şi rămăsesem cu victima aflată în mâna noastră în cabina de toaletă pentru infirmi, eu o dusesem acolo prin înşelăciune şi cu falsa promisiune că-i fac rost de o doză bună, chiar dacă nu ştiam atunci de ce victima urma să-şi primească pedeapsa acolo unde-mi ceruse el şi că promisiunea era un pretext. Trebuia să-mi fi închipuit, trebuia să fi prevăzut. Trebuia să fi refuzat totul. Eu însă o pregătisem pentru Tupra, i-o servisem pe tavă, până la urmă luasem parte la săvârşirea faptei. Voiam să-l întreb de curiozitate: „Chiar ai vrut să-i faci ce i-ai făcut nenorocitului ăstuia?“. Însă, cum se întâmplă după o tăcere îndelungată, am vorbit amândoi deodată şi el mi-a luat-o înainte cu o fracţiune de secundă, răspunzând la întrebarea mea dinainte:

— Oh, da. Desigur, a murmurat Reresby alene. Mereu parcă ne privim săvârşind ceva, parcă ne vedem pe noi înşine într-o reprezentaţie necontenită.

Credem că vor fi martori care să relateze moartea noastră glorioasă sau mişelească şi că ăsta e lucrul cel mai important pe lume. Ori, dacă nu pot fi martori, tot ni-i închipuim, ochiul lui Dumnezeu, scena lumii, sau orice vrei, ceva în genul acesta. Credem că lumea depinde de poveştile noastre şi faptele depind de consemnarea lor, chiar dacă e foarte puţin probabil ca cineva să se ocupe de relatarea lor, să povestească întâmplările concrete ale vieţii, vreau să spun ce i se întâmplă zilnic fiecăruia dintre noi. Imensa majoritate a lucrurilor se întâmplă şi atâta tot, nu există şi n-a existat niciodată un inventar al lor, ceea ce ajunge la noi sub formă de ştire e o porţiune infinitezimală din ceea ce se întâmplă. Cele mai multe vieţi omeneşti, ca să nu mai vorbim de morţi, se nasc dinainte uitate şi nu lasă nici cea mai mică urmă, sau se cufundă în necunoscut după puţin timp, câţiva ani, câteva decenii, un veac, care la urma urmei înseamnă foarte puţin, ştii şi tu asta. Gândeşte-te la bătălii, de exemplu, la cât de importante au fost pentru cei care le-au purtat şi uneori pentru compatrioţii lor, despre câte nu ne spune nimic nici măcar numele, astăzi ignorăm până şi războiul în care au avut loc, şi pe deasupra puţin ne pasă de ele. Ce înseamnă astăzi pentru noi Ulundi şi Beersheba, sau Gravelotte şi Rezonville, sau Namur, sau Maiwand, Paardeberg şi Mafeking, sau Mohács, sau Nájera? – Ultimul loc nu l-a pronunţat cum trebuie. Sunt însă mulţi oameni care nu pot să se împace cu asta, sunt incapabili să se accepte ca nesemnificativi sau ca invizibili, mă refer la momentul în care au murit şi au devenit parte din trecut, după ce nu mai sunt de faţă ca să-şi apere existenţa, ca să strige: „Hei, sunt aici. Pot să fac şi eu ceva, pot să am influenţă, să fac bine sau rău, pot să salvez sau să înfund pe cineva, şi pot chiar să schimb mersul lumii, dat fiind că încă n-am dispărut“. – „Sunt încă aici, prin urmare e sigur că am fost“, mi-am spus, sau mi-am adus aminte că reflectasem pe când curăţam pata roşie de pe scara lui Wheeler şi urma ei nu se ştergea cu totul (dacă existase cu

adevărat o astfel de pată, mă îndoiam din ce în ce mai mult), strădania lucrurilor şi a oamenilor de a nu se ajunge să se spună despre ei: „Nu, asta nu s-a întâmplat, n-a existat niciodată, aşa ceva nu s-a pomenit pe lumea asta, n-a fost şi nici nu s-a văzut vreodată“. – „Tu mi-ai vorbit de indivizii ăştia, a continuat Reresby, care s-a însufleţit pe neaşteptate şi vorbea acum mai tare. Nu sunt foarte diferiţi de Dick Dearlove, judecând după interpretarea pe care ai făcut-o. Suferă de oroare narativă, asta a fost expresia pe care ai folosit-o, dacă-mi aduc bine aminte, sau silă narativă. Se tem că finalul o să mâzgălească şi-o să condiţioneze totul, un episod tardiv sau final o să-şi aştearnă umbra peste ce s-a petrecut înainte, acoperind şi anulând totul: să nu se spună cumva că n-am întins o mână, că nu mi-am riscat viaţa pentru alţii sau nu m-am sacrificat pentru ai mei, se gândesc în clipele cele mai absurde, când nu e nimeni care să-i vadă sau cei care-i văd o să moară, începând cu ei înşişi. Să nu se ducă vestea că am fost un laş, un om fără suflet, un stricat, un asasin, se gândesc simţindu-se sub lumina reflectoarelor, când nimeni nu pune de fapt reflectoarele pe ei şi nici n-o să vorbească vreodată despre ei, fiindcă sunt nişte fiinţe fără importanţă. Vor fi vii anonimi şi morţi anonimi. Vor fi ca şi cum n-ar fi fost, a spus şi a rămas tăcut o clipă, apoi a sorbit din paharul său de porto şi a adăugat: Tu şi cu mine o să fim ca ăştia, dintre cei care nu lasă urme, indiferent de ce-am făcut, nimeni n-o să se intereseze de noi, nici măcar n-o să-şi bată capul cu noi. Nu ştiu tu, dar eu, unul, nu aparţin acestui soi de oameni, ca Dearlove, chiar dacă nu sunt celebrităţi, ci dimpotrivă. Ai vorbit despre ei. Cei care suferă de complexul K-M, în jargonul nostru, într-una dintre manifestările sale. S-a oprit, s-a uitat cu coada ochiului spre lumină şi a adăugat: Eu ştiu că sunt invizibil, şi-o să fiu şi mai invizibil când o să mor, când o să aparţin trecutului. O să fiu materie mută.

— K-M? am întrebat, neluând în seamă ultimele lui fraze profetice sau prezicătoare. Ce-i asta, Măcel-

Asasinat? – Vorbeam englezeşte cu el, prin forţa lucrurilor, prin urmare am spus *Killing-Murdering*, astfel că iniţialele coincideau.

— Nu, nu înseamnă asta, chiar dacă s-ar fi putut să însemne, nu mi-a trecut prin minte, a răspuns Tupra zâmbind uşor printre vălătucii de fum. Înseamnă Kennedy-Mansfield. La al doilea nume a ţinut Mulryan, pe care l-a fascinat dintotdeauna actriţa Jayne Mansfield, era preferata lui din copilărie, a pus prinsoare că va dăinui în amintirea întregii lumi, şi nu numai din pricina morţii ei neobişnuite, dar s-a înşelat amarnic. Ce-i drept, era visul tuturor copiilor şi adolescenţilor, nu-i aşa? Şi al tuturor şoferilor de camion. Îţi aduci aminte de ea? Cu siguranţă că nu, a continuat fără să-mi dea timp să-i răspund, ceea ce demonstra şi mai limpede cât de nepotrivit şi gratuit, cât de exagerat a fost acest M pentru a da numele complexului. Dar, în sfârşit, aşa îi spuneam de câtva timp, ne-am obişnuit cu numele ăsta, şi mai întotdeauna e de uz intern. Chiar dacă nu crezi, a rectificat, aşa au ajuns până la urmă să-i spună câţiva funcţionari de rang înalt, molipsindu-se de la noi, şi termenul a apărut chiar în câteva cărţi.

— Cred că mi-o amintesc pe Jayne Mansfield, am spus profitând de o mică pauză.

— A, da? Tupra s-a arătat surprins. Ai vârsta potrivită s-o fi văzut, desigur, dar nu ştiam dacă în ţara ta erau îngăduite astfel de filme frivole. În timpul dictaturii.

— Singurul domeniu în care nu eram izolaţi era cinematograful, lui Franco îi plăcea la nebunie şi avea o sală numai pentru el la El Pardo, palatul în care locuia. Vedeam aproape toate filmele, cu excepţia câtorva, puţine, pe care cenzura le interzicea cu desăvârşire (nu pentru el, bineînţeles: îi plăcea să se înfurie, asemenea preoţilor, şi să se mire de ticăloşiile lumii din afara graniţelor ţării, de care ne proteja). Altele puteau fi văzute cu tăieturi sau cu dialogurile schimbate la dublaj, dar majoritatea se puteau vedea. Cred că mi-o amintesc pe Jayne Mansfield. Nu pot să spun că i-am reţinut trăsăturile,

dar îmi apare în faţa ochilor silueta ei. O blondă platinată foarte voluptuoasă, nu-i aşa? Cu forme rotunde, juca în comediile din anii cincizeci sau poate şaizeci. Cu un piept destul de dezvoltat.

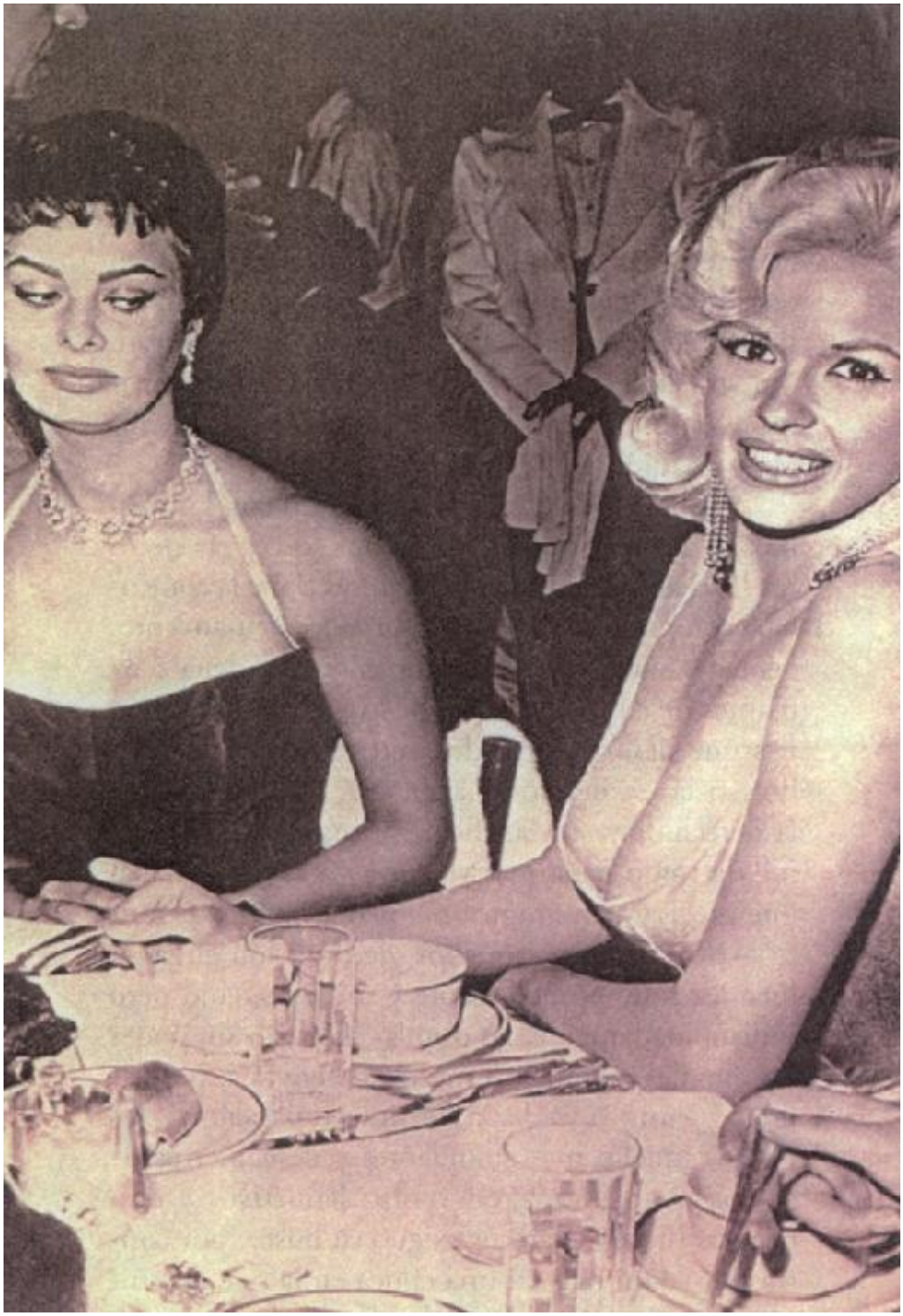
— Doar destul? Dumnezeule, nu ţi-o aminteşti deloc, Jack. Aşteaptă, o să-ţi arăt o fotografie nostimă, o ţin aici, la îndemână.

Nu i-a luat prea mult timp s-o găsească. S-a ridicat, s-a dus la o etajeră, şi-a mişcat degetele ca şi cum ar fi activat cu dibăcie cifrul unei case de bani şi a scos din ea ceva care semăna cu o carte groasă, dar s-a dovedit a fi o casetă de lemn şi nu metalică, cu înfăţişarea unui volum. A dat-o jos, a deschis-o pe loc şi a scotocit câteva minute prin scrisorile pe care le păstra în ea, oare de la cine-or fi, de le ţine acolo, atât de aproape? În timp ce scotocea, a scuturat cenuşa pe covor, atingând cu degetul mare muştiucul ţigării Ramses al II-lea, fără să-i pese că face murdărie. Avea servitori, desigur. Permanent. În sfârşit, a scos dintr-un plic o carte poştală ilustrată, cu grijă, făcând o pensetă din degetul arătător şi cel mijlociu, şi mi-a întins-o.

— Am găsit. Priveşte-o. Acum o să ţi-o închipui mai bine, cu contururi precise. Într-un anumit sens e de neuitat, dacă ai descoperit-o de mic. Poate fi înţeleasă fascinaţia lui Mulryan. Prietenul nostru e pesemne mai desfrânat decât pare. Fără îndoială, doar în particular. Sau a fost la vremea lui, a adăugat.

Am luat fotografia în alb-negru cu aceleaşi degete pe care le folosise Tupra şi într-adevăr m-a făcut să zâmbesc îndată, în timp ce el o comenta cu vorbe similare celor care-mi veneau în minte. Aşezate la masă, cot la cot, în timpul cinei, înainte de a o începe sau la desert (sunt pe masă nişte ceşti care te dezorientează), două actriţe pe atunci celebre, în stânga imaginii Sofia Loren, iar la dreapta Jayne Mansfield, chipul ei a încetat să plutească în ceaţă pentru mine de îndată ce l-am revăzut. Italianca, ce la drept vorbind n-a fost niciodată plinuţă, ci mai curând exuberantă – alt vis de lungă durată al multora –, e îmbrăcată cu o rochie cu decolteu pudic

şi se uită cu coada ochiului dar nu pe furiş, pupilele i-au fugit fără să se poată stăpâni, cu o privire în care se amestecă invidia, perplexitatea şi frica sau, altfel spus, cu nelinişte şi neîncredere în acelaşi timp, sânii mult mai bogaţi şi dezveliţi ai colegei sale americane, cu adevărat provocatori şi proeminenţi (făcându-i ei bustul să pară zvelt, prin contrast), şi cu atât mai mult într-o epocă în care chirurgia estetică era puţin probabilă, sau în orice caz puţin frecventă. Sânii lui Mansfield, până unde se poate aprecia, par naturali, lipsiţi de rigiditate, de hieratism, au o moliciune plăcută şi mişcări lesne de închipuit („De-aş fi avut şi eu parte de nişte sâni ca ăştia şi nu de sânii tari ca piatra ai Flaviei“, mi-a trecut o clipă prin minte), şi probabil că au fost divini în acel restaurant din Roma sau din America, cine ştie, e vrednică de laudă impasibilitatea chelnerului care se zăreşte între cele două femei, în fundal, numai silueta, faţa îi rămâne în umbră, chiar dacă ne-am putea întreba dacă nu cumva foloseşte şervetul alb în chip de scut sau paravan. La stânga lui Mansfield e un comesean de gen masculin căruia i se vede numai o mână cu care ţine o lingură, probabil că lui îi fugeau ochii spre dreapta, aşa cum ochii Sofiei Loren fugeau spre stânga, cu o aviditate neîndoielnic diferită.

Spre deosebire de Sofia, blonda platinată priveşte drept spre cameră, cu un zâmbet cordial cam îngheţat, dacă nu cu nepăsare – e foarte conştientă de ceea ce oferă privirilor –, oricum, cu o linişte desăvârşită: ea este noutatea la Roma (dacă se află cu adevărat la Roma), şi pe gloria locală a făcut-o să pălească, i-a împuţinat farmecul. O femeie cu

trăsături frumoase, Jayne Mansfield, mi-a împrospătat o amintire din copilărie, şi mi-am adus aminte de un titlu, *Blonda şi şeriful*: gura mare şi ochii asemenea, o frumuseţe vulgară şi îmbelşugată. Pentru copii, negreşit; dar şi pentru adulţi, bunăoară chiar pentru mine.

Asta spunea Tupra şi tot asta gândeam şi eu, în timp ce el mă lămurea cum stau lucrurile. Din când în când râdea scurt, îl amuzau fotografia şi situaţia, şi într-adevăr erau nostime.

— Pot să mă uit cum au intitulat-o? Pot să mă uit pe spate? l-am întrebat, ca să nu văd fără permisiunea lui ce scrisese persoana care i-o trimisese.

— Sigur, uită-te, mi-a răspuns cu generozitate.

Nimic deosebit, nici ingenios, nici amuzant, pe cartea poştală scria numai „Loren & Mansfield“, The Ludlow Collection, atât am putut să văd, nici n-am încercat să citesc cuvintele înşirate cu ani în urmă cu carioca, cu un scris neciteţ, două sau trei propoziţii, un semn de exclamare glumeţ, cu litere foarte feminine, largi, puţin rotunjite, ochii mi-au căzut pe semnătură o secundă, nimic altceva decât o iniţială, „B“, putea fi Beryl, şi pe cuvântul *fear*, care înseamnă „frică“ în engleză. O femeie cu simţul umorului, dacă era femeie persoana care i-o trimisese. De fapt cu un umor deosebit, cu totul neobişnuit, fiindcă o fotografie ca asta îi amuză mai ales pe bărbaţi şi de asta am râs cu poftă de privirea temătoare a Sofiei Loren, aruncată cu coada ochiului, de nesiguranţa şi temerea ei în faţa victoriosului şi intimidantului decolteu transatlantic, am râs la unison Reresby şi cu mine, cu râsul acela care îi uneşte dezinteresat pe oameni, la fel ca altădată în biroul lui, când i-am vorbit despre posibilii saboţi ai micului tiran ales, votat, şi despre imprimeul cu stele patriotice pe care-l văzusem pe cămaşa lui la televizor, şi când eu am spus „liki-liki“, cuvântul acesta comic pe care nu poţi să-l asculţi sau să-l citeşti fără să vrei să-l repeţi imediat: liki-liki, uite-aşa. Mă întrebam atunci, gândindu-mă la râsetele care te dezarmează complet, la râsul lui şi la râsul

meu împletite, dacă în viitor o să fie el dezarmat ori o să fiu eu, ori poate amândoi. O parte din acel viitor era acum aici, şi pentru moment, mi-am dat seama bine, dezarmatul eram eu.

„E dat în paştele mă-sii“, mi-am spus în limbajul grosolan al lui De la Garza, cuprins de o bruscă iritare. „A izbutit să mă facă să râd în hohote împreună cu el. În urmă cu câteva clipe eram furios pe el şi de fapt încă mai sunt, n-o să-mi treacă uşor; în urmă cu nu prea mult timp am asistat la scene de o mare brutalitate, m-am speriat că o să omoare cu sânge rece un nenorocit, că o să-i reteze gâtul fără vreun motiv serios, dacă pot exista motive suficient de serioase pentru aşa ceva; că o să-l sugrume cu propria plasă de păr, atât de ridicolă, şi că o să-l înece în apa albăstruie a bazinului de toaletă; şi am văzut de aproape bătaia cruntă pe care i-a tras-o fără să-şi folosească mâinile la nici o lovitură, în ciuda mănuşilor pe care şi le pusese mai mult ca o ameninţare.“ Tupra nu uitase de ele: primul lucru pe care l-a făcut după ce a aţâţat focul a fost să le scoată din buzunarul pardesiului şi să le arunce în flăcări împreună cu şervetul de hârtie în care le învelise. În sfârşit se risipise mirosul de piele şi de lână arsă sau oricum, se simţea mai tare mirosul de lemne arse, se uscaseră destul de la ieşirea noastră din cabina de toaletă pentru infirmi. „N-o să ţină mult putoarea“, spusese când le-a aruncat cu un gest aproape maşinal, ca şi când ar fi pus cheile sau monedele la locul lor odată întors acasă. Le păstrase până în clipa când putea să le distrugă, asta nu-mi scăpase, şi pe deasupra chiar la el acasă. Era prevăzător până şi cu lucrurile pentru care nu avea de ce să-şi facă griji. „Iar acum s-a liniştit de parcă nu s-ar fi petrecut nimic, îmi arată o fotografie nostimă şi o comentează jovial. (Spada e încă în pardesiu, când o va mai scoate oare, când o să se lipsească de ea?) M-am liniştit şi eu, văzându-l atât de bine dispus când comenta scena din fotografie şi râzând împreună cu el, oh, da, e un om simpatic, în primă şi penultimă instanţă, şi nu putem să nu ne simţim bine, să nu ne

înţelegem de minune.“ (Nu fusese deloc simpatic în ultima împrejurare, dar asta nu era ceva obişnuit, se întâmplase o singură dată.) Am căutat repede cu mintea (ca să mă agăţ de ceva pentru a nu da curs supărării ce-mi revenise) originea cărţii poştale. Timp de câteva clipe aproape că pierdusem din vedere ce căuta acolo fotografia aia, şi ce făceam acolo el şi cu mine. Nu era o seară în care să ne prăpădim de râs şi totuşi ne tăvăliserăm de râs împreună la puţin timp după ce el se preschimbase în *Sir Punishment*. Sau în Cavalerul Răzbunării, poate *Sir Revenge*. Dar în cazul ăsta de ce se răzbunase, întrecuse măsura, fusese prea drastic: se răzbunase pentru un fleac, pentru o prostie.

I-am înapoiat cartea poştală, el stătea alături de fotoliul meu, în picioare, uitându-se pe deasupra umărului meu cum mă uitam eu la cele două actriţe sau simboluri sexuale din trecut – unul dintr-un trecut ceva mai îndepărtat decât celălalt –, împărtăşind sau mai degrabă contemplând neaşteptata mea bună dispoziţie.

— Ce-i cu Jayne Mansfield? l-am întrebat. Ce are a face cu Kennedy? Cu preşedintele Kennedy, presupun? Şi ea i-a fost amantă? Nu era Marilyn Monroe actriţa despre care se spune că s-a încurcat cu el, nu a circulat chiar o poveste cu sărbătorirea senzuală a unei zile de naştere? Mansfield a fost probabil o imitaţie, nu-i aşa?

— Oh, da, au fost mai multe, a răspuns Tupra în timp ce punea fotografia în plic, plicul în casetă şi caseta pe etajeră, totul în ordine. Până şi în Anglia am avut una, Diana Dors, nu-ţi aduci aminte de Diana Dors? A fost aproape numai de consum naţional. Era mai necioplită, deşi nu era urâtă, şi nici proastă actriţă, avea o faţă cam de nătângă şi sprâncenele prea negre pentru părul ei blond platinat, nu ştiu de ce nu şi le-a vopsit şi pe ele la fel. Eu am cunoscut-o, când trecuse de patruzeci de ani; o vedeam în localurile la modă din Soho, la sfârşitul anilor şaizeci sau la începutul lui şaptezeci, începuse să semene cu o matroană, întotdeauna făcuse

incursiuni în lumea boemă, credea că asta o întinereşte sau o face mai modernă. Da, era mai necioplită decât Mansfield, şi mai agitată, mai puţin veselă, a adăugat ca şi cum ar fi cumpănit o clipă lucrurile. Însă dacă ar fi stat la masa din fotografie, nu ştiu care dintre ele ar fi rupt mai tare gura târgului. În tinereţe avea o siluetă de clepsidră, a spus şi a făcut cu mâinile vechea mişcare a multor bărbaţi pentru a desena o femeie cu forme rotunde, eu cred că sticla de Coca-Cola a imitat acest traseu al mâinilor în aer şi invers. *She had an hourglass figure*, asta a spus Tupra în engleză. De mult timp nu mai văzusem pe cineva făcând acest gest, şi gesturile cad în desuetudine, precum cuvintele, fiindcă mai întotdeauna sunt substitute ale acestora şi au prin urmare aceeaşi soartă: de fapt sunt un fel de a spune fără a spune, uneori cu gravitate, şi erau motiv de duel, încă mai sunt motiv de provocare şi de moarte. Chiar şi atunci când nu se spune nimic, ele încă vorbesc şi înseamnă ceva, ce blestem; dacă eu m-aş fi lovit uşor de două-trei ori cu dosul palmei sub bărbie de faţă cu Manoia, el ar fi înţeles gestul italienesc de dispreţ sau de lipsă de preţuire pentru interlocutor şi ar fi scos spada împotriva mea, pe lângă el Reresby părea rezonabil şi blând.

Da, Tupra îmi distrăgea atenţia povestindu-mi verzi şi uscate, prinzându-mă în mrejele conversaţiei sau mai bine zis ale sporovăielii lui. Mie tot nu-mi trecuse supărarea, chiar dacă uitam din când în când de ea, şi doream să i-o arăt, să-i cer socoteală pentru sălbăticia pe care-o săvârşise, într-un mod mai hotărât decât îl lăsasem să înţeleagă, mai serios decât în timpul falsei noastre despărţiri din faţa casei mele din Square sau piaţă, dar el mă plimba de la una la alta fără a se opri cu totul la nici una, fără a ajunge la chestiunea pe care o anunţase sau aproape îmi ceruse s-o ascult din gura lui, începeam să mă îndoiesc că până la urmă avea să-mi spună ceva despre Constantinopol sau despre Tanger, menţionase locurile astea stând la volan, se specializase în Istorie Medievală, cine-ar fi crezut, la Oxford, iar în

domeniul acesta ar fi putut fi un harnic discipol al lui Toby Rylands, care fără voia lui a fost Toby Wheeler pentru scurt timp, în depărtata lui Nouă Zeelandă pierdută în ceaţă, şi deopotrivă a fratelui său Peter. Tupra îmi mai promisese nişte înregistrări video pe care le păstra acasă şi nu la birou, „Nu vreau să le vadă oricine“, spusese, în schimb mie avea să mi le arate, ce cuprindeau şi de ce trebuia să le văd, poate că eu aş fi preferat să nu le văd niciodată; aş fi putut închide ochii, deşi, când te hotărăşti să faci asta, inevitabil ochii se închid prea târziu, un pic prea târziu ca să nu zăreşti ceva şi să-ţi faci o părere îngrozitoare, un pic prea târziu ca să nu afli ceva; sau poate crezi, după ce ai închis ochii, că imaginea sau scena s-a terminat, dar de fapt nu-i aşa – sunetul înşală, şi cu atât mai mult te înşală tăcerea – şi atunci îi deschizi prea curând.

— Ce-i cu Jayne Mansfield? Ce are de-a face cu Kennedy? am stăruit eu. N-aveam de gând să-i îngădui să bată câmpii cu tot felul de divagaţii, nu în seara aceea care se prelungea după cum avea el chef; să treacă de la un lucru important la altul fără importanţă şi apoi să facă o paranteză, şi de la paranteză să treacă la o propoziţie incidentă, şi să nu mai revină, cum făcea uneori, la nesfârşitele lui bifurcaţii, venea mai întotdeauna un moment în care devierile nu mai găseau cărarea, ci se afundau în bălării sau în nisip sau în mlaştini. Tupra era în stare să stea de vorbă la nesfârşit cu oricine, să-i trezească interesul asupra unor lucruri lipsite de importanţă şi cu totul secundare, aparţinea acelei categorii rare de indivizi care poartă cu ei interesul sau îl creează, cum să spun, ei îl aduc şi tot ce iese din gura lor prezintă interes. Sunt cei mai lunecoşi dintre toţi, şi totodată cei mai persuasivi.

M-a privit cu ironie, ştiu că a cedat fiindcă a vrut el, ar fi putut să păstreze o lungă tăcere, s-o suporte mult timp, până s-ar fi risipit în aer cele două întrebări ale mele şi astfel le-ar fi şters şi ar fi făcut să se piardă de parcă nu le-ar fi formulat nimeni şi eu nici n-aş fi existat. Însă eu existam. Eram acolo.

— Nimic. Numai că sunt nişte persoane marcate fiecare de episodul final al vieţii lor. În mod exagerat însemnate de acest episod, până acolo încât le defineşte şi le configurează şi mai-mai că anulează tot ce au făcut înainte, chiar dacă au fost lucruri importante, ca în cazul lui Kennedy, sau n-au fost deloc importante, ca Mansfield. Aceste două persoane ar fi avut motive să sufere de oroare narativă, cum ai spus tu despre Dick Dearlove, dacă ar fi ştiut ce le aştepta la capătul drumului. Atât John Kennedy, cât şi Jayne Mansfield ar fi suferit de propriul complex, K-M cum l-am numit, dacă ar fi ghicit sau s-ar fi temut de propria moarte. Sigur că au mai fost şi alţii, ce ştiu eu, de la James Dean la

Abraham Lincoln, de la Keats la Iisus Hristos. Primul lucru de care-şi aduce aminte toată lumea despre ei, aproape singurul, e sfârşitul lor frapant sau anormal, sau prea timpuriu, sau neobişnuit. Dean a murit la douăzeci şi patru de ani într-un accident de automobil, când avea în faţă o extraordinară carieră de vedetă şi lumea întreagă îl adora; Lincoln a murit asasinat de John Wilkes Booth, în mod teatral, într-o lojă de teatru, la puţin timp după ce câştigase Războiul de Secesiune şi fusese reales; Keats şi-a sfârşit zilele la Roma, bolnav de tuberculoză, la douăzeci şi cinci de ani, iar literatura a pierdut atâtea poeme; Iisus Hristos a murit pe cruce, un adult în toată puterea cuvântului pentru vremea lui, un om şi jumătate, şi dacă ne gândim că şi-a săvârşit opera oarecum târziu, totuşi un ratat, tânăr fără a fi tânăr din punctul de vedere al vremurilor noastre leneşe şi longevive. Ţi-am spus mai înainte că dacă l-am numit K-M a fost la insistenţele lui Mulryan. S-ar fi potrivit oricare dintre numele astea, şi multe altele, nu puţini oameni îşi datorează celebritatea sau faptul că n-au fost îngropaţi în uitare felului în care au murit, sau momentului prematur în care s-au săvârşit din viaţă, când ai fi spus că încă nu le sunase ceasul, sau că era nedrept să moară. Ca şi cum moartea ar fi obligată să ţină seamă de justiţie sau ar trebui s-o împartă, sau măcar s-o înţeleagă, e ceva absurd. Cel mult e arbitrară, capricioasă, vreau să spun că stabileşte o ordine de care nu totdeauna şi ţine seama, şi alege sau respinge: uneori vine hotărâtă şi înzestrată cu toate probabilităţile, se apropie, ne dă târcoale, se uită lung, şi dintr-odată hotărăşte s-o lase pe altă dată. Bună memorie trebuie să aibă ca să-şi aducă aminte de fiecare om în viaţă fără să-i scape vreunul. Sarcina ei e nesfârşită şi cu toate astea o duce la capăt de veacuri cu desăvârşită minuţiozitate. Ce slujitor eficient, care nu stă niciodată cu braţele încrucişate, nici nu oboseşte. Şi nu uită niciodată.

Felul lui de a se referi la moarte, de a o personaliza, m-a făcut să mă gândesc din nou că avea de-a face cu ea mai mult decât avem de obicei, că o

văzuse la treabă de multe ori şi că poate uneori o şi întruchipase. Chiar în seara aceea se îndreptase hotărât spre De la Garza, se apropiase de el, îşi fluturase lanschenetul deasupra capului său precum aripioarele helicopterului care ne-a speriat pe Wheeler şi pe mine în grădina lui de pe malul râului: până la urmă s-a limitat să ne ciufulească părul, pe el se mulţumise să-i taie falsa codiţă şi să-i bage capul în apă şi să-l lovească, îl lăsase pentru altă dată, de parcă ar fi fost *Sir Death*, într-o noapte la jocul de cărţi. Sau poate, ca medievist, chiar dacă nu practicant, Tupra era obişnuit cu viziunea antropomorfă a veacurilor îndepărtate: hoaşca bătrână cu coasa sau Cavalerul Moarte cu armură şi spadă şi lance, de care ea ascultă ca „slujitor eficient“ al lui Dumnezeu, al Diavolului, al oamenilor, ori al vieţii care numai aşa îşi deschide drum.

— Ştiu ce s-a întâmplat, ştiu cum a sfârşit Preşedintele Kennedy, ca toată lumea, i-am răspuns. Nu ştiu însă ce s-a întâmplat cu Jayne Mansfield. De fapt nu ştiu mai nimic despre clepsidra asta tulburătoare. Şi după ce l-am citat astfel umoristic, am adăugat o notă spaniolă la ceea ce spusesem: Presupun că ar fi fost potrivit pentru a ilustra complexul nostru şi numele lui García Lorca. N-ar fi acelaşi în evocarea noastră, nu l-am pomeni şi nu l-am citi la fel dacă n-ar fi murit cum a murit, împuşcat şi azvârlit într-o groapă comună de către franchişti, înainte să împlinească patruzeci de ani. Cu toate că a fost un mare poet, nu ar fi atât de regretat şi de lăudat.

— Desigur, acesta e alt caz concludent de final hotărâtor, de moarte mereu prezentă care învăluie şi târăşte cu sine personajul, a răspuns Tupra fără a da prea multă atenţie cuvintelor mele; m-am întrebat dacă era destul de bine informat despre împrejurările asasinatului. Jayne Mansfield, de-a lungul scurtei sale cariere strălucite şi al nu prea lungii sale cariere în declin, a făcut tot ce i-a stat în putinţă şi cât i-a permis frumuseţea sânilor săi pentru a atrage atenţia presei şi a-şi face reclamă. Avea întotdeauna uşa

deschisă pentru reporteri, oriunde ar fi fost, până şi în hoteluri când călătorea, în *suites* şi chiar în baie; era încântată când veneau s-o fotografieze în reşedinţa ei în stil spaniol din Sunset Boulevard, în Beverly Hills, toată în roz şi înconjurată de căţeluşi şi pisici, învăluită în toalete insinuante şi în atitudini provocatoare, nimic nu i se părea vreodată ridicol sau vrednic de dispreţ, primea pe orice idiot sau rău intenţionat de la tot felul de publicaţii mediocre. A pozat goală în *Playboy* de câteva ori, s-a măritat cu un ungur musculos, arăta cu mare plăcere piscina şi patul, amândouă în formă de inimă, celui mai prăpădit gazetar de provincie. A divorţat de vlăjgan şi de alţi câţiva bărbaţi, s-a dus în Vietnam ca să însufleţească trupele cu glumele şi cu jerseele ei lipite de corp, şi când nici măcar în Las Vegas n-a mai avut succes, a rătăcit prin Europa cu spectacole de duzină şi a jucat ca figurantă în filme italieneşti. A căzut în patima beţiei, a stârnit tărăboi, a scandalizat pe toată lumea, fiindcă în declinul carierei abia mai obţinea contracte, nimeni n-o lua în seamă şi nici ea nu mai făcea faţă. S-a zvonit că devenise adepta Bisericii lui Satana, o neghiobie născocită de un anume Anton LaVey, Supremul Sacerdot, un chel cu o puerilă ţăcălie diabolică şi coarne artificiale aplicate pe chelie, de presupusă şi falsă origine ungară sau transilvană, avid de publicitate pe deasupra şi bineînţeles un farsor: pretindea că e autorul *Bibliei Satanice*, plagiată după patru sau cinci scriitori diferiţi, printre care se numărau faimosul alchimist renascentist John Dee şi romancierul H.G. Wells, uşor de recunoscut; spunea că a avut relaţii sexuale cu Marilyn Monroe şi că n-o să-i reziste nici Mansfield. Amândouă aventurile erau fantezii, dar ştii cum e lumea, crede orice josnicie săvârşită de celebrităţi, orice faptă de prost gust. El era nebun după ea, iar ea îl chema uneori din Beverly Hills, înconjurată de prieteni, ca să râdă şi să-şi bată joc de căldurile lui demonice, înfierbântându-i capul ras de la distanţă. Mai târziu s-a zvonit că dispreţuitul LaVey, furios, l-a blestemat pe amantul ei de atunci,

un avocat pe nume Brody, şi aici începe legenda morţii lui Jayne Mansfield. Călătorea într-o noapte de iunie a anului 1967, spre dimineaţă, dintr-un loc numit Biloxi, în Mississippi, unde juca într-un club, ţinându-i locul exuberantei sale prietene şi rivale Mamie Van Doren, şi se ducea la New Orleans, unde în ziua următoare era invitată pentru un interviu la un post local de televiziune, accepta orice, nimic nu i se părea nesemnificativ. Buickul cu care mergea era ticsit: un tânăr care conducea, numitul Brody, ea cu trei dintre cei cinci copii pe care-i avusese cu ungurul musculos, şi patru căţei chihuahua, închipuie-ţi. La vreo zece mile de destinaţie, automobilul s-a ciocnit în mare viteză cu un camion care frânase când a dat peste un lent vehicul municipal care pulveriza smârcurile de pe marginea drumului cu un insecticid împotriva ţânţarilor, Mulryan insistă mereu asupra acestui detaliu sordid din mlaştinile sudului. Ciocnirea a fost atât de violentă, încât capota Buickului a fost retezată. Mansfield, şoferul şi amantul au murit pe loc, cu trupurile azvârlite pe şosea. Cei trei copii, care dormeau pe canapeaua din spate, au suferit doar câteva zdrelituri, de căţeluşi nu se ştie, cu siguranţă pentru că n-au păţit nimic şi probabil au scăpat. – Tupra a făcut o pauză, a aruncat ceva în foc, ceva invizibil pentru mine, poate o scamă care i se desprinsese din jachetă sau un chibrit pe care nu văzusem când l-a aprins şi-l ţinuse între degete. Povestea totul ca şi cum ar fi fost un raport pe care-l avea în cap, memorat. Mi-a trecut prin minte că, dată fiind profesia lui, putea să păstreze sute sau mii de rapoarte, despre lucruri petrecute sau posibile, despre lucruri verificate sau presupuse, nu numai de el, ci şi de mine, de domnişoara Pérez Nuix, de Mulryan, Rendel şi alţii; şi de mulţi alţii din trecut, ca Peter Wheeler şi cine ştie dacă nu şi de soţia lui Valerie şi de Toby Rylands şi până şi de doamna Berry. Poate că Tupra era o arhivă ambulantă. – Pompoasa perucă blondă a lui Jayne Mansfield a căzut pe aripa automobilului, a continuat, ceea ce a alimentat zvonuri la fel de

dezagreabile şi probabil din pricina asta au rămas întipărite în imaginaţia oamenilor: după unii, actriţa fusese scalpată în momentul accidentului, părul cu piele cu tot fusese smuls din rădăcină ca de un indian cu piele roşie din Vestul Sălbatic; după alţii, ar fi fost decapitată când a zburat capota Buickului, iar capul i s-ar fi rostogolit pe asfalt până a căzut în zona mlăştinoasă, plină de ţânţari şi larve, de pe marginea şoselei. Ambele presupuneri erau irezistibile pentru maliţia mulţimii: nu era destul că femeia planturoasă ale cărei fotografii împodobiseră pereţii garajelor, atelierelor şi cocioabelor, cabinele de camion şi albumele studenţilor şi ale soldaţilor timp de un deceniu murise violent la treizeci şi patru de ani, când încă trezea dorinţe aprinse, în pofida rapidei sale decăderi, şi ar fi putut să profite mai mult de strălucirea ei; era mult mai spectaculos faptul că, pe deasupra, rămăsese cheală şi urâtă în clipa morţii, sau grotesc decapitată şi cu capul în noroi. Oamenilor le plac pedepsele crude, şi răsturnările sarcastice ale sorţii, le place să-i vadă deposedaţi brusc pe cei care s-au bucurat de toate bunurile, ca să nu mai vorbim de deposedarea absolută care este moartea neaşteptată, cu atât mai mult când e sângeroasă.

„De ce-mi vorbeşte tocmai de capete tăiate“, mi-am spus, „când el a fost cât pe ce să reteze unul în faţa mea, mai adineauri?“ Şi m-am gândit că Tupra mă conducea într-un loc anume, mai aproape decât New Orleans şi Biloxi, cu povestea aia îngrozitoare. Dar nu l-am întrerupt cu întrebări şi m-am mulţumit să-l citez folosindu-mă de citatul său binecunoscut din prima noastră întâlnire:

— Şi de altfel toate lucrurile au nevoie de timpul lor ca să fie crezute, nu-i aşa că asta crezi?

— Nici nu ştii tu, Jack, cât de adevărat e ce ai spus, mi-a răspuns, şi a reluat imediat firul povestirii: Abia atunci, după moartea ei, LaVey a început să se laude în public cu aventura pe care o avusese cu ea (se ştie că morţii au gura ferecată şi nu ridică obiecţii) şi să răspândească în presă ideea că spectaculosul accident fusese pricinuit de blestemul

lui îndreptat împotriva lui Brody, amantul ei, care fusese atât de cumplit încât îl smulsese de lângă ea fără pic de milă, de pe locul mortului. Lumea adoră de asemenea uneltirile şi răfuielile şi socotelile încheiate, lucrurile ascunse şi neobişnuite şi primejdiile nemaipomenite. Majoritatea oamenilor nu acceptă hazardul, îl detestă, majoritatea oamenilor e alcătuită din proşti. – Mi-am adus aminte că-l auzisem spunând acelaşi lucru sau ceva asemănător pe Wheeler, probabil era una dintre convingerile pe baza cărora lucrase întotdeauna grupul nostru, la fel ca orice Guvern. – Dacă Jayne Mansfield fusese atrasă de sau cochetase cu Biserica Satanei, nici mai mult nici mai puţin, nu e de mirare că drăgălaşul ei chip sfârşise în felul acesta, zvârlit într-o mlaştină şi muşcat de ţânţari până să-l găsească cineva; sau cu celebrul ei păr blond platinat desprins de craniu, fusese întotdeauna cea de a doua trăsătură definitorie a ei, după cealaltă, care se vede limpede în fotografia pe care ţi-am arătat-o. Gloata vrea explicaţii pentru orice lucru – Tupra a folosit cuvântul acesta, *rabble*, „gloată“, astăzi foarte prost văzut –, însă vrea explicaţii ridicole, neverosimile, încâlcite şi conspirative, şi cu cât sunt mai complicate, cu atât le acceptă mai uşor şi le înghite şi se declară mulţumită. De neînţeles, totuşi aşa e făcută lumea. Drept urmare, caraghiosul ăla chel şi cu coarne a fost ascultat şi crezut, până într-acolo încât cei care şi-o amintesc şi încă o venerează (şi nu sunt puţini, aruncă un ochi pe internet şi o să rămâi surprins) îşi aduc aminte în primul rând de Jayne Mansfield nu aşa cum apare în cele patru sau cinci comedii amuzante de la Hollywood, nici pe coperţile incendiare ale revistei *Playboy*, nici în scandalurile libertine pe care le-a stârnit, nici în reşedinţa roz demenţială din Sunset Boulevard, nici măcar de faptul plin de îndrăzneală că a fost prima stea din era modernă care şi-a dezgolit sânii într-un film convenţional american, ci îşi aduc aminte de îngrozitoarea legendă a morţii sale umilitoare pentru un simbol sexual ca ea, poate provocată de un satanist, un depravat, un vrăjitor.

Asta, ca să vezi ironia sorţii, a provocat mai multă senzaţie şi i-a făcut mai multă reclamă decât tot ce se străduise ea să inventeze de-a lungul vieţii ca s-o obţină, renunţând zilnic la orice umbră de intimitate, ca să nu spun la ceea ce se cheamă de obicei demnitate pentru majoritatea covârşitoare a oamenilor. Păcat că nu s-a putut bucura de nenumăratele reportaje care s-au scris despre ea şi despre tragicul ei sfârşit, pagini întregi consacrate morţii ei atât de îngrozitoare şi incredibile. N-a slujit la nimic faptul că sicriul în care a fost îngropată a fost tot de culoare roz: numele ei a rămas înfăşurat în negru, în negreala unui blestem diabolic şi a unei vieţi păcătoase încununate cu pedeapsa cumplită a unei şosele lugubre, înconjurate de noroi, şi a unui frumos cap despărţit de voluptuosul lui trup în vecii vecilor. Iar astăzi, dacă moartea ei nu s-ar fi petrecut în felul acesta, cu elementele astea care i se atribuie şi care aprind imaginaţia gloatei, ar fi poate cu totul uitată. Nu şi Kennedy, desigur, nici dacă n-ar fi suferit decât un infarct la Dallas, dar să n-ai nici o îndoială că lumea şi-ar aduce aminte mult mai puţin de el şi cu o emoţie destul de discretă dacă numele lui nu s-ar asocia de îndată cu asasinatul cu arme de foc şi cu alambicate conjuraţii rămase nedezlegate. În asta constă complexul Kennedy-Mansfield, în teama de a nu rămâne marcat pentru totdeauna de felul în care ţi-e dat să mori, dezminţit, şi viaţa ta întreagă să pară că n-a fost decât o formalitate, un pretext pentru a ajunge la un sfârşit strident care îţi va păstra imaginea pentru totdeauna. Primejdia asta, bagă de seamă, ne paşte pe toţi, chiar dacă nu suntem personaje publice, ci indivizi obscuri, anonimi şi secundari. Fiecare asistă la povestea lui, Jack. Tu la a ta şi eu la a mea.

— Dar nu întotdeauna e teamă ceea ce simţim în faţa acestui fapt, am spus. Unii doresc şi caută sfârşituri de felul acesta, teatrale, spectaculoase, fie şi numai cu mijloace verbale, dacă n-au altele la îndemână. Nu ştii câţi scriitori s-au străduit să pronunţe o ultimă frază memorabilă. Chiar dacă e

greu de calculat care va fi cu adevărat ultima, şi unii au irosit-o, grăbindu-se să vorbească înainte de vreme. Pe urmă n-au mai găsit nimic memorabil, sau au spus o prostie în momentul morţii.

— Da, desigur. Însă totdeauna e vorba de teamă. Cel care-şi doreşte un sfârşit care să atragă atenţia o face fiindcă se teme că n-o să fie la înălţimea reputaţiei sau a măreţiei sale, atribuită de alţii sau de el însuşi, e totuna. Cel care simte oroarea narativă, ca să folosesc cuvintele tale, precum Dick Dearlove după părerea ta, se teme că-i va fi desfigurată imaginea, sau povestea care circulă despre el, la fel ca cel care-şi pregăteşte un deznodământ strălucit şi chiar teatral, ba chiar excentric, depinde de firea fiecăruia şi de felul ciornei, pe care unii o confundă cu titlul, iar moartea e întotdeauna o ciornă. Fiindcă nu e acelaşi lucru a omorî pe cineva cu a te sinucide sau cu a fi omorât de cineva. A fi călău sau a fi disperat sau a fi victimă, nici a fi victimă din stupizenie cu a fi victimă din eroism. Cu toată nenorocirea de a muri înainte de vreme, şi pe deasupra în chip îngrozitor, lui Jayne Mansfield nu i s-ar fi părut vrednică de dispreţ legenda morţii ei pe când se afla în viaţă, chiar dacă fără îndoială ar fi preferat să nu poarte perucă în acel moment. Şi nu cred că Lorca al vostru, nici cineastul acela italian, Pasolini, ar fi fost cu totul nesatisfăcuţi de ciorna de care-au avut parte, dintr-un punct de vedere estetic, sau narativ dacă vrei, cum l-am mai numit. Erau artişti şi întrucâtva exhibiţionişti, iar amintirea lor a avut de câştigat de pe urma morţii nedrepte şi violente, asimilabilă puţintel cu martiriul, nu ţi se pare? Vreau să spun, de către mârlani. Noi ştim că nici unul, nici celălalt nu s-au sacrificat pentru nimic în mod conştient, ci au avut doar ghinion.

Tupra folosise de două ori cuvântul „gloată“ şi acum vorbea de „mârlani“ (nu-mi mai amintesc însă dacă a spus *boors* sau *yokels*). „Nu are o părere prea bună despre oameni“, mi-am spus, „dacă-i ies din gură cuvintele astea cu atâta uşurinţă şi dezinvoltură, şi cu un dispreţ atât de firesc, neforţat. Chiar dacă

include în această categoria persoane culte dar lipsite de discernământ, de la biografi până la ziarişti, sociologi, literaţi şi istorici, pe toţi cei care-i văd ca pe nişte martiri ai unor cauze politice şi chiar sexuale pe cei doi asasinaţi celebri, încă şi mai celebri prin asasinatele în care au murit. Pesemne că pentru Reresby moartea nu înseamnă mare lucru, nu i se pare ceva extraordinar; poate că de aceea m-a întrebat de ce nu poţi s-o împarţi în dreapta şi în stânga, poate că o socoteşte un soi de hazard, iar el acceptă hazardul, nu îl detestă, nici nu cere explicaţii pentru orice lucru, spre deosebire de oamenii proşti, care au nevoie să vadă semne şi înlănţuiri de cauze şi legături în toate părţile. S-ar putea să deteste atât de puţin hazardul, încât să nu-i pese dacă se scufundă în el din când în când, se ridică în chip de *Sir Death* cu spada în mână şi devine slujitorul eficientului slujitor. Probabil că fusese un mârlan cândva, sau poate o bună bucată de timp.

— Tu nu pui mare preţ pe oameni, aşa-i? i-am spus. Tu nu pui mare preţ pe moarte. Pe moartea oamenilor.

Tupra şi-a umezit buzele, nu cu limba, ci cu buzele, de parcă atingându-şi-le una de alta era de ajuns pentru a le umezi, la urma urmei erau foarte cărnoase şi mari şi rămânea mereu puţină salivă pe ele. Apoi a băut din pahar şi am avut senzaţia că se linge pe bot de plăcere. Mi-a oferit din nou băutură, acum am acceptat, mi se uscase cerul gurii, m-a servit din carafă până ce i-am semnalat cu mâna „destul“.

— În sfârşit ai ajuns şi la asta, mi-a răspuns, şi cuvintele lui m-au făcut să-mi spun încă o dată că el conducea discuţia, chiar şi atunci când eu îi ceream socoteală tot el conducea discuţia. Lunecos ca întotdeauna. Nu-l poţi prinde pe picior greşit, nici nu-l poţi face să recunoască ceva. S-a uitat satisfăcut la mine cu ochii lui albaştri sau cenuşii, pe sub genele arcuite, focul le dădea strălucire. Acum o să-ncepi iar să-mi faci reproşuri, de ce am făcut ce-am făcut şi aşa mai departe. Eşti ancorat în epoca ta, Jack, prea

ancorat, şi ăsta e cel mai rău lucru care poţi fi, fiindcă nimeni n-are o viaţă uşoară dacă suferă de ce suferă şi ceilalţi, nu există portiţă de scăpare când toată lumea e de acord şi vede lucrurile la fel, şi dă importanţă aceloraşi lucruri, şi i se par grave aceleaşi lucruri, şi aceleaşi lucruri i se par neînsemnate. În unanimitate nu există claritate, nici odihnă, nu există aer proaspăt, aşa cum nu există nici în locul comun îndeobşte împărtăşit. Trebuie să ieşi din capcana asta ca să trăieşti mai bine, mai comod. Şi în acelaşi timp mai adevărat, fără aderenţele timpului în care te-ai născut şi în care o să mori, nimic nu te oprimă mai mult, nimic nu-ţi împăienjeneşte ochii ca pecetea asta. Astăzi se dă o importanţă enormă morţii individuale, se face o falsă tragedie din moartea fiecărui om, mai ales dacă moare violent, mai ales dacă moare asasinat; chiar dacă pe urmă durerea ţine puţin, şi jalea: nimeni nu mai poartă doliu şi nu-i ceva întâmplător, plânsul vine rapid, dar şi mai rapid vine uitarea. Vorbesc despre ţările noastre, desigur, în alte părţi lucrurile nu sunt văzute aşa, e firesc, acolo moartea e încorporată în cursul fiecărei zile. Însă aici e ceva cumplit, cel puţin clipa morţii. A murit cutare, ce nenorocire cumplită; au murit o mulţime de oameni într-o explozie şi au fost sfârtecaţi, ce catastrofă, sau ce ticăloşie. Oamenii politici trebuie să alerge peste tot pentru a asista la funeralii şi a nu neglija pe nimeni, cu durere profundă, sau poate nu e decât trufie, un soi de ornament, fiindcă prezenţa lor nu aduce mângâiere şi nici nu are cum, totul e doar fast, teatru, vanitate şi rang. Sete de omagii de rang înalt, pompoase şi exagerate. Totuşi, dacă stai să te gândeşti, ce drept am avea, ce sens are să ne plângem şi să facem o dramă din ceva care se petrece cu orice făptură vie, transformând-o într-o făptură moartă? Ce poate fi atât de grav în asta, în ceva atât de natural, atât de obişnuit? Se întâmplă în cele mai bune familii, cum ştim, de veacuri, ca să nu mai vorbim despre cele de rând, la intervale mai scurte. Şi se întâmplă în fiecare clipă şi ştim asta la fel de bine, deşi ne prefacem că suntem uimiţi şi că ne speriem:

numără morţii pomeniţi în orice buletin de ştiri, citeşte lista deceselor din orice ziar, într-un singur oraş, Madrid, Londra, e lungă în fiecare zi a anului; uită-te la anunţurile mortuare, şi sunt puţini cei care le dau la ziar, uită-te la necrologuri, sunt şi mai puţini cei care le merită, o minoritate cu totul neînsemnată, însă nu lipsesc în nici o zi. Câţi oameni nu pier în fiecare sfârşit de săptămână pe şosele şi câţi n-au murit în nenumăratele războaie pe care le-a purtat omenirea? Nu întotdeauna au fost văzute ca astăzi pierderile, de-a lungul istoriei, sau mai bine zis niciodată. Oamenii erau mai obişnuiţi şi mai împăcaţi cu asta, se acceptau hazardul şi soarta, bună sau rea, se admitea că suntem în voia ei în fiecare clipă; oamenii veneau pe lume şi dispăreau, era ceva firesc, uneori dispăreau îndată ce veneau, mortalitatea infantilă a fost enormă până acum optzeci sau şaptezeci de ani, la fel şi cea a mamelor la naştere, se despărţeau de prunc de îndată ce-i vedeau faţa, asta dacă aveau puterea s-o facă sau dacă mai aveau timp. Molimele erau foarte dese şi aproape orice boală era mortală, sunt boli pe care acum nu le mai cunoaştem sau cărora nici măcar nu le-am auzit numele; existau ani de foamete, existau războaie nesfârşite şi, pe deasupra, erau adevărate, cu lupte zilnice, nu sporadice ca acum, iar generalii nu ţineau seama de pierderi, soldaţii cădeau pe capete, nu erau indivizi decât pentru ei înşişi, nu erau nici măcar pentru familiile lor, nici una nu scăpa de vama cadavrelor premature, era o regulă, guvernanţii adoptau atitudinile de circumstanţă şi făceau noi înrolări, recrutau alte trupe şi le trimiteau pe front pentru a continua să cadă, aproape nimeni nu crâcnea. Moartea era ceva obişnuit, Jack, nu stârnea atâta panică, nu era o calamitate insurmontabilă, nici o cumplită nedreptate; era ceva care se putea întâmpla oricui şi se întâmpla destul de des. Am devenit foarte slabi, avem pielea foarte fină, credem că aşa trebuie să fie pentru totdeauna. Ar trebui să ne obişnuim cu provizoratul, cu opusul situaţiei de azi. Ne încăpăţânăm să n-o facem, şi de aceea e atât de uşor

să ni se facă frică, ai văzut şi tu, e de ajuns să scoţi o spadă din teacă. Purtându-ne astfel, n-avem decât de pierdut faţă de cei care îi văd încă pe morţi ca pe nişte simple riscuri ale meseriei, şi pe cei proprii, şi pe cei vrăjmaşi, ca pe nişte accidente cotidiene. Faţă de terorişti, de pildă, sau faţă de marii narcotraficanţi, sau faţă de mafioţii internaţionali. Aşa că, vezi bine, Iago, aşa stau lucrurile. – Nu-mi plăcea că-mi spusese pe numele intrigantului, mi se părea ceva murdar, nu mă recunoşteam (eu, care mă recunoşteam în atâţia alţii). – E nevoie ca unii dintre noi să nu punem mare preţ pe moarte. Pe moartea oamenilor, cum ai spus scandalizat, am băgat de seamă în ciuda tonului tău neutru, ai ascuns-o bine, dar nu îndeajuns. Nu-i deloc rău ca unii dintre noi să ieşim din epoca noastră şi să privim lucrurile ca în vremuri mai aspre, trecute şi viitoare (fiindcă se vor întoarce, te asigur, chiar dacă nu ştiu dacă tu şi cu mine o să le apucăm), ca să nu ni se întâmple tuturor ce a spus un poet francez: *Par délicatesse j'ai perdu ma vie*. După care şi-a dat osteneala să-mi traducă şi aici am văzut o rămăşiţă din mârlanul care fusese odată: „Din delicateţe mi-am pierdut viaţa".

M-am uitat la picioarele lui, la pantofi, cum mai făcusem în timpul uneia dintre primele noastre întâlniri, temându-mă să nu fie încălţat cu cine ştie ce pantofi aberanţi, cizme scurte de culoare verde, piele de caiman ca Mareşalul Bonanza, sau chiar saboţi. Nu era, purta întotdeauna pantofi eleganţi maro sau negri, cu şireturi, în nici un caz nu erau de mârlan, singurul lucru de gust îndoielnic la el erau jachetele de care rareori se lipsea, chiar dacă erau demodate sau învechite, un vestigiu din anii şaptezeci, când începuse să ia viaţa în serios, vreau să spun în cunoştinţă de cauză şi cu simţul răspunderii, sau având conştiinţa opţiunilor sale. Era în fiinţa lui ceva disonant, în orice caz: munca, gesturile, mediul, accentul lui, până şi casa aceea tipică de englez înstărit, de manual sau de film distins, sau de ilustraţie la o carte de poveşti. Poate că erau buclele bogate care-i acopereau craniul voluminos, sau

melcişorii de la tâmplele ce păreau cănite, poate gura elastică şi parcă lipsită de consistenţă, o gumă de mestecat încă neîntărită. Fără îndoială le părea atrăgător multora, în pofida unui anumit element respingător pe care nu reuşeam niciodată să-l identific prea bine, să-l izolez cu exactitate, să-l pot arăta precis, poate că nu depindea de o trăsătură anume, ci era mai degrabă o impresie de ansamblu. Poate că îl vedeam numai eu, femeile pesemne nu-l băgau de seamă. Nici măcar cele perspicace precum domnişoara Pérez Nuix, obişnuită să perceapă şi să ghicească tot, cu care cu siguranţă se culcase. Aveam, oricum, ceva în comun. Tupra şi cu mine, sau eram eu şi Reresby. Sau Ure, sau Dundas.

— Şi ţinând seama de toate astea îţi îngădui să-i arzi o mamă de bătaie şi să-i bagi frica-n oase unui biet dobitoc inofensiv, şi pe deasupra cu ajutorul meu; fără ca eu să ştiu ce-aveai de gând să-i faci. Şi să aflu acum că aşa aveai tu chef, fiindcă nu trebuie să punem prea mult preţ pe moarte. Sunt în total dezacord cu tine. Cred că versul acela e de Rimbaud, am adăugat ca să-l complexez, prea îmi încălcase terenul. Am riscat, nu eram deloc sigur.

Dar puţin i-a păsat de acest amănunt; eu eram cult, cunoşteam multe limbi, predasem la Oxford în trecut, nu mi-a acordat nici un merit. Ce mare scofală că recunoscusem un citat! A râs uşor, un râs scurt, de parcă ar fi imitat amărăciunea.

— Nimeni nu e inofensiv, Jack. Nimeni, a spus. Şi tu nu pari să ţii seama de faptul că vina a fost a ta. Ia gândeşte-te puţin.

— Ce vrei să spui? Pentru că l-am lăsat să se apropie? S-o agaţe pe doamna Manoia? Ea îşi dorea să fie curtată, de primul mameluc, de oricine. Nu merge atât de departe. Chiar tu mi-ai spus asta. – Îmi dăduse târcoale cuvântul de când mi-l confirmase Manoia în italiană, şi cuvintele nu se împrăştie până când nu le foloseşti ori de câte ori e nevoie de ele. Desigur că în engleză suna mai căutat, *mameluke*, şi nu tocmai potrivit, nici măcar nu are semnificaţia pe care i-o dăm noi cel mai adesea.

— Nu numai de asta. Ţi-am cerut să-i găseşti, s-o aduci pe Flavia înapoi, să nu întârzii prea mult şi să-l faci pe Garza ăsta să dispară. N-ai fost în stare. A trebuit să merg eu în căutarea voastră şi să rezolv lucrurile. Şi tot te plângi. Când m-am întors la ei, *Mrs.* Manoia avea obrazul înroşit de o palmă. Dacă nu m-aş fi ocupat eu, lucrurile ar fi ieşit mai rău, tu nu ştii cum e Manoia ca soţ, eu da. Nu mă puteam limita să-l fac să dispară pe nenorocitul de spaniol. – Mi-am spus că uita uneori că şi eu eram spaniol, poate tot nenorocit. – Când Flavia avea un semn, o zgârietură pe faţă, aşa ceva n-ar fi fost suficient pentru el. S-ar fi dus după prietenul tău şi i-ar fi smuls un braţ în cel mai bun caz, asta dacă nu chiar capul. Îmi reproşezi tot felul de prostii fără cea mai mică importanţă, trăieşti într-o lume măruntă care abia există, la adăpost de violenţa care a fost tot timpul norma şi care încă mai e, peste tot, e ca şi cum ai confunda interludiul cu întregul spectacol, n-aveţi nici cea mai mică idee, voi ăştia care nu ieşiţi niciodată din epoca asta, nici din ţările astea ale noastre în care până mai ieri-alaltăieri tot violenţa a fost stăpână. Ce-am făcut eu nu înseamnă nimic. A fost răul cel mai mic. Şi din vina ta.

Răul cel mai mic. Aşadar, Tupra aparţinea acelui soi de oameni inconfundabili care au existat întotdeauna şi pe care-i cunosc şi în timpul meu, sunt întotdeauna o mulţime. Cei care se justifică zicând: „A trebuit s-o fac şi am evitat un rău mai mare, sau asta credeam că fac; alţii şi-ar fi luat sarcina să facă acelaşi lucru, numai că ar fi făcut-o cu mult mai multă cruzime şi cu urmări mult mai rele. Am omorât unul ca să nu fie omorâţi zece, şi zece ca să nu fie omorâţi o sută, nu mi se cuvine o pedeapsă, ci merit o răsplată“. Sau cei care răspund: „A trebuit s-o fac, îl apăram pe Dumnezeul meu, pe Regele meu, îmi apăram patria, cultura, rasa; drapelul, legenda, limba, clasa, spaţiul; onoarea, familia, casa de bani, portofelul şi şosetele. Pe scurt, mi-a fost frică“. Frica, ce slujeşte de scuză la fel ca iubirea, despre care e atât de uşor să zici şi să crezi că: „E mai puternică

decât mine, nu stă în puterea mea să mă împotrivesc“, sau că îţi îngăduie să recurgi la expresia: „Te iubesc atât de mult“, drept explicaţie pentru faptele tale, ca un alibi sau o scuză sau o circumstanţă atenuantă. Poate că aparţinea chiar acelui soi de oameni care ar invoca argumente de felul următor: „Ah, nu, aşa era epoca aceea, cine n-a trăit-o n-o poate înţelege. Ah, nu, aşa era locul acela, era malefic, era apăsător, cine n-a fost acolo nu-şi poate nici măcar închipui cât eram de înstrăinaţi, parcă blestemaţi“. Nu era, în schimb, cel puţin aşa mi se părea, dintre aceia care se eschivează şi fug de orice răspundere, el n-ar fi pronunţat niciodată cuvintele: „Oh, nu, eu n-am vrut, eu sunt străin de toate astea, s-au întâmplat fără voia mea, ca în încâlcitele rotocoale de fum ale visului, asta ţine de viaţa mea teoretică sau pusă în paranteză, în realitate nu contează, nu s-a petrecut decât pe jumătate şi fără deplinul meu consimţământ“. Nu, Tupra n-ar ajunge la josnicia asta, la care eu am ajuns uneori, dacă e să mă gândesc bine la unele momente din viaţa mea. Însă atunci am preferat să nu mă opresc la aceste aspecte, ci i-am răspuns la ce-mi spusese la urmă:

— Eu lucrez pentru tine, Bertram, dar lucrez în limitele postului la care m-am angajat. Nu-mi cere mai mult. Obligaţia mea e să interpretez şi să fac rapoarte, nu să-i reduc la tăcere pe golanii beţivi. Nici măcar să ţin companie doamnelor cam trecute şi încă să mă străduiesc să fiu cât se poate de curtenitor.

Tupra nu se putea abţine să facă haz dacă i se părea că ceva are haz. Până acum nu avusesem ocazia să comentăm supliciul, şi cu atât mai puţin să râdem, sau mai curând să râdă el de mine, de nenorocul şi de stoicismul meu imperfect.

— Sfârcuri tari, aşa-i? a zis şi a izbucnit într-un hohot de râs. Nici mort n-aş fi acceptat invitaţia ei la dans, cu bastioanele alea.

A spus *bulwarks*, aşa că poate că ar fi mai fidelă echivalenţa „metereze“.

Izbutise încă o dată. Şi mie-mi place să fac haz când găsesc ceva cu haz. Nu mi-am putut înăbuşi

râsul, supărarea s-a risipit pe moment, sau a fost doar amânată pentru mai târziu. Timp de câteva clipe ne-am prăpădit de râs împreună, amândoi deodată, cu râsul acela care uneşte doi oameni în mod dezinteresat şi care suspendă sau şterge deosebirile dintre ei. Ceea ce înseamnă că, în pofida supărării şi a temerii mele crescânde – sau erau acum nemulţumire, aversiune, dezgust –, eu nu-i negam încă acest râs împărtăşit, cel puţin deocamdată. Poate că eram pe cale să-l analizez raţional, însă nu mă sustrăsesem de la el şi nu i-l refuzasem. Nu cu totul, încă, râsul în hohote.

Am avea asta în comun, faptul că amândoi ne culcaserăm cu domnişoara Pérez Nuix, eram aproape sigur, chiar dacă nu-mi trecuse prin minte să-i întreb, nici pe el, şi cu atât mai puţin pe ea; la urma urmei, faptul că împarţi treaz patul cu cineva marchează arbitrar graniţa dintre discreţie şi încredere, dintre secret şi dezvăluiri, dintre tăcerea deferentă şi întrebări, cu răspunsurile lor cu tot, uneori evazive, ca şi cum a intra în trupul altei persoane pentru scurt timp ar suprima, pe lângă barierele fizice, şi alte bariere greu de trecut: biografice, sentimentale, fără îndoială barierele disimulării sau ale precauţiei sau ale rezervei, e absurd ca doi oameni, după ce şi-au înlănţuit trupurile, să se simtă mai îndreptăţite sau scutite de orice pedeapsă să scotocească în viaţa şi în gândurile celui ce le-a fost deasupra sau dedesubt, sau în picioare cu spatele sau cu faţa dacă n-au avut nevoie de pat, sau să le relateze cu lux de amănunte, guralivi şi chiar încântaţi, sunt unii care fac dragoste cu cineva numai pentru a flecări înşirând vrute şi nevrute, de parcă ar fi câştigat cine ştie ce drepturi. Asta m-a deranjat adeseori în aventurile mele ocazionale, de o singură noapte sau dimineaţă sau seară, şi toate sunt aşa prima oară, când nu are loc repetiţia, toate sunt aşa la început şi când nu se ştie dacă se vor încheia imediat, ori ştie numai una dintre părţi, ştie de îndată şi tace din bună-creştere şi lasă loc de presupuneri greşite (buna-creştere e o otravă, ne duce la pierzanie); se preface că legătura nu se va întrerupe imediat, ci că s-a deschis cu adevărat ceva care nu se va închide, şi atunci poate să stârnească un mare bucluc. Şi uneori ştim chiar dinainte de a intra în noul trup, ştim că vrem să încercăm doar de data aceea, să ne convingem, poate să ne fălim în sinea noastră sau să ne scandalizăm de noi înşine, ba chiar putem să ne notăm data respectivă cu gândul să o rememorăm sau mai degrabă să ne-o aducem aminte; sau şi mai voalat, să ne încredinţăm pe noi înşine:

„Asta s-a întâmplat în viaţa mea“, ţi-ai spune oricând, mai ales la bătrâneţe sau la maturitate, când trecutul năpădeşte prezentul, iar acesta, dezinteresat sau sceptic, priveşte rareori înainte.

Desigur, m-a călcat adesea pe nervi faptul că pe urmă mi-au expus particularităţile şi intimităţile lor, că mi-au desenat un portret al personalităţii lor, inevitabil deformat, sau că au încercat să mă facă să cred că sunt deosebit („Niciodată nu mi s-a mai întâmplat asta cu vreun bărbat“), în parte pentru a mă flata şi în parte pentru a-şi salva reputaţia pe care nu le-o pusese nimeni la îndoială. M-a iritat faptul că începând din acel moment s-au plimbat în voie prin casa mea, dacă eram acasă, cu o excesivă familiaritate sau dezinvoltură şi punând stăpânire pe toate („Unde ţii cafeaua?“, de exemplu, socotind de la sine înţeles că eu aveam cafea şi că puteau s-o prepare ele; sau „Mă duc la baie“, în loc să întrebe dacă se pot duce la baie, cum ar fi făcut cu câtva timp în urmă, încă îmbrăcate şi înainte de a fi fost străpunse, chiar dacă verbul ăsta e o exagerare). M-a revoltat faptul că şi-au luat dreptul de a dormi o noapte întreagă în patul meu fără să mă consulte măcar, socotind de la sine înţeles că erau invitate să rămână înfăşurate în cearşafuri pentru că zăcuseră câteva minute pe saltea sau îşi sprijiniseră palmele de ea pentru a nu-şi pierde echilibrul, rămânând în picioare, aplecate, cu spatele la mine, *more ferarum*, cu fusta ridicată, cu tocurile pantofilor înfipte în podea. M-am înfuriat văzând că după o zi sau două s-au prezentat fără să anunţe la mine acasă, ca să mă salute spontan şi tandru, însă în realitate ca să repete scena cu premeditare şi să se instaleze la mine, cu siguranţa neîntemeiată că le voi deschide uşa şi voi fi la dispoziţia lor la orice oră şi în orice împrejurare, fără să le treacă prin cap că poate sunt ocupat, că nu sunt singur, ci am musafiri, ori să mă întrebe dacă îmi părea bine sau, dimpotrivă, îmi părea rău (sau, şi ăsta era lucrul cel mai probabil, nu mai ţineam minte) că le îngăduisem cu o zi înainte să pună piciorul în teritoriul meu. Dacă nu cumva doream să fiu singur

sau îmi era dor de Luisa. Şi m-a scos din sărite faptul că mă sunau mai târziu zicând: „Bună, sunt eu“, ca şi cum raportul trupesc din trecut conferea exclusivitate sau unicitate, sau accentua identitatea, sau garanta un înalt grad de ocupare a gândurilor mele, sau mă obliga să recunosc un glas care scosese poate – în cel mai bun caz – doar un geamăt, sau mai multe, din bună creştere.

Dar cel mai mult m-a înfuriat, uneori, faptul că mă simţeam dator (absurd, în vremurile noastre) pentru că mă culcasem cu ele. Fără îndoială, un vestigiu din vremea copilăriei mele, când încă se considera că interesul şi insistenţa veneau întotdeauna din partea bărbatului şi că femeia ceda, sau mai mult, accepta sau conferea, că ea făcea un cadou preţios sau un mare hatâr. Nu întotdeauna, dar mult prea des, m-am socotit răspunzător în ultimă instanţă pentru ceea ce s-a întâmplat între ele şi mine, şi asta chiar dacă eu nu o căutasem cu lumânarea, nici nu anticipasem nimic – adevărul e că în cele mai multe cazuri nu prevăzusem ce-o să se întâmple, nu o bănuisem –, şi am presupus că aveau să regrete de îndată ce lua sfârşit întâlnirea şi eu mă retrăgeam, sau în timp ce se îmbrăcau şi îşi aranjau hainele şi-şi netezeau rochia (o femeie căsătorită mi-a cerut odată un fier de călcat: fusta ei boţită arăta ca un acordeon, se ducea direct la o cină cu pretenţii, fără să mai poată trece pe acasă: i l-am dat şi a plecat foarte şic, fusta ei tăcută nu mai păstra urmele avatarurilor prin care trecuse), sau mai târziu, când rămâneau singure cu aducerile aminte, uitându-se la luna care pe mine mă lăsa indiferent, stând la fereastra pe care o simţeam dintr-odată nupţială, în ceasul fără somn dinaintea zorilor.

Şi astfel am simţit adesea imboldul de a le acorda compensaţii pe loc, arătându-mă delicat, răbdător sau gata să le ascult; încercând cu blândeţe să le înţeleg necazurile sau suportându-le flecărelile; veghindu-le somnul necunoscut sau alintându-le cu stângăcie, mai mult la solicitarea lor decât din imboldul inimii mele; născocind încâlcite scuze ca să plec de la ele

înainte de a se crăpa de ziuă, ca un vampir, sau ca să ies din propria casă în toiul nopţii şi să le dau să înţeleagă că nu puteau dormi la mine şi că trebuie să se îmbrace şi să mă însoţească până în stradă şi să se suie la volanul automobilului cu care veniseră sau să ia un taxi (şi am plătit eu dinainte cursa), în loc să le mărturisesc că de-acum nu mai voiam să le văd mutrele, nici să le ascult flecăreala, nici să respir pe jumătate adormit alături de ele. Uneori imboldul a fost de a le răsplăti, în chip simbolic şi ridicol, şi atunci am improvizat un cadou şi le-am pregătit un mic dejun bogat dacă ora potrivită pentru asta ne găsea încă împreună, sau am dat curs unei dorinţe pe care-mi stătea în putere s-o împlinesc şi pe care n-o exprimaseră adresându-mi-se mie în mod deosebit, ci aşa, în general, sau unei cereri care era de data asta adresată mie, dar implicită, nu formulată precis, sau destul de îndepărtată în timp pentru a nu constitui o asociere directă, sau care putea fi directă numai dacă ţineai cu tot dinadinsul să împleteşti vorba cu fapta. Nu o făceam, în schimb, dacă cererea era explicită şi apropiată în timp, fiindcă în aceste cazuri n-am izbutit să-mi reprim o dezagreabilă senzaţie de tranzacţie sau troc, care falsifica totul şi-l făcea sordid, sau de fapt suprima lucrurile de parcă nu s-ar fi petrecut cu adevărat.

Poate de aceea domnişoara Pérez Nuix mi-a cerut să-i fac un serviciu cu mult înainte, când încă nu-mi trecuse prin cap că în noaptea aceea am fi putut ajunge atât de apropiaţi, şi că avea să ne prindă dimineaţa fără să ne desprindem cu totul unul de celălalt. Sau, oricum, dacă-mi trecuse asta prin minte, nu fusese ca o posibilitate reală, ci ca o improbabilitate ipotetică (închipuiri de alcov, fără prea multe şanse de a prinde viaţă), şi prima oară când m-am gândit la asta a fost în timp ce ea îşi încheia şi descheia fermoarul de la cizme şi se ştergea cu prosopul meu, şi îi fugea un fir de la ciorap de sus până jos, şi-şi dezvelea fără jenă pulpele, dându-mi de înţeles că nu mă excludea din acel spectacol. „Nu mă respinge, asta vrea să zică“,

îmi spusesem. „Asta e, nimic mai mult; eu sunt aici şi o privesc, şi ea ştie asta. În realitate, nu e nimic.“ Şi tot atunci mi-am spus: „E o prăpastie încă între dorinţă şi lipsa de respingere, între afirmaţie şi necunoscut, între a voi ceva şi a spune lucrurile pe nume, între un «da» şi un «poate», între un «desigur» şi un «să mai vedem», sau e mai puţin decât atât, un «în sfârşit» sau un «ei, bine», sau nu e nici măcar un gând, e un gol, nu-mi pun problema, n-am nimic de gând şi nu-mi trece nimic prin cap“. Pentru ea eu eram încă invizibil când mi-a cerut un serviciu, sau am fost astfel întreaga noapte, şi chiar a doua zi dimineaţă. În afară poate de răstimpul acela scurt din noapte în care mi-a pus palmele deschise pe obraji ca şi cum mi-ar fi declarat afecţiunea ei, întinşi amândoi în patul meu ca să dormim, palmele ei moi; în care s-a uitat în ochii mei şi mi-a zâmbit şi a râs şi mi-a luat faţa cu delicateţe în palmele ei, cum făcea uneori Luisa când patul ei era încă al meu şi nu ne era încă somn, sau nu îndeajuns cât să ne spunem noapte bună şi să ne întoarcem spatele până a doua zi dimineaţă.

Dar momentul acela a venit mai târziu. Şi, cum se întâmplă mai întotdeauna când pui mai multe întrebări la rând, fără pauză, domnişoara Pérez Nuix a început prin a răspunde la ultima. „Încă nu mi-ai cerut serviciul pe care vrei să mi-l ceri, încă nu ştiu exact în ce constă. Şi ce particulari sunt ăştia, ce particulari particulari“, fuseseră cele două întrebări ale mele, repetând expresia folosită de ea „particulari particulari“.

— Oricât ni s-ar părea de ciudat astăzi, Jaime, cu nervii mereu încordaţi şi panica permanentă a terorismului, a spus, au fost câţiva ani, şi nu demult, chiar dacă ni se par îndepărtaţi, în care MI5 şi MI6 n-au prea avut de lucru. De când a căzut Zidul Berlinului funcţiile lor s-au redus pe măsură ce au scăzut îngrijorările, iar bugetele de care dispuneau s-au prăbuşit, deşi acum s-a văzut că asta a fost o mare imprudenţă. S-a trecut, de exemplu, de la aproape nouă sute de milioane de lire pentru MI5 în 1994 la

mai puţin de şapte sute în 1998. Pe urmă au crescut din nou, puţin şi treptat, însă până la atentatele asupra Turnurilor Gemene din 2001, care au făcut să se declanşeze alarmele, au adus manifestări de căinţă, recunoaşterea greşelilor la vârf şi destituiri de cadre intermediare, a existat o perioadă de şapte sau opt ani în care o bună parte din Serviciile de Informaţii ale lumii, şi bineînţeles ale noastre, s-a simţit aproape inutilă şi de prisos, cum să spun, fără obiectul muncii, lăsată de-o parte, inactivă şi, ce e mai rău, plictisită. Mulţi oameni care timp de câteva decenii studiaseră Uniunea Sovietică s-au trezit, dacă nu în şomaj, aproape nefolositori, cu senzaţia că şi-au pierdut nu numai timpul, ci şi o mare parte din viaţă, care se încheia dintr-odată. Cu abrupta senzaţie că aparţineau trecutului. Cei care ştiau germana, bulgara, maghiara, polona, ceha au încetat să fie chemaţi cu frecvenţa obişnuită, ba chiar şi experţii în rusă şi-au pierdut rolul de protagonişti şi sarcinile ce decurgeau din el. Deodată a apărut un soi de excedent nerecunoscut, deodată persoane de primă însemnătate nu mai aveau nici una, sau erau folosite numai pentru treburi mărunte. A fost un moment atât de deprimant încât până şi şefii şi-au dat seama cât era de demoralizantă situaţia, şi te asigur că ei sunt mereu cei mai orbi, ca în toate domeniile şi în toate părţile, când trebuie să ia aminte la problemele subordonaţilor. În sfârşit, adevărul e că au fost ultimii care au băgat de seamă, cu o întârziere incredibilă, şi numai cu câteva zile înainte de 11 septembrie, dacă-mi amintesc bine, presa, *The Independent*, cred, a publicat ştirea că MI5, prin intermediul Directorului General de atunci, Sir Stephen Lander, se arăta dispus să-şi ofere serviciile de spionaj marilor întreprinderi din ţară, cum ar fi British Telecom, Allied Domecq, Cadbury Schweppes şi altele, cărora le putea pune la dispoziţie informaţii foarte utile despre concurenţii lor străini. După cât se pare, agenţia şi-a oferit serviciile companiilor, şi nu invers, în cursul unui seminar care a avut loc la sediul său din Millbank, la care au fost invitaţi, pentru prima

dată în istorie dacă nu mă înşel, reprezentanţi ai industriei şi finanţelor, atât din sectorul public, cât şi îndeosebi din sectorul privat. Alibiul era gestul foarte patriotic şi vital de a ajuta economia britanică şi de a o face mai competitivă în lume, precum şi apărarea marilor noastre firme de spionii străini care fără îndoială există, şi ocrotirea naţiunii de primejdiile şi ameninţările la adresa securităţii, dinăuntru şi dinafară, politice, militare şi teroriste. Ideea era, de fapt, să comercializeze activităţile SIS – mi-am amintit semnificaţia siglelor, le auzisem de la Tupra sau de la Wheeler: Secret Intelligence Service, ea l-a pronunţat în engleză, deşi vorbeam în spaniolă, *s, i, s*, sau *es, ai, es*, pentru urechile noastre – şi să obţină contracte rentabile ce echivalau cu privatizarea parţială a agenţiei, obţinerea imediată a unor mari beneficii şi recuperarea din plictis a atâtor agenţi rămaşi fără ocupaţie şi deprimaţi, trimiţându-i în slujba mai mult sau mai puţin directă a întreprinderilor. Şi asta, desigur, implica riscul de a-şi împărţi cu ele fidelităţile. Lander a negat vehement totul prin intermediul unui purtător de cuvânt, care a spus răspicat că a spiona pentru întreprinderi particulare în schimbul unei remuneraţii depăşea competenţele Serviciului MI5 şi că o asemenea propunere ar fi ilegală. A admis că MI5 organizase mai demult o serie de operaţiuni pentru a descoperi prezenţa spionilor străini în companiile noastre, şi că acorda consultaţii, în mod gratuit şi în principal pentru industriile de apărare şi noile tehnologii, când acestea erau dispuse să încheie contracte importante sau în cazul unor bănuieli de fraudă informatică. M-a încredinţat însă că referatul controversat prezentat de Lander la acel seminar, despre *Munca secretă într-o societate deschisă*, avea de-a face numai cu ameninţarea crescândă a hackerilor şi că, fără a cere nimic în plus, serviciile oferiseră întreprinderilor publice şi private sfaturi cu privire la cele mai bune metode de a se păzi de ei şi de a combate pirateria informatică. Câţiva invitaţi, totuşi, au recunoscut sub pavăza anonimatului că iniţiativa lui Lander fusese

alta, şi că le făgăduise un spor de câştiguri în afaceri cu ajutorul unor informaţii privilegiate şi permanente despre companii şi indivizi, „dacă ei le cereau“.

Domnişoara Pérez Nuix a făcut o pauză şi a acceptat acum să bea ceva, i se uscase gura de mult ce vorbise, o gură cu buze îmbietoare, tari şi cărnoase, buze de Sigrid sau de benzi desenate, ne-am obişnuit să privim mereu buzele cuiva care vorbeşte întruna, elevii se uită la buzele profesorilor, ascultătorii la buzele conferenţiarului, auditorii la buzele interpreţilor, spectatorii la buzele vorbitorilor şi ale oamenilor politici (aceştia ies mereu ca vai de capul lor). M-am ridicat, m-am dus la bucătărie, şi de acolo (nu era o distanţă prea mare, apartamentul meu e de dimensiuni potrivite) i-am spus cu glas tare ce aveam în casă, numai Coca-cola, bere, vin şi apă, eram un amfitrion grozav fiindcă la Londra nu prea aveam ocazia să fac pe amfitrionul, mai toate persoanele care veneau să mă vadă, foarte puţine, veneau numai pentru asta, să stea puţin de vorbă cu mine. I-am mai oferit cafea şi lapte, sau cafea cu lapte dacă simţea nevoia de ceva cald, mi-a răspuns că vrea vin, dacă aveam alb şi era rece. Mi-am adus aminte că aveam şase sticle intacte de Sangre y Trabajadero, pe care mi le trimisese un vechi şi binevoitor prieten din Cadiz, dar mi-era lene să deschid la ora aia o ladă sigilată.

— Poftim. Pentru gustul meu e rece, nu ştiu dacă e şi pentru tine, i-am spus, depozitând în faţa genunchilor ei, pe suporturi (sunt un om căruia îi place curăţenia), sticla de Ruländer pe care am desfăcut-o pe loc (nu mă prea pricep la vinuri) şi un pahar nu tocmai potrivit, pe care mi-a permis să-l umplu aproape până la buză. „Cum bea de sete, curând o să se îmbete“, mi-am spus văzând că nu ridica mâna ca să-mi spună să nu-i mai torn. Firul dus de la ciorap înainta mereu, de fiecare dată când făcea o mişcare, oricât de mică şi subtilă ar fi fost, sau punea picior peste picior, şi făcea asta destul de des, iar fusta i se ridica de fiecare dată tot mai mult, puţin de fiecare dată, dar încetul cu încetul se tot

ridicase (până ce şi-o trăgea în jos dintr-o singură mişcare). Ea tot nu-şi dădea seama că i se dusese un fir, deşi trecuse destul timp. Ce-i drept, nu-i stătea rău cu ciorapul deşirat, avea picioare frumoase; ciorapii însă aveau să ajungă nişte zdrenţe dacă se prelungea conversaţia, şi ea părea să fi uitat complet că voia să stea doar un moment, şi poate că şi eu uitasem, în parte cel puţin. Mi-am dat seama că, după surpriza şi sentimentul de provizorat de la început, îmi făcea plăcere acea vizită lungă, şi pe deasupra cu un câine la picioare, dacă sunt liniştiţi te fac să te simţi bine, să te simţi comod. Cu blana aproape uscată, cel puţin în aparenţă, câinele aţipise cu un ochi deschis, tolănit lângă stăpâna lui. (*Sleep with one eye open, when you slumber*, fredonez şi citez uneori în sinea mea.) Părea blând şi liniştit, nicidecum un uliţarnic şi o haimana.

— Tu nu bei? m-a întrebat. Să nu spui că nu-mi ţii companie. Mă pui într-o situaţie neplăcută dacă mă laşi să beau singură.

A depăşit însă imediat momentul, fiindcă a dat paharul de duşcă de parcă ar fi fost un beţiv de tavernă pus pe chiolhanuri în clipele lui nesăţioase. Îi era sete, fără îndoială, era firesc după ce făcuse atâta drum prin ploaie, ciudat era că nu-mi ceruse ceva mai înainte. I-am umplut din nou paharul, nu chiar până la buză.

— Mai târziu, peste câteva minute o să beau şi eu, am răspuns. Continuă.

Şi, ca să nu pară un ordin, m-am aplecat şi am mângâiat din nou câinele pe cap şi pe spinare, avea oasele subţiri. De data aceasta nici măcar nu şi-a ridicat capul, s-o fi obişnuit cu prezenţa mea, căci şi nu mi-a dat nici o atenţie, era un pointer foarte demn. Însă toată lumea crede că trezeşte simpatie dacă se poartă afectuos cu animalele, şi tocmai asta încercam să obţin şi eu prin manevra aceea. (Dacă e ceva ce nu suport, cu siguranţă sunt scriitorii, şi sunt o mulţime dintr-aceştia, care se fotografiază cu câinii sau pisicile lor ca să obţină o imagine plăcută, când de fapt nu reuşesc să creeze decât una afectată şi de

prost gust.) Am profitat de înclinarea mea cu aer prietenos ca să mă uit la pulpele domnişoarei Pérez Nuix de la nivelul lor şi pe îndelete, nu pot tăgădui că erau îmbietoare. Presupun că ea s-a prefăcut că nu-şi dă seama, nu şi le-a acoperit, nici nu şi le-a depărtat măcar cu un milimetru. În clipa aceea m-am simţit la fel de pueril ca De la Garza, însă admiraţia sexuală prealabilă sexului e puerilă întotdeauna, n-ai ce-i face.

— Nu ştiu ce urmări au avut măsurile astea, poate că li s-a dat curs, dar cu precauţie şi mai puţin decât era de aşteptat, a continuat ea, după ce a sorbit, fără pauză, jumătate din al doilea pahar pe care i-l turnasem; speram să nu i se împleticească limba. Fiindcă la puţin timp după aceea a venit 11 septembrie şi începând de atunci nimeni n-a mai fost pe de-a-ntregul inutil. Dar aceste măsuri, mai ales, cu toate că erau binevenite, soseau prea târziu şi nu erau originale, ci doar oficializarea unor practici care existau de câţiva ani fără intervenţia şi aproape fără ştirea cadrelor superioare, sau dacă acestea aveau cunoştinţă de ce se petrecea, era doar pe jumătate, o cunoaştere pasivă, se făceau că nu văd, lăsau lucrurile în voia lor. Agenţii care aveau cel mai puţin de lucru, după ce trecuse lunga perioadă de descumpănire de după căderea Zidului, îşi procuraseră clienţi externi, ocazionali sau nu, fiecare în cadrul mediilor şi posibilităţilor respective. Câţiva trecuţi pe linie moartă chiar au renunţat, cei care au putut au ieşit din schemă (în funcţie de răspunderile pe care le-au avut, asta nu e prea uşor, uneori e chiar cu neputinţă). Însă majoritatea n-a reuşit sau pur şi simplu n-a vrut, totuşi oamenii au început să lucreze ba ici, ba colo, de dinăuntru, şi să slujească, prin urmare, la diferiţi stăpâni. Şi-au oferit cunoştinţele celui care-a plătit mai mult ori s-au angajat în slujbele cele mai grase. Şi ce fel de persoane sau instituţii particulare aveau sau au interes să angajeze agenţi? Unii au găsit slujbe de detectivi, trebuind să dovedească o infidelitate, să investigheze delapidări sau deturnări de fonduri, să recupereze datorii de la

restanţieri, sau de gorile, trebuind să protejeze marile figuri ale spectacolului sau cine ştie ce potentaţi în apariţii publice, lucruri de felul ăsta. Alţii au întins o mână sau chiar două unora dintre foştii lor colegi care deveniseră mercenari, au fost câţiva care au făcut treaba asta, şi-au găsit acum de lucru în Africa. Dar cercul slujbelor s-a lărgit mereu, cu timpul agenţii cu funcţii inferioare le-au propus şi-apoi au făcut rost de însărcinări pentru agenţii cu slujbe intermediare, şi-mi închipui că în 2001 aceştia i-au convins pe cei de rang înalt de avantajele de a nu lucra numai pentru stat. Fapt sigur e că în aceşti şapte sau opt ani, în perioada aceea destul de lungă fără un duşman principal, s-a creat o reţea paralelă de clienţi de toate soiurile. Nu o dată, cu siguranţă, membri ai MI5 şi ai MI6, cu sau fără bună ştiinţă, sau nevrând să ştie dar intuind cum stau lucrurile, au prestat servicii unor delincvenţi, sau chiar unor reţele ale crimei organizate, sau poate unor guverne străine de la capătul reţelei, în zona depărtată de umbră. Se prea poate, nimeni nu ştie şi nici n-o să cerceteze, în momentul de faţă nimic nu e clar şi toate sunt încâlcite. Te obişnuieşti cu timpul să nu mai pui întrebări celor care te plătesc; şi de altfel totul se săvârşeşte şi se rezolvă prin intermediari şi interpuşi. Dacă ar trebui să duci la capăt o investigaţie prealabilă ca să afli cine e în dosul fiecărei însărcinări pe care o primeşti, atunci n-ai mai termina şi n-ai mai începe nimic niciodată, iar cercetarea n-ar merita osteneală.

Domnişoara Pérez Nuix s-a oprit şi a dat pe gât cea de-a doua jumătate a celui de-al doilea pahar. Am şovăit, dar din politeţe am schiţat un gest foarte uşor cum că aş avea de gând să-i mai torn unul, fără a atinge sticla. Până acum nu observasem nici o ezitare sau dificultate în felul cum vorbea; dacă însă continua în ritmul ăla ar fi putut să apară în orice clipă, asta sau incoerenţa, sau somnolenţa, iar eu voiam să aud povestea până la capăt. Dar ea nu dădea nici un semn de aşa ceva, probabil că era obişnuită cu vinul. Până şi vocabularul îi era ales şi

precis, de persoană cultă, nu-mi scăpase faptul că folosea cuvinte puţin obişnuite, poate că era, în pofida ascendenţei sale paterne, ca englezii aceia care au învăţat limba mea mai mult din cărţi decât din conversaţie, şi de aceea spaniola ei era livrescă. Aşa că m-am ridicat şi am anunţat, înainte ca ea să-mi poată accepta sau refuza amabilul gest interogativ:

— Mă duc să iau un pahar pentru mine, acum aş vrea să beau şi eu. Şi în continuare mi-am permis remarca, sau rezerva: Nu ştiu dacă ar fi bine să bei al treilea pahar într-un timp atât de scurt. Ar însemna să bei ca o englezoaică, nu ca o spanioloaică. Aduc şi o mică gustare, în orice caz.

Când m-am întors cu paharul pentru mine, câteva măsline şi nişte cartofi prăjiţi din pungă pe două farfurioare am surprins-o uitându-se la firul deşirat. De pe culoar, înainte de a intra, aproape ascuns de privirea ei – m-am oprit şi am spionat-o câteva clipe: una, două, trei şi patru –, am văzut-o uitându-se la ciorap şi acoperind cu grijă firul dus cu degetul arătător (poate cu puţină salivă sau cu o picătură de ojă, cum îşi puneau pe vremuri femeile pe firul dus ca să oprească dezastrul, măcar până ajungeau acasă; deşi era prea târziu pentru a mai frâna ceva). Când am ajuns din nou faţă în faţă, ea stând cu mâinile la piept şi picior peste picior, n-a făcut nici o referire la firul dus la ciorap, ceea ce mi s-a părut ciudat: ar fi fost momentul potrivit să se arate surprinsă, să se plângă şi chiar să se scuze, dacă ar fi vrut, pentru aspectul teoretic vulnerabil pe care i-l conferea acea imperfecţiune, mie nu-mi displăcea, nici nu mă deranja, ba chiar mă amuza să observ cu discreţie evoluţia accidentului. M-am întrebat cât timp se va mai preface că nu şi-a dat seama ce se întâmplase, şi de ce se prefăcea în continuare, mi se părea un lucru inadmisibil. Atunci mi-a trecut prin minte pentru prima dată în seara aceea gândul – care nu mi se năzărise niciodată – că era la mijloc ceva mai mult decât faptul că nu mă excludea din planurile ei, am simţit că, fără cuvinte şi fără nici o atingere, fără

măcar să mă privească – sau privindu-mă numai din faţă în timp ce stătea de vorbă cu mine, ca şi cum n-ar fi putut exista alt fel de a privi decât acela dintr-o conversaţie explicativă şi neutră –, îmi spunea că s-ar putea petrece ceea ce s-a şi petrecut până la urmă, mult mai târziu şi când nu mai era de aşteptat, în pofida apropierii insistente în patul meu, care nu era prea larg: firul dus la ciorapul de mătase sau de nailon ca asemănare sau promisiune sau avertisment, lungimea sau lăţimea porţiunii deşirate. Faptul de a nu rezolva problema ducându-se la baie şi scoţându-şi ciorapii sau punându-şi alţii (cunosc femei care au mereu în poşetă o pereche de ciorapi de schimb şi Luisa era una dintre ele), faptul că lăsa firul să se deşire mai departe, dezvelind o suprafaţă tot mai mare a pulpei şi, tot ce se poate, o suprafaţă din porţiunea anterioară, care niciodată n-am ştiut cum se cheamă sau dacă are un nume, poate jaret, poate os lung, nu i se potriveşte; chiar dacă zona asta era acoperită de cizme, şi totuşi se descoperise şi ea mai înainte, trăgând de fermoar, de îndată ce stăpâna intrase în casă şi luase loc; da, firul dus la ciorap ca un fermoar fără dinţi, necivilizat şi autonom şi incontrolabil, elementul sălbatic al suprafeţei de nailon care se rupe, numai că în ruptura asta nu intervenea nici mâna mea, nici a altcuiva, ciorapul se rupea singur dar rămânea lipit de pulpă, acoperind-o şi descoperind-o în acelaşi timp şi marcând contrastul, făcând să înainteze în amândouă direcţiile porţiunea de piele dezvelită, în jos şi în sus, spre genunchiul rotund şi spre coapsă, iar noi, bărbaţii, ştim ce se închide şi ce se deschide la capătul unei coapse. (Eu aveam să zăresc asta fără să vreau mai târziu – o culme întunecoasă – în toaleta pentru doamne a unei discoteci, unde avea să mi se spună cu dezinvoltură: *You come and see*, sau „Vino tu s-o vezi“.)

M-am simţit puţin ruşinat, chiar încurcat, când mi-am dat seama că-mi trec prin minte aceste gânduri şi că-mi bat capul cu ele. Erau cu totul nepotrivite, mă năpădiseră oarecum pe neaşteptate, şi cel mai rău e

că dacă îţi intră o idee în cap e cu neputinţă s-o mai scoţi sau s-o ştergi ca şi când n-ai fi avut-o, oricare ar fi ea: cine pune la cale o răzbunare e foarte probabil să încerce s-o ducă până la capăt, chiar dacă nu poate fiindcă n-are destul curaj sau e un fricos, sau trebuie să aştepte prea mult timp din pricina unor împrejurări neprielnice, mai mult ca sigur o să trăiască urmărit de gândul răzbunării, care o să-i amărască zilele şi nopţile cu zvâcnetul lui necontenit; dacă apare o antipatie pentru cineva, ar fi ciudat să nu se manifeste prin maşinaţii şi defăimări şi rea-credinţă, care fac atâta rău sau ne pândesc fără odihnă, rămânând în ariergardă, răspândind aversiune pentru viitorul fără capăt; dacă apare ispita unei cuceriri amoroase, normal e ca îndrăgostitul să se pună pe treabă, cu nesfârşită răbdare şi urzeli dacă are nevoie de ele sau, când nu îndrăzneşte, să nu poată renunţa la proiect în ziua îndepărtată în care se va plictisi de lipsa rezultatelor concrete şi de activitatea lui pur teoretică sau mereu amânată, cu alte cuvinte imaginară, şi condensul care-i apasă aşteptările înceţoşate se va risipi; dacă-şi face loc posibilitatea de a omorî pe cineva – sau de a pune să-l omoare –, e uşor să afli tarifele ucigaşilor şi să-ţi spui că sunt mereu gata să se tocmească, sau dacă nu ei, atunci copiii lor, ca să recurgi la ei când izbuteşti să-ţi birui şovăielile şi remuşcarea anticipată; iar dacă e vorba despre o dorinţă sexuală bruscă, neaşteptată ca dorinţele din vis, şi poate la fel de involuntară, e greu să n-o simţi în fiecare clipă, câtă vreme nu e satisfăcută şi cel care-o aprinde nu se arată, chiar dacă nu eşti dispus să faci nici un pas ca să ţi-o împlineşti, nici nu o vezi realizabilă în vreun ceas al existenţei tale, câtă ţi-a mai rămas. Existenţa rămasă în urmă nu mai contează, nici pentru dorinţe, nici pentru fantezii, nici măcar pentru pofte. Nici pentru smiorcăieli. Contează, în schimb, pentru speculaţii.

Amintindu-mi toate astea acasă la Tupra, în confortabilul său salon ce te îmbia să-i acorzi o încredere vecină cu alinarea, m-am întrebat dacă nu cumva spionasem firul dus de la ciorap şi pulpele

domnişoarei Pérez Nuix în seara aceea cu aceeaşi privire temătoare şi scăpată de sub control a Sofiei Loren asupra bustului alb al lui Jayne Mansfield plutind deasupra unei feţe de masă de restaurant, numai că ochii mei erau plini de admiraţie şi dorinţă, nu de invidie şi suspiciune. În cazul ăsta ea ar fi băgat de seamă, şi încă de la început (astfel de priviri atrag îndată atenţia celui privit). Am sorbit din pahar, iar ea l-a apropiat pe al ei de mine, nu puteam să nu i-l umplu fără să las impresia că sunt puţintel paternalist sau zgârcit cu vinul, şi ambele erau lucruri foarte urâte; aşa că a început să bea al treilea pahar fără preget, sorbind din el cu moderaţie, dar cel puţin luând din farfurioară vreo două măsline şi câţiva cartofi prăjiţi. Mi-am spus că gândul meu fusese vanitos şi idiot, dar am avut convingerea că nimerise drept la ţintă, uneori şi neghiobia te scoate la lumină. „Se prea poate“, mi-am spus, „se prea poate să lase firul să se ducă în voie ca să-mi arate un drum de improvizat dezmăţ şi să mă călăuzească, însă atenţie: o să-mi ceară un serviciu, încă n-a făcut-o amănunţit, suntem încă în faza în care nu se cuvine să mă contrarieze şi în care i se pare recomandabil să-mi ofere ceva, poate chiar să-mi dăruiască ceva deşi eu nu i-am cerut nimic de genul ăsta, nici măcar n-am insinuat, şi care va ţine cel puţin până când eu aveam să răspund „da“ sau „nu“, sau chiar „o să văd ce pot să fac, o să încerc“, sau „îţi cer în schimb asta“. Şi ar fi foarte firesc ca această fază să se prelungească mai mult timp, câteva zile, până când eu aveam să-mi iau angajamentul, cu vorbe sau fapte ireversibile, dincolo de simpla făgăduială sau de posibilitatea întredeschisă de un „lasă-mă să mă gândesc“ sau un „să vedem“ sau un „depinde“. Însă ea nu a formulat încă cererea, nu întru totul, prin urmare mie încă nu-mi venise rândul să mă pronunţ, să încuviinţez sau să neg, să amân, să mă las rugat, nici să mă arăt ambiguu.

— Oricum ar fi, a continuat atunci domnişoara Pérez Nuix, ţinând între degete încă o ţigară din pachetul meu de Karelia din Peloponez, după ce ai

îngăduit accesul pe un anumit domeniu e foarte greu să-l îngrădeşti la loc, mai cu seamă dacă nu există cu adevărat voinţa de a o face. Ce-ai vrea să spun. – Ce-i drept, domnişoara Pérez Nuix vorbea foarte bine cele două limbi (verbul „a îngrădi“ nu e prea frecvent), însă din când în când îi scăpa câte un anglicism neobişnuit când folosea limba mea, sau pe a amândurora. – Deschizi o uşă, şi dacă afară e furtună, n-o mai poţi închide. Ceea ce creşte nu mai vrea să se micşoreze, ci să se dezvolte tot mai mult, şi aproape nimeni nu renunţă la veniturile pe care poate să le obţină, cu atât mai puţin dacă a văzut că poate să le obţină şi s-a obişnuit cu ele. Agenţii de teren au fost cei dintâi care au acceptat însărcinări externe în etapa de restrângere a activităţii, s-o numim aşa chiar dacă nu e denumirea cea mai exactă, şi să nu crezi că măcar acum, când totul a revenit la randamentul maxim, sunt plătiţi cu salarii foarte mari, cei mai mulţi nu câştigă mai bine decât tine sau decât mine, şi asta e puţin, sau aşa simt ei, dacă te gândeşti la riscurile meseriei şi uneori la timpul de care au nevoie ca să verifice un fapt mărunt. Mulţi au familie, au datorii, îşi petrec mult timp departe de casă şi nu li se plătesc întotdeauna deplasările. Li se cere să justifice cheltuielile, şi sunt cazuri când e imposibil s-o facă: cum ar putea să-ţi semneze o chitanţă cineva pe care vrei să-l mituieşti, sau pe care-l plăteşti pentru o turnătorie, delatorii, confidenţii, agenţii dubli, sau cel care-ţi face un serviciu mărunt ori te acoperă sau te adăposteşte, ca să nu mai vorbim de mardeiaşii pe care-i năimeşti pe parcurs ca să ieşi dintr-o încurcătură sau să depăşeşti un obstacol neprevăzut, sau cel pe care-l cumperi ca să-ţi cruţe viaţa, singurul mijloc poate fi să depăşeşti cantitatea oferită de cel care l-a tocmit ca să te omoare, un fel de licitaţie. Cum să-ţi dea facturi unii ca ăştia? Birocraţia financiară e iraţională, contraproductivă, absurdă, nu ajută la nimic, e un lest, şi printre agenţi se instalează întotdeauna nemulţumirea, au senzaţia că fac mai mult decât se recunoaşte că fac, că îşi mânjesc mâinile şi adesea

duc o viaţă de câine ca să protejeze o societate ce ignoră nu numai sacrificiile şi curajul lor, faptele barbare pe care sunt nevoiţi să le săvârşească, ci, prin definiţie sau din principiu, până şi numele lor. Îi ignoră până când mor în activităţi de serviciu, e interzis să le dezvălui identitatea, ştii prea bine, chiar dacă eşti mort şi îngropat de decenii întregi. Oamenii ăştia sunt tot mai deprimaţi şi se întreabă zilnic de ce s-au vârât în treaba asta. Nu sunt indivizi devotaţi sau pur şi simplu patrioţi, cărora le e de ajuns să ştie că fac tot ce pot pentru ţara lor fără să bage cineva de seamă, nici prietenii, nici vecinii, nici măcar familiile lor, de cele mai multe ori. Asta aparţine altei epoci, sau vârstelor naive care rămân repede în urmă. Poate că unii au fost aşa la început, când s-au înrolat; însă te asigur că această satisfacţie intimă nu ţine mult, vine o zi în care toată lumea doreşte să prospere şi are nevoie de recunoştinţă, de o bătaie pe umăr, de laude, vrea să-şi vadă numele pomenit şi să-şi audă amintite meritele, fie şi numai într-un comunicat intern al instituţiei pentru care lucrează. Şi de vreme ce aşa ceva nu există, vor cel puţin bani, bunăstare, un anumit lux, vor să trăiască bine când au zile libere, să le dea tot ce e mai bun copiilor, să facă daruri scumpe soţiilor sau soţilor, vor să-şi permită o amantă sau un amant care să nu-i părăsească, dacă nu eşti foarte disponibil trebuie să compensezi cu ceva, iar compensaţiile sunt scumpe, să te distrezi costă, să-ţi acorzi satisfacţii costă, să-ţi dai aere costă, să te înfrupţi din bunurile vieţii costă. Vor şi ei ceea ce vrea toată lumea într-o lume în care nu mai există disciplină, şi aşa s-a ajuns la situaţia în care nu se uită prea mult cine-i solicită pentru sarcini extra. Şi cum nici şefii nu doresc să şi-i facă duşmani pe aceşti agenţi de care depind, închid ochii la misiunile străine, când ajung la cunoştinţa lor, şi pe urmă unii dintre ei o apucă pe acelaşi drum. De ce crezi că tu şi cu mine câştigăm atât de bine, în comparaţie cu alţii? E puţin pentru un agent de teren, care s-ar putea să lipsească mult timp, să suporte anumite neajunsuri sau chiar să-şi frângă gâtul, şi care, într-un caz

extrem, s-ar putea să fie nevoit să ia decizia de a-i tăia gâtul altuia. Dar e mult pentru ce facem noi şi dacă te gândeşti unde şi cum ne facem treaba, cu un program deloc rigid şi fără a înfrunta vreo primejdie, cu o comoditate considerabilă, un pahar de vin în faţă şi fără să ne spetim muncind. – Mi-am spus din nou că vocabularul ei era bogat în comparaţie cu cel folosit în Spania, fără îndoială al unei persoane care citea literatură de calitate, nu literatura jalnică de acum, orice ignorant publică un roman şi culege laude: actualii mei compatrioţi abia dacă ştiu să utilizeze cuvinte precum „se instalează“, „se înfruptă“, „o apucă“, „a se speti“. Niciodată n-o auzisem pe domnişoara Pérez Nuix vorbind atâta şi fără întrerupere, era ca şi cum aş fi cunoscut-o din nou, era a doua impresie, la fel de surprinzătoare ca cea dintâi. S-a oprit o clipă, a mai băut o gură şi a încheiat: Cum îţi închipui că trăieşte atât de bine Bertie şi că se scaldă în lux? Sigur că lucrăm cu toţii pentru particulari particulari, din când în când, cu sau fără bună ştiinţă, şi s-ar putea s-o facem mai des decât credem, ţi-am mai spus că în realitate nu-i treaba noastră, atunci când primim ordine. Şi pe urmă de ce n-am face-o, de ce să nu profităm de calificarea noastră? E totuna, Jaime, astfel de lucruri se petrec la toate nivelurile de ani de zile şi nimeni nu le dă prea multă importanţă. Să nu ai impresia că o să se schimbe ceva esenţial din pricina asta, sau că o să pună în primejdie securitatea cetăţenilor. Dimpotrivă. Poate că e dimpotrivă. Cu cât atingem mai multe taste, cu atât avem acces la mai multe domenii, cu atât protejăm mai multe domenii.

Am rămas tăcut o clipă, nu m-am putut abţine să mai arunc pe furiş o privire la firul dus de la ciorap. Nu mai lipsea mult până ce avea să se deşire complet, cel puţin aşa mi s-a părut, şi atunci va trebui să şi-l scoată, ce se va întâmpla oare.

— Se presupune că James Bond e un agent de teren, nu-i aşa? am spus pe neaşteptate, pentru ea cel puţin, fiindcă a râs fără să vrea, surprinsă, şi a răspuns imediat:

— Da, sigur că da. Dar ce legătură are?

— Nu ştiu, dar cheltuieşte o mulţime de bani, şi nu mi s-a părut niciodată că are probleme de buget.

Domnişoara Pérez Nuix a râs din nou, şi poate nu numai din politeţe, ci fiindcă gluma mea nevinovată îi plăcuse cu adevărat. Fie din pricina vinului, fie din a comodităţii şi a încrederii sporite, hohotele ei de râs, cum am putut să-mi dau seama, erau din ce în ce mai lipsite de afectare şi de control; semăna cu Luisa când era bine dispusă sau luată prin surprindere. Nu era o faţetă cu totul nouă pentru mine, i-o mai văzusem în edificiul fără nume şi la câte o ieşire nocturnă cu Tupra şi ceilalţi, dar la serviciu trăsăturile sau caracteristicile se atenuează: îţi stăpâneşti supărarea şi amâni distracţiile, nu prind contur şi n-au timp să se desfăşoare în voie. Râsul contribuia şi el la destrămarea ciorapului agăţat.

— Trebuie să ţii seama, mi-a răspuns, că agenţii din viaţa reală nu s-au putut bucura niciodată de averea lui Fleming, nici de susţinerea materială a lui Broccoli. Fără ei totul e mai anevoios, mai sărac şi mai prozaic.

A spus asta de parcă eu ar fi trebuit să ştiu cine erau oamenii pe care îi pomenise, cu nume cam caraghioase, dacă unul era chiar nume („broccoli“, în italiană, înseamnă ceea ce ştim, şi cuvântul nu devine mai nobil nici în sens figurat, căci echivalentul cel mai exact ar putea fi „cap sec“). Iar adevărul era că nu ştiam.

— Nu ştiu cine sunt ăştia, am mărturisit fără să fac pe deşteptul.

Or fi cunoscuţi în Anglia, în pofida originii lor evidente, dar eu n-aveam habar cine erau.

— Timp de câteva decenii, Albert Broccoli a fost producătorul filmelor cu Bond, împreună cu un alt tip pe nume Saltzman. În cele mai recente apare în locul lor o anume Barbara Broccoli şi un tip cu numele Tom Pevsner. Presupun că ea e fiica şi că el o fi murit, am impresia că i-am întâlnit numele la rubrica de decese. Familia asta trebuie să fi adunat mulţi bani, căci filmele există din 1962, ce spui de

asta, şi se mai fac şi acum, sau aşa cred, cel puţin eu când aud că apare film cu Bond mereu îmi propun să-l văd.

„Trebuie să-l întreb pe Peter“, mi-am spus, „înainte să moară“, şi m-a mirat faptul că mi s-a strecurat în suflet temerea asta şi mi-a trecut prin cap aşa ceva: în pofida vârstei lui înaintate, niciodată nu-mi imaginasem lumea fără el, sau pe el fără lume. Nu era unul dintre bătrânii aceia care-şi poartă pieirea zugrăvită pe chip, sau în vorbă, sau în mers. Dimpotrivă. Tânărul care fusese şi bărbatul adult continuau să fie atât de prezenţi în el, încât părea cu neputinţă să înceteze de a exista în acelaşi timp cu toţii, numai din pricina unui absurd timp acumulat, n-are nici un sens ca timpul să hotărască şi să dicteze, mai puternic decât voinţa omenească. Sau poate, cum spusese fratele său Toby Rylands cu mulţi ani în urmă, „Când eşti bolnav, când eşti bătrân sau eşti tulburat, faci lucrurile deopotrivă după voia ta şi după voia altora. Se ştie însă mai puţin cui aparţine partea de voinţă care nu e a noastră. Oare bolii, medicilor, leacurilor, tulburării, anilor, vremurilor trecute? Celui care nu mai suntem… care a luat-o cu sine?“. „Chipului nostru de ieri“, ar fi putut adăuga. „Pe acesta îl vom avea mereu cât timp vom fi ţinuţi minte sau vreun curios se va opri în faţa fotografiilor noastre, în schimb va veni o zi în care orice chip va fi o hârcă sau un pumn de cenuşă, şi atunci vor fi cu toatele indiferente şi vom semăna cu toţii, noi şi duşmanii noştri, cei mai dragi şi cei mai urâţi.“ Da, trebuia să-l întreb pe Wheeler despre acele dedicaţii ale fericitului şi nenorocosului Jan Fleming, care avusese un mare succes, dar puţini ani pentru a se bucura de el, cum se cunoscuseră şi până la ce punct, „…*who may know better. Salud!*“, în 1957 Fleming îi scrisese aceste cuvinte pe exemplarul său. De când începusem să lucrez cu Tupra, dispuneam de mai puţin timp ca să mă duc la Oxford să-l văd, sau poate înainte aveam prea mult timp la dispoziţie şi mă apăsa mai tare sufletul. Totuşi nu lăsam să treacă două săptămâni fără să vorbim la telefon. El mă

întreba cum mă înţeleg cu şeful şi cu colegii de la noua şi imprecisa mea slujbă, însă fără să-mi ceară amănunte şi fără să scormonească în treburile grupului nostru, adică în traducerile de persoane şi în interpretările de vieţi omeneşti. Poate că ştia mai bine decât oricine cât de serioasă era rezerva mea, sau poate că n-avea nevoie să cerceteze, menţinea legătura cu Tupra prin fir direct şi stătea în capătul străzii principalelor mele activităţi, progreselor sau regreselor mele. Uneori mi se părea că percep la el o anumită voinţă de a nu se amesteca, de a nu mă descoase şi chiar de a se face că nu aude dacă eu începeam să povestesc ceva legat de sarcinile mele, ca şi cum n-ar fi vrut să afle, sau faptul că era în afara acestor lucruri îl făcea invidios – tot ce se poate, de vreme ce unul ca mine se afla înăuntru, un străin la urma urmei, un venetic –, sau să se simtă puţintel îndurerat pentru că pierduse prilejul de a se vedea mai des cu mine şi că această pierdere o provocase chiar el prin oficiul de intermediar, prin legăturile şi influenţa lui. Nu reuşeam niciodată să bag de seamă vreo urmă de ranchiună sau de sarcasm faţă de sine însuşi, nici de pică pe mine din pricină că mă îndepărtasem. Însă simţeam ceva asemănător cu un amestec de durere şi orgoliu, sau de remuşcare stăpânită şi satisfacţie înăbuşită, care-i asaltează din când în când pe protectori când protejaţii lor se emancipează, sau pe maeştrii care se văd depăşiţi de discipoli în îndrăzneală, talent sau faimă, chiar dacă şi unii şi alţii se prefac că asta nu s-a întâmplat niciodată şi nici nu li se va întâmpla cât vor trăi.

Se interesa mai mult de domnişoara Pérez Nuix, în limitele atitudinii sale de generală distanţă faţă de grupul acela din care făcuse şi el cândva parte, în vremuri atât de îndepărtate acum şi atât de diferite. Nu era sigur dacă o făcea din pricina faptului că-l auzise adesea pe Tupra vorbind despre calităţile ei („Fata asta atât de dotată din grup, pe jumătate spaniolă“, aşa vorbise despre ea Wheeler pe când eu încă n-o cunoşteam, „nu izbutesc niciodată să-mi aduc aminte cum o cheamă, spune că o să fie cea mai

bună dintre toţi dacă reuşeşte s-o reţină“. Şi adăugase ca şi cum şi-ar fi amintit de altceva: „Asta e una dintre greutăţile noastre, cele mai multe se satură şi renunţă repede“) sau din pricină că în anumite momente îşi spunea că eu aş fi putut să mă ataşez de ea şi să ies din zăpăceala mea sentimentală şi din ocazionalele mele relaţii sexuale, mult mai puţin frecvente decât presupunea el, bătrânii tind să-i considere promiscui – vreau să spun plini de succese şi de forţe – pe toţi cei pe care îi consideră de vârstă virilă şi prin urmare încă tineri. Wheeler vedea că treceau luni de zile şi relaţia mea cu Luisa nu se îmbunătăţea cum ar fi preferat el – nici măcar nu existau răbufniri; nici o zguduitură, chiar de-ar fi fost dintre acelea care lasă uşile mai închise ca înainte; dar cel puţin se produce o uşoară nelinişte, cât timp se întredeschid –, în aşa fel încât, de la distanţa lui, pe dibuite dacă nu orbeşte, cu puţină ingenuitate şi un respectuos paternalism, făcea cu discreţie pe peţitorul când apărea un nume feminin în conversaţiile noastre, iar cel al Patriciei Pérez Nuix era, prin forţa lucrurilor, cel mai stăruitor şi durabil.

„Ce relaţie personală ai cu ea? Există un soi de camaraderie între voi?“, m-a întrebat odată. „Contrar părerii generale, cea mai bună relaţie pe care o poţi avea cu sexul opus e camaraderia, e cel mai eficace mod de-a face cuceriri şi totodată cel care te ajută să ajungi cel mai departe.“ Cu alt prilej m-a iscodit despre aptitudinile ei: „Îţi place să stai de vorbă cu ea, îţi place cum vede ea lucrurile, ce-o interesează pe ea mai mult? E cu adevărat atât de bună pe cât afirmă Tupra? Te simţi bine în preajma ei?“. Iar cu alt prilej a fost şi mai direct sau mai curios: „E frumoasă fata asta? Dincolo de tinereţe, vreau să spun. Pe tine te atrage?“.

Iar eu îi răspundeam de fiecare dată, fără prea multă însufleţire, dar cu deferenţă: „Da, există o relaţie de camaraderie, incipientă, vreau să spun că ar putea să existe. Dar e încă prea devreme pentru aşa ceva, nu ne-am aflat într-o situaţie în care să ne dăm o mână de ajutor, să ne scoatem unul pe altul dintr-un

necaz sau dintr-o dilemă, astfel de lucruri trezesc camaraderia. Sau obişnuinţa, timpul pe care nu-l mai bagi de seamă“. Şi pe urmă: „Da, e bună, vede multe lucruri şi are fler; nuanţează, fără prea multe înfloriturі, nu se răsfaţă şi nu se întinde la vorbă; e amuzantă, fără îndoială, când se nimereşte să interpretez împreună cu ea nu mă enervez şi nici nu mă plictisesc, o ascult întotdeauna cu plăcere şi fără nici un efort“. Şi pe urmă: „Da, e destul de drăguţă, fără să fie însă o frumuseţe. Dar are umor, e senzuală şi nu-şi stăpâneşte râsul, e lucrul care mă atrage cel mai mult la femei, mă atrage atât de mult, încât mi-aş da osteneala, pe care nu mi-o mai dau de obicei, de a face un pas în direcţia asta, n-aş face mofturi şi n-aş lăsa să-mi scape ocazia, dacă ar apărea“. Îmi aduc aminte că am recurs la spaniolă pentru a formula această frază, expresia „a face mofturi“ n-are rival în alte limbi, şi am adăugat: „Nu-i decât o ipoteză: nu mă gândesc serios la ea, nu-mi pun problema asta. Ar fi ceva nelalocul lui, e mult mai tânără decât mine. În teorie, eu n-aş putea aspira la ea“.

Wheeler mi-a răspuns cu o mirare sinceră:

„Ah, nu? De când îţi pui oprelişti? De când te priponeşti? Dacă nu mă-nşel, eşti mai tânăr decât Tupra şi, după câte ştiu eu, el încă nu şi le pune, nici în domeniul ăsta, nici în altele“.

Ar fi putut să vorbească în general sau să fi făcut o referire concretă la o *liaison* între el şi domnişoara Pérez Nuix despre a cărei existenţă aveam atâtea bănuieli. A fost un dat în plus în favoarea bănuielilor mele.

„Nu suntem toţi la fel, Peter“, i-am răspuns. „Şi cu cât înaintăm în vârstă, cu atât ne deosebim mai tare, noi, bărbaţii, nu-i aşa? Dumneata ar trebui să ştii asta. Tupra şi cu mine suntem foarte deosebiţi. Cu siguranţă am fost întotdeauna, încă din copilărie.“

Însă el nu m-a luat în seamă, sau a luat cuvintele mele ca pe o glumă.

„Haide, haide! N-o să izbuteşti să mă convingi că ai devenit timid la vârsta asta, Jacobo. Sau că a început să te complexeze vârsta şi ţi-au sporit

reţinerile de genul ăsta. Ce importanţă au zece ani în plus, sau douăzeci? Odată ce devenim adulţi, rămânem aşa pentru totdeauna, şi începând de atunci totul se egalizează foarte repede. Asta, din fericire, nu cunoaşte cale de întoarcere, chiar dacă sunt unele persoane care nu ajung niciodată adulte, nici sub aspect vital, nici sub aspect intelectual, sunt tot mai multe şi au ajuns de-a dreptul o calamitate, sunt pline de ele magazinele, hotelurile şi birourile, până şi spitalele şi băncile. E ceva deliberat, provocat de societăţile noastre. Chiar dacă nu înţeleg de ce, le convine să creeze fiinţe iresponsabile. Nu ştiu cum îţi explici asta. E ca şi cum le-ar prinde bine să creeze oameni neajutoraţi. Câţi ani are fata asta aşa de isteaţă?“

„Nu mai mult de douăzeci şi şapte, presupun. Dar nici mai puţin.“

„Da’ de unde! E o femeie în toată firea, sigur a trecut de ceea ce Joseph Conrad numea linia umbrei, sau e pe cale să treacă. Cum ştii, e vârsta la care viaţa îşi asumă grija faţă de tine, dacă n-ai avut tu grijă de ea mai înainte. Linia care desparte închiderea de deschidere, pagina scrisă de pagina albă: acolo unde încep să se epuizeze posibilităţile, fiindcă cele pe care le elimini devin irecuperabile, şi sunt tot mai definitiv pierdute cu fiecare zi care trece. Cu fiecare dată calendaristică de penumbră; sau de amintire, ceea ce e totuna.“

„Aşa o fi fost pe vremea lui Conrad, Peter. Acum, la douăzeci şi şapte de ani, cei mai mulţi oameni se simt de parcă nu şi-ar fi început viaţa, cum să spun, cu uşile date de perete şi viaţa adevărată încă neîncepută, într-o aşteptare nesfârşită. Şcoala asta, a celor iresponsabili, se termină mai târziu acum. Şi cum ai spus chiar dumneata puţin mai înainte: dacă se termină.“

„Oricum ar fi, vârsta ta e indiferentă pentru fata asta, dacă prezinţi interes pentru ea şi te socoteşte nostim. Dacă are ochiul ager, cum spuneţi voi, n-o fi amorţit la pubertate, nici în copilărie, nu s-o fi închistat, ci probabil e pe deplin incorporată în lume,

la momentul potrivit o să se caţere repede cât mai sus, poate silită de împrejurări. Şi n-o să fie dintre acelea care se distrează cu bărbaţi foarte tineri, dacă e aşa de isteaţă. O să i se pară transparenţi, prea lesne descifrabili, dintr-aceia cu poveşti pe care le poţi citi fără să deschizi cartea.“ Wheeler a făcut o pauză lungă, ce anunţa că era obosit după ce vorbise atâta, la telefon ostenea repede, receptorul era greu pentru mâna bătrânului, îl durea braţul de cât îl ţinuse ridicat. Înainte să-şi ia rămas-bun, a adăugat: „Tupra şi cu tine nu sunteţi atât de diferiţi, Jacobo. Sunteţi, bineînţeles, dar nu într-atât cât crezi tu, sau cum ai vrea. Şi ar trebui să fii mai puţin singur aici la Londra, ţi-am mai spus, chiar dacă acum eşti mai petrecăreţ şi mai ocupat. Nu-i acelaşi lucru“.

Acum era la mine fata isteaţă şi drăguţă, fără să fie o frumuseţe răpitoare, acasă la mine, seara, pe sofaua mea, cu căţelul ei, cu firul dus la ciorap, ca să-mi ceară un serviciu, bând prea mult vin, iar afară se vedea ploaia măruntă, necontenită, stăruitoare, ce parcă lumina singură noaptea cu şuvoaiele ei neîntrerupte, ca nişte nuiele flexibile de metal sau ca nişte lănci interminabile, era ca şi cum ar fi exclus pentru totdeauna cerul senin şi ar fi înlăturat orice posibilitate de timp frumos şi nu ţi-ar îngădui măcar să-i concepi absenţa, la fel ca îmbrăţişările, atunci când le primeşti şi le oferi dintr-un imbold sufletesc şi cu plăcere, sau ca dezgustul, atunci când nu mai există altceva decât dezgust între cei doi care s-au îmbrăţişat înainte; mai întâi plăcerea, apoi dezgustul, lucrurile se petrec întotdeauna în ordinea asta, nu invers. Domnişoara Pérez Nuix era acolo, în faţa mea, vorbindu-mi, probabil în cel mai bun moment al ei, fără să mai aştepte să treacă timpul, cea mai strălucită dintre noi, cea mai dotată din grupul nostru din edificiul fără nume, cea care risca cel mai mult şi vedea mai profund dintre noi cinci, mai profund decât Tupra şi decât mine şi mult mai profund decât Mulryan şi Rebdel, m-am întrebat dacă ar putea ghici sau ar putea şti care aveau să fie reacţiile şi răspunsul meu când în sfârşit avea să-mi ceară limpede ce voia

să-mi ceară după ce bătuse atâta drum, udă până la piele, cu umbrelă cu tot. Şi mi-am spus că fără îndoială îşi făcuse măsurătorile, calculele şi pronosticurile şi că bineînţeles ştia ceea ce eu încă nu ştiam despre mine însumi – poate că avea preştiinţa ei –; eu trebuia să merg cu paşi de plumb şi să mă îndepărtez de previziunile ei, sau să le încalc cu tot dinadinsul, dar asta era foarte greu, fiindcă era de asemenea în stare să prevadă cât şi în ce fel aveam să mă depărtez, în chip intenţionat şi prevăzător, de prevederile ei prevăzute de mine. Aşa puteam ajunge să ne anulăm unul pe celălalt şi conversaţia noastră ar devenit lipsită de adevăr şi de sens, ca tot ce am fi făcut. Când forţele sunt egale, se depun armele: arunci lancea deoparte şi cobori scutul ca să-l azvârli în iarbă, spada ţi-o înfigi în pământ şi de garda ei îţi agăţi coiful. Era mai bine să mă odihnesc şi să nu încerc să anticipez, cu atât mai puţin să fac ceva împotriva mea; era mai bine să nu fiu artificial şi să beau mai multe pahare, fără grijă, liniştit, ştiind că până la urmă era în puterea mea să răspund „da“ sau „nu“, şi deocamdată puteam să îndrept conversaţia pe făgaşul dorit de mine.

— Broccoli, Saltzman, Pevsner, toate sunt nume străine, vreau să spun nebritanice. Asta nu-ţi atrage atenţia, nu e puţin cam ciudat că producătorii lui Bond sunt de origine germană sau italiană? i-am răspuns în timp ce sorbeam o înghiţitură, cedând curiozităţilor mele onomastico-geografice şi fără a o soma să intre mai repede în subiect. Trebuie să fi fost alţi falşi englezi, membrii acelor familii înstărite. Oricare ar fi fost motivele, erau destui ca ei. Chiar dacă au naţionalitate britanică ori s-au născut aici. Îi percep ca pe nişte falşi britanici.

— La urma urmei, mi se pare ceva foarte normal, nu ştiu ce vrei să spui cu expresia asta. Avem ideea greşită că aici nu există destul amestec sau că prezenţa străină e foarte recentă, ca Abramovici care a devenit patron la Chelsea, ca Al Fayed şi alţi arabi milionari. De veacuri Marea Britanie e plină de nume de familie neenglezeşti. Bunăoară Tupra, sau eu, sau

Rebdel, sau tu. Singurul dintre noi cu un nume care nu vine din afară e Mulryan, şi asta doar într-o anumită măsură, căci e irlandez get-beget.

— Dar eu nu sunt englez, eu nu pot fi pus la socoteală, i-am spus. Sub toate aspectele sunt spaniol, şi mă aflu aici doar temporar. Cel puţin aşa cred, aşa simt, chiar dacă cine ştie dacă până la urmă n-o să rămân aici. Iar tu nu eşti decât pe jumătate, nu-i aşa? Vreau să spun pe jumătate britanică. Tatăl tău e spaniol. Nuix e nume catalan, presupun. – L-am pronunţat cum se cuvine, nu ca în castiliană, ci ca şi cum s-ar scrie „Nuş“. Englezii, după cum băgam de seamă, îi spuneau în schimb „Niux“, adică de parcă pentru ei s-ar fi scris „Nukes“.

— Da, el a fost spaniol, dar a încetat să mai fie, a răspuns domnişoara Nukes. Dar eu nu sunt pe jumătate nimic, sunt englezoaică. La fel cum a fost Michael Portillo, omul politic, cum ştii, a fost cât pe-aci să fie desemnat candidat conservator la şefia guvernului, tatăl lui era un exilat din Războiul Civil. Şi pe urmă a candidat Howard acela, după cum şi-a schimbat numele, dar care e român la origine. Iar în Irlanda, cu mulţi ani în urmă, a fost preşedinte un om politic cu nume neîndoielnic spaniol, De Valera, la fel de naţionalist ca orice O'Reilly, închipuie-ţi că a ieşit din Sinn Féin. Sau bunăoară Korda, care a dominat timp de câteva decenii industria cinematografică a ţării, sau pictorul Freud, şi muzicianul acela, Finzi, şi directorul de orchestră Sir John Barbirolli, şi cineastul ăsta care a făcut filmul *Full Monty*, nu-mi aduc aminte dacă e Cattaneo sau Cataldi. Gândeşte-te la Cyril Tourner, contemporanul lui Shakespeare, şi la poeţii Dante şi Christina Rossetti, şi la acel amic lugubru al lui Byron, doctorul John Polidori, şi la Joseph Conrad cu proza lui, se numea Korzeniowschi. Gielgud era un nume lituanian sau polonez, şi nimeni n-a recitat într-o engleză mai frumoasă pe scenă; Bogarde era olandez, şi tot olandez era bătrânul actor Robert Donat, care a interceptat rolul Mr. Chips, numele său era o prescurtare de la Donatello, cred. Gândeşte-te la

editori de prestigiu ca Chatto şi Victor Gollancz, şi la librarul Rota. Gândeşte-te la lordul Mountbatten, care era Battenberg la început, şi chiar la Rothschild. Ca să nu mai vorbim despre Hanover, care au domnit aici timp de veacuri şi continuă să domnească, oricât s-ar ascunde acum numindu-şi dinastia Windsor, au făcut un schimb cu Jorge V. Nu ştiu, sunt de multă vreme o mulţime ca aceştia, şi cei mai mulţi au fost la fel de britanici ca Churchill, sau ca Blair sau Thatcher. Sau ca Disraeli, *for that matter*, primul ministru sub regina Victoria, şi-o să mă întrebi cât de englezesc e numele ăsta. S-a oprit o clipă. Era mai informată şi mai cultă decât crezusem eu, cu siguranţă studiase şi ea la Oxford, ca atâţia alţi funcţionari; sau, fiindcă avea un nume străin, învăţase bine lecţia despre cazurile precedente şi se identifica cu ele. Se simţea pe de-a-ntregul englezoaică, era interesant de ştiut, era scutită de conflicte de loialitate; mi s-a părut că reacţia ei denota chiar un anumit patriotism, care, ca orice patriotism, era îngrijorător. A băut al treilea pahar de vin până la fund, şi-a mai aprins o ţigară din pachetul meu de Peloponez şi a tras de două ori la rând din ea, ca şi cum ar fi fost în sfârşit hotărâtă să abordeze chestiunea pentru care venise şi astea ar fi fost ultimele pregătiri, echivalentul acelui elan mental pe care şi-l lua la serviciu când voia să-mi spună ceva dincolo de salutul obişnuit sau de întrebarea sau răspunsul izolate: a bea, a fuma, adică a marca oral punctul şi virgula. Din pricina acelei uşoare agitaţii, presupun (gesticulase în timp ce se proclama britanică şi mă lămurea că nu e pe jumătate compatrioata mea, împotriva credinţei mele, sau mai bine zis împotriva senzaţiei mele), firul de la ciorap se ducea tot mai în jos, se apropia de cizmuliţă; în sus ajunsese la tivul fustei, pe urmă nu s-a mai văzut cum se deşiră, s-ar fi putut vedea numai dacă ai fi ridicat puţin fusta sau şi-ar fi ridicat-o ea, şi de ce-ar fi făcut-o, deşi nu era exclus s-o facă luând un aer distrat, sau asta îmi doream eu, s-o facă. Dar ea a continuat fără pauză: Ceea ce vreau să-ţi cer, a spus

pe un alt ton, mai dubitativ şi mai respectuos, are de-a face tocmai cu englezii cu nume străine, şi de asemenea cu o fiică şi un tată. Fiica sunt eu, iar tatăl e tatăl meu, de asta e vorba despre un serviciu important. Nu suntem atât de bogaţi cum or fi alde Broccoli, de bună seamă, şi asta e o parte din problemă. S-a oprit, ca şi cum n-ar fi fost sigură dacă era momentul potrivit să strecoare sau nu o mică glumă, şovăia între solemnitate şi frivolitate, mai toţi cei care solicită ceva aleg prima soluţie, pesemne că se tem că cererea lor n-are destulă greutate. Şi exagerarea vine în mod obligatoriu, gravitatea poate fi atenuată de cel care ascultă solicitarea. Iar dacă minciuna sau fabulaţia n-au destulă putere, trebuie să te bizui pe probabilitatea lor, credulitatea absolută faţă de relatarea unei drame sau a unei primejdii reuşesc să-l cumpere pe ascultător. De aceea nu m-am pregătit să o suspend, ci numai să o combat şi să o minez, fiindcă eu sunt credul din fire, până când aud o notă falsă.

— Spune-mi despre ce-i vorba. Spune-mi şi-o să văd ce pot face, dacă pot face ceva. Ce se întâmplă cu Mr. Pérez Nuix? Amândouă numele sunt ale lui, nu-i aşa? – Nici eu n-am reuşit să evit tonul condescendent pe care-l adoptă cel care se află în poziţia de a asculta, a cântări, a reflecta, a fi pentru moment o enigmă, a-l ţine pe solicitant cu sufletul la gură şi a-i acorda ce-i cere sau a refuza sau a se arăta ambiguu. Te simţi întotdeauna important, ştii că va fi ceva plăcut pentru tine să spui „da“ sau „nu“ sau „poate“ („Ce frumos mă port“, îţi spui, sau „Ce aspru sunt, ce neclintit, eu nu fac sluj în faţa nimănui şi nu îngădui ca cineva să-şi bată joc de mine“; sau: „Dacă încă nu mă pronunţ, voi fi stăpân pe incertitudine“), şi te face să vorbeşti cu mărinimie şi răbdare: „Cum spuneai“, sau „Spune“, sau „Explică mai pe larg“; sau, pe un ton intimidant, ca o somaţie: „Spune tot ce ştii“, sau „Ai două minute, concentrează-te şi fii la obiect“ (sau „*Make the story short*“, dacă vorbeşti englezeşte, „Mai pe scurt“), eu îi acordam tot timpul

din lume în seara aceea, ploaia de afară excludea orice grabă.

— Da, numele de fată al mamei era Waller. El pune cratimă între cele două nume, Pérez-Nuix, mi-a răspuns, şi a desenat în aer cratima, eu nu. Eu scriu fără cratimă, cum se scrie Conan Doyle. – A zâmbit, mi-am spus că o să fie pentru ultima dată preţ de o bună bucată de vreme, cât o să dureze să-mi expună cazul ei. – Tata e un om în vârstă, eu am fost un copil făcut târziu, dintr-a doua lui căsătorie, mai am o soră şi un frate vitregi care sunt mult mai mari decât mine şi nu am fost niciodată în relaţii prea apropiate. Chiar dacă era mult mai tânără decât el, mama a murit acum şase ani, a avut un cancer galopant. El era pensionar pe atunci; mă rog, în măsura în care poate fi pensionar cineva care a fost foarte activ şi a făcut o mulţime de lucruri, cele mai multe dintre ele neproductive şi vagi şi la care nu a renunţat niciodată cu totul. A fost întotdeauna un afemeiat, şi încă mai e, cât îl ţin curelele, dar atunci s-a simţit rămas fără ocrotire, sau poate descumpănit: şi-a pierdut până şi interesul pentru alte femei. Sigur că a fost ceva trecător, curând s-a simţit din nou tânăr. Avusese o copilărie nefericită în Spania, în timpul războiului şi după aceea, până când tatăl lui a reuşit să-l scoată şi să-l aducă în Anglia, bunicul meu plecase în 1939 şi n-a putut face demersurile ca să-l aducă şi pe el până în 1945, când s-a încheiat aici războiul cu Germania; când a venit, tata avea cincisprezece ani şi întotdeauna s-a simţit ca acasă în amândouă ţările, lăsase câţiva fraţi mai mari în Barcelona, care n-au vrut să-şi schimbe ţara când a fost cu putinţă s-o facă. Nici el n-a dus-o prea bine la Londra la început, până a început să-şi croiască drum în viaţă. Cele două căsătorii l-au ajutat să se salte; i-a mers din ce în ce mai bine, era un bărbat fermecător, frumos. Fusese o enormă eroare şi o nedreptate, spunea chiar el, faptul că trebuise să treacă prin mari dificultăţi în primii ani de viaţă, dar pe urmă i-a uitat şi şi-a scos rapid pârleala. Spunea asta râzând, oricum. Întotdeauna a susţinut că omul vine pe lume ca s-o

ţină într-o petrecere fără sfârşit, iar cine nu vede lucrurile aşa a greşit adresa, aşa spune. Era mereu bine dispus, şi încă este, mereu a fugit de oamenii trişti şi care îşi acceptă suferinţa; chiar dacă are motive de tristeţe, până la urmă o alungă, i se pare un nonsens şi o pierdere de timp, ca o perioadă de lehamite involuntară, impură, care întrerupe sărbătoarea permanentă a vieţii, ba chiar poate s-o strice. Moartea mamei l-a îndurerat profund, l-am văzut cum suferea, durerea lui era sinceră, câteva zile a fost la un pas de disperare, umbla ca un bezmetic, s-a închis în casă, ceea ce era cu totul neobişnuit pentru el, care-şi petrecea viaţa în zaiafeturi cu prietenii. Era însă incapabil să rămână cufundat în suferinţă mai mult de câteva luni. Văicăreala n-o admite decât ca pe un scurt răsfăţ, indiferent dacă e vorba despre a altora sau a lui, ca şi cum ar fi un joc pentru a căuta mângâieri şi cuvinte de îmbărbătare, şi încremenirea în suferinţă i s-ar fi părut o ironie a existenţei, o mare risipă.

Acesta era cuvântul pe care-l folosise Wheeler, la fel şi tatăl meu, pentru a se referi la altceva, la un lucru foarte diferit, la morţii din război, mai ales după ce conflictele s-au încheiat şi se vede că în realitate toate au rămas la locul lor, mai mult sau mai puţin, la fel cum ar fi continuat să rămână, mai mult sau mai puţin, şi dacă s-ar fi evitat măcelul. Aşa sunt simţite războaiele, cu unele excepţii, când trecerea anilor le îndepărtează amintirea şi lumea ignoră până şi bătăliile decisive care au marcat cursul evenimentelor. După părerea tatălui domnişoarei Nuix, era o risipă şi faptul că rezervăm timp pentru deznădejde, pentru doliu. Şi mi-a trecut prin minte că poate ideea nu era atât de deosebită de aceea a părinţilor mei, chiar dacă era mai tranşantă: nu numai morţii erau o risipă, cei din război sau cei din timp de pace; tot o risipă era şi faptul că ne întristau şi ne întunecau existenţa, că nu ne îngăduiau să ne revenim şi să ne bucurăm din nou de viaţă. Punându-şi călcâiul pe pieptul nostru şi apăsându-ne sufletul.

— Care era numele mic al tatălui tău, care e, adică? am întrebat-o, corectându-mă îndată. Mă molipsisem de oscilaţiile ei în folosirea timpurilor verbale: „susţinea, a susţinut“, „zicea, zice“, „avea, are“, am presupus că folosea anapoda timpurile fiindcă tatăl ei era un om în vârstă şi îi venea greu să îl vadă în el pe omul din copilăria ei. Li se întâmplă asta copiilor: îi socotim pe părinţii de când eram noi mici mai adevăraţi, mai esenţiali şi aproape singurii autentici, iar mai târziu, chiar recunoscându-i şi respectându-i, chiar susţinându-i, îi vedem întrucâtva ca pe nişte impostori. Poate că şi ei ne văd la rândul lor aşa, când ajungem tineri şi adulţi. (Eu lipseam din copilăria copiilor mei, cine ştie pentru cât timp, singurul avantaj fiind, dacă se prelungea mult înstrăinarea mea, că pe urmă nu aveam să ne vedem ca nişte impostori, nici ei pe mine, nici eu pe ei. Mai curând eu voi fi ca un unchi pentru ei, iar ei ca nişte nepoţi pentru mine, ceva de soiul acesta, ceva ciudat.)

— Alberto. Albert. Ei bine, Albert. – Forma a doua o spusese în catalană, cu accent ascuţit şi forma a treia în engleză, cu accent grav. Am dedus că ultima formă era cea în care ajunsese să se cheme tatăl ei în ţara lui de adopţie: aşa îl numeau cunoscuţii şi prietenii, şi cea de-a doua soţie acasă, şi aşa-i auzea pronunţat numele copila Pérez-Nuix, înainte de a renunţa la cratima aceea pretenţioasă. – De ce întrebi?

— Am întrebat şi eu aşa. Dacă mi se vorbeşte despre cineva pe care nu-l cunosc, îmi fac cât de cât o idee despre el dacă-i ştiu numele de botez. Acestea ne condiţionează destul de mult uneori. De exemplu, nu e de ici, de colo, că pe Tupra îl cheamă Bertram, am spus, şi prin următoarea frază am profitat de trecătoarea mea poziţie de conducere, a fost o încercare de a o face nesigură, de a o face să se grăbească deşi nu era cazul, mă acomodasem cu situaţia şi cu prezenţa ei agreabilă, neîndoielnic salonul meu era mai primitor de când intrase ea, şi mai însufleţit. Încă nu înţeleg de ce-mi povesteşti

toate astea despre tatăl tău. Nu vreau să spun că nu mă interesează, nu mă înţelege greşit. Îmi place să aflu cât mai multe despre tine.

— Nu-ţi face griji, nu bat câmpii, sau nu tocmai, o să înţelegi îndată, mi-a răspuns puţin cam încurcată.

Cuvintele mele îşi făcuseră efectul, uneori e foarte simplu să enervezi pe cineva, chiar şi pe cei care nu-şi ies uşor din fire. Ea se număra printre ei, ca şi Tupra şi Mulryan şi Rendel. Probabil că şi eu, dacă m-au admis în grup, chiar dacă nu credeam că posed această însuşire sau nu eram conştient de ea, adesea simt că sunt un pachet de nervi. Aşadar, poate că ne prefăceam cu toţii sau ne păstram calmul la serviciu, dar în realitate nu eram chiar atât de stăpâni pe nervii noştri.

— Ei bine, de la moartea mamei… De vreo şase ani, tata s-a dezlănţuit mai mult ca niciodată şi simte nevoia să fie mereu activ şi înconjurat de prieteni. De la o anumită vârstă, oricât ai fi de sociabil şi chiar fermecător, aceste două nevoi costă o groază de bani; el a cheltuit fără măsură, după ce a scăpat de controlul mamei.

— Vrei să spui că ea ţinea socoteala cheltuielilor?

— Nu tocmai. Dar cei mai mulţi bani veneau de la ea, avea venituri mai mari, din familie, şi întreţinea casa. Nu vreau să spun că era bogată, n-avea cine ştie ce avere, dar avea destui bani ca să nu trăim strâmtoraţi, cum să-ţi spun, cât pentru o viaţă, sau chiar o viaţă şi jumătate de trai fără griji. El a avut mereu câştiguri sporadice. Se băga plin de încredere în tot felul de afaceri riscante, producţii de cinema şi televiziune, edituri, baruri la modă, case de amanet, care se împotmoleau curând. Câte una dintre aceste afaceri îi aducea bani un an sau doi, dar nu era ceva stabil. Altele nu mergeau deloc, sau era înşelat şi pierdea peste noapte tot ce investise. În ciuda tuturor acestor eşecuri nu şi-a schimbat niciodată stilul de viaţă, nici nu s-a lipsit de distracţii şi petreceri. Mama avea grijă să-l mai înfrâneze puţin, să nu risipească într-atâta încât să pună în primejdie stabilitatea casei. De şase ani încoace, toate astea au

luat sfârşit. Acum, se împlineşte o lună, am aflat că are mari datorii la joc. A fost întotdeauna un mare amator de curse şi paria mulţi bani pe caii lui favoriţi; însă acum a ajuns să parieze pe tot, fără discernământ, şi pe deasupra a intrat pe internet, unde varietatea jocurilor de pariuri e nelimitată; frecventează case de pariuri şi cazinouri, locuri unde nu-i lipseşte ce şi-a dorit de când îl ştiu, şi anume hărmălaia şi buna dispoziţie, aşa încât locurile astea au devenit principalul mod de a-şi continua astăzi viaţa ca o petrecere; şi nu are nevoie de invitaţie ca să aibă acces la ele, ceea ce e un mare avantaj pentru un om bătrân. Prin urmare, dispărea de acasă cu lunile, şi eu nu ştiam nimic de el până nu-şi amintea să mă contacteze într-o noapte de la Bath, din Brighton, Paris sau Barcelona, sau de la un hotel de aici, din Londra, plătea o cameră de hotel, dă-ţi seama, în propriul oraş, unde avea casa lui, şi deloc rea, ca să se simtă în mijlocul distracţiei şi al forfotei, să umble pe coridoare şi să stea la palavre în saloane, de obicei cu turişti americani absurzi, cei mai doritori să aibă de a face cu autohtonii. Am mai aflat că, până acum nu mai mult de câteva luni şi începând de câteva decenii, a plătit cu chirie fixă o mică *suite* într-un hotel, Basil Street, unul nu de lux şi cam demodat, dar închipuie-ţi ce cheltuială fără rost şi de ce-o fi ţinut-o, iar rezervarea a fost cea care a costat cel mai mult. Datoria asta, cel puţin, am plătit-o, cei de la hotel au fost înţelegători şi am ajuns la o învoială cu ei. Nu însă şi datoriile de la joc, desigur, care sunt foarte mari, cum li se întâmplă amatorilor naivi şi celor care se străduiesc să facă impresie bună în cercul noilor cunoscuţi, iar tata e mereu încântat să-şi înnoiască prietenii.

Domnişoara Pérez Nuix şi-a tras puţin sufletul, s-a aşezat mai comod picior peste picior, schimbând poziţia picioarelor (am crezut că aud deşirându-se firul de la ciorap, nu-mi puteam lua ochii de la picioarele ei) şi şi-a apropiat puţintel paharul. Aş fi preferat să nu bea atât, chiar dacă părea să ţină la băutură. Dar m-am făcut că nu bag de seamă, am

aşteptat să insiste sau să împingă paharul şi mai aproape de mine.

— Din fericire, datoriile lui nu sunt prea împrăştiate, tot e ceva. La urma urmei, nu-i lipsit cu totul de chibzuinţă, aşa că a cerut credit la o bancă; mai bine zis, unui bancher cu care e prieten, cu titlu semi-personal, era prieten cu mama în principiu, iar cu el mai degrabă prin alianţă. Domnul ăsta, totuşi, Mr. Vickers, a delegat un interpus, pentru ca banca lui să nu fie amestecată nicidecum, după câte înţeleg, un om care învârte multe afaceri, avea relaţii, şi mai făcea pe cămătarul de ocazie. În cazul ăsta, sumele proveneau întotdeauna de la bancher, dar interpusul a fost însărcinat să le identifice şi de asemenea să le recupereze, cu dobânzile bancare cu tot. Iar dacă nu reuşeşte să recupereze banii, trebuie să răspundă el faţă de Vickers şi să-i achite aceste sume din buzunarul lui, nu ştiu dacă ai înţeles în ce încurcătură s-a băgat bietul tata.

— Mă rog, nu ştiu, l-ar reclama, nu-i aşa? Sau cum se procedează în cazurile astea? Nu poţi ajunge la un acord cu Vickers ăsta, dacă era prieten cu mama ta?

— Nu, lucrurile astea nu merg aşa, nu m-ai înţeles, a spus domnişoara Pérez Nuix, iar ultimele trei cuvinte le-a pronunţat cu un accent de disperare sfâşietoare, primul pe care-l percepeam în glasul ei. Banii sunt ai lui la origine, desigur, dar în practică, e ca şi cum n-ar fi. E ca şi cum el ar fi dat ordin: „Împrumută-l pe acest domn, cu până la atâţia bani, iar el trebuie să ţi-i dea înapoi cu dobânda cutare şi până la data cutare. Dacă nu ţi-i înapoiază, mie nu-mi pasă; tu să mi-i aduci în condiţiile stabilite“. În mod oficial, el nu se atinge de bani, nici ca să-i dea, nici ca să-i recupereze. Nu-i treaba lui să se ocupe de tranzacţii, care au rămas în seama interpusului încă de la început, şi asupra cărora bancherul nu exercită nici un control. E vorba tocmai despre faptul că a scăpat de grija asta; în consecinţă, renunţă să intervină, şi nici nu-şi doreşte. Nici nu vrea să ştie dacă ce primeşte la data stabilită vine de la datornic

sau nu; el primeşte banii de la cel căruia i-a dat, cum s-a înţeles cu el. Asta-i tot. Restul nu-l priveşte. Aşa că problema tatei nu e cu Vickers, ci cu omul ăsta, şi nu e o chestiune pe care s-o rezolvi ducându-te la secţia de poliţie cu reclamaţii inutile. Nu suntem pe vremea lui Dickens, când oamenii erau băgaţi la închisoare pentru cine ştie ce datorie ridicolă. De altfel, ce-ar câştiga băgând după gratii un om de şaptezeci şi cinci de ani? Presupunând că ar fi posibil s-o facă.

— N-o să-i pună tatălui tău sechestru?

— Lasă căile legale şi lente, Jaime, omul ăsta n-ar recurge la ele pentru a-şi plăti datoriile, şi presupun că de asta îl delegă Vickers şi alţii, pentru ca nimeni să nu fie nevoit să-şi piardă timpul şi totul să iasă cum era prevăzut.

— Nu poate să vândă ceva? Casa, ce-a mai rămas din avere?

Privirea ei, o scăpărare nerăbdătoare în pofida poziţiei de inferioritate sau dezavantaj (începuse să-mi ceară ceva), m-a făcut să înţeleg că soluţia asta nu putea fi luată în seamă, fie pentru că vânduse deja totul, fie pentru că ea n-ar fi fost dispusă ca tatăl ei să rămână fără casa dintotdeauna, asta-i singura mângâiere pentru bătrâni şi pentru bolnavi când se liniştesc şi se adună de pe drumuri, oricât de vagabonzi ar fi fost. N-am insistat, am deviat repede discuţia.

— Mă rog, dacă vrei să-mi spui că ţi-e frică să nu-i dea o mamă de bătaie sau să nu-l cresteze cu şişul, tot nu văd ce-ar scoate de la el, nici bancherul, nici interpusul. S-ar alege doar cu cadavrul unui bătrân înecat în râu.

„Prea multe filme vechi“, mi-am zis pe loc. „Întotdeauna îmi închipui Tamisa cu stârvuri plutind la suprafaţă, umflate, cenuşii, legănându-se.“

— Pe cel dintâi l-ar plăti cel de-al doilea, uită de el, e în afara jocului; el n-a făcut decât să pună lucrurile în mişcare, şi chiar dacă banii provin de la el, acum nu mai are nici o importanţă.

„Dacă înţeleg bine“, mi-am spus, „atunci lucrurile nu sunt puse în mişcare de cel care cere, ci de cel care dă curs petiţiei; n-ar strica să bag şi eu asta la cap“.

— Cât despre interpus, în cazul ăsta ar suferi o pierdere, dar în altele ar obţine un câştig. Nu-şi poate permite un precedent, ca vreunul să nu plătească şi să nu păţească nimic. Vreau să spun, nimic rău. Înţelegi? a spus şi aici a apărut din nou tonul acela, poate era mai curând vorba de exasperare incipientă decât de ce am spus înainte. Nu înseamnă că o să atenteze neapărat la integritatea fizică a tatălui meu, deşi nu e deloc exclus. În orice caz, i-ar aduce prejudicii grave, asta-i sigur. Poate făcându-mi rău mie, dacă nu găsesc ceva mai bun ca să-l înveţe minte sau, din punctul lor de vedere, ca să-i aplice regulile, să penalizeze o neplată şi să facă dreptate. N-ar putea să lase nepedepsit un navigator care n-a plătit peajul. Totuşi, nu de asta îmi fac griji, de ce mi s-ar putea întâmpla mie, şi e puţin probabil să devin ţinta lor, ştiu şi ei că eu cunosc oameni sus-puşi, că sunt blindată în anumite flancuri, că ştiu să mă apăr; nu de o bătaie sau de o crestătură de cuţit, bineînţeles, nu aşa s-ar răfui ei cu mine, însă ar putea încerca să mă discrediteze, să facă în aşa fel încât să nu mai pot lucra nicăieri în domeniul care mă interesează, să-mi distrugă viitorul şi nu-i deloc uşor să-i facă asta unui om tânăr, lumea e mereu în mişcare… nu ştiu, s-ar putea ca lucrurile să iasă pe dos. Dar cel mai tare mi-e frică să nu-i facă ceva rău lui, fizic sau moral, sau biografic. E atât de mândru de el, încât n-ar înţelege ce se petrece. Ar fi lucrul cel mai rău pentru el, ar fi distrus, n-ar mai putea să-şi ridice capul. Nu ştiu, s-ar nărui pentru tot restul vieţii, ba chiar s-ar putea să i-o scurteze. Asta în cazul în care nu vor decide să i-o reteze, să bat în lemn, a zis şi a bătut în lemn în faţa mea. Pe un om bătrân e uşor să-l distrugi definitiv. Nu zic să-l omori, să bat în lemn, a repetat şi într-adevăr a bătut din nou în lemn. E de ajuns să-i dai un brânci.

A tăcut o clipă şi s-a uitat lung la paharul gol, dar de data asta n-a vrut sau nu şi-a adus aminte să-l împingă mai aproape de mine. A mângâiat cu două degete piciorul paharului. Era ca şi cum, uitându-se la el, l-ar fi văzut pe veselul, petrecăreţul şi fragilul ei tată, era de ajuns să-l scuturi puţin ca să se spargă în bucăţi.

— Şi ce pot să fac eu în situaţia asta? Ce amestec am eu în toate astea?

Şi-a ridicat îndată privirea şi s-a uitat la mine cu ochii ei iuţi şi vii, erau căprui şi tineri şi nu încă neumbriţi de viziuni înceţoşate care nu se mai risipesc.

— Bărbatul pentru care va trebui să interpretezi poimâine sau răspoimâine sau cel târziu săptămâna viitoare, mi-a răspuns îndată, ca atunci când aştepţi mult timp să vezi un far în ceaţă şi în sfârşit îl distingi şi-ţi scapă un strigăt, e interpusul ăsta, problema noastră, problema. Şi e alt englez cu nume ciudat. Îl cheamă Vanni Incompara.

Vanni sau Vanny Incompara, aşa a spus că era cunoscut, chiar dacă numele lui era John în documentele oficiale, era fără îndoială englez, dar nu era sigură dacă prin naştere – era un om alunecos, ea strângea date despre trecutul lui, cu neaşteptate perioade neguroase – sau dacă dobândise repede cetăţenia, profitând de relaţii influente sau printr-un subterfugiu discret şi neobişnuit, şi de aceea nu-şi putea da seama dacă era un imigrant din prima generaţie sau dintr-a doua, ca ea şi Tupra, născuţi amândoi la Londra, nu ştia dacă Bertram era în realitate dintr-a treia sau a patra sau a cine ştie a câta generaţie, poate că familia lui era stabilită pe insulă de veacuri. Nu-l întrebasem niciodată despre asta, nici despre originea numelui său ciudat, nu ştiam dacă e finlandez, rus, ceh, armean sau turc, cum l-am întrebat eu odată, sau cum îmi spusese Wheeler că se putea presupune prima dată când mi-a vorbit despre cel care avea să devină şeful meu, luându-i puţin peste picior numele, pe vremea când eu încă nu-l cunoşteam, cum nu ştiam nici dacă nu era cumva indian, a presupus ea dintr-odată, adevărul era că n-aveam nici cea mai vagă idee, poate într-o zi o să-mi bat capul să aflu, el nu pomenea niciodată de rădăcinile lui, nici de rude vii sau moarte, îndepărtate sau apropiate, de acelaşi sânge cu el – probabil că s-a gândit la Beryl când a făcut această precizare, e clar că eu la ea m-am gândit –, ca şi cum s-ar fi ivit pe lume prin generaţie spontanee; însă cert era şi că nu avea de ce s-o facă, în Anglia oamenii sunt rezervaţi, dacă nu chiar impenetrabili în chestiuni personale, vorbea despre el însuşi şi uneori despre trecutul lui, însă întotdeauna în mod vag, fără a situa cu precizie în spaţiu şi în timp deplasările pe care le evoca, fiecare dintre ele izolată de celelalte şi parcă desprinsă din context, ca şi cum nu ne-ar fi arătat decât mici fragmente de lespezi sparte.

Se prea poate ca acest John Incompara să fi ajuns în Anglia nu cu prea mulţi ani în urmă, asta ar explica faptul că încă îi plăcea să i se adreseze cu diminutivul numelui său italian, Vanni venea de la Giovanni, mi-a explicat ea în mod didactic şi amabil, în caz că nu-mi dădusem seama. Începuse să se ştie câte ceva despre activităţile lui, în orice caz, în vremuri destul de recente, şi cu siguranţă era un individ abil: făcuse bani repede – sau poate îi adusese – şi legase prietenii de oarecare importanţă, iar dacă săvârşea delicte, cum era foarte probabil, avea grijă să ascundă sau să cosmetizeze ilegalităţile în spatele unor afaceri curate şi să nu lase probe sau indicii despre bănuitele lui acţiuni mai drastice sau mai brutale. Împotriva lui nu exista nimic, sau nu găsise ea nimic concret cu care să poată încerca să negocieze, de pildă, absolvirea fără alte ocolişuri a datoriei paterne. Singurul lucru de care dispunea acum eram eu. Vanni Incompara urma să fie examinat, studiat, interpretat de grup, iar mie îmi venise rândul să lucrez cu Tupra la acest caz. După câte aflase ea, era vorba despre o însărcinare a unor terţe persoane, a vreunui particular particular care cu siguranţă chibzuia dacă era sau nu bine să facă afaceri cu el şi ar fi vrut să ia măsuri de prevedere şi să ştie mai multe, câtă încredere îţi puteai pune în el şi până unde puteai risca să te înşele, în ce măsură era constant şi în ce măsură era ranchiunos, sau răbdător, sau primejdios, sau hotărât, lucruri de felul acesta, nimic neobişnuit. Pe deasupra, Incompara voia să încerce, dacă prevăzuta lui întâlnire cu Tupra îi dădea prilejul, să stabilească un cât de mic raport cu el, sau poate chiar unul de încredere, căci îl ştia drept om cu excelente relaţii în toate mediile, o largă cale de acces către mulţi oameni bogaţi şi celebrităţi. Dacă mă gândeam bine, domnişoara Pérez Nuix nu-mi cerea mare lucru, şi tocmai asta mi-a şi spus. Era un imens serviciu pentru ea, dar nu cine ştie ce efort pentru mine, şi-a reluat ea rugămintea în pofida rezervelor mele anterioare, acum, după ce îmi explicase cum stăteau lucrurile. Nu-mi cerea decât

să-l ajut pe Incompara, în măsura în care mi-o îngăduiau posibilităţile mele şi împrejurările, să ia examenul cu calificativul bine sau suficient; să emit o opinie favorabilă în ceea ce priveşte încrederea care i se poate acorda, să afirm că nu e primejdios şi ranchiunos faţă de asociaţii şi aliaţii săi, că are capacitatea de a rezolva probleme şi a învinge dificultăţi, să-i confirm valoarea personală; să nu forţez însă nota, şi să nu mă depărtez prea mult de ceea ce ar vedea Tupra la el, ori de ceea ce credeam eu că ar fi băgat Tupra de seamă (de obicei nu prea se pronunţa în prezenţa noastră, ci doar ne punea întrebări, ne cerea să fim mai precişi, şi aşa intuiam încotro ne îndrepta paşii şi unde voia să ajungă); să introduc nuanţe şi umbre, ceea ce mi-ar fi fost uşor, pentru ca şeful nostru să nu aibă în faţă un tablou într-o singură lumină şi într-o singură culoare, în care s-ar fi putut să nu aibă destulă încredere, din principiu şi din pricină că ar fi fost prea net conturat; şi să nu-i aduc în nici un caz prejudicii. Şi, dacă norocul făcea să bag de seamă cea mai vagă undă de afinitate sau de simpatie între cei doi bărbaţi, să o încurajez şi s-o elogiez, tot aşa, fără exagerare, cu discreţie, ba chiar cu indiferenţă, numai un ecou slab, o şoaptă, un murmur. „Un murmur liniştit şi răbdător sau dezgustat şi lânced“, mi-am spus, „alcătuit din cuvinte care alunecă uşor şi fără vlagă, fără obstacolul alertei sau acela al vehemenţei, şi care astfel se absorb pasiv, sau ca un dar, şi atunci par ceva ce nu contează, nici nu costă, nici nu aduce folos. Precum murmurele râurilor în miezul unei nopţi de febră, după ce năduful s-a mai domolit; iar acum trăim într-o vreme când totul poate fi crezut, până şi lucrurile cele mai nesăbuite şi neverosimile, până şi o pată de sânge pe care încerci s-o ştergi chiar dacă ea n-a existat, aşa cum te încrezi în cărţile care-ţi vorbesc atunci, în osteneala ta, în somnambulismul tău, în febra ta, în visele tale, chiar dacă eşti sau te crezi foarte treaz, şi te conving de ce vor ele, chiar şi de faptul că sunt un fir de continuitate între vii şi morţi, că ei se continuă prin noi, iar noi ne continuăm

prin ei, şi că ne înţelegem.“ Şi în continuare mi-au venit în minte, mai mult sau mai puţin întocmai, cuvintele lui Tupra la cina cu gustări reci de la Sir Peter Wheeler, pe malul râului Cherwell de la Oxford: „Uneori efectul acestor vremuri nu ţine mai mult de câteva zile, alteori ţine la nesfârşit“.

— Dar dacă individul acesta nu şterge o datorie făcută de un om bătrân şi neajutorat…, i-am spus domnişoarei Pérez Nuix după câteva clipe de tăcere. – Eu îmi sprijinisem capul într-o mână în timp ce o ascultam, şi încă îl ţineam aşa; mi-am dat seama că făcuse şi ea acelaşi lucru în timp ce-mi vorbea, aşa că acum stăteam amândoi într-o poziţie identică, de parcă am fi fost un cuplu stabil, în care partenerii se molipsesc unul de la altul şi adoptă aceleaşi gesturi. – Dacă îl crezi e în stare de fapte brutale, şi de asta ţi-e cea mai mare frică în legătură cu tatăl tău, şi dacă, în plus, nu e un tip asupra căruia să te înşeli, cum mi-ai spus adineauri („îl ştiu bine, îl cunosc“, ai spus), atunci nu văd în ce fel l-aş putea convinge eu pe Tupra să nu perceapă ceva care e în afară de orice îndoială. Probabil că îmi atribui însuşiri pe care nu le am, sau mai multă influenţă decât deţin în realitate, sau îţi închipui că Bertram e un împrăştiat şi un boboc, ceea ce-mi vine greu să cred. Pe lângă mine e veteran, şi e mai abil şi mai ascuţit la minte. Şi decât tine, cu siguranţă. Mă refer la faptul că şi pe lângă tine e veteran.

Am făcut această precizare inutilă gândindu-mă la opinia lui Tupra însuşi despre capacităţile lui, după cum îmi spusese Wheeler, şi pentru că nici nu voiam s-o pun mai prejos. Dar ea n-a părut că apreciază acest compliment indirect.

— Nu, nu m-ai înţeles exact, Jaime, mi-a răspuns din nou cu nota aceea de disperare sau exasperare, pe care însă şi-a reprimat-o îndată. N-am reuşit să mă fac înţeleasă când ţi-am spus asta. Am stat de vorbă cu Incompara, desigur, ne-am întâlnit de mai multe ori, ca să văd ce puteam să scot de la el, ce puteam să fac pentru tata, ca să încerc să-l calmez şi să câştig timp, ca să văd ce lucruri îl interesează şi dacă aveam

vreo monedă de schimb de care nu ştiam, şi am descoperit că am. Dacă mă ajuţi. Nu-i un tip care să te poată induce în eroare. Vreau să spun că îţi dai seama îndată că n-o să aibă scrupule dacă are interes să le lase deoparte sau dacă are de câştigat procedând aşa. Şi la fel de repede îţi dai seama de capacitatea lui de a fi brutal. Nu atât personal (nu mi-l închipui snopind pe cineva în bătaie), cât în ceea ce priveşte ordinele pe care le-ar putea da şi deciziile pe care le-ar putea lua. Duritatea lui îţi atrage atenţia prin felul cum închei o înţelegere cu el, prin cât de mult îi plac complimentele, e un tip formalist, chiar dacă toate astea ar putea face parte dintr-un scenariu menit să justifice în ochii mei intransigenţa lui în chestiunea pentru care îl caut. Îi plac complimentele altora, desigur, nu cele pe care le-ar face el. O trăsătură, de altfel, extrem de răspândită astăzi, niciodată nu s-au bucurat mai mult ochii să vadă atât de lesne acea *beam* din pilda evanghelică. – Nu i-a venit pe loc cuvântul spaniol, „bârnă“; asta i se întâmpla foarte rar, dar uite că i se întâmpla şi ei; la urma urmei era englezoaică, aşa spunea. – Dar asta nu e ceva rău, nu e negativ sau descurajant când vine vorba să evaluezi eficacitatea cuiva pe care ai putea să fii nevoit să te bizui ca partener. Dimpotrivă, şi de asta recurg la acest procedeu şi-l folosesc persoane ca Mr. Vickers, un bărbat onorabil care pur şi simplu nu vrea să se ocupe, nici să ştie ceva despre detaliile încâlcite sau dezagreabile. Bertie ar desluşi toate astea la Incompara, bineînţeles, şi în privinţa asta n-o să-l contrazici, pentru că le vei observa şi tu şi pentru că ar fi inutil să discuţi în contradictoriu cu el despre ceva atât de evident. Sigur că Incompara e un tip faţă de care trebuie să fii cu ochii în patru (dacă n-ar fi aşa, situaţia mea n-ar fi atât de gravă), şi sub acest aspect problema nu e să nu poată induce în eroare, ci să-i fie foarte greu s-o facă. Nu-ţi cer să minţi decât foarte puţin, Jaime, şi mai ales n-ar trebui s-o faci dacă n-ar folosi la nimic. Nici o minciună nu e de folos dacă nu e credibilă. Mă rog, dacă nu e crezută.

Iartă-mă că insist, dar nu-ţi cer mare lucru, iar eu aş avea mult de câştigat.

— Ce-ai câştiga, mai exact?

— Vanni Incompara ar fi dispus să-l ierte de datorie pe tatăl meu, în schimbul acestui lucru. În întregime.

— În schimbul cărui lucru, mai exact? – Am folosit acelaşi cuvânt. – Ce l-ar putea mulţumi pe individul ăsta? Care ar urma să fie consecinţa, cum s-ar concretiza rolul tău? Şi tu îl crezi?

— Da, în privinţa asta îl cred. El n-ar sta pe gânduri dacă ar putea să-l înveţe minte pe tata sau pe oricine altcineva care nu şi-ar fi plătit datoria, dar sunt sigură că întotdeauna preferă să n-o facă. Nu-i pasă că nu recuperează banii dacă e compensat cu ceva important pentru el, are destui bani. El ştie că s-a cerut la grupul nostru o consultare despre el. Ce mai, i s-a cerut lui Bertie, care primeşte instrucţiunile de sus şi majoritatea însărcinărilor private. Cele primordiale. Eu nu ştiu cine a solicitat raportul despre el, Incompara nu mi-a spus, dar pentru noi e totuna, nu-i aşa? De altfel, mai întotdeauna ignorăm asta. Oricine ar fi, pentru el e important să i se dea o caracterizare favorabilă şi să fie acceptat, sau să ajungă la un acord cu ei, să înjghebe afaceri cu ei, să participe la proiectele lor. Ar considera că datoria e plătită dacă s-ar petrece asta, cu alte cuvinte dacă oamenii ăştia care-l supun la examen nu-l resping, pentru el e de ajuns. Ar atribui asta intervenţiei mele, colaborării mele, cel puţin în parte, suficient însă, aşa spune, probabil că nu e în apele lui în chestiunea asta, îşi cunoaşte punctele slabe şi crede că sunt uşor detectabile de un ochi antrenat, cum ni se întâmplă tuturor când ştim că suntem observaţi cu lupa. Rezultatul o să-l ştim abia peste câteva zile, poate o săptămână, dar între timp… În cel mai rău caz, am obţine o amânare pentru tatăl meu. – Da, spaniola ei era hotărât livrescă: nu-i venea cuvântul „bârnă“, dar găsea uşor în schimb „a învăţa minte“, „a înjgheba“, „primordial“. Făcuse din chestiunea asta o chestiune a ei, personală, ar fi vrut să-l lase pe tatăl ei cât mai

departe de ea, să-l scutească de toate neplăcerile, îşi asumase ea datoria lui şi de aceea spunea „situaţia mea“, „treaba mea“. Nici măcar nu folosea pluralul, „noi“, „a noastră“.

— De ce eşti atât de sigură că o să-mi vină mie rândul să-l interpretez pe Incompara ăsta? Nu s-ar putea să-ţi revină ţie sarcina? În felul ăsta n-ai mai avea probleme, nici n-ar trebui să ceri cuiva vreun serviciu.

— Lucrez de câţiva ani cu Bertie, mi-a răspuns. Am învăţat să cunosc cui o să-i încredinţeze fiecare sarcină, când nu e vorba de o muncă de rutină şi lucrurile nu se ştiu dinainte. Când sunt mulţi bani la mijloc şi e nevoie de un tact special, indiferent din ce motiv. Nu ştiu, dacă ar trebui să se facă un studiu despre logodnica actuală a Prinţului, de exemplu (şi o să ne revină sarcina asta, fii sigur, mai devreme sau mai târziu), ar recurge la mine. Ca să-l ajut, aşa, ca o a doua părere, ca un contrast şi un corectiv, fiindcă într-o asemenea chestiune nu s-ar încrede în nimeni. El urmează, de altfel, un alambicat sistem de tururi, ţinând seama de caracteristicile noastre. Nu-i foarte rigid, însă judecând după sistemul ăsta şi după calculele mele, o să-ţi vină rândul ţie. Îţi închipui ce bucuroasă aş fi dacă m-ar alege să-l interpretez pe Incompara, unde nu dă Dumnezeu! Dacă mă înşel şi chiar se întâmplă aşa, să n-ai nici o îndoială că aş fi prima care să mă bucur, mai mult decât tine şi mai mult decât el, mai mult decât toţi. Mi-ar uşura situaţia, aş prefera să nu depind de tine. Să nu te deranjez cu rugămintea mea, să nu te amestec. Am şovăit mult înainte să-ţi cer serviciul ăsta. Mă tot frământ de câteva zile, şi chiar în timp ce veneam încoace, nu o dată am fost cât pe-aci să mă întorc din drum şi să mă duc înapoi acasă. Însă nu pot cu nici un chip să mă propun singură, nici să-mi arăt disponibilitatea de a mă ocupa de cineva, fiindcă Bertie s-ar întreba îndată de ce, şi mi-ar pune şi mie această întrebare, ar intra la bănuieli, el nu le ocoleşte şi nu şi le înăbuşă niciodată, nu exclude posibilitatea de a fi bănuitor faţă de oricine. Chiar

faţă de mama lui, dacă are mamă, nu l-am auzit niciodată vorbind despre cineva din familia lui, ti-am mai spus. Şi mai e ceva: din câte ştiu eu, Incompara trebuie să fie vârât până peste cap într-o groază de afaceri. Bertie va ţine seamă, printre alţi factori, de faptul că tu eşti cel mai puţin expus, cum să spun, la contaminări întâmplătoare, fiindcă eşti de puţin timp la Londra.

Am privit-o lung şi i-am umplut din nou paharul, cum nu mă grăbisem s-o fac puţin mai înainte, era al patrulea. Mi s-a părut obosită, sau poate că începea să se resimtă de pe urma efortului de a convinge şi a cere, asta consumă, şi există un moment în care, oricât te-ai pregăti să treci la asalt, te îndoieşti de capitulare şi de succes. Îţi spui că totul e în zadar, că oamenii sunt în stare să refuze sau vor să refuze şi refuză, şi întotdeauna găsesc scuze inapelabile: „Acum stau prost cu banii“, „Nu vreau să mă amestec“, „Îmi ceri prea mult, înţelege-mă“, „Nu mi-ar ieşi bine, nu sunt în stare de aşa ceva“, „Am principiile mele“, „Nu pot să-mi asum atâtea riscuri“, „Dacă ar fi vorba numai de mine, aş face-o, dar sunt şi alţii implicaţi“; sau încă şi mai clar: „Ce câştig eu din asta?“. Poate că acum, după ce-şi pierduse dintr-odată încrederea, domnişoara Pérez Nuix îşi punea întrebarea pe care dintre aceste formule eram înclinat s-o adopt. Da, ce câştigam eu din asta. Nu vedeam folosul şi ea ştia că îmi era cu neputinţă să-l văd, fiindcă pentru mine nu exista. Nici măcar nu-mi trecuse prin cap aşa ceva, eram cu totul nepregătit. M-am uitat din nou la firul dus – m-am uitat la picioarele ei din ce în ce mai dezgolite – în acele clipe de descurajare pentru ea, aproape de depresie. Mă aşteptam să reacţioneze înainte să i se deşire complet ciorapii (aş fi tras o spaimă), sau să-i atârne (ar fi fost dezagreabil), sau să-i cadă de pe ea (ar fi fost incomod), nici una dintre aceste trei posibilităţi nu mi se părea nostimă, ar fi rupt tot farmecul ţesăturii cu un ochi deşirat, dar încă întinsă pe picior. Aşa că am arătat spre pulpele ei cu bărbia înălţată şi

i-am spus (mi-a scăpat, voinţa mea n-a intervenit sau a lăsat impresia că n-o face):

— Vai, cum ţi s-a dus firul de la ciorap, nu ştiu dacă ţi-ai dat seama. Probabil s-a agăţat pe drum. Sau dacă nu cumva căţelul…

— Da, a răspuns pe un ton cât de poate de firesc, fără a se arăta surprinsă, adineauri am văzut, dar nu voiam să te întrerup. Mă duc la baie un moment, e mai bine să mi-i scot. Ce ruşine!

S-a ridicat (adio privelişte), şi-a luat poşeta, câinele s-a ridicat şi el gata s-o urmeze, ea l-a potolit în engleză cu două cuvinte (era un câine autohton, bineînţeles), l-a convins să stea cuminte unde era, apoi s-a făcut nevăzută. „Ce ruşine“, spusese pe coridor, în afara câmpului meu vizual. Dar nu mi s-a părut ruşinată, nu cred că-i era ruşine. „Nu e nici prea obosită, nici prea descurajată, nici prea abătută“, mi-am spus. „Să mă întrerupă pe mine? Nu putea să fi fost o zăpăceală, nici o dezorientare. Nu era nici din pricina vinului. Păi ea vorbeşte, nu eu, ea povesteşte, ea a venit până aici şi mă roagă să-i fac un serviciu, chiar dacă n-a făcut-o propriu-zis, nici prin ton, nici prin viu grai, nici cu o stăruinţă care să mă poată convinge. Însă chiar şi aşa mă roagă, numai că o face fără a risca să provoace un refuz şi să dea chix. Cere fără patetism şi fără să se umilească, de parcă nici n-ar cere. Nici n-o face cu trufie. E ca şi cum ar expune ceva şi nimic mai mult.“ Când s-a întors de la baie nu mai avea ciorapi, prin urmare nu era una dintre femeile acelea prevăzătoare care au întotdeauna la ele ciorapi de schimb; ori poate că avea, însă hotărâse să nu şi-i pună, să poarte cizmele direct pe piele, nu era frig în casă. S-a aşezat din nou picior peste picior ca şi când nu s-ar fi întâmplat nimic (s-a întors privelişte, în parte mai frumoasă), a luat două măsline, o rondea de cartof prăjit, a băut timid o gură de vin, poate că nu pierdea controlul cantităţii de băutură pe care o sorbea, nu bea în neştire cum crezusem eu.

— Spune-mi, Jaime, ce răspuns îmi dai? Pot să mă bizui pe ajutorul tău? Îţi cer un mare serviciu.

Stăteam jos de prea mult timp. M-am ridicat şi m-am apropiat de fereastră, am ridicat-o, am deschis-o câteva secunde, am scos capul şi m-am uitat la cer, mi-am plimbat privirea de-a lungul străzii, mi-am udat puţintel obrajii, ceafa, ploaia n-avea să se oprească cel puţin câteva zile şi câteva nopţi, avea aerul că e hotărâtă să rămână câtva timp deasupra oraşului, sau deasupra ţării care pentru ea era „country“ şi poate era şi „patria“, primejdiosul şi găunosul concept şi primejdiosul şi înflăcăratul cuvânt, care-i îngăduise unei mame să spună pentru a-şi îndreptăţi fiul: „Patria e patrie, şi minciunile nu mai sunt minciuni când e vorba despre ea“. Sărmană şi captivă mamă, cea a trădătorului, nu al acestei patrii, ci al prietenului vechi, întotdeauna e mai sigur să te limitezi la un singur individ, oricât ar fi de apropiat, decât să ai în vedere ideea abstractă şi vagă a acelei patrii pe care oricine poate socoti că o reprezintă şi astfel la fiecare pas ai putea să fii ţinta acuzaţiilor unor necunoscuţi, unor înregimentaţi pe care nu i-ai văzut niciodată, care se vor simţi trădaţi de acţiunile sau de pasivităţile noastre; asta e latura proastă a ideilor, că pot fi adoptate de te miri cine, răsăriţi ca din pământ pe te miri unde, şi că pot adera toţi la ele, în acord cu îngustimea lor de vederi şi cu folosul lor imediat, proclamând că sunt gata să le apere cu orice mijloace, cu baioneta şi cu delaţiunea, cu persecuţiile şi cu tancurile, cu mortierele şi cu defăimarea, cu ghearele şi cu dinţii, cu orice preţ. Poate că pentru mine era mai uşor decât pentru domnişoara Pérez Nuix să mă pun cu Tupra. Pentru mine nu era decât un simplu individ şi nimic mai mult, pe când probabil că pentru ea reprezenta propria patrie, într-o oarecare măsură, sau cel puţin întruchipa o idee. Amăgirea ar veni de la ea, însă printr-o persoană interpusă care eram eu, şi aceste persoane ajută nespus de mult la împrăştierea culpei, de parcă nu mai ai nimic de-a face cu ea şi chiar nimic nu mai ai după săvârşirea faptelor, de bună seamă faţă de ceilalţi, dar şi faţă de tine însuţi, şi de aceea se recurge atât de des la ele, la interpuşi,

ucigaşi năimiţi, soldaţi, mardeiaşi, oameni de paie, asasini plătiţi şi poliţie; ba chiar la justiţie, care adesea devine braţul executiv al pasiunilor noastre, dacă reuşim mai întâi s-o implicăm şi pe urmă s-o convingem. E mai uşor să înfunzi pe cineva sau să-l aduci la sapă de lemn dacă dai ordin sau pui în mişcare maşinaţiunile sau plăteşti suma cuvenită sau mergi la cine trebuie cu turnătoria sau ticluieşti intrigi, sau depui denunţul şi unelteşti, şi alţii o bagă pe victima noastră la beci, ca să nu mai vorbim de cazul în care o osândesc după ce se trece prin nenumărate faze intermediare, legale toate, şi se repartizează vina pe lungul drum, până ce la voi ajung numai resturile reci, firimituri fără nici o importanţă, şi singurul lucru pe care-l primim la sfârşitul procesului pe care l-am stârnit e o propoziţie scurtă, un simplu comunicat, uneori un verdict subînţeles: „S-a pronunţat sentinţa“, sau „S-a făcut“, sau „Problema e rezolvată“, sau „Nu mai ai de ce să-ţi faci griji“, sau „S-a terminat chinul“, sau „Poţi să dormi liniştit“. Sau la fel de bine „Am făcut ce era de făcut“ sau „Am săvârşit fapta“ (un fel de *I have done the deed*, cum a spus odată un scoţian). Ar fi mai puţin sinistru în cazul meu, n-aş avea altceva de făcut decât s-o sun pe Patricia într-o bună zi sau nici măcar atât: ar trebui doar să-i şoptesc la birou, când ne ştergem uşor unul de altul: „A înghiţit găluşca“. Numele principal în urzeala trădării, Del Real era acest nume, lucrase şi el prin interpuşi împotriva tatălui meu: întâi a recrutat un al doilea nume, profesorul ăla Santa Olalla, care şi-a pus semnătura pe denunţul ticluit împotriva unui om pe care nu-l cunoştea, şi pe urmă… Nu se duseseră să-l ridice ei doi pe Juan Deza, în ziua de Sfântul Isidro din 1939, ci trimiseseră poliţia lui Franco ca să-l aresteze şi să-l bage la închisoare, şi pe urmă au intrat în joc martorii, procurorul, avocatul şi judecătorul din acea farsă, aproape nimic nu e vreodată direct sau faţă în faţă, nici nu vedem chipul celui care ne duce la pierzanie, aproape întotdeauna există un intermediar,

există cineva între tine şi mine, sau între mine şi cel mort, între el şi ea.

— De ce nu i-ai cerut-o lui Tupra direct? Nu crezi că s-ar arăta înţelegător, că ţi-ar face acest serviciu dacă i-ai explica ce mi-ai explicat mie, încurcătura în care a intrat tatăl tău? Ar face o excepţie, cu siguranţă. Pe el îl cunoşti mult mai bine decât pe mine, am impresia că între voi există o anumită încredere, ba chiar o afecţiune ironică, cum să spun, ca şi cum relaţia voastră nu s-ar mărgini doar la orele de serviciu. – N-am vrut să continui pe panta asta, n-am vrut să insinuez ceea ce bănuiam că existase între ei; nu credeam însă că mai exista şi acum, îmi închipuiam mai curând că era ceva ce aparţinea trecutului, şi poate fusese şi atunci ceva trecător, sau dorit doar pe jumătate. Acum îi vorbeam de la o distanţă mai mare decât înainte, cu spatele sprijinit de fereastra deschisă, simţeam aerul rece prin cămaşă, din fericire nu ploua pieziş, voiam să cobor ghilotina când se mai împrăştia fumul. – De fapt pe mine mă cunoşti foarte puţin. Ce te-a făcut să crezi că eu sunt mai accesibil decât el, mai dispus să accept ce-mi ceri, mai util? Nu ştiu, el îţi păstrează probabil un pic de recunoştinţă, fie şi numai în amintirea anilor de colaborare şi succese profesionale. Eu, în schimb – am ezitat o clipa, am făcut o recapitulare fugară, n-am găsit nimic –, încă n-am de ce să-ţi fiu recunoscător, din câte ştiu şi dacă-mi amintesc bine.

— Tu eşti spaniol, mi-a spus, şi prin urmare mai puţin rigid în materie de principii. Abia ai venit în colectivul nostru, s-ar putea să pleci repede şi eşti un salariat. Nu vreau să spun că Bertram ar avea prea mulţi salariaţi, nici că ar fi cei mai nobili, potrivit părerii generale; sigur că e în stare să facă excepţii, în munca asta nu ai încotro, ca în majoritatea domeniilor, de altfel. Dar pe salariaţii pe care-i are îi ţine sub observaţie, şi unul dintre principiile lui e să nu se joace cu datoriile profesionale. Dacă se produce un accident, îl acceptă, dar nu vrea să fie din pricina neglijenţei sau, mai rău, deliberat, cu alte

cuvinte, fals. Nu acceptă decât accidentele inevitabile, când într-adevăr greşim sau suntem înşelaţi sau nu suntem destul de pătrunzători, tuturor ni se întâmplă din când în când să fim orbi şi să călcăm în străchini. Nu, nu mi-ar face acest serviciu, nu pe ăsta. M-ar îndemna să caut alte soluţii, ar socoti că trebuie să existe, eu ştiu că nu există, am examinat chestiunea pe toate părţile. Mai mult, dacă ar fi la curent cu asta, ar considera că e un dat în plus despre Incompara, s-ar folosi de el pentru referat şi cine ştie dacă nu cumva aducându-i prejudicii tatei, aş risca să iasă totul pe dos de cum vreau, şi asta din vina ta. El ţine mult la prestigiul lui, se mândreşte cu experienţa pe care o are. Nu se consideră infailibil, dar e convins că aduce mari servicii statului şi clienţilor, iar cei care apelează la el nu sunt oameni fără importanţă. Şi se mai mândreşte cu agerimea privirii sale în alegerea colaboratorilor. Aici nu intră oricine, dacă nu ţi-ai dat seama, află de la mine. Tu ai început ca traducător din limbi străine. Dacă ai trecut la alte lucruri e pentru că te-a văzut capabil şi i-ai câştigat încrederea. Ai fost iute. Cel mai mult l-ar şoca dacă unul dintre noi ar tergiversa o interpretare de care are nevoie sau i-ar cere lui s-o facă. Ţie, în schimb, cred că nu-ţi prea pasă de aşa ceva. Mi se pare că eşti aici numai într-o fază de aşteptare, şi până una alta ca să câştigi un ban, făcând ceva care nu-ţi cere un efort prea mare şi te amuză mai mult decât munca la radio. Aşteptând să-ţi dai seama ce ai de făcut, să vezi ce e de făcut sau să fii chemat de la Madrid, de cineva care să-ţi spună „Întoarce-te“. Nu mi-o lua în nume de rău, dar cred că nu pui prea mult preţ pe ce faci acum. De asta îţi cer ţie să-mi faci serviciul ăsta şi nu lui Bertie. Ce te costă? Într-adevăr, mi-ai face un mare serviciu.

„Vino, vino, am fost atât de nedreaptă cu tine înainte“, mi-am spus. „Vino să-ţi reiei locul alături de mine, n-am ştiut să te văd. Vino. Vino să stai cu mine. Întoarce-te. Şi rămâi aici pentru totdeauna.“ Nopţile treceau una după alta şi eu nu auzeam nici un cuvânt care să semene cu astea, nimic echivalent,

nici un murmur contradictoriu sau un fals ecou. Poate că avea dreptate domnişoara Pérez Nuix, poate că mă aflam acolo numai în aşteptare, *waiting without hope*, cum a spus un poet englez pe care după aceea l-au copiat atâţia alţii. Dar dacă glasul n-o să ajungă niciodată, la telefon sau printr-o neaşteptată scrisoare, sau în persoană când în sfârşit aveam să mă duc să-mi văd copiii, va veni o zi în care să mă trezesc cu senzaţia că nu mai sunt în aşteptare („Aseară încă eram, dar oare astăzi? Sunt cu o zi mai bătrân, e singura deosebire şi totuşi existenţa mea s-a schimbat. Nu mai aştept.“). Aveam să descopăr în dimineaţa aceea că mă obişnuisem cu Londra, cu Tupra şi cu domnişoara Pérez Nuix, cu Mulryan şi cu Rendel, cu biroul fără nume şi cu munca mea de zi cu zi, şi cu Wheeler din când în când, care o cunoscuse pe Luisa şi avea să se transforme dintr-odată în legătura cu uitarea mea. Aveam să descopăr că mă obişnuisem cu toate şi cu toţi, vreau să spun, până într-acolo încât să nu mă mir când deschid ochii, nici să-mi pun întrebări cu privire la vreunul dintre ei. Aveau să constituie ambianţa mea cotidiană şi lumea mea, ceea ce se petrece fără o cauză anume, şi n-avea să-mi mai fie dor de Luisa, nici de fostul meu oraş şi de viaţa mea de atunci. Numai de copii.

Am închis fereastra, începea să mi se facă frig şi mai ales am băgat de seamă că începuse să simtă şi ea răcoarea: nu mai purta ciorapi, vedeam că îşi trăsese fusta în jos ca să-şi acopere pulpele şi mă lipsea astfel de priveliştea aceea care îmi plăcea. Am rămas însă lângă geam, întorcându-mă cu spatele la stradă, la cer, la ploaie. Şi mi-am spus: „Femeia asta e pe cale să mă convingă, aşa cum neîndoielnic şi-a pus în gând. Dar încă stă în mâna mea să răspund «Da» sau «Nu», sau «Poate»“.

— Ai spus mai înainte că n-aş fi nevoit să mint aproape deloc, i-am răspuns. Care ar fi acest „aproape“, mai exact? Ce-ar trebui să-i spun lui Tupra că văd sau nu văd la Incompara şi ce-ar fi

probabil să văd sau să nu văd? Oricum ar fi, o să vadă şi el asta sau n-o să vadă, nu crezi?

Domnişoara Pérez Nuix nu se mai atingea de pahar. Ori îi trecuse setea îndârjită dinainte, ori ştia perfect cât rezistă la băutură şi se stăpânea. În schimb, continua să fumeze. Şi-a mai aprins o ţigară Karelia, pesemne că-i plăcuse fumul ei uşor înţepător. A renunţat la poziţia picior peste picior şi a rămas cu bricheta în mână şi picioarele uşor depărtate, iar atunci, de unde eram, mi s-a părut că-i întrezăresc printre ele chiloţii albi. Am încercat să nu rămân cu ochii aţintiţi într-acolo, şi-ar fi dat seama imediat. Nu mi-am îngăduit decât scurte ocheade.

— Nu e deloc uşor să bagi de seamă unele lucruri fundamentale, la o întâlnire, într-o conversaţie sau pe o casetă video, nu ştiu dacă există vreuna cu Incompara pe care ar putea să ţi-o arate Bertie. E puţin probabil, dar nu exclus, el obţine aproape orice despre aproape toată lumea. Nu-i uşor să-ţi dai seama, de pildă, că cineva e un laş, şi că într-un moment de mare primejdie o să te lase în bătaia tunului, mai ales dacă e o primejdie fizică sau, ce ştiu eu, se lasă cu închisoare. După ce l-am văzut de două ori, am rămas cu impresia că Incompara e genul ăsta de om. S-ar putea să mă-nşel, dar n-ar fi potrivit, în nici un caz, ca referatul să reflecte asta, i-ar face un rău ireparabil. Cei care i-au dat sarcinile pe care i le-au dat n-ar vrea să audă de el dacă i s-ar atribui această caracteristică, asta e sigur. Aşa ceva nu place nimănui, te face să te simţi nesigur, neajutorat. De fapt, de asta ne e cel mai frică să nu ajungem la convingerea că dacă lucrurile iau o întorsătură urâtă, cel care ar trebui să ne ajute îşi ia tălpăşiţa, se face nevăzut şi ne lasă descoperiţi, sau şi mai rău, ne pune mortul în braţe ca să-şi scape pielea. Dacă percepi şi tu asta, nu trebuie să-i spui lui Bertie, aici ar trebui să minţi, sau să taci, mă rog. Iar dacă o percepe el, trebuie să încerci să-l convingi, cu tact, că Incompara nu-i aşa, că nu-l caracterizează trăsătura asta. – A făcut o mică pauză şi a rămas cu privirea pierdută, de parcă ar fi stat cu adevărat pe gânduri, cumpănind

lucrurile în timp ce vorbea, iar asta nu i se întâmplă nimănui prea des –. E dintre cele mai greu de apreciat, ca şi contrariul ei. Aici dăm chix cel mai des, şi chiar atunci când credem că ştim ne rămâne o fărâmă de îndoială ce nu se risipeşte până când nu se iveşte prilejul de a verifica. Aşadar, nu trebuie să laşi să se strecoare această îndoială. Despre ceea ce proclamă persoana în discuţie în privinţa asta, adică în privinţa caracterului său curajos sau fricos, nu prea se ţine seama. De fapt, asta încearcă să ascundă cu cea mai mare grijă, şi nici măcar nu e potrivit cuvântul ăsta: de cele mai multe ori ne-o ascund atât de bine fiindcă în realitate ignoră că o fac, la fel ca novicele care n-a fost încă botezat prin foc. Oamenii îşi închipuie cum o să reacţioneze în funcţie de dorinţele sau temerile lor; dar aproape nimeni nu ştie cu siguranţă cum va reacţiona într-o situaţie de risc. Cel mult ne dăm seama când suntem puşi la încercare, dar asta nu se întâmplă prea des în mod normal şi se poate foarte bine să nu se întâmple niciodată, de obicei zilele vieţii noastre se scurg fără spaime şi primejdii prea mari… Nici măcar descoperirea că într-o anumită împrejurare am dat dovadă de curaj sau de frică nu ne dă certitudinea că data viitoare nu ne vom purta foarte diferit, ba chiar invers decât prima dată, niciodată nu ne este garantată dârzenia sau panica şi dacă nici noi înşine nu ne cunoaştem sub acest aspect, atunci e un merit enorm pentru un observator, un interpret, să reuşească să-l distingă fără greş la cineva, vreau să spun, să reuşească să prevadă ceea ce până şi cel interesat ignoră, când interesatul bâjbâie ca un orb pe terenul ăsta. De aceea eşti tu aici, printre altele: tu ai un ochi bun pentru trăsătura asta, chiar mai bun decât Rendel, şi nu e numai părerea mea, l-am auzit chiar pe Bertie spunând-o, şi el nu e deloc darnic cu laudele. Cu siguranţă are încredere în tine în privinţa asta, mai mult decât în oricine altcineva, chiar decât în el însuşi. Aşa că nu te-ar costa mult să-l faci să şovăie aici, ce-ai spune tu n-ar rămâne vorbe în vânt. Ţi-ar fi mai greu, ce-i drept, în alte aspecte, bunăoară

în privinţa lipsei de scrupule, a durităţii lui Incompara faţă de cei pe care-i are la mână, a brutalităţii prin delegaţie despre care ţi-am vorbit. Însă în toate aceste privinţe n-ar trebui să minţi, nici măcar să taci; n-ar constitui un obstacol, ţi-am mai spus, pentru cei care fac investigaţia ca să se asocieze cu el sau să-l admită sau ce-or vrea ei să facă, ci mai degrabă avantaje şi virtuţi. Laşitatea nu, în schimb, de pe urma ei n-ai nici un folos. E ceva cu totul nedorit. Mă refer la laşitatea celuilalt, desigur, nu la cea proprie. Cu asta o scoatem cu toţii la capăt până la urmă. – Nici aici nu i-a venit expresia spaniolă, şi a tradus cuvânt cu cuvânt: *to come to terms with*, ceea ce înseamnă „a se adapta“, sau „a accepta“, sau „a ajunge la un compromis“ sau „a ajunge la o înţelegere“. Sau poate înseamnă „a avea de a face“. Poate că era puţin obosită, sau băuse un pic prea mult, deşi nu se observa. Atunci nu ne găsim uşor cuvintele.

E adevărat, aproape nimeni nu ştie, nici măcar atunci când e pus la încercare. Dacă în seara aceea aş fi fost întrebat cum voi reacţiona faţă de un om care ar scoate o spadă într-o toaletă publică şi ar ameninţa că-i taie altuia gâtul în prezenţa mea, n-aş fi avut nici cea mai mică idee sau m-aş fi înşelat, în cazul în care m-aş fi aventurat să mă pronunţ. Mi s-ar fi părut atât de puţin probabil, atât de anacronic, atât de neverosimil, încât poate aş fi îndrăznit să răspund, cu optimismul pe care ţi-l dă ceea ce-ţi închipui că nu se va petrece, sau ceea ce e doar ipotetic şi prin urmare imposibil: „L-aş împiedica s-o facă, i-aş imobiliza braţul şi aş opri lovitura, l-aş obliga să-i dea drumul, l-aş dezarma“. Sau poate, dacă imaginea mi-ar fi apărut limpede şi aş fi crezut chiar şi preţ de o clipă că e reală, aş fi răspuns: „Ce spui! Ce coşmar, ce spaimă! Aş lua-o la fugă fără să întorc capul, mi-aş lua tălpăşiţa, ca nu cumva să mă aleg cu o lovitură de spadă, ca nu cumva să mă spintece pe mine“. Asta se întâmplase nu la multă vreme după seara aceea ploioasă şi rămăsesem la jumătatea drumului, ca să mă exprim aşa. Nici nu-l înfruntasem pe omul acela,

nici nu dădusem bir cu fugiţii. Nu mă mişcasem din loc, nici nu închisesem ochii, ca De la Garza, i-am închis abia mai târziu, acasă la Tupra, când eram pândit mai puţin de o primejdie reală şi fizică şi mai mult de una morală probabil, sau pentru conştiinţă; rămăsesem locului năucit şi înspăimântat şi strigam la el, recursesem la cuvânt, care uneori opreşte la fel ca mâna şi e mai iute şi uneori nu slujeşte la nimic, nici măcar nu e auzit, şi mă uitasem neputincios, sau poate prevăzător, făcându-mi griji mai mult pentru pielea mea încă ferită de primejdie decât pentru pielea victimei care fusese osândită şi nu mai putea fi smulsă din ghearele sorţii. Nu ştiu dacă asta e o comportare firească sau o laşitate. Da, avea dreptate domnişoara Pérez Nuix: nici măcar nu ştim aproape niciodată ce e, în ce constă această atitudine. Pentru ea există nenumărate deghizări şi măşti, niciodată nu se înfăţişează în stare pură. De cele mai multe ori nici n-o recunoşti, fiindcă nu-i chip s-o desparţi de celelalte lucruri din care suntem alcătuiţi, nu-i chip s-o desprinzi de nucleul fiecăruia dintre noi, nici s-o izolezi, nici s-o defineşti. N-o recunoşti la tine însuţi, în schimb o recunoşti la ceilalţi, acolo o deosebeşti, în mod ciudat, când se iveşte. Eu nu eram deloc sigur de ce afirma ea şi, după câte se părea, şi Tupra, anume că eram deosebit de înzestrat s-o percep de îndată la ceilalţi, s-o pot prezice. În schimb, eram sigur că la mine nu eram în stare s-o văd, cum nu vedeam nici curajul, nici înainte nici după ce ieşea la iveală. E ceva apăsător să nu ştii asta şi pe deasupra să ştii că n-o să ştii niciodată, dar aşa ne-a fost dat să trăim.

— Cred, i-am răspuns, că supraestimezi influenţa pe care aş putea s-o am asupra lui Tupra şi a opiniilor lui în domeniul ăsta dificil sau în oricare altul. Nu cred că vreo impresie de-a mea l-ar putea face să renunţe la felul lui de a vedea lucrurile sau să-l îndemne să şi-l modifice, când şi-a format o părere, vreau să spun, când a surprins ceva, şi el surprinde întotdeauna multe lucruri. Încă de prima oară când l-am văzut mi-a atras atenţia privirea lui, atât de

iscoditoare, atât de cuprinzătoare şi care atât de mult cântăreşte. Ochii ăştia ai lui atât de măgulitori şi în acelaşi timp de temut, cărora nimic nu le rămâne vreodată indiferent, cu o dispoziţie atât de activă încât fac impresia că vor dezlega imediat taina oricărui lucru pe care îl fixează, orice persoană, obiect, gest sau scenă. Ca şi cum ar absorbi orice imagine pe care le-o pui dinainte şi ar captura-o. Uite, oricât de lunecoasă ar fi laşitatea, lui nu i-ar putea scăpa. Şi dacă eu o s-o văd la prietenul tău, cum spui, atunci o s-o vadă şi el, şi-o să-şi facă propria opinie. Eu n-o să i-o pot schimba, oricât m-aş strădui. Nici chiar dacă-l îmbăt.

Domnişoara Pérez Nuix a izbucnit în râs, un râs simpatic, uşor matern, lipsit de ironie, sau cu o ironie nu mai puţin binevoitoare decât cea pe care o arătăm faţă de răspunsul naiv sau îmbufnarea unui copil, şi am profitat de neatenţia ei momentană pentru a-mi îndrepta privirea spre locul asupra căruia încercam să nu mi-o aţintesc; ea încă nu se aşezase din nou picior peste picior.

— Scuză-mă, a spus, dar mi se pare nostim să constat asta şi la tine, care eşti atât de inteligent. Pare de necrezut în ce culori urâte ne vedem cu toţii pe noi înşine, cât de prost ne cântărim forţele şi slăbiciunile. Până şi cei mai dotaţi şi mai antrenaţi pentru a pătrunde în sufletul aproapelui, pentru a-l descifra, devenim chiori şi nătângi când ne privim pe noi înşine. Lipsa de perspectivă, asta o fi, şi imposibilitatea de a ne observa fără să ştim totodată că ne vedem pe noi înşine. Când ne privim ca spectatori, începem să interpretăm un rol şi ne falsificăm, ne aranjăm cât mai prezentabil. – S-a oprit şi m-a privit cu un amestec de stupefacţie jovială şi milă involuntară. Spusese că sunt „inteligent“ şi o făcuse cu spontaneitate; dacă era adulaţie, o ascunsese bine. – Tu nu-ţi dai seama, Jaime, cât de mult te simpatizează Bertie? Că îl stimulezi şi îl amuzi? Că are acum pentru tine o slăbiciune atât de mare, încât sigur s-ar strădui să se apropie de impresiile tale cu condiţia să nu fie din

cale-afară de nesăbuite, ar încerca să se apropie de ceea ce-i spui tu că vezi, fie şi numai pentru a-şi confirma sieşi că a făcut o achiziţie grozavă atunci când te-a legitimat la clubul lui? Ţine seama, pe deasupra, că tu ai venit recomandat nu numai de Wheeler, ci şi de maestrul lui, Rylands, de dincolo de mormânt. N-o să fie mereu aşa, bineînţeles; o să se sature într-o bună zi sau o să devii pentru el un element de rutină; ba chiar o să te dezaprobe uneori, o să-ţi nesocotească părerea, Bertie nu e deloc constant şi aproape de orice se plictiseşte repede, sau îşi schimbă gândul din te miri ce. Dar acum eşti noutatea, şi pe deasupra vă înţelegeţi bine, vă potriviţi prin stilul vostru bărbătesc şi sobru, sau tăcut, sau cum o fi, sper că înţelegi ce spun. În clipa de faţă tu ai asupra lui un ascendent mult mai mare decât îţi închipui, şi mi se pare că nici nu ţi-ai dat seama de asta. E ceva trecător, dacă vrei, şi moderat, Bertie nu renunţă vreodată la neîncrederea lui faţă de toată lumea şi nu e chip să-l manipulezi, aproape nici să-l conduci subtil pe un anumit drum sau să-l deviezi. În schimb, poţi să-l faci să se îndoiască în câteva domenii, nu multe, şi tu eşti acum în măsură s-o faci. Ştiu bine asta, fiindcă am fost şi eu în situaţia ta, şi o recunosc. Îi recunosc amabilitatea şi aerul satisfăcut, felul în care îl amuză şi îl stimulează prezenţa ta, mai mult sau mai puţin la fel cum îl însufleţea înainte prezenţa mea. Mă găsea nostimă şi asta a ţinut o bună bucată de vreme. Nu într-un mod bărbătesc, nu tocmai. Şi nu zic a trecut de tot, nu mă pot plânge că nu mă bucur de preţuirea lui personală şi de aprecierea lui profesională. Dar nu mai sunt elementul de mică sărbătoare cotidiană pe care îl preţuia la început şi chiar mai târziu, adevărul e că a ţinut destul, dă rău s-o spun eu, dar aşa a fost, întreabă-i pe Mulryan, pe Rendel sau pe Jane Treves, ca femeie a fost mai geloasă, o s-o cunoşti, se simţea dată la o parte când ne nimeream amândouă în preajma lui. Tu poţi să-l convingi acum, Jaime. Cu siguranţă nu poimâine, nici chiar azi de orice lucru, dar poţi să-l convingi de lucrurile în legătură cu care

se simte nesigur şi te socoteşte strălucit. Este cazul curajului şi al laşităţii, ţi-am mai spus, e convins că eşti competent în privinţa asta. Ca şi mine, pe de altă parte, aici ai darul clarviziunii. Asta îţi cer, Jaime. Omul ăsta ar şterge datoria şi tata ar ieşi basma curată. Vezi acum: e un serviciu foarte mare.

Folosise cuvintele astea de mai multe ori, era un fel de a spune „te rog“ fără s-o spună direct şi cu vorbele consacrate, cele care indică o cerere şi o rugăminte, mai ales când sunt repetate, „Te rog, te rog“. Stătea din nou picior peste picior, şi n-am mai văzut ce vedeam înainte, acum puteam să mă uit liniştit în orice parte voiam, îi aveam încă sub ochi pulpele fără ciorapi. Şi-a băut dintr-o înghiţitură paharul şi a luat încă o ţigară pe care a apropiat-o de buzele roşii – o îndepărtată vinietă din copilărie –, fără s-o aprindă. Câinele dormea buştean, ca şi cum s-ar fi împăcat cu gândul că avea să rămână acolo toată noaptea, şi astfel, întins la picioarele noastre, părea mai alb decât era. M-am uitat pe fereastră şi m-am îndepărtat de ea, nu era nici o schimbare, continuau să cadă şuvoaie de vergele inflexibile sau de lănci nesfârşite, ca şi cum ar fi exclus pentru totdeauna cerul senin, din ce în ce mai necruţătoare. Am făcut câţiva paşi şi m-am aşezat din nou pe locul dinainte. Am avut senzaţia că tăcerea nu mai era o pauză, ci că expunerea domnişoarei Pérez Nuix se încheiase; că acum socotea că cererea ei fusese exprimată, cu măguliri timide şi argumente cu tot, cu înduplecări prudente menite să mă convingă. Am simţit că era rândul meu să-i dau până la urmă un răspuns, că ea n-avea să mai adauge nimic. Să răspund „Da“ sau „Nu“ sau „Poate“ sau „O să vedem“. Sau să-i dau ceva mai mult decât o speranţă fără să mă angajez cu nimic concret: „O să văd ce pot să fac, o să încerc“. Ce n-ar fi pus capăt discuţiei, nici vizitei ar fi fost un „Depinde“. Nu eram sigur că vreau să apelez la acest termen, aşa că nu i-am răspuns încă, ci i-am mai pus o întrebare:

— La cât se ridică datoria asta, exact?

Şi-a aprins ţigara şi am crezut c-o văd îmbujorându-se pentru o clipă, era lumina, şi roşeaţa parcă stătea doar la pândă, ca atunci când la biroul fără nume făcea o scurtă acumulare de energie înainte de a mi se adresa pentru a sta puţin de vorbă cu mine, cu alte cuvinte, dincolo de salut sau de conversaţia sumară, de parcă şi-ar fi luat avânt sau elan, şi de aici eu trăgeam concluzia că nu-i sunt indiferent, chiar dacă nu-şi pusese problema în mod conştient. Mi-am spus „Îi e ruşine să-mi spună cifra. Fie pentru că e mică, şi atunci aş afla că n-o poate plăti, fie pentru că e mare, şi în felul ăsta aş afla cât de nesăbuit sau de nebun e tatăl ei, şi poate şi ea, prin urmare“.

— La aproape două sute de mii de lire, mi-a răspuns după câteva secunde, şi şi-a înălţat sprâncenele într-un gest care sigur n-a fost englezesc, de parcă ar fi adăugat: „Acum spune-mi tu ce-i de făcut“, nu foarte departe de ceea ce a adăugat, de fapt: Cum ţi se pare?

Am făcut un calcul rapid. Asta însemna în jur de trei sute de mii de euro, sau de cincizeci de milioane de pesete vechi, nu mă obişnuiesc întru totul cu euro, pentru sumele mari cu care nu operăm în fiecare zi.

— Mi se pare că Incompara ăsta e foarte generos, oricâte defecte ar avea, i-am răspuns. Sau că pentru el referatul ăsta e foarte important, am spus, după care i-am mai pus o întrebare, poate întrebarea la care eu însumi mă aşteptam cel mai puţin, nu ştiu dacă şi ea, depindea de cât de bine mă cunoştea, de câte ştia despre mine mai mult decât eu însumi, de până unde şi cu câtă profunzime mă tradusese sau interpretase în lunile acelea de când eram colegi de birou, ca să păstrăm termenii pe care-i foloseam uneori pentru munca noastră insuficient de precis definită. Mi s-a părut ceva nostim şi nu vedeam nici un motiv să nu cedez tentaţiei. Pe deasupra, în felul ăsta aş sili-o să pună ceva pe masă, să estimeze cât valora participarea mea, să se gândească la mine şi la riscul pe care mi-l asumam, la posibilele prejudicii şi la puţin probabilul meu folos. Să ceri un serviciu e

simplu şi comod, greu şi neplăcut e să asculţi cererea şi să fii nevoit să te hotărăşti ce ai de făcut şi să accepţi sau să refuzi. O tranzacţie presupune răspunderi şi griji şi calcule pentru amândouă părţile. În cazul unui serviciu, are de chibzuit şi calculat numai una, partea care face sau nu face serviciul, fiindcă nimeni nu e obligat să întoarcă acel serviciu, nici măcar să mulţumească pentru el. Ceri, aştepţi, şi ţi se face sau nu serviciul; pe urmă, în ambele cazuri, poţi să pleci liniştit, după ce ai depăşit o problemă sau ai creat un conflict. Nu, serviciile făcute nu sunt nişte legăminte, nu există în cazul lor un contract sau o datorie, sau nu există decât o datorie morală, iar asta nu-i nimic, e ceva ce zboară în vânt, nu-i un lucru concret. Aşa că a fost o surpriză pentru mine să mă aud spunând: Şi eu ce câştig din asta?

Dar domnişoara Pérez Nuix n-a căzut în cursă, în improvizata şi semiconştienta mea cursă. N-a încercat să-mi ofere ceva pe loc, o compensaţie, o sumă, un procent, un cadou, nici măcar promisiunea recunoştinţei sale veşnice. Ştia fără îndoială că o făgăduinţă nu înseamnă nimic tangibil, şi probabil nici simbolic. Lumea spune prea des: „Îţi rămân veşnic recunoscător“, e una dintre cele mai găunoase fraze din câte se pot auzi, totuşi o auzim frecvent, întotdeauna cu acest epitaf invariabil, întotdeauna cu acelaşi iresponsabil „veşnic“, un indiciu în plus al lipsei totale de caracter concret, de adevăr şi chiar de sens, ba uneori se mai adaugă: „Orice pot să fac pentru tine, acum sau mai târziu, n-ai decât să-mi ceri, sunt la dispoziţia ta oricând“, când adevărul e că nimeni nu cere nimic pe loc – ar părea un *do ut des*, un gest de profitor –, iar dacă o face mai târziu, fraza aceea găunoasă a fost de mult uitată şi de altfel nimeni nu apelează la ea, rareori îi aduci cuiva aminte: „Mai demult mi-ai spus…“; oricum, cel care-şi ia inima-n dinţi se prea poate să primească următorul răspuns: „Am zis eu aşa ceva? Nu ştiu, e ciudat, mă îndoiesc, nu-mi mai aduc aminte“, sau: „Cere-mi orice altceva, dar asta nu, asta nu, e singurul lucru pe care mi-e imposibil să-l fac, nici nu poate fi vorba de aşa ceva, nu-mi cere asta“, sau: „Nici nu ştii cât de rău îmi pare, aş fi făcut-o cu cea mai mare plăcere, mi-e cu neputinţă, de ce n-ai venit în urmă cu câţiva ani, acum nu-mi mai merge aşa de bine ca înainte“. Aşa că cine nu vrea altceva decât să i se întoarcă serviciul făcut ajunge să ceară el, luând lucrurile de la început, ca şi cum n-ar exista antecedente, şi trebuind chiar să se roage („Te rog, te rog. Te rog, te rog“). Ea era suficient de inteligentă încât să nu-mi promită himere, nici năstruşnice recompense în natură, nimic palpabil, în prezent sau în viitor.

— Nimic, a spus. Deocamdată nimic, Jaime. E un simplu serviciu şi eşti liber să mă refuzi, nu scoţi nimic din asta, nu există nici o compensaţie, chiar dacă, pe de altă parte, nu cred că te-ar costa prea mult şi nici n-ai risca ceva. Oricând poţi să te înşeli în ochii lui Bertie, dacă lucrurile iau o întorsătură proastă şi se împotmolesc, ni se întâmplă tuturor, până şi lui, el ştie perfect că nimeni nu e infailibil. Nu era nici Rylands, pe care-l admira atât de mult, nu era nici Wheeler, care a avut de suferit din pricina asta, din câte am auzit. Nu erau nici măcar Vivian, Cowgill, Sinclair sau Menzies, oameni din altă epocă, unii dintre cei mai buni sau mai bine cotaţi, în privinţa asta şi în toate privinţele. – Ştia să pronunţe numele ca o englezoaică veritabilă sau ca o spioană veritabilă, spusese şi ea „Mingiss“. – N-au fost infailibili nici cei mai valoroşi din vremurile recente, nici Dearlove, nici Scarlett, nici Manningham-Buller, nici Remington, cu toţii au făcut gafe într-o anumită chestiune, sub un anumit aspect. N-au fost nici Ewen Montagu, nici Duff Cooper, nici Churchill. De asta ţi-am spus mai înainte că serviciul e important pentru mine, dar nu mare lucru pentru tine. Totuşi asta te-a deranjat, e adevărul curat. Nu, nu cred că ai putea obţine ceva în schimb, vreun câştig. Dar nici n-ai ieşi în pagubă, nu te-ar paşte nici o nenorocire. Aşa că mai gândeşte-te înainte să spui da sau nu, Jaime. N-ai nici o obligaţie. Şi nu văd cu ce te-aş putea momi.

— Dearlove, ai spus? Cine e? Richard Dearlove?

Mi-am adus aminte că era unul dintre numele neverosimile şi pentru mine necunoscute peste care dădusem consultând fişele de uz restrâns în care-mi vârâsem nasul într-o zi. Mi se păruse un nume mai potrivit pentru un idol al mulţimilor decât pentru un slujbaş în funcţii înalte sau un conţopist, şi de aceea l-am atribuit cântăreţului celebru pe care aici îl numesc Dick Dearlove ca să-i ocrotesc identitatea adevărată, încercare zadarnică. M-a biruit curiozitatea imediată, aşa că am amânat şi mai mult răspunsul. Şi pe deasupra mai aveam o curiozitate de

satisfăcut, mai puţin presantă şi totuşi mai stăruitoare.

— Da, a răspuns. Sir Richard Dearlove. Timp de câţiva ani, până nu demult, a fost invizibilul nostru mare şef, nu ştiai? Şeful serviciului MI6, „C“ sau „Mr. C“ – Iniţiala asta a pronunţat-o englezeşte, „Mr. Si“, în treacăt fie spus. – Nu s-a publicat niciodată vreo fotografie de-a lui, e interzis, nimeni nu l-a văzut şi nu ştie cum arată; nici măcar acum, când nu mai ocupă funcţia. Aşa că nici unul dintre noi nu ştie cine e, nimeni n-ar putea să-l recunoască dacă s-ar întâlni cu el pe stradă. Ăsta e un mare avantaj, nu crezi? Ce n-aş da să mă bucur şi eu de el!

— Şi niciodată n-am făcut vreun raport pentru el? Vreau să spun cu înregistrări video, îmi închipui că nu l-au adus până la biroul lui Tupra pentru a-l cerceta pe ascuns din vagonul nostru de tren, din cabina noastră. – Mi-am dat seama îndată că spusesem fără să vreau „am făcut pentru el“, de parcă aş fi considerat că făceam parte din grup, şi asta chiar dinainte să sosesc aici. Dădeam dovadă de un neobişnuit simţ de apartenenţă, cu totul involuntar. Dar am preferat să nu mă opresc la asta în clipa aceea.

— Cine ştie, a spus ea cu un aer plictisit. Întreabă-l pe Bertie, el are înregistrări video cu toată lumea, ţi-am mai spus, a adăugat, iar eu am avut impresia că o făcea tot mai nerăbdătoare întârzierea mea, sau a tărăgănarea, eu încă nu auzisem de faimosul ordin, mai degrabă un soi de deviză, *Don’t linger or delay*, „Nu te întinde şi nu amâna“, şi de altfel niciodată nu am ţinut seama de el, nici după ce l-am auzit, nici înainte. Pesemne că voia să ştie cât mai repede la ce se putea aştepta din partea mea, ca să poată să plece. Cel puţin dacă răspunsul meu final era nu să plece chiar atunci, să nu-şi mai piardă timpul cu mine în miez de noapte, s-o şteargă cu câinele ei cuminte şi probabil cu senzaţia că a jucat un rol ridicol, cu o ranchiună instantanee în suflet sau poate cu o senzaţie de jignire pe care cu greu avea s-o uite. Dacă, în schimb, era da, poate că mai rămânea puţin,

ca să se bucure că i s-a luat o piatră de pe inimă, mi-am spus, sau ca să-mi dea noi instrucţiuni, parc-o văd scotocind iar în minte ca să le găsească. Probabil că o irita faptul că-i puneam întrebări despre Sir Dearlove, cel autentic, sau despre cine ştie ce persoană sau lucru. Că mă găseam să fac paranteze tocmai atunci sau s-o apuc pe căi întortocheate. Dar trebuia să se stăpânească, deocamdată eu conduceam conversaţia şi-i hotăram cursul, iar ea nu-şi putea permite să mă oprească, nu încă. E singura socoteală pe care şi-o poate face acela care cere, dacă stai să te gândeşti, după ce şi-a luat inima-n dinţi şi a cerut (înainte era altceva, înainte trebuia să se lămurească până unde poate să tragă vreun folos dacă-şi dezvăluie lipsurile şi nepriceperea): acum trebuie să fie amabil şi răbdător, ba chiar slugarnic, să se încadreze în timpii ce i-au fost stabiliţi, să-şi măsoare paşii, cuvintele şi insistenţa, până obţine ce a solicitat. Cu excepţia cazului în care e vorba despre cineva atât de important, încât a-i face un serviciu constituie o cinste pentru cel care i-l face, un privilegiu. Nu era cazul aici, aşa încât a schimbat tonul şi a adăugat: Nu, nu cred, însă orice e posibil. Presupun că există imagini, trebuie să existe, astăzi există imagini cu cine vrei şi cine nu vrei; şi dacă numai câţiva, puţini, au acces la cele cu el, nu m-ar surprinde ca Bertie să se numere printre ei.

— De ce ai spus că Wheeler a avut de suferit pentru că nu e infailibil? Ce s-a întâmplat, ce i s-a întâmplat? Ce-ai vrut să spui cu asta?

Asta era curiozitatea mea cea mai stăruitoare, şi mai profundă.

Am băgat din nou de seamă că era iritată, că nu-şi stăpânea bine nervii, că era cuprinsă când şi când de accese de epuizare. Îmi era uşor s-o exasperez sau s-o scot din sărite. Ea însă s-a stăpânit din nou, şi-a revenit, voinţa ei nu mai era şovăielnică.

— Nu ştiu ce i s-a întâmplat, Jaime, e mult de atunci, a fost în timpul celui de al Doilea Război Mondial sau spre sfârşitul lui, iar eu nu-l cunosc personal pe el. Se povesteşte, se spune că a comis o

eroare de apreciere care l-a costat foarte mult. N-a prevăzut ceva care l-a făcut să se simtă îngrozitor, sau vinovat, sau un neisprăvit, sau un om mort, nu ştiu exact. L-am auzit pomenind uneori în treacăt de acel episod, drept un exemplu de mare necaz, dar n-am pus întrebări sau nu mi s-a dat nici un răspuns, cele mai multe dintre faptele pe care le săvârşim rămân ascunse timp de şaptezeci de ani sau mai mult, ba poate chiar pentru totdeauna, cel puţin oficial. Scurgerile de informaţii provin de obicei din afară şi adesea sunt simple speculaţii, nu tocmai vrednice de crezare. Sau provin de la oameni plini de resentimente, care au fost puşi pe liber sau expulzaţi, şi pe urmă deformează lucrurile. E greu să afli ceva precis despre trecutul nostru, dinăuntru mai ales, cei dinăuntru sunt sau suntem cei mai discreţi şi mai puţin curioşi, e ca şi cum n-am fi avut istorie. Suntem cei mai conştienţi de ce nu trebuie să spui, fiindcă trăim în mijlocul acestor lucruri. Aşa că n-aş putea să-ţi spun, îmi pare rău. Va trebui să-l întrebi pe el, pe Wheeler. Fiindcă tu îl cunoşti bine, el te-a vegheat, el te-a adus la noi, a fost naşul tău.

Ea folosea cu adevărat cuvântul „noi“, spre deosebire de mine, aproape fără să-şi dea seama, în mod natural şi frecvent, era de mult mai mult timp parte din grup şi se simţea moştenitoarea celui originar, pe care-l înfiinţaseră împotriva naziştilor Menzies sau Ve-Ve Vivian sau Cowgill sau Hollis sau chiar Philby şi Churchill în persoană, Wheeler presupunea că Churchill în persoană, că el avusese primul ideea, fiindcă era cel mai inteligent şi mai curajos şi care se temea cel mai puţin de ridicol.

— Pe cine-ai auzit pomenind de acel episod? Pe Tupra? Îţi aduci aminte dacă ce s-a întâmplat avea legătură cu nevasta lui, a lui Wheeler? O chema Valerie. Numele ăsta îţi spune ceva?

— Nu ştiu de la cine am auzit, Jaime. Poate de la Bertie, e cel mai probabil, sau de la Rendel ori Mulryan, sau poate de la altcineva şi în alt loc, nu-mi aduc aminte. Dar nu ştiu mai mult de-atât, doar că s-a întâmplat ceva grav, că el a crezut că poate să

prevadă ceva şi a dat greş, sau aşa a socotit el, şi a fost cât pe-aici să se retragă, cred, să lase totul baltă. Asta s-a întâmplat demult.

Nu mi-am dat seama dacă spunea adevărul sau dacă nu se considera autorizată să-mi povestească întâmplarea, ori poate voia doar să scape de acele nesfârşite întrebări pe care i le puneam, să nu intre prea adânc – era foarte târziu – într-un episod îndepărtat şi străin şi poate lung, pe care în cel mai bun caz îl cunoştea indirect şi care n-avea nici o legătură cu problemele ei actuale, acelea care-o făcuseră să vină la mine acasă după ce stătuse mult pe gânduri şi după ce mersese o bună bucată de drum prin ploaie: cu tatăl ei şi cu acel Vanni Incompara şi cu bancherul Vickers şi datoria care se ridicase la două sute de mii de lire, mă surprinde capacitatea unora de a face rost de bani înglodându-se până peste cap în datorii, şi într-un anumit fel îmi stârneşte invidia – e o dibăcie, dacă nu chiar un dar; oricum, denotă optimism –, o invidie doar teoretică sau de ficţiune, literară şi cinematografică, poziţia de vicar pe care o avea domnişoara Pérez Nuix nu era în acel moment de invidiat. Mi s-a făcut milă de ea pentru prima dată (mila îşi face loc întotdeauna), poate fiindcă din pricina oboselii semăna cu o copilă, sau poate fiindcă un zbucium stăpânit cu greu i se citea din când în când în ochii neliniştiţi şi vioi şi în colţul gurii, şi de aceea încerca să schiţeze zâmbete uşoare şi speriate, pentru a-mi fi pe plac. Am hotărât că venise momentul s-o scot din incertitudine: făcuse destule eforturi, mă urmărise o groază de timp udă leoarcă prin oraşul aproape pustiu, se căznise să-mi expună cazul ei, îmi dedicase indecizie şi timp, şi pe urmă decizie şi iar timp.

— Bine, Patricia, am spus socotind că trebuia să închei aici şirul de întrebări şi amânări. O să încerc, deşi continui să cred că Tupra o să vadă tot ce se poate vedea, şi o să vadă mai mult decât îmi pot da eu seama. Dar o să văd ce pot să fac, o să încerc.

Acesta era gradul de acceptare care mă obliga cel mai puţin. Puteam să dau greş şi să mă înşel, să nu

fiu la înălţimea aşteptărilor ei, o spusese chiar ea şi n-ar fi putut să-mi reproşeze un eşec. Ba nici măcar să fie decepţionată, eu o avertizasem. Rămâneam astfel mai liber decât dacă aş fi răspuns: „Vreau în schimb asta şi asta“, mai mult ca orice pentru că nu mă pândea primejdia de a începe să doresc sau să aştept ce-aş fi vrut să-i cer, şi astfel să mă tem de o catastrofă. Ba chiar mai mult, dacă nu te temi, posibilităţile de succes sunt fără îndoială mai mari, şi întotdeauna e destul timp ca să ridici mai târziu mâna şi să ceri o răsplată, spunând „Vreau în schimb asta“. Sigur că poate să ne fie refuzată fără menajamente, explicaţii sau scuze: atunci nu există nici obligaţie morală, nici legământ, nici învoială, nu explicite, oricum, şi s-ar putea să nu rămână urme la scurt timp de la săvârşirea lui, a imensului serviciu pe care l-ai făcut cuiva, aşa cum nu s-au păstrat urme ale petei şi ale cercului de sânge după ce au fost şterse şi curăţate complet, sau urme ale nenumăratelor crime şi fapte nobile care au rămas ascunse din momentul săvârşirii lor, sau pe care veacurile domoale au grijă să le şteargă până dispar cu totul, încetul cu încetul, şi să le facă să nu fi fost. De parcă mereu ar cădea totul ca zăpada pe umerii noştri, alunecoasă şi moale, totul, până şi lucrurile care fac zgomot şi iscă incendii. (Şi de pe umeri e spulberată de vânt, se topeşte sau cade pe jos. Pe urmă ninsoarea se opreşte întotdeauna).

Mai că n-a rămas urmă din ce s-a petrecut după aceea, sau rămâne doar un vestigiu şovăitor în memoria mea cuprinsă de toropeală şi poate şi în memoria ei, dar n-o să încercăm niciodată să desluşim ce-a fost, vreau să spun ce-a fost între noi, faţă în faţă, stând de vorbă despre asta. Totul s-a întâmplat ca şi cum chiar în clipa când se întâmpla amândoi am fi dorit să ne prefacem că nu se întâmplă, sau să facem pe niznaiul, să nu înregistrăm şi să nu consemnăm nimic, ori să ţinem totul sub tăcere până într-acolo încât să-l putem tăgădui mai târziu unul faţă de altul, şi faţă de ceilalţi dacă pe unul îl lua gura pe dinainte sau celălalt făcea pe

grozavul, ba chiar fiecare faţă de sine, ca şi cum amândoi am fi ştiut că nu reuşeşte să dobândească existenţă ceea ce nu e statornic şi nu se bucură de o recunoaştere explicită, sau care nu e niciodată pomenit; ceea ce, ca să spunem aşa, se săvârşeşte pe ascuns sau pe la spatele făptaşilor, ori fără consimţământul lor deplin sau numai cu acordul conştiinţei lor adormite: ceea ce facem spunându-ne că nu facem, ceea ce se întâmplă în timp ce încercăm să ne convingem singuri că nu se întâmplă, nu e atât de neobişnuit cum se crede sau cum pare, ba mai mult, asta se întâmplă tot timpul şi uite că nu se declanşează alarma, nici nu ne face să ne îndoim de judecata noastră. Ne convingem că nu ne-a venit acel gând mârşav, nici acel gând vrăjmaş, că n-am dorit-o pe femeia aceea sau n-am dorit moartea aceea – moartea nici unui duşman, a nici unui soţ, a nici unui prieten –, că n-am simţit un dispreţ de moment sau o aversiune faţă de omul pe care-l stimam cel mai mult sau faţă de cineva căruia îi datoram cea mai mare recunoştinţă, nici invidie faţă de enervanţii noştri copii care vor continua să trăiască atunci când noi nu vom mai fi şi se vor bucura de toate şi vor ocupa cu grabă locul nostru; că n-am ţesut intrigi, nici n-am trădat, nici n-am urzit răul, nici n-am uneltit moartea nimănui, când de fapt am căutat cu înverşunare să-i ducem la pierzanie pe mulţi, nici n-am fost ispitiţi să facem nimic de care să ne fie ruşine, că n-am fost de rea-credinţă când am spus ceva mârşav cuiva ca să se apere – ne fălim cu asta şi ni se pare că suntem cinstiţi şi mărinimoşi –, şi ca să-şi piardă inocenţa şi să afle cu cine are de-a face; dar totodată, şi asta e ceva şi mai extraordinar fiindcă afectează faptele şi nu numai înşelătoarea noastră minte, că n-am fugit, când de fapt am dat bir cu fugiţii, surzi la nevoile altora, că n-am îmbrâncit sau strivit un copil ca să ne facem loc în barca de salvare când se scufunda vaporul, că nu ne-am ascuns în spatele altuia ca în dosul unui parapet în caz de primejdie, pentru ca loviturile sau tăieturile de cuţit sau gloanţele să cadă asupra acestui om de alături care poate că aştepta

ocrotire din partea noastră: cine ştie dacă nu cumva până şi faţă de fiinţa cea mai dragă pentru noi, despre care am declarat de nenumărate ori că ne-am da fără şovăire viaţa pentru ea, ne putem schimba gândul şi nu ne dăm viaţa, nici nu ne-am dat-o, nici nu ne-o vom da în cazul în care ni se oferă o a doua şansă; că n-am aruncat vina noastră asupra nimănui, nici n-am acuzat pe nimeni pe nedrept ca să scăpăm noi basma curată, nici nu ne-am purtat vreodată mişeleşte ascultând de egoism sau de teama îngrozitoare ce pusese stăpânire pe noi. Ne place să credem că nu ne-am născut când şi unde am venit pe lume, că suntem mai tineri şi din alt loc mai nobil şi mai puţin obscur, că părinţii noştri nu sunt cei care au fost, nici nu purtăm nume atât de vulgare; că am dobândit prin propriile merite ceea ce am furat sau ni s-a dăruit, sau am moştenit pe drept sceptrul sau tronul sau însemnele puterii sau scaunul de judecată fără să umblăm cu înşelăciuni sau să luăm cu japca, că am plăsmuit năzdrăvănii şi idei citite sau auzite de la alţii mai înţelepţi şi mai iscusiţi, al căror nume temut îl ţinem sub tăcere întotdeauna, şi pe care-i urâm pentru că ne-au luat-o înainte, chiar dacă în fond ştim, într-un ungher necercetat al conştiinţei, că nu-i vorba doar de faptul că ne-au luat-o înainte şi că fără ei ideile astea care le aparţin n-ar fi mai deloc şi ale noastre, şi nici n-ar putea să fie, în absolut; credem că suntem ce admirăm mai mult şi încercăm să anihilăm obiectul admiraţiei noastre pentru ca astfel să ni se împlinească dorinţa, credem că putem să luăm locul celui admirat şi să-l facem să fie dat uitării cu înfăptuirile noastre care i se datorează în întregime şi să-l izgonim din nestatornica amintire a lumii, şi ne liniştim conştiinţa spunându-ne că a fost doar un înainte-mergător pe care l-am depăşit şi pe care îl cuprindem în înfăptuirile noastre, făcând ca lumea să se poată lipsi de el; ne convingem că nu ne apasă trecutul fiindcă n-am trecut niciodată prin el („N-am fost eu, nu mi s-a întâmplat mie, n-am trăit eu aşa ceva, n-am văzut nimic, n-am fost eu, e o închipuire, o amintire străină care mi-a fost

transplantată în chip ciudat sau de care m-am molipsit“), şi că niciodată n-am spus ceea ce de fapt am spus, nici n-am furat ceea ce de fapt am furat, că niciodată nu l-am aclamat pe dictator, nici nu l-am turnat pe cel mai bun prieten care într-un mod atât de intolerabil a fost mai bun din prima până în ultima clipă („El singur şi-a găsit beleaua, a căutat-o cu lumânarea, eu n-am nici un amestec, eu mi-am ţinut gura, a fost un imprudent, şi-a făcut-o cu mâna lui, a spus ce nu trebuia şi n-a trecut la timp de partea cealaltă, nici măcar n-a vrut să treacă neobservat“); şi ajungem chiar să nu ne mai numim cu numele nostru adevărat, ci numai cu cel fals sau cu cele care se succed sau se adaugă şi variază, bunăoară fie Rylands sau Wheeler, fie Ure sau Reresby sau Tupra sau Dundas, fie Jacques fatalistul sau Jacobo sau Jaime.

Lumea crede ceea ce vrea să creadă, şi de aceea e atât de logic şi de uşor ca orice lucru să poată fi crezut la timpul lui. Orbeşte: până şi ceea ce e vădit fals şi contrariul a ceea ce vedem, până şi aceste lucruri sunt crezute când le vine vremea să fie credibile, fiecare lucru se întâmplă la timpul său şi toate la timpul trecut. Toată lumea e dispusă să-şi întoarcă privirea şi să se ocupe de altceva, să tăgăduiască ce are în faţa ochilor şi să nu audă strigătele, să susţină că nu există ţipete, ci o imensă şi tihnită tăcere; să modifice orice, pornind de la fapte şi întâmplări – şchiopul să-şi simtă piciorul, ciungul să-şi simtă braţul şi descăpăţânatul să facă trei paşi ca şi cum nu şi-ar fi pierdut voinţa, nici conştiinţa –, dar mai ales să-şi modifice gândirea, simţurile, memoria şi capacitatea de a anticipa viitorul, care trece uneori drept preştiinţă. „Asta n-a fost aşa. Ce stă să se întâmple nu se va întâmpla sau nu s-a întâmplat. Asta nu se întâmplă“, e necontenita litanie care tergiversează trecutul, viitorul şi prezentul, şi astfel nimic nu e niciodată statornic şi la adăpost, nu e sigur ori bătut în cuie. Tot ce există nu există sau poartă în sine propria non-existenţă, trecută şi viitoare, nu dăinuie şi nu se susţine, ba până şi

evenimentele cele mai importante sunt precare şi vor ajunge să intre în spaţiul uitării chioare şi să-l cutreiere, dar nici uitarea nu e statornică, nu stabilizează şi nu pune nimic la adăpost. De aceea toate lucrurile parcă spun: „Încă sunt, prin urmare e sigur că am fost“, şi în timpul ăsta dau din coadă şi se umflă în pene şi nu încetează să atragă atenţia. Poate că asta e o formă a înfrângerii care-i face să se agaţe de prezent, e refuzul de a dispărea al obiectelor şi al domeniului inanimat, nu numai al oamenilor, care se cramponează cu disperare şi cu mare greutate se dau bătuţi („Dar încă nu, încă nu“, îngaimă cuprinse de panică, cu slabele forţe care le-au mai rămas), poate că e încercarea tuturor lucrurilor de a-şi lăsa urma, de a te împiedica să le tăgăduieşti existenţa, să le împrăştii sau să le dai uitării, e felul lor de a spune: „Eu am fost“ şi de a nu îngădui ca ceilalţi să spunem: „Nu, asta n-a fost, nimeni n-a văzut-o, nu-şi aduce aminte de ea, nici n-a pus mâna pe ea, n-a fost niciodată, n-a străbătut lumea, n-a călcat vreodată pe pământ, n-a existat şi nu s-a întâmplat niciodată“.

N-a fost un eveniment important, ci unul obişnuit pentru vremea noastră, ba chiar unul plăcut ceea ce s-a petrecut fără să se petreacă între mine şi domnişoara Pérez Nuix în seara aceea la ore târzii, poate la ceasul pe care romanii îl numeau *conticinium*, adică prima parte a nopţii, şi care în realitate nu mai există în oraşele noastre, fiindcă nu mai există nici un ceas în care totul să fie liniştit şi cufundat în tăcere. Ea a oftat cu satisfacţie şi uşurare şi mi-a mulţumit pentru promisiunea mea care nu era propriu-zis o promisiune, adică pentru faptul că-i spusesem că o să văd ce pot să fac, asta nu angajează prea mult. Dintr-odată a părut foarte obosită, dar n-a ţinut-o decât o clipă, s-a ridicat îndată în picioare cu un gest decis, s-a dus la fereastră şi s-a uitat mai de aproape la ploaia neobosită. S-a întins cu discreţie – numai pumnii, nu şi braţele, doar coapsele, fără să se ridice pe vârfuri sau pe călcâie –, şi atunci mi-a cerut permisiunea să rămână. Era prea obosită ca să plece

acum, atât de târziu, a spus, şi nu trebuia să-mi fac griji, avea să se scoale foarte devreme ca să scoată câinele la plimbare, avea să plece cu destul timp înainte, ca să se ducă acasă, să facă un duş şi să se schimbe („Şi să-şi pună alţi ciorapi“, mi-am spus din senin), aşa încât n-o să fie nevoie să mergem împreună până la edificiul fără nume, ca o pereche ciudată care nu se desparte nici când se duce la serviciu. Nimănui n-o să-i treacă prin cap că ne întâlniserăm mai înainte ca să punem ceva la cale sau că ne despărţiserăm cu puţin timp în urmă. Am încuviinţat, cum aş fi putut să refuz un lucru atât de mărunt după ce-i acordasem ceva atât de important (sau cel puţin promisesem c-o să încerc), chiar dacă era de altă natură; noaptea era îngrozitoare pentru cine ar fi trebuit să aştepte ca să prindă un taxi, şi mai întâi trebuia să-l cheme, asta dacă răspundea cineva la telefon. De asemenea, era de preferat, din delicateţe scenică, să nu plece imediat ce obţinuse ceea ce urmărea (sau promisiunea că aveam să încerc), asta ar fi conferit vizitei un caracter exclusiv utilitar. Cu toate că aşa era, şi amândoi ştiam că e aşa, dar n-avea cum să ne facă plăcere să o subliniem, nici nu ne prindea bine pentru ceea ce ne rămânea de făcut în zilele următoare, mai ales mie, care trebuia să interpretez chipul lui Incompara şi poate chiar să-l văd. I-am propus să dorm eu pe sofa şi să-i cedez ei patul; ea n-a fost de acord, era o intrusă, şi pe deasupra venise pe nepusă masă, nu putea să mă lipsească de salteaua şi de cearşafurile mele.

— Sofaua e pentru mine, a spus. Dar uitându-se la ea cu alţi ochi şi văzând că e incomodă, şi poate încă udată chiar de ea şi de ploaia pe care o adusese înăuntru, a propus ce se cuvenea să propună, date fiind vârsta şi dezinvoltura ei: Şi la urma urmei nu văd de ce n-am putea să dormim amândoi în pat, dacă n-ai nimic împotrivă. Pe mine nu mă deranjează deloc. E mare?

Bineînţeles că n-aveam nimic împotrivă, îmi trăisem tinereţea într-o epocă fără prejudecăţi în care

puteai să te culci în orice pat şi alături de oameni aproape necunoscuţi, acolo unde te prindea noaptea de petreceri, de extaz provocat, de presupusă spiritualitate sau de chiolhan, anii şaptezeci atât de silit spontani şi atât de puţin preocupaţi de curăţenie, dacă nu de-a dreptul murdari uneori, precum şi o parte din anii optzeci, care le-au semănat destul de bine. Şi bineînţeles că acum aveam ceva împotrivă, nu mai eram tânărul de atunci, îmi plăcea să dorm în patul meu şi mă obişnuisem de mulţi ani să dorm numai alături de Luisa, nici măcar alături de iubita mea vremelnică, proastă ca noaptea, care făcuse să se ducă de râpă atâtea lucruri adunate cu grijă până atunci, chiar dacă Luisa nu aflase niciodată ceva precis despre ea; şi pe urmă, la Londra, numai sporadic alături de câteva femei – trei până atunci, mai exact – la care lipsa de curăţenie, sau murdăria dacă vreţi, se produsese înainte, prin urmare nu exista primejdioasa ispită de a încerca să le pipăi pentru prima dată când dormeau sau erau aţipite, nici să mă ating de trupul lor ţinându-mi respiraţia şi prefăcându-mă că e ca din întâmplare, nici să le pândesc pe întuneric, dar cu simţurile treze, cu ochii larg deschişi şi cu o privire pătrunzătoare care nu folosea la nimic.

Aşa se face că m-am trezit în pat cu domnişoara Pérez Nuix, atât de tulburat de căldura ei, de prezenţa ei, încât îmi venea foarte greu să adorm, şi mai mult ca orice îmi alunga somnul întrebarea care-mi tot dădea târcoale, anume dacă şi cu ea se petrecea acelaşi lucru, dacă şi ea aştepta sau se temea de o mai mare apropiere a mea, o apropiere treptată, tainică, la început atât de imperceptibilă, încât nu puteai să-ţi dai seama dacă s-a produs sau nu, la fel ca atingerile din autobuz, din tramvai sau din metrou de care, sub pretextul înghesuielii şi al zdruncinăturilor, profiţi ajungând să te freci sau să te lipeşti de pieptul femeii pe care ai pus ochii, fără să te foloseşti vreodată de mâini – prin urmare, atingere nu înseamnă pipăială – şi având în felul acesta alibiul caracterului involuntar al frecărilor, care puteau fi puse în seama presiunii

irezistibile a pasagerilor înghesuiţi ca sardelele, a curbelor şi a hurducăturilor. Dacă vorbesc despre asta la trecut e pentru că de mult nu mai asist la acest spectacol care te face să roşeşti, nemaiurcându-mă în vreun mijloc de transport în comun, şi nu mai ştiu dacă lucrurile se petrec tot aşa şi în timpurile de acum, care sunt mai respectuoase, cel puţin în domeniul ăsta; în copilăria şi adolescenţa mea, în schimb, le vedeam adesea, ba chiar nu exclud posibilitatea să fi luat parte şi eu la aşa ceva la treisprezece sau paisprezece ani, când totul e sex imaginar sau frustrat în mintea viitorilor adulţi. Şi pentru că am asociat astfel de scene cu acest trecut îndepărtat, presupun, m-am trezit vorbind despre tramvaie, care de câteva decenii sunt nişte fantome şi nimic mai mult, la fel ca plăcutele autobuze madrilene cu etaj, aidoma celor de la Londra, până ce au fost retrase nu de mult, numai că erau albastre în loc de roşii, şi cu intrarea fără uşă – doar o bară verticală de care să te agăţi şi să te poţi sprijini –, în dreapta şi nu în stânga, în acord cu partea pe care se circula în ţara mea.

Tot intrări fără uşi sunt şi sexele, vreau să spun că, dacă se descotorosesc de haine, nu mai trebuie să le deschizi ca să pătrunzi în ele nu, sexele feminine, se înţelege. Am lăsat-o pe ea să se culce în pat înaintea mea, singură, am aşteptat câtva timp în salon, ca să se pregătească şi să se schimbe în voie, aşa încât, atunci când am apărut în sfârşit în dormitor, după câteva minute, domnişoara Pérez Nuix trăsese cearşaful peste ea şi nu mai era chip să-mi dau seama din privire de câte şi de care veşminte se dezbrăcase înainte să se culce. Îi împrumutasem un tricou curat, cu mânecă scurtă, fiindcă aşa mă îmbrac eu când mă aştept la o noapte friguroasă, nu am propriu-zis pijamale. „E bun, mulţumesc“, mi-a spus, prin urmare cel mai probabil era să poarte numai asta şi să nu-şi fi acoperit picioarele cu nimic, chiar dacă era aproape la fel de sigur că din pudoare nu-şi scosese chiloţii, sau din consideraţie, din raţiuni de curăţenie şi ca să nu păteze un aşternut străin, aşa cum şi eu

rămăsesem cu chiloţii pe mine în chip de pantaloni scurţi şi mi-am pus alt tricou, nu atât pentru că îmi era frig în noaptea aceea, cât pentru a o feri pe ea de vreo atingere întâmplătoare a pielii, a trupurilor noastre dezgolite, atingerea s-ar fi putut produce doar la nivelul picioarelor, ale mele cu păr, iar ale ei netede, era o spaniolă pursânge judecând după grija cu care se epilase. Dar înainte să sting lumina pe care ea o lăsase aprinsă ca să nu intru pe orbeşte – lumina de la veioză – m-am făcut că vreau să fac puţină ordine în hainele pe care amândoi le lăsasem pe acelaşi fotoliu, şi atunci am putut să fac inventarul veşmintelor la care renunţase pentru noapte, şi n-am înregistrat doar sutienul, cum îmi închipuiam, ci şi alte piese de lenjerie intimă, cum nu-mi închipuisem deloc; erau acolo chiloţii ei albi împăturiţi cu grijă, mici, adică obişnuiţi, şi mi-am spus îndată: „Probabil că poalele cămăşii de noapte sunt destul de lungi, eu sunt mai înalt, şi-a simţit trupul acoperit“. Dar gândul ăsta nu mi-a fost de-ajuns şi, din clipa în care încăperea s-a cufundat în întuneric şi am tras pe mine cearşaful, mi-am dat seama că n-o să pot uita toată noaptea amănuntul ăsta ciudat şi neaşteptat şi că o să-mi fie cu neputinţă să dorm, întorcându-l pe toate părţile şi căutându-i o semnificaţie: cum trebuia să interpretez faptul că-şi scosese chiloţii şi că sexul ei era, cum s-ar spune, gol-goluţ, atât de aproape de mine şi de sexul meu, nu ne despărţeau decât câţiva centimetri şi două bucăţi de pânză subţire sau nici măcar atât, chiloţii mei cu şliţ şi tricouaşul pe care i-l dădusem eu, dacă nu cumva i se ridicaseră poalele când se suise în pat şi ea nu-şi mai dăduse osteneala să-şi acopere goliciunea, poate că acum funduleţul ei – se culcase pe-o parte, cu spatele la mine, cum s-ar spune îmi întorsese spatele – era gol şi foarte aproape de mădularul meu bineînţeles sculat, ce era de făcut? N-o să pot închide ochii din pricina alertei fizice şi a activităţilor mentale neobosite, gândindu-mă întruna la situaţia asta, la mădularul meu, la fesele ei, la apropierea ca şi nemijlocită şi la absenţa uşilor şi a barelor, neştiind ce să fac, dacă trebuia să

mă apropii pe furiş şi să mă aşez lângă ea binişor, prefăcându-mă că n-aş fi conştient de situaţie, că sunt pe jumătate adormit, că e ceva instinctiv, involuntar, aproape animalic, aşteptând totuşi, treaz şi încordat, să văd dacă îşi dă frâu liber dorinţelor, dacă se trage înapoi la primul contact sau îl primeşte cu îngăduinţă şi nu se mişcă, nici nu se retrage, nu cedează, nici nu mă lasă să cad în gol, în hău; nu îndrăzneam să mă aştept la o atingere sau o încurajare, totul se petrecea în gând şi lua proporţiile unei obsesii, cum se întâmplă în astfel de împrejurări, sunt genul de îndoieli sau de gânduri care, dacă-ţi intră în cap, nu ies deloc uşor, mai ales atunci când sângele se aprinde şi nu mai poţi să-l stingi, să-l domoleşti, să potoleşti zburdălnicia trupului, şi ispita nu-ţi mai dă pace. După ce i-am pândit câtva timp respiraţia – nu mi se părea a unei fiinţe adormite – şi mi-am ţinut şi eu respiraţia, mi-a trecut prin minte să mă ridic şi să mă duc să dorm pe sofa învelindu-mă cu o pătură, însă în realitate nu voiam să plec de acolo, nici să pierd neverosimila apropiere pe care o dobândisem, era un soi de făgăduinţă care-mi dădea o mare satisfacţie şi-mi îngăduia să menţin ignoranţa aceea chinuitoare şi plină de speranţe, să-mi închipui ce-ar putea să se întâmple dintr-o clipă într-alta dacă se producea atingerea şi nici unul dintre noi n-o respingea, nu se speria, ne despărţeau doar câţiva centimetri, şi totul e la urma urmei o chestiune de timp şi spaţiu şi de potrivire în timp şi spaţiu, timpul era în stăpânirea noastră şi aproape că intrasem şi în stăpânirea spaţiului, nu mai lipsea decât o alunecare uşoară ca să-l avem cu totul de partea noastră, o deplasare foarte mică, era atât de uşor încât părea cu neputinţă să nu se producă, poate că ar fi fost nevoie doar de o timidă încercare prealabilă şi îndată mădularul meu s-ar fi strecurat în sexul ei şi amândouă s-ar fi aflat în acelaşi loc, unul în interiorul celuilalt parcă fără ca noi să ne dăm seama, ba chiar am fi putut să ne prefacem că nu ne dăm seama şi să continuăm să dormim, deşi am fi fost treji amândoi, despre mine ştiam că sunt treaz şi

credeam că e trează şi ea; impresia mea era puternică, dar nu era o certitudine, bineînţeles, şi asta era frâna sau una dintre frânele care mă ţineau nemişcat.

Situaţia aceea de iminenţă sexuală tăcută nu era nouă pentru mine, vreau să spun că era nouă faţă de domnişoara Pérez Nuix, dar nu în viaţa mea, nu o dată mi se întâmplase asta cu Luisa, la început pe tăcute şi domol, se produseseră uşoara tatonare prealabilă şi mica deplasare care ne făcuseră să coincidem în spaţiu şi în timp, adică în ceea ce determină şi întăreşte faptele importante, şi de aceea e hotărâtor uneori *not to linger or delay*, să nu aştepţi, nici să zăboveşti, chiar dacă asta ar putea la fel de bine să ne salveze, niciodată nu ştim ce e mai potrivit sau ce e mai bine pentru noi, nimeni nu moare dacă nu coincid în acelaşi loc şi în acelaşi timp glonţul şi fruntea lui, sau cuţitul şi pieptul lui, sau tăişul spadei şi gâtul lui, şi din pricina asta încă mai trăia De la Garza, fiindcă gâtul lui şi lanschenetul lui Reresby, sau spada Katzbalger, nu coinciseseră exact, în ciuda faptului că fuseseră gata-gata să coincidă de mai multe ori. Dar cu acele prilejuri care se iviseră în relaţia mea cu Luisa asentimentul era sigur sau aproape sigur, şi mă puteam aştepta la o atingere sau la un stimul, la urma urmei noapte de noapte ne culcam în acelaşi pat, ea mai devreme şi eu mai târziu, ca şi cum m-aş fi apropiat s-o caut în visele ei ori eu aş fi fost fantoma ei, iar restul făcea parte din zona previzibilului şi a probabilului, sau cel puţin a posibilului. Iar dacă apărea un refuz, al ei sau chiar al meu, era determinat de o împrejurare anume, explicabil şi momentan („Azi sunt stoarsă“, sau: „Azi am avut multe necazuri, sunt cu gândul în altă parte“, sau şi mai puţin însemnat: „Mâine trebuie să mă scol foarte devreme“), neesenţial şi în nici un caz nu referitor în totalitate sau propriu-zis la actul sexual, cum ar fi putut fi, în schimb, refuzul domnişoarei Pérez Nuix cu vorbe strivitoare şi fără echivoc: „Ce naiba faci? Drept cine mă iei?“, sau poate mai blânde şi

diplomatice: „Opreşte-te, nu te sfătuiesc să mergi mai departe, n-o să ajungi nicăieri“, sau altele mai umilitoare: „Ce te-a apucat? Credeam că ştii să te controlezi, că eşti mai matur, mai puţin nestăpânit, mai puţin spaniol tipic din alte vremuri“.

N-a pronunţat aceste cuvinte care m-ar fi rănit, n-a pronunţat nici un cuvânt, de nici un fel, când în cele din urmă am hotărât s-o ating şi mi-am sprijinit uşurel mădularul de fesele ei şi am simţit imediat nu poalele cămăşii, ci tăria şi căldura trupului ei, era una dintre acele femei cu siguranţă sensibile la frig care emană o căldură pe care ele n-o simt, sunt ca nişte sobe pentru cine se apropie şi le atinge, chiar dacă lor poate că le e frig, de parcă ar avea febră. Totul s-a petrecut fără cuvinte şi fără nici o reacţie, nici de apropiere, nici de îndepărtare, de descurajare sau de încurajare, de parcă ar fi fost cu adevărat adormită profund, m-am întrebat dacă era cu putinţă să se fi cufundat atât de adânc în somn, încât să nu-şi dea seama de contactul nemijlocit al epidermelor noastre, mi-am spus că era cu neputinţă şi că de bună seamă se prefăcea, dar niciodată nu poţi fi sigur de nimic, ori de aproape nimic cu privire la alţii, şi poate nici chiar cu privire la tine însuţi. M-am lipit puţin mai tare, m-am împins puţin mai mult, atât de puţin încât nici măcar n-am avut certitudinea că o făcusem, uneori crezi că te-ai deplasat sau te-ai mişcat, că ai îmbrâncit pe cineva sau l-ai mângâiat, dar apropierea e atât de timidă şi de înfiorată de teamă, încât te poţi înşela, iar împingerea ta să nu fie perceptibilă pentru celălalt, ba nici măcar atingerea. Nu ştiam ce să fac, eram complet descumpănit, mă simţeam mânat de o dorinţă irezistibilă şi în acelaşi timp ţinut pe loc în ultima clipă de o oprelişte temătoare şi civilizată, surprins în acea apăsare atât de milimetrică, încât mi-am adus aminte dintr-odată, în chip ridicol: „Un prezervativ“, mi-am spus. „Nu-mi pot lua inima-n dinţi fără să-mi pun un prezervativ, şi pentru asta e nevoie de un consimţământ expres cât de mic, de o permisiune, de un acord. Dacă mă ridic acum şi îl caut şi mă întorc pe urmă cu el în pat, pierd postura

atât de apropiată la care am ajuns, ar trebui să încep din nou manevra de atingere, ea ar putea să se depărteze şi poate că nu mai izbutesc să ajung atât de aproape de uşă. Şi după ce-mi pun prezervativul n-aş mai avea nici un alibi, n-aş mai putea să-i spun, dacă mă respinge şi eu ar trebui să mă opresc: „Vai, iartă-mă, n-am vrut, adormisem şi nu mi-am dat seama că te-am atins. S-a întâmplat fără voia mea, iartă-mă, mă retrag în partea cealaltă“, fiindcă prezervativul acela ridicol ar fi dovada de netăgăduit că o făcusem cu bună ştiinţă şi pe deasupra cu viclenie.

Gândul acesta m-a făcut imediat să mă depărtez puţin, destul însă cât să pierd contactul, şi pierzându-l, mi s-a înfipt din nou în cap ca un cui nesiguranţa dacă a existat sau nu cu adevărat şi dacă nu cumva apăsarea fusese o închipuire şi nimic mai mult, şi prin urmare nu existase din partea ei nici refuz, nici eschivare; după câteva clipe de descumpănire am abandonat poziţia („Fir-ai tu al naibii de prezervativ“, mi-am spus, „în tinereţea mea le dispreţuiam, nici nu voiam să auzim de aşa ceva, iar acum avem atâta nevoie de ele“) şi n-am mai rămas în spatele ei, într-un loc privilegiat, ci întins cu faţa-n sus, întrebându-mă ce să fac sau cum să fac, ori dacă să renunţ, în pofida iluziilor pe care mi le făcusem, să încerc să dorm şi să nu fac nimic. Mi-am strecurat o mână sub pernă ca să-mi reazem mai bine capul, un gest involuntar de preocupare şi, prin gestul acesta nestăpânit mi-am dezvelit pieptul, aproape până la mijloc, dezvelindu-i totodată şi ei umerii. Asta a fost de-ajuns – sau a fost un pretext – pentru ca domnişoara Pérez Nuix să se trezească sau să simuleze că s-a trezit. A fost prima şi singura dată în toată noaptea aceea pe care am petrecut-o împreună când n-am fost invizibil pentru ea, în pofida faptului că era întuneric: s-a răsucit şi mi-a pus palmele deschise pe obraji, ca pe o dovadă de afecţiune, erau nişte palme moi; m-a privit în ochi câteva secunde (una, două, trei, patru; şi cinci; sau şase, şapte, opt; şi nouă; sau zece, unsprezece, douăsprezece; şi treisprezece), apoi mi-a zâmbit şi a râs în timp ce îmi

lua cu delicateţe faţa în mâinile ei, cum făcea uneori Luisa pe vremea când patul ei era încă al meu şi încă nu ne era somn, sau nu îndeajuns cât să ne spunem noapte bună şi să ne întoarcem spatele până dimineaţă, sau când eu veneam târziu, ca un strigoi cu care-şi dăduse întâlnire şi pe care-l aştepta, şi atunci mă primea în braţele ei. Numai atunci n-am fost invizibil pentru domnişoara Pérez Nuix, tocmai când nu era lumină. Ochii mei erau obişnuiţi să vadă în penumbra dormitorului fără jaluzele şi obloane, ca mai toate dormitoarele din insula aceasta mare care adoarme cu un ochi deschis; dar nu şi ochii ei, care nu cunoşteau încăperea. Chiar şi aşa, s-a uitat la mine, a zâmbit şi a râs, totul s-a petrecut foarte repede. Apoi s-a răsucit din nou şi s-a întors cu spatele la mine, a adoptat aceeaşi poziţie ca înainte, de parcă n-ar fi avut loc acest lung schimb de priviri în penumbră şi s-ar fi pregătit să doarmă mai departe. Însă schimbul de priviri avusese fără îndoială loc, iar eu l-am luat drept un asentiment, o permisiune, un acord, şi m-am sculat din pat pentru câteva clipe să caut în grabă un prezervativ, să mi-l pun, şi m-am întors cu multă siguranţă şi aplomb la poziţia mea dinainte, şi la atingere şi la tatonare şi la uşoara împingere, acum nu a feselor ci puţin mai jos, spre zona umedă şi de trecere, spre culoar, *more ferarum*, cum fac fiarele, aşa se cheamă pe latineşte. Ea nu s-a mişcat, sau nu la începutul manevrei mele de strecurare, acum uşoară („Acum o să i-o înfig“), mi-am spus pătrunzând pe culoar, şi nu m-am mai putut stăpâni, m-a lăsat să intru, n-a participat, dacă se poate spune aşa sau e posibil, în orice caz n-am vorbit, n-au fost alte semne din partea nici unuia dintre noi că s-ar întâmpla ce se întâmpla, cum să spun, ne-am prefăcut că dormim şi nu ne dăm seama ce se petrece, n-am recunoscut, ca şi cum totul s-ar fi întâmplat în absenţa noastră sau fără cunoştinţa noastră, chiar dacă în anumite clipe a scos câteva sunete şi poate şi eu la sfârşit, am încercat să le înăbuş, după câte-mi puteam da seama, totul s-a redus la faptul că am respirat mai adânc, cel mult am

scos un oftat de uşurare, dar cine ştie, pe tine însuţi nu te auzi prea bine, în orice caz sunetele şi chiar gemetele sunt admisibile în timpul somnului, ba chiar sunt oameni care ţin discursuri întregi adormiţi şi nimeni nu-i acuză că ar fi conştienţi. Nu puteai să auzi, nici să vezi mai nimic, eu nu-i vedeam decât gâtul în întuneric şi prea aproape, şi fără îndoială de aceea au început să mi se perinde prin faţa ochilor o serie de scene şi detalii care-mi atrăseseră atenţia puţin mai înainte în salon („O să stau puţin, doar câteva clipe“, mă anunţase încă din stradă, până unde ştiuse cât erau de false acele cuvinte), fermoarele de la cizme pe care le desfăcea şi le trăgea la loc, firul dus de la ciorap care se urca în toate părţile dar mai ales în susul pulpelor, de parcă ar fi indicat astfel drumul; şi încă o scenă, mai veche, scena cu pieptul ei dezgolit, o fustă strâmtă, un prosop în mână şi un braţ ridicat care adăuga un plus de goliciune imaginii, arătând fără pudoare subţioara curată, netedă, spălată de curând şi bineînţeles rasă, în dimineaţa aceea devreme în edificiul fără nume, când n-a îmbujorat-o sfiala şi mi-a trecut prin minte că domnişoara Pérez Nuix nu mă excludea cu totul, chiar dacă nici nu se simţea atrasă de mine, după ce mă lăsase s-o văd cu pieptul dezgolit fără să se acopere, sau poate că nu fusese nici o decizie la mijloc. Totul se petrecuse pe tăcute şi cu sfială, într-adevăr ca o nălucire, şi o vreme n-a fost nici o schimbare, abia după aceea am simţit că începe să împingă şi ea, nu erau numai opintelile mele, şi acum nu erau disimulate şi uşoare, era ca şi cum ne-am fi îmbrăţişat strâns fără să folosim braţele, ea împingea spre mine şi eu spre ea, dar numai cu o jumătate de trup, aceeaşi la amândoi, ca şi cum am fi fost numai ea şi nimic altceva, parcă ne-am fi interzis să ne înlănţuim în alt fel, nici cu braţele, nici cu picioarele, nici luându-ne de mijloc, nici cu sărutările. Cred că nici măcar nu ne-am luat de mână.

Aproape sigur că asta aveam în comun Tupra şi cu mine, sau Ure sau Reresby sau Dundas, sau cine ştie câte nume folosise în alte ţări şi pe care poate că nu le mai folosea în perioada asta mai sedentară a vieţii lui, când îşi petrecea foarte mult timp la Londra, poate că se plictisea puţin, deşi făcea din când în când deplasări scurte, sau poate nu era aşa şi doar se simţea ostenit după cât alergase în tinereţe, tocindu-şi nervii în izbucniri de holeră, de malarie şi de ciumă, şi de incendiile din ţări depărtate. Locuinţa lui nu era a unui om aflat mereu în trecere sau mereu grăbit, a unui om care intră şi iese, aruncă o privire şi pleacă, apoi se întoarce şi fumează pe fugă o ţigară şi niciodată nu stă prea mult într-un loc. Se prea poate totuşi ca lucrul pe care-l aveam în comun să fie mărunt: eu mă culcasem cu domnişoara Pérez Nuix în chipul acela prea tăcut şi clandestin, nu numai faţă de ceilalţi, ci şi faţă de noi înşine. El, în schimb (nu era decât o bănuială, dar una foarte puternică), avusese probabil raporturi intime cu ea o perioadă mai îndelungată sau cel puţin deloc neglijabilă, poate când ea fusese pentru el o noutate, îl stimula şi îl amuza şi făcea ca fiecare zi din viaţa lui să fie o mică sărbătoare sau o sărbătoare pe cinste. În orice caz, se priviseră în ochi când se culcau, stătuseră de vorbă după aceea, îşi povestiseră câte ceva din viaţa lor şi îşi împărtăşiseră părerile (chiar dacă Tupra lăsase să-i scape doar frânturi, adică foarte puţin), şi întâlnindu-se într-o cameră avuseseră certitudinea că se întâmpla ce se întâmpla, spre deosebire de mine, care n-am avut-o nici măcar atunci – sau am avut-o foarte puţin, căci chiar în timp ce se întâmpla începea să aparţină trecutului –, când m-am retras din pasajul pe care nu-l traversezi niciodată şi am ieşit cu aceeaşi grijă şi precauţie cu care tatonasem terenul şi intrasem; când m-am îndepărtat cu câţiva centimetri şi m-am lăsat pe partea mea şi pentru prima dată m-am întors cu spatele la ea, după ce ea îmi oferise tot

timpul trupul ei întors tot cu spatele – cu excepţia nesfârşitelor clipe când m-a privit în ochi şi mi-a luat faţa între mâinile ei – şi mi-am băgat braţul sub pernă, nu ca să chibzuiesc sau să blestem, ca mai înainte, ci ca să aştept să-mi vină somnul.

Poate că singurul lucru pe care-l aveam în comun Tupra şi cu mine era o vagă şi palidă înrudire pe care bărbaţii o ignoră de obicei şi pe care limbile nu o consemnează, dar o consemnează în schimb sentimentul şi uneori gelozia, iar alteori camaraderia; cu excepţia limbii anglo-saxone, cum am citit o dată într-o carte, nu de un englez, ci de un compatriot al meu, şi nu un eseu sau o lucrare lingvistică, ci o operă de ficţiune, un roman, în care autorul pomenea de existenţa unui cuvânt din această limbă îndepărtată care desemna înrudirea sau relaţia dobândite de doi sau mai mulţi oameni care se culcaseră sau se împreunaseră trupeşte cu aceeaşi femeie, chiar dacă o făcuseră în epoci diferite şi cu diferite chipuri pe care le avusese această femeie în viaţa ei, chipul ei de ieri sau de azi sau de mâine. Mi-a rămas întipărită în minte această noţiune curioasă, chiar dacă naratorul acela nu era sigur dacă era un verb, al cărui inexistent echivalent modern ar fi „a coposeda“ (sau „a coregula“, în grosolanul limbaj contemporan), sau un substantiv, care i-ar denumi pe „coposesori“ (sau „coregulatori“) sau acţiunea în sine („codesfrânarea“, să spunem). Unul dintre aceste cuvinte posibile, nu ştiu care, era ‘*ġe-brȳd-guma*, îl reţinusem fără să vreau şi fără vreun efort deosebit, şi din când în când îmi stătea pe limbă sau îmi trecea prin minte să spun: „Dumnezeule, am ajuns un «ghebridguma» al ăstuia, ce degradare, ce lucru groaznic, ce prăbuşire, ce scârbă“, dacă vedeam sau aflam că o fostă iubită de-a mea se cupla sau umbla cu un tip vrednic de dispreţ sau de-a dreptul dezgustător, cu un imbecil sau cu o stârpitură, se întâmplă destul de des sau aşa ni se pare, şi pe deasupra mereu suntem expuşi şi nu ne putem împotrivi. (Hotărâsem că pronunţarea ar fi asta,

„ghebridguma“, chiar dacă habar n-aveam, de bună seamă.)

La început, când l-am cunoscut pe Tupra, îmi spusesem în gând şi mă temusem ca nu cumva să dobândesc această înrudire cu el prin intermediul Luisei, în cine ştie ce chip ireal şi rocambolesc – sau mai curând mă bucurasem că ea era la Madrid şi că nu aveau cum să se întâlnească, aşa încât nu se putea petrece una ca asta –, când văzusem limpede că aproape nici o femeie nu-i rezista şi că eu aş fi pierdut cu siguranţă dacă intram vreodată în competiţie cu el în domeniul acesta, fie că ieşeam pe primul loc, fie că ieşeam amândoi la egalitate, fie că ieşeam pe locul doi. Iar acum se dovedea că probabil obţinusem înrudirea asta pe altă cale, neaşteptată şi mai uşoară, şi că mă făcea să fiu cel care vine *după* şi nu cel care era *înainte*; acela are o poziţie avantajoasă, fiindcă poate să audă şi să verifice lucruri privitoare la cel dinainte, dar în acelaşi timp se expune riscului de a se molipsi, de a lua cine ştie ce boală, şi în realitate boala, dacă există, e singura manifestare tangibilă a acestei stranii şi vagi legături de care nimeni nu ţine seama în mod conştient în ziua de azi, chiar dacă de fapt există fără să fie numită, şi tocmai de aceea, neluată în seamă cum e, survolează relaţiile dintre bărbaţi şi dintre femei, şi dintre bărbaţi şi femei. Această limbă medievală nu mai e vorbită de nimeni, şi abia dacă mai sunt câţiva oameni care o cunosc. Şi dacă ne gândim bine, mai e ceva care în unele cazuri se transmite printr-o persoană interpusă, de la cel care a fost *înainte* cu ea până la cel care a fost *pe urmă*, dar care nu e tangibil, nici vizibil: influenţa. În cursul conversaţiei din seara aceea cu domnişoara Pérez Nuix, avusesem din când în când impresia că o aud vorbind prin gura lui Tupra, dar asta putea să se datoreze la fel de bine şi celor câţiva ani de lucru în comun şi de contact continuu, nu neapărat faptului că fuseseră amanţi. Adevărul e că nu ştim niciodată de la cine provin ideile şi convingerile care ne formează treptat personalitatea, cele care lasă urme adânci în noi şi pe

care le adoptăm ca pe un ghid, cele pe care le reţinem fără să ne propunem şi pe care ni se însuşim. De la un străbunic, un bunic, un tată, nu neapărat ai noştri? De la un maestru îndepărtat pe care nu l-am ascultat niciodată şi care l-a educat pe acela care ne-a fost învăţător la şcoală? De la o mamă, de la o doică ce a avut grijă de ea când era mică? De la fostul soţ al iubitei noastre, de la un „ghebridguma“ pe care nu l-am văzut niciodată? De la câteva cărţi pe care nu le-am citit şi de la o epocă pe care n-am trăit-o? E într-adevăr incredibil câte vorbeşte lumea, ce spune şi povesteşte şi aşterne în scris, asta e o lume istovitoare de transmisie necontenită, şi aşa se face că ne naştem cu opera avansată, dar osândiţi ca nimic să nu se termine vreodată de tot, şi purtăm în suflet îngrămădite – răsună în capul nostru, învălmăşite – glasurile ostenite ale veacurilor nenumărate, amăgindu-ne cu gândul că unele idei şi întâmplări sunt noi, nemaiauzite şi nemaicitite, cum s-ar fi putut una ca asta, dacă lumea nu s-a oprit din depănat iremediabil firul poveştii de când a căpătat darul vorbirii şi mai devreme sau mai târziu povesteşte totul, lucrurile interesante şi cele fără importanţă, ceea ce ar trebui să rămână ascuns şi ceea ce trebuie să fie cunoscut, necazurile şi bucuriile şi resentimentul, certitudinile şi presupunerile, lucrurile imaginate şi cele înfăptuite, convingerile şi bănuielile, jignirile şi adoraţia şi planurile de răzbunare, isprăvile de vitejie şi umilinţele, ceea ce ne umple de mândrie şi ceea ce ne umple de ruşine, ceea ce părea un secret şi ceea ce ar fi trebuit să rămână un secret, lucrurile de mult ştiute şi răsuflate şi cele greu de mărturisit, lucrurile îngrozitoare şi cele evidente, lucrurile pline de miez – îndrăgostirea – şi cele neînsemnate – tot îndrăgostirea. Fără să stea vreo clipă pe gânduri, se grăbeşte să vorbească întruna, să îndruge verzi şi uscate.

— Nici mie nu mi-ar fi dat prin gând una ca asta, crede-mă, dacă aş fi avut de ales, i-am răspuns lui Tupra când ne-am oprit în cele din urmă din râsul

acela prostesc, în pofida voinţei mele, pe seama acelor *bulwarks* sau bastioane de care mă izbise. Dar tu m-ai silit, aşa cum m-ai silit să fac tot ce am făcut în seara asta, până şi faptul că mă aflu aici la ora asta. – În sfârşit, *at an unearthly hour* am spus, în engleza mea uneori livrescă; la o oră nepământească, într-o traducere literală. – Nu ştiu dacă-ţi dai seama, dar uite că de o zi încheiată nu faci decât să-mi dai ordine, şi cele mai multe în afara orelor de program. E timpul să plec. Vreau să dorm, sunt obosit, am spus şi aşa am trecut de la râsul mânzesc şi scurt la seriozitatea cea mai hotărâtă, dacă nu chiar la supărare. Şi am făcut un gest de parcă aş fi avut de gând să mă ridic, nu mai mult ca de parcă aş fi avut doar de gând, fiindcă încă nu mi-ar fi îngăduit să plec: voia să-mi vorbească despre Constantinopol şi despre Tangerul din veacurile trecute, mereu despre glasuri epuizante şi întâmplări pe care nu le cunoaştem. Dar n-o făcea şi cu siguranţă n-avea s-o facă, sunt lucruri pe care le anunţăm dar la care nu ne mai întoarcem, le semănăm dar nu le mai culegem, ca nişte visuri verbale; şi avea de gând să-mi arate benzile lui personale, sau poate erau imprimări pe discuri. Dar nu părea că se grăbeşte. Dacă nu-mi spui repede povestea cu Tangerul şi cu Constantinopolul, eu mă duc, Bertram, am adăugat. Sunt ostenit, cad din picioare. Şi n-am chef să mai stăm la taclale.

Tupra a scos un soi de răget uşor, ceva nehotărât între un hohot de râs sec şi o expresie înăbuşită de dispreţ. S-a ridicat în picioare şi mi-a spus:

— Nu fi nerăbdător, Jack, aici nu-i loc de grabă. O să-ţi arăt înregistrările despre care ţi-am vorbit, o să ai multe de învăţat şi-o să-ţi prindă bine să le vezi. Nu pe moment, nu sunt plăcute şi s-ar putea să-ţi fugă somnul, să ţi-l alunge pentru câteva ore, ţi-am spus că te învoiesc de la serviciu mâine dimineaţă, sau mai bine zis astăzi, să nu pierdem timpul, a mai zis şi s-a uitat rapid la ceas, iar eu am făcut acelaşi lucru: pentru Londra ora nu era pământească, pentru Madrid, în schimb, era. Copiii probabil că dormeau, dar cine ştia ce-o fi făcând Luisa, ar fi putut fi încă

trează, cu cineva sau singură. Dar o să-ţi pară bine mai târziu că le-ai văzut, a adăugat. Peste câteva zile, şi-o să-ţi fie de folos toată viaţa. Poate că n-o să mai acorzi importanţă lucrurilor lipsite de importanţă, asta ar trebui să înveţe toată lumea înainte de orice, dar nimeni nu se ocupă de asta, dimpotrivă, educaţia se face pentru ca orice idiot să facă o dramă din te miri ce prostie. Oamenii sunt educaţi ca să sufere fără un motiv adevărat, iar dacă suferi pentru orice nu câştigi nimic, sau ca să se chinuiască singuri. Asta te paralizează, te copleşeşte, te împiedică să te mişti. Dar vezi şi tu, lumea se dă de ceasul morţii până şi când ai vătămat o plantă, ca să nu mai vorbesc de un animal, vai, ce crimă, ce scandal. Trăim într-o lume ireală, plăpândă, mincinoasă, prea blândă.

„Fandosită“, mi-am spus, „în engleză lipseşte cuvântul acesta atât de util şi de cuprinzător“.

El a scos un nou răget slab, de data asta s-a auzit ca o uşoară tuse sarcastică.

— Asta se petrece în ţările noastre. Şi când în ele dă năvală ceea ce e normal în alte locuri, ceea ce constituie moneda lor curentă, suntem luaţi prin surprindere, nepregătiţi şi lipsiţi de reflexe, pradă uşoară, şi trebuie să treacă un timp ca să reacţionăm, iar atunci o facem în mod disproporţionat şi orb, greşind ţinta. Cu excesivă teamă retrospectivă, cum s-a întâmplat cu atentatele, cele de aici, şi cele din oraşul tău, despre cele din New York şi Washington nici să nu mai vorbim.

— La Madrid nu s-au schimbat prea multe, i-am spus. Ca şi cum n-ar fi fost.

Însă el nu mi-a dat nici o atenţie, era concentrat asupra ideii lui. Glasul grav îi devenise duios. Ce-i drept, mai întotdeauna avea ceva duios, o tonalitate catifelată, ca şi cum ai fi trecut arcuşul pe o coardă de violoncel. Uneori însă această calitate se accentua şi trezea în sufletul ascultătorului un sentiment dulce, plăcut, care-i alina supărările; mie, cel puţin, îmi aducea această alinare.

— Nu înseamnă că nu trebuie să-ţi fie frică, să ne înţelegem. Numai că ar fi trebuit să fi cunoscut frica

dinainte, mai de demult, să ţii seama şi să ai nevoie de ea ca de aer, şi de asemenea să-i faci pe alţii să-ţi ştie de frică. S-o inspiri şi s-o ai, tot timpul, aşa funcţionează invariabil lumea, lucru de care am uitat. E ceva natural în alte părţi, unde oamenii sunt cu ochii în patru. Aici însă nimeni nu trăieşte cu luare aminte şi ni se închid ochii de toropiţi ce suntem, totul ne ia prin surprindere şi când se întâmplă nu ne vine să ne credem ochilor. Frica retrospectivă nu foloseşte la nimic, nici măcar cât cea anticipată. Nu înseamnă că asta îţi e de mare folos, dar cel puţin te pune în stare de veghe, dacă nu de apărare. Întotdeauna e mai bine să te ştie de frică. Hai, vino, o să-ţi arăt câteva scene, n-o să ţină mult. O să derulez banda mai repede peste unele, pe sărite.

M-a servit cu un păhărel de porto din carafă fără să mă consulte – poate s-a gândit că aveam nevoie ca să înfrunt lecţia deloc plăcută pe care o pregătise –, şi-a luat paharul, iar eu l-am luat pe al meu la îndemnul lui – a făcut un dublu gest, cu capul şi cu un deget –, şi m-a condus într-o cameră mai mică pe care a deschis-o cu o cheie din brelocul lui. M-am întrebat cine mai locuia în casa aceea, de nu voia Tupra să intre acolo fără permisiunea lui sau fără să fie însoţit de el, poate că nu era decât femeia de serviciu. A aprins câteva lămpi. Era un fel de cabinet care mi-a amintit îndată de biroul lui din edificiul fără nume, plin de cărţi scumpe ca acelea din salon sau chiar mai scumpe – poate bijuteriile lui de bibliofil; nu avea în schimb nici un tablou, numai desenul înrămat al unui bust de militar cu mustaţa uşor răsucită, poate vreun idol al lui din MI6 sau cum s-o fi numit înainte, după prima ochire mi s-a părut din Primul Război Mondial, sau cel mai târziu din anii douăzeci; mi-am spus că nu putea să fie un strămoş de-al lui, un Tupra, căci purta uniformă britanică de ofiţer, n-am putut să disting rangul. Mai era o masă şi pe ea un calculator; un fotoliu cu rotile în spatele mesei, pesemne acolo se retrăgea Reresby ca să lucreze; două *poufs*. Cu o lovitură de picior le-a aşezat în faţa unui dulap scund, după care a deschis uşiţele de

lemn, lăsând la vedere televizorul dinăuntru; era camuflat în mod absurd, ca minifrigiderele din unele hoteluri cu pretenţii care parcă se ruşinează de ele. Mi-a făcut semn să iau loc pe unul dintre ele şi eu m-am aşezat. S-a dus până la masă, i-a dat ocol şi a scos din fundul unui sertar, pe care l-a deschis tot cu o cheie, un DVD. Apoi a introdus discul în el. A luat loc în celălalt *pouf*, în stânga mea, aproape în rând cu mine dar puţin mai înapoi, încât eu îl simţeam în spatele meu, stând amândoi foarte aproape de ecranul încă albastru, eu ceva mai aproape, a luat telecomanda, iar eu trebuia să mă uit cu coada ochiului ca să-l zăresc şi să întorc capul ca să-i surprind expresia. Fiecare îşi ţinea paharul în mână, el a făcut totul cu o singură mână, sau cu piciorul, cum am spus.

— Ce, ce-o să vedem, ce vrei să-mi pui? l-am întrebat cu un amestec de nerăbdare şi degajare. Doar n-o să-mi pui un film? Nu e tocmai ora potrivită.

Încă nu-mi era frică, fiindcă mă stăpâneau iritarea şi oboseala, mi se părea puţin probabil să-mi poată alunga ceva somnul. Şi apoi văzusem destule lucruri neplăcute şi instructive de voie, de nevoie, în seara aceea, şi nu pe un ecran, ci în realitatea palpabilă şi respirabilă, chiar lângă mine, aveam încă în suflet, deşi atenuată, spaima de spada care atârna deasupra capului acelui nătărău, şi în creierul meu încă răsunau gândurile inutile care mă năpădiseră: „O să-l omoare, nu, nu se poate, n-o s-o facă, ba da, o să-l decapiteze chiar aici, o să-i despartă capul de trup, aprins de mânie cum e, şi eu nu-l mai pot împiedica s-o facă, fiindcă lama o să cadă îndată şi e cu două tăişuri, e ca un trăsnet fără tunet care despică pe tăcute, o să-l sfârtece negreşit“. Nu credeam că am să pot vedea ceva mai rău, şi de altfel orice ar fi putut pune Tupra în faţa ochilor mei ar fi fost ceva petrecut de mult, ceva care se încheiase iremediabil, ceva filmat, în care intervenţia mea n-avea nici o importanţă. Nu exista cale de întoarcere, la fiecare vizionare filmul rămânea acelaşi. Însă pesemne că am simţit teama, aprehensiunea, înfiorarea, spaima

din clipa în care glasul lui Tupra devenise mai grav ca de obicei şi-mi iscase o îngrijorare apăsătoare, fără motiv şi fără rost, ca neliniştea pe care ţi-o trezeşte muzica atunci când e tristă, fără să existe vreo raţiune obiectivă – violoncelul sau vioara sau viola da gamba sunt, la urma urmei, simple note, sau uneori un pian –, de parcă el intrase dinainte în atmosfera dezastrelor retrospective care totuşi pot fi reproduse şi readuse în prezent de nenumărate ori, fiind înregistrate, şi despre care eu n-aveam cunoştinţă, ba chiar nici nu bănuiam că există.

— Ce-o să vezi acum e secret. Să nu vorbeşti niciodată despre materialele astea sau să pomeneşti de ele faţă de cineva, nici măcar faţă de mine dincolo de seara asta, fiindcă mâine trebuie să uiţi că ţi le-am arătat. Sunt filmări pe care le păstrăm cu gândul că poate o să avem nevoie de ele cândva. – „Pentru orice eventualitate“, mi-am spus, „asta e deviza muncii noastre, pe cât se pare“. – Sunt în ele lucruri ruşinoase sau stânjenitoare, delicte care n-au fost denunţate, nici urmărite, săvârşite de indivizi importanţi contra cărora nu s-au luat măsuri şi nu s-au declanşat acţiuni fiindcă nu s-ar scoate nici un folos de pe urma lor sau nu e oportun sau nu e momentul sau s-ar câştiga prea puţin. E mult mai profitabil să le ai, să le păstrezi, să poţi trage un folos mai târziu, de pe urma unora s-ar putea obţine mult. Asta dacă rămân aici îngropate şi nu le vede nimeni; în afară de noi, se înţelege. De pe urma altora s-a şi obţinut, şi încă mult, iar foloasele posibile sunt inepuizabile, fiindcă nu distrugem niciodată materialul şi nu-l încredinţăm nimănui, îl arătăm doar la nevoie celor care apar în el, celor interesaţi, dacă n-au încredere în noi sau nu cred ca există asemenea înregistrări şi vor să se convingă cu ochii lor. Nu trebuie să vină aici, fii fără grijă (persoanele care au venit aici le poţi număra pe degete), acum se fac uşor cópii şi le putem arăta pe telefonul mobil, sau le trimitem. Aşa că discurile astea sunt o comoară: cu ele poţi să convingi, să descurajezi, să câştigi sume importante, poţi să determini retragerea unui

candidat nedorit, să astupi gura cuiva, să obţii concesii şi acorduri, să dejoci manevre şi conspiraţii, să amâni sau să atenuezi conflicte, să provoci incendii, să salvezi vieţi omeneşti. N-o să-ţi placă ce-o să vezi în ele, dar nu le dispreţui şi nu le condamna. Ia aminte la cât valorează şi pentru ce sunt atât de valoroase. Şi la serviciile pe care le aduc, la binele pe care-l fac uneori ţării. – Folosise aceeaşi expresie la puţin timp după ce ne cunoscuserăm, la cina cu gustări reci pe care o dăduse Wheeler la Oxford, când îl întrebasem despre activităţile lui şi el fusese lunecos în răspuns: „Să negociez a fost întotdeauna cea mai mare iscusinţă a mea, în diferite domenii şi împrejurări. Ba chiar am adus servicii ţării mele, cu toţii trebuie să încercăm să facem asta, nu-i aşa? Chiar dacă e un serviciu mărunt şi e însoţit adesea de folosul personal“. Acum pomenise din nou de ţară, folosind cuvântul *country*, care putea la fel de bine să însemne „patria“ în limba mea şi, din pricina istoriei noastre şi a evenimentelor încă recente, în limba mea a devenit un cuvânt neplăcut şi primejdios care spune multe în sens negativ despre cei care-l folosesc; echivalentul lui englezesc e lipsit cel puţin de încărcătura lui emotivă şi de pompa lui, e un echivalent imperfect. „Ţara“, ţara, e ciudat. Tupra uitase din nou că ţara lui nu era totuna cu a mea, şi că eu nu eram britanic, ci spaniol, probabil un spaniol de nimic. De data asta am fost cel mai aproape să cred că-i câştigasem încrederea fără ca el să-şi fi dat seama, adică fără să fi intervenit în vreun fel decizia lui de a mi-o acorda: când a pierdut din vedere, la orele acelea târzii ale serii, în casa lui în care intra foarte puţină lume, în faţa ecranului încă alb, pregătindu-se să-mi arate imaginile pe care le păstra pentru sine, că eu îl slujeam pe el când mergeam la slujbă, pentru un salariu, dar nu slujeam acel *country* al său. Nici măcar pe al meu, desigur. În ceea ce-l priveşte, era imposibil să ghiceşti până unde aducea servicii mărunte sau majore ţării lui ori îşi urmărea mai întotdeauna propriile foloase. Poate că deveniseră lucruri imposibil de despărţit în capul lui.

A adăugat: Pregăteşte-te, îi dăm drumul. Să nu sufli nici un cuvânt, e limpede?

Şi l-a pornit din telecomandă.

Ceea ce am văzut în continuare n-ar trebui povestit, şi oricum eu trebuie s-o fac numai pe frânturi. În parte fiindcă unele scene mi le-a derulat foarte repede, cum mă anunţase, şi din fericire am luat cunoştinţă de ele doar pe jumătate, dar întotdeauna îndeajuns şi chiar mai mult decât aş fi dorit; în parte fiindcă în unele momente – unul, două, trei, patru; şi cinci – am întors capul sau am închis ochii, şi de vreo două-trei ori mi-am dus mâna la ochi în chip de vizieră, la înălţimea sprâncenelor, cu degetele pregătite, pentru a putea să văd sau să nu văd ceea ce vedeam. Dar am văzut sau am întrevăzut îndeajuns din fiecare filmare sau episod, fiindcă pe deasupra Reresby îmi cerea stăruitor să-mi ţin privirea aţintită la ecran. („Nu, nu întoarce capul, suportă, priveşte, nu-ţi pun imaginile astea ca să-ţi fereşti privirea, nu te ascunde“, îmi poruncea când eu mă sustrăgeam într-un fel sau altul de la vizionare, „şi spune-mi acum dacă ţi se mai par atât de cumplite scenele la care ai asistat mai înainte, spune-mi dacă am exagerat, spune-mi dacă le mai dai atâta importanţă“; prin „înainte“ se referea la ce păruse că are să se întâmple ori făcuse el să se întâmple în cabina de toaletă pentru infirmi, în prezenţa mea şi în faţa neputinţei mele, sau în faţa pasivităţii mele sau a fricii mele, sau a laşităţii mele pur şi simplu.) În parte, în sfârşit, fiindcă n-am curajul să povestesc sau nu sunt în stare s-o fac, nu aşa cum ar trebui.

Pe măsură ce priveam şi întrevedeam şi vedeam, s-a strecurat în mine o otravă, şi dacă folosesc cuvântul acesta, otravă, nu o fac din uşurătate şi nici întru totul metaforic, ci pentru că s-a strecurat în mintea mea ceva care nu mai ajunsese niciodată acolo şi mi-a provocat instantaneu senzaţia că mă îmbolnăvesc treptat, că mă cuprinde ceva străin de corpul meu şi de vederea mea şi de conştiinţa mea, era cu adevărat o inoculare, şi cuvântul acesta din urmă e foarte precis, etimologic vorbind, deoarece cuprinde

termenul latin „*oculus*“, din care de fapt provine, şi pe acolo pătrundea neaşteptata şi noua mea suferinţă, prin ochii care absorbeau imagini şi le înregistrau şi le reţineau, şi n-aveam să le pot şterge cum se şterge sângele de pe podea, şi cu atât mai puţin puteam să nu le fi văzut. (Poate, cel mult, când s-ar fi vindecat, m-aş fi putut îndoi de acele imagini: când ar fi trecut peste ele timpul care nivelează şi estompează şi amestecă totul.) Aşa că s-a strecurat în mine, ca printr-un ac de seringă, ceva ce îmi era complet străin şi necunoscut, ceva ce nu prevăzusem şi nu concepusem, nici măcar nu visasem, şi de atât de dinafară venea totul, încât nu-mi folosea la nimic faptul că citisem în presă despre cazuri asemănătoare, care întotdeauna ţi se par îndepărtate şi exagerate, sau în romane, nici faptul că le văzusem în filme, în care nu credeam niciodată pe deplin fiindcă în fond ştim că sunt o ficţiune, oricât ne-ar impresiona personajele şi ne-am identifica cu ele. Totuşi primele scene pe care mi le-a arătat Tupra pe ecran au avut un înşelător element de comic, şi din pricina asta nu mi-a fost greu să glumesc şi să-l întreb (dacă ar fi început cu următoarele, cu siguranţă aş fi amuţit din capul locului):

— Ce-i asta? Porno?

Şi întrebarea mea a fost ca şi cum i-aş fi dat lui Reresby încuviinţarea de a mă instrui până unde voia el – întotdeauna puţin, concis – pe marginea acelei înregistrări iniţiale şi de asemenea pe marginea celorlalte sau a celor mai multe dintre ele, fiindcă asupra a două sau trei a păstrat o tăcere ciudată şi completă – sau poate era semnificativă –, ca şi cum nu se putea spune nimic despre ele.

— Nu cu intenţie. Nici ca rezultate, mi-a răspuns foarte rece, semn că nu-i făcuse plăcere comentariul meu. Femeia asta deţine o funcţie înaltă în Partidul Conservator, aripa cea mai veche, în ziua de astăzi cu mari expectative de ascensiune, ca o contrapondere liniştitoare pentru alegătorii cei mai rigizi; şi cum perorează împotriva degradării moralei şi a moravurilor, împotriva dezmăţului sexual cu toate

implicaţiile lui, e interesant să vedem ce face în acest film, şi cândva s-ar putea trage un folos dac-o facem să-l vadă. Soţul ei nu ştie nimic de asta.

Scena nu avea prolegomene, vreau să spun că probabil montajul se făcuse pornind de la lucrurile fundamentale şi nimic mai mult, sau de la momentul esenţial, ceea ce am regretat destul de mult, fiindcă mi-ar fi plăcut să ştiu de unde pornise totul, ce i se propusese sau cum se ajunsese la asta, cei doi tipi care – montajul te introducea *in medias res*, insist – o făcuseră *sandwich*, tustrei îmbârligaţi pe o mochetă verde cam decolorată, sau poate era vina filmării de calitate îndoielnică, deşi destul de clară pentru ca eu s-o recunosc pe deţinătoarea înaltei funcţii amintite, adică să-mi aduc aminte că o văzusem la televizor, în buletinele de ştiri sau la emisiunile cu temă politică. Îmi aminteam până şi glasul ei, care semăna cu şuieratul vântului sau cu un uscător de păr, era una dintre acele persoane care, chiar dacă vor, nu pot sau nu ştiu să vorbească potolit, nici să facă cea mai scurtă pauză, un chin pentru apropiaţii lor. Din fericire înregistrarea n-avea sunet, fiindcă altfel, judecând după gesturile ei de extaz îndoit sub opintelile simultane ale celor doi tipi, din faţă şi din spate – sau erau intermitente, sincronizarea era defectuoasă, şi din când în când se producea o dezasamblare –, gemetele ei ni s-ar fi părut un urlet de furtună sau un zgomot de ferăstrău. Cei doi ipochimeni aveau mutre de funcţionari, în măsura în care îmbrăcămintea lor sumară îngăduia asemenea supoziţii, şi nici unul nu era foarte tânăr, nici prea suplu, iar unul dintre ei – cu pantalonii doar descheiaţi, amănunt ce denota mai curând lenea decât graba – purta nişte bretele foarte strânse pe torsul gol, care-i confereau un aer incongruent, de parcă ar fi fost un amestec neverosimil de amploaiat şi măcelar. Cât despre femeie, să fi avut în jur de patruzeci de ani, rămăsese cu fusta pe ea, devenită o simplă centură boţită, nu era prea atrăgătoare, în pofida remarcabilului său piept dezgolit, care nu suferise nici o operaţie. Ar fi putut să se afle într-o

cameră de hotel sau într-un birou, câmpul vizual redus nu-ţi îngăduia să-ţi dai seama, aparatul de filmat era îndreptat exclusiv spre personajele implicate în încleştarea desfrâului, cei doi erau fără îndoială nişte depravaţi patentaţi, o dovedeau din plin. Semăna cu un film porno cu buget mic şi interpreţi amatori. Cine şi cum filmase scena era desigur o necunoscută, însă azi poate s-o facă oricine, până şi cu un telefon mobil, ba chiar fără să fie de faţă, de la distanţă, astfel că nimeni nu e scutit de a fi surprins în situaţiile cele mai intime sau cele mai scandaloase.

Tupra a derulat pe repede înainte după un minut sau chiar mai puţin, şi i-am mulţumit, nu merita să te uiţi la toată risipa aceea de energie pentru un final fără surprize. Am reuşit să surprind pe faţa femeii cu funcţie înaltă o expresie de plăcută descumpănire la încheierea partidei, de parcă şi-ar fi spus: „Ce grozav, cum am fost în stare s-o fac şi pe asta! Trebuie să încerc din nou, să văd dacă e într-adevăr aşa de grozav“. Poate că era prima dată când făcea ceva atât de îndrăzneţ. Atunci şeful meu a lăsat din nou filmarea să se deruleze la viteza normală, ca să treacă imediat la al doilea episod, de data aceasta cu sunet, care înfăţişa doi actori cunoscuţi şi un al treilea individ, pentru mine anonim, care spunea tot felul de tâmpenii printre accese de râs silit şi trăgând pe nas cocaină într-un salon, pe o sofa, cu liniile pregătite pe măsuţa joasă, destul de consistente, le făcea să dispară de parcă ar fi sorbit dintr-un pahar.

— Nu ştiu cine-i tipul ăsta, am spus arătându-l pe cel din dreapta şi dându-i de înţeles lui Tupra că recunoscusem cele două astre juvenile.

— Un membru al familiei regale. Foarte îndepărtat pe linia de succesiune, cu totul secundar. Ne-ar fi prins de minune să fi fost unul mai important, mai apropiat, a spus şi a accelerat din nou derularea imaginilor, erau anoste, totul se reducea la hohote nătânge şi la consumul nesăbuit al prafului alb.

Comentariul acela m-a făcut să mă întreb de ce i-ar fi prins de minune (luam acel „nouă“ mai curând

ca o referire la cei din MI6 sau la ansamblul Serviciilor Secrete decât la grupul nostru) să consume cineva droguri, să comită un adulter, să fie corupt sau să săvârşească un delict. Ar fi trebuit să se bucure că rudele apropiate ale Reginei nu căzuseră pradă cocainei, ca cei trei.

— Nu înţeleg, mi-am exprimat eu nedumerirea. De ce v-ar fi prins bine? Şi mi-am dat seama pe loc că nu mă inclusesem şi pe mine printre aceia.

Tupra a îngheţat imaginea ca să-mi răspundă.

— Ce întrebare naivă, Jack! Mă dezamăgeşti uneori. Nouă întotdeauna ne prinde bine aşa ceva, dacă e vorba de cineva cu oarecare importanţă, cu greutate, cu capacitate de decizie, cu nume şi influenţă. Cu cât are mai multe pete şi cu cât sunt mai negre, cu atât mai bine pentru noi. Cum prinde bine orişicui, pe de altă parte, când e vorba despre cei care se află în preajma lui. Pe tine te interesează ca vecinul tău să-ţi fie dator, sau să-l fi prins pe picior greşit şi să-l ai la mână, şi atunci să poţi să dai în vileag totul sau să-i faci hatârul de a ţine totul sub tăcere. Dacă oamenii n-ar călca legile, dacă n-ar încerca să ocolească normele şi n-ar săvârşi niciodată mişelii sau erori, noi n-am obţine nimic, ne-ar fi foarte greu să dispunem de o monedă de schimb şi aproape imposibil să le stăpânim voinţa, să-i silim să facă ce vrem noi. Ar trebui să recurgem la forţă şi la ameninţarea fizică, şi stilul acesta e desuet, se tot încearcă de o vreme să se renunţe la el, nu poţi să ştii dacă ieşi basma curată din aşa ceva sau dacă te trezeşti târât în judecată şi osândit. Indivizii cu adevărat puternici pot să-ţi complice viaţa şi să te facă să-ţi pierzi slujba, pot să-şi pună în mişcare relaţiile şi până la urmă să te distrugă. Cu oamenii mărunţi poţi să procedezi aşa, desigur, ca bunăoară cu prietenul tău Garza. Cu ăştia stilul e încă în vigoare şi nici nu există altul mai eficient, te asigur. Ăştia nici nu crâcnesc. Dar cu ceilalţi există întotdeauna un risc. Pe ei nu-i poţi cumpăra nici cu bani, pentru că au şi ei destui. În schimb, mai toţi sunt în stare să cântărească lucrurile şi să-şi facă

socotelile, să recurgă la raţiune, să vadă ce pot obţine din orice situaţie. Tu ştii până unde pot fi ascunse lucrurile, n-am cunoscut niciodată pe cineva care să nu fie dispus să cedeze, mai mult sau mai puţin, când e vorba să se ţină sub tăcere ceva, să nu se afle, sau cel puţin să nu ajungă la urechile cuiva anume. Cum să nu ne prindă bine ca oamenii să fie slabi sau josnici sau lacomi sau fricoşi, să cadă în ispite şi să facă un pas greşit, ba chiar să fie părtaşi la crime sau să le săvârşească? E baza muncii noastre, e substanţa ei. Ba mai mult: este fundamentul statului. Statul are nevoie de trădare, de corupţie, de înşelăciune, de delicte, de ilegalităţi, de conspiraţii, de lovituri sub centură (în schimb, de eroism are nevoie doar în doze foarte mici şi arareori, pentru contrast). Dacă acestea n-ar exista, sau nu în cantităţi suficiente, ar trebui să le încurajeze, şi chiar o face. De ce crezi că se creează din ce în ce mai multe delicte noi? Ceea ce înainte nu constituia un delict începe să fie considerat astfel, pentru ca nimeni să nu fie curat. De ce crezi că ne amestecăm în toate şi reglementăm totul, până şi lucrurile inutile sau care nu ne privesc? Avem nevoie de violarea normelor, de nesocotirea lor. La ce ne-ar folosi legile, dacă nimeni nu le-ar călca? Fără asta n-am scoate-o la capăt. N-am putea nici să ne organizăm. Statul are nevoie de infracţiuni, asta o ştiu şi copiii, chiar dacă nu ştiu că o ştiu. Suntem educaţi să intrăm în joc şi să colaborăm de la început, şi suntem prinşi în el până în ultimul ceas al vieţii, ba chiar şi după ce murim. Socotelile nu se încheie niciodată.

Eu îmi suceam puţin gâtul ca să-l privesc din când în când cu coada ochiului, totuşi Tupra, tolănit în fotoliul tras mai în spate decât al meu, vorbea de undeva de acolo. Glasul lui ajungea la mine foarte apropiat şi foarte lin, era ca o bolboroseală gravă, n-avea de ce să vorbească mai tare, în jurul nostru domnea tăcerea. Acel „noi“ de mai înainte („lucrurile care nu *ne* privesc“) fusese mai amplu decât cele de până atunci, se simţea parte componentă a statului, reprezentant al lui, poate chiar paznic, poate slujitor

al patriei, în pofida tendinţei lui de a-şi urmări, înainte de orice, folosul propriu. Mi-am spus că era el însuşi în stare să trădeze, chiar dacă ar fi făcut-o numai ca să aprovizioneze ţara, să-i satisfacă nevoile.

— Statul are nevoie de trădare? l-am întrebat oarecum surprins (dar nu prea mult, fiindcă începeam să prind înţelesul).

— Desigur, Jack. Mai ales pe timp de asediu, de invazie sau de război. Şi asta se comemorează cel mai mult, asta uneşte cel mai mult, de asta îşi aduc aminte naţiunile după trecerea veacurilor. Ce ne-am face fără trădare?

Mi-am spus că poate îi fusesem util fără să vreau atunci, în calitatea lui de om de stat, când îl trădasem cu interpretarea lui Incompara, dar asta nu m-a ajutat să consider că datoria mea fusese ştearsă. Fără îndoială din pricina asta, în parte, eram atât de îngăduitor cu el – puteam oricând să plec –, atât de amabil sau atât de puţin sever, sau cel puţin aşa credeam, cu privire la supărarea care încă nu-mi trecuse şi la hotărârea pe care o luasem, chiar dacă nu eram sigur că-şi dăduse seama cât de neclintit eram în hotărârea mea. Şi de asemenea, de bună seamă, din pricină că ne simpatizam, uneori fără voia mea, cine ştie dacă nu şi a lui, domnişoara Pérez Nuix era prea optimistă. În seara aceea Tupra îmi pusese la încercare simpatia pentru el, şi o punea în continuare, cu proiecţia filmelor.

A tăcut brusc şi a apăsat imediat pe buton. Scena anterioară s-a încheiat curând şi pe ecran a apărut una nouă, iar odată cu ea am simţit că mi se strecoară otrava în suflet. Doi indivizi în tricou, pantaloni de camuflaj şi cu bocanci, pesemne soldaţi, îl ţineau pe un al treilea, cu glugă pe ochi, aşezat pe un taburet şi legat de mâini şi de picioare. Avea sonor, dar singurul sunet care se auzea era un gâfâit exagerat, al deţinutului, de parcă atunci ar fi terminat o cursă de cinci sute de metri sau ar fi avut un atac de angoasă ori de panică. Era din ce în ce mai angoasantă respiraţia aceea puternică şi iute şi parcă imposibil de oprit, se prea poate să fi fost provocată de frică, să fii legat şi să nu vezi nimic îţi poate băga în oase frica de orice clipă care urmează, şi nu poţi opri perindarea clipelor. O lumină puternică venea de sus, dintr-un punct din afara cadrului – cu siguranţă o lampă atârnată de tavan – şi îi dezvăluia pe cei trei bărbaţi, sau mai bine zis pe cei doi îmbrăcaţi în costume de camuflaj, nu tot timpul, se tot învârteau în jurul celui cu gluga pe ochi şi din când în când căpeau pe umbra lui. Dincolo de acel fascicol de

lumină, în fundalul imaginii erau încă două sau trei persoane, înşiruite cu spatele la perete şi cu braţele încrucişate, dar nu li se distingeau feţele, abia dacă li se ghiceau trăsăturile aflate în penumbră. Soldaţii şi-au potolit vânzoleala şi l-au apucat cu brutalitate pe deţinut, silindu-l să se ridice şi să se suie în picioare pe taburet, l-au ajutat să se urce. I-am văzut cum îi puneau ştreangul, deşi capul bărbatului cu glugă ieşea acum din cadru – planul era nemişcat, aparatul era probabil fixat pe trepied –, totul te făcea să presupui că i-l petrecuseră în jurul gâtului şi că era prins de o grindă sau de o bară orizontală aflată aproape de tavan, fiindcă unul dintre bărbaţii cu tricou a izbit cu bocancul în taburet şi victima a rămas atârnată cu picioarele în aer, chiar dacă erau foarte aproape de podea, asistam la o spânzurare.

M-am înfiorat, poate că am început să gâfâi fără să vreau, m-am întors către Tupra şi i-am spus alarmat:

— Ce-i asta?

În căderea lui deţinutul probabil că izbise sau mai curând atinsese lampa invizibilă, fiindcă fascicolul de lumină s-a clătinat uşor câteva clipe.

— Nu întoarce capul, uită-te mai departe, nu s-a terminat, mi-a răspuns Tupra poruncitor. Şi mi-a dat cu vârful degetelor peste cot, de parcă aş fi fost un copil neascultător.

Când mi-am aţintit din nou ochii la televizor, am mai putut să văd picioarele spânzuratului, care se zbăteau în aer în căutarea unui punct de sprijin, în timp ce gâfâiala lui se preschimba într-un soi de grohăit gutural, dar era ceva care nu pornea, care se înăbuşea. Totuşi picioarele au găsit ce căutau: unul dintre bărbaţii cu haine de camuflaj i le-a cuprins zdravăn şi i le-a ridicat cât a putut de mult, iar celălalt a luat taburetul şi i l-a aşezat sub tălpi. După ce s-a stabilizat astfel, i-au scos funia din jurul gâtului şi l-au ajutat să coboare pe podea. L-au îmbrâncit, silindu-l să se aşeze şi cei doi soldaţi au început să dea din nou târcoale prizonierului, care acum tuşea, era probabil congestionat. De data asta cizmele scurte făceau mai mult zgomot, ca şi cum ar

fi călcat în cadenţă şi ar fi bocănit înadins, ca să producă sunetul acela ameninţător, aminteau de răpăitul de tobe care anunţă la circ apropierea unui moment de risc sporit, sau în arenă sacrificarea multaşteptată a taurului. După vreo treizeci de secunde – sau poate au fost nouăzeci – au reluat operaţiunea, adică l-au urcat din nou pe taburet pe bărbatul cu gluga pe ochi şi au simulat spânzurarea, sau mai bine zis au început de fapt să-l spânzure iarăşi – au răsturnat taburetul şi au aplicat aceeaşi metodă – şi după puţin timp s-au oprit. De data asta deţinutul şi-a pierdut un pantof pe când se legăna în aer, poate că supliciul ţinuse puţin mai mult decât prima oară. Erau pantofi obişnuiţi, vechi, cu şiret, dar acum şireturile erau scoase. Nu purta ciorapi. „Asta seamănă cu ce a făcut Tupra în cabina de toaletă“, am reuşit să-mi spun tulburat. „Când a ridicat şi a coborât spada şi apoi a ridicat-o şi a coborât-o din nou. De fiecare dată eu habar n-aveam dacă urma să-i taie capul zevzecului, iar acum, chiar dacă ce-mi arată el s-a încheiat şi pe deasupra acţiunea poate fi oprită pe video, sau chiar poate fi amânată pe altă dată, ca şi cum ar fi indiferent când o urmăreşti (scena rămâne acolo şi nu se va schimba niciodată), în clipa asta eu nu ştiu dacă soldaţii o să-l spânzure pe nenorocitul ăla într-una din simulările astea animalice, şi eu vreau să ştiu neapărat, chiar dacă e vorba despre un necunoscut pe care nici măcar nu l-am văzut la faţă. Şi dacă nici el nu ştia, atunci lucrurile nu aparţineau trecutului. Pesemne că nu era un bărbat tânăr, judecând după pantofii ăştia maro ca nişte bărci.“ I-au pus în picior pantoful care-i căzuse înainte de a-l sili să se aşeze din nou, taine ale minuţiozităţii şi ordinii. Unul dintre soldaţi şi-a făcut vânt cu mâna, agitând-o de sus în jos în dreptul nasului, de parcă ar fi ajuns deodată la el un miros îngrozitor provenind de la spânzurat. Continuau să tacă, nimeni nu scotea o vorbă, nici măcar spectatorii cufundaţi în întuneric, şi asta cu siguranţă sporeşte frica celui care nu poate să vadă şi e imobilizat, mai mult decât glasurile aspre şi înjurăturile, cu condiţia

să nu fie spuse într-o limbă necunoscută, căci pesemne te înspăimântă şi mai tare să nu înţelegi ce ţi se spune, dacă te afli într-o situaţie în care viaţa ta atârnă de un fir de păr.

Au repetat operaţiunea a treia oară, totul era identic, capul deţinutului în afara cadrului şi apoi apariţia lui lângă ştreangul întins, trupul care cade ca un bolovan de la mică înălţime, ca să nu se rănească în cădere, fascicolul de lumină legănându-se câteva clipe în urma unei atingeri ori poate a balansului, probabil că a doua şi a treia oară l-au ţinut mai puţine clipe spânzurat, chiar dacă s-ar putea să mă fi înşelat din pricina neliniştii care pusese stăpânire pe mine şi să mi se fi părut mai lungi. Victima era probabil tot mai slăbită după fiecare dintre acele sumbre glume de prost gust, care-l lăsaseră sleit de puteri şi cu inima zdrobită. Bine cel puţin că nu i se rupsese traheea, ar fi fost fatal, bărbaţii în costume de camuflaj avuseseră grijă să nu se întâmple aşa ceva, erau bine antrenaţi, sigur ştiau în ce moment ar fi fost prea târziu să mai intervină, şi la urma urmei nu era ceva foarte grav, mi-am spus, dacă întreceau măsura şi omul rămânea lat pe podea, probabil că nu ştia nimeni de ce soartă avusese parte, nici măcar unde ajunsese. Păreau cu toţii relativ liniştiţi, şi călăii, şi martorii, sârguincioşi şi concentraţi dar fără pic de înverşunare, de parcă ar fi dus la îndeplinire sau ar fi asistat la o formalitate neplăcută, dar la urma urmei o formalitate şi nimic mai mult.

Tupra a îngheţat imaginea cu deţinutul dezlegat şi cuprins de un acces de tuse, abia ţinându-se pe picioarele slăbite, şi de data asta nu l-au mai ajutat să se aşeze. Gluga neagră îi acoperea ochii, avea o singură deschizătură în dreptul gurii şi al foselor nazale (însă pe gură îi lipiseră un leucoplast), în dreptul ochilor nu era nici o deschizătură. Dădeau impresia că se pregătesc să-l ia pe sus, poate ca să-l ducă înapoi în celulă, poate la infirmerie. Încetul cu încetul reîncepea să respire normal.

— Ei, l-ai văzut? m-a întrebat Tupra, şi în tonul lui am perceput o excitare amuzată, inexplicabilă pentru

mine, eu începeam să simt efectele otrăvii.

— Ce faci? i-am răspuns. Vreau să văd cum se termină, dacă-l lichidează pe nefericitul ăsta.

— Episodul se încheie aici, nu mai e nimic, se trece la alta. Aşadar, l-ai văzut? – *Did you see him?* aşa a spus, referindu-se prin urmare la cineva, şi pe deasupra de sex masculin, nu la un obiect, nici la un amănunt, nici la episod în sine, ar fi folosit *it* în toate trei cazurile.

— Pe cine? –*Whom?* am întrebat, poate făcându-mă vinovat de hipercorectitudine, cu forma asta a dativului, când s-ar fi cerut cazul acuzativ, altă taină a ordinii şi a meticulozităţii exagerate, roade ale tulburării care mă stăpânea.

Tupra a plescăit din limbă cu un dispreţ necontrolat.

— Şi în privinţa asta eşti greoi, Jack. Ia să vedem, la ce-ţi folosesc ochii? Ochiul e treaz şi surprinde tot. Altădată te descurcai mai bine, începi să-ţi pierzi facultăţile sau poate că eşti obosit. – Atunci a derulat invers, a căutat un moment de pe înregistrare şi s-a oprit la el, a făcut-o cu repeziciune şi îndemânare, era obişnuit să mânuiască înregistrări video. Era unul dintre momentele în care deţinutul cădea, funia se întindea, taburetul era izbit cu bocancul şi azvârlit cât colo, iar fascicolul de lumină legănându-se uşor timp de câteva clipe, fără prea multă forţă şi din ce în ce mai puţin, cu un balans tot mai mic. Două, cel mult trei balansări, dar în acea clipă cei trei indivizi din fundal apăreau luminaţi de fascicolul care se clătina, fusese o fracţiune de secundă, am aruncat o privire spre ei, nu izbuteam să-i disting prea bine, însă am putut totuşi să zăresc ceva familiar. – Ei, acum vezi?

— Aşteaptă, am răspuns încă nesigur, mijindu-mi ochii ca să văd mai bine. Aşteaptă.

Tupra n-a aşteptat, s-a folosit de zoom şi le-a mărit feţele într-o fereastră, avea un player de DVD cu funcţii pe care nu le cunoşteam, care nu existau la DVD-ul meu de la Madrid, iar la Londra nu cumpărasem altul mai performant. Şi atunci am văzut limpede cunoscutul chip pătrat şi ridat, familiar

pentru jumătate din omenire, cea care se uită la televizor şi citeşte presa, cu ochelarii lui inconfundabili şi aspectul lui de medic sau chimist german, sau mai curând de medic sau chimist sau om de ştiinţă nazist, ori de câte ori îl văzusem pe ecran sau în fotografii îmi venise îndată să mi-l închipui cu halat alb în jurul cravatei, ba mai mult, faţa lui cerea imperios, avea nevoie de acest halat alb, era o incongruenţă faptul că nu purta halat alb. Ca toţi politicienii şi liderii democratici din lumea de astăzi, el negase public de nenumărate ori că ar avea de a face, că ar fi dat ordine, că ar fi aprobat sau ar fi consimţit sau că ar fi fost la curent cu practici ca aceea şi chiar cu altele mai puţin brutale, cele umilitoare şi nimic mai mult. Nimeni în lumea de afară nu ştia ce ştiam eu acum: că, departe de a fi neştiutor cum susţinea, asistase, cel puţin o dată, la tripla spânzurare pe jumătate a unui individ cu mâinile şi picioarele legate, şi că făcuse asta stând cu braţele încrucişate, impasibil, aşezat comod, cu rolul de maximă autoritate prezentă, la fel cum ar fi fost în orice alt loc în care s-ar fi aflat. Tupra spusese foarte bine, acele înregistrări nu puteau să fie văzute de oricine (un ziarist ar fi sărit în sus de bucurie). Şi dacă le ţineau ascunse ca pe o comoară era pentru că în ele era surprins – şi imaginile puteau fi reluate la nesfârşit – vreun individ faimos, sau puternic, sau bogat, sau cu prestigiu, sau cu influenţă. Deschide ochii bine! Eu uitasem de planul secund şi mă oprisem numai la acţiunea principală, cum aş fi putut să n-o fac! Poate pentru Tupra, în schimb, singurul lucru care conta era fundalul întunecat, sau clipa când se aprindea lumina. Sigur că el văzuse scena mai înainte, nu era luat prin surprindere. Atitudinea lui mi-a confirmat, în orice caz, că puţin îi păsa de posibila moarte a deţinutului şi că nici nu era un sadic. Cel puţin nu se bucura de suferinţa altuia, îl durea în cot de acele simulacre de spânzurare sau erau doar cadrul necesar pentru ceea ce îl interesa cu adevărat.

— Da, acum văd, am spus. Dar de ce păstrezi caseta asta? El e american, e aliat, e de-ai voştri. – Şi imediat mi-am dat seama că nu spusesem „de-ai noştri“, cum poate i s-ar fi părut logic lui Tupra şi ar fi fost de fapt în momentul acela, mi-am spus că mă aventurasem pe un teren mlăştinos fără să-mi dau seama. Da, eram înăuntru şi ştiam asta prea bine, eram în realitate într-o tabără, în pofida faptului că nu mă simţeam ca făcând parte din vreuna. Şi, ceea ce era şi mai neaşteptat şi ar fi fost de neconceput în urmă cu un an sau cu o jumătate de an: văzusem lucruri interzise pentru toţi ceilalţi ochi din lume, şi încă nu văzusem totul.

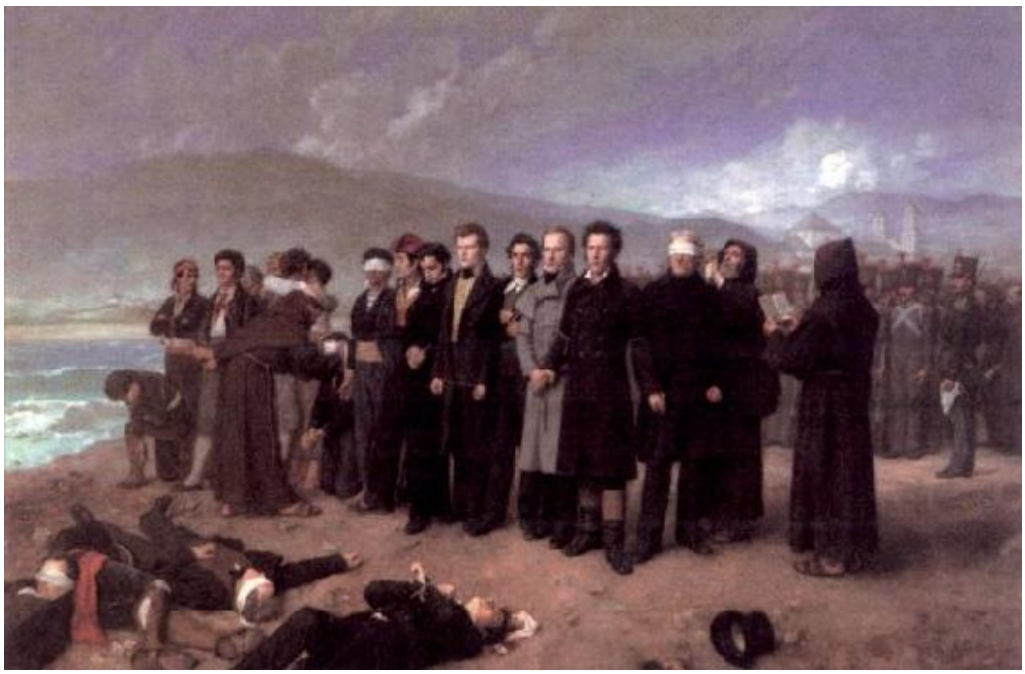
— Desigur. Dar ce importanţă are? Nu se ştie niciodată. – A sorbit din pahar, eu n-aveam deloc poftă să beau. A scos şi şi-a aprins un Ramses al II-lea. Mi-a oferit şi mie unul, când trabucul lui fumega, şi am acceptat, de tutun aveam poftă. – Nici măcar nu se ştie cine e de-ai noştri, ori dacă va fi şi mâine, nu merită să ne batem acum capul cu asta. Nici eu nu ştiu asta despre tine, nici tu despre mine. Hai să mai vedem ceva.

Şi sesiunea a continuat, injecţia cu otravă, în timp ce glasul lui lângă mine, puţin în spatele meu, răsuna din când în când într-un scurt comentariu sau în câte o observaţie, cam ca atunci când, în vechile sesiuni foto de altădată, cu aparat de proiecţie şi ecran, după un voiaj puţin obişnuit pe atunci – de exemplu, în copilăria mea –, turiştii, cei care le arătau rudelor şi prietenilor, situau fiecare diapozitiv în contextul lui şi dădeam explicaţii: „Aici suntem în punctul cel mai înalt din Empire State, zgârie-norul cel mai înalt din lume“, pe vremea când încă era; „vă ia ameţeala, nu-i aşa?“. Şi ce ameţeală, într-adevăr, ce ameţeală m-a cuprins văzând, rând pe rând, fiecare nouă scenă. Unele erau inofensive, tot felul de oameni surprinşi în timp ce săvârşeau acte sexuale normale, dar care dacă devin publice sau se desfăşoară sub privirile unor martori se transformă în chip ciudat în anomalii, mai ales când sunt săvârşite de personaje celebre, sau foarte serioase, trecute de o anumită vârstă sau

respectabile, întotdeauna există ceva silnic şi ridicol în sexul obiectivat, e greu de înţeles cum de există acum atâtea persoane care se filmează de plăcere, ca să se desfete pe urmă privind fără să se ruşineze zvârcolirile trupurilor aprinse de patimă. Sau indivizi care oferă şi acceptă şpaga, unii în bani peşin, printre care am recunoscut câţiva, spanioli sau mai ales spanioloaice, ce blondă prefăcută, însă toate aceste lucruri Tupra le derula foarte repede şi revenea la viteza normală numai când scena era violentă şi neobişnuită. Neobişnuită pentru mine, se-nţelege; nu pentru el; cine ştie dacă şi pentru Pérez Nuix şi Mulryan şi Rendel, se prea poate ca ei să nu fi văzut niciodată imagini ca acelea sau să le fi văzut de mult şi să le cunoască în cele mai mici detalii; cine ştie dacă şi pentru Wheeler, sau poate el văzuse altele asemenea cu grămada în tinereţea lui, şi nu pe ecran. Nu însă şi eu, eu nu văzusem niciodată o execuţie atundeva decât în filme, sau în vremea din urmă la televizor, chiar dacă acesta oferă ştiri, sunt la urma urmei la fel de fictive ca cinematograful, trei bărbaţi şi o femeie pe ţărmul mării, aşteptând liniştiţi în picioare, cu mâinile libere, erau osândiţi şi nu era nevoie să li se lege mâinile la spate, o lumină de revărsat de zori, mi-am adus aminte imediat de acest tablou impresionant care se află la Madrid, pictat de Gisbert dacă nu mă-nşel, execuţia lui Torrijos şi a tovarăşilor lui liberali la Málaga, se vedea nisipul şi se vedeau valurile, poate o frântură de peisaj în fundal şi grupul numeros al osândiţilor, şi când l-am căutat apoi pe internet, a doua zi dimineaţă, am văzut că erau şaisprezece dacă-i puneam la socoteală şi pe femeia şi pruncul pe care unul dintre ei îi îmbrăţişa, dar cu siguranţă că femeia şi pruncul se despărţeau pentru totdeauna de soţ şi tată şi n-aveau să-i împărtăşească soarta, în orice caz erau paisprezece şi încă patru căzuţi la pământ, legaţi la ochi şi lângă ei un joben pe care probabil că unul dintre morţi îl ţinuse pe cap până în ultima clipă a vieţii, ce-i lipseşte chelului, acolo au căzut cincizeci şi ceva în 1831 („Secerat în miez de noapte/cu ai săi viteji

tovarăşi“, mi-am amintit de balada lui Lorca şi am recitat versurile în minte), şase dintre ei îmbrăcaţi cu hainele lor cele mai bune, grupaţi la dreapta căpeteniei, trupa în partea stângă şi cel cu căciula frigiană parcă pusă în batjocură şi de prisos (până şi în moartea aceea care nu ţinea seamă de clase sociale), până şi cel cu ochelari din mijlocul grupului de bărbaţi, Torrijos trebuie să fie cel blond („generalul nobil, cu fruntea luminoasă“), sau nu, o fi cel cu cizmuliţe ce-i ţinea de mână pe doi dintre tovarăşii lui („Un viteaz între viteji/şi cu inimă de-oţel“), trădat la întoarcerea în ţară de guvernatorul oraşului Málaga („L-au atras viclenii-n cursă/şi s-a prăpădit viteazul“), stătuse fugar în Anglia câţiva ani, întotdeauna e primejdioasă întoarcerea în Spania, unde de azi pe mâine se schimbă atât de mult feţele oamenilor, chiar dacă ai fost un erou al Războiului de Independenţă („Blestematului viconte/care comanda plutonul/putrezi-i-ar mâna, Doamne,/ca pedeapsă-a mişeliei“), şi mai erau şi călugării nelipsiţi în momentele sumbre ale istoriei noastre (ori preoţi, ori măicuţe), unul dintre ei citind sau rugându-se şi alţi doi acoperind ochii osândiţilor, tustrei prevestitori de rele, plutonul de execuţie ceva mai în spate, în aşteptarea ordinului şi estompat („Norii grei s-au strâns grămadă/piscul nalt întunecându-l“), se prea poate ca cel care-l comanda să fi lăsat să-i cadă batista albă, ţinută până atunci în vârful sabiei, şi să răcnească: „Foc!“ (Şi în vuiet de talazuri/foc de arme se aude,/doborât pe plajă cade/cu trei rane sângerânde./Moartea, cât e ea de moarte,/zâmbet bărbătesc să-i şteargă/de pe buze tot nu poate“); mi-am adus aminte de asemenea de oamenii executaţi fără judecată sau după o farsă de proces tot pe plaja din Málaga de către cel care a cucerit-o un veac mai târziu, cu oştile lui franchiste şi maure şi cu Cămăşile Negre ale lui Roatta sau „Mancini“: ducele de Sevilla era nepotrivitul titlu pe care l-a dobândit cel care-a semănat cu cadavre plajele şi apa şi cazărmile şi închisorile şi hotelurile şi zidurile, vreo patru mii, s-a spus, chiar dacă n-au fost chiar atâtea; şi în faţa celor

osândiţi doi tipi cu mitraliere uşoare sau cu arme asemănătoare, nu mă pricep prea bine, doi tipi cu cravată şi pieptănaţi cu grijă, cu siguranţă că aveau un pieptene în buzunar, la fel ca mine, ca meridionali veritabili ce erau, s-au repezit strigând *Dai* şi au tras rafale nesfârşite, au tras şi iar au tras risipind cartuşele ca şi cum ar fi fost obligaţi să le folosească, văzând cum cad trupurile şi, după ce i-au văzut căzând, pe femeie şi pe bărbatul cu faţa-n sus şi pe ceilalţi doi pe o parte, s-au apropiat şi mai mult, au trecut mai departe, mereu cu armele în poziţie de tragere, nisipul sărea sub ploaia de gloanţe şi parcă nu firele de nisip săreau, ci trupurile şi hainele morţilor seceraţi de gloanţe, pline de sânge, la fiecare rafală de mitralieră trasă fără nici un rost. „Asta e o răfuială pe vreo plajă neştiută din Golful Taranto, cu siguranţă nu departe de Crotone, în Calabria, în urmă cu câţiva ani“, şoptea Reresby, accentuând corect numele proparoxiton, „Táranto“, şi vorbea articulând sunetele în fundul cavităţii bucale într-un mod

atât de cavernos, încât parcă ieşeau de sub o cască. „Interesant. Unul dintre călăi a făcut carieră, întâi în construcţii, apoi în politică, iar acum are o funcţie grasă în guvern. În schimb, celălalt nu mai trăieşte, l-au lichidat urgent, drept represalii. Nu-i aşa că ne

prinde bine caseta acum?“ Şi în întrebarea lui se simţea un soi de mândrie de colecţionar, poate că avea motive să fie mândru.

Nici eu nu văzusem, nici măcar nu concepusem, un viol feroce provocat, cu spectatori ca la un chef monstru cu împerecheri la nimereală, într-o mică arenă, un fel de curte interioară sau ţarc, cu bărbaţi bine îmbrăcaţi sub coviltire albe, roşii, verzi, sub un soare nemilos, mustăţi stufoase şi pălării texane şi o mulţime de trabucuri între dinţi, răsuna o muzică de fond de fanfară, îmboldiri şi chiuituri în spaniolă şi engleză, iar în arenă o femeie, un cal, nerozii şi blestemăţii, n-am putut să le suport, am închis ochii, „Nu-i închide!“, aşa că mi-am ferit privirea, „Nu-ţi feri privirea!“. Dar am întors capul cu excepţia câtorva clipe, şi atunci chiar că n-am putut să suport fiindcă nu-mi venea să-mi cred ochilor, nu-mi închipuisem niciodată aşa ceva, nici că ar fi fost cu putinţă pe lumea asta aşa ceva numai pentru a oferi distracţii, şi spectacolul acela era cu siguranţă o otravă mortală, imaginile acelea – ce am reuşit să întrezăresc din ele, curând m-au salvat pleoapele închise, pe urmă capul întors – mi-au pătruns în suflet ca o reptilă malefică, un şarpe, ori poate un ţipar sau lipitori sub piele, cum să spun, interne, s-au strecurat ca un corp străin care mi-ar provoca o durere imediată şi o apăsare şi o sufocare şi nevoia urgentă să-mi fie scos („Să-ţi apere sufletul“), însă ceea ce intră pe ochi nu poate fi extirpat, şi nici ceea ce intră pe urechi, se instalează acolo şi n-ai ce-i face, sau trebuie să aştepţi câtva timp ca să te convingi că n-ai văzut sau auzit ceea ce de fapt ai văzut sau ai auzit – şi întotdeauna rămâne o îndoială sau urma ei –, că au fost închipuiri sau neînţelegeri sau miraje sau perturbări sau interpretări răuvoitoare, nici unul dintre noi nu e scutit de ele când gândirea sau percepţia noastră se răsuceşte şi jucăm totul într-o lumină piezişă şi sinistră. „Astea se petrec la Ciudad Juárez, în statul Chihuahua, în Mexic, cum ştii“, mi-a şoptit Tupra cu glasul lui tot mai stins şi pe un ton deloc indiferent, ci mai curând lugubru, grav,

nu părea prefăcut. „Şi o vezi aici pe una dintre nenumăratele femei care au dispărut acolo, despre care a vorbit presa atât de mult. Important pentru noi nu e aspectul ăsta, oricât ar conta el, ci bărbatul de colo, din rândul al doilea din dreapta, îmbrăcat în alb din cap până în picioare şi cu cravată roşie.“ Cuvintele lui m-au silit să privesc un moment, cu coada ochiului şi fără tragere de inimă – ce greu ne biruim curiozitatea pentru un lucru care ne este arătat cu degetul –, am distins un bărbat în mulţimea aceea de oameni, un grăsan zâmbăreţ de vârstă mijlocie, cu pielea netedă şi păr bogat, însă nu m-am putut împiedica să văd şi învălmăşeala aceea iraţională şi alte blestemăţii, chiar pete de sânge – ceva ca o spadă sau o lance – şi am întors din nou capul înspre Reresby, ochii lui erau aţintiţi la ecran, dar acum mai mijiţi, de parcă ar fi avut nevoie de ochelari ori s-ar fi pregătit să-i închidă în orice clipă, pesemne că episodul acela, chiar dacă-l văzuse de multe ori şi-i cunoştea sfârşitul, îl făcea să i se strepezească dinţii, îl tulbura şi îl dezgusta („Mânjit de sânge şi vinovat, treaz în vinovăţia lui“), nimeni nu suportă orice şi am mai spus că nu era nicidecum un sadic. „Pe atunci, şi au trecut câţiva ani buni, era un om de afaceri foarte bogat, fără să fie însă un magnat. Acum este, şi candidează pentru o primărie importantă în altă zonă, dintr-un alt stat de la graniţa cu Statele Unite, Coahuila. Şi pe deasupra o să câştige alegerile. Ne-ar putea fi de folos să ştie că poate fi văzut bucurându-se de acest spectacol.“ A stâlcit numele localităţii, pronunţându-l englezeşte – era un nume mai puţin cunoscut decât Chihuahua –, s-a auzit aproximativ „Coujuaila“. Cel mai supărător lucru era că arena aia nu părea ceva excepţional, nu te făcea să crezi că totul se organizase pentru o ocazie deosebită, fanfara, prelatele, taurul şi iscusitele lui călăuze, invitaţia, făcută cu siguranţă pe internet şi codificat, sau prin mesaje pe mobil, mai mult ca sigur în şoaptă. Imaginile întrezărite de mine aparţineau probabil mai multor spectacole, desfăşurate cu uşoare variaţiuni, poate cu alt animal de fiecare dată, n-am vrut să mă

mai uit şi am încercat să-mi scot din minte închipuirea.

— E la Coahuila, l-am corectat sau mai curând n-am putut să mă abţin s-o fac, încă un impuls irezistibil şi învăluit în taină al ordinii şi preciziei deplasate, cu orice preţ. Şi încă i-am spus asta privindu-l în faţă. Dar el nu se uita la mine, a mai stat câteva secunde cu ochii aţintiţi la televizor, întredeschişi, cu o expresie de dispreţ şi scârbă pentru imaginile pe care le vedea, fără îndoială nu era chipul unui om impasibil la cruzimea şi la suferinţa altora, se vedea că le judecă aspru; pe urmă a accelerat derularea cu telecomanda şi a oprit din nou imaginea.

— Acum te poţi uita, ai scăpat. Am oprit la altă scenă, care a avut loc mai târziu. Dar, Jack, a adăugat cu o iritare amortizată, ba chiar înţelegătoare, nu-ţi arăt toate astea ca să nu le vezi, ci ca să le vezi. Altfel, ce rost ar avea?

— Nu mai vreau să văd, Bertie, i-am răspuns. Dacă totul e aşa, nu vreau să mai văd nimic. Cred că ştiu unde vrei să mă aduci, şi n-am nevoie de aşa ceva. Şi pe urmă, de ce nu folosiţi imaginile astea ca să puneţi capăt situaţiei? Aţi putea să le folosiţi pentru a cerceta, mergând pe urmele grăsanului pe care l-aţi identificat şi căruia îi merge atât de bine, ce se petrece în localitatea asta şi pentru a împiedica astfel de lucruri. Nu vă înţeleg pasivitatea. Nu vă înţeleg pe voi.

— Îţi închipui cumva că o copie cu scena asta nu se află în mâinile mexicanilor, în mâinile americanilor? Dacă ei nu se amestecă în treburile astea, noi de aici nu putem face mai nimic, şi nu e întotdeauna uşor să faci ceva, o casetă video ca asta n-ar fi admisă ca probă în unele ţări, felul în care a fost obţinută i-ar anula valabilitatea. Şi de ce ar putea fi acuzat grăsanul? De faptul că asistă la un spectacol ilegal? De pasivitate? De faptul că nu întinde o mână de ajutor? Să fim serioşi! Aşa că nu mi se pare de neînţeles faptul că e păstrată şi fişată în arhivă pentru o altă ocazie, pentru orice eventualitate. Eu unul nu

pot să reproşez nimănui nimic, noi facem acelaşi lucru cu înregistrările noastre, cu cele de pe teritoriul nostru. Dacă poţi sili pe cineva pe care-l ai cumva la mână să facă sau să nu facă ceva mai târziu, atunci salvezi mai multe vieţi decât intrând pe loc în forţă în cuibul lui. Şi noi vrem să salvăm cât mai multe vieţi, întotdeauna. Mereu facem aceste calcule, cântărind dacă merită sau nu să lăsăm pe cineva să moară acum, ca mai târziu să poată rămâne în viaţă alţi oameni. În primul rând să salvăm vieţile compatrioţilor noştri, desigur, prioritatea asta se înţelege de la sine. La fel ca în război. Din toate trebuie să scoatem cât mai mult folos, chiar dacă e nevoie să aşteptăm ani de zile. La fel ca la birou, muncind în fiecare zi, uneori trebuie să aşteptţi ca cineva să fie în stare să ducă la capăt ceea ce am prevăzut studiindu-i capacităţile. Ceea ce prevezi tu, Jack, ceea ce ne anunţi. Tot ce-mi spui tu are importanţă, nimic nu se pierde. Aşa şi cu caseta asta. – Se uitase la mine când a spus ultimele propoziţii, de-acum cu pleoapele dezlipite, lăsând să i se distingă ochii cenuşii în penumbră, ochii lui absorbanţi deschişi larg, care te făceau să te simţi vrednic de atenţie şi de descifrare; şi mi s-a părut că vorbele lui urmăriseră să-mi întărească acest sentiment. Eu încă nu-mi întorsesem din nou capul spre ecran, cu toate că el mă asigurase că aveam toate motivele să fiu liniştit în privinţa asta. – Hai, uită-te. Trebuie să mai vezi cel puţin încă o înregistrare. O să derulez caseta mai repede, o să sar peste câteva scene, de vreme ce te afectează atât de mult, a spus, neputându-se abţine să mă ia peste picior.

Nu-mi păsa. Am ridicat degetele ca să-i arăt că încă nu era momentul, că voiam să lămuresc ceva. Poate că aveam nevoie de un minut ca să-mi revin după cele văzute şi de încă unul pentru a mă obişnui cu gândul că mai aveam de văzut ceva, fără îndoială neplăcut, încă o porţie de venin. Dar n-am vrut să i-o arăt, aşa că l-am întrebat, de parcă m-ar fi înghiontit de la spate curiozitatea:

— De unde ies atâtea? Cum le obţineţi? Ce mi-ai arătat până acum… Nimic nu îngăduie să presupui că existau acolo camere de filmat.

— De oriunde, din toate părţile şi în toate felurile, astăzi ofertele sunt nenumărate. Ne bizuim pe propriile mijloace tradiţionale, pe de o parte: pe instalatorii noştri, infiltraţii noştri şi oamenii pe care i-am cumpărat ca să filmeze. Pe de altă parte se vând imagini, există o piaţă pentru aşa ceva şi noi cumpărăm ce ne interesează, sunt ieftine când cel care le vinde nu cunoaşte identitatea celor filmaţi. Noi însă ştim foarte bine şi putem să verificăm, dacă e vorba despre oameni trimişi sau năimiţi mai vechi sau de oameni cu o anumită greutate. E ca în artă: dacă cel care cumpără cunoaşte valoarea şi cel care vinde nu, atunci se cheamă că ai dat peste un chilipir. Astăzi orice neisprăvit are o minicameră în buzunar sau în mobil, şi dacă un turist surprinde din întâmplare ceva grav, ba chiar o crimă, mai curând încearcă să scoată ceva bani decât să se ducă la poliţie. Poliţia nu plăteşte, noi în schimb o facem, şi alţii la fel, prin intermediari. Întocmai ca atunci când surprind pe cineva faimos făcând sex sau dezbrăcat, îl pun pe piaţa revistelor şi a televiziunilor de scandal, nu strică să ai pe cineva la mână. Alteori ne trimit înregistrări colegii noştri din alte ţări, iar noi le trimitem în schimb lucruri care pot să le fie de folos, sateliţii surprind destule scene compromiţătoare. Acum e lucrul cel mai uşor din lume să găseşti înregistrări despre orice. Lumea încă nu-şi închipuie unde pot exista camere de filmat sau nu crede că există atâtea, cel mai cuminte e să pleci de la premisa că există peste tot şi funcţionează tot timpul, până şi în camerele de hotel, în bordeluri, în saune şi în toaletele publice (nu însă şi în cabinele pentru handicapaţi, desigur, acolo nu sunt), până şi în casele particulare. Nimeni nu e astăzi ferit de primejdia de a fi filmat în orice atitudine şi în orice împrejurare, prin urmare săvârşind un delict sau în cele mai perverse poziţii sexuale, e posibil oricând. Chiar dacă nu avem atâta noroc, desigur, şi la noi ajunge doar o

mică parte. Putem trage un folos imediat din foarte puţine scene, mă refer la uzul legal. Însă arhivele noastre nu stau rău dacă ne gândim la viitor şi la câmpul utilizărilor ipotetice, în vederea înţelegerilor private. Oamenii sunt interesaţi îndeosebi de imaginea lor şi sunt unii dispuşi la renunţări şi acorduri. Te-ar surprinde cât de interesaţi sunt de imaginea lor, chiar dacă nu se bucură de faimă, chiar dacă sunt nişte impresari anonimi pentru marea mulţime, de exemplu, pentru cei care se uită la televizor şi citesc presa, ei ştiu că imediat ar înceta să fie anonimi. E foarte răspândită panica asta a ta, panica narativă, sau această repulsie, aşa i-ai spus, toată lumea e convinsă că poate avea o poveste sau că alcătuieşte materia posibilă a unei poveşti, e de ajuns ca cineva s-o relateze, să se hotărască s-o relateze. Şi într-adevăr nimic nu e mai simplu decât să scoţi pe cineva din anonimat. Mulţi indivizi se luptă şi se zbat ca să iasă din anonimat, cum ştii, îşi expun activităţile zilnice pe internet, douăzeci şi patru de ore din douăzeci şi patru, pun la cale scandaluri sau escrocherii faimoase, încearcă să se agaţe de celebritate, chiar şi în cea mai urâtă formă a ei, născocesc glume nesărate ca să fie invitaţi să le dezvăluie la cel mai prăpădit şi obscur program de dimineaţă, caută contactul indirect cu orice incident de notorietate, chiar dacă e nefastă, sau se iau la bătaie în studioul de televiziune şi se insultă, şi încearcă să facă fotografii, oricât de stupide şi anoste, în compania unui actor, a unui fotbalist, a unui cântăreţ, a unui milionar, a unui politician, a unui membru al familiei regale, a unui fotomodel. Ba chiar ajung să facă de petrecanie unui cunoscut sau necunoscut în mod truculent sau încâlcit, cât mai crud sau ţipător sau înspăimântător, copilul omoară pe un alt copil mai mic decât el, adolescentul îşi omoară părinţii, fetişcana îşi omoară colega mai slabă decât ea, adultul pune la cale un masacru într-un loc public sau trimite câţiva fraieri pe lumea cealaltă, unul după altul, aşteptând să fie până la urmă descoperit şi să stârnească uimirea lumii.

Fiindcă asemenea lucruri sunt la îndemâna tuturor, orice neisprăvit poate să omoare pe cineva. Şi e de ajuns ca ei să-şi urmeze cursul vieţii şi ca cineva să-i găsească nişte inşi cu haz şi să adopte faţă de ei un punct de vedere favorabil pentru a-i face să-şi povestească isprăvile, sau cel puţin să trezească interesul şi să fie băgaţi în seamă. E de ajuns ca cineva să vadă, prin urmare, în ele un element ruşinos şi neconfesabil, un viciu sau o anomalie. Iar asta în fond nu e prea greu, Jack, fiindcă toţi ascundem un viciu sau o anomalie, fără să ştim sau fără să-i putem spune pe nume. Depindem de cel care se uită la noi. Şi cel mai rău lucru care ni se întâmplă e că nimeni nu se uită la noi. Lumea nu suportă să nu fie băgată în seamă. Nu suportă şi din pricina asta lâncezeşte. Unii oameni chiar mor dintr-asta, sau din pricina asta sunt în stare să omoare pe alţii. Mi-a dat un răgaz de gândire: „Tupra şi-a însuşit teoria mea, sau cel puţin frânturi din ea. Are delicateţea a de nu folosi întocmai cuvintele mele, sau de a recunoaşte pe alocuri: «aşa ai numit tu asta», «ca să folosesc cuvintele tale», când mă citează *verbatim*. Are bunul gust de a nu-şi însuşi, cel puţin în prezenţa mea, ideea că oamenii detestă să fie omişi sau trecuţi cu vederea şi acceptă în schimb întotdeauna să fie văzuţi şi judecaţi, bine sau rău, sau chiar îngrozitor, ba chiar au nevoie şi îşi doresc asta. Că n-au putut să se lipsească încă de un lucru, şi anume de presupusul ochi al lui Dumnezeu care ne-a văzut şi ne-a supravegheat timp de atâtea veacuri, de însoţitorul plăsmuit de gândul că o altă fiinţă are grijă de noi în fiecare clipă şi ştie totul despre noi şi ne urmează drumul pas cu pas, de parcă ar urmări relatarea unei poveşti al cărei protagonist suntem noi. Că nu suportă prea uşor sau nu îngăduie nicidecum să nu fie contemplaţi de cineva, să nu fie aprobaţi sau dezaprobaţi, răsplătiţi sau pedepsiţi sau ameninţaţi, să ştie că nu au nici un spectator sau martor în favoarea sau împotriva lor. Şi aşa se face că-şi caută sau inventează substitute pentru acest ochi acum închis sau rănit, ostenit sau inert, sau plictisit sau

chior, sau care şi-a întors privirea, ca mine în clipa asta. Poate de aceea lumea nu se sinchiseşte prea mult că e spionată şi filmată, ba chiar îşi doreşte asta uneori, din exhibiţionism, în pofida faptului că poate să-i aducă neplăceri şi să atragă asupra ei tocmai ceea ce o îngrozeşte atât de mult, anume preschimbarea propriei poveşti într-un dezastru. E ca o dublă necesitate contradictorie: vreau să se ştie că sunt şi că am fost, şi să se cunoască faptele săvârşite de mine, ceea ce în acelaşi timp mă sperie, fiindcă poate să distrugă pentru totdeauna tabloul pe care-l pictez ca să apar într-o lumină cât mai favorabilă. Aşa că, atunci când eu nu sunt de faţă, Tupra îşi va însuşi mai mult ca sigur, fără să stea prea mult pe gânduri, tot ce i-am spus când am stat de vorbă despre Dick Dearlove şi în alte împrejurări, şi va crede că sunt propriile lui idei (şi prin asta nu se va deosebi de orice şef mărunt). Probabil că avea dreptate domnişoara Pérez Nuix când spunea că am o influenţă mult mai mare decât cred asupra lui, că îl stimulez şi îl amuz. Probabil că de aceea avea o slăbiciune pentru mine şi m-a invitat, ba chiar m-a târât cu forţa până la el acasă şi îmi arată acum colecţia asta de filmuleţe îngrozitoare, şi are atâta răbdare cu mine, şi mă scuteşte de unele prea tari, aşteptând să-mi acopăr ochii şi să-mi feresc privirea de la imaginile pe care mi le arată cu atâta generozitate, într-un gest de mare încredere, cu riscul de a mă face să-mi sucesc gâtul“.

Şi mi-am spus îndată: „Dar toate au un sfârşit, şi tot folosind carnetul de cecuri ajungi la cotor, iar eu nu trebuie să fiu prea încrezător“. În continuare i-am spus:

— Bine, pune ce vrei să mai pui şi să isprăvim odată. S-a făcut târziu şi vreau să mă duc acasă.

— Da, într-adevăr, a răspuns el cu ironie. Uitasem de lumina ta aprinsă. Crezi că ea te mai aşteaptă? Dacă e aşa, n-o să-ţi fie uşor să scapi de ea, oricât ar fi de târziu, a zis, apoi s-a uitat la ceas şi a adăugat: Da’ ştiu c-a stat ceva de planton! Poţi să-i spui din partea mea că-mi pare rău.

Era genul de bărbat care se aprinde când se gândeşte la femei, oricare ar fi ele, pe care-l excită mai ales gândul la femeile prietenilor lui, şi care trimite mesaje unor necunoscute prin intermediul bărbaţilor sau logodnicilor lor. Crede că aşa vor afla de existenţa lui, că le va putea trezi curiozitatea şi vor încerca să-şi închipuie cum arată, şi întreţine astfel o cochetărie imaginară şi fără obiectiv.

— Ţi-am mai spus că nu mă aşteaptă nimeni, Bertram, şi că nimeni n-are cheile mele, am zis şi mi-am băut paharul dintr-o singură sorbitură, ca şi cum aş fi vrut să închei astfel orice discuţie, apoi am arătat cu bărbia spre televizor.

El a apăsat pe telecomandă, pe butonul de derulat înainte, dar n-a dat viteza la maximum, ci a pus viteza a doua, aşa încât am putut vedea destul de clar imaginile, chiar fără sunet, şi toate erau mai mult sau mai puţin dezagreabile, cele mai respingătoare mi-au picurat din nou otravă în suflet, altele erau plicticoase ori sordide în cel mai bun caz, doi tipi cu păr cărunt şi pielea rozalie trântiţi pe un pat, trăgând pe nas cocaină în chiloţi (ce de material le furnizau drogurile, poate din pricina asta nu vrea nici un guvern să le legalizeze, ar însemna să împuţineze delictele), n-aveau nici o tragere de inimă şi nu trezeau nici o impresie anume, m-am abţinut să

întreb cine erau, or fi fost persoane cunoscute sau importante, din ţară sau din străinătate, din Canada sau din Australia, ori poate şefi din poliţie, unul dintre ei purta o beretă marinărească, trasă pe ureche; am fost cât pe ce să joc împotriva mea, să cedez în faţa unei curiozităţi hazlii când a apărut pe ecran un om politic spaniol, un naţionalist pe care l-am văzut cu toţii până ne-am săturat de el (ce-i drept, el ar fi obiectat auzind că e numit spaniol), surprins în minuţioasa strădanie de a se deghiza în matroană în faţa unei oglinzi ovale, sau mai curând în curvă bătrână, se chinuia bietul de el să-şi întindă ciorapii, mereu se încreţeau şi trebuia să şi-i scoată şi să şi-i tragă iarăşi, a rupt două perechi şi a trebuit să-i arunce cu părere de rău, şi se mai căznea cu un soi de eşarfă, scena era comică şi patetică în acelaşi timp, în ţara mea s-ar fi plătit o sumă bunicică pe ea, m-a ispitit, dar am reuşit să mă stăpânesc şi să nu-i cer lui Tupra să mi-o pună în ritmul ei normal, voiam să termin cât mai repede cu toate astea; patru indivizi îngrozitori îl stâlceau în bătaie într-un salon de biliard pe un ins bătrânel cu înfăţişare distinsă, îl azvârleau cât era de lung pe covorul verde şi-l băteau cu tacurile, ţinându-le de partea mai subţire şi măsurându-l cu partea mai groasă, îl întorceau cu faţa-n sus şi mai întâi îi spărgeau ochelarii, îl izbeau mai departe peste faţă făcând să sară lentilele sparte şi să i se înfigă mai mult ca sigur în faţă cu fiecare nouă lovitură, şi pe urmă îi cotonogeau tot trupul, îl izbeau în coaste, peste şolduri, peste picioare şi în testicule, din când în când ridicau tacul şi-l căutau de ouă, probabil că i-au spart rotulele şi tibiile, bietul om nu ştia cu ce să se acopere, probabil că i-au rupt şi mâinile cu care încerca în zadar să se apere, cele patru tacuri făceau să cadă loviturile cu nemiluita, ridicându-se şi căzând şi iar ridicându-se şi iarăşi căzând, ca nişte spade. Aici n-am putut să-mi înfrânez un comentariu:

— Să nu-mi spui că vreunul dintre sălbaticii ăştia a ajuns un om important, într-un post înalt. N-aş putea să cred, văzând ce mutre au.

Tupra a oprit îndată imaginea, nu voia să deruleze scenele acelea îngrozitoare fără ca eu să le văd, chiar dacă viteza era mai mare decât cea obişnuită. Caseta s-a oprit la cadrul cu bietul om după ce bătăuşii plecaseră; el rămăsese nemişcat pe masă, cu sângele curgându-i din nas şi din arcadă, poate şi din pomeţi, era un morman de carne, umflat şi sfârtecat.

— N-ar fi deloc imposibil. Dar nu cred, l-am auzit răspunzând în spatele meu, de data asta nu m-am întors să-l privesc, şi bine am făcut, mi-am spus imediat după aceea. Aici important e bătrânul, care s-ar simţi ruşinat de scena asta. Ţine seama că există oameni care doresc să ascundă că au fost victime la fel de mult sau chiar mai mult decât că au fost călăi. Că există oameni dispuşi să plătească oricât ca să nu se afle ce li s-a întâmplat, că au fost supuşi la umilinţe şi bestialităţi, şi mai ales ca să nu se vadă. Ca să nu-i vadă şi să nu afle cei dragi, de exemplu, care ar suferi cumplit şi n-ar putea să uite asta niciodată, închipuie-ţi că bărbatul ăsta ar fi tatăl tău. Dar importanţa lui e diferită de a celorlalţi pe care i-ai văzut, e de altă natură. El nu are multă putere sau influenţă, sau cel puţin nu în mod direct. Dar tu nu ştii cine e; sau ştii? Şi fără să-mi lase măcar timp să spun că nu, mi-a spus el: E domnul Pérez Nuix, tatăl Patriciei noastre.

Şi i-a pronunţat cele două nume de familie în manieră englezească, s-a auzit ceva de genul „Pears-Nukes“, mai mult sau mai puţin.

În clipa aceea mi-am spus că era mai bine că nu-mi vedea faţa. Am simţit cum dinspre el mă lovea direct în ceafă o căldură învăluitoare şi îndată după aceea am simţit-o dispersându-mi-se prin tot corpul, ca atunci când eşti surprins în şcoala primară cu cioara vopsită şi nu mai ai cum să te scuzi sau să scapi. „Nu l-am înşelat“, mi-am spus pe loc. „Şi desigur că ştie că m-am gândit s-o fac. Să-l mint cu privire la Incompara, probabil şi-a dat seama din prima clipă şi astfel lucrurile au rămas fără nici o urmare, n-a folosit la nimic, el n-a muşcat momeala, iar Incompara n-a obţinut nimic din ce voia să obţină,

şi astfel datoria n-a fost achitată, sau omul a plătit cu bătaia asta cruntă, cine-o fi filmat-o, l-or fi chemat pe tatăl domnişoarei Pérez Nuix la sala de biliard ca să regleze conturile, o capcană, şi cel mai probabil era că Reresby ştia totul dinainte, că ştia ceea ce îl aştepta cu adevărat, că pusese să fie instalată acolo o cameră de filmat ascunsă sau că plătise un operator sau un al cincilea mardeiaş, care nu apărea în cadru fiindcă nu participa la chelfăneală şi nu făcea decât s-o dirijeze de pe margine ca să poată raporta mai târziu că-şi făcuse treaba, şi pe deasupra înregistrase cu mobilul sau cu minicamera.“ M-au năpădit tot felul de gânduri şi m-a cuprins o mare ruşine cu mai multe ramificaţii, sau poate că erau ruşini diferite, deşi simultane. Dar nu puteam să mă dau în vileag atât de uşor, după o asemenea dezvăluire nu era normal să tac, ar fi însemnat să recunosc că eram la curent cu toate acele lucruri, sau cu o parte dintre ele, cu ceva oricum.

— Şi asta? l-am întrebat cu un tremur în glas. Nu dădeam de bănuit, puteam fi tulburat din pricina păruielii pe care o văzusem, din fericire lipsită de sunet. De ce? Cu ce se ocupă, ce le făcuse tipilor care-l ciomăgesc?

— Avea multe datorii la cărţi, şi ştii ce se întâmplă în astfel de cazuri. Niciodată nu te iartă, depinde cui ai rămas dator.

„Se preface“, mi-am spus. „Vorbeşte de parcă eu n-aş şti, când de fapt presupune că ştiu destule. Mă pune la încercare. Vrea să vadă dacă mă prăbuşesc şi mărturisesc sau dacă fac pe niznaiul până la capăt, fără să mă dau de gol. O fi vrând să vadă cum mă comport când sunt prins cu mâţa-n sac.“

— De când e caseta asta? Când s-au petrecut scenele astea?

— Nu de mult, a răspuns. Acum câteva luni sau chiar mai puţin.

— Patricia ştie? Vreau să spun, a văzut caseta?

Ea nu-mi spusese nimic, poate din pricina eşecului total al încercării mele de a-i face un bine când nu fusesem în stare să mă prefac destul de convingător:

de ce să-mi dea o veste proastă care la urma urmei nu mă privea, de ce să mă facă să mă simt vinovat, de ce să mă mai amestece în treaba asta? Pe de altă parte, nici nu-mi spusese că lucrurile se petrecuseră cu totul altfel, cu alte cuvinte că totul ieşise bine şi că datoria fusese ştearsă datorită serviciilor mele, cel puţin în parte. Însă niciodată nu-mi trecuse prin minte că ar fi trebuit să-mi spună, dacă rezultatul ar fi fost ăsta, iar eu n-am mai întrebat-o nimic, era de ajuns că o făcusem o dată, mai mult nu se cuvenea, o dată e ca niciodată, şi nu poţi întinde coarda în orice domeniu, oricât ar crede alţii că nu-i aşa.

Tupra a râs din nou de parcă ar fi tuşit sec, într-un gest sarcastic sau de neîncredere faţă de ce auzea.

— Nu, cum s-o vadă? Drept cine mă iei? I-a fost de ajuns tot ce a văzut la spital. Taică-său a fost internat o bună bucată de vreme, nu ştiu dacă a ieşit, şi chiar dacă ar fi cazul, rămâne de văzut cum se simte, ştii doar cum e, are o vârstă, din aşa ceva nu-ţi revii complet, l-au căptuşit zdravăn pe bietul om.

Într-adevăr, sărmanul tată al domnişoarei Pérez Nuix, la care ea ţinea atât de mult, zăcea acolo, în faţa ochilor mei, surprins în cel mai jalnic ceas al vieţii lui, cu ochii întredeschişi, în care se citea vag dezolarea, de parcă niciodată nu se aşteptase să aibă parte de o asemenea ciomăgeală şi să simtă o durere atât de cumplită în trupul lui zdrelit, el, care era un om trecut prin multe şi obişnuit cu suferinţa, mă simţeam vinovat de ce i se întâmplase şi chiar ruşinat din pricina suferinţei lui de acum, poate că nu fusesem destul de convingător când îmi exprimasem părerea despre Incompara, e greu să minţi când nu te străduieşti să crezi tu însuţi în minciuna ta, ar fi trebuit să fiu mai convingător, să fi stăruit pe lângă Tupra şi să fi dat tărie cuvintelor mele printr-o implicare ce le-ar fi făcut să pară adevărate, sau poate că eu dădusem greş şi el văzuse ce era de văzut, de altfel era evident că Vanni Incompara nu era un om de încredere şi pe deasupra că era lipsit de suflet, domnişoara Pérez Nuix simţise asta, dar avusese nevoie să i se probeze bănuiala şi să-şi dea

seama că s-a înşelat, toţi avem nevoie să trecem prin încercarea asta, până şi cei care avem darul intuiţiei, cei mai dotaţi, când realitatea brutală a faptelor ne afectează şi devine greu de suportat. Poate că fusese o sarcină imposibilă să-l conving de contrariul realităţii pe şeful meu, care acum îmi arăta caseta video, cu ce scop?, sau poate că era o simplă coincidenţă, dar nu era, la urma urmei eu aş fi putut să nu fac nici un comentariu şi atunci el n-ar fi oprit scena, ar fi lăsat filmul să se deruleze mai departe fără să se refere la ea şi fără să-mi spună cine era victima. „În schimb, parcă mi-ar spune: «Vezi bine, n-ai reuşit să mă înşeli, uite ce s-a ales din toată viclenia ta, Iago, nu ţi-au ieşit socotelile, şi eu n-am ţinut seama de tertipurile tale, nu mi-a căzut bine protejatul tău şi nu i-am îngăduit să se poarte prea familiar cu mine, el s-a înfuriat văzându-şi aşteptările înşelate, ar fi fost mult mai bine să nu-i fi dat speranţe, poate că atunci aş fi fost mai îngăduitor cu bătrânul ăla vesel şi distins, aş fi trimis un singur mardeiaş şi nu patru, şi cu bastoane de cauciuc, nu cu bâte zdravene, sau aş fi rezolvat cazul altfel, poate fără mânie şi violenţă. Ai dat-o-n bară şi m-ai subestimat, ai crezut că mă poţi îmbrobodi, dar ca să se întâmple asta mai ai de învăţat. Ai nevoie de mai multă experienţă». Dar la fel de bine poate că nu-mi va spune nimic din toate astea“.

— Şi cum se face că n-ai împiedicat atacul, fiind vorba despre tatăl Patriciei? am zis, continuând să fac pe nebunul, când apuci pe un drum mergi până la capăt, chiar dacă dai de ţărmul mării, de un pustiu, de un desiş, de o prăpastie sau de un zid. N-o să-mi spui că nu ştiai nimic; că aparatul de filmat era acolo din întâmplare, că n-ai nici un amestec şi ai cumpărat înregistrarea de pe piaţă? Prea multe coincidenţe, nu crezi, în secvenţele astea în care cel snopit în bătaie e tocmai tatăl unei colege.

Însă Tupra nu s-a arătat tulburat, sau cel puţin aşa am presupus. Continuam să stau cu spatele la el, preferam să nu-i văd expresia feţei, fiindcă în felul

ăsta nici el n-o vedea pe-a mea. Glasul lui a răsunat liniştit:

— Sigur că a fost o coincidenţă. Tocmai pentru că e vorba despre o colegă ne-au adus-o, ne-au oferit-o. S-au gândit că ar putea să ne intereseze, ca să-i cunoaştem punctele slabe sau ca să trecem la represalii împotriva agresorilor. Să nu crezi că în grupul nostru ne povestim unii altora problemele personale. Pat nu vorbeşte mai deloc despre sine. Dacă n-aş fi văzut caseta, aş fi aflat doar pe jumătate cum stau lucrurile. Ea mi-a spus numai că tatăl ei suferise un accident şi era în spital. Nu amestecăm viaţa personală cu treburile de serviciu, ai văzut şi tu asta.

— Şi n-aţi trecut la represalii? Nici în cazul ăsta n-aţi luat măsuri? Şi de ce, mă rog, păstrezi caseta?

— Aici nu se aruncă nimic, ţi-am mai spus, nu se înstrăinează şi nu se distruge nimic, iar ciomăgeala asta stă foarte bine aici la păstrare, nu lăsăm pe nimeni s-o vadă. S-ar putea să i-o arătăm într-o zi lui Pat, cine ştie, poate o să ne prindă bine cândva, ca s-o convingem de ceva, să rămână, să nu plece de la noi, nu se ştie niciodată. Represalii, pentru moment nu merită osteneala, cei patru mardeiaşi nu contează, fac treaba asta şi o mulţime de alte treburi pentru bani, şi din când în când li se înfundă fără a fi nevoie să intervenim noi, mai devreme sau mai târziu ajung la pârnaie. Cât despre cei care se află în spatele lor, e mai bine să aşteptăm, ca de atâtea alte ori, prilejul de a scoate un folos mai mare de pe urma lor, cum ţi-am explicat.

— Asta voiai să văd?

Ştiam că nu, dacă ar fi fost asta, n-ar fi derulat filmul atât de repede, riscând ca eu să nu spun nimic şi în felul ăsta să nu-i dau ocazia să mă edifice. Îi mai rămăsese destulă otravă pe care avea de gând să mi-o inoculeze sau destule metode de tortură la care să mă supună.

— Nu, nu-i asta. Să trecem mai departe.

Şi am văzut din nou pe ecran alte scene derulate cu o viteză mai mare decât cea obişnuită, dar nu foarte

repede, mute, puteam să văd ce era important, am văzut un bărbat care ţipa la altul, dintr-un automobil, într-un garaj, vreau să spun un garaj particular, nu o parcare publică, ţipa la el aplecat peste maşină, apăsând cu cotul geamul deschis de la portieră şi nelăsându-l pe celălalt să-l închidă, feţele lor erau atât de aproape una de alta, încât pesemne că-i împroşca obrazul cu scuipat, l-am văzut cum îşi scotea pistolul cu o mişcare foarte iute, şi-i ţintuia ţeava sub lobul urechii adversarului sau amicului cu care se luase la ceartă, am văzut cum, după nici trei secunde, a apăsat pe trăgaci şi l-a împuşcat fără şovăire, de foarte aproape. Mi-am dus mâna la ochi, pentru a urmări caseta doar printre degete, e o prostie, am văzut cum ţâşneşte sângele şi sar ţăndări de oase, crezi că aşa o să vezi mai puţin sau că dintr-o clipă într-alta n-o să mai vezi nimic, numai că această clipă nu vine niciodată fiindcă degetele nu acoperă complet imaginile. Sângele l-a stropit pe ucigaş, asta nu l-a tulburat, părea să nu-i pese, avea să facă în curând un duş, avea o cămaşă de schimb în maşină, poate şi altă haină, ori poate garajul era al lui, era garajul casei, s-a întors pe jumătate şi a ieşit din cadru, băgându-şi pistolul în buzunar, a fost o secvenţă foarte scurtă, judecând după tipul pantalonilor – puţin cam scurţi, gri, dar lucioşi – aş fi spus că era american, dacă Tupra păstra caseta însemna c-o fi fost de la CIA sau ceva în genul ăsta, poate de la Armată, m-am abţinut să-i pun întrebări, poate că ajunsese undeva la vârf, cine putea şti, o fi ştiind Reresby.

Fără nici o întrerupere, am văzut o moarte săvârşită cu lovituri de ciocan sau am dedus că era vorba despre o moarte, arma era ţinută de o femeie de vreo treizeci şi ceva de ani, purta fustă, pantofi cu toc înalt şi un colier de perle peste un jerseu decoltat *en coeur* strâns pe corp, toate asortate în nuanţe de verde, parcă ieşise din filmele anilor cincizeci sau începutul anilor şaizeci, o secretară sau o funcţionară de bancă, în orice caz din echipa de conducere, îl dobora la pământ pe un bărbat mai înalt decât ea cu o

lovitură sălbatică de ciocan în frunte, el era de vârsta mea sau a lui Tupra, dar mai greoi şi mai corpolent, cu siguranţă se aflau într-o cameră de hotel, bărbatul acela zdravăn cădea pe spate şi ea se suia călare pe el şi continua să-l izbească în cap cu ciocanul, zdrobindu-i craniul, de aceea am socotit că era vorba despre o moarte, fără îndoială, cât era de înspăimântată sau cât de mult îl ura, colierul îi sălta la gât, poalele fustei se ridicaseră, spre surprinderea mea nu purta ciorapi în pofida hainelor de toamnă, poate că şi-i scosese înainte şi poate că îşi scosese şi chiloţii ca să se tăvălească îmbrăcată, dar treaba cu chiloţii n-are importanţă, ori poate că el îi scosese ca s-o violeze şi ar fi vrut s-o ţină în braţe aşa, deasupra sau dedesubt, cu picioarele desfăcute, cine-o fi ea atunci, cine-o fi acum şi cine-o fi victima, am continuat să mă uit fără să scot un cuvânt, înregistrarea s-a terminat brusc, femeia a rămas cu ciocanul ridicat asemenea lui Tupra cu spada lui, încă nu pusese capăt loviturilor, nu m-am putut abţine să-mi aduc aminte de o actriţă neobişnuită, Constance Towers, în filmul acela vechi, *The Naked Kiss*, titlu care în spaniolă s-a tradus *O lumină în lumea interlopă*, oarecum ridicol, ea făcea acolo ceva asemănător în prima scenă, dar nu cu un ciocan, ci cu pantoful ei ascuţit sau cu un receptor de telefon, şi-i cădeau pletele în mijlocul crimei, purta o perucă blondă, şi ea rămânea cheală în faţa spectatorilor, poate că asta impresiona cel mai tare, ca în cazul ipotetic al lui Jayne Mansfield, şi mi-a trecut de asemenea prin minte cumplita imagine cu Luisa pe care mi-o închipuisem, în clipele cele mai sumbre de mare tulburare, atacată de bărbatul care avea să-mi ia locul, bărbatul acela straniu care n-o va lăsa să respire nici o clipă şi-o va izola complet, şi care într-o noapte ploioasă şi mohorâtă îşi va strânge mâinile mari în jurul gâtului ei, iar copiii – copiii mei – se vor uita din colţul străzii, rezemându-se de un zid ca şi cum ar dori ca zidul să se năruiască şi să dispară, şi odată cu el viziunea aceea groaznică, şi plânsul înăbuşit care ar vrea să izbucnească dar nu izbuteşte,

un vis urât, şi horcăitul prelung şi neobişnuit pe care-l scoate mama lor murind, o, de-ar avea un ciocan în mână ca să nu moară ea, ci bărbatul acela straniu, despotic şi posesiv care nu era aşa la început, la primele întâlniri, ci plin de deferenţă, respectuos şi chiar prevenitor, bărbatul care nu rămâne niciodată să doarmă, ca mine, chiar dacă e rugat, şi se îmbracă din nou din cap până-n picioare, deşi e târziu şi o fi ostenit şi s-a făcut frig, şi când a ieşit în stradă şi-a pus mănuşile, bărbatul ăsta care seamănă atât de mult cu Tupra.

Se prea poate ca eu să nu fi scos un cuvânt şi din pricina deprimării, pe măsură ce se perindau scenele mă simţeam tot mai covârşit, micşorat, anchilozat („Visează, visează mai departe, vise cu morţi şi scene sângeroase“), de parcă faţeta lumii ce mi se arăta le-ar fi expulzat pe celelalte, pe cele obişnuite, nu numai pe cele zâmbitoare şi vesele, ci şi pe cele anodine şi neutre, pe cele indiferente, pe cele de rutină, care sunt – mai ales acestea – salvarea şi esenţa noastră. Acesta e efectul otrăvii, se infiltrează şi contaminează totul. Deprimarea se produsese prin acumulare, totuşi, fiindcă în acelaşi timp îmi dădeam seama că nimic din ce se perindase prin faţa ochilor mei nu-mi producea un efect la fel de puternic şi de nociv ca ceea ce se petrecuse sub ochii mei fără intermediul unui ecran, în cabina de toaletă pentru invalizi. Nu e acelaşi lucru violenţa care se petrece alături de tine, pe care o respiri şi care te mânjeşte, cu violenţa pe care o contempli proiectată, oricât de bine ştii că şi ea e tot reală, nu fictivă, televiziunea nu-ţi împroaşcă hainele cu sânge, ci doar te sperie. Şi din când în când îmi revenea în minte întrebarea lui Tupra, pe care mi-o pusese în maşină înainte să pornească motorul şi care îl făcuse să ia hotărârea de a ne duce la el acasă: „De ce n-am putea, mă rog, să batem şi să ucidem. Asta ai spus“. Ce prostie, nu cred că e cineva care să nu ştie, oricine poate să răspundă la asta. Însă în lumina scenelor pe care mi le arăta („Să te apese pe suflet ceea ce vezi; să-ţi cadă din mână spada cu tăişul ştirb; scoate-ţi coiful şi leapădă

lancea“), eu tot nu reuşeam să găsesc alte răspunsuri decât cele prosteşti şi puerile, răspunsurile moştenite şi niciodată înţelese, răspunsurile arhicunoscute şi răsuflate, răspunsurile pe care le-a învăţat toată lumea şi le are pregătite dinainte pentru a le da cu perfectă uşurinţă, fără să-şi fi bătut cu adevărat capul cu ele, fără să fie rezultatul unui gând propriu, nici măcar cel mai firav şi mai distrat, fiindcă morala îl condamnă, fiindcă legea îi interzice, fiindcă poţi ajunge la închisoare, sau la eşafod în alte părţi, fiindcă nu trebuie să faci nimănui ceea ce nu vrei să ţi se facă ţie, fiindcă e o crimă, fiindcă există milă, fiindcă e un păcat, fiindcă e ceva rău, fiindcă viaţa e ceva sfânt, fiindcă ar fi ceva iremediabil şi fără cale de întoarcere şi mortul de la groapă nu se mai întoarce. Dar eram sigur că întrebarea pe care mi-o pusese Tupra viza lucruri dincolo de toate astea.

Am mai văzut şi alte secvenţe, poate că nu trebuie să le relatez, le-am văzut mai şterse, mai tulburi, suprapuse, Reresby derula caseta mult mai repede, probabil că şi el voia să doarmă, poate că i se făcuse şi lui somn deşi părea foarte treaz, poate că avea să facă în sfârşit ceea ce-mi doream de mult: să pună cât mai repede capăt vizionării, eu voiam să termine odată toate astea: febra, durerea mea, cuvântul, dansul, imaginea, otrava, visul, cel puţin pentru ziua aceea sau pentru noaptea aceea lungă, lucrurile care compromit şi acuză nu sunt prea variate, la urma urmei: sex bizar, sex violent, sex în preacurvie sau pur şi simplu ridicol, bătăi, consum de droguri, un pic de tortură, cruzime şi sadism, corupţie, mită, escrocherii şi turnătorii şi datorii, conspiraţii ratate şi trădări descoperite, crime improvizate şi asasinate previzibile, nu mai rămân multe de adăugat, mai totul se reduce la astea, şi ar mai fi masacrele, am mai văzut unul cu rafale de mitralieră, un masacru masiv, iar victimele erau civili dintr-o ţară africană, vreo douăzeci de femei şi bărbaţi şi copii şi bătrâni, au căzut repede, ca nişte piese de domino, şi asta îl făcea să nu pară tocmai grav, nici măcar sigur, executat de soldaţi sau trăgători negri, dar ordonat de

un ofiţer alb în uniformă, nu ştiu dacă era pe bune, potrivit regulamentului, sau pe jumătate închipuit, poate că pe-atunci era un mercenar şi mai târziu se reîncorporase în Armata lui, fuseseră englezi, sud-africani şi belgieni care făcuseră drumul dus-întors, şi cred că şi francezi. Dacă era aşa, pe militarul ăsta european Tupra îl avea la mână, îl lăsase să avanseze, să facă carieră, cu siguranţă că nu-l pusese la curent cu existenţa înregistrării, nici nu-l denunţase, pesemne că aştepta să-l vadă ajuns într-un post înalt, în ţara lui, în NATO, pentru a-i cere atunci să-i facă un mare serviciu, sau mai curând să-l oblige să i-l facă, avându-l la mână cu caseta.

În sfârşit a oprit derularea aceea vertiginoasă, vreau să spun că a revenit la viteza normală pentru o secvenţă anume şi s-a auzit şi sunetul, a trebuit să dea puţin înapoi ca să vedem secvenţa de la început.

— Asta e, a spus. Asta voiam să mai vezi înainte să te întorci acasă. Uită-te bine la ce ai să vezi şi când o să te pui în pat gândeşte-te la mine şi la ce-ai văzut.

Ca toate celelalte, a fost o scenă scurtă, în privinţa asta nu minţise, chiar dacă vizita s-ar fi prelungit la nesfârşit, aproape toate erau montate în acel DVD fără nici un preambul, de interes erau brutalitatea, delictul sau farsa, nu ceea ce se petrecuse înainte sau ceea ce avea să se întâmple pe urmă, ci doar ceea ce putea fi folosit pentru a-l şantaja pe cel filmat. Apăreau trei bărbaţi sub un soi de şopron, în fundal se zărea ceva ca o coadă de animal mişcându-se, probabil o vacă sau un bou, pe jos erau paie împrăştiate, mi-am închipuit mirosul din locul acela. Cei doi bărbaţi în picioare îl ţineau legat pe al treilea, aşezat pe un scaun de papură, cu mâinile la spate şi fiecare picior legat de câte un picior al scaunului, de cele dinainte, fireşte. La radio sau la un casetofon se auzea o melodie pe care am recunoscut-o îndată, în memoria mea muzicală puteam să mă încred: lui Comendator începuseră să-i placă melodiile locale cât stătuse la închisoare la Palermo, după ce fusese arestat la vamă din pricina picăturii de sânge care i-a

curs din nas în ceasul acela rău sau bun şi a stârnit bănuielile unui jandarm cu ochi critic sau deductiv, făcându-l să asmută asupra lui câinii care miros cocaina. Îmi trimisese cadou două CD-uri, unul cu Modugno şi altul cu un anume Zappulla, şi am fost aproape sigur că glasul lui se auzise în şopronul acela, la radioul dat la maximum, intonând un cântec ce figura pe discul meu, îmi aduceam aminte de câteva titluri: *I puvireddi*, *Suspirannu*, *Luntanu*, *Bidduzza*, *Moro pe ttia*, drăguţe, plăcute, cam nesărate în melancolia lor, le ascultasem des şi cu plăcere într-o perioadă foarte melancolică şi cam searbădă din viaţa mea, şopronul sau staulul acela se afla pesemne în Sicilia, mi-a trecut prin minte asta şi când am văzut *lupara* pe care una dintre santinele o purta atârnată de umăr cu o curea, puşca aceea cu ţeava scurtă cu care se vâna acolo şi poate încă se mai vânează, şi cu care se făceau ajustările de conturi şi poate se mai fac, celălalt individ avea un pistol mare la subsuoară, purta o haină aruncată ştrengăreşte pe umăr, cu mânecile atârnând şi cu mânecile cămăşii suflecate, un ceas mare şi pătrat la mână, cu braţul sprijinit de spătarul scaunului pe care stătea prizonierul, mai voinic şi mai mare în vârstă decât ei, care erau tineri şi subţirei, şi toţi trei îşi mişcau buzele şoptind textul cântecului, îl ştiau pe de rost cu toţii şi îl fredonau odată cu Zappulla, şi cu toate că fiecare o făcea pe cont propriu, ca să spunem aşa, absorbit, izolat, ca pentru sine şi nu în cor, era ciudată această sintonie care le îngăduia să împărtăşească ceva de moment, ca şi cum n-ar fi fost doi gardieni şi prizonierul lor sau doi călăi şi victima lor şi pe aceasta n-ar fi aşteptat-o ceva rău, şi cozile animalelor, în fund, parcă se mişcau în acelaşi ritm, vieţuitoarele acelui loc retras într-o stranie şi congruentă armonie, bărbatul cu *lupara* chiar se legăna uşor, fără să ridice picioarele de pe pământ, dansau numai picioarele şi trunchiul cu puşca cu două ţevi, în ritmul bine marcat al cântecelor *I puvireddi* şi *Moro pe tia*, „Sărmanii“ şi „Mor după tine“ în dialect.

Asta a ţinut câteva secunde, fiindcă imediat după aceea s-a deschis uşa – s-a întrezărit iarba, un câmp plăcut – şi au intrat alţi trei inşi care au tras uşa după ei, iar cel care mergea în frunte şi poruncea era Arturo Manoia. Era acolo cu ochelarii lui de violator sau de funcţionar, pe care şi-i potrivea din când în când cu degetul gros chiar dacă nu-i alunecau, am văzut că făcea asta şi în poziţia de acum, în picioare şi energic, ocupat, cu privirea lui aproape invizibilă din pricina lentilelor mari şi a mobilităţii excesive a ochilor lui şterşi, de culoarea cafelei cu lapte, ca şi cum ar fi avut dificultăţi în a-i fixa mai mult de câteva secunde, sau ar fi simţit aversiune faţă de o posibilă privire scrutătoare. L-am recunoscut îndată, îl văzusem nu demult preţ de o întreagă seară de neuitat şi nici măcar nu părea să aibă mai puţini ani, o fi o înregistrare recentă ori era un bărbat fără vârstă şi care, spre deosebire de soţia lui, nu se schimba, era acolo cu bărbia lui pronunţată, cu maxilarul prea lung care nu reuşea totuşi să-l transforme într-un prognat, însă probabil că îl făcea să fie un *bazzone*. Cu înclinaţia lui generală spre represalii. De cum l-am cunoscut mi-am spus că ar exercita-o la cea mai mică provocare sau pretext, ba chiar fără să fie nevoie de ele, că probabil e un individ irascibil, deşi cu faimă de om ponderat, fiindcă ştia să-şi stăpânească mânia. Mi-am spus însă, de asemenea, că atunci când izbucnea, rareori, trebuia să fi fost de temut, „e mai bine să nu fii de faţă“. Iar acum, după ce mă despărţisem de el şi-l pierdusem din vedere în persoană, seara târziu, iată că pe neaşteptate îmi era dat să asist la o dezlănţuire a mâniei lui, la un atac de furie pe ecran. Am socotit că e un blestem şi mi-am dat seama de asta de cum şi-a făcut apariţia, cu costumul şi cravata probabil nelipsite, în uşa şopronului. M-am pregătit, mi-am pus în gând să nu-mi feresc privirea şi să nu-mi acopăr ochii, orice s-ar întâmpla. Voiam să-i demonstrez lui Tupra că în cursul şedinţei de vizionări mă întărisem sau găsisem în interiorul meu antidotul împotriva otrăvii lui; sau cel puţin rezistenţa.

Muzica nu s-a întrerupt când au intrat cei trei nouveniţi, nici măcar n-a fost dată mai încet, aşa că am auzit prea puţin din ce-i spunea Manoia bărbatului cu mâinile legate şi am înţeles şi mai puţin, mi s-a părut că avea un accent meridional foarte puternic sau poate că amesteca dialectul cu italiana standard. Însă vorbea cu duritate, cu indignare, cu dispreţ, cu glasul lui ascuţit acum şi mai strident, dând nervos din mâini şi arzându-i din când în când câte o palmă zdravănă, aşa în treacăt, ca şi cum ar fi făcut parte din gesticulaţie şi nimic mai mult, subliniind scatoalcele cu vorbe răstite, erau lovituri aproape involuntare sau de care nici nu-ţi dădeai seama, asta nu se poate întâmpla decât atunci când cel pălmuit nu mai valorează nimic şi e ca un lucru neînsufleţit. Celălalt răspundea cum putea, fără îndoială în dialect, pentru că n-am înţeles nici un cuvânt din ce spunea, erau propoziţii întretăiate, înăbuşite de zgomotul cascadei neîntrerupte şi iuţi a lui Manoia, nu acordam atenţie prizonierului, cu cât mai puţin era vizat de cameră, cu atât mai puţin îmi păsa şi mie de ce avea să i se întâmple, şi cu siguranţă avea să i se întâmple ceva îngrozitor, situaţia cerea aşa ceva şi de altfel scena figura pe acel DVD ales cu grijă şi alcătuit ca un montaj de episoade ruşinoase sau atroce, cu toate astea, am băgat fără să vreau de seamă, din obişnuinţă, că era un bărbat plinuţ, cu o gură micuţă pe o căpăţână mare, cu părul tuns scurt de culoarea paiului şi buclat, ochi jucăuşi, piele tăbăcită, de tânăr moşier obişnuit să meargă pe jos prin soare, bine îmbrăcat pentru mediul rural, de vreo patruzeci de ani, nu mai mult. În sfârşit, Manoia a stăvilit cascada – dar nu şi mânia – sau a făcut o pauză scurtă, şi pe urmă i-am auzit glasul: *Tappategli la bocca*, le-a ordonat acoliţilor: chiar dacă părea să fi spus *Dabbadegli la bocca*, cu consoanele acelea sonore în locul celor surde ale unei pronunţii corecte, şi poate că am înţeles ce spunea abia mai târziu, cu ajutorul imaginilor, văzând cum cel cu pistolul şi cel cu puşca îi vârau în gură două şervete, unul după altul, trebuind să le îndese bine, cum or fi încăput, şi-

i lipeau deasupra o bandă adezivă, de la o ureche la alta, fără a-l lăsa să tuşească în voie, s-a înroşit şi s-a congestionat la faţă, ochii parcă-i ieşeau din orbite, obrajii i s-au umflat ca nişte flegmoane, şervetele erau în carouri roşii şi albe, probabil de la vreo *trattoria*, banda adezivă părea gata să crape, ce-o fi făcut atât de scandalos sau de grav, o fi turnat ca Del Real, o fi trădat, o fi fost laş, s-o fi muiat, o fi fugit, o fi adormit în post, nu părea un simplu duşman, poate că era, poate că murise cineva din vina lui, un agent Sismi, dacă Manoia făcea parte din Sismi. Manoia a scos atunci un obiect din buzunarul hainei, n-am putut să văd ce, era ceva scurt, un cuţit, o linguriţă, o pilă de metal cu vârful ascuţit, un creion. *Adesso vedrai*, i-a spus, „O să vezi tu acum“, cuvintele s-au auzit limpede în pofida faptului că melodia dinainte răsuna mai departe. Capul bărbatului de pe scaun îi ajungea la înălţimea pieptului, a braţelor. S-a apropiat şi mai mult de el, n-a avut nevoie decât de doi paşi, şi cu obiectul pe care-l ţinea în mână a făcut două mişcări rapide pe faţa lui, cu gestul unui dentist de pe vremuri care se pregătea să scoată o măsea fără anestezie, din două mişcări, şi i-a scos, şi încă cum, nu măselele, ci ochii, i-a făcut să sară cât colo, cum ai scoate cu un cuţit de fructe sâmburii din două piersici tăiate, sau sâmburii dintr-o felie de pepene, sau doi mieji de nucă din coaja lor după ce te-ai căznit s-o spargi, iar eu a trebuit să-i închid pe-ai mei, în ciuda dorinţei mele, ce puteam să fac, am încercat să nu mi-i acopăr cu mâna pentru ca Tupra să nu mai fie atât de sigur că nu suport astfel de scene, în timp ce Zappulla cânta şi eu nu prindeam decât câte un cuvânt izolat din când în când, *sfortunate*, *mangiare*, *cerco*, *sofro*, *senza capire*, *malate*, „nenorocite“, „mâncare“, „caut“, „sufăr“, „fără să înţeleg“, „bolnave“, insuficiente pentru a căpăta înţeles, chiar dacă oricine poate da oricând înţeles tuturor lucrurilor, nenorocite găvanele ochilor mei goi, mă silesc să mănânc şerveţele sau şervete, caut să mă salvez şi sufăr mutilaţii, fără să înţeleg cruzimea acestor bestii bolnave… „Şi când e

sărbătoarea Crăciunului“, asta nu mă ajuta deloc, cu toate că era frântura cea mai lungă pe care o prindea urechea mea, fiindcă de auzit auzeam, şi de asemenea neomeneştile gemete înfundate de uimire şi disperare şi durere, nu strigăte, nu putea să strige cu gura înfundată de şervete, şi în schimb nu mai vedeam, era peste puterile mele, chiar dacă încercam să-l fac pe Reresby să creadă contrariul şi poate că izbuteam.

Pe scurt, mi-a fost frică („Dă Doamne să pot uita ce am fost sau să nu-mi amintesc ce trebuie să fiu acum“). Frică de Manoia şi frică de Tupra şi de asemenea o frică vagă de mine însumi, care mă amestecam cu ei („Da, dă Doamne să nu-mi amintesc ce trebuie să fiu acum“). Tupra a oprit imaginea, a îngheţat-o cu telecomanda, îmi inoculase până şi ultima picătură de otravă şi o făcuse chiar prin ochi, aşa cum porunceşte etimologia cuvântului. Mi-am dat seama că a oprit-o fiindcă n-am mai auzit sunetul. Am deschis ochii, mi-am luat inima-n dinţi să privesc, din fericire în momentul acela îngheţat spinarea lui Manoia acoperea faţa omului orbit.

— Ai văzut destul, a spus Tupra, chiar dacă scena nu s-a încheiat. Prietenul nostru îşi mai înjură câtva timp victima şi apoi îi taie capul, te-am scutit să vezi scena asta, e prea sângeroasă. Şi el putea să se lipsească la rându-i de scena pe care ai văzut-o, ce nevoie avea să adauge această suferinţă prealabilă pentru cel pe care oricum avea să-l omoare, câteva secunde mai târziu? – A spus asta cu sinceritate, intrigat de acest fapt şi parcă deplorându-l, şi părea că îl frământase mult această întrebare pe care nu reuşise s-o dezlege. – Nu înţeleg, Jack; tu înţelegi?

Rămăsesem tăcut, timp de câteva momente nu voiam să adaug nici un cuvânt fiindcă mă temeam că, dacă aş vorbi, m-aş nărui şi mi s-ar frânge glasul, şi aş fi fost chiar în stare să plâng, iar asta nu trebuia să se întâmple sub nici un chip, îmi interzisesem asta acolo şi atunci. Mi-am strâns fălcile, am continuat să le ţin încleştate, şi până la urmă mi-am venit în fire şi

mi-am luat inima-n dinţi ca să-i răspund cu ceea ce voia să fie o imitaţie de sarcasm:

— Trebuia să-l fi întrebat. Ai pierdut ocazia. Ai avut toată seara la dispoziţie ca să te lămureşti, am spus şi mi s-a părut că asta îl descumpănea puţin, nu se aşteptase la răspunsul acela. Am adăugat: Poate că încă nu ştia, când i-a scos ochii, că avea să-l omoare. Poate că încă nu luase hotărârea asta. Uneori furia nu trece după prima pedeapsă pe care o aplici şi trebuie să faci ceva şi mai cumplit ca să ţi-o potoleşti. Poate că nu mai avea altă soluţie decât să-l omoare. Unora nici asta nu le ajunge şi încearcă să omoare de două ori, să-l omoare pe mort fără nici un rost. Mutilează cadavrul sau pângăresc mormântul şi le pare rău că l-au omorât pentru că nu mai pot s-o facă din nou. S-a întâmplat asta de multe ori în timpul războiului nostru civil. Se întâmplă acum cu ETA, pe care n-o satisface o singură moarte, am mai zis, pe urmă am insistat asupra întrebării pe care mi-o adresase: Dar de ce-mi spui asta mie? Doar e prietenul tău, trebuia să-l întrebi pe el.

Tupra şi-a aprins o nouă ţigară, l-am auzit scăpărând bricheta, încă nu voiam să-l privesc. A oprit DVD-ul de tot, s-a ridicat, a scos discul, a rămas în picioare în faţa mea, ţinându-l delicat între degete şi a spus:

— O, nu, Manoia nu ştie că am înregistrarea asta, n-are nici cea mai mică idee. Mă rog, probabil că presupune că am ceva privitor la el, dar nu ştie ce anume. Nici nu-i trece prin cap că e asta. În orice caz, cum vezi, probabil că i-am salvat viaţa dobitocului ăstuia, lui Garza. În loc să te superi pe mine, ar trebui să-mi mulţumeşti pentru că eu mi-am asumat să aplic pedeapsa, ca să folosesc cuvintele tale, şi nu l-am lăsat pe el. Nu l-ar fi cruţat, fii sigur.

Bănuiam unde avea să ajungă. „A trebuit s-o fac şi am evitat astfel un rău mai mare, sau asta credeam; am omorât un om ca să nu omor zece, am omorât zece ca să nu cadă o sută, am omorât o sută ca să salvez o mie“, şi aşa la nesfârşit, vechea scuză pe care atâţia o pregăteau şi o elaborau de veacuri în

mormintele lor creştine şi necreştine, în aşteptarea Judecăţii care nu mai sosea, câţi dintre ei credeau încă în această Judecată în ceasul morţii, mai toţi ucigaşii pe care-i înregistrează istoria, şi instigatorii lor. Dar eu nu voiam să-i fac acum reproşuri, ci să-mi păstrez cumpătul, căci eram tulburat, ce n-aş fi dat să mă pot arăta nepăsător.

— Dacă presupune că ai ceva care-l priveşte şi pe deasupra chiar asta, cum se face că te-ai purtat cu atâta grijă faţă de el toată seara? Parcă voiai să-i intri în voie, nu să încerci să obţii ceva de la el. Din explicaţiile tale, înregistrările astea vă folosesc mai ales pentru a obţine concesii fără probleme sau rezistenţă şi pentru a şantaja, însă am avut impresia că nu era prea uşor pentru tine să-l convingi de ce voiai să-l convingi, sau să scoţi de la el ce voiai să scoţi.

Tupra m-a privit uşor amuzat şi în acelaşi timp uşor iritat. Eu încă nu mă mişcasem din *pouf*-ul în care mă înfundasem, aşa că s-a uitat la mine de sus.

— Ce te face să crezi că n-are şi el o înregistrare cu noi? Avantajul se poate pierde, poate fi anulat în astfel de cazuri. – A spus „cu noi“, nu „cu mine“, mi-am spus că ar fi putut fi o înregistrare cu Rendel sau cu Mulryan, deşi pe cel de-al doilea îl vedeam foarte prudent, iar pe domnişoara Pérez Nuix nu mi-o puteam închipui comportându-se ca Manoia în grajdul acela. Sau cu Tupra, bineînţeles, ori cu altcineva mai sus plasat decât ei toţi sau decât noi toţi, uite că şi eu mă aflam printre acei „noi“. Sau o casetă compromiţătoare de altă natură, nu întru totul asemănătoare, nu echivalentă, nu atât de înspăimântătoare, cel puţin asta îmi doream. Ce văzusem în caseta din Sicilia era dezgustător, la fel şi ce văzusem în Ciudad Juárez şi în alte locuri, mi-ar fi fost cu neputinţă să uit sau, ceea ce ar fi fost de preferat, să-mi şterg din minte ca şi cum n-ar fi existat niciodată, nici nu s-ar fi petrecut într-un loc anume de pe acest pământ, nici nu s-ar fi derulat prin faţa ochilor mei.

— Scena se petrece în Sicilia, nu? l-am întrebat atunci; am folosit un ton tehnic, tonul care te ajută cel mai mult când eşti gata să te prăbuşeşti.

— Foarte bine, Jack, mereu faci progrese, a răspuns el şi a schiţat un gest ca şi cum ar fi vrut să mă aplaude, însă n-a putut fiindcă ţinea între degete un disc, iar cu mâna cealaltă îşi ţinea ţigara. Cum ţi-ai dat seama, după cântec, după vorbă sau după amândouă?

— După trei indicii. Al treilea e tipul cu *lupara*. N-a fost prea greu.

Am presupus că ştia termenul, chiar dacă nu vorbea italiana. M-am înşelat, spre surprinderea mea.

— După ce?

— *Lupara*, am zis şi am silabisit cuvântul în engleză. Aşa se spune acolo la puşca asta cu două ţevi.

— Pe toate le ştii. Eşti dat naibii. – Probabil că-l deranja faptul că reuşisem să-mi ţin firea; după ce-mi derulase atâtea grozăvii prin faţa ochilor, era sigur că aveam să mă prăbuşesc văzându-l pe bărbatul cu care stătusem la masă şi băusem câteva pahare, căruia îi strânsesem mâna, cu nevasta căruia dansasem, văzându-l apoi cum scotea ochii cuiva. Şi bineînţeles că mă prăbuşisem sufleteşte, simţeam cum tremur tot pe dinăuntru şi voiam să găsesc prilejul de a pleca de acolo, dar Tupra n-avea să aibă parte de satisfacţia asta, în seara aceea mă chinuise destul şi nu eram dispus să-i fac pe plac. Pesemne că Flavia n-avea nici cea mai vagă idee despre latura plină de cruzime a soţului ei, e uimitor cum chipurile cele mai dragi ne sunt necunoscute azi, şi ieri, ca să nu mai vorbim despre ziua de mâine.

— Tare aş fi curios să ştiu cum de se afla acolo un aparat de filmat, în ceea ce-mi închipui că era un staul părăsit, pierdut în mijlocul câmpului. Nu e ciudat?

Am încercat să păstrez tonul tehnic, chiar îmi era de folos în strădania mea de a-mi ţine cumpătul.

Tupra m-a privit din nou de sus, de data asta mai mult amuzat decât iritat.

— Ar fi fost, ce-i drept, cam ciudat, Jack, dacă tipul cu *lupara*, uite ce repede învăţ de la tine – a sunat ca şi cum ar fi spus în engleză *looparrah*, n-avea o ureche prea bună –, nu ar fi pus-o acolo şi n-ar fi ascuns-o dinainte. Dacă ar fi fost descoperit, ar fi putut să-şi găsească sfârşitul precum cel legat de scaun.

I-am pus apoi încă o întrebare, deşi de fapt puţin îmi păsa ce avea să-mi răspundă; am făcut-o numai ca să-mi pregătesc un sprijin, cu nădejdea să pot pleca, păstrând acelaşi ton.

— N-o să-mi spui că-i englez cu mutra aia? N-o să-mi spui că e un agent de-al nostru?

Am fost cât pe-aici să spun „de-al vostru“, dar m-am corectat şi am schimbat la timp persoana, poate ironic, poate dintr-o vagă bună-cuviinţă pe care am găsit cu cale s-o păstrez.

Răspunsul era vădit: „La ce altceva crezi că folosesc banii?“ sau: „La ce folosesc contactele?“ sau: „La ce sunt bune şantajele?“, însă Tupra a vrut să facă pe interesantul în ultima clipă. Adevărul e că o tot făcuse, intermitent, de-a lungul întregii seri.

— Prea multe vrei să ştii, Jack, a zis şi s-a îndepărtat de mine, s-a dus la sertarul din care

scosese discul, l-a pus la loc cu grijă, a încuiat sertarul cu cheia, sertarul unde-şi păstra comorile. Atunci mi-a pus din nou întrebarea, din celălalt capăt al mesei, în penumbră. Cuvintele au ieşit din gura lui mare, din gura lui moale şi cărnoasă, prea largă pentru faţa lui, gura lui din care acum ieşea fum: Ai avut destul timp să te gândeşti, răspunde-mi acum la întrebarea pe care ţi-am pus-o în maşină. Ai văzut lucruri pe care nu le mai văzuseşi înainte şi nici n-o să le mai vezi, cel puţin aşa nădăjduiesc. Spune-mi acum: de ce nu poţi trece prin lume izbind şi ucigând în dreapta şi-n stânga? După părerea ta. Ai văzut câte grozăvii se fac şi cu câtă nepăsare uneori, în toate părţile. Explică-mi atunci de ce nu se poate.

Nici unul dintre răspunsurile clasice nu era potrivit pentru el, înţelesesem asta din prima clipă. Nu-mi închipuisem că Reresby avea să se întoarcă la întrebarea asta, nu ştiu de ce, el nu pierdea niciodată firul, nici nu uita lucrurile care au rămas nerezolvate, nici nu dădea drumul prăzii dacă nu voia, la fel ca mine, la fel ca Wheeler. M-am uitat prosteşte de jur-împrejur, de parcă aş fi putut să găsesc răspuns la pereţi, în încăperea aceea pe jumătate cufundată în umbră, cu lumină scăzută. Mi-am oprit privirea câteva clipe asupra singurei imagini din cameră, poate pentru a mă odihni după ce văzusem atâtea imagini pe casetă, pe care mă silise Tupra să le urmăresc la televizorul lui blestemat: era portretul unui ofiţer britanic cu cravată şi mustăţi, cu Military Cross, decoraţia ce poartă acest nume, părul rărit pe creştetul capului, sprâncenele dese şi privirea duioasă, cum era cu siguranţă şi a mea, şi privirea aceea îndurerată în care am văzut oglindită descurajarea mea m-a dat de gol faţă de Tupra, în pofida tonului meu de impostaţie. Cu greu am putut să disting semnătura de pe acel desen: „E Kennington. 17“. Auzisem numele acesta pronunţat de Wheeler când mi-a vorbit despre campania de *careless talk*, 1917, în toiul Primului Război Mondial, pe care el şi tatăl meu îl apucaseră când erau copii, părea de necrezut că nu fuseseră şterşi din

memoria acestei lumi, că nu fuseseră încă înghiţiţi de nedreapta şi nesigura uitare în care se cufundase, în schimb, ofiţerul din portret, afară numai dacă Tupra nu-i cunoştea identitatea, în conflictul acela se omorâseră poate cu mai multă înverşunare decât în oricare altul, vreau să spun cu o forţă de distrugere mult mai mare, cu tehnici perfecţionate, dar şi în luptele corp la corp şi în asalturi la baionetă, iar cei căzuţi pe front erau nenumăraţi, sau n-a cutezat nimeni să-i numere. Am încercat o mică manevră la diversiune, ca să câştig timp:

— Cine e militarul din tablou? am întrebat şi am arătat spre desen.

Reresby mi-a dat un răspuns contradictoriu, ca şi cum ar fi vrut să scape cât mai repede de întrebare:

— Nu ştiu. Bunicul meu. Îmi place chipul lui, a zis şi a revenit îndată la întrebarea pe care mi-o pusese mai înainte: Spune-mi de ce nu se poate.

Nu ştiam ce să răspund, eram încă foarte tulburat, eram consternat şi zguduit. Totuşi de pe buze mi-a ieşit un răspuns, aproape fără voia mea, unul la care bineînţeles nu avusesem timp să reflectez, dar pe care l-am dat doar ca să spun ceva:

— Pentru că n-ar putea trăi nimeni.

N-am putut să aflu efectul cuvintelor mele, nici dacă au avut sau nu vreunul, n-am aflat niciodată dacă ar fi izbucnit în râs ori nu, dacă m-ar fi luat peste picior, dacă mi-ar fi dat vreo replică sau le-ar fi lăsat să se împrăştie în tăcerea lui dispreţuitoare, fără a le lua în seamă, fiindcă tocmai atunci am auzit glasul unei femei în spatele meu, imediat după ce i-am răspuns:

— Cu cine eşti, Bertie, şi ce faci? Nu mă laşi să dorm, ştii cât e ceasul? Nu te culci?

Era un ton familiar. M-am întors. Femeia aprinsese lumina de pe coridor, silueta ei în umbră se profila în *contre-jour*, în prag, deschisese uşa şi nu i se vedea faţa. Purta un capot transparent până la glezne, de voal sau ceva asemănător, cu cordon în jurul mijlocului, iar restul era numai volane uşoare, asta era impresia pe care o lăsa, silueta ei apărea bine

conturată şi parcă goală sub voalul de mătase, chiar dacă s-ar putea să nu fi fost aşa, oare auzise ce spusesem; era încălţată cu nişte pantofi de casă fini şi cu toc înalt, ca şi cum ar fi fost un manechin de lenjerie şi cămăşuţe de noapte de pe vremuri, o *pin-up girl* din anii cincizeci sau de la începutul anilor şaizeci, o femeie din copilăria mea. Părea o poză de calendar. Mirosea bine, un parfum de trup tânăr a pătruns în încăpere, creând iluzia că putea risipi ororile dinainte. N-avea o siluetă de clepsidră, nici de sticlă de coca-cola, dar nici nu era departe de ele, se profila desăvârşită şi ispititoare contra luminii puternice din spatele ei; era înaltă şi cu picioare lungi, un tobogan pe care să te tot dai, poate că era fosta lui soţie, Beryl, după care i se aprinseseră lui De la Garza călcâiele. Mi-am adus aminte de el, poate că era şi acum trântit pe jos, în toaleta pentru invalizi, nu prea curat, zdrelit şi fără să se poată mişca. Am avut mustrări de conştiinţă, dar n-aveam de gând, în noaptea aia, să mă duc să-l caut şi să-l oblojesc, mă simţeam distrus şi sleit de orice vlagă. O să mă interesez de el altă dată la Ambasadă, cu siguranţă că mai devreme sau mai târziu cineva o să-l ridice şi-o să cheme o ambulanţă. Domnul şi doamna Manoia, în schimb, probabil că dormeau de mult, liniştiţi în patul lor de la Hotelul Ritz, după ce se împăcaseră, şi Flavia trebuie să fi fost mulţumită că obţinuse un triumf în seara aceea şi provocase un incident, cu toate că s-o fi întrebat când a închis ochii: „În seara asta am reuşit încă, dar mâine? O să fiu cu o zi mai bătrână“. Oricine ar fi fost femeia din prag, apariţia ei mă obliga să plec, sau în sfârşit îmi îngăduia s-o fac. Nu mi s-a părut că Tupra avea de gând să mi-o prezinte.

— Puţină treabă cu un coleg, asta ne-a ţinut peste program. Vin îndată, dragă, i-a spus din capătul celălalt al mesei. De fapt a numit-o *my dear*, „iubita mea“.

„Aşadar pe el îl aştepta cineva, spre deosebire de mine, şi nu trăieşte singur, sau cel puţin nu-i lipseşte o companie feminină din când în când“, mi-am spus

ridicându-mă în picioare. „Aşadar are un punct slab, are o fiinţă alături. Şi-i place vechiul stil, care nu e tocmai ceea ce el numeşte stilul lumii. Poate că acesta se află pe ecranul televizorului, în toaleta pentru invalizi, şi cu el a reuşit să mă otrăvească.“

VI. Umbra

Nu m-am grăbit, *I did linger and delay* sau mai curând am aşteptat şi m-am luat cu alte treburi; am lăsat să treacă vreo câteva luni până când a venit prilejul acelui „altă dată“ în care am decis să mă interesez personal la ambasadă de De la Garza. N-aş putea spune că nu-mi păsa de soarta lui, mă gândeam adesea la el cu nelinişte şi cu o apăsare pe suflet, şi în zilele de după acea seară atât de neplăcută şi de lungă am fost atent la ce scriau ziarele englezeşti ca să văd dacă publicau vreo ştire despre incident, dar în nici unul nu a devenit ecoul lui, fără îndoială că Rafita nici nu denunţase agresiunea la poliţie. Intimidarea exercitată de Tupra, sau de mine când îi tradusesem instrucţiunile precise, îşi făcuse efectul. Am cumpărat de asemenea *El País* şi *Abc* zilnic (pe acesta din urmă pentru a fi la curent nu numai ca vicisitudinile diplomaţilor, ci şi cu acelea ale episcopilor), dar nici în aceste ziare n-a apărut nimic în primele zile. Abia după vreo zece zile, într-un reportaj despre lipsa de siguranţă a capitalelor europene, corespondentul ziarului *El País* la Londra menţiona în treacăt următoarea informaţie: „În diaspora spaniolă s-a stârnit o oarecare nelinişte când s-a aflat, în urmă cu câteva săptămâni, că un funcţionar al ambasadei a fost internat în spital ca urmare a unei bătăi zdravene pe care i-au tras-o nişte necunoscuţi într-o seară, aparent fără motiv şi în plină stradă, conform versiunii sale iniţiale. Mai târziu a mărturisit că brutala agresiune (numeroase hematoame şi câteva coaste rupte) s-a petrecut într-o discotecă la modă şi că fusese consecinţa unei dispute, ceea ce a liniştit spiritele, permiţând să fie interpretată drept un fapt întâmplător, izolat şi poate meritat, sau cel puţin de natură absolut particulară“.

Lui De la Garza i-ar fi fost imposibil să ascundă starea în care se afla faţă de superiorii şi colegii lui şi ar fi trebuit să se justifice, aşa că a născocit povestea reprodusă în ziare, cum că l-au provocat nişte tipi

duri, sau că a sărit în apărarea unei femei (celor care ofensează femeile le place să treacă drept contrariul şi îmi încă aduceam aminte de afirmaţia lui: „Toate femeile sunt curve, şi cele mai mişto sunt spanioloaicele“), sau că cineva adusese insulte Spaniei şi el n-a avut încotro şi s-a supărat foc, eram tare curios ce minciună născocise pentru a ieşi basma curată din incidentul acela (basma curată după părerea lui şi numai în versiunea lui, era limpede că fusese scărmănat): „M-au lăsat lat, ce-i drept, dar nu ştiţi cu ce vânătăi s-au ales ei, i-am snopit în bătaie“, se împăunase el, amestecând grosolănia şi obiceiurile neaoşe, ca atâţia dintre scriitorii noştri din trecut şi de astăzi, ce plagă. Numai antipatia de care avea parte în mediul lui ar putea explica acel „şi poate meritat“, era cam nepotrivit, cu siguranţă că fusese tras de urechi acel corespondent cu prea multe opinii personale. M-am amuzat închipuindu-mă un tip scandalagiu şi dur, şi cel puţin am aflat astfel că Tupra avusese dreptate când pusese diagnosticul pe loc, în toaletă, două coaste rupte, trei, cel mult patru, poate că era dintre aceia care calculau efectul fiecărei lovituri şi al fiecărei tăieturi, după locul ales şi forţa cu care fuseseră aplicate, ca nişte chirurgi sau parlagii, poate că avea experienţă şi învăţase să măsoare intensitatea şi adâncimea şi niciodată nu-i scăpa mâna, ştia exact câte daune provoca şi avea grijă să nu întreacă măsura, dacă asta nu făcea parte din planurile lui. Cu el era bine să nu te pui, vreau să spun să nu-ţi măsori puterile într-o înfruntare fizică.

Aşa că am lăsat să treacă ceva timp, preferam să-l caut pe De la Garza sau să mă duc să-l văd când avea să fie întremat şi i se vor mai fi potolit puţin ciuda şi spaima; şi frica ce i se cuibărise în suflet. Din câte am aflat, ne ascultase pe Tupra şi pe mine, ţinuse seama de ce-i spuseserăm: nici măcar nu suflase o vorbă despre incident faţă de Wheeler, nici faţă de influentul său tată, Don Pablo, a cărui trecere începuse să scadă. Pe Wheeler nu-l mai frecventam de mult, dar continuam să vorbesc cu el la telefon cam de două ori pe lună, purtam convorbiri pline de

farmec şi de învăţăminte, ca întotdeauna, dar oricum de rutină. Odată i-am pomenit în treacăt de Rafita şi mi-a dat imediat vestea: „O, n-ai aflat ce-a păţit? Ceva îngrozitor, a încasat o chelfăneală în toată regula şi încă e în spital, sau aşa cred. N-am aflat direct de la el, încă nu vorbeşte cu nimeni, ştiu de la cei de la ambasadă şi de la tatăl lui, care a venit la Londra ca să stea cu el şi să-l îngrijească în primele zile, a stat lângă el tot timpul, nici măcar n-a putut să vină la Oxford, şi cum eu nu mă pot mişca, n-am avut cum să ne vedem“. „Vai de mine, cum s-a întâmplat?“, l-am întrebat prefăcându-mă că nu ştiu nimic. „Nu ştiu prea bine“, mi-a răspuns. „Probabil că era beat şi se pare că s-a dezis de propriile explicaţii de câteva ori, s-a contrazis, s-ar putea ca nici el să nu ştie prea bine ce s-a întâmplat, sau să nu-şi amintească din pricina beţiei, ai văzut ce uşor alunecă pe panta asta, s-a împrietenit cu Lord Rymer cât ai bate din palme aici, la mine acasă, îţi aduci aminte? O fi întrecut măsura, presupun, şi o fi jignit pe cineva cu vocabularul ăla grosolan şi pentru mine de neînţeles pe care-l foloseşte uneori, după cât se pare l-au dat în tărbacă compatrioţii lui, adică ai noştri, în toaleta unei discoteci, ca şi cum s-ar fi înţeles să se bată acolo, pare o încăierare a unor elevi de şcoală, i se potriveşte. Fapt sigur e că l-au ciomăgit, n-a fost o ciondăneală de copii, s-a ales cu câteva oase rupte. În toaleta pentru invalizi, bineînţeles: ca un făcut.“ Wheeler nu se putea abţine să vadă latura comică a tuturor lucrurilor, aşa că a adăugat cu o undă de maliţie (mi-a fost uşor să-mi imaginez crâmpeiul de zâmbet de pe faţa lui): „Acum cred că l-au băgat în ghips cu totul. De cum îl zăresc pe coridor, bolnavii ceilalţi se tem că le-au ieşit în cale nişte moaşte ambulante“. Şi a trecut la alt subiect, oprindu-se la expresia deosebită pe care o intercalase în spaniolă, desigur: „Mai spuneţi aşa: «a da în tărbacă», sau e o expresie învechită? Şi pentru că a venit vorba, niciodată n-am ştiut ce înseamnă «tărbacă», tu ai idee?“. Mi-am dat seama că habar n-aveam, şi mi-a fost ruşine la fel ca atunci când, în

faţa elevilor noi de la Oxford, cu mulţi ani în urmă, eram obligat să-i mint în clasă ca să răspund la întrebările lor rău intenţionate şi să improvizez etimologii nechibzuite şi false pe care ei şi le notau sârguincios. „Spaniola e o limbă în care, mult mai mult decât în engleză sau în altele, voi ignoraţi ce spuneţi“, a continuat Sir Peter. „Şi totuşi spuneţi totul cu multă mândrie şi dezinvoltură: ce naiba înseamnă «s-a dus pe gârlă», de exemplu? Vreau să spun, literalmente. Sau «a înţărcat bălaia»? Sau «la calul bălan şi şaua-i verde»? Sau «a vorbi în dodii»? Sau «i-a căzut cu tronc»? Cum vine asta? Şi de ce spuneţi «a se lua de gânduri», de parcă ar fi vorba de ceva material? După cât se pare, nimeni nu ştie, am întrebat şi pe câţiva membri ai Academiei Spaniole şi toţi ridică din umeri fără să-şi facă griji şi fără să se ruşineze. Hm, «a se lua de gânduri», nu-i absurd. Nu are nici o noimă. Şi de ce faceţi gestul ăsta ciudat când spuneţi despre cineva că vorbeşte în dodii? Nu văd legătura. Vorbiţi cu tot felul de gesturi, şi cele mai multe n-au nici un înţeles, sunt foarte puţin transparente, uneori chiar incoerente cu semnificaţia lor, cum ar fi să-ţi sprijini degetele de la o mână pe palma celeilalte mâini, ştii despre ce vorbesc? Ţi-aş arăta dacă ai putea să mă vezi, nu te-am mai văzut de-un veac, vii rar pe aici, te exploatează Tupra ori ai o iubită? Cred că te-ai săturat să-ţi spună mereu: «Destul, nu mai e nevoie să spui nimic» sau dimpotrivă: «Ia să vedem, spune, spune»“.

Wheeler era neobosit când venea vorba despre chestiuni de lingvistică sau expresii idiomatice, se oprea şi zăbovea asupra lor şi uita de orice altceva pentru moment, iar eu, cum mi-am dat seama când am ţinut pentru prima dată ore de traducere şi de spaniolă acolo, la Oxford, dădeam dovadă de o cunoaştere foarte precară a limbii mele, ceea ce nu e prea grav de altfel, de aceeaşi ignoranţă suferă mai toţi compatrioţii mei şi nu-şi fac probleme. Începeam să cred că uneori îi fugea mintea în altă parte, judecând după cum pierdea şirul cuvintelor. Nu chiar la fel, nu se rupea cu totul şirul, nicidecum, şi nici nu

bătea câmpii şi nu încurca firele, ci vreau să spun doar că divaga mai mult decât se cuvine şi nu asculta cu aceeaşi bunăvoinţă şi atenţie cu care o făcuse întotdeauna, ca şi cum lumea exterioară i-ar fi trezit mai puţin interes şi lumea interioară ar fi câştigat teren, divagaţiile lui, îndoielile lui, gândirea lui tenace cum e de obicei gândirea bătrânilor, poate şi amintirile lui, deşi nu era prea dispus să le povestească şi să le împărtăşească, însă îi făceau plăcere să şi le depene în minte, să le pună în ordine, să le desfăşoare în faţa propriilor ochi, să şi le contemple, ca atunci când te dai înapoi cu câţiva paşi şi te uiţi la cărţile din bibliotecă sau la tablouri sau la şirurile aliniate perfect de soldăţei de plumb dacă-i colecţionezi, la ceea ce ai acumulat şi rânduit de-a lungul unei vieţi, cu siguranţă fără alt scop decât acesta – care-ţi stă la dispoziţie –, şi anume de a te da înapoi câţiva paşi şi a îmbrăţişa totul cu privirea.

Acest soi de limbută retragere în sine pe care o surprindeam la telefon mă făcea uneori să mă tem că nu-mi mai rămânea destul timp să-l întreb tot ce voiam să-l întreb întotdeauna când ne vedeam şi amânam din discreţie, din respect, din aversiunea mea de a descoase oamenii şi a-i prăda de ceea ce îşi rezervă sau păstrează, de a deveni prea curios şi chiar impertinent, din înclinaţia mea firească de a aştepta ca lumea să-mi spună numai ceea ce doreşte sincer să-mi spună şi nu ceea ce ar fi ispitită să-mi spună purtată de firul conversaţiei sau căzând în plasa ei, sau pentru că se simt flataţi ori somaţi – ispita de a povesti e pe atât de puternică pe cât e de trecătoare, şi e uşor s-o faci să dispară de îndată ce i-ai rezistat sau i-ai cedat, numai că în cazul din urmă nu mai există leac, ci doar remuşcare sau, cum zic italienii, *rimpianto*, jeluire pe care o înăbuşim în sufletul nostru. – Adevărul e că voiam să-l întreb câteva lucruri înainte ca aceasta să devină ceva foarte anevoios sau imposibil, voiam să aflu ce făcuse în timpul Războiului Civil, care-i marcase atât de puternic pe părinţii mei, chiar dacă s-ar fi rezumat la câteva întâmplări şi nimic mai mult, întâmplări

despre care până nu demult nu ştiusem nici măcar că există; voiam să aflu câte ceva despre relaţiile lui cu MI6, despre însărcinările speciale în zona Caraibilor, în Africa Occidentală şi în Asia de Sud-Est între 1942 şi 1946, cum consemnase *Who's Who*, la Havana şi la Kingston şi în alte locuri necunoscute, chiar dacă se afla încă sub interdicţia de a face dezvăluiri înainte de a trece şaizeci de ani şi fără îndoială n-avea să mai trăiască până atunci, ar lua relatarea cu el în mormânt dacă eu nu i-aş smulge-o, acel locotenent-colonel în împrejurări excepţionale Peter Wheeler, născut la antipozi şi purtând numele Rylands; voiam să aflu câte ceva despre relaţia ţinută sub tăcere cu fratele său Toby, pe care eu îl cunoscusem mai înainte şi-l admirasem şi-l jelisem, fără să-mi închipui că erau rude; voiam să ştiu mai multe, de asemenea, despre activitatea pe care o desfăşurase împreună cu grupul pentru care n-a existat un nume la înfiinţarea lui şi nici acum nu există şi nici nu trebuie să existe, el nu încuviinţa caracterizări de genul „interpreţi de persoane" sau „traducători de vieţi omeneşti" sau „anticipatori de evenimente", îl criticase pe Tupra pentru că folosea în cercuri restrânse asemenea termeni: „Apelativele, supranumele, poreclele, eufemismele prind repede şi încep să circule fără să-ţi dai seama", spunea. „Ajungi să te referi la lucruri sau la persoane mereu în acelaşi fel, şi asta se transformă uşor într-un nume. Şi pe urmă nu mai poţi să ţi-l ştergi din minte, nici să-l uiţi"; era adevărat, eu nu mai puteam să le uit pentru că făceam parte din acel grup şi astea erau expresiile pe care le auzisem la nevrednicii lui moştenitori de astăzi; şi voiam să ştiu, de asemenea, cum murise soţia lui Val sau Valerie, atât de tânără, chiar dacă el voia să amâne mereu pe altădată acest subiect şi de altfel era de părere că în fond niciodată nu trebuia să povesteşti nimic.

Ba chiar mi se părea – era mai curând o bănuială decât un lucru verificat – că Wheeler începea să slăbească strânsoarea mâinii cu care înainte apuca şi nu mai dădea drumul prăzii, cum încă făceam noi,

Tupra, cu mine şi cu domnişoara Pérez Nuix probabil, toţi trei încă la o vârstă a neastâmpărului sau cel puţin a imboldului de a trece la faptă, cât ţin oare cu adevărat anii de zbucium, anii neliniştiţi şi accelerării pulsului, anii în care îţi tresaltă inima şi te laşi prins în vârtej, anii atâtor paşi pe poteci nesigure, ai atâtor îndoieli şi frământări, când dai din coate şi urzeşti planuri şi te lupţi şi eşti gata să-l răneşti pe celălalt şi să te aperi de vătămările lui, şi să întorci lucrurile în folosul tău, chiar dacă ascundem acest folos şi-l acoperim adesea cu veşmântul cauzelor nobile cu atâta iscusinţă, încât ne amăgim pe noi înşine, meşteri în arta deghizării. Vreau să spun că Wheeler se îndepărta de maşinaţiile lui şi de la drumul pe care şi-l trasase, sau cel puţin îmi făcea această impresie, ca şi cum voinţa şi hotărârea i s-ar fi împuţinat în sfârşit sau poate că dintr-odată le dispreţuia şi nu mai vedea în ele nici o mângâiere şi nici un merit, după ce timp de câteva decenii le întărise şi le cultivase şi le alimentase şi bineînţeles le aplicase. Era concentrat asupra lui însuşi, puţine alte lucruri îi trezeau interesul. Avea peste nouăzeci de ani, nu era de mirare şi nu i se putea reproşa această închidere în sine, era timpul să ajungă aici.

Şi în pofida acestor semne prevestitoare, în pofida temerii tot mai vii că nu voi mai avea la dispoziţie acel timp pe care în preajma lui îl simţisem fără sfârşit, continuam să-mi amân vizitele şi întrebările şi nu mă duceam să-l văd. Aş fi vrut, de asemenea, ca el să-mi spună mai multe despre Tupra, despre antecedentele lui, despre viaţa lui, despre cât era de primejdios, despre caracterul lui, despre „probabilităţile din interiorul venelor lui“ – el ştia desigur mai multe, îl cunoştea de mai mult timp –, mai ales după seara aceea cu spada şi înregistrările video, a cărei amintire mă urmărise săptămâni la rând şi avea să mă hărţuiască la nesfârşit; dar despre chestiunea asta, după ce luasem hotărârea de a nu pleca şi a nu mă sustrage, de a nu renunţa încă la acea slujbă şi odată cu ea la activitatea mea, la salariul meu şi la descumpănirea aceea de-a dreptul

năucitoare din care nu puteam să-mi revin, poate că respingeam posibilitatea de a cerceta cu adevărat acele lucruri şi de a pune capăt, dacă Wheeler îmi îndeplinea dorinţa şi-l descifra pe Tupra până nu mai rămânea ascuns nici un secret, hotărârii mele de moment de a nu schimba nimic în viaţa mea, în pofida îndoielilor care-mi dădeau târcoale. Îmi dădeam seama că ajunsesem la un punct din care, cu fiecare zi ce trecea, devenea tot mai greu pentru mine să dau înapoi, ca să nu spun că nici nu putea fi vorba să las totul baltă şi să mă întorc la Madrid – ce slujbă mi-aş putea găsi, cum aş trăi, cum aş putea să mă apropii de Luisa în timp ce ea se îndepărta de mine –, de unde totuşi nici nu plecasem cu totul. Cu mintea eram acolo în mare măsură, dar nu şi cu trupul, iar trupul meu se obişnuia tot mai mult să umble pe străzile Londrei şi să respire miresmele ei când se trezea şi când adormea (întotdeauna cu un ochi deschis, din lipsa storurilor, sau ca un locuitor printre mulţi alţii pe insula cea mare), să-şi petreacă o parte a zilei împreună cu Tupra şi cu domnişoara Pérez Nuix şi cu Mulryan şi cu Rendel şi uneori cu Jane Treves sau cu Branshaw, care se obişnuia cu anumite activităţi de rutină la început salvatoare, în care, fără să fi prevăzut, te trezeşti prins ca într-o pânză de păianjen şi nu mai eşti în stare să-ţi închipui altă viaţă, deosebită de cea pe care o duci, chiar dacă aceasta nu e cine ştie ce şi a venit ca din întâmplare şi fără s-o fi chemat cineva. Nu, nu mai e deloc uşor pentru mine să mă închipui făcând altă muncă mai puţin comodă şi mai prost plătită, mai puţin atrăgătoare şi variată, la urma urmei în fiecare zi aveam de-a face cu noi chipuri sau aprofundam trăsăturile celor cunoscute, şi era o provocare să le descifrez. Să pariezi pe probabilităţile lor, să le prevezi comportamentul era ca şi cum ai scrie romane, sau cel puţin cum ai face schiţe biografice. Şi din când în când aveai parte de deplasări, traduceri la faţa locului şi unele călătorii.

Aşa că amânam mereu întoarcerea la Madrid, mă refer la o vizită pentru a-mi vedea copiii şi pe tata şi

fraţii şi prietenii, trecuseră prea multe luni fără să pun piciorul în oraşul meu şi prin urmare fără s-o văd şi s-o percep pe Luisa, fiinţa care mă atrăgea şi mă speria cel mai tare. Ei îi spusesem, la două zile după seara aceea de pomină, când o sunasem ca s-o întreb despre botox şi petele de sânge ale femeilor, că aveam să mai întârzii puţină vreme. „Copiii întreabă când vii“, avusese grijă să spună, să nu pună ea întrebarea, să nu se includă. „Nu ştiu dacă va fi prea curând“, îi răspunsesem eu, şi menţionasem faptul că trebuia să-mi însoţesc şeful într-o călătorie, nu se ştia când, ar fi putut fi în orice clipă, până atunci eram legat de mâini şi de picioare. Şi era adevărat, aşa mă anunţase Tupra, numai că până la urmă m-a luat cu el în mai multe călătorii în luna următoare, deplasări scurte, de câteva zile, trei în cuprinsul insulei celei mari şi una la Berlin, pe continent. Am fost amândoi la Bath cu Mulryan, la Edinburgh numai noi şi la New York cu Jane Treves, care era din Yorkshire după cât se pare şi cunoştea locul, chiar dacă nu mi s-a părut neapărat c-ar trebui să fii un cunoscător al locului pentru a te mişca uşor prin acele oraşe de dimensiuni umane. Pe domnişoara Pérez Nuix n-o lua, poate ca s-o pedepsească pentru încercarea de înşelăciune în chestiunea cu Incompara şi tatăl ei care fusese snopit în bătaie, caz în care trebuia să mă simt complice naiv şi cu o răspundere foarte mică, sau poate ca să nu ne aflăm ea şi cu mine împreună în hotelurile la care trăgeam, aşa socoteam: uneori îmi spuneam că el izbutea să afle tot şi că o fi ştiind până şi ce se întâmplase la mine acasă, în patul meu, în tăcere şi ca şi cum nici nu s-ar fi petrecut, în noaptea aceea cu o ploaie interminabilă.

În fiecare loc am avut o singură întâlnire în care eu puteam fi util ca interpret, de limbi şi de persoane, iar dacă Tupra a mai văzut şi alţi oameni, cum am presupus, a făcut-o pe socoteala lui şi fără să mă invite. La Bath a tras la un hotel foarte şic (Mulryan şi cu mine am tras la altul, doar agreabil, noi eram pe altă treaptă pe scara ierarhică), Royal Crescent dacă-mi amintesc bine numele, în care trăia „aproape

permanent“, mi-a spus şeful meu, un milionar mexican, „oficial la pensie, dar încă foarte activ de la distanţă şi din umbră“, cu care dorea să ajungă la nişte acorduri. Omul acela, înaintat în vârstă, cu părul şi mustaţa albe, cu vestigii de înfăţişare plăcută pe cale de dispariţie, semănând cu bătrânul actor César Romero şi purtând numele Esperón Quigley, vorbea o engleză îngrijită cu accent străin (li se întâmplă multor latini de pe cele două continente), şi colaborarea mea n-a fost necesară decât în câteva ocazii, când dicţia distinsului domn devenea atât de opacă pentru auzul englezului get-beget care era Tupra şi al irlandezului pe jumătate care era Mulryan, încât cuvintele acelea corecte deveneau de nerecunoscut în pronunţia extravagantă a lui Esperón Quigley. Ca de obicei, n-am dat atenţie la ce discutau, nu era treaba mea, m-ar fi plictisit oricum şi preferam să nu aflu. În restul timpului eram liber şi am ieşit să mă plimb, să admir râul Avon, să vizitez băile romane, să intru în câteva magazine de antichităţi şi să recitesc din Jane Austen într-un loc în care ea stătuse câţiva ani nu tocmai rodnici sub aspect literar, şi câteva pagini din William Beckford, care s-a retras acolo pentru mult timp şi acolo a trăit şi a murit dezgustat de lume, departe de iubita lui abaţie şi reşedinţă din Fonthill care-l ruinase. Într-una dintre aceste raite prin oraş am dat uimit peste un magazin de bijuterii sau o ceasornicărie nu tocmai de lux, care se numea Tupra, oricât ar părea de neverosimil. Nu era departe de alt magazin, acesta cu pretenţii care, dacă nu mă înşală memoria, anunţa în vitrină că era furnizor al Amiralităţii (mi-am spus că se referea numai la ceasuri, şi nu la giuvaiericale ieftine şi la mărgele pentru marinari). Când i-am pomenit lui Tupra de coincidenţa asta de nume, mi-a răspuns tăios:

— A, da, ştiu. N-are nici o legătură cu mine. Nici cea mai mică legătură.

Putea fi adevărat sau fals, iar ceasornicarul putea fi tatăl lui. Dar n-am îndrăznit să insist.

Chiar şi aşa, n-am putut să nu-l înţep cu o glumă personală, cum se zice în limba lui:

— În orice caz, mai potrivită ca furnizor al Amiralităţii ar fi ceasornicăria Tupra şi nu cea de alături care, cum am văzut, se ocupă aici de asta. Dacă nu pentru altceva, cel puţin pentru relaţiile noastre cu fostul OIC, nu ţi se pare? – Îmi aduceam aminte de cuvintele lui Wheeler din duminica aceea înainte de prânz, la Oxford, când mi-a vorbit despre dificultăţile în a-i recruta pe membrii iniţiali ai grupului, pentru a-l putea înfiinţa: „A trebuit să căutăm în mare iuţeală prin tot regatul. Cei mai mulţi au provenit chiar din Serviciile Secrete, din Armată, unii din vechiul OIC, n-ai auzit de el, Centrul Operaţional de Investigaţii al Marinei, erau puţini dar buni, poate cei mai buni; ca să nu mai vorbim despre cei din universităţile noastre“. Şi am citit pe faţa lui Tupra surprinderea şi o vagă suspiciune (ca şi cum s-ar fi întrebat dacă nu ştiam cumva mai multe, şi dacă nu mă subestimase în ce priveşte ucenicia pe care mi-o făcusem în meserie), când a auzit din gura mea acele sigle de demult, pe care era neobişnuit să le cunoască un spaniol din secolul XXI, ba chiar şi din a doua jumătate a secolului XX.

Mi-a lăsat, de asemenea, timp liber în cele două zile petrecute la Edinburgh, şi acolo m-am plimbat din nou şi am recitit câteva pagini din cei doi fii vestiţi ai oraşului, Conan Doyle şi Stevenson, câteva povestiri, şi am urcat până la Calton Hill ca să văd panorama care-l entuziasma pe cel de al doilea, ameţitoare în pofida timpului scurs de atunci. Am cumpărat de asemenea câteva poeme ale lui şi o cărticică despre oraş, cu subtitlul *Picturesque Notes*, din 1879, nu-mi venea să cred. Vorbea acolo de Greyfriars şi povestea cum lângă acest cimitir ca o grădină, de la fereastra unei case demolate încă de pe atunci, a cărei amplasare i-o indicase un gropar, stătea la pândă hoţul de cadavre Burke, care împreună cu tovarăşul lui de tâlhării Hare le scotea din mormintele lor încă neputrezite pentru a le vinde oamenilor de ştiinţă şi anatomiştilor, şi a ajuns să

ucidă oameni pentru a accelera procesul şi a nu micşora cifra de afaceri: „Burke, omul învierilor“, spunea Stevenson cu ironie, „nelegiuit prin atâtea asasinate pe cinci şilingi bucata, se aşeza de obicei îndată după săvârşirea crimelor, cu pipa şi scufia de noapte, ca să vadă cum trec cortegiile în drum spre cimitir“. Ăsta îşi pierduse răbdarea, mi-am spus, şi nu mai aştepta să vadă chipurile victimelor a doua zi, vrând să le aibă sub ochi cât mai repede, trecând prin faţa lui impasibilă, cu pipa în colţul gurii, aşa cum erau ieri şi pentru totdeauna.

Fiind numai noi doi în compartiment în drumul cu trenul spre Edinburgh, i-am citit lui Tupra cu glas tare nişte versuri pe care Stevenson le scrisese spre sfârşitul vieţii în Mările Sudului, la Apemama, cu o profundă şi ciudată nostalgie după „oraşul nostru încruntat“: „Vântul dezlănţuit al iernii, ploaia biciuitoare, multaşteptata şi binevenita tăcere a zăpezilor, dimineaţa târzie, ziua palidă, noaptea, mucegăitul farmec al oraşului nocturn, vă amintiţi? O, dacă ai putea să uiţi“, spunea. Şi ceva mai departe adăuga: „Când lumina ochilor mei stinşi se va risipi şi se va pierde, iar glasul iubirii abia va mai ajunge la urechile mele care se închid tot mai mult, ce sunet va veni, dacă nu vechiul strigăt al vântului din oraşul nostru lipsit de milă? Ce s-ar putea întoarce dacă nu imaginea vidului tinereţii, umplut de zgomotul de paşi şi de glasul acela de nemulţumire şi extaz şi disperare?“. În alt poem stăruia acelaşi spirit, dispreţuia mările depărtate şi calde pe care le căutase cu nesaţ şi încerca dorul cumplit pentru „clima noastră furtunoasă“ din Edinburgh: „O mare ce nu figurează pe hartă înconjoară şi mărgineşte o insulă fără lumini, aşteptându-l în zadar pe fiul risipitor. Glasul generaţiilor noastre mă cheamă, pe mine cel de departe, să mă întorc cuminte pe urmele paşilor mei nenumăraţi şi, după ce se va săvârşi schimbarea, să mă întind cât sunt de lat pe solul acelui vestit oraş al morţilor“. I-am citit aceste versuri, desigur în limba lui, în limba lui Tupra şi în limba versurilor: *The belching winter wind, the missile rain, the rare*

and welcome silence of the snows, the laggard morn, the haggard day, the night….

— Tu crezi, Bertram, că aşa se întâmplă mereu? l-am întrebat, stătea în faţa mea, el în sensul de mers, eu în sens contrar. Tu, care ştii atâtea despre moarte, am adăugat nu fără un gând ascuns, crezi că până la urmă ne întoarcem cu toţii la locul dintâi, oricât de sărac sau deprimant sau întunecos ar fi, oricât s-ar fi schimbat viaţa noastră şi ni s-ar fi transformat sentimentele şi am fi obţinut averi fabuloase şi succese pe drumul vieţii? Crezi că ajungem până la urmă să ne întoarcem cu gândul la sărăcia dintâi, la cartierul sărăcăcios sau la micul oraş de provincie sau la satul prăpădit din care am plecat spre lumea largă şi din care ni s-a părut atâţia ani că n-o să putem ieşi niciodată, şi atunci ni se face dor de toate astea? Se spune că oamenii foarte bătrâni îşi aduc aminte mai ales de copilăria lor, că se închid în ea cu mintea şi au senzaţia că tot ce s-a întâmplat după aceea, între acea perioadă îndepărtată şi prezenta lor decădere, dorinţele şi pasiunile lor, luptele şi înfrângerile, a fost fals, o acumulare de rătăciri şi erori, de strădanii neînchipuite pentru a obţine lucruri în realitate fără importanţă; şi se întreabă dacă n-a fost totul un ocol nesfârşit, un drum inutil pentru a se întoarce la esenţial, la origine, la singurul lucru cu adevărat important… când ajung în cele din urmă. – Şi atunci mi-am spus: „De ce s-au înfruntat şi de ce atâta efort, de ce s-au războit în loc să ia seama şi să rămână liniştiţi, de ce n-au fost în stare să se vadă sau să se uite unii la alţii, şi de ce atâta vis şi acea zgârietură, durerea mea, cuvântul meu, febra ta, şi atâtea îndoieli, şi atâta chin“. – Probabil că tu ştii multe despre asta, ai văzut moartea multor oameni. Şi acum vezi ce s-a petrecut cu Stevenson: a cutreierat lumea în lung şi în lat şi până la urmă gândul lui se îndrepta numai spre oraşul lui natal, tocmai din Polinezia. Ascultă cum începe alt poem: „Tropicele se estompează, şi parcă se face că, de pe Halkerside, sau de mai de sus, de pe Allermuir, sau

de pe povârnişul Caerketton, aş privi din nou în vis…“.

— Ăştia sunt munţi din apropiere de Edinburgh, m-a întrerupt Tupra ca şi cum ar fi fost o notă de subsol, şi apoi a tăcut.

Eu am aşteptat să-mi răspundă la întrebări, să adauge încă ceva. Nu-i citisem versurile numai de plăcere şi pentru a umple cumva timpul călătoriei. Şi dacă pomenisem de cartiere prăpădite şi oraşe de provincie, o făcusem cu speranţa că avea să-şi dea seama că mă refer la el şi să-şi aducă aminte de Bethnal Green, dacă într-adevăr se trăgea de acolo, sau de ceasornicarul din Bath, dacă într-adevăr îşi petrecuse cu el o lungă parte din copilărie, de exemplu, şi avea să-mi vorbească despre ei. Tupra însă nu răspundea decât la ce voia el, ştiam asta foarte bine.

— Stevenson s-a dus în Samoa din motive de sănătate, dacă-mi amintesc eu bine, a spus într-un târziu, nu din sete de aventură. Şi de altfel nu era bătrân. A murit la patruzeci şi patru de ani.

— E totuna, am răspuns eu. Când a scris poemele astea pesemne că-şi dădea seama că i se apropie sfârşitul, şi nu-şi aducea pur şi simplu aminte, cu infinită nostalgie, de locul neospitalier în care-şi petrecuse copilăria. Uite ce zice în versurile astea: „…şi când glasul iubirii va ajunge, stins, la urechile mele, voi fi surd la şoaptele lui…“. Vezi, nici măcar de apropierea soţiei lui nu ţine seamă, sau presimte că nu va ţine seamă, în ultima lui privire întoarsă spre lume, în ultimele lui clipe, ci numai de fugarele imagini din trecut care „sclipesc şi se pierd şi pier“… Şi uite cu câtă claritate încheie: „De astea o să-mi amintesc, apoi uita-voi totul“, aşa spune.

— Cum se poate? Ia să vedem. Repetă versurile cu glasul stins al iubirii.

Şi am spus iarăşi versul:

— *Yet when the voice of love shall fall insignificant on my closing ears…*

— Prostii, mi-a tăiat Tupra vorba. – *Nonsense* a fost cuvântul în limba lui. – Nu sunt cele mai bune

pagini ale lui Stevenson. De bună seamă, nu era un mare poet, a mai zis, apoi a tăcut din nou, de parcă ar fi vrut să sublinieze verdictul pe care-l dăduse, şi pe urmă a adăugat, spre surprinderea mea: Dar mai citeşte-mi, haide.

Cred că oricine ascultă cu plăcere când cineva îi citeşte cu glas tare. Aşa că am reluat lectura:

— „Dincolo de câmpie şi păduri, unde e aşezat, văd oraşul strălucitor apărând printre neguri, stâncos, cu bastioane şi săgeţi, cu fortăreaţa împodobită cu steaguri…“ – Şi în timp ce citeam îl priveam pe furiş pe Tupra şi îl vedeam mulţumit, deşi nu-i plăceau poemele lui Stevenson. – „Acolo, pe întinderea însorită a unei coline, lângă palatul regilor, se odihnesc morţii, cei cu vorba răspicată şi neşovăitoare. Pe ţărmul în care se incrustează sarea dăinuie lucrarea mâinilor lor; marea muşcă din turnurile pe care ele le-au înălţat; noaptea se înfioară brăzdată de lumini strălucitoare. Meşterii, unul după altul, aici, în chilia asta cu zăbrele spălate de ploaie şi roase de rugină, s-au cufundat în întunericul cel veşnic…“

Şi cine ştie dacă lui nu-i mai citise nimeni din copilărie.

Acolo, lângă Firth of Forth la sud de Fife, în Edinburgh, a apelat la serviciile mele într-o singură seară, pentru altă cină-*cum*-celebrităţi sau *cum*-măscărici care de asemenea era cină-*cum*-Dick Dearlove, sau cântăreţul planetar pe care l-am numit aşa. Din fericire nu m-a silit să asist la concertul pe care l-a oferit în prealabil la festival, chiar dacă m-a silit, în schimb, să mă prefac faţă de toţi că îl ascultasem de la primul la ultimul acord cu un entuziasm de nedescris: „Nu uita să pomeneşti interpretarea fabuloasă a cântecului *Peanuts from Heaven* şi cea de-a dreptul miraculoasă a melodiei intitulate *Bouncing Bowels*, pe astea două le include totdeauna în versiuni neortodoxe, de fiecare dată sună altfel, chiar dacă se numără printre piesele lui clasice“, m-a prevenit pentru eventualitatea că m-ar fi întrebat cineva sau chiar Dearlove în persoană, în apropierea căruia izbutise să-mi găsească loc. „Sub pretextul de a putea sta de vorbă cu aceşti doi compatrioţi ai tăi pe care acum îi ia foarte des cu el ca însoţitori, încearcă să-l tragi de limbă, chiar cu riscul de a părea că eşti băgăreţ şi sâcâitor, cel mai rău lucru care ţi se poate întâmpla e să nu te ia în seamă şi să te evite. Vorbeşte-i despre succesul lui monstru din Spania, şi nu te limita la Ţara Bascilor, te rog din suflet: asta ar putea să-l jignească, deşi e adevărul, fiindcă ar fi un succes local şi limitat. Atrage-i atenţia asupra ta, intră pe sub pielea lui, fă tot posibilul ca să-i câştigi încrederea, descoase-l şi scoate de la el tot ce poţi despre faima lui de sex-simbol, vie oriunde se duce, el crede în ea văzând că îl însoţeşte pretutindeni. Să se simtă flatat şi gata să se laude, născoceşte spanioli care chipurile se dau în vânt după el şi ar da orice să-l poată atinge unde doresc, cunoscuţi de-ai tăi, oameni în carne şi oase pe care să şi-i poată închipui şi care să-i aprindă imaginaţia, tinerei, propriii tăi copii, câţi ani au?, nu, sunt prea mici, atunci nepoţi şi nepoate, oricine-ar fi,

încearcă să-l faci să vorbească, după spectacol e epuizat şi în acelaşi timp euforic, i se dezleagă limba şi lasă garda jos, din pricina surescitării, a aclamaţiilor şi a medicamentelor pe care le-a înghiţit după nopţile de desfrâu, nu ştiu cum de n-a crăpat până acum, după atâţia ani de supraîncărcate sesiuni de glorie. Pe mine mă cunoaşte prea bine, dar cu un necunoscut pe care n-o să-l mai vadă vreodată (nu cred că-şi aduce aminte de tine de data trecută), cu cineva ca tine s-ar putea să vorbească mai mult decât cu mine sau cu oricare alt englez, s-ar simţi mai puţin expus la urmări neplăcute, şi stelelor le place să se dea mari cu noii sosiţi, în plus au nevoie să-şi înnoiască auditoriul de gură-cască. Poate că avem norocul să-ţi povestească vreo aventură, vreun triumf sexual impresionant, vreo ispravă de pomină, tu fă ce ţi-am zis chiar dacă ţi se pare că e o indiscreţie, ţi-am mai spus că cel mai rău lucru care ţi se poate întâmpla e să-ţi întoarcă spatele şi să nu scoată o vorbă faţă de tine. Să vedem dacă-l facem să se dea de gol, dacă reuşim să ne formăm o idee mai limpede despre el şi să aflăm până unde ar fi sau e în stare să-şi pună în primejdie imaginea, în ce măsură ar risca să se expună la acea oroare narativă, cum îţi place ţie să-i spui, şi să îngroaşe rândurile confreriei Kennedy-Mansfield, din care nimeni nu mai poate dezerta.“ Aşa vorbea Tupra adesea, îndeosebi când ne dădea instrucţiuni sau însărcinări, amestecând expresii din limbajul familiar cu unele neobişnuite şi care-i aparţineau doar lui, ca şi când în acest limbaj s-ar fi contopit probabila lui origine umilă şi neîndoielnica educaţie de Oxford, îmi venea greu să admit că studiase epoca medievală sub îndrumarea lui Toby Rylands, sau poate că figura acestuia începuse să se şteargă din mintea mea, absorbită cum era de figura fratelui său Peter, unii oameni vii reuşesc să-i incorporeze sau să-i cuprindă sau să se suprapună morţilor care le-au fost apropiaţi, şi chiar să le şteargă amintirea.

Ceea ce-mi cerea Tupra mi se părea cu neputinţă: să-mi vorbească mie Dick Dearlove în aceşti termeni

despre aceste lucruri, şi încă de faţă cu alte persoane, la o cină de douăzeci de comeseni şi poate chiar mai mulţi, veniţi cu toţii acolo întru apoteoza lui. Cu toate astea am încercat; Tupra nu-mi cerea să am neapărat succes. M-a aşezat aproape în faţă idolului, şi cu toate că persoanele de lângă el încercau să-i acapareze interesul cu laude, am izbutit să strecor câteva cuvinte care i-au trezit curiozitatea, mai mult prin faptul că atingeau chestiuni spaniole decât prin meritul meu personal.

— Cum se face că spaniolii sunt aşa de permisivi cu sexualitatea? m-a întrebat după un scurt schimb de comentarii despre obiceiuri şi legi. Mult timp am avut impresia contrară în Anglia.

— Impresia asta era corectă, am răspuns. Şi tocmai pentru a vedea dacă reuşesc să scot ceva de la el, m-am abţinut să-i spun că şi impresia pe care o avea acum era corectă, mulţumindu-mă să adaug: De ce credeţi că suntem atât de îngăduitori acum, Mr. Dearlove?

— Spune-mi Dick, s-a grăbit să mă îmbie. Toată lumea îmi spune aşa, pe bună dreptate, şi nu greşeşte deloc.

Şi-a schimonosit faţa într-un râs silit, pe care prietenii lui l-au aclamat. Am presupus că era o glumă pe care o făcuse de nenumărate ori de-a lungul vieţii lui de petreceri şi linguşeli (întotdeauna însă rămâne cineva care n-a auzit-o, era conştient de asta, de faptul că nici un truc nu se epuizează vreodată întru totul, oricât ai abuza de el), jucându-se grosolan cu una dintre semnificaţiile cuvântului *dick*, care nu este alta decât „sulă“. La urma urmei era faimos pentru hipersexualitatea sau pansexualitatea sau heptasexualitatea lui sau ce-o fi fost, chiar dacă în public n-o recunoştea, vreau să spun nu în faţa presei.

— Nu ştiu ce viaţă duci tu în ţara ta, n-ai decât să rămâi păgubos, a adăugat pe un ton paternalist, dar eu unul, de câte ori am fost acolo în turneu, nu pridideam să mai fac faţă solicitărilor. Toată lumea abia aşteaptă să-i bagi făcăleţul, femei, bărbaţi şi

chiar copii, a mai zis şi a râs din nou, cu un hohot mai puţin chinuit. Poate cu excepţia Ţării Bascilor, unde se pare că nu ştiu să facă dragoste, sau se mărginesc să imite dragostea fiindcă au auzit vorbindu-se de ea în altă parte, în restul Spaniei a trebuit să fac castinguri ca să-mi aleg oaspeţii la pat sau în baie dacă lucrurile se precipitau, atât de mare era oferta după concerte, şi chiar înainte: în holurile hotelurilor se formau cozi ca să urce o clipă în camera mea, şi mai întotdeauna a meritat să-mi întrerup odihna. Am avut raporturi mult mai înflăcărate ca aici şi mult mai uşoare; în Marea Britanie oamenii sunt mai caşti, oricât de necrezut ar părea, ca să nu mai vorbim de Irlanda, acolo sunt nişte fandosiţi, la fel ca bascii.

Dintr-odată m-a deranjat să-l aud vorbind aşa despre compatrioţii mei, cu dispreţ, de parcă ar fi fost nişte hoarde sexuale. M-a deranjat că bădăranul ăla cu ditamai faima ducea în iatacul lui fete şi băieţi fără să mişte un deget, la Barcelona, Gijón, Madrid sau Sevilla, indiferent unde, ori de câte ori venea în Spania, unde avusese câteva concerte de-a lungul anilor. Ba chiar m-am bucurat aflând că la San Sebastián şi la Bilbao nu i-a fost deloc uşor, tot era ceva; şi dându-mi seama de această reacţie puerilă şi stupidă am înţeles că niciodată nu ne dezbărăm în întregime de patriotism, totul depinde de împrejurări, de locul în care ne aflăm şi de persoana cu care stăm de vorbă pentru ca deodată să iasă la iveală o urmă, un rest. Eu pot să gândesc şi să spun lucruri groaznice despre ţara mea, pe care astăzi o consider putredă până în măduva oaselor şi îndobitocită în foarte multe aspecte; însă dacă le aud din gura unui străin neisprăvit şi găunos simt o strângere de inimă ciudată, dacă nu chiar inexplicabilă, ceva similar cu ceea ce presupune că a simţit De la Garza, un ins atât de primitiv, când a văzut că eu nu-l apăram de englezul cu spada în mână care se pregătea să-i taie capul, şi poate că s-a gândit să se plângă la Judecător în următorii termeni, atunci când toate aceste picioare şi mâini şi capete secerate se vor aduna la un

loc în ziua de apoi şi vor striga împreună „Am murit în locul cutare“, la sfârşitul veacurilor: „M-a omorât omul ăsta cu spada şi m-a tăiat în două bucăţi, iar ăstalalt a fost de faţă, l-a văzut şi n-a mişcat un deget; şi cel care a asistat şi n-a făcut nimic vorbea limba mea, eram amândoi din aceeaşi ţară, ceva mai la sud, nu prea departe, chiar dacă trebuie să treci marea ca să ajungi la ea; s-a uitat la mine încremenit ca o statuie, cu o faţă uimită, un tip din Madrid, un terchea-berchea, un ţărănoi, un oarecare, şi nici măcar n-a încercat să-l oprească“. Se consideră un factor agravant faptul că eşti din aceeaşi ţară, într-adevăr, şi aşa am înţeles şi eu întotdeauna când tatăl meu îmi povestea întâmplări cumplite din războiul nostru civil: erau din aceeaşi ţară femeia şi copilul pe care l-a izbit cu capul de perete la etajul trei al blocului de la intersecţia străzilor Alcalá şi Velázquez, şi tot din aceeaşi ţară erau Emilio Marás şi oamenii care l-au hăituit în corrida improvizată la Ronda, şi tot din aceeaşi ţară era bărbatul cu basc roşu din Málaga, care a intrat în arenă ca să-l omoare, i-a dat lovitura de graţie şi pe urmă n-a pregetat să-l castreze. Şi tot din aceeaşi ţară erau Del Real şi turnătorul tatălui meu, şi celălalt, Santa Olalla, profesorul care şi-a pus semnătura cu greutate pe denunţ, şi scriitorul cu succes ieftin, Darío Florez, care a dat o depoziţie în calitate de martor al acuzării şi a făcut ca acea înştiinţare sinistră să ajungă la cel denunţat prin intermediul mamei mele, pe când ea nu era încă mama mea şi nu era mama nimănui: „Dacă Deza nu-şi mai aduce aminte că are o carieră, scapă cu viaţă; altfel o să-l înfundăm“. Pentru mine fuseseră întotdeauna numele trădării, şi acestea nu trebuie protejate niciodată, şi au fost fiindcă erau cu toţii din aceeaşi ţară, şi tata şi ei, şi în două dintre aceste cazuri fiindcă erau prieteni vechi şi el nu le dăduse niciodată celorlalţi vreun motiv să-i retragă prietenia sau s-o rupă cu el definitiv, ci dimpotrivă.

Am alungat acest impuls de ranchiună în mod absurd patriotică. Nu numai că trebuia s-o fac dacă doream să duc la bun sfârşit însărcinarea pe care mi-

o dăduse Tupra (fusese mult mai uşor decât credeam să abordez chestiunea; şi vedeam ochii cenuşii ai şefului meu în depărtare, lângă un dâmb, aţintiţi la mine şi parcă întrebându-se cum mă descurc), dar pe deasupra n-avea sens să mi-o asum. Orice compatriot de-al meu ar fi putut face acele comentarii despre Dearlove, bunăoară De la Garza, ca să nu caut prea departe, cum că el fusese un cântăreţ idolatrizat şi ar fi putut alege una dintre nenumăratele fete care se îngrămădeau să-l ovaţioneze în turneele lui, şi mi-ar fi picat la fel de prost, pentru că erau îngâmfate şi dispreţuitoare. Şi totuşi, totuşi… simţeam un soi de iritare, nu puteam să nu recunosc, ceva iraţional, neliniştitor, neplăcut, atavic. Poate că Tupra simţea acelaşi lucru atunci când se vorbea cu dispreţ despre Marea Britanie sau despre britanici, în prezenţa lui sau prin gura unor continentali sau oameni de dincolo de ocean sau din verdea Irlandă, unde asta e aproape o normă. Şi poate de aceea, în chip de coerenţă supremă, n-avea nici o reţinere să facă ceea ce făcea, cu o dăruire şi o râvnă cum nici nu-mi închipuiam, şi era adevărat ce-mi spusese la puţin timp după ce ne cunoscuserăm, chiar dacă îşi atenuase vorbele cu un uşor cinism: „Voi aduce întotdeauna servicii ţării mele, trebuie să încercăm asta, nu-i aşa, chiar dacă sunt servicii mărunte…“. Am înţeles atunci, chiar dacă nu era momentul cel mai potrivit, că probabil avea să-şi slujească ţara necontenit, afară numai dacă această slujire era împotriva intereselor lui personale, şi că la nevoie, în caz de război, la o adică eu n-aş mai fi pentru el decât un spaniol nenorocit pe care n-ar şovăi să-l împuşte, aşa cum Dearlove nu fusese pentru mine, în timpul acelei bruşte reacţii patriotice, decât un englez înfumurat, un pui de lele pe care l-aş fi snopit în bătaie fără să clipesc.

Unul dintre comesenii mai apropiaţi, o creatoare de rochii extravagante în pas cu moda, o femeie cam trecută (ea însăşi purta o rochie care era un amestec neînţeles de jupoane, pene şi zdrenţe), mi-a sărit în

ajutor fără să vrea şi a însufleţit conversaţia ducând-o pe un făgaş care-mi convenea:

— A, da? i-a spus. Eu credeam că în Britania nu-ţi rezistă nimeni, Dickie, şi când colo, uite. Aici, în Spania, patul şi baia ta sunt doldora de fete.

N-a spus de fapt „Britania“, ci *Britain*, care este forma prescurtată pentru Marea Britanie; în schimb a spus într-adevăr „doldora“ sau „ticsite“, adică *jam-packed*.

Era limpede că erau prieteni şi-şi permiteau unele familiarităţi, sau poate că Dick Dearlove (aşa se pare) vorbea cu dezinvoltură până şi despre lucrurile cele mai intime faţă de oricine, cum eram eu bunăoară; asta se întâmplă adesea cu indivizii foarte celebri şi lăudaţi necontenit, ajung să-şi închipuie că tot ce spun sau fac va fi bine primit fiindcă face parte din spectacolul lor continuu, şi la un moment dat nu mai deosebesc latura publică de cea privată (cu excepţia cazului în care e vorba despre un fotograf sau un ziarist, şi atunci sunt mai discreţi sau mai exhibiţionişti, după împrejurări): dacă sunt atât de aplaudaţi în prima situaţie, şi atât de răsfăţaţi, de ce să nu fie tot aşa şi în cea de-a doua, dacă în amândouă sunt protagoniştii indiscutabili, în toate zilele vieţii lor până la sfârşitul vieţii.

— Tu ştii mai bine decât mine, Viva, chiar dacă eşti femeie, a răspuns Dick Dearlove pe jumătate ironic, pe jumătate supărat. La vârsta noastră, oricât am fi de faimoşi, şi eu sunt mult mai faimos ca tine, sunt situaţii în care n-avem încotro şi trebuie să plătim, cu bani peşin sau în natură. Sunt unele lucruri pentru care aici, în Britania, trebuie să plătesc aproape întotdeauna, rareori le obţin gratis, şi asta de vreo câţiva ani, jumătate din naţiune mă primeşte cu răceală; pe când în Spania, crede-mă, n-a fost nevoie să cheltuiesc vreodată vreun euro pentru asta, de parcă tinerii ar fi satisfăcuţi nu atât de actul în sine, la vârsta mea n-o să mă laud cu ejaculările mele, ce-aş putea spune, trupul ascultă tot mai puţin de dorinţele fanteziei, care în schimb e neobosită, ar vrea să mai profite şi ea, să se potrivească mai bine una cu alta,

cel puţin în cazul meu; parcă ar fi satisfăcuţi, spuneam, că pot să povestească pe urmă cum a fost, nu-i aşa?, e o ţară ahtiată după bârfă şi fanfaronadă, nu-i aşa?, o ţară în care sporovăiala e la mare cinste, o ţară dintre cele mai lipsite de pudoare. – Întrebările retorice îmi erau adresate mie, ca unui cunoscător al mărfii care eram. – Toată lumea spune şi întreabă orice, la conferinţele de presă şi în interviurile pe care le dau mă amuz copios şi încerc să mă eschivez, sunt grosolani şi obraznici şi n-au pic de ruşine, e ceva neobişnuit pentru o ţară europeană. La mulţi dintre spaniolii cu care m-am culcat am băgat de seamă că erau extrem de grăbiţi să termine, şi nu pentru că nu se simţeau bine cu mine, ia aminte, încă sunt bun la pat, ci pur şi simplu pentru că erau nerăbdători să iasă şi să dea de veste în gura mare, mi-i şi închipui ajungând în culmea fericirii a doua zi la bar sau la şcoală: „Pe cât punem pariu că nu ştiţi cine mi-a băgat-o până-n plăsele şi prin toate părţile?“. – S-a oprit o clipă şi a zâmbit cu un aer buimac, de parcă ar fi fost atât de amuzat, încât ar fi putut să recupereze încântarea aceea oricând ar fi voit, bunăoară la o cină după un concert la Edinburgh. Sau de parcă şi-ar fi adus aminte de un lucru din trecut, un lucru pierdut care poate n-avea să se mai petreacă niciodată. – Nu ştiu dacă prietenii lor o să-i creadă, nu-i prea uşor şi asta poate deveni o problemă, fiindcă de câtva timp unii vin cu aparate de filmat ultraportabile sau cu mobilul, cred că pentru a avea dovezi, chiar dacă unii zic că vin cu mobile pentru că nu se despart niciodată de ele, aşa că trebuie să-i percheziţionez înainte să-i las să intre; n-ar fi deloc amuzant să mă fotografieze în plină acţiune. Toate astea se confiscă, îi controlez cu un aparat din acelea folosite în aeroporturi, ca nişte baghete, ştiţi voi, şi în felul acesta îi pipăi pe deasupra cu instrumentul, ceea ce îi încântă şi-i face să râdă în hohote, şi poţi să-ţi faci o idee despre ce te aşteaptă, în general sunt tipi bine croiţi. Acceptă orice ca nişte mieluşei, numai să poată intra în iatac. Aici însă sunt mult mai puţin dispuşi să-mi satisfacă

poftele şi mai puţin vicleni, nu încearcă să strecoare aparate de filmat, şi asta e partea proastă: nu-i atrage faptul că pot să povestească experienţa avută cu mine şi să se laude cu ea, poate fiindcă aici lumea poate să mă vadă oricând. Probabil că de aceea uneori trebuie să plătesc, şi pe deasupra mi s-a dus vorba şi au aflat cu toţii că nu pot să mă abţin şi că ar putea să scoată ceva bani de la mine. Şi uneori nici plătind nu obţin mare lucru, carne fragedă, nu-i aşa, Viva?, pe scumpele noastre meleaguri, în Anglia şi Scoţia şi Ţara Galilor. Aşa că nu mă deprima făcând pe mirata.

De fapt, dacă se simţea cineva deprimat, acela eram eu. Dick Dearlove împlinise cincizeci de ani, continua să se bucure de o mare faimă, însă culmea succesului fusese atinsă cu mulţi ani în urmă, gloria lui trecuse. Încă umplea sălile de concert şi provoca deliruri, dar probabil că datora acest lucru numelui său şi poveştii vieţii lui decât forţei din momentul de faţă, cum se întâmplă cu cei mai mulţi cântăreţi britanici din anii şaptezeci şi optzeci care au rezistat şi s-au menţinut în activitate, de la Elton John la Rod Stewart sau grupul Rolling Stones. Purta părul patetic de lung pentru vârsta lui, foarte roşcat şi foarte ondulat, părea un fost membru al grupului Led Zeppelin sau King Crimson sau Emerson, Lake & Palmer care treizeci de ani mai târziu încerca să-şi păstreze neatins aspectul juvenil. Din spate, cu coama aceea aproape pârlită, putea fi confundat cu Olivia Newton-John în finalul filmului *Grease*, cu singura deosebire că, dacă se întorcea din profil, trăsăturile lui erau contrariul acelei australiene sau neozeelandeze sau ce naiba o fi: nasul vulturesc i se ascuţise fără curbură, numai în sens orizontal; ochii, altădată mici, erau acum holbaţi şi parcă ieşiţi din orbite, ca şi cum ar fi reuşit să-i mărească prin drastica metodă de a-şi smulge genele sau de a-şi ridica pleoapele printr-o intervenţie chirurgicală sau altă blestemăţie de genul ăsta, iar strădaniile lui neîndoielnice de a slăbi îi jucaseră o festă lăsându-i gâtul zbârcit şi o mulţime de riduri în obraji, în bărbie şi pe frunte (poate că îi expirase raţia de

botox), şi în schimb nu-l ajutaseră să evite o burtă flască, un soi de umflătură pe trupul prelung şi slab. Nimic din toate astea nu se observa de departe, când se zbuciuma pe scenă, dar toate se vedeau foarte bine când cobora de acolo sau în prim-planurile de pe ecranele uriaşe, care de altfel nu încercau să ascundă nimic. Se depărtase de masă, se trăsese într-o parte ca s-o privească din faţă pe creatoarea de modă Genevieve Seabrook şi se aşezase picior peste picior, şi uitându-mă acum la picioarele sale lungi am observat cu surprindere şi dezgust că-şi pusese la un moment dat papuci, undeva pe drumul până la restaurant îşi scosese cizmele înalte atât de caracteristice – la nici un spectacol nu renunţa la ele, de trei decenii şi mai bine, chiar dacă era foarte cald – şi-şi pusese nişte papuci ridicoli, galben cu negru, cu vârful ascuţit şi întors în sus, rămânând cu călcâiele în aer (erau tatuate, am observat cu scârbă), ceea ce îi dădea un aer casnic şi parcă de vacanţă de vară, care a contribuit de asemenea la demoralizarea mea. Tipul nu înceta să mi se pară un măscărici, ca prima dată când îl văzusem, şi chiar mai respingător decât înainte, dar în acelaşi timp parcă mi s-a făcut puţin milă de el, din pricina candorii cu care recunoştea că întâmpină dificultăţi în rolul de cuceritor şi că fusese silit să-şi domolească zburdălnicia, cel puţin în aventurile lui britanice cu „carne proaspătă“. Nădăjduiam să nu fiu nevoit să aflu cât de proaspătă putea fi în cursul acelei aberante conversaţii, şi n-aveam de gând să fac cercetări, oricât ţinea Tupra să-mi duc la capăt acea misiune deprimantă. De fapt am hotărât să nu-i pun întrebări şi să nu mai scot altceva de la el, tot ce auzisem îmi oferea material suficient pentru un raport sumar (la urma urmei, ocaziile mele erau limitate, cu atâţia comeseni în jurul nostru, admiratori şi chiar adulatori cu toţii, dacă nu la rândul lor faimoşi), iar restul puteam să-l născocesc dacă Ure stăruia sau îmi cerea mai mult (mi-am adus aminte că în Scoţia Tupra se numea de obicei aşa, ori poate prefera să i se spună Dundas la Edinburgh).

— Nu, n-o să-ţi spun, dragă Dickie, i-a răspuns Viva Seabrook cu un zâmbet pe cât de tandru, pe atât de maliţios în măsura relativă în care pot să-l calific, dat fiind că straturile de machiaj i se amestecau şi pesemne că însumau grosimea unei măşti mortuare egiptene, vreau să spun de faraon. Dar trebuie să iei în seamă că la o vârstă fragedă băieţii sunt dispuşi la orice ca să se culce cu o femeie. Asta e şansa mea, chiar dacă uneori îmi acoperă faţa cu cearşaful sau cu fustele mele şi asta nu-mi place deloc. Acum nu-mi mai pasă, dar prima dată când unul mi-a pus o pernă pe cap am izbucnit într-un atac de furie şi băiatul a şters-o glonţ, speriat de înjurăturile şi de vorbele mele de ocară. Eu cred că nu arăt rău, dar, bineînţeles, e nevoie să nu mă asocieze cu mama lor, sau cu vreo mătuşă, înţeleg că asta e ca o prăbuşire pentru ei, şi în general sunt atât de primitivi, atât de nemiloşi şi neghiobi sadea… Ştii doar.

M-a surprins că şi ea vorbea la fel de *sans-gêne* faţă de nişte necunoscuţi ca mine. Pesemne că îi îndemnau la asta mediul în care se aflau şi vanitatea lor; pesemne că nu-i vedeau pe cei din jur, de parcă numai cei foarte faimoşi s-ar auzi între ei, iar restul oamenilor ar fi pentru ei o negură care nu-i privea câtuşi de puţin şi nu conta decât ca un public sau *clique* care ovaţionează şi aplaudă, sau care în cel mai rău caz păstrează o respectuoasă sau jenantă tăcere şi se limitează să asiste la dialogul celebrităţilor, ca şi cum s-ar afla în întuneric, într-o sală de teatru. Într-un anumit sens era ca şi cum ar fi fost singuri, ei doi. Iar ceea ce i-a răspuns Dearlove, după ce şi-a cuibărit câteva clipe buclele în imensul decolteu al Vivei Seabrook, ca şi cum şi-ar fi căutat o mângâiere sau un adăpost la pieptul bătrânei sale prietene, mi-a întărit această impresie:

— O, Viva, cât mai avem de trăit! Sau cât mai am eu! Va veni o zi în care nu voi mai fi decât o amintire pentru cei mai vârstnici, iar această amintire va fi din ce în ce mai ştearsă pe măsură ce vor muri cei care o păstrează, unul după altul, un număr tot mai scăzut şi niciodată sporit, şi când te gândeşti că timp de atâţia

ani numărul a fost în creştere, asta nu mai pot suporta. Nu e doar faptul că îmbătrânim şi că dispărem, ci şi că vor dispărea şi toţi cei care ar putea vorbi despre mine, cei care m-au văzut şi m-au ascultat şi cei care s-au culcat cu mine, oricât ar fi fost de tineri în momentul acela, vor îmbătrâni şi se vor îngrăşa şi vor muri, de parcă ar fi cu toţii blestemaţi. Nu pot trage nici o nădejde că-mi vor supravieţui cântecele şi că vor continua să le asculte generaţiile viitoare, şi ce se va alege de ele când nu voi mai fi eu ca să le pot însufleţi şi relua, când nu voi mai fi în stare să susţin concerte precum cel de astăzi. Nu vor mai răsuna cântecele mele. În ultimii cincisprezece ani n-am compus mai nimic, în nici un caz mari melodii pe care alţii ar putea să le recupereze şi să le cânte în viitor, chiar în versiuni îngrozitoare, şi acum nu mai am puterea să scriu altele. Nu cred c-ar ieşi ceva vrednic de aducere aminte, a zis şi a adăugat ceva tulburător: Dacă nici măcar McCartney şi Lennon nu mai sunt în stare s-o facă de atâta timp, cum aş putea reuşi eu? Voi fi dat uitării cu totul, Viva. Nu va rămâne nici o urmă după mine.

Era ceva teatral în glasul lui şi în gesturile cu care şi-a însoţit aceste văicăreli, însă se vedea că închideau în ele un sâmbure de adevăr. Şi-a întins şi mai mult picioarele, iar eu m-am ridicat puţin ca să-i privesc mai atent scârboasele călcâie tatuate, eram curios dacă disting desenul sau deviza tatuajelor.

— Păi Lennon a murit acum treizeci de ani, nu m-am putut abţine să spun. Cum naiba ar putea să mai compună?

— N-are importanţă, mi-a răspuns îndată Dearlove. Şi pe urmă niciodată n-a fost prea bun. Dacă n-ar fi fost ciuruit de gloanţe, astăzi lumea ar fi scârbită de cântecele lui. – „Altul din frăţia Kennedy-Mansfield“, mi-am spus. – Şi m-a ţintuit dintr-odată cu ochii lui micuţi şi holbaţi cu pleoape incizate, de parcă eu aş fi fost un apărător înfocat al lui Lennon, ceea ce nu era cazul şi nici nu va fi vreodată. Mai curând eram de acord cu diagnosticul doctorului

Dearlove, un dentist bătrân, dar dacă i-aş fi spus asta atunci, ar fi părut o linguşeală dintre cele mai scârboase.

Cel puţin imprudentele mele cuvinte au avut darul de a-i reda pe moment dispoziţie, adică de a-l însufleţi şi de a-l scoate din melancolia în care căzuse, şi în partea a doua a cinei a redevenit un bărbat vesel care spune întruna glume deplasate şi chiar de prost gust. Eu am tăcut mai tot timpul, ridicând din când în când capul şi lungindu-mi gâtul ca să citesc ce scria pe călcâiele lui, dar n-am izbutit.

Mai târziu, sătul până-n gât, i-am raportat lui Ure sau Dundas în chipul cel mai concis cu putinţă:

— Îţi confirm tot ce ţi-am spus data trecută, şi n-am de făcut decât următoarea precizare: e atât de preocupat de faima lui după moarte, încât, cine ştie, s-ar putea să facă într-o zi o faptă nesăbuită, să fie pomenit măcar pentru ea. Nu crede că muzica lui îi va supravieţui. Aşa că într-un moment de disperare, departe de a o evita cu orice preţ, ar putea să-şi pună capăt zilelor şi ar intra în mod deliberat în grupul Kennedy-Mansfield, cum îi spui tu. Ar trebui să fie însă într-o depresie profundă, să i se întunece minţile sau ceva de genul ăsta, sau peste câţiva ani, nu acum, ci când se va retrage şi nu va mai da concerte şi nu va mai aduna mulţimile în jurul lui. Atât e de preocupat de el însuşi, încât i se pare un blestem nedrept să moară cei care l-au admirat şi l-au cunoscut pe el, ca şi cum nu asta ar fi soarta împărtăşită de toţi cei care au trecut prin viaţă şi au făcut umbră pământului, am zis şi am adăugat imediat: Tu, care-l cunoşti mai bine, ştii că are tatuaje pe călcâiele picioarelor?

Mi s-a părut potrivit să-i pun întrebarea cu această precizare absurdă şi anume „picioarelor“, fiindcă *heels* poate însemna şi „tocuri“ în engleză.

Însă Tupra n-a luat aminte la ce i-am spus. Nu s-a arătat mulţumit şi a trebuit să-i relatez până la ultima replică toată conversaţia de la cina cu Dearlove, cu Viva Seabrook, cu compatriotul meu de la chermeză care se aşezase alături de noi şi cu oricine se nimerise

să strecoare şi el un cuvânt. Detestam să-mi ceară să reproduc întocmai dialogurile, să mă oblige să le retrăiesc. Mă simţeam ca acei găunoşi scriitori de jurnale care îşi înregistrează vieţile mărunte cu o mulţime de detalii şi pe deasupra le dau pe urmă la tipar, spre plictiseala cititorilor neprevăzători sau la rândul lor mărunţi şi găunoşi.

Nu ştiu de ce m-a dus apoi la York. Ne-am plimbat alene pe drumul străjilor de pe zidul foarte lung care înconjura oraşul, de parcă am fi fost două santinele sau doi prinţi. A ţinut să ajungem cu automobilul la Coxwold, un sătuc vecin în care se află casa ce cu două veacuri şi jumătate în urmă a fost a scriitorului Laurence Sterne, Shandy Hall, numită astfel în cinstea celui mai important roman al său, *Tristram Shandy*. Am atribuit această dorinţă influenţei lui Toby Rylands, care lucra de ani de zile, când l-am cunoscut eu, la „cea mai bună carte care s-a scris vreodată“, cum mi-a spus cândva – nu atât din lipsă de modestie, cât din convingere – despre cealaltă operă importantă a lui Sterne, *A Sentimental Journey* sau *Voiaj sentimental*; ca şi cum Tupra ar fi vrut să aducă în felul acesta un omagiu vechiului său profesor de la Oxford sau de la MI6 sau din ambele locuri, drept care n-am avut nimic de obiectat, ci dimpotrivă, şi de altfel nu eram îndreptăţit să fac vreo obiecţie. Totuşi, îndată ce am ajuns, l-a căutat pe custodele casei-muzeu, un bărbat mai tânăr decât el şi decât mine pe care mi l-a prezentat cu numele neverosimil de Mr. Wildgust („Rafală Sălbatică“, cuvânt cu cuvânt), cu care s-a închis să vorbească în biroul lui, iar pe mine m-a îndemnat să vizitez singur muzeul. În fiecare cameră a acelei plăcute şi liniştite case cu etaj se aflau câte un bătrân sau o bătrână – voluntari, fără îndoială pensionari – care, cu sau fără voia ta, îţi dădeau, ca tuturor vizitatorilor, lungi explicaţii despre viaţa şi obiceiurile stăpânului său din veacul al optsprezecelea şi despre reparaţiile pe care le-a suferit clădirea, atât pe vremea unui anume Mr. Monkman, venerat ctitor al Laurence Sterne Trust, cât şi în actualitate (am donat din toată inima o

mică sumă pentru cauză). În ampla grădină am comis un act probabil pedepsit de lege; am smuls o plantă foarte mică, pe care am ascuns-o şi am avut grijă s-o ud în tot restul călătoriei, şi care mai târziu, la Londra, fără prea multe bătăi de cap şi eforturi, s-a prefăcut în altă plantă de o extraordinară strălucire şi vigoare, chiar dacă niciodată nu i-am aflat numele, nici în engleză, nici în spaniolă (am ţinut mult să iau cu mine şi să păstrez ceva viu din grădina familiei Shandy). Tupra n-a mai vizitat casa, o cunoştea bine, a spus, şi cu siguranţă era adevărat. După un ceas a ieşit cu Wildgust, un bărbat încă tânăr cu o înfăţişare plăcută, inocentă şi veselă, cu ochelari şi un păr roşcat cam lung, şi ne-am întors la York, unde probabil că el s-a mai întâlnit cu cineva, însă eu nu. Nu mi-a cerut nici o interpretare a nimănui, nici să-i spun părerea mea despre ceva, nici măcar despre Sterne, despre zidul acela nesfârşit sau despre Shandy Hall.

Îmi venea greu să cred că un om atât de practic cum era Tupra ar fi putut avea un alt fel de relaţie cu Coxwold sau cu Mr. Wildgust decât de natură profesională, şi totodată era greu să-ţi închipui de ce se ducea să-l vadă pe acesta personal şi la ce-i putea sluji acel funcţionar cu o viaţă contemplativă, după toate aparenţele – nu avea, prin firea lucrurilor, multă treabă: când am sosit noi era cufundat în lectura unui roman, în chioşcul pentru obiecte de vânzare şi cărţi poştale ilustrate, fără nici un client –, uitat de lume într-un sat din Yorkshire în care odinioară fusese numit paroh deloc smeritul, mondenul şi ireverenţiosul Reverend Sterne. Şi tot pe atât de greu de imaginat erau treburile pe care le avea cu un cizmar berlinez pe care ne-am dus să-l vedem în micuţa şi eleganta lui prăvălie, numită Von T (încălţăminte numai pentru bărbaţi, lucrată manual), când călătoriserăm pe continent, puţin după aceste deplasări pe insula cea mare. Desigur că Reresby a probat şi a cumpărat pantofi, şi că domnul Von Truschinski, de pe Bleibtreustrasse, a luat, la insistenţele lui Tupra, cu nişte frumoase aparate

artizanale de lemn cum nu mai văzusem până atunci, măsurile exacte şi complete ale picioarelor mele – lungime şi lăţime, înălţime, căpută şi călcâi tatuabil –, cu speranţa, a spus cu modestie şi tact şi într-o engleză remarcabilă, că voi fi mulţumit şi aş putea să urmez exemplul şefului meu şi i-aş comanda şi alte perechi de încălţări în viitor, din Anglia sau din Spania, fiindcă, ce-i drept, cumpărasem şi eu două perechi, în ciuda preţului cam piperat, şi nu mi-a părut rău deloc, căci mi s-a îmbunătăţit simţitor aspectul general la nivelul solului. (Şi când te gândeşti că mă temusem cândva că Tupra purta cizme de călărie sau pantofi cu talpă de plută sau ceva şi mai rău, dacă se poate închipui aşa ceva.) Cel mai ciudat era faptul că atât perechea mea de încălţăminte cât şi cele pe care le cumpărase Reresby erau ale unor mărci englezeşti despre care nu auzisem vorbindu-se niciodată – poate din pricină că erau foarte selecte –, anume Edward Green, din Northampton, înfiinţată în 1890, şi Grenson, nu ştiu de unde, înfiinţată în 1866. Mi s-a părut o extravaganţă să călătorim până la Berlin pentru a face rost de ele – el a ales o pereche model Hythe şi alta Elmsey, prima în *Chestnut Antique* şi a doua în *Burnt Pine Antique*, iar eu una model Windermere în *Black* şi alta Berkeley în *Tobacco Suede* –, în loc să le cumpărăm în ţara noastră, vreau să spun în ţara lui Tupra şi în ţara în care trăiam eu. După ceremonia de luare a măsurilor, săvârşită cu calm şi delicateţe deosebite de către patronul şi vânzătorul care erau aceeaşi persoană, Tupra a trecut cu Von Truschinski în camera din dos şi au stat de vorbă după perdea vreun sfert de oră, iar în timpul acesta eu am răsfoit cataloage de pantofi fini, de aici mi se trage faptul că acum ştiu atâtea lucruri despre adevăratele nume ale culorilor, precum şi că unii dintre pantofii noi au fost creaţi de neîntrecutul John Hlustik, ceea ce nu mi-a spus prea multe atunci, însă mi-a sunat important şi de provenienţă cehă. Murmurul care ajungea la mine nu era în limbă engleză, şi nici în germană, din ce am avut impresia.

Ca şi la York, nu m-a solicitat ca traducător la Berlin, nici n-am făcut cunoştinţă cu nimeni altcineva. Mi-a lăsat timp liber, nu m-a invitat la o cină la care s-a întâlnit cu câţiva oameni din oraş. În timpul zborului de întoarcere mi-am spus că cel puţin avea măcar să mă întrebe ce părere am despre cizmar, chiar dacă prin forţa lucrurilor nu putea fi decât o părere superficială, şi poate despre domnul Wildgust cu întârziere, cu toate că eu nu fusesem de faţă la partea cea mai substanţială a conversaţiilor lui cu nici unul dintre ei. Dar cum după o oră încheiată de zbor neplăcut Tupra continua să-mi vorbească numai despre curse de cai şi fotbal (îl scoteau din sărite nefirească bogăţie rusească şi antipatia la fel de nefirească faţă de lusitani a echipei lui preferate, Chelsea), n-am mai putut răbda şi l-am întrebat eu pe el:

— Din pură curiozitate, în ce limbă vorbeaţi între patru ochi Mr. Von Truschinski şi cu tine?

S-a uitat la mine cu o surprindere atât de bine jucată, încât o clipă am crezut că e adevărată.

— În ce limbă puteam vorbi? În engleză. Aşa cum am vorbit şi cu tine, ce rost avea să schimb limba? De altfel, germana mea lasă mult de dorit.

Nu era adevărat că vorbiseră englezeşte, dar n-am vrut să intru într-o discuţie în contradictoriu cu el. Aşa că am schimbat subiectul, dar nu întru totul:

— Ascultă, Bertram. Înţeleg de ce m-ai făcut să te însoţesc la Bath şi la Edinburgh, nădăjduiesc că ţi-am fost de folos. Dar nu-mi explic de ce-ai vrut să merg cu tine la York şi nici de ce-am venit la Berlin. Nu mi-ai dat nimic de făcut, nu înţeleg cu ce ţi-aş fi putut fi de folos. Să nu-mi spui că m-ai luat ca să-ţi ţin companie, pentru că nu-ţi place să călătoreşti singur. La York aveai compania lui Jane, chiar dacă pe urmă n-am profitat de prezenţa ei.

Jane Treves nu luase parte la deplasarea pe care am făcut-o la Coxwold şi nu s-a plimbat ca mine pe drumul de strajă al zidului medieval. Pesemne că Tupra o văzuse fără mine. Se prea poate, de ce nu, ca el să fi profitat, şi ea să fi dormit în camera lui.

— Era foarte ocupată cu rudele ei. Am inclus-o în călătorie în primul rând ca să-i dau prilejul să le vadă. Nu mai fusese de mult la ai ei. Sunt foarte mulţumit de munca pe care-o face. N-a avut o clipă de odihnă în ultimul timp.

— Şi în schimb, cu toate aceste escapade, pe mine mă obligi să-mi amân călătoria la Madrid. Nu ştiu dacă-ţi dai seama că nu mi-am văzut copiii de un secol, nici n-o să-i mai recunosc. Şi nici pe tata. Tatăl meu e tare bătrân, e numai cu un an mai mic decât Peter. Uneori mă tem că n-o să mai apuc să-l văd, am zis, şi aici am insistat: De ce m-ai făcut să vin cu tine? Ca să cumpăr pantofi? Ca să-mi înnoiesc încălţămintea?

Tupra a zâmbit cu buzele lui groase, care nu se subţiau nici măcar atunci când se deschideau într-un zâmbet.

— Era nevoie să te prezint lui Clemens von T, e un vechi prieten care ne face un serviciu imens, putem avea încredere în el. Cu siguranţă că începând de acum vei purta încălţăminte mult mai comodă. Vei putea lua legătura cu el direct, de altfel. Pentru luna viitoare nu sunt prevăzute deplasări, aşa că n-o să am nimic împotrivă să te duci pentru câteva săptămâni la Madrid. Dacă vrei. Două sau trei.

O permisie atât de lungă. Am rămas descumpănit. I-am mulţumit. Dar nu era chip să-l faci să răspundă la ceea ce hotăra să nu răspundă, ştiam prea bine, nici să dea explicaţii despre ceea ce nu voia sau nu trebuia să explice. Am renunţat. Am presupus că prin acele fraze se referea la altceva decât la pantofi, că mai târziu avea să mă pună să discut cu Clemens von T despre altceva decât despre pantofi. Totuşi, fapt sigur e că şi astăzi, după atâta timp de la febră şi vis, după ce m-am întors la Madrid, continui să-mi comand frumoasele şi trainicele perechi de pantofi de la micuţa dugheană din Berlin.

Tupra nu m-a minţit în avion, şi m-am pregătit să plec la Madrid luna următoare şi să stau cincisprezece zile, mi-am dat seama că era de ajuns, ba chiar prea mult, vreau să spun că nu ştiam ce aveam să fac acolo cu timpul meu, după ce-i vedeam din nou pe toţi.

E ciudat şi incongruent procesul nostalgiilor, sau al dorului, fie că vine dintr-o absenţă, în urma unui abandon sau a unei morţi. Crezi la început că nu poţi trăi fără o anumită persoană sau departe de ea, durerea iniţială e atât de mare şi stăruitoare, încât o resimţi ca pe o prăbuşire fără limite sau ca pe o lance interminabilă ce înaintează, fiindcă fiecare minut de privaţiune contează şi te apasă, îl simţi şi ţi se pune un nod în gât şi nu mai aştepţi altceva decât să treacă orele ştiind prea bine că trecerea lor nu-ţi va aduce nimic nou, ci doar o aşteptare nesfârşită. Deschizi ochii în fiecare dimineaţă – dacă ai putut să dormi, dar somnul nu-ţi îngăduie să uiţi totul, ci doar tulbură puţin lucrurile – cu acelaşi gând care te-a apăsat înainte de a-i închide, „Ea nu e aici şi n-o să se întoarcă“, de exemplu (fie din carne şi oase la mine, fie din moarte), şi nu te poţi gândi să-ţi asumi trudnicele sarcini ale zilei, fiindcă nici măcar nu eşti în stare să priveşti atât de departe, nici să deosebeşti orele, ci doar următoarele cinci minute şi apoi alte cinci minute cu trudă, şi aşa te vei târî din cinci în cinci minute, dacă nu chiar din minut în minut, încurcându-te în toate şi cel mult încercând să alungi timp de două sau trei minute mustrările de cuget sau paralizia şovăielilor. Şi nici asta prin voinţa ta, ci dintr-un hazard binecuvântat: o ştire ciudată la jurnalul de actualităţi, timpul de care ai nevoie ca să dezlegi cuvinte încrucişate, apelul nesuferit sau amabil al cuiva pe care nu-l suportăm, sticla ce cade pe jos şi ne sileşte să adunăm cioburile ca să nu ne tăiem când din lene umblăm desculţi, blestematul de serial de televiziune la care ne uităm cu îngăduinţă –

sau poate pur şi simplu ne obişnuim cu el descoperind dintr-odată că are haz – şi în voia căruia ne lăsăm cu o inexplicabilă bucurie, până apare genericul de final, dorind să vedem îndată episodul următor, care ne-ar permite să ne prindem de acest stupid fir de continuitate descoperită pe neaşteptate. Ne instalăm în rutina comodă a vieţii, în lucrurile nefolositoare, în prostia neprimejdioasă, în ceea ce nu ne trezeşte entuziasmul, nici nu ne solicită participarea sau efortul, în lucrurile de prisos pe care le dispreţuim când totul e în ordine şi noi suntem activi şi n-avem timp să ne fie dor de nimeni, nici măcar de cei care au murit (profităm de aceste perioade ca să ne scuturăm povara din spate, de fapt, chiar dacă asta slujeşte numai pentru scurt timp, fiindcă morţii se încăpăţânează să rămână morţi şi întotdeauna se întorc mai devreme sau mai târziu, ca să ne împungă în piept cu acul lor şi să cadă ca plumbul pe sufletele noastre).

Atunci abia trece timpul, şi într-o bună zi reuşim iarăşi să dormim fără zbucium şi fără vise bântuite de amintiri, şi să nu ne mai bărbierim la întâmplare sau la ore neregulate, ci dimineaţa; nici o sticlă nu se mai sparge şi nici un apel nu ne mai scoate din sărite, ne putem lipsi de siropul telenovelelor, de cuvintele încrucişate, de salvatoarele rutine care ne pândesc şi pe care le privim acum cu surprindere şi de care ne desprindem fiindcă aproape că nici nu mai înţelegem cum am putut avea nevoie de ele; şi ne lipsim chiar şi de persoanele răbdătoare care ne-au mângâiat şi ne-au ascultat în perioada aceea îndoliată, monotonă şi apăsătoare. Ridicăm capul şi ne uităm din nou împrejur, şi chiar dacă nu vedem nimic promiţător care să ne atragă atenţia sau care să înlocuiască lucrurile pe care le-am pierdut şi de care ne e dor, începe să ne fie greu să stăruim în dorul acesta şi ne întrebăm dacă le-am pierdut cu adevărat. Îşi face apariţia o lene retrospectivă faţă de timpul în care iubeam sau ne perpeleam sau ne bucuram sau ne zbuciumam, te simţi incapabil să mai acorzi atâta atenţie cuiva, să încerci să-i fii pe plac, să-i veghezi

somnul şi să-i ascunzi ce-i de ascuns sau ce i-ar face rău, şi în totala absenţă a alertei poţi afla o mare odihnă. „Am fost părăsit“, îţi spui, „de iubită, de prieten sau de defunct, e totuna, toţi s-au dus, rezultatul e acelaşi, ce-am avut şi ce-am pierdut. Vor ajunge să regrete, fiindcă ne face plăcere să ştim că suntem iubiţi şi ne întristează să ştim că am fost uitaţi, şi eu acum încep să-i uit, iar cel care moare, mai mult sau mai puţin, ştie şi el ce-l aşteaptă. Eu am făcut tot ce-am putut, am rămas ferm pe poziţie, şi cu toate astea ei s-au depărtat de mine“. Citezi atunci în sinea ta: „Memoria e un deget şovăitor“. Şi adaugi de la tine: „Şi nu reuşeşte să ne arate drumul“. Descoperim că nu mai nimerim ţinta, sau că o nimerim din ce în ce mai greu, şi că acei care puseseră stăpânirea pe mintea noastră zi şi noapte, da, zi şi noapte, şi nu se clinteau de acolo ca un cui bătut adânc, până la floare, se desprind încetul cu încetul şi încep să ne fie indiferenţi; se pierd în ceaţă, siluetele lor se clatină, şi chiar ajungem să ne îndoim de existenţa lor, de parcă ar fi o pată de sânge care a fost ştearsă, spălată şi curăţată, sau din care a rămas numai un cerc, acesta nu se şterge aşa uşor, şi până la urmă dispare şi cercul.

Mai trece câtva timp şi vine o zi, înainte să dispară şi urma, în care simpla idee de a ne apropia de ei reprezintă o povară. Chiar dacă nu trăim împăcaţi şi le ducem încă dorul, chiar dacă suferim din pricina depărtării la care se află sau a pierderii lor în unele cazuri – într-o noapte, stând în pat, ne cad ochii pe pantofii noştri stingheri, lăsaţi la piciorul unui scaun, şi ne cuprinde amintirea apăsătoare a pantofilor ei cu toc, pe care şi-i punea alături de ai noştri seară de seară, subliniind faptul că eram doi până şi în somn, în absenţă –, se dovedeşte că aceia pe care i-am iubit cel mai mult şi încă îi iubim s-au transformat în fiinţe din altă epocă, sau care s-au pierdut pe drum – al nostru, fiecăruia îi pasă de al lui –, în fiinţe aproape uitate care nu mai simt nevoia să se întoarcă fiindcă nu mai sunt pomenite, şi firul de continuitate s-a rupt pentru ele. Privim întotdeauna trecutul cu un trufaş

sentiment de superioritate faţă de el şi de conţinuturile lui, chiar dacă prezentul nostru e mai prejos sau e mai nefericit sau mai bolnav, iar viitorul nu ne făgăduieşte nici o îmbunătăţire a situaţiei. Oricât ar fi de strălucit şi de fericit, trecutul ne apare molipsit de naivitate, de ignoranţă, în parte de prostie: nu ştiam atunci ce avea să vină pe urmă şi acum ştim, în acest sens e neîndoielnic inferior, în mod obiectiv şi real; de aceea poartă întotdeauna cu sine un element de iremediabilă neghiobie, şi ne face să ne fie ruşine că am trăit cu capul în nori, că am crezut pe vremea aceea un lucru de care azi ne dăm seama că era fals, sau poate că atunci nu era, dar a încetat oricum să fie adevărat, pentru că nu a dăinuit sau nu a stăruit să rămână ce era. Iubirea ce părea sigură, prietenia de care nu ne îndoiam, înflăcărarea pe care ne bizuiam văzând în ea o flacără veşnică fiindcă fără ea lumea era de neconceput sau nu mai era lume, ci altceva. Pe mortul nostru cel mai drag nu ne putem opri să-l privim puţintel de sus, iar la capătul unui timp mai îndelungat, care-l face tot mai stins, îl privim nu numai cu durere, ci şi cu milă, ştiind că el n-a aflat – o, a fost un naiv, un amăgit – tot ce s-a întâmplat după plecarea lui, pe când noi, în schimb, suntem la curent cu tot. Am asistat la înmormântarea lui şi am auzit ce se spunea în acea împrejurare, precum şi ce se murmura printre dinţi, ca şi cum cei care vorbeau s-ar fi temut că putea încă să-i audă, şi i-am văzut pe duşmanii care-i făcuseră atâta rău încercând să treacă drept prieteni apropiaţi şi prefăcându-se că-l plâng. El n-a văzut şi n-a auzit nimic. A murit amăgit de toată lumea, fără să ştie niciodată îndeajuns despre ea, şi tocmai asta ne face să-i compătimim pe toţi şi să-i socotim nişte bărbaţi sărmani şi femei sărmane, sărmani copii adulţi, bieţii de ei.

Iar cei pe care-i lăsăm în urmă nu mai ştiu nimic de noi, cum nici cei care au plecat de lângă noi, pentru noi au rămas neschimbaţi şi inamovibili, la fel ca morţii, şi singura perspectivă de a-i reîntâlni şi de a sta de vorbă cu ei devine foarte anevoioasă, în parte

fiindcă ni se pare că nici ei, nici noi nu voiam să spunem şi să auzim nimic. „Ce anevoios e totul“, ne spunem. „Fiinţa asta a lipsit prea mult timp, nu a fost de faţă la ce mi s-a întâmplat zi de zi. Cândva ştia aproape totul despre mine, sau cel puţin ce era mai important, iar acum a devenit un gol imposibil de umplut, chiar şi dacă i-aş relata de-a fir a păr tot ce s-a petrecut şi ea n-a putut afla direct şi nemijlocit. Ce greu ne e să avem din nou de-a face cu ea, să dăm şi să primim explicaţii, şi ce zăpăceală să fim nevoiţi să recunoaştem îndată vechile reacţii şi vechile vicii şi vechile nelinişti şi vechile tonuri şi registre, ale ei faţă de mine şi ale mele faţă de ea; până şi aceleaşi gelozii înăbuşite şi aceleaşi pasiuni, numai că acum sunt ţinute sub tăcere. N-o s-o mai pot vedea niciodată ca pe o fiinţă nouă, şi nici ca pe fiinţa cu care împart viaţa de zi cu zi, mi s-ar părea veştejită şi totodată străină. Mă voi duce acasă ca s-o văd pe Luisa, şi pe copii, şi după ce voi sta câtva timp cu ei şi voi începe să mă obişnuiesc din nou, mă voi aşeza alături de ea pentru mai puţină vreme decât în trecut, poate înainte de a ieşi să luăm cina la un restaurant, şi vom aştepta guvernanta care întârzie, stând pe sofaua pe care o împărţiserăm atâţia ani dar acum vizita ar fi stranie, marcată de încredere şi de neîncredere în acelaşi timp, şi nu vom şti cum să ne purtăm. Vom face pauze şi ne vom drege glasul, vom spune fraze stupide şi anodine stând amândoi faţă în faţă, bunăoară „Ce mai faci?“ sau „Arăţi foarte bine“. Şi atunci ne vom da seama că nu putem nici să fim împreună fără să fim cu adevărat împreună, şi că pe deasupra nu vrem să mai fim. Nu va fi între noi nici naturaleţe deplină, nici falsitate completă, nu poţi fi superficial cu cineva pe care-l cunoşti bine şi dintotdeauna, şi nici profund cu cineva care ţi-a pierdut urma şi a ascuns-o pe a lui, şi care nu mai ştie atâtea lucruri. Şi după o jumătate de oră, poate o oră, cel mult două, la desert, mi se pare totul de-ajuns şi îmi rămân treisprezece zile de prisos. Şi chiar dacă pe neaşteptate am cădea unul în braţele celuilalt şi ea mi-ar spune ceea ce îmi doresc de atâta timp să aud

de la ea, „Vino, vino, am greşit foarte mult. Ocupă din nou locul acesta lângă mine. N-am reuşit să-mi alung din minte chipul tău, perna asta e încă a ta, n-am ştiut să te preţuiesc. Vino şi îmbrăţişează-mă. Vino la mine. Întoarce-te. Şi rămâi aici pentru totdeauna“, chiar dacă în eventualitatea acestei împăcări aş renunţa la apartamentul de la Londra şi m-aş despărţi de Tupra şi de domnişoara Pérez Nuix, de Mulryan şi de Rendel şi chiar de Wheeler, şi aş începe îndată, oricât de greu mi-ar fi, să-i transform într-o paranteză lungă – dar până şi cele interminabile se închid şi pe urmă poţi să treci mai departe –, şi să mă întorc la Madrid ca să rămân cu ea – şi nu spun că n-aş face-o dacă s-ar ivi acest prilej, dacă mi l-ar da –, aş face-o ştiind că lucrurile întrerupte nu pot fi reluate, că golul acela rămâne pentru totdeauna, poate ascuns dar mereu prezent, şi că un „înainte“ şi un „după aceea“ nu se îndreaptă niciodată.

Aşa se face că, în pofida dorinţei sincere de a mă întoarce în oraşul meu şi de a-i vedea pe ai mei, chiar dacă ei nu s-ar mai simţi ai mei, de a înfrunta chipurile lor de ieri după ce am lipsit din prezent şi mai ales din prezentul lor şi de a mă întâlni deodată, pe neaşteptate, cu chipurile lor de mâine, nu numai că mi-am făcut planul unei şederi de două săptămâni în locul celor trei pe care mi le oferise şeful meu, ci chiar am amânat puţin plecarea, la întoarcerea de la Berlin, pentru a mă interesa înainte de De la Garza.

M-am gândit să-l sun şi să-l întreb de sănătate, dar pe urmă mi-am zis că dacă-i spuneam cine sunt poate nu voia să vorbească cu mine, şi dacă dădeam un nume fals şi născoceam un pretext sau o întrebare oarecare, mi-ar fi fost greu să-l întreb pe urmă de sănătate, aşa dintr-odată şi pe nepusă masă, fiind eu un presupus necunoscut. Am hotărât, aşadar, să-i fac o vizită neaşteptată, adică fără să-i cer în prealabil să ne vedem. Dar cum în nici un loc oficial nu intră astăzi cineva fără să specifice de ce vine şi fără să demonstreze că are cu adevărat motiv s-o facă, i-am telefonat unui cunoscut de la Radio BBC cu care făcusem o mulţime de programe anoste despre terorism şi turism la începutul vieţii mele la Londra, înainte să fiu recrutat de Tupra sau mai degrabă de Wheeler, şi care, la fel ca mine, reuşise să abandoneze repede plicticosul post de radio şi să găsească ceva fără îndoială mai bun, anume un post imprecis dar deloc mărunt la ambasada spaniolă la Curtea sfântului meu de nume, St James sau Sfântul Iacov. Individul ăsta, onctuos şi trădător, cu fire de despot şi în acelaşi timp de slugă (adesea fac casă bună, în pofida opoziţiei de suprafaţă), se numea Garralde şi era complet lipsit de scrupule când avea ceva de câştigat; era întotdeauna gata să se arate servil nu numai cu cei puternici şi faimoşi, ci şi cu cei despre care socotea el că ar putea ajunge aşa într-o bună zi, chiar dacă nu din cale-afară, adică nici

prea puternici şi nici foarte faimoşi: îndeajuns totuşi cât să se bucure de un mic serviciu viitor sau să le ceară un serviciu; din acelaşi calcul, era dispreţuitor cu cei care, potrivit previziunilor lui, n-aveau să-i fie niciodată de vreun folos, chiar dacă n-avea nici o ruşine să devină fermecător cu ei din senin şi cu un perfect cinism, dacă descoperea după un timp că se înşelase. Avea o faţă lătăreaţă, de lună aproape plină; ochii mici, pielea foarte poroasă, ca de găină, şi dinţii puţin depărtaţi, şi asta îi dădea o înfăţişare lascivă care, după câte aflasem eu, se potrivea întru totul cu mentalitatea lui nesăţioasă – era ca şi cum ar fi secretat fără întrerupere sucuri–, nu însă şi cu activităţile lui: soiul ăsta de ipochimeni care linguşesc pe toată lumea cu zâmbetul pe buze – probabil şi femei şi bărbaţi, pe aceştia numai în mod implicit, cum să spun, şi interogativ, arătând un interes deosebit faţă de ei –, dar care, îndată ce se iveşte neobişnuitul prilej când, în sfârşit, sunt solicitaţi de vreunul dintre cei pe care i-au linguşit, se fofilează tot cu zâmbetul pe buze, temându-se că i-ar putea cere să-i întoarcă serviciul. Avea o freză ciudată, parcă ar fi purtat un fes *à la* Davy Crockett (fără coada de castor sau de urs spălător, sau de ce-o fi fost, erau destule cârpe cu coadă la ambasadă, e de ajuns să ne gândim la De la Garza), şi întotdeauna m-am întrebat dacă acea coamă-fes de potlogar nu era în realitate o perucă dintr-un păr atât de fastuos şi des, încât tocmai din pricina asta nu îndrăznea nimeni să bănuiască aşa ceva. De câte ori îl vedeam simţeam o poftă nebună să-i dau o palmă zdravănă, sub masca afecţiunii bărbăteşti sau a unei la fel de bărbăteşti glume de prost gust, ca să văd dacă rămân cu ea în mână şi, în treacăt, să-i verific consistenţa la pipăit (avea un luciu neplăcut, dar catifelat).

Nu-mi dăduse nici o atenţie când am făcut cunoştinţă – un prăpădit de la radio; el s-a crezut întotdeauna mai mult de-atât, chiar dacă atunci nu era nici el altceva –, însă acum mă catalogase drept un om cu influenţă şi cam misterios. Nu ştia exact ce fel de muncă făceam şi pe cine slujeam, însă era mai

mult sau mai puţin la curent că frecventam din când în când discotecile şic, restaurantele de lux, hipodromurile, cinele cu oameni celebri, Stamford Bridge, şi de asemenea bombele groaznice în care nu se aventura nici un spaniol (escapadele subite ale lui Tupra ţineau uneori săptămâni în şir), mereu în compania unor englezi sadea, ceea ce nu e uşor în Anglia pentru aproape nici un străin, nici măcar pentru diplomaţi. (Acum avea să mă vadă pe deasupra cu pantofi de lux de la Hlustik şi Von Truschinski, Garralde era un om foarte atent la amănunte şi o adevărată periuţă, ţi se făcea scârbă, nu altceva.) Încerca pentru mine cel mai jinduit sentiment pe care pot să-l încerce cunoscuţii pentru noi, sentimentul cel mai măgulitor: descumpănire şi uimire. Asta îl făcea să-şi închipuie că aş avea relaţii influente şi putere, drept care ar fi fost gata să-mi îndeplinească orice rugăminte. I-am cerut fără explicaţii o întâlnire la ambasadă, şi când am ajuns în biroul lui i-am spus din capul locului cum stăteau lucrurile (vorbind în şoaptă, mai erau trei funcţionari în birou cu el, mai avea de urcat câteva trepte în cariera diplomatică).

— De fapt n-am venit să te văd pe tine, Garralde. Voiam să stabilesc o întâlnire cu tine ca să n-am probleme la intrare. Vizita mea n-o să dureze decât trei minute. Ca să vorbim de-ale noastre, o să te invit să luăm prânzul împreună altă dată, o să te duc într-un local nou de milioane, o să-ţi placă grozav, acolo poţi vedea lume, oameni care sunt pe val. Care sar peste micul dejun, cum ştii. – Pentru el termenul „lume“ însemna lume importantă, singura care îl interesa. Folosea expresii de ţărănoi, ca bunăoară „a lua caimacul“, ba chiar mai rău, *la crème de la crème*, „tare de cerbice“ şi *jet*, vorbea despre *big names* şi de „aşi de pică“, zicea că la sfârşit de săptămână el era *unplugged* (vorbind în spaniolă, bineînţeles). Putea ajunge destul de departe împletind cu dibăcie politeţea cu abuzul, dar n-avea să înceteze vreodată să fie un mârlan monden. Îi plăcea să exclame *Oro!* când ceva i se părea grozav sau o

găselniţă, auzise expresia la o prietenă italiancă şi o găsea foarte originală. – Când termin cu ce-aveam să-ţi spun (numai două minute durează), vreau să-mi arăţi biroul unui coleg de-al tău, Rafael de la Garza. Pe el vreau să-l văd, dar fără ca el să se aştepte să mă vadă.

— Păi de ce nu i-ai cerut lui întrevederea? m-a întrebat mârşavul de Garralde, mai mult din poftă de bârfă decât ca să-mi pună beţe-n roate. Ţi-ar fi acordat-o cu siguranţă.

— Nu cred. E supărat pe mine, din pricina unor fleacuri. Vreau să lămuresc ceva cu el, e o neînţelegere la mijloc. Dar nu trebuie să ştie că sunt aici. Îmi arăţi biroul lui şi mă duc singur.

— Dar nu-i mai bine să te anunţ? El are un rang mai înalt decât mine.

Parcă nu auzise ce-i spusesem. Isteţ când era vorba să întreţină relaţii, în fond însă era cam greu de cap. M-a enervat, am fost cât pe ce să-mi bag mâna în chica lui, era neverosimil de asemănătoare cu căciula lui Crockett, regele graniţei cu sălbaticii (chiar dacă era mai îndesată ca altădată, parcă începea să semene cu o cuşmă rusească de iarnă). M-am stăpânit încă o dată, la urma urmei avea să-mi facă o mică favoare pentru care urma să-mi ceară curând plata, nu era dintre cei care aşteaptă.

— Păi ce ţi-am spus eu, Garralde? Dacă mă anunţi, n-o să vrea să mă primească, şi pe deasupra tu ai putea să dai de bucluc, nu înţelegi?

Cum era un trepăduş, ultimul meu argument i-a mai ascuţit puţin mintea. Pentru nimic în lume nu voia să se pună rău cu un superior, nici să-l contrarieze, chiar dacă nu era superiorul lui direct pe scară ierarhică.

Preţ de o clipă, mi s-a făcut milă de el: cum putea să fie mai mic în rang decât el Rafita de la Garza? Lumea noastră e prost orânduită, nedreaptă şi coruptă, de vreme ce îngăduie aşa ceva, să existe oameni la ordinele unui asemenea nătărău. Ceva atât de jalnic era de neconceput. Desigur că era de

asemenea cumplit ca cineva să-l aibă ca superior pe Garralde şi să fie nevoit să-l asculte.

— Bine, cum vrei, a răspuns. Lasă-mă să văd cel puţin dacă e singur. Dacă e într-o şedinţă, nu câştigi nimic intrând la el prin surprindere. N-o să poţi risipi neînţelegerea cu martori de faţă, închipuie-ţi.

— Te însoţesc. În felul ăsta mă conduci şi îmi arăţi uşa. O să aştept afară, fii fără grijă, şi o să-ţi las timp să te depărtezi înainte să intru. N-o să-şi dea seama că ai avut ceva de a face cu vizita mea.

— Şi când rămâne să mergem să luăm prânzul noi doi? m-a întrebat înainte să pornească la drum. – Trebuia să fie sigur de răsplată, oricât ar fi fost de mică, numai să i se dea cât mai repede. Avea el grijă să scoată de la mine ceva mai bun mai târziu, cu dobândă. Dar eu aveam de gând să scap de plata pe care mi-o cerea, poate chiar şi de masa de prânz. Urma să se facă foc pe moment, însă pe urmă aveam să cresc în ochii lui, văzând că nu-mi pasă dacă-mi ţin sau nu promisiunile. – Mi-ar plăcea să cunosc locul ăla de care mi-ai vorbit.

— Sâmbătă, dacă n-ai nimic împotrivă. Pe urmă trebuie să plec la Madrid pentru câteva zile. Te sun mâine şi stabilim atunci. Fac eu rezervarea.

— *Oro!*

Nu suportam exclamaţia asta. Adevărul e că nu suportam nimic din ce făcea el. O să fac rezervare pentru tine la paştele cailor, am hotărât atunci, găsesc eu un pretext.

M-a condus pe nişte coridoare aşternute cu covoare şi uşor labirintice, am cotit de cel puţin şase ori. În sfârşit s-a oprit la o distanţă prudentă de o uşă crăpată sau aproape deschisă, am auzit glasuri ridicate, sau poate era un singur glas, răsuna de parcă ar fi recitat nişte versuri cu ritm sacadat şi rar, nu se auzea prea bine, parcă era un pomelnic.

— E singur? l-am întrebat în şoaptă.

— Nu sunt sigur. S-ar putea, deşi vorbeşte. Aşteaptă, nu, mi-am adus aminte: astăzi a venit profesorul Rico. După-amiază ţine o conferinţă la Institutul Cervantes. Probabil fac o repetiţie, a zis şi

îndată a socotit necesar să-mi explice: Profesorul Francisco Rico în persoană. Nu ştiu dacă eşti la curent, dar e o somitate, un as, şi e foarte sever. Se spune că-i ţine în şuturi pe cei pe care-i consideră idioţi sau care-l deranjează. E foarte temut, foarte autoritar, foarte caustic. Trebuie să fii nebun să-i întrerupi, Deza. E membru al Academiei Spaniole.

— Atunci ar fi mai bine să nu te vadă Profesorul. O să aştept până termină. Tu şterge-o, să nu dai de bucluc. Îţi mulţumesc pentru tot şi n-avea grijă, că mă descurc eu.

Garralde a şovăit o clipă. N-avea încredere în mine, pe drept cuvânt. Dar pesemne şi-o fi spus că, orice s-ar întâmpla şi orice aş face eu, era mai bine pentru el să nu fie de faţă. S-a îndepărtat pe coridor, întorcând capul după câţiva paşi şi repetându-mi fără să articuleze vreun sunet până a dispărut din raza mea vizuală (îi puteam citi uşor pe buze):

— Nu intra, nu cumva să-i întrerupi. E academician.

Învăţasem de la Tupra şi de la Rendel să mă mişc fără să fac aproape deloc zgomot, şi să deschid uşi închise, dacă nu aveau încuietori speciale, ori să sparg zăvorul, ca în cabina de toaletă pentru infirmi. Aşa că am înaintat până în dreptul biroului lui De la Garza, rămânând însă cât puteam de departe de el, mergând pe partea opusă a coridorului. De acolo am văzut încăperea aproape în întregime, în orice caz i-am văzut pe amândoi, pe mameluc şi pe Rico, faţa celui de-al doilea o cunoşteam bine de la televizor şi din ziare, cu greu ai fi putut-o confunda, era un bărbat chel care, în mod ciudat şi curajos, nu se purta ca un chel, cu o privire în care se citeau dispreţul şi adesea sila, pesemne că era sătul până-n gât de ignoranţa celor din jurul său, pesemne că blestema tot timpul faptul că se născuse în epoca asta analfabetă pentru care simţea un imens dispreţ; în declaraţiile făcute presei şi în scrierile lui (citisem câteva extrase din diferite studii) lăsa impresia că nu se adresează unor viitori cititori mai culţi, fără îndoială fiindcă nu credea că aveau să apară, ci unora

din trecut, morţi demult, ca şi cum ar fi crezut că în cărţi – în amândouă laturile sub care se prezintă cărţile: vorbesc în miez de noapte aşa cum vorbeşte râul, cu tihnă sau nepăsare, şi susurul lor e liniştit sau răbdător sau toropit – să fii viu sau să fii mort n-ar fi decât o chestiune întâmplătoare şi secundară. Poate că socotea, precum compatriotul lui şi al meu, că „timpul este singura dimensiune în care pot să stea de vorbă, să comunice viii şi morţii, singura pe care o au în comun care îi şi uneşte“, şi că de aceea orice timp e indiferent şi împărtăşit prin forţa lucrurilor (în el ne-am aflat şi ne vom afla cu toţii), şi că a coincide în timp e ceva accesoriu, cum ar fi faptul că ajungi târziu sau devreme la o întâlnire. I-am văzut gura mare, atât de caracteristică, bine desenată şi parcă spongioasă, îmi aducea vag aminte de gura lui Tupra, era însă mai puţin umedă şi sălbatică. Şi-o ţinea închisă, cu buzele aproape strânse, nu din gura aceea proveneau ritmurile primitive, ci dintr-a lui Rafita, care după câte se părea nu se simţea numai un cântăreţ negru de muzică rap în ore târzii din noapte şi în localuri şic de îndobitocire, ci şi un *hip-hopper* alb la lumina zilei şi chiar în biroul lui de la ambasadă, chiar dacă acum era îmbrăcat convenţional şi nu purta o haină scrobită şi largă, nici cercel de ghicitoare în ureche, nici plasă de păr ca toreadorii, nici pălărie, nici cuşmă frigiană, nici nimic altceva pe capul său gol. Şi-a încheiat recitalul psalmodiat şi i s-a adresat cu satisfacţie lui Francisco Rico, marele învăţat:

— Ce spuneţi? Cum vi s-a părut, domnule profesor?

Profesorul purta ochelari cu rame mari, groase şi cu lentile fără antireflex, dar şi aşa am putut să-i disting privirea îngheţată, de stupoare cătrănită, ca şi cum, mai mult decât să se supere, n-ar fi dat crezare pretenţiilor sau presiunilor la care îl supunea De la Garza.

— Nu m-a emoţionat. Fâs. Rahat. Câtuşi de puţin. – Aşa i-a trântit-o, „Fâs“. Nici măcar nu i-a venit să spună „Ptiu“, care e o expresie mai clasică,

vrând să însemne „aşa şi aşa“ sau „nici prea-prea, nici foarte-foarte“. „Fâs“, mai ales urmat de „Rahat“, era mult mai descurajant, extrem de deprimant.

— Lăsaţi-mă să vă spun altul, domnule profesor. E mult mai şlefuit şi e mai mişto, mai dintr-o bucată.

Îşi dădea acum drumul cu expresiile lui grosolane de jargon, pe Rafita nu-l descuraja nimeni. M-am simţit mai liniştit constatând că nu se schimbase mai deloc faţă de ultima dată când îl văzusem, trântit pe jos şi stâlcit în bătaie, cu o spaimă soră cu moartea în trup şi în suflet, tremurând ca varga şi rugându-mă tăcut, cu ochii rătăciţi şi tulburi, fără a îndrăzni măcar să ne privească, pe cel care-l pedepsea şi pe însoţitorul său, care eram eu, asociat cu el. Îl vedeam recuperat, incidentul nu fusese foarte grav dacă era în stare să agaseze oricând pe oricine. Se număra pesemne printre oamenii care nu trag niciodată învăţăminte, un individ fără leac. Sigur că nu era deloc probabil ca profesorul Rico să scoată o spadă sau un jungher, nici să-l apuce de grumaz şi să-l dea de mai multe ori cu fruntea de masă. Cel mult avea să izbucnească într-un acces de mânie, ori să-l facă albie de porci, într-adevăr avea faimă de om muşcător şi agresiv, cum comentase josnicul Garralde, care nu ţine pentru el judecăţile dure şi nici vorbele jignitoare, când le consideră justificate. Era tolănit într-un fotoliu, cu capul dat pe spate ca un judecător imparţial şi sceptic, stând picior peste picior cu dezinvoltură, cu antebraţul drept sprijinit de spătar, ţinând în mână o ţigară şi scuturând scrumul pe jos cu lovituri uşoare date cu unghia policarului în filtru. Era limpede că dacă nu-i punea cineva o scrumieră sub nas, el nu se deranja s-o caute. Scotea uneori fumul pe nas, gest puţin cam învechit în ziua de astăzi şi de aceea încă elegant. Interzicerea fumatului în încăperi oficiale îl lăsa fără îndoială rece. Purta haine şi încălţăminte de calitate, cămaşa şi costumul mi s-au părut a fi de la Zegna sau Corneliani sau ceva pe-acolo, dar pantofii nu erau de la Hlustik, cu siguranţă, trebuie să fi fost tot meridionali. Rafita stătea în picioare în faţa lui, se

vedea că era emoţionat, în aşteptarea verdictului lui Rico, care de fapt nici nu-l asculta, pentru că nu era într-un moment de bunăvoinţă. Sunt din ce în ce mai multe persoane de felul acesta pe lume, care nu se interesează decât de ceea ce le face plăcere sau le flatează, iar pentru ceea ce nu le place n-au urechi de auzit. A fost la început un fenomen specific oamenilor politici şi artiştilor mediocri ahtiaţi de succes, dar pe urmă s-au molipsit populaţii întregi. Eu îi vedeam pe cei doi ca din rândul cinci al unei săli de teatru, şi dacă mă aşezam în centrul spaţiului lăsat de uşa întredeschisă apăreau amândoi în câmpul meu vizual fără tăieturi.

— Uite ce-i, tinere domn De la Garza, i-a spus Rico pe un ton de un insultător paternalism, e limpede ca lumina zilei că Dumnezeu nu te-a chemat pe drumul acesta al versurilor simpluţe şi fără sens. Te afli la multe leghe de *Struwwelpeter*, iar Edward Lear te întrece cu mult. – Profesorul era pedant cu bună ştiinţă, adică pentru a-şi satisface un capriciu, dar în acelaşi timp de pomană, căci fără îndoială că Rafita nu auzise niciodată aceste nume, eu cunoşteam din întâmplare numele lui Lear, din perioada anilor pedanţi petrecuţi la Oxford, celălalt nu-mi spunea nimic atunci, pe urmă am mai aflat câte ceva. – Ei bine, nu cred că trebuie să te opui hotărârilor lui, de, înainte de orice ca să nu-ţi pierzi timpul. E sigur că nu te-a chemat nici pe drumul rafinaţilor, n-ar fi de nasul tău nici *Una alta ricca rocca*…, şi asta chiar dacă ai face progrese de şase veacuri ca prin farmec. – Citatul acesta sau ce-o fi fost l-a pronunţat cu un îngrijit accent italian, prin urmare am presupus că nu era în spaniolă, ci în italiană, în pofida coincidenţei cuvintelor; poate că era din Petrarca, în care era specialist, ca în atâţia alţi autori universali, până şi în *Struwwelpeter* cu siguranţă, ştiinţa lui era nemăsurată. – Sunt lucruri, tţ, peste poate. Aşa că nu insista, ptiu. – Mi-a atras atenţia faptul că, fiind membru al Academiei Regale Spaniole, recurgea la atâtea onomatopee neobişnuite în limba noastră şi în principiu indescifrabile, deşi

totodată erau perfect inteligibile şi limpezi, probabil că avea un talent deosebit, era un maestru al onomatopeei, un inventator, un creator, pe deasupra. „De“ desemna interdicţia, mai mult ca sigur. „Tţ“ mi s-a părut o descurajare foarte serioasă. „Ptiu“ m-a dus cu gândul la o înfrângere.

Rafita însă aparţinea epocii lui şi nu voia să priceapă sau cu adevărat nu pricepea, nu-şi dădea seama de situaţie, nu ştiu dacă nu cumva se petrece acelaşi lucru în nenumărate cazuri actuale. Aşa că o ţinea pe a lui.

— Staţi puţin, domnule profesor, să vedeţi că asta o să vă placă, o să vă lase cu gura căscată. Ascultaţi. – Atunci l-am văzut dând din mâini în mod ridicol, ca un cântăreţ de muzică rap (nu vreau să spun că el era ridicol, ceea ce e dincolo de orice îndoială, ci că sunt ridicoli toţi cei care încep să fredoneze cu gesturi largi aceste trăncăneli fără cap şi coadă, triumful narativului pierdut în osanale, Dumnezeule, în ce vremuri trăim), imprimase braţelor mişcări mai mult sau mai puţin ondulatorii despre care îşi închipuia că pot trece drept mişcările furioase ale unui negru din ghetou, chiar dacă din când în când ieşea la iveală pornirea spre cruzime atât de spaniolă şi rămânea cu degetele în aer, încercând să-şi ţină echilibrul în chip dizgraţios, într-o mişcare necontrolată. Totul era patetic, pe potriva groaznicelor lui versuri, o cantilenă insuportabilă pe care a lungit-o îndoindu-şi necontenit genunchii în presupusul ritm al unei muzici imaginare şi ciudate: Zdrăngăne ca o paiaţă care abia să cânte-nvaţă – aşa începea, cu o asemenea rimă –, cobrele de primprejur le hrănesc cu firimituri de la masa mea. Veninul ţi-l inoculez, fac plinul. Nu-mi da pinteni, cruţă zimţii, dacă vrei să nu-ţi pierzi dinţii, ihuhu, ihuhu! – Şi îndată, fără să-şi tragă sufletul, a slobozit a doua strofă sau al doilea potop de cuvinte sau ce-o fi fost: Te-oi ţinti în scăfârlie, te-oi lăsa în damblagie, cu sprânceana părpălită şi glagorea rătăcită, trupu-n şanţ să-ţi putrezească, maică-ta să te bocească, ihuhu, ihuhu!

— Destul! – Respectabilul profesor Rico l-a privit ţintă, ca să folosim o expresie pe care o înţelege toată lumea; presupun că îl ascultase la fel, adică ţintuindu-l cu privirea, ceea ce însă nu pot să ştiu. Se făcuse livid, în orice caz, auzind versurile acestea jalnice, la fel ca mine, îmi închipui, nu existau oglinzi ca să verific. Dar îndată după aceea am simţit că mi se aprind obrajii şi probabil că m-am îmbujorat, cuprins de un amestec de furie şi ruşine: cum era cu putinţă ca dobitocul acela fără pereche să-i răpească timpul şi să-l supere într-un asemenea hal pe admirabilul Francisco Rico, cu astfel de neghiobii şi bădărănii? Cum putea să creadă că versurile alea (atât de grosolane) ar avea vreo valoare poetică, nici măcar ca un fals *limerick*, şi să aştepte un verdict favorabil din partea uneia dintre cele mai înalte autorităţi în materie de literatură, în vizită la Londra, o somitate, poate încă obosit de pe drum, poate având nevoie de timp pentru a face ultimele retuşuri la textul conferinţei pe care avea s-o susţină în seara aceea? M-a cuprins o indignare soră cu cea pe care am simţit-o pe pista de dans din discotecă, când o şfichiuia cu scârboasa lui plasă de păr pe neprevăzătoarea Flavia. Atunci îmi trecuse prin minte un gând scurt şi limpede, ca o străfulgerare, şi unde mai pui că încă nu cunoşteam iminentele consecinţe traumatice ale acelui incident: „Parcă văd că, simţind că e rost de o aventură amoroasă, n-o să ştie unde să se oprească“. Mi-am adus mai târziu aminte de gândul acela, cu părere de rău, cu un soi de remuşcare prin delegaţie (mai ales din partea mea, dar în mod nedesluşit şi în numele lui Tupra, el nu părea să simtă nici o remuşcare, fireşte, pentru că era un om deprins să acţioneze cu hotărâre şi potrivit comandamentelor conştiinţei sale; cel puţin nu se plângea de nimic legat de serviciu), în timpul ciomăgelii şi după ea şi bineînţeles înainte, atunci când lanschenetul lui Reresby se ridica şi cobora fără încetare. Cum de nu trăsese De la Garza nici o învăţătură, cum nu devenise mai chibzuit? Cum de putea să compună asemenea strofe, lăsând deoparte

faptul că erau dezlânate şi groteşti, cu elemente de violenţă, după ce avuse de suferit chiar el de pe urma ei, şi încă cum, când încăpuse pe mâinile noastre? Cum putea să scrie „trupu-n şanţ să-ţi putrezească“, după ce fusese la un pas de moarte, gata să se înece într-un closet? „Poate tocmai de aceea“, mi-am spus, aflându-mă tot pe coridor, încă nedescoperit, invizibil, un *voyeur* şi un *eavesdropper*. „Poate că e obsedat de ce i s-a întâmplat, şi asta e singura formă (tâmpită) de a-şi lua revanşa sau de a depăşi acea experienţă, închipuindu-şi că el ar putea să fie Reresby (închipuindu-şi-o în felul său pueril şi neghiob) şi să ciuruiască pe cineva cu pistolul, sau cel puţin să bage cuiva frica-n oase, sau să otrăvească pe cineva, sau poate să-i facă toate astea chiar lui Tupra, de care-i era o teamă care-l paraliza şi se ruga în fiecare zi să nu-l mai întâlnească vreodată, în oraşul acesta în care locuiesc amândoi. Nu costă nimic să te laşi în voia închipuirilor, ştim asta de mici copii; continuăm s-o ştim şi mai târziu, dar învăţăm să ne lăsăm mai puţin în voia plăsmuirilor fanteziei, din ce în ce mai rar odată cu trecerea anilor, pe măsură ce ne dăm seama că nu ne slujeşte la nimic.“ Am simţit o uşoară părere de rău, şi asta mi-a potolit indignarea, nu la fel s-a întâmplat şi cu distinsul profesor, bineînţeles, fiindcă el nu se gândea la aceleaşi lucruri ca mine, nici n-avea faţă de el datorii neplătite: Destul! a strigat fără să ridice glasul, senzaţia de strigăt a transmis-o tonul său de impostaţie, asemănător cu acela pe care-l folosesc chelnerii din barurile madrilene pentru a striga comenzile celor de la bucătărie sau de la tejghea, pe deasupra zgomotului făcut de clienţii din local. Oare nu eşti în toate minţile sau ce naiba te-a apucat, De la Garza? Crezi că pe mine ar putea să mă intereseze să aud neroziile astea, s-a întrebat, în ritm de tam-tam pe care mi le înşiri întruna? Ce blestemăţie! Ptiu! Ei, drăcia dracului. – Erau cuvinte vechi, ori poate că vocabularul general al spaniolilor s-a redus astăzi la un minim atât de sărac, încât aproape toate aceste cuvinte par să fie vechi: „naiba“, „nerozii“, „drăcia

dracului“, precum şi expresia „a nu fi în toate minţile“, mi-a făcut plăcere să văd că nu eram singurul care le folosea, preţ de o clipă am simţit că mă identific cu Rico, ceea ce era de natură să mă flateze, pe neaşteptate sau nu tocmai (e un om deosebit). Ultima lui onomatopee, „Ptiu“, mi s-a părut tot atât de grăitoare şi de potrivită ca şi cele dinainte, echivala cu scârba, deopotrivă morală şi estetică.

Profesorul nu s-a clintit din loc, nu s-a ridicat, fără îndoială era în stare să-şi stăpânească mişcările trupului, îi era de-ajuns să-şi dezlege limba, scurt şi cuprinzător. A aruncat numai chiştocul într-un mic pahar tronconic pentru creioane care i-a venit la îndemână şi şi-a dus palma la puntea ochelarilor, atingând-o mai întâi cu degetul arătător şi apoi cu cel mijlociu, de două ori, de parcă ar fi vrut să se asigure că nu-i căzuseră în momentul izbucnirii sale de mânie. De la Garza a rămas încremenit, cu picioarele îndoite, o postură nu tocmai graţioasă, ca şi cum ar fi stat pe vine. S-a ridicat însă repede. Şi cum nu băuse, a intrat brusc în stare de alarmă.

— Vai, iertaţi-mă, domnule Profesor, eu nu ştiu, nu înţeleg, am citit undeva că vă interesează muzica *hip-hop*, că vi se pare că ar putea avea vreo legătură cu unele forme poetice arhaice, cu versurile recitate de rapsozii orbi, pe foi legate primitiv cu sfoară, culegeri de cântece şi de balade vechi, şi toate astea…

— Mă confunzi cu Villena, l-a întrerupt Rico, referindu-se la un foarte cunoscut şi foarte atent poet spaniol (atent la toate fenomenele). N-a spus-o ofensat, ci pe un ton profesoral şi lămuritor.

— … mi s-au părut foarte medievale, în sfârşit…

Atunci s-a întâmplat ce nu putea să nu se întâmple, mai devreme sau mai târziu. S-a întrerupt fiindcă s-a întâmplat chiar atunci. Mişcându-şi capul dintr-o parte în alta pe când nu mai înţelegea nimic şi se scuza, speriat de reacţia sinceră a lui Rico, sau de reacţia brutală a lui Rico (deşi la urma urmei o căutase cu lumânarea), m-a văzut şi m-a recunoscut

imediat, ca şi cum se temea de ceva vreme să dea ochii cu mine sau îi apăream adesea în vise şi-l apăsam pe inimă în timpul coşmarurilor. Uitându-se spre dreapta m-a văzut, eram chiar în raza privirii lui, în picioare în capătul celălalt al coridorului, ca o statuie nefastă, şi îndată şi-a dat seama cine sunt. Iar eu am văzut efectul imediat al acelei surprize şi al acelei recunoaşteri. De la Garza s-a ghemuit instinctiv, s-a gârbovit cu totul, de parcă ar fi fost o insectă care la vederea primejdiei se chirceşte, se contractă, se micşorează, încearcă să dispară şi să se evapore ca să nu-l ajungă moartea, ca să nu fie reperat şi nici văzut, ca să nu mai existe şi aşa să se nege pe sine însuşi („Nu, eu nu sunt ce vezi, nu sunt aici, nu te amăgi"), fiindcă singura formă sigură de a evita moartea e să nu mai fii, sau poate şi mai bine e să nu fi fost niciodată. Şi-a lipit coatele de coşul pieptului, dar nu ca boxerul care se apără şi închide garda, ci ca şi cum ar fi fost cuprins dintr-odată de un fior de frig şi ar fi început să tremure. Şi-a plecat şi grumazul, la fel cum făcuse în toaleta pentru infirmi, când şi-a ferit faţa într-o parte şi pentru prima dată a zărit rafala tulbure a metalului deasupra capului şi a văzut pieziş, cu coada ochiului, sabia cu două tăişuri gata să se abată asupra lui: şi-a înfundat capul între umeri ca într-un spasm, cu acelaşi gest pe care pesemne că l-au făcut toţi ghilotinaţii de două sute de ani încoace şi cei care au fost descăpăţânaţi cu securea timp de vreo sută de veacuri, ba până şi găinile şi curcanii de când primului om flămând i-a trecut prin minte să le taie capul. Şi, tot la fel ca atunci, buza de sus i s-a ridicat, aproape s-a îndoit într-un rictus, i-a dezvelit gingia uscată, şi de ea spânzura partea dinăuntru a buzei în absenţa deplină a salivei. Iar în ochii lui am văzut o spaimă iraţională, atotcuprinzătoare, exclusivă, ca şi cum simpla mea prezenţă l-ar fi scos din realitate şi într-o clipă ar fi uitat unde era, la Ambasada Spaniei de la Curtea Sfântului Iacov sau Saint James, unde lucra sau îşi petrecea timpul zi de zi înconjurat de oamenii din corpul de pază şi de colegii care l-ar fi apărat, se

aflau la mică distanţă; uitase că-l avea în faţă pe prestigiosul Profesor supărat pe el, şi că acolo eu nu puteam să-i fac nimic. Cel mai neplăcut lucru pentru mine, şi care m-a lăsat descumpănit şi m-a paralizat puţin, era că eu nu voiam să-i fac nici un rău, ci mai curând dimpotrivă, voiam să mă interesez de stadiul recuperării lui, de sănătatea lui, să constat că nimic nu fusese ireparabil, ba chiar, dacă era cu putinţă, şi oricât de greu mi-ar fi fost, să-i spun că-mi părea rău. Îmi părea rău că nu făcusem nimic, că nu reuşisem să împiedic să fie pedepsit în felul acela, că nu-l ajutasem să fugă, nici nu sărisem să-l apăr, că nu fusesem în stare să-l fac pe Tupra să-şi recapete stăpânirea de sine (chiar dacă el calcula bine totul şi în privinţa lui nu se punea niciodată problema că ar putea săvârşi o faptă necugetată sau că şi-ar pierde cumpătul). Ba chiar mi-ar fi plăcut să-l conving pe zevzec că până la urmă avusese noroc şi scăpase teafăr, şi că Reresby, colegul meu, în pofida brutalităţii şi oricât de greu de crezut ar părea, îi făcuse un serviciu imens luându-i-o înainte sângerosului Manoia (eu îl văzusem pe o casetă video în care el era *Sir Cruelty*, închisesem ochii, nu vrusesem să mi-i acopăr cu palma, ca să nu văd grozăviile alea ar fi trebuit să fiu legat la ochi), iar Manoia ar fi luat în seama lui pedepsirea. Dar nu puteam şi nici nu trebuia să-i explic nimic din toate astea, cu atât mai puţin în faţa lui Rico care, văzând transformarea lui Rafita, s-a uitat spre locul în care mă aflam cu o curiozitate deloc binevoitoare (probabil că dispreţuia tot ce avea legătură cu el, îl socotea un prostănac iremediabil şi un descreierat).

A fost o senzaţie foarte dezagreabilă, dar înainte de orice imposibil de asumat, să descopăr că eu provocam spaimă. O făceam fără îndoială prin asociaţie, prin asimilare, la urma urmelor eu nici nu-l atinsesem, poate că lui De la Garza i-a fost frică să nu-l vadă apărând şi pe Tupra în spatele meu, de parcă în mintea lui trebuia să mergem mereu împreună. Însă eu venisem singur şi fără ca şeful meu să ştie, vizita mea nu i-ar fi plăcut defel. „Să nu-

ţi ceară ţie socoteală, să te lase în pace, să uite de tine“, îmi ceruse să-i spun din partea lui, să-i traduc bietului om trântit pe jos, înainte de a-l lăsa să zacă acolo şi de a-i şterge faţa cu poalele pardesiului în care-şi ascunsese arma. „Să-i intre în cap că n-are pentru ce să-ţi ceară socoteală, nu există motive pentru reclamaţii sau pentru proteste. Să nu spună nimic, să-şi ţină gura. Nici măcar ca o păţanie. Dar să ţină minte.“ Iar Rafita urmase instrucţiunile întocmai, născocise o minciună gogonată ca să justifice faţă de ai lui starea jalnică în care se afla. Şi bineînţeles că ţinuse minte, ba mai mult, nu făcuse altceva de atunci, prefăcut zi şi noapte într-un ghem de nervi, treaz sau în somn, noaptea şi ziua, oricât şi-ar fi permis mai pe urmă să cânte un rap în faţa lui Rico sau să facă cine ştie ce trăsnăi inimaginabile. Văzându-mă acolo pe coridor, atât de aproape, poate la pândă din perspectiva lui, pesemne că şi-a spus cu spaimă că eu eram cel care nu-l lăsa pe el în pace şi nu voia să uite de el. „Putea să rămână fără cap, puţin a lipsit“, adăugase Reresby. „Şi pentru că nu l-a pierdut, spune-i că oricând poate să şi-l piardă altă dată, oricând, n-au intrat zilele-n sac şi ştim unde să-l găsim. Să nu uite asta, spune-i că spada e întotdeauna pregătită.“ Omisesem ultima frază, n-o tradusesem, refuzasem să mi-o asum, dar cu restul eram de acord. De la Garza înregistrase tot, în pofida faptului că avea mintea înceţoşată în urma spaimei de oţelul ascuţit şi a izbiturilor de barele de fier pe care le suferise: „Ştim unde să te găsim“. Nimic nu era mai adevărat, şi acum eu îl găsisem şi eram pentru el un motiv de groază, o ameninţare.

„Îi e groaznic de frică de mine“, mi-am spus în clipa aceea. „Cum e cu putinţă, nu cred că am mai făcut până acum pe cineva să-mi ştie de frică, iar omul ăsta a rămas încremenit şi chircit de spaimă la vederea mea, deşi se află aici, în biroul lui inviolabil, la ambasadă, lângă un membru al Academiei, în mod obiectiv în afară de orice pericol, n-ar trebui decât să strige ca să vină val-vârtej alţi diplomaţi şi vreun gardian sau paznic. Şi totuşi el intuieşte că ar ajunge

târziu dacă eu aş avea un pistol sau o spadă sau un cuţit şi le-aş folosi împotriva lui pe loc, fără să ţin seama de consecinţe şi fără să scot un cuvânt, asta o ştie în mod intuitiv, sau poate că e prea vie amintirea faptului că atunci când ai zărit spada cu două tăişuri nu mai e nimic de făcut ca să scapi: moartea ajunge la tine într-o clipă, acum eşti viu şi, fără să-ţi dai seama, în clipa următoare eşti mort, aşa se întâmplă uneori şi bineînţeles tot timpul cât ţine un război sau cât ţin bombardamentele când moartea cade din înaltul cerului, e un mod de a purta războiul foarte răspândit şi nelegitim, întotdeauna nevrednic de cinste, mult mai mârşav decât arbaleta de pe vremea acelui Richard *Yea and Nay* sau Da şi Nu, a acelui *Coeur de Lion* guraliv pe care l-a ucis o săgeată pornită dintr-o arbaletă blestemată la sfârşitul secolului XII: auzi pocnetul şi apoi nu mai auzi nimic şi nu mai vezi nimic, nu mai eşti tu, ci poate altul rămas în viaţă, cel care va auzi şuieratul glonţului care ne pătrunde în frunte. Omul ăsta, cu siguranţă, e acum gata să facă tot ce-i poruncesc, frica de mine – sau poate e frica de Tupra, dar eu sunt reprezentantul sau acolitul sau simbolul său – nu numai că a trăit-o în realitate preţ de câteva minute care pentru el au ţinut o veşnicie, ca şi pentru mine, ci pe deasupra a anticipat-o de multe ori, în somn sau treaz: poate că ne-a văzut apropiindu-ne cu pas hotărât, ca doi ucigaşi năimiţi, ca să-l sfârtecăm, şi am apărut în coşmarurile lui în care era urmărit şi prins, şi iarăşi urmărit şi ajuns din urmă, şi de atunci am fost pentru el o apăsare pe suflet repetată necontenit.“ Fiindcă „până şi visele ştiu asta, că eşti mereu prins din urmă, şi o ştim de la *Iliada* încoace“, cum îmi spusese Tupra în noaptea aceea, ceva mai târziu, când stăteam amândoi în automobilul meu, în faţa casei mele, în care el credea că mă aşteaptă cineva şi nu era nimeni, numai luminile aprinse şi poate dansatorul de dincolo de piaţă.

Atunci am făcut îndată câţiva paşi mari şi am încercat să depăşesc situaţia. M-am apropiat de birou şi am spus cu vioiciune, aproape cu voioşie:

— Ei, cum îţi merge, Rafita? Văd că te-ai întremat. Şi am adăugat îndată, ca să vadă că păstrez buna-cuviinţă şi că intenţia mea nu era violentă, nici arţăgoasă: Îmi pare rău că vă întrerup. Nu mă prezinţi? Şi m-am dus glonţ la profesorul Rico, care n-a schiţat nici cel mai mic gest că ar avea intenţia să se ridice, s-a mulţumit să întindă braţul în sus cât a putut, ca doamnele de altădată, şi să apropie astfel cât mai mult mâna fără să se mişte, avea o mână distinsă şi manşeta de la cămaşă foarte fină, cel puţin de la Cuprí sau de la Sensatini, mărci cu tradiţie, i-am strâns-o afabil (mâna). Acum De la Garza nu avea nici o reacţie şi nu putea încă să pronunţe vreun cuvânt (nu făcea decât să se uite îngrozit la mine: îi era atât de frică, încât nu încerca să-mi oprească înaintarea, de fapt n-avea să-mi pună nici o piedică, am înţeles că puteam să fac ce voiam), aşa că mi-am spus numele: Jacques Deza, Jacobo Deza. Dumneavoastră sunteţi Don Francisco Rico, nu-i aşa? Faimosul cărturar Rico.

I-a făcut plăcere să fie recunoscut şi a catadicsit să-mi răspundă, cu siguranţă numai din pricina asta, fiindcă atitudinea lui generală nu vădea nici un semn de interes real (oricine aş fi fost eu, la urma urmei, eram stigmatizat pentru că mă număram printre cunoscuţii ataşatului-cântăreţ de muzică rap).

— Deza, Deza… Nu cumva eşti dumneata prieten, sau cunoscut, sau elev… ei, cum să zic… al lui Sir Peter Wheeler? Parcă am mai auzit numele ăsta.

Amândoi erau mari personalităţi şi cărturari, ştiam că se cunosc şi se preţuiesc.

— Da, sunt bun prieten cu el, domnule profesor.

— Îmi era familiar numele. Aşa am făcut legătura. Probabil că a pomenit cândva numele dumitale. De ce, habar n-am. Îmi era familiar, a repetat, mulţumit de buna lui memorie.

De la Garza nu participa la acest schimb de vorbe politicoase. Se depărtase de locul în care stăteam eu, se aşezase dincolo de biroul lui, în picioare, ca şi cum ar fi vrut să se protejeze în spatele lui şi s-o ia la fugă dacă era nevoie.

— Ce naiba vrei? mi-a spus dintr-odată.

Dar, în ciuda formulei brutale, tonul lui n-a fost duşmănos, nici deplasat, mai curând rugător, ca şi cum singurul lucru important pentru el era să nu mă mai vadă în faţa lui ca prin farmec (să se împrăştie acea vedenie, acel vis urât) şi îşi dorea din tot sufletul ca eu să-i răspund: „Am plecat. Nu vreau nimic. Consideră că nici n-am venit“.

— Nimic, Rafita, voiam doar să mă încredinţez că acum eşti bine după neplăcerile prin care ai trecut, că n-ai rămas cu sechele. Tocmai treceam prin zonă şi m-am gândit să intru să te întreb, eram îngrijorat. E o vizită prietenească, plec îndată, nu fi neliniştit. Eşti bine? Te-ai refăcut? Îmi pare rău de ce ţi s-a întâmplat, poţi fi sigur de asta.

— Dar ce-a fost? Ce neplăceri? a întrebat Rico pe un ton neîncrezător. Orice ţi s-ar fi întâmplat e o nimica toată faţă de ce mi-a fost dat mie să văd şi să aud, a adăugat ca pentru sine, dar s-a auzit perfect ce spusese.

Totuşi, Rafita n-a luat în seamă comentariul acela crud, îl lăsase în planul secund pe profesor, cu supărarea lui cu tot, era prea ocupat cu mine, în alertă, încordat, ca şi cum s-ar fi temut că în orice clipă aş fi putut sări ca un tigru la gâtul lui. Pentru mine a fost o senzaţie ciudată, oarecum amuzantă la început, mă ştiam incapabil să-i fac vreun rău şi nici n-aveam vreo intenţie. Eu ştiam asta, dar el nu, şi această cunoaştere nu e transmisibilă, în pofida convingerii pedagogilor; singurul lucru pe care poţi să-l faci e să aduci pe cineva la părerile tale. Era nostimă prăpastia dintre percepţia lui şi cunoaşterea mea, şi totodată mă frământa faptul că eram perceput astfel, ca un pericol, ca cineva ameninţător şi violent. De la Garza nu-şi venea în fire, stătea ca pe jeratic.

— Cu adevărat vreau numai să ştiu cum te simţi, crede-mă, am încercat să-l liniştesc, să-l conving. Prea ai sărit peste cal, prea ai călcat în strâchini, mult mai mult decât îţi închipui, însă la reacţia şefului meu nu mă aşteptam, îmi pare rău. M-a luat prin surprindere şi mi s-a părut exagerată. Nu ştiam ce are

de gând să facă, n-am putut să fac nimic pentru a o evita.

— Ce şef? Sir Peter? Nu înţeleg nimic, despre ce vorbiţi, fir-ar să fie. Dacă a avut o reacţie violentă, nu mă miră. La vârsta lui nu mai suporţi tâmpeniile.

Rico nu se lăsa cu una cu două, nu atât din pricină că îl interesa chestiunea, cât mai ales pentru că se plictisea. Părea să fie unul dintre oamenii care nu suportă să aibă mintea inactivă şi pentru care e insuportabil să nu înţeleagă evenimentele imediate străine de ei şi să fie nevoiţi să rămână în aşteptare, căci sunt obişnuiţi cu starea de necontenită efervescenţă a minţii. „Fir-ar să fie“ denota exigenţă.

— Du-te, du-te de-aici, pleacă odată! mi-a spus într-o izbucnire copilărească. Nu asculta ce-i spun, nu ţinea seama de lămuririle mele, probabil nici nu mă auzea. Îl lăsaseră nervii cu totul şi asta într-un timp foarte scurt, ceea ce mi-a întărit convingerea că Tupra şi cu mine apăruserăm foarte des în coşmarurile lui, cu siguranţă insuportabile. Te rog, pleacă, te rog, lasă-mă, ce mai vreţi, la naiba, n-am suflat o vorbă, n-am spus nimănui adevărul, destul.

Rico şi-a aprins altă ţigară, îşi dăduse seama că acel conflict necunoscut pentru el avusese loc între De la Garza şi mine în mod exclusiv şi poate patologic, şi că n-avea să desluşească nimic. A făcut un gest de lehamite, ca şi cum ar renunţa de bunăvoie la încercarea lui, şi a murmurat una dintre variatele sale onomatopee:

— De, a spus, exact ca şi cum ar fi zis: „Ia să-i las în plata Domnului pe neisprăviţii ăştia. E treaba lor. Mai bine îmi văd de ale mele. N-am timp de pierdut“.

L-am văzut pe Rafa desfigurat, cu pumnii strânşi încă lipiţi de corp (nu ca o armă, ci ca un scut), cu privirea tulbure, respiraţia foarte agitată, îl apucase o tuse intermitentă, dar pe care nu şi-o putea stăpâni la fiecare acces, pradă unei panici pe care o retrăia şi de care se temea probabil de luni de zile. Avea să trăiască încă mult timp cufundat în negura asta de frică permanentă, credea că n-o să ia sfârşit

niciodată. Trebuie să fi trecut prin clipe groaznice în noaptea aceea, primejdia reală de moarte se percepe întotdeauna şi ajungi imediat să-ţi dai seama de ea, chiar dacă până la urmă rămâi numai cu spaima de moarte. Degeaba stăruiam. M-am întrebat ce s-ar fi întâmplat dacă Reresby, şi nu eu, ar fi apărut pe neaşteptate în uşa biroului său. Şi-ar fi pierdut cunoştinţa, ar fi avut un şoc, un dublu infarct. Eu îi ţinusem atunci partea (în măsura în care era cu putinţă), n-avea sens ca el să sufere în continuare din pricina prezenţei mele. Puteam să plec liniştit, pe de altă parte. Fizic arăta bine. Cine ştie dacă-l mai durea sau îl supăra ceva, dar în mare era recuperat. Cu totul altă poveste era starea lui de insecuritate de acum şi din viitor, avea să-l însoţească mult timp. Urma să aibă impresia că nu-şi găseşte locul în lumea dimprejurul său, trăind mereu cu un supliment de frică şi o senzaţie permanentă de nelinişte. Chiar dacă asta nu-l va împiedica să spună mai departe tâmpenii, oricum avea să pună capăt îngâmfării care-i stătea în fire, avea rădăcini adânci, dar acum fuseseră smulse.

— Am plecat, nu fi neliniştit. Văd că eşti bine, chiar dacă în momentul ăsta nu pari în apele tale. Când fredonai strofele pe care le-ai compus erai în formă. Ne vedem altădată, am spus şi am băgat de seamă că a devenit şi mai înspăimântat la auzul acestei fraze inocente. Neîndoielnic, din punctul lui de vedere echivala cu o ameninţare. Dar nu mi-a păsat deloc de asta, nu i-am împrăştiat temerile, nu izbutisem şi la urma urmelor îmi era totuna. Avusesem un moment de slăbiciune şi prin vizita aceasta îi plătisem tributul. La revedere, domnule profesor. A fost o onoare pentru mine să vă cunosc. Regret din suflet că a fost o întâlnire aşa de scurtă şi de neobişnuită.

— Totul e neobişnuit când e vorba despre nevârstnicul De la Garza, a spus cu dispreţ, nedând importanţă episodului, asistase pesemne la altele şi mai neplăcute; şi s-a ridicat în picioare, nu ca să-mi strângă mâna, ci ca să plece. Îi trecuse supărarea, o

lăsase în urmă, mintea lui se ocupa de lucruri mai plăcute. Aşteaptă, plec şi eu. Te văd diseară, Rafita. N-o să am plăcerea să tragi chiulul la conferinţa mea.

L-am lăsat acolo pe De la Garza, care se baricadase în spatele biroului, fără a îndrăzni să se aşeze. Nu şi-a luat rămas-bun, probabil că încă nu era în stare să articuleze cuvintele potrivite. Şi pe când noi doi, profesorul şi cu mine, străbăteam labirintul de coridoare, îndreptându-ne spre ieşire, nu m-am putut opri să schiţez o scuză:

— Cum vedeţi, am avut un incident şi el nu şi-a revenit.

— Nu, a răspuns. Dumneata poţi să fii mulţumit: a făcut pe el de frică, a tras o spaimă soră cu moartea. Ai noroc că-l faci să stea departe de dumneata. E pisălog. Eu sunt oarecum prieten cu tatăl lui, de aceea îl suport. Din când în când, din fericire, numai când vin la Londra pentru vreuna din obligaţiile astea oficiale.

Când am ieşit în stradă şi ne-am despărţit (nu s-a petrecut înainte, în mod ciudat), am băgat de seamă că teama aceea a lui Rafita îmi făcuse întrucâtva plăcere. Să impui respect, să inspiri teamă, să vezi că poţi să fii chiar tu un pericol pentru alţii, toate astea aveau şi ceva plăcut. Te făceau să te simţi mai încrezător, mai optimist, mai puternic. Te făceau să te simţi important şi – cum să spun – stăpân. Dar până să mă urc într-un taxi am avut destul timp ca vanitatea aceea neaşteptată să ajungă să-mi displacă profund. Însă dezgustul n-a alungat înfumurarea, ci a găsit un mod să convieţuiască cu ea. S-au amestecat un timp, până s-au risipit, iar mai târziu am uitat de ele.

Când trece o bună bucată de timp fără să te întorci într-un loc cunoscut, chiar dacă e vorba despre oraşul în care te-ai născut şi cu care eşti cel mai obişnuit, în care ai trăit mai mult timp şi în care se află copiii tăi şi tatăl tău şi fraţii şi până şi iubirea care a fost trainică timp de mulţi ani (chiar dacă acest oraş e pentru tine ca aerul), vine un moment în care totul se estompează şi amintirea se tulbură, de parcă memoria ţi-ar fi afectată de miopie şi – cum să spun – de cinematografie: diferitele epoci se juxtapun pentru tine şi începi să nu mai ştii prea bine ce loc ai părăsit sau din care loc ai plecat ultima oară, din locul copilăriei sau din locul tinereţii sau din locul vieţii adulte sau mature, în care ambianţa îşi pierde ponderea şi-ţi vine greu să admiţi că în realitate ai un colţişor al tău în aproape fiecare parte a lumii.

Aşa ajunsesem să văd Madridul în timpul prelungitei mele absenţe: estompat şi tulbure, acumulativ, oscilant, un scenariu care mă privea destul de puţin, în pofida faptului că investisem atâta în el – atâta trecut şi atâta prezent de la distanţă –, şi mai ales că putea să se petreacă fără mine, cu indiferenţă (la urma urmei mă ştersese din evidenţă, mă expulzase din reprezentaţia lui modestă). Bineînţeles că în orice loc viaţa poate merge înainte fără tine, nicăieri nu eşti indispensabil, nici măcar pentru puţinele persoane care afirmă că-ţi simt lipsa, ba chiar că mor de dorul tău, fiindcă toată lumea caută înlocuitori şi îi găseşte mai devreme sau mai târziu, sau ajunge să se adapteze şi adaptându-se să-şi găsească liniştea şi să nu mai dorească nici o schimbare, nici măcar pentru a întoarce din drum tot ce a pierdut, tot ce a plâns amar, nici pentru a ne recupera… Cine ştie cine ne înlocuieşte, ştim doar că întotdeauna suntem înlocuiţi, cu toate prilejurile şi în toate împrejurările şi orice am face, fără a se ţine seama de golul sau urma de neşters pe care credem că o lăsăm după noi sau pe care o lăsăm cu adevărat,

oricum s-ar fi întâmplat să dispărem sau să murim, rataţi sau împliniţi, violent sau paşnic: în dragoste, în prietenie, în meserie sau în ceea ce priveşte influenţa, maşinaţiunile şi frica, în dominare şi până şi în alinarea propriilor dureri, în ura care în cele din urmă se ostoieşte şi se stinge şi în dorinţa de răzbunare, care se împrăştie şi-şi schimbă obiectul fiindcă se destramă şi aşteaptă sau *it delays and lingers*, cum mi-a spus Tupra să nu fac; în casele în care am locuit, în camerele unde am crescut şi în oraşele care ne primesc în sânul lor, pe coridoarele pe care am alergat nebuneşte când eram copii şi la ferestrele pe care ne-am uitat visători în tinereţe, la telefonul care ne convinge sau ne ascultă răbdător cu râsul la ureche sau cu şoapte de încuviinţare, la joacă şi la treburi serioase, în magazine şi în birouri, în faţa tarabelor noastre şi în faţa meselor noastre şi la jocul de şah şi la jocul de cărţi, în peisajul copilăriei despre care credeam că e numai al nostru şi în străzile ostenite văzând cum se ofilesc rândurile de oameni ce se perindă unele după altele, sfâşietor de triste când ajung la capăt; în restaurante şi pe alei şi în parcurile atât de plăcute şi în ieşirile la iarbă verde, în balcoane şi în belvedere din care am văzut de atâtea ori astrul nopţii trecând plictisit de mereu înnoitul spectacol pe care îl oferim, în fotoliile şi jilţurile noastre, în cearşafurile noastre, până nu mai rămâne în ele nici un miros şi nici un vestigiu şi sunt sfâşiate în bucăţi ca să facem din ele zdrenţe şi cârpe de şters, şi în sărutările noastre suntem înlocuiţi şi ochii se închid într-un sărut ca să putem fi uitaţi mai uşor (dacă perna e aceeaşi, sau ca să nu ne strecurăm într-o trădătoare rafală a viziunii mentale incontrolabile); în amintirile şi în gândurile şi în stările de visare şi în toate părţile, şi astfel suntem cu toţii ca neaua pe umeri, lunecoasă şi moale, şi ninsoarea se opreşte întotdeauna…

Trecuse ceva timp de când ajunsesem la Madrid, şi de când mă evaporasem sau mă topisem, din mine nu rămăsese nici o urmă sau ăsta era lucrul cel mai probabil, sau poate numai cercul, care se şterge cel

mai greu, şi de asemenea numele, de care nu mă desprinsesem, nu ajunsesem la ceva atât de straniu. Nu în casa tatălui meu, desigur, acolo nu contenisem să fiu, dar eu nu la asta mă refeream, ci la casa care fusese a mea. Şi acum poate că aveam ocazia să aflu cine mi-a luat locul, chiar dacă ar fi vorba despre un înlocuitor provizoriu şi care sub nici un chip n-o să rămână prea mult, cel definitiv se lasă aşteptat sau îşi aşteaptă răbdător rândul, cel care ne înlocuieşte cu adevărat întârzie mereu, îi lasă pe alţii să treacă şi să ardă pe rugul pe care l-a aprins Luisa pentru noi cândva şi care de atunci continuă să ardă şi să-i mistuie pe cei care se apropie, fără să se stingă automat după calcinarea noastră. Din pricina celui care ar fi astăzi alături de ea nu trebuia să-mi fac griji, sau nu mai multe decât era cazul, pentru simplul fapt că era alături de ea şi nimic mai mult, şi alături de copiii mei.

Luasem hotărârea să nu-i anunţ dinainte, de la Londra, ci numai după ce mă instalam la Madrid, când apelul meu telefonic putea fi urmat imediat de o vizită care să fie pe jumătate o surpriză. Aveam de gând să mă asigur că erau acasă – le cunoşteam orarele, însă întotdeauna pot exista excepţii sau situaţii neprevăzute – şi abia atunci să-mi fac apariţia după câteva minute, într-un potop de râsete şi cu un maldăr de cadouri. Să văd hărmălaia copiilor şi, cu coada ochiului, privirea amuzată a Luisei, poate înduioşată pe moment, asta ar fi presupus un dram de triumf şi o scânteie de speranţă plină de iluzii, poate îndeajuns cât să mă susţină pe toată durata acelei şederi artificiale de două săptămâni, însă de îndată ce am aterizat mi s-a părut prea lungă.

Am tras la un hotel şi nu în casa tatălui meu, aflasem de la fraţii mei – mai mult decât de la el, care ţinea sub tăcere partea neplăcută a lucrurilor – că starea lui de sănătate se înrăutăţise mult în ultimele două luni, după ce medicii mai descoperiseră trei „mici infarcturi“ depăşite – aşa le-au numit neoficial –, de care nici el nu-şi dăduse seama, nu era în stare să spună în ce moment le

suferise; şi chiar dacă fraţii mei, sora mea, câteva nepoate şi cumnatele mele treceau des să-l vadă, a fost neapărată nevoie să se recurgă la o îngrijitoare, o columbiană cu o fire destul de blândă care dormea în camera pe care aş fi putut s-o ocup eu, şi care o despovăra de unele sarcini pe servitoarea dintotdeauna, acum foarte bătrână. Aşa că n-am vrut să perturb cu prezenţa mea noua orânduială. Cu cât câştigam acum, puteam plăti fără probleme chiar şi un apartament la Palace, şi chiar acolo am rezervat o cameră spaţioasă. Era mai uşor pentru mine să locuiesc acolo decât în orice casă străină, inclusiv a tatălui meu sau ale celor mai buni prieteni sau prietene, ale femeilor celor mai ospitaliere: în ele nu numai că m-aş fi simţit un intrus, ci şi un exilat din casa mea, pe când la un hotel puteam să trec drept un străin în călătorie, dacă nu neapărat turist, şi să nu am o senzaţie atât de acută de repudiat şi om de pripas.

Am vorbit la telefon cu tatăl meu, conversaţia a fost ca întotdeauna scurtă, chiar dacă acum el nu avea pretextul că îl sunam din Anglia şi că presupunea că mă costă foarte mult (aparţinea unei generaţii chibzuite, care folosea acest aparat numai pentru a trimite şi a primi mesaje, chiar dacă Wheeler nu era aşa, poate că generaţia lui era chibzuită numai în Spania), am stabilit să mă duc să-l văd în ziua următoare. Glasul lui mi s-a părut normal, nu deosebit de cel pe care-l auzisem în ultimele dăţi când îl sunasem de la Londra, îi dădeam telefon în fiecare săptămână şi chiar la intervale mai scurte; cam obosit, nimic altceva, şi nu-i plăcea să ţină braţul ridicat. Mi s-a părut ciudat totuşi că mi-a vorbit fără pic de afectare sau de ceremonie, de parcă ne-am fi văzut cu câteva zile în urmă, dacă nu în ajun. Era ca şi cum dintr-odată n-ar mai fi avut simţul timpului sau al trecerii, şi ceea ce îi era cunoscut sau foarte apropiat devenise pentru el o prezenţă neîntreruptă, astfel încât nu-i mai simţea lipsa, vreau să spun nu în mod palpabil, sau într-adevăr nu-i lipseam. Eu eram eu, unul dintre fiii lui, şi prin urmare cineva neschimbător, eram suficient de

instalat în mintea lui cât să nu-şi mai dea seama de absenţa mea fizică, nici de distanţa la care mă aflam, nici de intervalele foarte lungi dintre vizitele mele sau mai curând de inexistenţa lor. El aproape că nu mai ieşea din casă. „Am venit de la Londra, tată“, i-am spus, „rămân aici vreo cincisprezece zile“. „Da. Şi cum o mai duci?“, m-a întrebat fără emfază. „Nu grozav. Dar o să-ţi spun când ne vedem, vreau să trec chiar mâine. Astăzi am de gând să-mi văd copiii, mă tem că n-o să-i mai recunosc.“ „Au fost aici zilele trecute, cu mama lor. Ea nu vine prea des, dar mai trece pe aici când poate. Şi ne anunţă.“ Luisa nu era atât de fixă şi stabilă ca mine, de aceea el îşi dădea seama când venea sau când nu venea, până la un punct încă era o fiinţă nouă pentru el. „O fi având multă treabă“, am răspuns ca şi cum ar fi fost ceva care îmi aparţinea şi trebuia s-o scuz. Ştiam că nu e nevoie, ea ţinea mult la tatăl meu şi pe deasupra tatăl ei murise cu câţiva ani în urmă, aşa că al meu ţinea, pe cât e cu putinţă, locul celui dispărut. Dacă nu se ducea să-l vadă mai des era pentru că într-adevăr nu putea. „Era frumoasă?“ l-am întrebat prosteşte. „Luisa e frumoasă. Nu înţeleg de ce mă întrebi, tu o vezi mai des decât mine.“ El ştia că ne despărţiserăm, nu-i ascunsesem asta, cum se procedează uneori cu lucrurile neplăcute. „Acum trăiesc în Anglia, tată“, i-am amintit, „şi n-am mai văzut-o de mult“. A rămas tăcut un moment şi a răspuns: „Ştiu că trăieşti în Anglia. Bine, fiule, dacă aşa vrei tu. Sper că şederea asta la Oxford o să-ţi folosească“. Nu ignora în fond că acum eu locuiam la Londra, dar din când în când se amestecau timpurile, ceea ce în realitate nu e deloc straniu, alcătuiesc un *continuum* şi oricum se află mereu în el, asta până ce nu se mai află deloc.

Trebuia s-o sun pe Luisa înainte de a-mi face apariţia la ea acasă, nu numai ca să mă asigur că o să fie acasă şi copiii, ci şi din respect pentru ea. Mai păstram cheile de la apartament şi probabil că schimbaseră broasca; puteam să intru când voiam şi fără să anunţ pe nimeni, aş fi iscat mai întâi spaimă şi

apoi surpriză; însă posibilitatea asta mi se părea o necuviinţă, iar ei nu i-ar fi plăcut deloc, şi de altfel riscam să dau peste înlocuitorul meu provizoriu, oricine ar fi fost, dacă i se îngăduise să intre şi să iasă când voia din casa aceea. Era puţin probabil, dar în lipsa certitudinii trebuia să mă abţin: ar fi fost stânjenitor şi deloc plăcut pentru mine. Numai la gândul că aş fi dat peste un tip necunoscut tolănit pe sofa, pe locul meu, sau pregătind o cină frugală în bucătărie, sau uitându-se la televizor cu copiii ca să-şi întărească rolul de părinte şi să-i cunoască, sau să dau peste Guillermo, colegul ei, mi se întorcea stomacul pe dos. Eram pregătit doar să presupun toate astea, nu însă şi să trăiesc o astfel de scenă, care mi-ar fi reapărut în faţa ochilor la Londra şi pe care n-aş fi putut s-o uit toată viaţa.

Am format numărul, trecuse bine de amiază, probabil copiii se întorseseră de la şcoală. Mi-a răspuns chiar ea, când i-am spus că sunt la Madrid s-a zăpăcit, a întârziat să reacţioneze, ca şi când şi-ar fi făcut repede un plan văzându-se în faţa acestei situaţii neprevăzute, apoi: cum de nu m-ai anunţat, se poate una ca asta, aşa ceva nu se face; voiam să vă fac o surpriză, cum să-ţi spun, mai ales copiilor, şi chiar vreau să le fac surpriza asta, nu le spune că sunt aici, lasă-mă să apar la uşă fără ca ei să ştie ceva, presupun că nu trebuie să plece nicăieri, pot să vin acum?

„Ei nu pleacă, dar eu trebuie să ies“, mi-a răspuns în grabă şi puţin tulburată, încât m-am întrebat – a fost ceva involuntar – dacă era adevărat sau se hotărâse chiar atunci să spună că trebuie să iasă, să plece, să nu fie de faţă când urma să se producă întâlnirea, ca să nu fie silită să mă vadă şi să fim împreună.

„Trebuie să pleci acum?“ Mă bizuisem pe prezenţa ei, pe privirea ei binevoitoare aşezată asupra întâlnirii noastre, tuspatru, n-avea aceeaşi valoare dacă ea nu era de faţă.

„Da, în curând, aştept să vină femeia“, a spus. „Dă-mi răgazul s-o sun îndată, până nu pleacă de

acasă ca să vină încoace, şi s-o previn. Ea nu te cunoaşte, ar putea să nu te lase să intri dacă nu ştie cine eşti, i-am spus să nu deschidă cu nici un chip persoanelor necunoscute, iar pentru ea tu ai fi un necunoscut, îmi pare rău. Închide ca s-o pot anunţa şi te sun după aceea. Unde eşti?“

I-am dat numerele de la hotel şi de la cameră. Era ca şi cum ar fi fost teribil de grăbită, deşi în ziua de azi toate femeile pot fi sunate în orice moment chiar dacă nu sunt acasă, toate au telefon mobil. Mi-a trecut prin cap că o chema pentru prima dată, ca să vină cât mai repede dată fiind situaţia neprevăzută care se crease, de aici urgenţa, şi astfel să-i dea timp să ajungă – iar ei să-şi dea timp să plece – înainte ca eu să-mi fac apariţia. Dacă plecarea ei era improvizată, n-avea să-i lase nici măcar o clipă singuri pe copii, aşteptându-mă fără să ştie, şi dacă mai era bună cheia mea. Am avut deprimanta senzaţie că voia să mă evite. Dar nu puteam fi sigur, poate că mă obişnuisem prea mult să interpretez oamenii, pe toţi, pe cei cu care aveam de a face la serviciu şi pe cei din afara orelor de serviciu, să analizez fiecare inflexiune a glasului şi fiecare gest şi să percep ceva ascuns dincolo de orice grabă sau întârziere. Nu era cel mai potrivit mod de a te descurca în lume, nu te ajuta decât să plăsmuieşti ipoteze.

A întârziat cam mult până să mă cheme, mi-a lăsat destul timp să-mi sporească îngrijorarea, să intru iarăşi la vechile mele bănuieli, să doresc să mă anunţe că şi-a anulat întâlnirea şi să-mi împrăştie astfel suspiciunea. Mi-a lăsat de asemenea destul timp să presupun că voia să câştige timp, vreau să spun lăsând timpul să treacă, dându-i timp femeii să se deplaseze şi întârziind astfel punerea mea în mişcare în aceeaşi direcţie, spre casa noastră care nu mai era a mea. Am aşteptat fără să mă clintesc din loc, aşezat în pat, aşa facem de obicei când aşteptăm să se petreacă ceva dintr-un moment în altul, blestemată expresie care eternizează fiecare clipă şi

ne ţine în suspensie. Trecuse mai mult de un sfert de oră când în sfârşit a sunat telefonul.

„Bună, eu sunt“, a spus Luisa la fel cum spusese domnişoara Pérez Nuix când bătuse la uşa mea în noaptea aceea în care ploua cu găleata, din partea Luisei vorbele erau mai îndreptăţite, la urma urmei pentru mine fusese un „eu“ fără echivoc timp de mulţi ani – asta e ceva de la sine înţeles, că nu există alt „eu“ într-o căsnicie – şi trecuse o bună bucată de timp de când aşteptasem aceste cuvinte. Şi avea tot dreptul, de asemenea, să nu se îndoiască de faptul că aveam s-o recunosc fără să fie nevoie de nimic altceva – cine altcineva, cine în afară de mine, cine în afară de ea –, de la primul cuvânt şi din prima clipă, şi putea fi sigură că mă gândeam mult la ea, sau destul de mult, oricum, chiar dacă probabil că nu s-a gândit la asta în clipa aceea, mintea ei era în alt loc, sau încerca să împace acest loc cu nedorita mea prezenţă, nu reuşeam să alung impresia că pentru ea asta eram, o complicaţie neprevăzută. „Scuză-mă, femeia a avut telefonul ocupat până acum. Am anunţat-o că vei veni şi că nu trebuie să-ţi strice surpriza vizitei, n-o să le spună nimic copiilor. În cât timp poţi să ajungi?“

„Nu ştiu, vreo douăzeci de minute, după calculele mele, o să iau un taxi.“

„Atunci fii bun şi nu pleca decât peste alte douăzeci de minute sau un sfert de oră, ca să-i laşi ei timp să se instaleze şi să se ocupe de copii. Încearcă să nu le tulburi prea mult programul, te rog, că altfel mâine o să fie morţi de somn la şcoală. Aş vrea să-i ştiu culcaţi la unsprezece, nu mai târziu, şi chiar şi aşa e mult pentru ei. O să mai ai prilejul să-i vezi, câte zile rămâi?“

„Două săptămâni“, am răspuns, şi din nou mi s-a părut că asta e pentru ea o altă problemă neprevăzută, dacă nu chiar o surpriză neplăcută, o situaţie care-i dădea bătăi de cap, un motiv de iritare.

„Atât de mult?“ Nu s-a putut stăpâni, a părut mai curând alarmată decât bucuroasă. „Cum ai reuşit?“

„Ţi-am mai spus că trebuia să-mi însoţesc şeful într-o deplasare. Până la urmă s-au adunat patru, una peste alta. Aşa că m-a premiat, presupun, cu încă una numai pentru mine.“ Şi am adăugat: „Atunci nu pot să te văd astăzi?“

„Nu, nu cred, mă întorc abia după ce copiii o să fie adormiţi. Femeia o să rămână cât e nevoie, n-avea grijă dinspre partea asta; de îndată ce-i trimite la culcare, poţi să pleci liniştit, nu cumva să mă aştepţi. Dacă m-ai fi anunţat că vii, aş fi pregătit totul altfel. Vorbim altădată, în linişte.“

Oraşul care cu o zi în urmă era şters şi tulbure devine deodată limpede de îndată ce te întorci în el; timpul se comprimă, ziua de ieri dispare – sau e un interval de trecere –, şi ţi se pare că n-ai plecat niciodată. Dintr-odată ştii iarăşi pe ce străzi trebuie s-o iei, şi în ce ordine, pentru a merge dintr-un loc în altul, oricare ar fi, şi de asemenea ştii de cât timp ai nevoie pentru asta. Douăzeci de minute calculasem deplasarea cu taxiul, de la Palace până acasă în condiţiile unui trafic îngrozitor, şi exact atât a ţinut drumul. Şi în loc să mă gândesc plin de bucurie la copii, pe care în sfârşit urma să-i văd după o absenţă atât de lungă, nu m-am putut abţine să mă frământ din pricina Luisei în timpul acelei călătorii dezvrăjite. Nu pot să spun că mă aşteptam la o primire călduroasă din partea ei, dar cel puţin la curiozitate, la simpatie, aşa cum îmi arătase la telefon de câte ori vorbisem cu ea de la Londra, ce se schimbase, ce avea împotriva mea acum, când venisem la Madrid şi respiram acelaşi aer? Poate că îmi arătase acea simpatie şi simţea acea vagă curiozitate numai la distanţă, dacă mă ştia departe, dacă eu eram un glas la telefon, fără chip şi fără trup şi nu mă atingeam de ea; atunci putea să-şi permită amabilităţi, dar nu aici, nu unde avusesem parte de trai bun împreună şi pe urmă ne făcuserăm puţintel rău unul altuia. Aici se descotorosise de toate astea, se dezobişnuise de prezenţa mea şi nu ştia să se poarte cu mine: eu nu mai intram de o bună bucată de timp în socotelile ei. Nu-mi dăduse explicaţii

despre întâlnirea ei, acea ieşire pe care o născocise când a aflat că eram atât de aproape în carne şi oase, eram aproape convins de asta. N-avea nici o obligaţie să-mi dea socoteală, bineînţeles, şi nici eu nu-i pusesem vreo întrebare, nici nu-i cerusem să anuleze acea întâlnire, ar fi fost prea uşor şi gratuit, oricine ar fi făcut-o având motive mai puţin întemeiate sau pentru că aşa avea chef („Te rog, te rog, astăzi e o zi deosebită, mi-ar plăcea să vă văd pe toţi împreună, sunt sigur că poţi amâna întâlnirea, hai, ce te costă să încerci"); dar normal e ca toţi să dea explicaţii fără să li se ceară, şi să se scuze fără a fi nevoie, şi să-şi povestească viaţa lor searbădă, şi să se întindă la vorbă şi să trăncănească, doar pentru plăcerea de a folosi limba, pentru a ne împuia capul cu informaţii de prisos sau pentru a-şi alunga urâtul, pentru a stârni gelozii sau invidii sau pentru a nu trezi bănuieli dacă sunt prea enigmatici. „Vorbirea funestă" spusese Wheeler. „Blestemul de a vorbi. De a vorbi, de a vorbi fără oprire, pentru asta muniţiile nu se termină niciodată. Asta e roata care învârte lumea, Jacobo, mai presus de orice altceva, ăsta e motorul vieţii, care nu se strică şi nu se opreşte niciodată, ăsta e adevăratul avânt al vieţii." Luisa şi-l reţinuse, se mulţumise să-mi spună: „Ei nu mai pleacă nicăieri, dar eu trebuie să ies, şi chiar curând", şi nici măcar nu adăugase ceea ce dintr-o minimă politeţe se adaugă de obicei în astfel de cazuri: „Am o întâlnire pe care nu pot s-o anulez, e fixată de câteva săptămâni", sau: „Nu mai am timp s-o anulez", sau: „Mi-e cu neputinţă s-o amân, fiindcă e o întâlnire cu oameni din afară, care mâine pleacă din Madrid". Şi nici nu-şi exprimase părerea de rău, lucru elementar pentru o persoană cu bună-creştere, pentru această coincidenţă, chiar dacă părerea de rău ar fi fost nesinceră (însă pentru cel dat deoparte oricum e o mângâiere sau o împăcare): „Ce rău îmi pare, ce ghinion, ce păcat, aş fi vrut să văd cum se bucură copiii văzându-te. Dac-aş fi ştiut dinainte. Nu vrei să aştepţi până mâine, ce zici? Nu e mult". Ştiuse foarte bine să-şi ţină gura, în realitate părea că n-ar fi ştiut

ce întâlnire avea, nici unde pleca, de parcă o inventase chiar atunci mai curând pentru că ar fi vrut să-mi ascundă ceva. Asta a fost bănuiala mea, din deformaţie profesională poate, deformaţia mea englezească. Avea unde să se ducă, în orice caz, unde să se refugieze câteva ore, cât timp stăteam eu acasă. Probabil că avea o legătură, un amant, chiar dacă era ceva trecător. Ar fi trebuit doar să-l anunţe, sau poate nici măcar atât, dacă el îi dăduse cheile de la apartamentul lui. „Se pare că nu vrea să mă vadă“, mi-am spus în taxi. „Dar o să mă vadă cu siguranţă. N-am venit până aici ca să mă împac cu gândul acesta. Chiar mâine o s-o văd, o să-i pot privi din nou chipul.“

Surpriza copiilor a fost nemaipomenită. Marina m-a privit la început fix şi cu neîncredere, pe urmă s-a obişnuit, mai degrabă aşa cum fac copiii mici faţă de necunoscuţi – preţ de câteva minute, dacă adultul dă dovadă de iscusinţă – decât de parcă şi-ar fi adus aminte de mine cu precizie, vreau să spun cu date precise. De asemenea, mi-a fost de mare ajutor faptul că fratele ei i-a amintit pe loc („E tata, proasto, nu vezi?“). Cadourile au contribuit la facilitarea întâlnirii, ca şi zâmbetul aprobator, aproape fericit al femeii, o fată tânără şi dezgheţată care a sărit să-mi deschidă uşa: n-am îndrăznit să-mi încerc cheia, ca să verific dacă mai era bună sau nu, am sunat la sonerie ca un vizitator oarecare. Fetiţa a pus întrebări absurde („Şi unde locuieşti?“, „Ai un câine?“, „Plouă tot timpul?“, „Sunt urşi?“), Guillermo a avut grijă să le pună pe acelea care cuprindeau un reproş („De ce nu te vedem mai des?“, „Îţi e mai bine acolo decât aici?“, „Te joci cu copii englezi?“) precum şi pe acelea care aveau un conţinut de aventuri livreşti, vedea filme tot timpul şi citea mult („Ai fost să vezi şcoala lui Harry Potter?“, „Dar casa lui Sherlock Holmes?“, „Nu ţi-e frică să ieşi noaptea, cu atâta ceaţă şi atâţia ucigaşi, sau nu mai sunt ucigaşi la Londra?“, „E adevărat că figurile din Muzeul de Ceară nu se deosebesc de cele reale dacă le pui alături?“). (Nu fusesem la şcoala aceea, dar fusesem

în schimb la numărul 221B de pe Baker Street, de fapt locuiam foarte aproape şi treceam des pe acolo, iar la York descoperisem obscurul şi neîngrijitul mormânt al lui Dick Turpin, tâlharul cu tunică roşie, cu mască şi tricorn şi cizme înalte, fusese îngropat cu calul lui credincios Black Bess, care în realitate era o iapă, şi văzusem locul unde a fost spânzurat, la Tyburn, în afara oraşului, îmbrăcat elegant. Într-o seară se ţinuse pe urmele mele un câine alb, lipa-lipa, străbătând străzile şi pieţele şi parcurile până acasă la mine, sub o ploaie torenţială, pentru copii era mult mai misterios dacă nu pomeneam nimic despre stăpâna lui; după ce şi-a uscat blana a rămas să doarmă la mine, şi l-aş fi ţinut desigur în casă, dar el a plecat a doua zi, când l-am scos la plimbare, şi de atunci nu l-am mai văzut niciodată, pesemne că nu i-a plăcut mâncarea pentru oameni pe care i-am dat-o, fiindcă nu aveam mâncare pentru câini. În altă seară văzusem un bărbat scoţând o spadă cu două tăişuri într-o discotecă, a scos-o dintr-un pardesiu şi a ameninţat cu ea lumea, care a luat-o la fugă îngrozită; a tăiat câteva obiecte cu mare dibăcie, o masă, câteva scaune, o draperie, a făcut ţăndări câteva sticle şi a sfâşiat rochiile a două femei fără a le provoca nici o rană, ştia să mânuiască spada fără greş, era un artist; apoi şi-a băgat spada în buzunarul interior al pardesiului ca într-o teacă, s-a îmbrăcat cu el – asta îl silea să umble ţeapăn, ca o fantomă – şi a plecat frumuşel, fără să cuteze cineva să-l oprească; nici eu, cum vă trece prin minte una ca asta, sunteţi nebuni, m-ar fi tăiat în bucăţi cât ai clipi, era grozav de iute în mânuirea armei (era ca un fulger fără tunet care spintecă în tăcere). Am fost cât pe ce să le spun că într-o altă seară fusesem acasă la Wendy, iubita lui Peter Pan, dar m-am abţinut: fetiţa era încă îndeajuns de micuţă cât să creadă aşa ceva, băiatul era prea măricel, însă mai ales nu voiam să-mi aduc aminte de înregistrările video pe care le văzusem acolo, de fapt nu voiam să-mi mai amintesc niciodată de ele şi totuşi mi le aduceam aminte mereu („Vântul marea o-ncreţeşte, luntrile le risipeşte; mai au năierii

nădejde, trag la rame voiniceşte. Glonţ de iudă mişeleşte pe viteaz îl nimereşte. Vai, s-a încrezut orbeşte în năimit ce-l haineşte. Lângă luntre îl boceşte tot norodul creştineşte; la-ngropăciune-l jeleşte, până azi îl pomeneşte.“ Vechea baladă a lui Torrijos a rămas pentru mine nedespărţită de acea serie de scene sinistre). Şi mi-am dat seama – uitasem, nu mai stătusem de vorbă de atâta timp cu Guillermo şi Marina – că mai tot ce ni se întâmplă, cu schimbări imperceptibile, se poate preface foarte uşor într-o poveste pentru copii. Poveşti cu uneltiri şi nelegiuiri, de care îi feresc şi îi pregătesc totodată, şi îi învaţă să înfrunte primejdiile.

După ce s-au culcat, am avut pentru prima dată certitudinea, după multe luni, că erau sănătoşi şi teferi; timpul s-a comprimat din nou sau s-a turtit şi mai mult, şi pentru câteva clipe am avut senzaţia că nu mă clintisem niciodată de lângă ei şi că nu-l cunoscusem pe Tupra, nici pe domnişoara Pérez Nuix, nici pe Mulryan, nici pe Rendel; când puţin după aceea am intrat în vârful picioarelor în camerele lor, pe rând, ca să sting lumina şi să văd dacă au adormit, băiatul lăsase să-i alunece din mână cartea cu Tintin la care continuase să se uite până adormise, iar fetiţa strângea la piept un ursuleţ hărăzit şi în noaptea aceea să se sufoce în îmbrăţişarea ei din vis. Foarte puţin sau nimic nu se schimbase în absenţa mea. În afară de Luisa, dar ea nu era acolo, în vreme ce eu eram şi nu puteam s-o văd. În locul ei era o femeie discretă, stătuse deoparte, nu stânjenise cu nimic revederea, se limitase să se ocupe de copii când ne aşezaserăm la masă pentru cină şi când se duseseră la culcare. A spus că o cheamă Mercedes, deşi era poloneză: poate că era numele ei adoptiv, pentru a se spanioliza dinainte. Vorbea bine limba noastră, o învăţase în cei trei ani de şedere aici, înainte nu ştia nici o boabă, a spus, acum avea un logodnic din Madrid, avea de gând să se mărite şi să rămână aici (purta o cruciuliţă la gât), mi-a spus toate astea în timp ce eu stăteam pe canapea. „Să nu cumva să mă aştepţi“, mă prevenise Luisa, şi sunase

ca un avertisment. Avea tot dreptul să nu vrea să rămân acolo în lipsa ei, aş fi putut să scotocesc peste tot, să observ schimbările pe care le făcuse şi să-mi vâr nasul în corespondenţa ei, să deschid şifonierele şi să-i adulmec hainele, să intru în baie şi să-i miros şamponul şi parfumul, să văd dacă păstra fotografia mea în dormitor (era puţin probabil), în salon rămăseseră câteva poze de familie în care apăream şi eu, noi patru împreună, poate că avea grijă să nu mă uite cu totul copiii, cel puţin să nu-mi uite chipul.

— Vii des? am întrebat-o pe Mercedes. Mi s-a părut că te cunosc bine copiii şi te ascultă.

N-a fost o întrebare complet lipsită de intenţia de a o descoase.

— Da, vin din când în când. Nu prea des. Doamna Luisa nu iese mult seara. De la o vreme iese mai des. Mai mult după-amiaza. – Şi atunci a denunţat-o, fără să vrea cu siguranţă, dar fără să stea pe gânduri şi fără şovăire. E de ajuns ca lumea să vorbească pentru a spune îndată mai mult decât trebuie, chiar dacă nu spune mai nimic; lumea ne furnizează date de îndată ce deschide gura, fără să-şi dea seama de asta şi fără să i se ceară, şi astfel oamenii devin turnători fără să-şi propună aşa ceva, sau se trădează pe ei înşişi, şi după ce le-au ieşit de pe buze cuvintele e prea târziu: „Vai, nu mi-am dat seama, ce prost am fost, n-aveam de gând să fac una ca asta“. – Azi a avut noroc că m-a găsit acasă. De obicei nu mă cheamă aşa târziu, întotdeauna o face cu o zi înainte cel puţin. S-ar fi putut să fiu ocupată, lucrez la patru familii, îngrijind de copii. Patru în afară de doamna Luisa.

— A, da. Ăsta zic şi eu noroc. Cu cât timp înainte te-a chemat?

— Abia mi-a dat timp să ajung. Trebuie să iau un autobuz şi apoi metroul până aici, dar mi-a spus că azi îmi plăteşte taxiul. Partea proastă e că în zona în care locuiesc eu nu trec prea multe taxiuri, de asta am întârziat. „Vino repede“, mi-a zis, „că trebuie să plec urgent“. Mi-a spus că veniţi dumneavoastră, ca să vă deschid uşa. Dar eu m-aş fi uitat pe vizor şi v-aş fi deschis oricum, vă cunosc din fotografii, a spus

şi le-a arătat cu sfială, de parcă i-ar fi fost ruşine că se uitase mai demult la ele.

Aşa că nu dădusem greş cu bănuielile mele, atâta practică la agenţia fără nume nu fusese degeaba. Luisa nu avusese de gând să iasă, o făcuse ca să nu dea ochii cu mine. Nu îndrăznise să-mi ceară să amân vizita pentru a-mi vedea copiii, asta i-ar fi cerut să născocească un pretext plauzibil („Atâta timp“, spusese, conştientă într-adevăr că trecuse mult timp). Unde s-o fi dus, nu-i uşor să petreci câteva ore în afara casei dacă n-ai plănuit ceva, când se lasă seara şi încă nu s-a întunecat. Poate că a intrat într-un cinematograf, oricare, sau s-o fi dus la cumpărături în centru, chiar dacă asta o cam plictisea, sau la sora ei. Trebuia să stea ceva timp pe afară, nu glumă, dacă socotim şi timpul cât trebuia să aştepte ca eu să plec, să fie sigură că nu mai eram acasă, că eliberasem locul, şi apoi ştia foarte bine că-mi va fi greu să mă desprind din casa în care mă simţeam atât de comod, totul era atât de familiar.

Trecuse de unsprezece, ora limită la care puteau fi culcaţi copiii în situaţii excepţionale, cu mine fuseseră mai mult decât încântaţi, însă în acelaşi timp văzusem că sunt obosiţi, nu-mi fusese prea greu să-i conving să nu-şi prelungească bucuria dincolo de orarul stabilit, iar poloneza era deopotrivă convingătoare şi autoritară. Luisa nu mai putea întârzia mult să-şi facă apariţia, nu prea mult. Dacă mai rezistam o jumătate de oră, era foarte probabil să ne întâlnim acolo. Cel puţin să-i spun câteva cuvinte de salut, s-o sărut pe obraz, poate s-o îmbrăţişez dacă mă săruta şi ea, să-i aud glasul şi să-i văd faţa în acelaşi timp, să percep schimbările care se petrecuseră între timp, uşoara ofilire sau noua înflorire a frumuseţii ei de când eu eram departe de ea şi altul era acum aproape, mai plăcut decât mine, să-i văd faţa. Nu voiam mai mult, dar ardeam de nerăbdare s-o văd, era o nerăbdare insuportabilă. Acum se adăugaseră nesiguranţa, curiozitatea, poate o uşoară ciudă, sau poate era la mijloc orgoliul meu rănit: ea nu-mi împărtăşea şi nu mă întreba nimic

despre preocupările mele, cum ar fi putut fi altfel acum, dacă ani de zile ăsta fusese principalul motiv al neînţelegerii dintre noi, faptul că nu rămăsese nici o urmă a legăturii noastre era insuportabil pentru mine, mă simţeam jignit că ea nu stabilise o întâlnire în care să dea ochii cu mine pentru o altă zi şi nu neapărat pentru mâine – nimeni nu putea să-mi dea asigurări că n-avea să mă evite şi mâine şi poimâine şi răspoimâine sub diferite pretexte, în tot timpul şederii mele; că n-avea să-mi ceară să-i iau pe copii de la intrare când voiam să-i mai văd şi să ieşim la plimbare, sau că n-avea să plece întotdeauna înainte să sosesc eu, sau să-i aducă la tatăl meu ca să mă văd cu ei acolo şi pe deasupra copiii să-l vadă şi pe bunicul. Da, era jignitor faptul că nu avea nici un chef să mă recunoască în bărbatul schimbat care eram, în bărbatul absent, în bărbatul singur, în străinul care se întoarce; că nu dorea să descopere cât mai repede cum eram eu fără ea, sau cum mă schimbasem. („Ce blestem să-ţi ştiu numele, deşi nu mai cunosc chipul tău de mâine“, am citat sau mi-am adus aminte.)

— Aş putea să mai rămân puţin, până vine Luisa? am întrebat-o pe falsa Mercedes. Mi-ar plăcea s-o pot saluta, chiar dacă aş sta doar un minut. N-o să întârzie prea mult, presupun.

„Ce ironie dureroasă“, mi-am spus, „am ajuns să cer voie unei fetişcane poloneze pe care n-o văzusem niciodată până atunci ca să mai rămân puţin în casa mea sau în casa care a fost a mea, pe care eu am ales-o şi am cumpărat-o şi am mobilat-o şi am decorat-o împreună cu Luisa, în care am locuit amândoi mult timp, şi pe care încă o plătesc indirect. Plecăm dintr-un loc şi nu ne mai putem întoarce niciodată, nu la fel ca înainte, orice gol pe care-l lăsăm în urmă e îndată ocupat, ori lucrurile noastre sunt aruncate sau azvârlite la gunoi, şi dacă-ţi faci din nou apariţia nu este decât o fantomă, fără trup, fără drepturi, fără cheie, fără pretenţii şi fără viitor. Fără nimic altceva decât trecut, şi de aceea putem fi daţi afară oricând.“

— Doamna Luisa mi-a zis să rămân până se întoarce dumneaei, a răspuns. O să-mi plătească taxiul şi la întoarcere, dacă se face prea târziu. Ca să nu fiu nevoită să aştept o bufniţă, azi nu sunt multe, nu e sfârşit de săptămână. – Cuvântul îmi suna familiar în acel context, era vorba despre autobuzele de noapte, cred, uitasem de existenţa lui. – Nu-i nevoie s-o aşteptaţi aici, credeţi-mă că nu-i nevoie, a adăugat. S-ar putea să mai întârzie destul de mult. Eu rămân şi o să am grijă de copii, în caz că se trezesc sau au nevoie de ceva.

Era discretă, dar în cuvintele ei am remarcat un ton de fermă descurajare, de parcă ar fi fost nişte ordine. De parcă Luisa o învăţase ce să spună când o chemase, şi în realitate îmi zicea: „Nu, e mai bine să pleci, fiindcă Luisa nu vrea să dea ochii cu tine. Şi nici nu-i face plăcere să te ştie aici în lipsa ei, nesupravegheat, eu n-am căderea să hotărăsc; nu mai are încredere în tine, şi-a pierdut de mult încrederea în tine“. Sau: „Te-a şters, în toate aceste luni a şters pata pe care o reprezentai pentru ea, şi acum nu face decât să lupte cu cearcănul rămas de pe urma ta, e singurul lucru pe care nu l-a putut şterge. Nu vrea să-ţi pui din nou amprenta pe viaţa ei, să-şi vadă proiectul ducându-se de râpă. Aşa că fă bine şi pleacă, ori vei fi socotit un intrus“. Tocmai interpretările astea m-au făcut să iau hotărârea de a rămâne.

— Cu toate astea, o s-o aştept, am spus şi m-am aşezat pe sofa, după ce am luat o carte din bibliotecă. Rafturile ei nu se schimbaseră, volumele rămăseseră în aceeaşi ordine în care le lăsasem, întreaga mea bibliotecă, vreau să zic a noastră, nu ajunseserăm la o împărţire a cărţilor şi nu aveam unde să le duc pe ale mele, în Anglia totul era provizoriu şi de altfel nu aveam loc destul şi nu puteam face nici o mutare fără să ştiu unde urma să locuiesc, pe termen mediu sau lung. Mercedes n-o să îndrăznească să se opună, n-o să îndrăznească să mă dea afară dacă mă aşezam şi citeam şi tăceam, fără să-i mai pun întrebări, fără s-o mai deranjez şi s-o descos. Nici nu-şi dăduse seama

de asta sau poate doar când era prea târziu ca să mai îndrepte ceva. – N-am nici o grabă, am adăugat, abia am venit de la Londra. Aşa o să-i pot ura noapte bună. Voi face asta la Madrid şi personal.

Am aşteptat şi am tot aşteptat, citind în tăcere, ascultând uşoarele zgomote familiare pe care le-am recunoscut de îndată: frigiderul cu capriciile lui, paşi la etajul de deasupra, din când în când şi un sunet ca de sertare care se deschid şi se închid, vecinii ăştia nu se mutaseră şi-şi păstraseră obiceiurile nocturne, au ajuns la mine, de asemenea, abia auzite, notele violoncelului la care exersa copilul care locuia cu mama lui văduvă în apartamentul vecin de pe palierul nostru, pesemne că ajunsese un adolescent, făcuse progrese simţitoare în stăpânirea instrumentului, se poticnea şi se întrerupea mai puţin, băiatul încerca să nu cânte prea tare, ştia să dea bună ziua încă de mic, politicos dar nu afectat, am încercat să desluşesc dacă interpreta ceva de Purcell sau de Dowland, n-am izbutit, acordurile erau foarte slabe şi memoria mea muzicală nu mai era antrenată, la Londra ascultam discuri la mine şi rareori mergeam la concerte, dar nu stăteam prea des nici acasă, acolo nu era agitaţia care mă susţinea aici zilnic şi mă scăpa de blestemul de a face planuri. Singurul lucru de care mi-am dat seama e că nu era Bach, asta-mi era clar.

Poloneza a scos telefonul mobil şi a format un număr, s-a retras în bucătărie ca să vorbească probabil cu iubitul ei şi eu să n-o pot auzi, poate din pudoare, poate ca să nu mă deranjeze cu o conversaţie siropoasă sau deşucheată (nu se ştie niciodată, oricât ar fi fost ea de catolică). Mi-a trecut prin gând că dacă n-aş fi fost eu de faţă ar fi sunat de la telefonul Luisei, de pe fix, ca să vorbească fără grija că o costă prea mult, chiar dacă ar fi fost numai pricina asta şi tot avea un motiv suficient să fie furioasă pe mine că nu plecasem când credea ea că ar fi trebuit. Luasem de pe raft *Henric al V-lea*, fiindcă Wheeler citase din el la petrecerea organizată la el acasă şi se referise la el în mai multe rânduri, de atunci îl ţineam mereu la îndemână şi-l răsfoiam din

când în când, deşi dădusem de mult de pasajele evocate. Sau mai bine zis luasem de pe raft *King Henry V*, fiindcă era vorba despre versiunea engleză, un exemplar din vechea ediţie Arden a operelor lui Shakespeare, cumpărat la Madrid în 1977, potrivit unei adnotări de-ale mele de pe prima pagină, şi la un moment dat făcusem câteva sublinieri, îmi era imposibil să-mi aduc aminte când anume – poate că nici măcar n-o cunoşteam pe Luisa –, însă capul nu-mi stătea la text, nici să scormonesc prin amintiri, mă mulţumeam să-mi plimb privirea pe pagină şi să mă opresc la ce subliniase acel cititor tânăr care fusesem, într-o zi uitată şi inexistentă, cufundată în uitare. Nu-mi stătea mintea decât la un singur zgomot şi asta făcea să ajungă la mine alte şi alte zgomote, din pricina faptului că stăteam cu urechea ciulită la ce mă interesa, la ascensorul care urcă, urmat de cheia ce se învârte în broască. Primul mi-a ajuns la ureche de mai multe ori, dar s-a oprit la alte etaje şi numai o dată la al nostru, însă de data asta n-a fost însoţit de al doilea zgomot, nu era Luisa care se întorcea.

Mercedes s-a întors în salon, cu o expresie mai mulţumită şi mai blândă. Era o fată drăguţă, însă de un blond spălăcit şi palidă şi rece, încât părea cu totul ştearsă, aşa că n-avea nici un farmec. M-a întrebat dacă poate să dea drumul la televizor, i-am spus că n-am nimic împotrivă, deşi era o minciună, fiindcă zgomotul televizorului îl înăbuşea pe oricare altul; însă eu eram acolo o simplă vizită neaşteptată, dacă nu de-a dreptul un intrus: mă transformam din ce în ce mai mult într-un intrus, cu fiecare minut care trecea. Fata a schimbat o mulţime de canale cu telecomanda şi s-a oprit până la urmă la un film cu animale adevărate pe post de actori, era *Babe, purceluşul cel viteaz*, mi-am dat seama imediat, cred că-l dusesem pe Guillermo să-l vadă cu câţiva ani în urmă, era ceva de neînţeles să-l programeze la ora aceea tâmpiţii de redactori, când cei mai mulţi copii dormeau de mult. M-am uitat cu plăcere câtva timp, mă solicita mai puţin decât Shakespeare şi purceluşul era un mare actor, parcă fusese nominalizat anul

acela la Oscar, dacă-mi aduc bine aminte, dar nu cred că şi câştigase premiul; o să-l caut pe un DVD pentru Marina, poate că nu-l văzuse, căci se născuse mai târziu. Cugetam la jalnicul destin al actorilor – munca lor poate fi făcută de oricine, copii şi câini, elefanţi, maimuţe şi purcei, în schimb nu se cunoaşte nici un animal care să fi compus muzică sau să fi scris o carte; desigur, asta în funcţie de cât de strictă e noţiunea de animal, dacă stai să te gândeşti bine – când am văzut-o pe Mercedes ridicându-se în picioare brusc, strângându-şi lucrurile la iuţeală şi, după ce a murmurat un „La revedere“ scurt, zbughind-o spre uşă. Abia când ea a ajuns la intrare am auzit cheia şi uşa deschizându-se; pesemne că auzul ei era foarte fin şi aşa se face că ştia de îndată în ce clipă cobora Luisa dintr-un automobil sau dintr-un taxi oprit în faţa casei. Era probabil foarte grăbită să plece, nu voia să întârzie mai mult decât era nevoie ca să-şi primească leafa şi să i se plătească transportul făgăduit, care pentru ea era scump, era aproape ora douăsprezece, Luisa lipsise ceva mai mult de patru ore. Sau poate că nu era numai asta, ci voia s-o prevină că nu avea să fie singură cum credea: că eu ţinusem s-o aştept, împotriva dorinţelor ei, sau poate nedând ascultare ordinelor pe care Mercedes le primise şi ar fi trebuit să le ducă la îndeplinire.

Le-am auzit şuşotind câteva clipe, m-am ridicat de pe sofa, n-am îndrăznit să mă duc la ele; apoi am auzit uşa deschizându-se, poloneza plecase. Pe urmă paşii Luisei pe coridor – tocuri înalte, le-am recunoscut după cum răsunau pe parchet, când ieşea undeva îşi punea întotdeauna pantofi cu toc înalt –, îndreptându-se spre camera de baie şi dormitorul ei, nici măcar n-a crăpat uşa ca să mă vadă la faţă, probabil că are o nevoie urgentă, am presupus, cum se întâmplă de atâtea ori să ne apuce chiar în clipa când ajungem acasă, mi s-a părut normal în seara aceea, dacă ieşise cu prietenii şi nu voise să se ridice de la masă – de exemplu – în timpul unei cine, a unei petreceri date de cineva acasă sau la un restaurant. Şi

poate că voia să se aranjeze în faţa oglinzii înainte să-şi facă apariţia în salon, dacă fusese cu înlocuitorul meu efemer şi se întorcea cum se întorc femeile uneori de la genul acesta de întâlniri prelungite, cu fusta boţită şi chiar mototolită, cu părul răvăşit, cu rujul şters de sărutări, un fir fugit de la ciorap şi ochii încă tulburi de pasiune. Sau poate că supărarea ei era atât de mare, încât hotărâse să se culce fără să mă salute, să mă lase în salon până aveam să mă satur, sau până înţelegeam că dacă ea spusese că n-o să mă vadă în seara aceea, atunci chiar n-o să mă vadă în seara aceea. Poate că avea de gând să se închidă în dormitor şi să nu mai iasă, să se dezbrace şi să stingă lumina şi să se bage în pat, ca şi când eu n-aş fi fost acolo, ca şi cum aş fi rămas la Londra şi n-aş fi venit la Madrid, sau ca şi cum aş fi fost o stafie. Era în stare de aşa ceva, ba chiar mai mult de-atât – o cunoşteam – când cineva încerca să-i impună ceva şi ea nu accepta. Dar va trebui să iasă din dormitor înainte să închidă ochii, cel puţin o dată, şi în cel mai rău caz atunci puteam s-o interceptez: era peste puterile ei să nu intre în camera copiilor ca să se convingă de faptul că dormeau liniştiţi şi feriţi de primejdii.

Am aşteptat încă puţin, nu voiam să mă pripesc, cu atât mai puţin să bat la uşă, s-o rog să iasă ca s-o pot vedea, să-i pun întrebări prosteşti de dincolo de bariera aceea dintre noi, să-i cer nişte explicaţii la care n-aveam dreptul. Ar fi fost un început rău, după o despărţire atât de lungă, era mai bine să evit orice aparenţă de confruntare, orice reproşuri absurde şi fără rost, pe care nu mi le doream pentru nimic în lume. Începând din momentul acela iniţiativa trebuia să fie a ei, eu o luasem înainte, când refuzasem să plec, după ce se epuizase pretextul de a mă bucura să-mi revăd copiii înainte de culcare. Când auzisem cheia în uşa de la intrare oprisem sonorul televizorului, însă aveam mai departe în faţa ochilor isprăvile acelui emul al lui De Niro sau John Wayne în chip de purceluş – un purceluş foarte binecrescut – şi ale colegilor săi din distribuţia filmului: câţiva

câini, câteva oi, un cal, o raţă îmbufnată, actori excelenţi cu toţii.

După câteva minute am auzit uşa de la dormitorul ei deschizându-se şi apoi câţiva paşi, purta încă pantofii cu toc, prin urmare nu se schimbase, dar a păşit mai uşor, încercând să nu facă zgomot: s-a apropiat de camera fetiţei şi pe urmă de a băiatului, n-a intrat în nici una sau abia un metru, apropiindu-se doar ca să se încredinţeze că totul e în ordine. Încă n-am vrut să-i ies în întâmpinare, am preferat să vină ea în salon, dacă avea de gând să vină, şi când în sfârşit a făcut-o – cu paşi mai hotărâţi, normali, îi fusese de ajuns să asculte cum respiră profund în somn ca să alunge orice grijă şi să nu-i mai trezească pe copii –, am crezut că înţeleg, în pofida eforturilor de primenire a măştii în camera de baie care fusese şi a mea, de ce încercase să mă evite, şi că nu o făcuse ca să nu mă vadă, ci ca eu să n-o văd pe ea.

Arăta bine la prima vedere, bine îmbrăcată, bine încălţată, nu prea bine pieptănată, chiar dacă părul strâns într-o coadă de cal o făcea atrăgătoare îi dădea un aer tineresc şi ingenuu, ca de fetişcană prinsă *in fraganti* când se întoarce foarte târziu acasă, cine eram eu ca s-o cert, sau ca să mă arăt surprins măcar. Înainte să apuc eu să observ că ceva nu e în regulă, a şi început să vorbească, cu o expresie în care se amestecau mulţumirea că mă vede şi supărarea că mă întâlneşte, şi de asemenea teama că aveam s-o iau la întrebări sau poate era ruşinea luptându-se cu provocarea, ca şi cum aş fi prins-o asupra unui fapt care nu-mi plăcea deloc sau mi se părea reprobabil, şi nu ştia ce să facă: dacă să coboare drapelul pentru a-şi recunoaşte vina sau să-l ridice ca să se adăpostească în dosul parapetelor, ce ciudat e faptul că vechile cupluri, la mult timp după ce au încetat să mai fie împreună, se simt încă răspunzătoare unul în faţa altuia şi parcă datoare să păstreze loialitatea, chiar dacă numai prin aceea că îşi povestesc cum o duce fiecare fără celălalt şi ce mai fac, mai ales dacă li se întâmplă ceva neobişnuit sau rău. Mie mi se întâmplau lucruri pe care le ţinusem sub tăcere la

distanţă: îmi fugise pământul de sub picioare fără îndoială, n-aveam de ce să mă agăţ, îmi pierdusem capul, mă ocupam cu lucruri ale căror consecinţe le ignoram şi despre care nu ştiam nici măcar dacă au sau nu consecinţe, în schimbul unui salariu suspect de mare, îmi fuseseră inoculate otrăvuri necunoscute până atunci, şi într-adevăr duceam o existenţă din ce în ce mai fantomatică cu fiecare zi care trecea, cufundat în starea onirică a unui om care trăieşte într-o ţară străină şi începe să nu mai gândească întotdeauna în limba lui, foarte singur la Londra, chiar dacă eram înconjurat zilnic de alţi oameni, eram cu toţii colegi de serviciu şi nu puteam fi socotiţi prieteni adevăraţi, nici măcar domnişoara Pérez Nuix nu devenise altfel decât înainte – nu-mi era iubită, hotărât lucru, căci apropierea dintre noi nu se repetase şi nu fusese însoţită de râsete de bucurie – după noaptea pe care am împărţit-o trupeşte, o ţinusem ascunsă şi o înecasem într-o tăcere excesivă, faţă de ceilalţi şi faţă de noi înşine, şi ceea ce ne prefacem că nu s-a întâmplat şi e ţinut sub tăcere ajunge să fie ceva care nu s-a întâmplat, chiar dacă noi ştim că nu-i deloc aşa: amândouă lucrurile sunt adevărate, ceea ce a scris Jorge Manrique în *Versuri la moartea tatălui meu* în urmă cu vreo cinci sute treizeci de ani şi cu numai doi ani înainte de moartea lui prematură, înainte de a împlini patruzeci, rănit de o archebuză în timpul asaltului unui castel (mai rău, mai dezonorant decât Richard *Yea and Nay*, răpus de o arbaletă) – „Dacă stăm şi chibzuim la ce ne e dat să trăim, nu înainte chitim, ci în urmă socotim“ –, precum şi exact contrariul, şi atunci vom putea socoti că trecutul e neavenit, pentru că nu a venit când s-a petrecut şi că întreaga noastră viaţă n-a existat. Şi atunci ce importanţă are ce facem în timpul vieţii, sau de ce are atât de multă importanţă…

— Trebuia să rămâi, nu-i aşa, Jaime? m-a întrebat Luisa. Trebuia să te înarmezi cu răbdare ca să mă vezi.

Acum însă mi-am dat seama, după ce a trecut prima impresie a revederii, că ceva nu era în regulă,

îmi era cu neputinţă să nu observ, mie unuia cel puţin. Încercase să-şi machieze acel ceva, să-l ascundă, să-l acopere, poate la fel cum încercase fără succes Flavia, cu ajutorul neverosimil al lui Tupra la toaleta pentru doamne, să facă invizibil semnul de pe faţa ei, rosătura funiei, zgârietura biciului, rana făcută de şfichiuirile lui De la Garza în timpul îndrăcitului dans de pe ringul de la discotecă. Luisa însă avea pe chip altceva: nu era *uno sfregio*, o tăietură, o zgârietură sau o crestătură, ci era ceea ce dintotdeauna se cheamă un ochi învineţit în limba mea, iar în engleză un ochi negru, chiar dacă, nefiind recente impactul sau cauza, pielea începuse să se îngălbenească, apar culori amestecate după astfel de lovituri, niciodată una singură, ci în fiecare fază convieţuiesc mai multe şi pe deasupra sunt schimbătoare, poate de aici provine dezacordul dintre cele două limbi (chiar dacă limba mea se apropie de cealaltă, dat fiind că poate folosi expresia „un ochi îndoliat“), nu trec prea uşor, ce ghinion pentru noi că nu trecuse destul timp de atunci. Când am văzut semnul acela n-a mai fost nevoie să-i răspund la întrebări, nici să mă scuz. Partea proastă e că n-am putut nici s-o salut, nici să-i dau un sărut, nici s-o îmbrăţişez, aşteptasem atât de mult acea întâlnire şi nici măcar n-am putut să zâmbesc şi să-i spun „Bună, copilă“, aşa-i spuneam deseori când eram împreună şi ne înţelegeam bine. M-am apropiat îndată şi primul lucru pe care i l-am spus a fost:

— Ce ai aici? Lasă-mă să văd. Ce ţi-au făcut? Cine-a fost?

I-am luat faţa între mâini având grijă să nu ating zona afectată, fără îndoială că se dăduse cu cremă la baie, de prisos, tot nu-i folosise la nimic. Pleoapa nu mai era umflată sau doar foarte puţin, dar cu siguranţă fusese. Am socotit că vânătaia aia o avea cam de o săptămână, poate zece zile, şi era urma unei lovituri, nu aveam nici o îndoială, date cu un pumn puternic sau cu un obiect contondent cum ar fi o bâtă sau un baston de cauciuc, văzusem ochi şi pomeţi şi bărbii asemănătoare mai demult, în perioada lui

Franco, când ieşeau de la comisariat, de la Direcţia Generală a Securităţii din Plaza del Sol sau de la Carabanchel, de la închisoare, studenţi arestaţi şi mai mult sau mai puţin bătuţi, colegi de-ai mei de facultate mai puţin norocoşi decât mine în aşa-numitele „asalturi“ şi la manifestaţiile interzise şi înăbuşite cu bâtele, erau nişte ciomege mai lungi, flexibile, ale căror lovituri erau foarte dureroase, bâta se îndoia când îţi izbea trupul; erau folosite de poliţiştii aşa-zis „cenuşii“ care se năpusteau călări, uneori mi se pare de necrezut că nu mai departe de anii şaptezeci fugeam dinaintea lor când ieşeam de la ore, aproape săptămână de săptămână. Dacă ne gândim că totul se poate întoarce, trebuie să ştim asta.

Ea şi-a retras faţa, s-a ferit de mine, s-a dat doi paşi înapoi ca să restabilească îndepărtarea noastră, a zâmbit ca şi cum întrebările mele ar fi amuzat-o, dar eu am văzut că n-o amuzau deloc.

— Ce spui, nu mi-a făcut nimeni nimic. M-am lovit de uşa garajului acum o săptămână. Blestematul de mobil e de vină. Am fost sunată, n-am mai fost atentă, am apreciat greşit distanţa când uşa începuse să coboare. M-a lovit în plin, nu mai ştiu cum a fost, e foarte grea, probabil e din fier forjat. Acum e mai bine, n-a fost atât de grav, cât mai degrabă impresionant. Nu mă doare.

— Mobilul? Acum ai mobil? De ce nu mi-ai spus? De ce nu mi-ai dat numărul?

Şi în timp ce-i puneam surprins aceste întrebări, mi-am spus, mi-am amintit: „Ceva asemănător mă făcuse Reresby să-i spun lui De la Garza, a trebuit să traduc pe când stătea nemişcat, trântit pe jos şi cotonogit: «Zi-i că dacă ajunge la spital să spună ce spun atâţia beţivi şi atâţia datornici răi de plată, că a căzut uşa de la garaj peste el». Luisa nu devenise nici una, nici alta, adică nici beţivă, nici datornică, nu cred. Dar ce bine ştia Tupra că uşile de garaj sunt mai întotdeauna o născocire“. Amintindu-mi cuvintele lui, am rămas şi mai convins că ea mă minţea. N-avea imaginaţia pe care o dezvoltă obişnuinţa şi

recursese la un loc comun, ca orice mincinos începător care se fereşte încă de neverosimil, adică apelează la ceea ce are mai multe probabilităţi de a fi crezut în vremea lui.

— Pentru copii l-am luat, a răspuns. Mi-am dat seama că n-are sens, oricât m-ar deranja bârfele, ca servitoarea sau sora mea, de exemplu, sau ei când sunt la şcoală să nu mă poată găsi imediat dacă li se întâmplă ceva. – Poloneza putea s-o fi sunat pe mobil din bucătărie, atunci, şi s-o fi anunţat că eu nu mă urnisem din casă, şi apoi să-şi fi dat seama cu destulă precizie când va sosi. – Mai ales că tu nu eşti aici. L-am cumpărat ca să fiu liniştită. Acum sunt singura persoană la care ei pot apela în caz de urgenţă, numai pe mine mă pot suna. Iar numărul, ce nevoie ai tu de el, la Londra? Dacă măcar am vorbi zilnic…

Din păcate n-am perceput vreun reproş în aceste ultime comentarii, şi ce mult mi-ar fi plăcut. Nu-mi puteam desprinde privirile de la ochiul ei învineţit, îngălbenit, albăstrit, înnegrit, albul încă înroşit puţin, probabil că fusese străbătut de vinişoare în primele zile după lovitură. Se prefăcea că nu-i mai dă importanţă, dar mă vedea uitându-mă tot timpul la ochiul ei şi asta o stânjenea puţin, mi-am dat seama mai ales când şi-a întors faţa spre televizor şi o vedeam din profil, ca să scape de privirea mea scrutătoare. Şi a încercat să schimbe subiectul.

— La ce te uitai? Un film cu purceluşi? De unde şi până unde această nouă preferinţă? a adăugat cu ironia ei amabilă care-mi plăcea atât de mult şi pe care o cunoşteam atât de bine. Trebuie să-mi fi văzut un fugar surâs pe buze. O să le facă plăcere copiilor. Cum i-ai găsit? Au crescut mult, nu-i aşa? Nu ţi se pare că s-au schimbat mult?

Îmi doream să stau de vorbă cu ea despre ei, să-i spun ce impresie îmi făcuseră după atâta timp. Dar n-aveam de gând să las atât de uşor discuţia s-o ia pe alt făgaş. Nu numai că aşa eram eu, dar acum aveam pe deasupra foarte aproape exemplele lui Tupra şi Wheeler, care niciodată nu lăsau prada să le scape

din mână când puteau să scoată ceva de la ea, după digresiuni şi ocolişuri şi răspunsuri în doi peri.

— Nu-mi veni cu braşoave, Luisa, fiindcă nici tu şi nici eu nu ne-am schimbat prea mult. Povestea cu garajul e răsuflată, cad obloanele şi lovesc pe toată lumea, i-am spus, şi mi-am dat încă o dată seama că-i spuneam pe nume numai când ne certam sau eram supărat, mai mult sau mai puţin la fel cum şi ea îmi spunea Deza în ocazii asemănătoare, precum şi în altele foarte diferite. Spune-mi cine ţi-a făcut asta? Sper că nu e tipul cu care ieşi acum, pentru că atunci situaţia nu-i roză deloc.

— Situaţia? Presupunând că mă văd cu cineva, poţi să-mi spui de ce te priveşte pe tine asta? mi-a tăiat-o imediat, nu cu acreală, dar cu hotărâre; şi a mai avut putere să-şi recupereze ironia şi să-şi îmblânzească tonul tăios: Dacă ai de gând să mergi pe drumul ăsta, mai bine uită-te la animăluţele tale în timp ce eu fac puţină ordine şi când termin n-ai decât să pleci, copiii se scoală devreme şi s-a făcut foarte târziu. O să putem sta de vorbă altă dată, când vom fi cu mintea mai limpede, dar nu despre asta. Ţi-am spus ce-am păţit, nu te încăpăţâna să vezi năluci. Iar dacă ăsta e un mod de a mă întreba dacă ies cu cineva, află că asta nu te priveşte, Deza. Hai, mai uită-te puţin la purceluş şi du-te să te culci, probabil eşti obosit de pe drum şi după revederea cu copiii. Te dau gata şi nu mai eşti obişnuit cu ei.

Nu puteam evita să mi se pară nostimă şi să-mi placă întotdeauna la nebunie. Aveam o slăbiciune pentru ea, nu-mi trecuse în timpul petrecut la Londra. Nu că n-aş fi ştiut asta – cu siguranţă n-o să-mi treacă niciodată –, dar faptul că era acum din nou în faţa mea îmi confirma această slăbiciune şi o făcea evidentă, trebuia să am grijă să nu rămân cu gura căscată ca un năuc, lăsând-o să facă ce vrea şi să nu mă bage în seamă. Pe lângă relaţia noastră conjugală, sau iubirea care nu fusese uitată, Luisa era pentru mine una dintre acele fiinţe a căror companie o cauţi şi de care te bucuri cu recunoştinţă şi care alină toate supărările, şi la care te gândeşti toată ziua – dându-i

astfel un sens – când ştii că o s-o întâlneşti seara, ca un premiu pentru aşteptarea aceea plină de speranţă; cu care te simţi în largul tău chiar în momentele proaste şi ai senzaţia că oriunde s-ar afla, acolo e o sărbătoare; de aceea ne vine atât de greu să renunţăm la ele sau să fim izgoniţi din preajma lor, fiindcă ni se pare atunci că pierdem necontenit ceva, sau – cum să spun – că am fost daţi deoparte. Numai gândul că aceste persoane ar putea să moară ni se pare ceva insuportabil: chiar dacă suntem departe de ele şi n-o să le mai vedem niciodată, ştim că nu s-au stins şi că lumea lor există, lumea pe care ele o creează prin simpla lor emanaţie sau suflare; că pământul le dă adăpost şi că prin urmare îşi păstrează spaţiul lor şi propriul simţ al timpului, cu care se poate comunica la distanţă lăsând închipuirea să se desfăşoare în voie: „Casa e aici întreagă“, ne spunem, „şi atmosfera cu paşii ei, ritmul acesta al zilei, muzica glasurilor, mireasma plantelor pe care ea le îngrijeşte şi această pauză de noapte; eu nu mai iau parte la toate astea, dar aici se află râsetele, vorbele de duh şi glumele şi prietenii cei veseli de la care şi-a luat rămas-bun Cervantes când era pe moarte, dorind să-i revadă curând mulţumiţi pe lumea cealaltă. Şi să ştii că aici e tot sprijinul, să ştii că e amintire pentru noi, dar că nu e pentru toată lumea, că pentru mine e acum trecut dar nu e cu adevărat sau în sens absolut – e doar un accident, un nenoroc, sau greşeala mea, că eu percep amintirea zilnic ca un trecut –, că alţii intră şi ies şi se bucură de toate astea fără a le da prea multă importanţă, aşa cum nici noi nu le dădeam când luam parte la această atmosferă şi la acest ritm, la vorbele de duh şi la glume, la muzica acestei case şi chiar la pauza nopţii ei liniştite. Că n-a fost un vis plăcut, nici un crâmpei dintr-o altă viaţă închipuită“. Aici eram eu acum şi luam aminte la statornicia acelor lucruri, nedorindu-mi să mai plec. O aveam în faţa ochilor pe fiinţa care însemna sărbătoarea, cu umorul şi cu hotărârea ei, cu zâmbetul care înflorea mereu pe buzele ei, până şi cu tocurile ei înalte. Până la un anumit punct, asta era de

ajuns, să ştiu că nu încetasem să fiu aici, că încă străbăteam lumea şi călcam pe pământ, că scăpasem acum pe jumătate de nedreapta şi nesigura uitare, sau că nu mai aveam scăpare şi trecusem în partea cealaltă a timpului, unde stau de vorbă între ei doar morţii.

Şi totuşi exista acum o ameninţare, sau chiar mai rău, exista o vătămare vizibilă pe care i-o făcuse cineva şi care ar fi putut să se repete cu urmări şi mai grave, cine putea şti (cine ştie când din nimic poate să se repete ceva, odată ce a început?). În schimb, ştiam foarte bine că nu avea rost să insist: dacă hotăra să nu povestească sau să nu spună, nu era chip să scoţi ceva de la ea, va trebui să încerc să aflu pe alte căi, dar care, în primul moment nu mi-a trecut prin cap nici una în afară de aceea de a-i descoase pe copii, dar preferam să nu mă folosesc de ei, şi atunci m-am surprins spunându-mi: „Aş putea să-i cer ajutor lui Tupra“. Dacă aflase, cum presupuneam, despre noaptea pe care domnişoara Pérez Nuix şi-o petrecuse acasă la mine şi despre acordul încheiat de noi pe la spatele lui; dacă prin urmare se dovedise inutil serviciul pe care i-l făcusem şi Incompara nu obţinuse nimic de la el, iar tatăl domnişoarei Pérez Nuix încasase o mamă de bătaie pentru nesăbuitele lui datorii şi pe deasupra Reresby mă făcuse să văd chelfăneala (tacuri de biliard; cu siguranţă ca să mă informeze de eşecul meu şi să bag la cap), n-ar fi fost greu să afle pentru mine numele individului cu care ieşea Luisa, chiar dacă s-ar afla în altă ţară şi femeia, din fericire, n-ar fi moartă. Asta fusese una dintre temerile mele cât timp am stat la Londra, încă de la plecarea mea, când mă gândeam la cel care avea să mă înlocuiască mai devreme sau mai târziu, şi între figurile posibile mă îngrozise bărbatul despotic şi posesiv care subjugă şi acaparează şi îşi strecoară puţin câte puţin exigenţele şi interdicţiile deghizate în dragoste şi slăbiciune şi gelozie şi linguşeli şi rugăminţi, de insul sucit care refuză primele invitaţii de a împărţi aşternutul pentru a nu părea un intrus şi a nu lăsa să se vadă cumva că în realitate e un bărbat

dominator şi expansiv care la început se arată întotdeauna deferent, respectuos şi chiar sfios, până când într-o bună zi, după câtva timp – sau poate într-o noapte ploioasă când nimeni nu iese din casă –, după ce a luat în stăpânire întregul teritoriu şi n-o mai lasă nici o clipă pe Luisa să respire în voie, îşi strânge mâinile puternice în jurul gâtului ei, în timp ce copiii – copiii mei – privesc dintr-un colţ lipiţi de perete ca şi cum ar dori ca acesta să se prăbuşească şi să dispară, şi odată cu el acea vedenie groaznică, şi plânsul înăbuşit care nu reuşeşte să izbucnească, acel vis urât, şi horcăitul prelung şi înfiorător pe care-l scoate mama lor înainte de a muri. În faţa acestui coşmar întotdeauna îmi spusesem, ca să-l alung: „Nu se poate, asta nu se va întâmpla, nu se poate întâmpla, nu voi avea parte de acest noroc şi de această nenorocire (noroc în închipuire şi în realitate nenorocire)…“. Acum aveam de-a face cu un semn real al acestei năluciri groaznice, sub forma ochiului învineţit sau înconjurat de culori schimbătoare, şi vedeam că pe terenul realităţii nu exista nici un pic de noroc, ci doar o uriaşă nenorocire în care se scufunda totul şi izgonea planul închipuirii risipindu-l pe deplin, acest plan nu mai exista, sau poate că niciodată nu convieţuieşte cu primejdia adevărată: există în Spania prea mulţi fricoşi înveninaţi care-şi omoară în fiecare zi soţiile sau fostele soţii sau pe femeile pe care ei ar fi vrut să le aibă de soţii, şi uneori îi aduc pe copii ca să fie de faţă şi să le facă şi mai mult rău, e o plagă împotriva căreia rămân neputincioase pledoariile şi ameninţările şi legile, chiar şi condamnările cele mai severe, fiindcă ei nu ţin seama de lumea exterioară şi săvârşesc tot felul de blestemăţii şi acte de violenţă numai fiindcă îşi iubesc atât de mult victimele sau le urăsc atât de profund, încât nu pot trăi fără ele, ştiind foarte bine aceleaşi lucruri pe care le ştiu şi eu despre Luisa şi care în schimb mă umplu de bucurie în tristeţea mea (adică mă consolează): că ele continuă să existe pe lume şi vor să fie sau sunt trecut numai pentru noi sau pentru ei, dar nu pentru ceilalţi. „Într-o ţară ca

asta nu-mi pot asuma riscuri“, mi-am spus. „Dar cu un ochi învineţit de un pumn nu mai pot să nu-mi asum riscuri şi să las totul în seama puterilor ei şi a voinţei ei probabil împuţinate şi să nu mă amestec, îmi e de-ajuns să ştiu că ea a intrat într-o primejdie şi că prin urmare i-a pus în primejdie şi pe copii, numai pentru că pot s-o piardă, asta când au suferit deja o pierdere pe jumătate de când am plecat de acasă.“

Aşa că am făcut doi paşi înapoi şi am hotărât să n-o mai întreb nimic, o să-i pun întrebări în altă parte, aveam la dispoziţie două săptămâni, trebuia să-mi fie de ajuns ca să fac cercetări sau ca s-o conving, şi poate că primea altă lovitură, în timpul şederii mele, şi atunci n-avea să mai vrea să tacă şi să se închidă în sine („Taci, taci şi nu spune nimic, nici măcar pentru a-ţi scăpa pielea. Ţine-ţi gura, muşcă-ţi limba, înghite-o chiar de-o fi să te sufoci. Taci, şi atunci scapi basma curată.“ Dar poate că nu e aşa întotdeauna, oricât am fi îndemnaţi la tăcere în clipele grele şi ni s-ar cere stăruitor să ne ţinem gura).

— Bine, acuma plec, i-am spus. Nu te mai reţin, într-adevăr e târziu, rămâne să vorbim altă dată, te sun mâine sau poimâine şi hotărâm să ne vedem când poţi. Purceluşul nu mă pasionează, se uita la film poloneza pe care ai chemat-o să aibă grijă de copii. Drept să spun, s-a achitat de sarcina ei ireproşabil, a fost la înălţime.

Şi când eram la uşă, până unde mă condusese mai zâmbitoare şi luminoasă, ca şi cum ar fi început să se liniştească la gândul că avea să scape curând de privirea mea scrutătoare, am adăugat:

— Nu uita că *ti conosco, mascherina*.

Era o expresie pe care o învăţasem de mult, de la fosta mea logodnică italiană care mă învăţase limba ei ca să ne putem înţelege cât de cât; şi expresia asta de carnaval, pe care o cunoştea şi Luisa, însemna acum „Dar să ştii că nu mă păcăleşti“.

N-am pierdut timpul. A doua zi m-am dus să-l văd pe tata, aşa cum îl anunţasem; am rămas la masa de prânz, şi când eram la desert şi-a făcut apariţia sora mea, care trecea să-l vadă aproape zilnic şi nu ştia încă nimic de sosirea mea (tata uitase să-i dea vestea, „A, credeam că ştiaţi cu toţii“), a fost pentru ea o surpriză şi o bucurie. Iar când el s-a dus să se odihnească puţin la îndemnul femeii care-l îngrijea şi ne-a lăsat pe noi doi singuri, Cecilia m-a pus la curent cu situaţia medicală cu lux de amănunte (previziunile nu erau optimiste, pe termen mediu sau mai degrabă scurt), şi după ce mi-a mai spus câte ceva despre soţul ei, iar eu am făcut tot posibilul să nu-i dezvălui despre mine altceva decât nevinovate imprecizii, mi-am luat inima-n dinţi şi am întrebat-o dacă ştia ceva despre Luisa: ce viaţă ducea, dacă se vedeau, dacă aflase cumva că iese cu cineva sau încă nu. Nu ştia mai nimic, mi-a spus: vorbeau la telefon din când în când, mai ales despre chestiuni practice legate de copiii lor, şi uneori se nimerea să se întâlnească acasă la tata, însă în general doar pentru câteva minute, Luisa pleca de obicei repede, saluta drăgălaş şi-i lăsa pe copii să stea cu bunicul sau cu verii lor, copiii surorii mele sau cei ai fraţilor mei, se nimerea să vină cu toţii la aceeaşi oră dacă era sâmbătă sau duminică; pe urmă, după câteva ore, trecea din nou să-i ia pe Guillermo şi Marina, mereu grăbită. Am înţeles că venea singură din când în când, în timpul săptămânii, să-i ţină de urât şi să stea de vorbă cu socrul ei, avuseseră întotdeauna o relaţie foarte bună. Aşa că probabil vorbea mai multe cu el, sau despre chestiuni mai personale, decât cu oricare alt membru al familiei, chiar dacă se întâmpla din Paşti în Crăciun. Nu, nu ştia nimic despre viaţa ei din orele libere, nu-i rămâneau multe în orice caz. Nici nu-i spunea că se vede cu cineva, dar asta nu însemna nici da, nici nu, Luisa n-avea de ce s-o ţină pe ea la curent cu treburile ei, oricum nu cu cele de

acest gen. Soţul ei o întâlnise într-o seară, în urmă cu două sau trei luni, ieşind de la o galerie de pictură sau de la o expoziţie, nu-şi aducea bine aminte, în compania unui bărbat pe care el nu-l cunoştea, ceea ce nu era deloc neobişnuit, desigur, neobişnuit ar fi fost contrariul; atitudinea lor i s-a părut normală, ca o relaţie între colegi sau prieteni, cu alte cuvinte nu-i văzuse nici măcar ţinându-se de mână, nimic de felul ăsta. Nu s-a gândit decât la un singur lucru: că o fi fost vreun artistic. În momentul acela am întrerupt-o (începeau să-mi lipsească reflexele în propria mea limbă).

— Vrei să spui un artist? De ce? Ţi-a spus ce înfăţişare avea?

— Nu, îi numim artistici pe cei care se poartă ca nişte artişti, care au un aer artistic, vrând să fie originali. Pot fi sau nu artişti, asta are mai puţină importanţă. Dar au ceva care le conferă această aură, e o chestiune de opţiune, ca să iasă în evidenţă, să facă pe grozavii compunându-şi un aspect chipurile artistic, nu ştiu, poate fi un jerseu negru pe gât, sau un baston împodobit cu un cap de ogar oribil, sau o pălărie demodată pe care nu şi-o scot de pe cap, sau un joben cu panglică, închipuie-ţi. – Şi a făcut un gest cu mâinile deasupra capului, de parcă ar fi vrut să se spele pe cap fără să-şi frece părul. „Sau o plasă de păr ridicolă vrednică de Goya“, am avut timp să-mi spun în treacăt. „Sau tatuaje pe te miri unde, ca să nu zicem că pe călcâie.“ – Sau la femei o bonetă, sau ciorapi lungi care acoperă numai genunchii, sau o beretă marinărească sau ştrengărească pusă la mişto, sau părul împletit într-o coadă oribilă.

M-a amuzat gândul că detestam ciorapii pe care-i pomenise. N-aveam nici o idee, în schimb, la ce se referea când pomenea de bereta aceea „ştrengărească pusă la mişto“, şi eram curios să aflu, desigur. Dar nu puteam să mă abat de la chestiune, curiozitatea cealaltă era mai urgentă.

— Da. Şi ce purta tipul? Sau purta toate astea: jerseu, baston, pălărie?

— Codiţă de toreador. Lui Frederico i-a atras atenţia probabil şi fiindcă nu mai e tânăr, e cam de vârsta ta. De vârsta noastră.

— Da, nu e ceva neobişnuit să-i vezi acum în anumite medii. Oameni în toată firea, indivizi maturi care poartă aşa ceva şi se cred piraţi fioroşi sau tâlhari de drumul mare; sau barbişon, şi atunci se cred Cardinalul Richelieu sau un psihiatru sau un învăţat din filme, e o molimă printre profesorii universitari; sau mustaţă şi muscă şi se cred nişte muschetari adevăraţi. Toţi sunt nişte şarlatani. – Cu sora mea îmi puteam îngădui să mă arăt la fel de extravagant, exagerat şi maniac cum era şi ea, era o înclinaţie spre umor a familiei, pe care o aveam cu toţii, cu excepţia tatălui meu, cu care nu prea semănam în ceea ce priveşte moderaţia şi stăpânirea de sine. Eu, de pildă, am obiceiul de a nu mă încrede nici în indivizii care poartă sandale, precum călugării, îi socotesc pe toţi nişte impostori şi trădători; nici în cei care poartă bermude sau pantaloni scurţi (mă refer la bărbaţi), ceea ce mă face ca în ziua de azi să n-am încredere în aproape nici un bărbat pe timpul verii, mai ales în Spania, paradisul ţinutelor vestimentare dezonorante şi neruşinate. Probabil că aceste intuiţii devenite norme de conduită, aceste prejudecăţi drastice, sau superficialităţi care delimitează totul fără alt temei decât acela oferit de o experienţă personală limitată (cum de altfel sunt toate), mă ajutaseră în raporturile cu Tupra la locul meu de muncă din ultima vreme, chiar dacă se mărginea la siguranţa fără echivoc pe care, după ce dobândisem din partea lui încrederea şi îngăduinţa de a face aprecieri cu glas tare şi iresponsabilitatea la care te sileşte orice verdict pe care-l emiţi, la siguranţa zic pe care o manifestasem uneori faţă de subiecţii supuşi interpretării deveniţi obiect de pariuri. Oricum, aceste generalizări se bazează pe ceva, chiar dacă acest ceva aparţine numai sferei percepţiilor: în fiecare persoană există ecouri ale altora şi nu putem să nu le auzim, se produce ceea ce am numit „afinităţi“ între indivizi

foarte diferiţi şi chiar opuşi, care uneori ne ajută să vedem şi să percepem umbre de asemănări fizice în principiu nesăbuite. „Nu există nici o trăsătură comună obiectivă între această femeie frumoasă şi bunicul meu“, ne spunem, „şi totuşi ea îmi aduce aminte de el“, şi atunci tindem să-i atribuim caracterul şi reacţiile, irascibilitatea şi iscusinţa cu care ştia să profite de orice prilej acel despotic străbun al nostru. Şi cel mai surprinzător lucru e că de obicei nu greşim, asta când avem timp să verificăm, ca şi cum viaţa ar fi plină de inexplicabile paralelisme ne-consangvine, sau ca şi cum fiecare ins care există şi face umbră pământului şi străbate lumea ar lăsa să plutească în aer invizibile şi intangibile particule ale personalităţii lui şi o mulţime de aspecte nelămurite ale faptelor lui şi rezonanţe abia perceptibile ale cuvintelor lui, care se aşază apoi la întâmplare pe alţi inşi precum ni se aşază neaua pe umeri, şi astfel se perpetuează din generaţie în generaţie la nesfârşit, ca un blestem sau o legendă, sau ca o amintire străină pe care o resimţi dureros, reuşind în acest fel infinita şi epuizanta combinaţie eternă a aceloraşi elemente. – Şi ce ţi-a mai spus? Cum era, lăsând la o parte cosiţa de toreador? Cum era îmbrăcat? Nu i l-a prezentat? Cum îl cheamă? Cu ce se ocupă?

— Ce ştiu eu? Nu ştiu. N-a observat, abia dacă l-a văzut. Au trecut unii pe lângă alţii, nimic mai mult, iar ea şi el s-au salutat, „bună, bună“, însă fără să se oprească. De altfel nu se cunosc prea bine, Frederico şi Luisa.

— Prin urmare, tânăra pereche era grăbită?

— Nimeni nu s-a oprit, Jacobo, nici Frederico, nici ei. Nu începe acum să socoteşti că e rău, sau să crezi că e ciudat orice tip cu codiţă de toreador. Şi apoi, oricine ar fi, se prea poate să nu se mai fi văzut de atunci. Şi nu le mai spune tânăra pereche, fiindcă nu există nici un motiv s-o faci, nici un indiciu, ţi-am mai spus cum s-a produs întâlnirea, văd că nu poate omul să-ţi spună nimic. Uite-aşa ţi se înfierbântă capul din orice mărunţiş.

Am preferat să nu-i spun nimic despre vânătaie, despre lovitura aceea intolerabilă, despre ochiul tumefiat sau îndoliat, era mai bine să continui investigaţiile de unul singur fără s-o alarmez, dacă Cecilia nu ştia mai mult decât îmi spusese, oricum nu putea să-mi indice nici o pistă de urmat, nu-mi păsa dacă atribuia îngrijorarea mea exclusiv geloziei, era de ajuns ca să justifice curiozitatea mea insistentă şi la urma urmei gelozia exista, şi era poate la fel de intensă ca îngrijorarea că pe Luisa putea s-o bată un golan, un ticălos, cu codiţă sau fără cosiță, totuna era: cineva care îmi luase locul, fără îndoială, dar care n-avea să-l ocupe mult timp, nu merita. Oricum, trebuia înlăturat. Dacă era violent, dacă era un pericol, dacă ridica mâna, trebuia izgonit fără întârziere, fără să aibă prilejul să-şi prelungească prezenţa, fiindcă întotdeauna există surprize şi nu dispare riscul ca ceea ce n-are viitor să nu ia sfârşit. În lipsa voinţei, a forţei, a durităţii sau a curajului ei, eu eram singurul în stare să încerc s-o fac, sau asta mi-am spus.

Aşa că am aşteptat să se ridice tata (sau să-l ajute să se ridice şi să-l însoţească în salon, până la jilţul în care citea de obicei, la lumina plăcută a lămpii) şi ca sora mea să plece, ca să-mi continui cercetările, sau încercările de a mai afla ceva. Nu trăgeam nădejde că el ar fi ştiut prea multe, ba chiar se putea să nu ştie nimic, dar dacă, dintre cei pe care-i puteam întreba, el stătea de vorbă cu Luisa mai mult decât ceilalţi despre treburile ei personale, din câte îşi dăduse Cecilia seama, chiar dacă stăteau de vorbă rareori şi în limitele impuse de relaţia dintre noră şi socru, sau mai degrabă dintre două persoane de vârste atât de diferite, poate că era în stare să mă orienteze, dacă nu cu privire la aspirantul la locul meu – ea n-o să-i spună nimic despre asta; şi poate că erau mai mulţi –, cel puţin în ceea ce mă privea: cum mă vedea acum, după ce eu părăsisem terenul şi mă expulzasem singur pe nesimţite din existenţa ei – inclusiv din viaţa practică –, şi mă despărţisem fără obiecţii de timpul ei şi de timpul copiilor noştri. L-am întrebat

pe tata despre ea şi mi-a răspuns din nou că nu venea prea des să-l vadă, deşi am descoperit treptat, sau mai bine zis mi-am dat seama că acum măsura foarte imprecis durata prezenţei sau absenţei anumitor persoane, de parcă i s-ar fi părut că cele mai dragi şi mai plăcute îl vizitau întotdeauna puţin, deşi despre unele ştiam că treceau să-l vadă aproape zilnic – era cazul surorii mele şi al nepoatelor mai mari, el avusese o slăbiciune pentru compania femeilor şi acum această slăbiciune sporise, când era atât de slăbit şi avea mare nevoie de mângâiere. Am dedus că ceva asemănător i se întâmpla cu Luisa, care nici pe departe nu apărea cu atâta frecvenţă, dar care, după familiaritatea cu care se referea la ea şi unele comentarii semnificative, probabil că o făcea mai des decât îşi închipuia sau avea el impresia. Am stăruit („Dar ce-ţi spune, ce-ţi povesteşte când vine? Vorbeşte cu tine despre mine sau se fereşte să-mi pomenească numele? Crezi că are îndoieli, că s-ar putea să-i pară rău, sau buzele ei îmi pronunţă acum numele ca şi cum ar fi vorba despre cineva care şi-a găsit un loc din care nu se mai clinteşte, un loc prea stabil şi liniştit?“), şi deodată m-a ţintuit cu ochii lui albaştri fără să-mi răspundă, având fruntea sprijinită cu o mână şi ţinând cotul pe braţul jilţului, era postura lui obişnuită când se gândea şi se pregătea să spună ceva, aveam impresia uneori că-şi compunea în minte frazele, pe primele, cel puţin, înainte să le pronunţe (pe urmă pentru celelalte nu mai avea nevoie). M-a privit lung cu un amestec de interes, uşoară nerăbdare şi milă vagă, ca şi cum eu n-aş fi fost chiar fiul lui, ci un prieten mai tânăr aflat într-un necaz, pe care-l preţuia cu adevărat şi la care-l surprindeau două lucruri, probabil decepţionante: unul, că mă zbuciumam atâta pentru o chestiune care ţinea de un sentiment şi poate de un calcul străine, împotriva cărora nu se poate face nimic; celălalt, că încă nu înţelegeam, fiind adult şi tată, la vârsta mea şi cu experienţa mea, natura imposibil de combătut cu văicăreli a acestor dureri, sau poate sunt numai frământări.

— Te văd foarte stânjenit, Jacobo, mi-a spus în sfârşit, după o bună bucată de timp, şi trebuie să te împaci cu situaţia asta. Dacă cineva nu mai vrea să stea cu tine, trebuie să te stăpâneşti şi să rabzi. Singur, fără să te apuci să iscodeşti sau să urmăreşti evoluţia acelui cineva, pândind semnale şi aşteptând răsturnări de situaţii. Dacă se întâmplă aşa ceva, se va întâmpla oricum, nu pentru că stai tu la pândă, sau că mă întrebi pe mine, sau că descoşi pe unul şi pe altul. Nu poţi să stai undeva deasupra lucrurilor, nu poţi să le examinezi cu lupa sau cu binoclul, nici să recurgi la spioni, nici să te laşi năpădit de întrebări, nici încercând să te impui, bineînţeles. Şi nici să te prefaci nu slujeşte la nimic, nu slujeşte la nimic să te arăţi nepăsător, nici măcar civilizat, dacă nu te simţi civilizat şi nici nepăsător în privinţa asta, şi nu mi se pare că tu ai simţi aşa ceva, deocamdată. Ea ar băga de seamă această prefăcătorie. Ia aminte că una dintre caracteristicile îndrăgostirii, sau a zonelor învecinate, ba chiar a deghizărilor sale involuntare (se confundă adeseori cu insistenţa, în prima fază şi în ultima, când iubirea celuilalt e percepută încă fără rădăcini sau în curs de a se destrăma), este transparenţa. Pe fiinţa iubită, sau care se simte iubită ori s-a simţit (şi şi-a dat seama de asta), e foarte greu să o înşeli, numai dacă, desigur, ea însăşi nu vrea cumva să fie amăgită, ceea ce nu se întâmplă tocmai rar, aşa ceva admit. Dar întotdeauna simţim când celălalt nu vrea să se mai amăgească, dacă e dispus să ia aminte: când totul s-a redus la obişnuinţă, sau la lipsă curajului de a pune capăt legăturii, sau la dorinţa de a nu stârni scandal şi de a nu provoca suferinţă, sau la teama de natură economică, sau pur şi simplu la lipsa de imaginaţie, cei mai mulţi oameni nu sunt în stare să-şi închipuie o altă viaţă decât aceea pe care o duc şi numai din pricina asta nu o schimbă, nici nu mişcă un deget, nici nu-şi pun problema că ar putea s-o facă; se oblojesc, amână, caută distracţii, găsesc un amant, se apucă de jocuri de noroc, se conving că ceea ce se întâmplă poate fi suportat, lasă totul în voia timpului; dar nici nu le

trece prin minte să încerce altceva. Sentimentul nu poate fi biruit decât de calcul, şi numai uneori. Şi tot astfel ştim când nu vrem să ne amăgim, mai ales atunci când dorim ca legătura să slăbească sau mai bine să înceteze, ca în cazul celor care se despart. Cel care a luat decizia, dacă nu e egoist, nici sadic, doreşte ca celălalt să plece, să se desprindă din pânza de păianjen, să nu-l mai iubească şi să nu-l mai sufoce cu iubirea lui. Să se ataşeze de altcineva sau să nu se ataşeze de nimeni, dar să renunţe o dată pentru totdeauna. – Tatăl meu a tăcut un moment şi apoi şi-a aţintit din nou ochii asupra mea, aşa cum te uiţi la cineva înainte să te desparţi de el. Părea că mă scrutează, ceea ce era puţin probabil fiindcă vederea îi slăbise foarte mult şi citea greu, ba chiar îi lua un efort considerabil să se uite la televizor, cred că mai mult auzea ce se spune şi mai puţin urmărea imaginile. Totuşi avea efectul contrar, cu privirea lui albastră din ce în ce mai ştearsă aţintită asupra chipului meu, ca şi cum m-ar fi străbătut dintr-o parte într-alta şi ar fi aflat astfel despre mine mai multe decât ştiam eu însumi. – Cred că trebuie să-ţi iei gândul de la Luisa, Jacobo. N-ai făcut-o, deşi te-ai dus departe în modul cel mai respectuos şi cavaleresc şi mai cum vrei să-i spunem. N-ai făcut-o. Şi nu-ţi rămăsese altă soluţie, că vrei, că nu vrei. Las-o să respire în voie, să simtă că are aer, nu-i sta în cale. Lasă-i întreaga iniţiativă. Nu e la mâna ta. Dacă într-o bună zi îşi dă seama că nu se simte bine fără tine, dacă descoperă că-i e dor de tine atât de tare încât se simte nefericită, nu cred că ar sta pe gânduri să ţi-o spună, nici să-ţi ceară să te întorci, după câte o cunosc. Ştie să îndrepte lucrurile şi nu e trufaşă. Dacă nu face asta, înseamnă că nu vrea, şi n-o să se schimbe în funcţie de ce faci sau spui sau de cum te comporţi tu, aici sau aiurea; pentru ea eşti transparent, aşa cum şi ea va fi pentru tine când vei fi dispus să vezi cu adevărat şi să recunoşti ceea ce vezi. Faptul că nu eşti dispus e altă chestiune, şi te înţeleg. Dar nu mă întreba ceva ce eu nu pot să ştiu, ci numai tu, în schimb, căci pentru mine ea nu e

transparentă. Şi a adăugat îndată: Ai pe cineva acolo la Londra?

Acum a venit rândul meu să cad pe gânduri, dar nu pentru că aş fi avut vreo îndoială. Nu, de fapt n-aveam pe nimeni căreia să-i pot spune iubită, câtuşi de puţin; avusesem numai întâlniri trecătoare, legături fugare şi lipsite de entuziasm, mai ales în primele luni de acomodare şi tatonare şi dibuiri: din cele trei femei care au dormit acasă la mine în acea perioadă, numai una se întorsese cu consimţământul meu (alta încercase fără succes), şi legătura asta se încheiase repede, la a treia sau a patra întâlnire. După aceea a mai trecut pe la mine o femeie, fără urmări. În sfârşit, domnişoara Pérez Nuix se plimbase puţin prin închipuirea mea, nu puteam să tăgăduiesc, şi după noaptea pe care o petrecuserăm împreună trecea din când în când pe la mine, dar pe acea relaţie ciudată îşi puseseră pecetea idei vagi de serviciu şi plată, care sting lesne orice farmec; şi cu toate că alte elemente, cum ar fi secretul şi tăcerea, îl sporesc, poate că nu sunt de ajuns pentru a ţine cumpăna cu celelalte, mai grele şi mai puternice.

— Nu, am răspuns. Doar legături fugare, şi la vârsta mea aşa ceva nu-ţi mai dă ghes şi nici măcar nu te mai amuză. Sau poate doar pe vanitoşi. Nu-i cazul meu.

Tatăl meu a zâmbit, uneori i se păreau nostime lucrurile pe care le spuneam.

— Nu, probabil că nu te mai amuză. Îţi dădeau ghes în trecut, totuşi, când erai mai tânăr, aşa că nu te socoti deasupra acestor lucruri. Şi nu e nici cazul Luisei, de asta sunt sigur. Nu ştiu dacă se vede cu cineva. Fireşte, nu-mi vorbeşte despre aceste lucruri, deşi până la urmă o să-mi spună, dacă mai trăiesc destul. Are încredere în mine, şi eu cred că o să-mi spună dacă se iveşte ceva serios. Percep, în schimb, că nu înlătură această posibilitate, ba chiar e nerăbdătoare să apară aşa ceva. E grăbită să se adune, să-şi refacă viaţa ori cum s-o fi spunând acum, tu ştii mai bine. Vreau să spun că încă n-o văd nesigură de farmecul ei, nu e asta, chiar dacă nu mai

sunteţi nici tu, nici ea foarte tineri. Ci mai curând temătoare că va ieşi prea târziu în întâmpinarea bărbatului vieţii ei. E clar că ea te-a considerat pe tine bărbatul vieţii ei, preţ de câţiva ani buni, iar faptul că şi-a dat seama că nu erai tu acela n-a făcut-o să creadă că acel bărbat nu există, ci că v-aţi înşelat amândoi în privinţa asta şi că ea pierduse un timp preţios şi foarte îndelungat. Aşa încât acum trebuie să se grăbească pentru întâlnirea cu acest bărbat, la care nu a renunţat deocamdată, încă n-a avut timp să-şi ajusteze aşteptările, sau iluziile, trebuie să fie încă într-o fază de totală descumpănire. – Acum s-a accentuat pe faţa lui expresia de milă, asemănătoare cu a multor mame observându-i pe copiii foarte mici şi văzându-i atât de neştiutori şi de neajutoraţi când trebuie să înveţe ceva (atât de lipsiţi de ocrotire, prin urmare). În general naivitatea stârneşte milă. Tatăl meu părea că vede această naivitate la Luisa, căci despre ea vorbeam, dar se prea poate s-o fi văzut şi la mine, care-l întrebam despre ea şi el nu putea să mă ajute. Numai, cel mult, să-mi alunge gândurile şi să-mi acorde atenţie, în asta constă să-ţi asumi grijile altcuiva. – E ceva puţin pueril, cu siguranţă. Ca şi cum întotdeauna ar fi avut un model în cap, iar eşecul enorm al relaţiei cu tine n-ar fi făcut-o să renunţe la el, nu încă, şi şi-ar fi spus: „Dacă n-a fost cel pe care-l credeam eu, va fi cu siguranţă altul. Şi oriunde s-ar afla, trebuie să-l găsesc, trebuie să-l văd la faţă“. Asta-i tot ce pot să-ţi spun. N-are nevoie de vorbe măgulitoare, nici de cuceriri efemere ca să-şi redobândească încrederea în sine. Ori de câte ori iese cu cineva, dacă iese, se va uita la el ca la bărbatul vieţii ei, ca la un viitor soţ, şi-şi va da toată silinţa să nu dea greş, se va purta cu el cu cea mai mare bunăvoinţă şi răbdare, vrând să-l iubească, dorindu-şi asta din tot sufletul. – A făcut o pauză şi a ridicat privirea spre tavan, ca şi cum ar fi vrut să şi-o închipuie mai bine alături de un neghiob permanent, punându-şi la încercare cu el această răbdare. Apoi a adăugat cu regret: Grea încercare pentru ea. Aş spune că asta îi înspăimântă pe bărbaţi, îi atrage numai pe

cei slabi de înger. Pe tine te-ar înspăimânta negreşit, Jacobo. Nu eşti făcut pentru căsătorie. Chiar dacă ai fost căsătorit destul timp şi acum duci dorul acelor ani. În realitate numai de ea ţi-e dor, nu duci dorul căsătoriei. Întotdeauna m-a surprins că nu s-a terminat mai repede, niciodată n-am crezut că o să ţină prea mult.

N-am vrut să mă angajez în acea discuţie, cu siguranţă nu simţeam prea multă curiozitate faţă de mine însumi, sau, cum scria în raportul acela anonim din fişierul de la birou, nu mă puneam la socoteală, îmi era de ajuns ce cunoşteam despre mine; sau poate, dimpotrivă, mă socoteam un caz pierdut la care nu merita să reflectezi. Aşa că am insistat să vorbesc despre cineva pe care-l cunoşteam mult mai bine sau poate nu era tocmai aşa, cine ştie:

— Tu crezi că din pricina acestei grabe ar putea să rămână cu un bărbat nepotrivit pentru ea, cu un om nefast?

— Nu, nici chiar aşa. Luisa e inteligentă şi când va avea motive să fie decepţionată n-o să-şi ascundă decepţia, chiar dacă n-o să-i facă plăcere şi o să încerce să amâne ruptura şi o să sufere… Poate cu un om mediocru şi care să-i satisfacă numai parţial exigenţele, sau chiar cu un om care să-i displacă sub unele aspecte, asta se poate. În schimb mi se pare că acestui posibil soţ, oricum ar fi, mai curând un proiect decât o realitate, celui pe care îşi va pune ochii îi va da nenumărate prilejuri, va lăsa mult de la ea, va încerca să fie înţelegătoare la maximum, aşa cum fără îndoială a încercat să fie şi cu tine până când ai întrecut măsura, presupun, niciodată nu v-am întrebat ce s-a întâmplat cu voi de fapt… Acestui bărbat nu-i va da cecuri în alb, dar înainte de a-i da papucii va completa aproape în întregime carnetul de cecuri, puţin câte puţin. După ştiinţa mea, totuşi, încă nu există această persoană, sau încă nu a dobândit destulă importanţă încât să-mi vorbească mie despre ea, sau să mă consulte. Ţine seama că eu sunt pentru Luisa acum fiinţa cea mai apropiată de un părinte, şi că păstrează acel spirit infantil care o face atât de

plăcută şi o îndeamnă să solicite sfatul celor mai bătrâni. Mă rog, îl păstrează sub anumite aspecte. Sub altele nu, de bună seamă. Când ai spus că te întorci la Oxford?

L-am văzut obosit. Făcuse un efort, făcuse şi el un efort de traducere sau interpretare, ca şi cum el ar fi fost eu, iar eu aş fi fost Tupra în biroul nostru, şi Tupra l-ar fi obligat să vorbească despre Luisa, dar-ar Domnul ca ea să nu fie pusă niciodată sub anchetă, nu exista vreun motiv să se întâmple aşa ceva, numai la gândul ăsta m-am înfiorat. Bietul tata îmi făcuse pe plac, încercase să mă ajute, să fie înţelegător cu fiul său, îmi spusese ce credea, cum vedea el lucrurile, ce i se părea că se poate aştepta de la viitorul imediat. Poate că avea dreptate în aprecierile lui, şi dacă Luisa ieşea cu cineva care o lovise într-un moment de tensiune, într-o zi foarte proastă, exista şansa să încerce să-l scuze şi să-l corecteze şi să-l înţeleagă în loc să se depărteze şi să fugă mâncând pământul, fiindcă aşa trebuie să faci când mai ai încă timp, adică până ajungi să fii legat de mâini şi de picioare, când eşti doar încolţit. S-ar putea să-şi dorească să nu ţină seama de acest incident şi să-l şteargă cu buretele, să încerce să alunge faptul în zona coşmarurilor şi să se descotorosească de el ca de o închipuire neplăcută, cum facem majoritatea când dorim să scăpăm cu obrazul curat, să scăpăm azi cu orice preţ, fără să mai avem îngăduinţa de a aştepta ziua de mâine ca să ne dăm seama dacă nu cumva vom fi decepţionaţi. Capacitatea de a suporta de care dau dovadă multe femei e aproape fără margini, mai ales când se simt salvatoare sau tămăduitoare sau mântuitoare, când cred că ele ar putea să scoată din marasm sau boală sau viciu un bărbat pe care-l iubesc, pe care au hotărât să-l iubească cu orice preţ. Consideră că alături de ele bărbatul va fi altul, că se va îndrepta, va deveni mai bun sau se va schimba şi că prin urmare vor deveni indispensabile, uneori am avut impresia că pentru ele a îndrepta pe cineva e o formă – naivă, plină de iluzii – de a-şi asigura ascultarea necondiţionată a

bărbatului: „Nu poate trăi fără mine“, îşi spun fără să şi-o spună pe deplin, sau fără să şi-o formuleze astfel în gând. „Ştie că fără mine ar ajunge iarăşi un neisprăvit, un incapabil, un bolnav, un deprimat, un drogat, un beţiv, un ratat, o umbră de om, un osândit, un gunoi. N-o să mă lase niciodată, nici n-o să ne pună în pericol, n-o să-mi facă măgării, n-o să rişte să plec de lângă el. Nu numai că o să-mi fie recunoscător mereu, dar o să devină conştient că eu l-am adus pe linia de plutire şi chiar l-am făcut să înoate spre liman, în vreme ce fără mine s-ar afunda şi ar muri înecat.“ Hotărât lucru, aşa par să gândească multe femei când le iese în cale un bărbat dificil sau catastrofal sau înrăit sau violent, o provocare, un pariu, o sarcină, un om pe care să-l îndrepte sau să-l scoată din iad. Şi e de neînţeles că după atâtea veacuri de experienţe trăite de alţii şi de relatări adevărate încă nu ştiu că bărbaţii ăştia o să creadă că şi-au ridicat capul şi au făcut totul ei înşişi de îndată ce se simt lecuiţi şi încrezători şi sănătoşi – de îndată ce se simt oameni în putere şi nu doar nişte fantome –, şi că mai mult ca sigur o să vadă în ele un obstacol, ceva care îi împiedică să se mişte în voie sau să ajungă mai sus decât sunt. Şi e de asemenea de neînţeles cum de nu-şi dau seama că până la urmă ele vor fi prinse în laţ, legate de mâini şi de picioare şi că nu vor mai putea să-i părăsească pentru că au făcut o adevărată misiune din a-i îndrepta pe aceşti bărbaţi, dependenţi şi debusolaţi sau irascibili şi plini de vicii, şi niciodată nu renunţăm la misiunea noastră atunci când am găsit-o sau credem că am găsit-o, dacă în sfârşit am găsit-o şi o vedem permanentă, având s-o ducem la bun sfârşit întreaga viaţă, justificarea cotidiană pentru existenţa noastră searbădă şi pentru iluzia că nu facem umbră pământului degeaba şi pentru amăgirea unei fapte bune în lumea noastră strâmtă…

M-am ridicat şi i-am pus o mână pe umăr, era un gest care-l liniştea de câţiva ani, când se simţea speriat sau slab şi era descumpănit, când deschidea ochii mari de parcă ar fi văzut lumea pentru prima

dată, cu o privire la fel de impenetrabilă ca aceea a copiilor de câteva săptămâni sau de câteva zile, care cercetează, presupun, acest loc nou în care au fost azvârliţi şi probabil încearcă să descifreze comportamentele noastre şi să descopere o lume care va fi a lor. Vederea tatălui meu trebuie să fi fost la fel de săracă pe cât se spune că e a copiilor abia născuţi, poate că nu distingea decât umbre, pete, lumina cunoscută şi culorile tulburi, era imposibil să ştim, el ne asigura că vede mult mai mult decât ni se părea nouă, probabil dintr-un soi de orgoliu care-l împiedica să se recunoască atât de împuţinat pe cât era în realitate. Ştia cine eram eu şi avea încă un auz foarte fin, aşa încât poate că vedea mai ales cu ajutorul amintirilor. Şi de aceea, în parte, mă situa la Oxford pe drept cuvânt, fiindcă într-adevăr trăisem acolo, deşi erau mulţi ani de atunci, şi de acolo mă întorsesem. De la Londra, în schimb, nu ştiam încă dacă aveam să mă întorc (mă întorsesem acum; însă nu pentru a rămâne). În timpul celor două săptămâni de şedere am făcut asta de câteva ori, când am fost să-l văd: îmi sprijineam mâna pe umărul lui şi o ţineam aşa câtva timp, apăsând uşor ca să-i simtă greutatea, ca să constate că eram aproape, în contact cu el, ca să-i dau încredere şi să-l liniştesc. Îi simţeam oasele sub palmă, şi clavicula, mai proeminente decât de obicei, slăbise de la plecarea mea, şi-mi lăsa la pipăit o impresie de fragilitate, nu ca şi cum s-ar fi putut rupe, în schimb ca şi cum s-ar fi putut disloca foarte uşor, dintr-o mişcare greşită sau ca urmare a unui efort; când îl ajuta să se deplaseze, asistenta medicală o făcea cu delicateţe. O dată, totuşi, tata şi-a întors curios privirea spre mâna mea care tocmai se aşezase pe umărul său, dar nicidecum n-o făcuse cu dezaprobare. Mi-a trecut prin minte că poate i se părea ciudat să se vadă obiect al acestui gest pe care-l făcuse el însuşi de atâtea ori în copilăria mea, când eu eram un simplu obiect, încă mititel de statură, iar el era un bărbat înalt, tatăl înclinându-se pentru a-şi pune mâna pe umărul fiului în semne de dojană sau pentru a-i inspira încredere

pentru a-i acorda protecţie simbolică sau pentru a-l linişti. S-a uitat la mâna mea, de data asta ca la o muscă inofensivă care s-a aşezat pe el, sau poate era ceva mai mare, o şopârlă care se opreşte şi rămâne nemişcată o clipă, ca şi cum ar auzi paşi în spatele ei. „De ce-mi pui aşa mâna pe umăr?“ m-a întrebat cu un zâmbet abia schiţat, parcă amuzat. „Nu-ţi place?“ l-am întrebat eu, iar el a răspuns: „Mă rog, dacă vrei. Nu mă deranjează“. Dar în timpul acelei prime vizite, ca şi în al majorităţii de altfel, n-a băgat prea bine de seamă sau s-a mulţumit să simtă uşoara mea presiune duioasă, liniştitoare, fără să-mi spună nimic. Eu i-am răspuns:

— Acum nu mai trăiesc la Oxford, tată. Acolo mă duc doar din când în când, rareori, ca să-l vizitez pe Wheeler, ţi-am vorbit despre el, nu-ţi aminteşti? Sir Peter Wheeler, hispanistul. E cam de vârsta ta, cu un an mai mare. Acum sunt la Londra. Mă întorc acolo peste două săptămâni.

Poate că observaţiile pătrunzătoare ale Luisei despre mine îl făceau să-i iasă pe nas faptul că mă cocoloşise şi acum plătea pentru asta. Era ca şi cum ar fi ostenit dintr-odată şi nu mai ţinea să-şi arate ascuţimea minţii, şi din nou timpurile se amestecaseră în mintea lui, ca în ziua anterioară la telefon. Poate că nu mai suporta prea mult să fie el însuşi, vreau să spun cel dintotdeauna, în stare de alertă, exigent din punct de vedere intelectual, care îi îndemna pe copiii lui să nu înceteze să gândească, ne spunea mereu „Şi mai ce?“ atunci când socoteam că se încheiase o argumentare sau un raţionament, care ne îmboldea să privim lucrurile şi persoanele dincolo de cât pare necesar, când avem senzaţia că nu mai e nimic de văzut şi că a continua înseamnă a pierde timpul. „Priveşte dincolo de punctul unde ai spune că nu mai poate exista nimic“, erau cuvintele lui. Desigur, pe măsură ce anii trec ştiu că asta oboseşte şi secătuieşte, şi uneori am chef să nu mai acord atenţie semenilor mei şi nici lumii, mă întreb de ce ar trebui s-o fac şi de ce naiba facem asta cu toţii, într-o mai mică sau mai mare măsură, nici măcar nu sunt

sigur că nu e un izvor în plus de conflicte, chiar dacă privim cu ochi buni lucrurile. El împlinise nouăzeci de ani. Nu era de mirare că voia să se odihnească şi să uite de el însuşi. Şi de toate.

— Ia te uită, a răspuns puţin deranjat, ca şi cum eu l-aş fi înşelat cu bună ştiinţă. Mi-ai vorbit întotdeauna despre Oxford. Că ţi-au oferit acolo un post de profesor. Un anume Kavanagh, care scrie romane de groază şi e medievalist, nu-i aşa? Şi sigur că ştiu cine e prietenul tău Wheeler, ba chiar am citit câteva cărţi de-ale lui. Dar nu-l chema Rylands? Întotdeauna i-ai spus Rylands. – Nu i-am spus că erau fraţi, lucrurile s-ar fi încurcat şi mai tare. – Şi atunci la ce universitate eşti, la Londra?

Aşa funcţionează memoria bătrânilor. Îşi aducea aminte de Aidan Kavanagh sau de numele lui, până şi de romanele lui de succes, pe care le publica sub pseudonim, un om simpatic şi deliberat frivol, şeful departamentului sau sub-Facultăţii de Spaniolă în timpul anului şcolar în care am fost profesor la Oxford, acum pensionat nu de mult; îşi aducea aminte de asemenea de Rylands, chiar dacă îl confunda; în schimb nu-şi aducea aminte că plecasem să lucrez la radio BBC în cea de a doua şedere a mea în Anglia, atât de recentă, încât nici nu se încheiase. Nu avea cum să-şi aducă aminte ce se întâmplase după aceea: ca şi Luisei, îi spusesem puţine lucruri – şi acestea vagi, poate evazive – despre noua mea slujbă. E vrednic de luat aminte faptul că ascundem instinctiv, sau mai degrabă ţinem sub tăcere – sunt lucruri deosebite – ceea ce de la bun început ni se pare tulbure: aşa se face că nu i-am spus Luisei că am cunoscut o femeie cu care abia dacă am schimbat câteva cuvinte la o întrunire sau la o petrecere, cu care nu poate exista nici o legătură şi nici nu va exista, dar care m-a atras pe loc. Poate că nici tatăl meu, nici Luisa nu mă auziseră vreodată pomenind de Tupra, fie şi numai în treacăt, când era fără nici o îndoială figura dominantă în viaţa mea la Londra (şi în ultimele zile mi-am dat seama până în ce punct). Nu mi s-a părut că merita să-l dezamăgesc

în acel moment pe tata spunându-i că nu ţineam ore în nici o universitate.

— Acum mă duc, tată, i-am răspuns. O să mai trec zilele astea, când o să am timp. Vrei să te anunţ, să te sun înainte de a veni?

Absenţa prelungită mă făcea să mă simt întrucâtva intrus şi să dau dovadă de aceste menajamente, poate nepotrivite din partea unui fiu faţă de casa tatălui său, care a fost şi casa lui timp de mulţi ani. Eu stăteam încă în picioare, cu mâna pe umărul lui. Şi-a ridicat privirea către mine, nu ştiu dacă văzându-mă sau ghicindu-mă sau amintindu-şi de mine. Privirea lui era limpede în orice caz, surprinsă, uşor dezorientată, de parcă n-ar fi înţeles bine că plecam. Ochii lui erau foarte albaştri în ultimul timp, mai albaştri decât fuseseră întreaga lui viaţă, poate fiindcă acum nu mai purta ochelari.

— Nu-i nevoie, fiule. Pentru mine voi continuaţi să fiţi cu toţii aici, chiar dacă aţi plecat de mult. A tăcut o vreme, apoi a adăugat: La fel şi mama voastră.

Nu mi-am dat seama dacă, vorbind astfel, pentru el ea continua să trăiască în casa aceea sau îi reproşa că plecase şi ea, murind, de mai mult timp decât toţi. Probabil că în cuvintele lui se împleteau ambele gânduri.

Şi mi-am dat seama că nu aveam timp de pierdut, *I did not linger or delay or loiter or dally*. Chiar dacă îmi doream foarte mult să-i văd din nou pe copii, ca să nu mai spun cât de mult îmi doream s-o văd din nou pe Luisa, şi pe sora mea, şi pentru prima dată pe fraţii mei şi pe câţiva prieteni, şi să mă plimb prin oraş ca un străin, mi-am dat seama că am ceva concret şi urgent de făcut, ceva de cercetat şi de rezolvat sau pentru care trebuia găsită o soluţie. Asta învăţasem la urma urmei de la Tupra, cel puţin în teorie: Luisa era cu siguranţă în pericol, şi acum înţelegeam că uneori nu poţi face decât ceea ce trebuie să faci şi pe deasupra imediat, fără să aştepţi sau să stai la îndoială, ori să te laşi furat de alte treburi: nu trebuie decât să duci la bun sfârşit ce ai de făcut ca un om care ştie că are ceva de făcut, ca un om pus pe treabă, fără să-ţi pui prea multe întrebări. Există, negreşit, situaţii în care ştim ce s-ar petrece pe lume dacă n-ar exista constrângeri, nici piedici, în care vezi de ce sunt în stare anumiţi oameni, şi pentru a evita să se întâmple o nenorocire trebuia să existe cineva – eu, de pildă, cine altcineva în cazul acela – care să le descurajeze sau să le împiedice. Lui Tupra îi era de ajuns să-şi facă o idee despre ce se putea întâmpla în orice situaţie dacă nu punea el o frână, sau oricare dintre santinelele lumii – autorităţile sau legile, instinctul, luna, furtuna, frica, spada scoasă din teacă, străjerii invizibili –, pentru a adopta măsurile necesare ca să-şi bage minţile-n cap descreieraţii, măsurile recomandabile în fiecare caz: „E stilul lumii“, spunea el cu privire la atâtea lucruri şi situaţii; spunea asta cu privire la trădări şi la loialităţi, la zbucium şi la acceleraţia pulsului, la tresăriri şi şovăieli şi chinuri şi vătămări involuntare, la zgârieturi şi durere şi febră şi rana incurabilă, la amărăciuni şi la nenumăraţii paşi pe care-i facem cu toţii crezând că ne călăuzeşte voinţa, sau cel puţin că joacă şi ea un rol. Totul i se părea firesc şi chiar

rutinier uneori, prevenirea sau pedeapsa şi grija de a nu-şi asuma niciodată riscuri mari, ştia prea bine că lumea e bântuită de fervori şi afecte şi de aversiuni şi rea-voinţă, şi că adesea indivizii nu se pot feri din calea lor şi de altfel nici nu vor s-o facă, fiindcă sunt ca nişte fitiluri sau ca nişte paie lesne de aprins întru propria lor combustie, fiindcă sunt de asemenea raţiunea lor şi lumina lor. Şi că nu au nevoie de motive sau de ţinte pentru nimic din toate astea, de finalitate sau de cauză, de recunoştinţă, nici de jignire, sau nu întotdeauna, sau care, cum a spus Wheeler, „au în vinele lor aceste posibilităţi, şi e numai o chestiune de timp, de ispite sau de împrejurări ca să le ducă până la urmă la înfăptuirea lor“. Şi probabil că această atitudine a lui atât de drastică, uneori lipsită de milă, sau numai practică, era pentru Tupra o trăsătură ca atâtea altele a acestui stil al lumii la care el se conforma sau în jurul căruia se plia; această atitudine nestăpânită, neîndurătoare, hotărâtă (sau poate că nu era decât consecinţa reflecţiei, din primul foc), făcea şi ea parte din acest stil neschimbat de-a lungul timpului şi prezent pretutindeni, şi nu trebuia să o pui sub semnul întrebării, aşa cum nu sunt motive s-o faci cu starea de veghe sau cu somnul, sau cu auzul şi cu văzul, sau cu respiraţia şi cu mersul, sau cu tot ce se ştie că „aşa este şi aşa va fi întotdeauna“.

Acum eu mă simţeam ca el, adică unul dintre cei care nu avertizează sau nu o fac întotdeauna, dintre cei care iau hotărâri de la distanţă şi fără să lase să li se cunoască motivele sau doar foarte vag, sau fără ca faptele pe care le săvârşesc să lase să se întrezărească o legătură de la cauză la efect, şi cu atât mai puţin dovezile săvârşirii acelor fapte. Nici eu n-aveam nevoie de ele, în acea situaţie neaşteptată sau poate întemeiată – cine ştia, şi ce importanţă avea? – în care n-aveam de gând să trimit cel mai mic avertisment sau înştiinţare înainte de a scoate sabia, nici măcar nu aveam nevoie de mişelii săvârşite sau dovedite, de ticăloşii, de fapte josnice, nici de certitudine pentru a mă repezi fără preget şi a-l

smulge din viaţa Luisei pe bărbatul cu care se încurcase şi care o ameninţa, şi prin urmare şi pe copiii mei. Mai întâi trebuia să cercetez, pe urmă aveam să dau ochii cu el. Ea n-o să-mi spună nici un cuvânt despre el, şi cu atât mai puţin după ce eu îmi exprimasem imediat bănuiala că acel individ încă fără nume şi chip era răspunzător pentru chipul ei rănit şi învineţit. Aşa încât următorul pas, după presupunerile tatălui meu şi conform convingerii lui că soţia mea avea să-i îngăduie multe bărbatului despre care îşi făcea acum iluzii, sau pe care îl avea în vedere („Da, e încă soţia mea, *sensu stricto*“, mi-am spus. „N-am divorţat, nici nu există după câte se pare nici o grabă, nici unul dintre noi n-a pus divorţul pe tapet“, şi asta mi-a întărit hotărârea, sau intuiţia mea dintâi care nu admitea discuţii), următorul pas, zic, era s-o văd pe sora ei sau să stau de vorbă cu ea la telefon; şi cu toate că niciodată nu ne înţeleseserăm prea bine, nici nu avusesem propriu-zis de a face cu ea; chiar dacă ducea o viaţă oarecum ruptă de familie şi independentă, iar pe copii şi pe mine ne vedea foarte rar, ca o simplă anexă a Luisei, cu ea în schimb se vedea o dată sau de două ori pe săptămână, Luisa se ducea în vizită la ea acasă, unde nu erau copii care să le deranjeze, iar soţul ei era în general absent, sau luau masa împreună la un restaurant şi-şi povesteau ultimele întâmplări din viaţa lor, nu ştiam până la ce punct, dar presupuneam că aproape tot. Dacă cineva putea să fie la curent, dacă cineva putea să-l cunoască pe acel bărbat iute la mânie şi cu mâna cam lungă, să-i cunoască faţa şi numele, aceea era ea, ursuza soră mai mică pe nume Cristina. Şi oricât ar fi fost de îndatorată faţă de Luisa şi oricât m-ar fi considerat pe mine o simplă anexă de care te poţi dispensa, dacă era îngrijorată de ceva – iar acel individ oferea serioase motive de îngrijorare în cazul în care deducţiile mele erau întemeiate şi corecte, şi chiar dacă nu erau –, eram sigur că avea să-mi spună ce ştia şi că nu avea să privească cu ochi răi o părere asemănătoare cu a ei în privinţa asta.

Am sunat-o la căderea nopţii, a fost surprinsă, nici măcar nu ştia că sunt la Madrid, de altfel n-avea de unde şti, în afară de cazul în care vorbise cu sora ei în ziua aceea şi ea îi adusese la cunoştinţă venirea mea, m-a întrebat cum îmi merge la Londra, m-a şocat că ştia exact locul unde trăiam, „Bine“, i-am răspuns fără să intru în detalii, nu era decât o întrebare reflex, şi apoi i-am cerut s-o văd câteva clipe, cât mai curând posibil, „Imposibil“, mi-a spus, „mâine plec din Madrid şi sunt până peste cap cu pregătirile“, „Pentru cât timp pleci?“, „O săptămână“, „La întoarcere e cam târziu, va trebui să ne vedem înainte, eu nu rămân aici decât cincisprezece zile, poate chiar mai puţin, la ce oră pleci?“, am insistat, „La ora prânzului, dar înainte sunt prinsă, nu poţi să-mi spui la telefon? E despre Luisa?“, „Da, e despre Luisa“. Atunci a tăcut câteva clipe şi mi s-a părut că se aşază pe un scaun. „Spune ce ai de spus. Haide, spune“, „Acum?“, „Da, acum. Dacă e ce îmi închipui, n-o să ne ia mult timp şi nici n-o să ne certăm, mi se pare, n-o să fim în dezacord. E vorba despre Custardoy, aşa-i?“.

„Cine?“

„Custardoy, tipul cu care iese acum. Sau nu ştii? Vai, Jaime, să nu-mi spui că nu ştiai.“ Nu părea să fi spus-o ca şi cum s-ar fi temut că a făcut o gafă, ci ca şi cum nu-i venea să creadă că aş fi atât de neştiutor. Poate că mă considerase întotdeauna un distrat sau, şi mai rău, un adormit.

„Abia am sosit, nu-i ştiam numele.“ Acum i-l ştiam în sfârşit, aflasem de existenţa lui în viaţa Luisei, prin urmare nu erau simple presupuneri. Nu-mi rămânea decât să-i cunosc mutra şi să aflu unde pot să dau de el. Custardoy. Era un nume neobişnuit, ciudat, în oraş nu puteau fi mulţi cu numele ăsta. „Nu mai stau de mult în ţară, şi la telefon e greu să dau de el. Cine e? Cu ce se ocupă?“

„E pictor, sau copist, sau şi una şi alta. Gurile rele zic că pe deasupra e şi falsificator de tablouri, în orice caz face parte din lumea artelor. De fapt mă bucur că m-ai sunat, sunt destul de îngrijorată din

pricina asta. Deşi nu ştiu dacă se poate face ceva, în genul ăsta de legături nu se poate face aproape niciodată nimic.“

„Îngrijorată? De ce? Ce gen de legături?“

„Zi-mi tu mai întâi ce voiai să-mi spui. Ce ţi-a spus Luisa?“

Am ezitat, neştiind dacă să mă prefac sau nu că ştiam ceva mai mult decât ştiam, dar nu mi s-a părut un lucru chibzuit, Cristina era hirsută şi, dacă-şi dădea seama, putea hotărî să nu mai scoată o vorbă. Şi ăsta era lucrul pe care mi-l doream cel mai puţin, depindeam de ea în întregime, fără să vrea îmi spusese multe, fără să fie nevoie s-o descos.

„Drept să-ţi spun, foarte puţin, mai nimic“, am admis în cele din urmă. „După Luisa, tot ce face ea nu mă mai priveşte, şi în principiu are dreptate. Aseară am văzut-o un moment, am fost să-i văd pe copii, ea m-a evitat şi a plecat înainte să sosesc eu, dar am aşteptat-o să se întoarcă, a întârziat câteva ore, nu ştiu unde a fost, m-a lăsat cu guvernanta, şi cred că m-a evitat fiindcă avea faţa învineţită şi nu voia s-o văd aşa. Zice că s-a izbit de uşa garajului, însă are un ochi vânăt şi cred că a lovit-o cineva, şi asta nu doar că mă îngrijorează, ci mă alarmează, şi pe urmă cu siguranţă că mă priveşte, cum să nu mă privească? Ca şi cum te-ar fi lovit pe tine sau pe o prietenă. Tu ştii ceva despre asta?“

„Ca şi cum m-ar fi lovit pe mine nu, Jaime, nu-ţi face griji din pricina mea.“ Cumnata mea, scorţoasă ca întotdeauna, mi-a trântit mai întâi replica asta. Apoi a schimbat tonul şi a spus ca pentru sine: „Prin urmare, iarăşi, ia te uită. Nu-mi vine să cred“.

„Iarăşi? S-a mai întâmplat?“

Cristina nu mi-a răspuns imediat. A făcut o pauză ca şi cum şi-ar fi muşcat buza şi ar fi căzut pe gânduri. Dar şovăiala ei a ţinut doar o clipă.

„După spusele ei nu, nu s-a întâmplat nimic, nici ce bănuieşti tu, nici ce-am bănuit eu. Uite, îţi spun asta fiindcă sunt îngrijorată, şi mai ales pentru ce-mi spui, nu ştiam nimic, n-am mai văzut-o de vreo două săptămâni şi ea n-a ţinut să mă vadă înainte să plec,

şi-o fi spus că până mă întorc eu o să-i treacă semnul şi n-o s-o pot întreba nimic. Dar nu cred că i-ar plăcea să vorbesc cu tine despre asta. Dacă nu mi-a interzis în mod special, e doar fiindcă nici nu i-a trecut prin cap că o să iei legătura cu mine. Ce-i drept, nici mie. Ştia că vii?“

„Nu, am anunţat-o abia când am ajuns la Madrid, chiar ieri. Voiam să le fac o surpriză copiilor.“

„Nu i-ai dat timp să se pregătească“, a reflectat ea, „nici să se gândească cum să filtreze informaţia. Cu siguranţă nu vrea să ştii nici măcar că iese cu tipul ăsta.“

„Ce-ai bănuit tu?“

„Mă rog, după spusele ei, acum vreo două luni sau ceva mai mult a alunecat pe stradă şi în căzătură s-a izbit cu faţa de un stâlp de metal din cei puşi de Primărie, ceea ce nu e ciudat în principiu, dat fiind că oraşul e plin de asemenea stâlpi, cred că li se spune morcovi, trebuie să umbli cu ochii în patru ca să nu-ţi rupi picioarele. Nu ţi-a povestit?“

„Nu, nu mi-a spus nimic. Şi am vorbit cel puţin o dată pe săptămână.“

„Cum să-ţi spun, a fost ceva serios, mă mir că nu ţi-a povestit. Şi-a făcut o zgârietură care i-a brăzdat faţa. Superficială, dar începea de lângă nas până la jumătatea obrazului, era destul de vizibilă.“

„*Uno sfregio*“, mi-am spus, mi-a venit îndată cuvântul pe care-l învăţasem, „o despicătură“.

„Şi avea o julitură la bărbie. După felul în care mi-a povestit totul nu mi-a venit s-o cred, părea să fie mai curând o zgârietură, o şfichiuială de bici, o palmă zdravănă, cunosc urmele astea fiindcă o prietenă veche de-a mea, nu prea apropiată, a avut parte acum câţiva ani de asemenea semne; până la urmă bărbatul ei i-a tras o chelfăneală zdravănă, când eu nu mă mai vedeam cu ea, din fericire, aşa că semnele alea nu apăruseră din senin.“ Am bătut în lemn instinctiv. „Aşa că am întrebat-o direct dacă nu cumva Custardoy ridicase mâna asupra ei, dacă nu-i dăduse el o scatoalcă. A tăgăduit şi mi-a spus că sunt nebună, cum de-mi trece prin cap una ca asta. Dar s-a

înroşit toată, şi eu ştiu când sora mea minte, fiindcă de când eram copii îi cunosc faţa pe care o face când spune o minciună. Şi pe deasupra am mai aflat câteva lucruri după aceea.“

„Ce lucruri? Tu îl cunoşti pe tipul ăsta?“ Mi-am dat seama că preferam să nu-i pomenesc numele, chiar dacă mi-l întipărisem bine în minte, ca şi cum ar fi fost o descoperire de preţ, o comoară. Era o informaţie valoroasă.

„Da, din vedere. Şi din auzite. Acum câţiva ani nu era greu să-l întâlneşti seara la un pahar la Chicote, sau la Cock, sau la Del Diego sau în alte localuri, un tip artistic, un cuceritor de noapte, deşi după toate aparenţele nu numai de noapte, ci la orice oră din zi şi din noapte, unul dintre craidonii ăştia care ştiu să recunoască pe loc cine vrea să fie abordat şi cu ce intenţie, sau în stare să trezească dispoziţia şi pofta celuilalt, adică a femeilor. Aşa mi s-a povestit. Nu ştiu dacă acum se mai duce în locurile astea, pentru că eu nu merg. Probabil l-ai văzut chiar şi tu, prin anii optzeci sau nouăzeci.“

„Cum e? Poartă codiţă de toreador?“, am întrebat-o, fără să mă pot abţine. Ardeam de dorinţa de a şti asta.

„Da. De unde ştii?“

„Ceva-ceva ştiu şi eu. Dar nu-mi aduc aminte dacă l-am văzut atunci. Sau nu-mi amintesc de nimeni în particular cu codiţă. Mă rog. La drept vorbind nu mai ies seara în oraş de când s-a născut Guillermo, şi poate că înainte nu purta codiţă. Numele nu-mi spune nimic, bineînţeles. Ce lucruri ai mai aflat?“

„După ce-am văzut zgârietura pe faţa Luisei şi am intrat la bănuieli, l-am întrebat despre Custardoy pe un cunoscut, Juan Ranz, care-l ştie de când erau mici. Nu s-au avut bine niciodată, nici nu prea se văd de ani buni, dar părinţii lor erau prieteni şi-i lăsau împreună când veneau în vizită unii la alţii, ca să se joace; aşa încât a trebuit să-l suporte destul. Zice că era un copil adult, nerăbdător să intre în jocurile oamenilor mari, de parcă ar fi vrut să iasă cât mai repede din trupul lui încă neformat. Pe urmă, când s-

a făcut mare, Custardoy făcea cópii după tablouri celebre pentru tatăl lui Ranz, expert în artă (după cât se pare e grozav şi copiază la perfecţie orice lucrare din orice perioadă, anevoie deosebeşti copiile de originale şi de aici faima că ar fi şi falsificator), şi de aceea a continuat să-l vadă din când în când, prin tatăl său. Juan e interpret la Naţiunile Unite, iar pe soţia lui o cheamă tot Luisa, ca să vezi.“

„Şi ce ţi-a mai spus?“

„Cel mai izbitor lucru, sau cel mai neliniştitor, care ne priveşte cel mai mult pe noi, este că, fiind un bărbat cu succes la femei, trebuie să existe în relaţia lui cu ele un aspect oarecum sinistru, fiindcă Ranz cunoaşte câteva care au rupt-o cu el înspăimântate, vreau să spun că au încheiat relaţia la pat (unele erau prostituate şi nu avuseseră cu el decât astfel de legături). Şi pe urmă nici măcar n-au vrut să povestească ceva sau să vorbească despre asta, ca şi cum simţeau nevoia să uite cât mai repede şi să se descotorosească de acea experienţă. Ca şi cum experienţa le-ar fi durut, simpla ei amintire, şi n-ar fi dorit să facă din ea o povestire. Şi chiar dacă erau două prostituate cele care fuseseră cu el (după câte se pare e amator de partide în trei, întotdeauna cu femei), amândouă ieşiseră la fel de înspăimântate din acea experienţă şi n-au vrut să dea nimic în vileag. Cum era de aşteptat: multe altele, târfe sau nu, simt o curiozitate irezistibilă să afle ce naiba face sau nu face. Ştii şi tu că lumea e plină de proşti.“

Era cel mai urât lucru pe care-l puteam auzi. Un tip curvar şi cu succes la femei, care lăsa urme la pat, chiar dacă erau urme de spaimă. „Un individ ca ăsta nici n-are nevoie să mă îmbrâncească sau să-mi sape mai adânc groapa în care sunt înmormântat“, mi-am spus, „fiindcă a înlăturat amintirea mea dintr-o trăsătură de penel, cu prima spaimă şi prima rugăminte şi prima fascinaţie şi prima poruncă, şi acum Luisa ar putea fi subjugată.“

„Însă Luisa nu e proastă, nu era, n-a fost niciodată“, am spus. „Poate că bărbatul ăsta se poartă altfel cu femeile care nu sunt târfe. Poate că atunci

când dispune de mai mult de o noapte se poartă altfel şi chiar foarte diferit, tocmai pentru a le cuceri şi a profita de ele mai multe nopţi. Sau crezi cumva că elementul sinistru constă tocmai în asta, în faptul că le tăvăleşte pe toate? Nu cred. S-ar fi aflat, s-ar fi ştiut, femeile astea s-ar fi pus în gardă unele pe altele. Voi, femeile, vă povestiţi astfel de lucruri, nu-i aşa? Vreau să spun cu amănunte. Spanioloaicele, cel puţin. În ce termeni ţi-a vorbit despre el? E îndrăgostită, i-a căzut cu tronc? E nesăţioasă, amăgită, amuzată, măgulită? Până unde au luat lucrurile o întorsătură serioasă? Poate că nu-i îndrăgostită. Şi de unde-l cunoaşte, de unde a apărut?“ Probabil că informaţia provenită de la acel Ranz mă enervase cel mai tare, mai tare decât ochiul învineţit al Luisei, care acum începuse să se îngălbenească. „Ce ţi-a mai spus prietenul ăsta al tău?“

„Nimic bun, în afară de faptul că e bun în meseria lui. Pentru el nu e lucru curat, nu-i un om de încredere, sub nici un aspect. Şi nu e dintre bărbaţii care se îndrăgostesc, sau nu era, asta mi-a spus. Dar cine ştie, în privinţa asta oamenii pot oricând să se schimbe. Când a aflat că sora mea ieşea cu el, a făcut: «Uuui», ca atunci când prevesteşti o nenorocire. De aceea l-am năpădit cu întrebări, şi despre presupusa ciocnire de un stâlp şi despre zgârietura care m-a făcut să simt un ghimpe în inimă. De fapt l-am întrebat deschis dacă îl credea pe Custardoy în stare să lovească o femeie.“ Şi Cristina a tăcut câteva clipe, ca şi cum ar fi simţit nevoia să-şi tragă sufletul.

„Şi ce ţi-a răspuns? Spune-mi.“

„N-a fost foarte sigur, cum să-ţi spun. A căzut puţin pe gânduri şi a zis: «Presupun că da. Nu am dovezi că a făcut una ca asta, nu l-am auzit spunând aşa ceva şi mie nu mi-ar fi zis-o. Nimeni nu se laudă cu asta. Dar presupun că ar fi în stare, cu siguranţă». Aşa că vezi cum stau lucrurile. (Bineînţeles că el nu-l simpatizează şi nici nu poate fi socotit un oracol.) Atunci mi-a povestit chestia cu prostituatele, mă rog,

mi-a dat să înţeleg că n-o făcea doar cu prostituatele. Acum aflu de la tine că Luisa are o vânătaie despre care n-a suflat un cuvânt. Dacă s-ar fi lovit de o uşă şi şi-ar fi învineţit un ochi, ar fi fost normal să-mi spună, nu ne-am văzut în ultima vreme, dar am vorbit la telefon. Iar ţie nu ţi-a vorbit despre stâlp. Nu ştiu ce să spun, dar sunt foarte îngrijorată. Şi mai e ceva, Jaime, Luisa nu e proastă, dar tu ai cunoscut-o într-o situaţie stabilă, cu tine. Lăsând deoparte ultimele luni până ai plecat, ce-i drept, însă exista un rest de stabilitate câtă vreme tu ai rămas acasă, ca o amânare, o inerţie. Iar acum, de cât timp eşti afară, nouă luni, douăsprezece, cincisprezece? E mult pentru cel care rămâne, mai mult decât pentru cel care pleacă. În situaţia asta n-o cunoaştem, nici tu, nici eu, înainte să te cunoască pe tine era foarte tânără. Oamenii sunt imprevizibili când se despart. Unii se închid în casă şi nu vor să vadă pe nimeni, alţii ies în lume şi se culcă cu primul venit. N-are importanţă ce fac mai întâi, oricum îşi fac de cap. Mi-ar plăcea să ştiu prostiile pe care le faci tu la Londra, unde eşti în largul tău şi fără obligaţii familiale. Desigur, există şi o cale de mijloc. Luisa n-a ieşit probabil în stradă fiindcă, nu trebuie să uităm, are copiii în grijă. Dar nici nu s-a mulţumit să-şi înece plânsul în pernă. Trebuie să fie cam agitată, probabil se hrăneşte cu iluzii, în orice caz, e dornică să cunoască un alt bărbat, ca să-şi găsească norocul, şi curiozitatea te împinge să faci tot felul de prostii şi să nu mai scapi de ele până nu-ţi trece. Adevărul e că mi-a spus puţine lucruri, vreau să spun despre ce simte, despre ce aşteaptă; se prea poate să nu aştepte nimic şi să lase doar să se scurgă timpul până va izbuti să vadă mai limpede şi să-şi dea seama ce vrea. Sau dacă vrea ceva. Din câte mi-a spus Ranz, şi judecând după faima lui, e puţin probabil să exercite presiuni asupra ei Custardoy ăsta, ca să trăiască sub acelaşi acoperiş cu el sau să divorţeze, sau ceva asemănător; dacă nu e dintre cei care se îndrăgostesc. Ce-i drept, nici eu n-am întrebat-o prea multe, recunosc: ştii cum sunt, ce fac alţii aflu doar dacă-mi

spun ei, dar nu mă prea interesează, numai dacă nu e ceva grav. Ştiu doar că iese cu tipul ăsta şi că se simte bine şi-i place, asta e limpede. Cât de mult, habar n-am; dar s-ar putea să-i placă mult, da, s-ar putea să fie îndrăgostită lulea şi de aceea să fie discretă şi tăcută. Am putea spune că nu ascunde relaţia asta, dar nici n-o strigă în gura mare. În orice caz, nu faţă de mine, faţă de alţii îmi închipui că şi mai puţin. Nu m-a anunţat cu surle şi trâmbiţe, cum să-ţi spun, nu mi-a dat marea veste. Şi nu i-am văzut împreună decât o singură dată, doar preţ de o clipă şi din automobil, n-am stat de vorbă cu ei pentru că nu i-am întâlnit împreună. Încă o văd rezervată, plină de pudoare, de parcă după atâţia ani de căsnicie i-ar fi ruşine să aibă un iubit."

„Cum erau când i-ai văzut?" Chiar dacă era foarte succintă, cum îmi spusese, imaginea aceea era singura pe care aş fi putut s-o am despre ei împreună, în afară de cea prea indirectă şi vagă a cumnatului meu, prin intermediul surorii mele. Şi simţeam nevoia să mi-i închipui. Era ciudat să mi-o imaginez pe Luisa alături de altcineva şi nu de mine. Mai mult decât respingătoare sau jignitoare, ideea mi se părea ireală, ca o interpretare proastă, ca o farsă. De asemenea, era mai mult ireală decât dureroasă. Despărţirile de soiul ăsta n-au sens, oricât de normale au devenit în toată lumea de ceva timp. Ne petrecem ani întregi în preajma unei persoane, bizuindu-ne pe ea în fiecare clipă, văzând-o zilnic ca şi cum ar fi o prelungire firească a noastră, purtând-o incorporată în treburile şi ocupaţiile ei, în vorbele şi chiar în visele ei. Gândindu-ne cum o să-i spunem toate fleacurile pe care le-am văzut sau care ni s-au întâmplat, de pildă o mamă româncă care a cerşit de la mine scutece pentru copii. *Suntem cu persoana aceea*, aşa cum ţiganca unguroaică *era cu ei* sau câinele lui Alan Marriott *era fără labă*. Îi cunoaştem gândurile şi grijile şi activităţile şi suntem mereu la curent cu ce face, în cele mai mici schimbări şi detalii; îi ştim orarele şi obiceiurile, cu cine se vede şi cât de des; şi la lăsarea serii ne întâlnim cu ea, ne

povestim unul altuia ce ni s-a întâmplat şi ce am făcut în timpul zilei, în care nici unul n-a pierdut vreo clipă cu totul conştiinţa celuilalt, şi uneori aceste relatări sunt foarte amănunţite; după aceea ne culcăm cu acea persoană şi e ultimul lucru pe care-l vedem în ziua aceea, şi – cu totul extraordinar – ne sculăm tot cu ea, care continuă să fie cu noi în ceasurile dimineţii înainte să plecăm la serviciu, de parcă ar face parte din noi, din fiecare dintre noi, care nu pleacă şi nu dispare niciodată şi pe care n-o pierdem niciodată din vedere; şi tot aşa zi de zi timp de mulţi ani. Şi dintr-odată – chiar dacă nu e „dintr-odată“, însă aşa pare după ce s-a încheiat procesul şi s-a produs îndepărtarea: de fapt e „începutul cu începutul“ şi de altfel am văzut începutul, fără să vrem să luăm cunoştinţă de el –, începem să nu mai ştim ce gândeşte această persoană, ce simte şi ce face zi de zi, trec zile şi săptămâni întregi fără să avem ştiri despre ea, şi trebuie să recurgem la alţii ca să ne informăm – la cei care ştiau mult mai puţin: în comparaţie cu noi, nimic – ca să aflăm lucrurile fundamentale: ce viaţă duce, cu cine se vede, ce griji are cu copiii, cu cine iese, dacă o doare ceva sau dacă nu cumva e bolnavă, dacă are inima împăcată sau o apasă ceva, dacă-şi îngrijeşte diabetul şi dacă face lungile plimbări pe care i le-a prescris medicul, dacă a avut supărări sau vreun necaz, dacă munca o oboseşte sau o acaparează şi-i aduce satisfacţii, dacă se teme de bătrâneţe, cum vede viitorul şi cum priveşte trecutul, cum mă vede pe mine acum; şi pe cine iubeşte. N-are nici un rost să se treacă de la tot la aproape nimic, când niciodată nu încetăm să ne aducem aminte şi în mod fundamental suntem aceiaşi. Totul e ridicol şi subiectiv până la limita insuportabilului, fiindcă orice lucru închide în sine contrariul său: aceleaşi persoane în acelaşi loc se iubesc şi nu se suportă, ceea ce era obicei consolidat devine treptat sau brusc – e totuna, e mai puţin important – inacceptabil şi nepotrivit, cel care a inaugurat casa găseşte acum uşa închisă, contactul, atingerea cea mai uşoară, încât nici nu mai eram

conştienţi de ea, se transformă în obrăznicie şi jignire şi parcă trebuie să cerem voie să ne atingem chiar pe noi înşine, ceea ce ne plăcea şi ne amuza ajunge să fie respingător şi să ne calce pe nervi, şi ne trezim că blestemăm şi facem implozie, cuvintele pe care ieri abia aşteptam să le auzim ar otrăvi astăzi aerul şi ar provoca greaţă, nu vrem să le mai auzim în ruptul capului, şi cele pe care le-am spus de nenumărate ori vrem acum să nu mai aibă nici o importanţă. Să ştergem, să suprimăm, să ne dezicem, să anulăm, şi să fi tăcut mai demult, asta e aspiraţia noastră şi aşa nimic nu mai este sau nimic nu mai e nimic, aceleaşi lucruri şi aceleaşi fapte şi aceleaşi fiinţe sunt ele şi totodată sunt contrariul lor, astăzi şi ieri, mâine, pe urmă, şi odinioară. Iar la mijloc nu mai e decât timpul care încearcă să ne orbească, e singurul lucru pe care şi-l propune şi îl caută, şi astfel ajungem să nu fim vrednici de crezare cei care îl străbatem, neghiobi şi inconsistenţi şi neisprăviţi cu toţii, fără să ştim de ce vom fi în stare nici ce ne aşteaptă la capătul drumului, şi eu sunt neghiob, şi inconsistent, şi neisprăvit, nici în mine nu trebuie să aibă încredere nimeni…

„Într-o zi am stabilit să luăm împreună masa de prânz “, a continuat Cristina. „Sunt câteva luni de atunci, a fost înainte de ciocnirea de stâlp şi de zgârietura aia urâtă, eu încă nu aveam rezerve şi nu-mi făceam griji, ba mai mult, puţin îmi păsa ce făcea sau cu cine ieşea, mă bucuram s-o văd cum îşi recapătă încrederea în sine, e sora mai mare, nu uita, niciodată n-am simţit nevoia s-o ocrotesc, ea în schimb m-a ocrotit mereu pe mine, e firesc. Luisa urma să se vadă apoi cu el, la el acasă sau la atelier, nu-mi amintesc. Ne-am simţit bine, se făcuse cam târziu şi când s-a uitat la ceas s-a speriat, fiindcă îşi dăduseră întâlnire la intrare, ca să urce împreună sau poate mergeau mai întâi în altă parte, nu ştiu, era îngrozită la gândul că-l lasă s-o aştepte. Aşa că am dus-o cu maşina mea, ea nu ieşise cu maşina; mă gândeam să merg cu metroul, a spus, e mai rapid, dar de la staţia cea mai apropiată avea de mers pe jos o

bucată bună de drum şi ar fi întârziat, aşa că am dus-o până la intrare. În zona aia nu parchează nimeni şi abia am putut să opresc, numai cât a coborât, am lăsat-o aproape la colţ. Aşa încât nu mi l-a prezentat, chiar dacă eu îl cunoşteam din vedere, cum ţi-am spus, îl văzusem în câteva localuri de noapte. I-am zărit împreună doar din maşină, câteva clipe, în timp ce aşteptam la semafor, de pe colţ.“

„În ce zonă? În ce colţ?“

„Când treci de Bailén şi ajungi pe Calle Mayor la capăt, lângă Viaduct. Cam pe unde începe Cuesta de la Vega.“

„Nu-ţi aminteşti numărul?“

„Nu. De ce vrei să-l ştii?“

„Pe ce parte?“

„Pe singura parte cu case. Pe partea cealaltă începe mogâldeaţa, nu-ţi aduci aminte? De ce?“

Mogâldeaţa era La Almudena sau muzeul ororilor ecumenice, înspăimântătoarea catedrală modernă, mai mult sau mai puţin Opus Dei sau aşa pare, cu o statuie a Papei polonez, *totus tuus*, dar cu o frunte bombată, ca de Frankenstein, şi cu braţele deschise şi ridicate de parcă ar vrea să se prindă în horă; dar în ciuda faptului că e oribilă, e poate cea mai puţin urâtă de acolo, unde mai există, printre alte grozăvii, nişte vitralii groaznice ale unui inimaginabil artist numit Kiko (Kiko Nu-ştiu-cum), de la un asemenea nume nu te poţi aştepta la nimic cuviincios. Acum mă dumiream, acum vizualizam porţiunea.

„Ca să mi-i pot închipui, nimic altceva. Şi ce-ai văzut?“

„Ce puteam să văd? Nimic. Ea a trecut pe stop ca să traverseze Calle Mayor, atât era de grăbită, întârziase vreo zece minute. Singurul lucru care mi-a atras atenţia a fost că începuse să plouă, şi el, în loc să se adăpostească sub portic (n-avea decât să facă doi paşi înapoi), o aştepta afară, lăsând să-l ude ploaia. Poate că stătea acolo ca să cuprindă mai mult cu privirea, fiind nerăbdător.“

„Sau poate ca să aibă mai multe motive să-i facă reproşuri pentru întârziere“, am spus eu interpretând

lucrurile în defavoarea lui. „Aşa putea s-o facă să aibă şi mai multe mustrări de conştiinţă, să-i spună că din vina ei era ud până la piele, ba chiar ar fi putut să răcească. Cum a primit-o? S-au îmbrăţişat, a sărutat-o, a cuprins-o pe după mijloc?“

„Cred că nu, că nu s-au atins. Judecând după atitudinea ei şi din câteva gesturi pe care le-a făcut, mi s-a părut că se grăbea să-şi ceară scuze, a arătat spre maşina mea, îi dădea explicaţii. Dar ce importanţă mai are asta?“

„Ai apucat să-i vezi intrând?“

„Da, chiar înainte să se facă verde. Acum, că-mi pui atâtea întrebări, s-ar putea ca el să fi fost cam supărat, fiindcă a intrat înaintea ei fără să-i acorde întâietate, Luisa mergea în urma lui şi i-a pus o mână pe umăr, ca şi cum ar fi vrut să-l liniştească şi să-i treacă supărarea; ca şi cum s-ar fi scuzat în continuare.“

„Da. Un tip coleric, un artistoid, un isteric. Deloc curtenitor, în orice caz.“

„Mă rog, nu neapărat, nu ştiu, a fost doar o clipă. Oricum, curtenitor nu e, de bună seamă. Umblă bine îmbrăcat, poartă mereu cravată, în stil clasic. Dar succesul lui constă, presupun, în faptul că pare mai curând un proxenet, asta le atrage pe multe femei. Pe mine nu, dar eu sunt probabil o excepţie sau gândesc aşa pentru că am cunoscut câţiva din ăştia şi ştiu că nu-i mare scofală de capul lor. Atunci, cu părul dat pe spate, ud până la piele, ce-i drept, ţi se făcea frică să-l vezi. Face impresia unui om încordat, concentrat, un pachet de nervi, vreau să spun că e într-o tensiune permanentă. De cum l-am văzut, mi s-a părut întotdeauna cam sumbru. Cordial şi seducător, dar sumbru.“

„Câţi ani are?“

„Nu ştiu, o fi având vreo cincizeci, îmi închipui. Chiar dacă pare mai tânăr.“

„E cu vreo zece-doisprezece ani mai mare decât Luisa. Asta e rău, îi dă autoritate asupra ei, sau influenţă. Îi cunoşti numele de botez?“

„Esteban, cred. Stai puţin. Da, Esteban. Luisa i-a spus aşa odată, deşi de obicei când vorbeşte despre el foloseşte numele de familie, ca şi cum ar vrea să se distanţeze sau să dea de înţeles că în realitate relaţia lor nu e atât de intimă pe cât pare.“ „Şi eu îi spun domnişoarei Pérez Nuix pe numele de familie“, mi-am spus, „dar nu e deloc acelaşi caz“. „Ţi-am mai spus, uneori parcă i-ar fi ruşine că are un iubit. Cu copii, după căsnicia voastră.“

„Esteban Custardoy. Eşti sigură? Ca pictor nu e cunoscut? Vreau să spun, numele lui nu apare în ziare, nu organizează expoziţii şi lucruri de genul ăsta?“

„Nu, din câte ştiu; dar nu sunt atentă la astfel de lucruri, pictura contemporană mă lasă rece. Cred că e mai mult copist decât pictor. Luisa mi-a spus că uneori primeşte comenzi pentru tablouri de la Prado şi stă acolo ceasuri întregi, studiind şi copiind. Sau de la alte muzee din străinătate, şi atunci călătoreşte cel puţin câteva zile ca să le vadă, în orice loc în Europa. Ranz mi-a spus că a învăţat meseria de la tatăl lui, Custardoy cel Bătrân, cum i se spunea, care făcea cópii pentru tatăl lui, al lui Ranz adică. Lui i se spunea la început Custardoy cel Tânăr. Nu ştiu dacă i se mai spune aşa şi acum.“

Am rămas tăcut câteva clipe. Am aprins o ţigară Karelia, luasem cu mine zece pachete, la Madrid nu le puteam găsi.

„E ceva care nu se potriveşte prea bine, Cristina. Nu pot să cred că Luisa suportă pe un individ care o bate, cu atât mai puţin cu cât l-a cunoscut nu demult, abia de câteva luni. Dacă bănuielile noastre sunt întemeiate, n-a bătut-o o singură dată, ci de două ori. Nu înţeleg cum de poate încă să se vadă şi să se culce cu el de parcă nu s-ar fi întâmplat nimic; cum de n-a terminat cu el de la prima bătaie, ca să nu mai vorbim de a doua. Nu mai departe de ieri a negat că ar fi fost bătută: într-un fel îl ocrotea sau se ocrotea, vreau să spun relaţia cu el, nu îngăduie nimănui să se bage, să se amestece. E de înţeles că eu sunt ultimul cu care ar fi dispusă să vorbească despre un iubit, cu

atât mai mult cu cât e problematic, chiar dacă reprezintă o primejdie. Dar de ce nu vorbeşte cu tine? Cum ţi-ai putea explica faptul că suportă toate astea? Unde mai pui că nu e câtuşi de puţin o femeie supusă?“ Mi-am dat seama că era prima dată când spuneam şi gândeam lucrurile astea sau mi le închipuiam aievea, ca pe ceva real şi normal: „…şi să se culce cu el ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic“, acestea erau cuvintele care-mi ieşiseră din gură. Da, desigur, se culcau împreună, acesta e farmecul unei legături, aşa se petrec lucrurile de obicei. „Dar asta nu înseamnă prea mult, nu neapărat“, m-am grăbit să-mi spun ca să reduc importanţa imaginii fugare şi a cuvintelor; „şi eu m-am culcat cu Pérez Nuix şi cu alte femei şi e ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic. Nu mă gândesc la ele, nu-mi aduc aminte de ele, sau numai rareori şi fără nici o emoţie. Ce-i drept, cu domnişoara Pérez Nuix e altceva, fiindcă o văd zilnic şi de câte ori o văd îmi aduc aminte sau mai curând ştiu, chiar dacă împreunarea noastră a fost cea mai impersonală cu putinţă, cum să spun, aproape oarbă, anonimă, tăcută. M-am culcat şi cu alte femei în mod regulat şi continuu, în trecut, cu Clare Bayes în Anglia, nici mai mult nici mai puţin, sau cu iubita aceea din Toscana căreia îi datorez bruma de italiană pe care o ştiu. Şi ce, sunt numai date dintr-o arhivă, fapte inventariate care de mult nu mă mai condiţionează, nici nu mă mai influenţează. Nu, asta nu înseamnă mare lucru, după ce se încheie. Însă legătura Luisei e în plină desfăşurare şi încă nu s-a încheiat, şi pe deasupra îi face mult rău şi ne ameninţă pe toţi, pe toţi patru“.

Acum Cristina a rămas pe gânduri câteva clipe. Am auzit-o cum respiră la celălalt capăt al firului, poate că se săturase de atâta vorbă sau trebuia să se întoarcă la pregătirile de călătorie.

„Ce ştiu eu, Jaime? Se prea poate să ne înşelăm şi să nu-i fi făcut nimic, s-a ciocnit de stâlp şi de uşa garajului, ceasul rău. Partea proastă e că nici tu, nici eu nu credem asta. Eu cred că are de gând să rămână în continuare cu el, oricât ar face pe proasta sau pe

nepăsătoarea, şi în astfel de cazuri totul e posibil, când cineva vrea să iubească nu-l poate convinge nimeni să n-o facă, nimeni şi nimic circumstanţial sau exterior. Numai iubitul când îi respinge iubirea, şi uneori nici atunci. Lumea e în stare să suporte mai multe decât credem. Când s-au prins în mreajă, oamenii suportă aproape orice, cel puţin o vreme, o ştiu din proprie experienţă. Cred că pot schimba răul, sau că răul e trecător. Iar Luisa e răbdătoare, nu-şi pierde uşor cumpătul, gândeşte-te cât timp i-a luat să pună capăt legăturii voastre. Ne pierdem vremea vorbind de pomană. Deocamdată ea n-o să ne spună nimic, am văzut asta foarte bine. Nici măcar nu putem încerca s-o convingem. Nu avem nici o putere asupra ei. Acum am multă treabă, Jaime, mâine plec şi conversaţia asta nu ne duce nicăieri, nu face decât să ne sporească îngrijorarea.“ Am rămas tăcut, cu gândul la cuvintele ei: „Când s-au prins în mreajă, oamenii suportă aproape orice, cel puţin o vreme“. „Totul e să-l prinzi pe celălalt în mrejele tale, să-i tai craca de sub picioare, să-i ceri să te asculte, să-l iei la întrebări, să-l sileşti. Să-l iei din scurt şi să te bagi în sufletul lui“, am continuat să reflectez şi am rămas tăcut. „Mai eşti pe fir, Jaime?“

„Am putea încerca să-l convingem pe el“, am spus atunci.

„Pe el? Dar nu-l cunoaştem, mai ales tu. Ce-ţi trece prin cap? Nu conta pe mine. Şi pe urmă eu plec mâine. Iar dacă te-ai duce tu să vorbeşti cu el, nu m-aş mira să-ţi râdă în nas sau să-ţi dea un pumn, nu-ţi dai seama? Dacă într-adevăr e un om violent. Sau vrei să-i oferi cumva bani ca să spele putina, ca un tată de modă veche? Las-o baltă, din câte ştiu, nici măcar n-are nevoie de bani, lucrează pentru colecţionari extrem de avuţi. Pe urmă o să-i spună tot Luisei, şi tare-aş vrea să ştiu cum o să-i explici o asemenea imixtiune în viaţa ei, nu uita că sunteţi despărţiţi. N-ar mai vrea să stea de vorbă cu tine, fii sigur de asta. Ai înrăutăţi situaţia.“

Însă poate că nimic din toate astea nu s-ar petrece dacă aş încerca să-l conving. Aşa încât am nesocotit

obiecţiile ei şi m-am mulţumit s-o întreb, ca şi cum n-aş fi auzit ce-mi spusese:

„Pe lângă codiţă, spune-mi, cum e, cum arată?“.

Învăţasem de la Reresby şi Ure şi Dundas şi chiar mă molipsisem puţin de la Tupra, dar încă nu eram ca el, nici nu doream să fiu, cu excepţia unei împrejurări ieşite din comun, iar aceea era o împrejurare ieşită din comun. Probabil că nu putem să-i imităm pe alţii doar aşa, din când în când, sau când ni se năzare, ci pentru a ne purta o dată potrivit cu modelul ales – o singură dată – ar trebui în prealabil să semănăm cu el în orice clipă şi în orice împrejurare, adică şi atunci când suntem singuri şi când nu avem nevoie s-o facem, iar pentru asta ne trebuie motive mai puternice decât cele care ne stau la îndemână, adică acelea care ne vin din afară şi ne năpădesc. Trebuie să avem o nevoie profundă, un imbold intim de schimbare, nu era cazul meu. M-am comportat cum credeam că s-ar fi comportat el, iniţial, dar a sosit o clipă în care n-am fost sigur că izbutesc sau n-am fost în stare să mi-l închipui, sau am preferat să nu fiu sigur sau n-am putut să mă închipui pe mine însumi, şi am început să mă îndoiesc, ceea ce lui nu i se întâmpla probabil niciodată; şi aşa m-am gândit din nou că ar putea să mă ajute, sau cel puţin să-mi dea un sfat şi să mă îmbărbăteze, sau cel puţin să nu mă descurajeze. Nu-l sunasem până atunci, şi trecuseră câteva zile de la sosirea mea la Madrid şi de la prima vizită la copii, de la revederea cu Luisa care-mi lăsase un gust amar, de la întâlnirea cu sora mea şi cu tata, de la conversaţia telefonică cu cumnata mea Cristina Juárez, şi după ce făcusem câţiva paşi prin noianul de gânduri stârnite de tot ce aflasem.

Am consultat mai întâi cartea de telefon şi am început să caut numele acela rar, Custardoy. Am descoperit că greşisem întrucâtva socoteala făcând presupunerea că ar fi fost puţini cu numele ăsta: am constatat că în întreg Madridul era de fapt unul singur; locuia pe strada Embajadores şi din nefericire iniţiala numelui de botez nu era E de la Esteban, ci

un blestemat de R de la Roberto, Ricardo, Raúl, Ramón sau Ramiro, Dumnezeu să-i pieptene. Poate că numărul lui figura pe alt nume, poate pe numele proprietarului dacă stătea cu chirie, deşi mi se părea puţin probabil să nu aibă casa lui sau măcar atelier propriu, dacă era atât de bine plătit de colecţionari, desigur pentru falsuri pe care putea să le schimbe cu icoanele dintr-o biserică prost păzită sau să le vândă drept autentice unor muzee administrate de naivi sau unor muzee din provincie, în mintea mea omul acela nu putea fi decât un şarlatan, un depravat, nu mai era nici o îndoială. S-ar fi putut la fel de bine să figureze cu cel de-al doilea nume de familie, unele persoane recurg la această posibilitate ca să nu fie deranjate, pe el l-ar perturba sunetul telefonului în timpul lucrului, l-ar face să-şi piardă precizia, concentrarea, ar pune tuşele greşit sau ar găuri pânza din cauza nervilor, pictura ar avea de suferit, era un artistic, cum se spune acum, cine ştie care era al doilea nume de familie, nici măcar Luisa, probabil. Am sunat la Informaţii pentru cazul în care ar fi ştiut al doilea nume şi am întrebat de un Custardoy cu domiciliul pe Calle Mayor, nu ştiau nimic despre el, numai despre cel de pe Embajadores, din nou. Atunci m-am deplasat până la porţiunea destul de mică de pe Calle Mayor, porţiunea de dincolo de Bailén şi anterioară locului unde încep Cuesta de la Vega şi parcul din imediata apropiere numit Atena, pe care nu-l cunoşteam decât pentru că-l străbătusem cu maşina cândva demult, şi acolo am avut noroc, fiindcă nu erau decât două porticuri şi unul dădea spre dependinţele Primăriei din apropiere, am dedus că trebuia să fie celălalt, la numărul 81. La interfon nu figurau numele locatarilor, ci numai etajele, patru şi parterul. Era aproape ora prânzului – îmi făcusem prost socotelile – şi enorma uşă de lemn cu ornamente bogate era închisă, prin urmare n-am putut să aflu dacă pe lângă interfon exista şi un portar în carne şi oase pe care să-l întreb la altă oră, mai potrivită. M-am gândit să sun la câteva sonerii şi să întreb de Custardoy, dar dacă din întâmplare

nimeream şi-mi răspundea chiar el în persoană, furios că era întrerupt pe neaşteptate din activitatea lui frauduloasă, ar fi trebuit să improvizez ceva, să spun că aduceam o telegramă şi pe urmă să nu urc dacă mi-ar fi deschis, funcţionarii de la Poştă sunt neserioşi şi de neînţeles, ar aştepta câtva timp, l-ar blestema şi ar uita imediat după aceea, ca să se întoarcă la falsurile lui. Mi-am încercat norocul sunând la întâmplare şi n-a răspuns nimeni. Am încercat iarăşi la alt număr şi după câtva timp am auzit glasul unei femei.

„Cu don Esteban Custardoy, vă rog“, am spus.

„Cu cine?“ Era o femeie în vârstă, fără îndoială.

„Cus-tar-doy“, am pronunţat eu numele rar şi răspicat. „Don Es-te-ban.“

„Nu, aici nu este.“

„Cred că am greşit apartamentul. Fiţi vă rog amabilă să-mi spuneţi apartamentul. Am o telegramă pentru el.“

„Aveţi o telegramă pentru mine? De la cine? Aici nu primim telegrame.“

„Nu e pentru dumneavoastră, doamnă.“ Mi-am dat seama că n-o scoteam la capăt cu ea. „E pentru vecinul dumneavoastră, domnul Custardoy. La ce apartament stă, dacă sunteţi amabilă?“

„Aici? Etajul doi, dreapta“, a răspuns. „Dar nu e nici un Bujaraloz, aţi greşit.“ Întotdeauna se aude prost la interfoanele astea, dar femeia aia, pe deasupra, pesemne că era aragoneză şi surdă, ca Goya, ca să poată pronunţa atât de fluid şi uşor numele acestui sat de lângă Zaragoza nu tocmai faimos, Bujaraloz. Mi-am cerut scuze şi i-am mulţumit, am lăsat-o în plata Domnului. Am îndrăznit să încerc a treia oară şi n-am primit nici un răspuns, mai toată lumea iese să mănânce în oraş la Madrid. Am încercat şi a patra oară, şi imediat am auzit alt glas de femeie, era mai tânără şi dătătoare de speranţă.

„Esteban Buscató?“, mi-a spus. Era numele unui jucător de baschet de pe vremuri, o fi amatoare de sport, mi-am zis. „Nu, nu-l cunosc, nu cred că

locuieşte aici.“ Se auzeau trosnete şi tălăzuirea mării, ca şi cum mi-aş fi lipit de ureche un ghioc în interiorul căruia se petrecea naufragiul unei corăbii.

„Custardoy“, am repetat. „Cus-tar-doy. Un domn care e pictor, aţi putea să-mi spuneţi la ce apartament stă sau unde are atelierul? E pictor, pictorul.“

„Aici n-am chemat nici un pictor.“

„Nu doamnă, eu nu sunt pictor “, am stăruit pierzându-mi din ce în ce mai mult speranţa. „Am o telegramă pentru domnul Custardoy. El e pictor. Nu aveţi idee dacă locuieşte aici un pictor? Un pictor, nu cu bidineaua, ci precum Goya, n-aţi auzit de el?“

„Da, sigur că am auzit de Goya. Cel care a pictat *La maja*.“ Părea puţin ofuscată. „Dar cum puteţi să vă închipuiţi aşa ceva? Nu locuieşte aici. Nu locuieşte nicăieri, nu ştiu dacă aţi aflat, dar a murit demult.“

L-am blestemat în sinea mea pe falsificatorul cu nume ciudat şi am renunţat. Nu puteam să stau atâta timp acolo, sunând la toate numerele, sau aveam s-o fac cu alt prilej (din două în două, nu puteam să abuzez), sau aveam să mă întorc la altă oră, când poate îl găseam pe portarul în carne şi oase, dacă exista. Custardoy o fi stând cu chirie sau o fi cumpărat apartamentul sau atelierul sub un nume fals, cum era de aşteptat din partea unui delincvent, sau cu numele adevărat şi Custardoy era un pseudonim. În nici unul dintre aceste cazuri nimeni din casa aceea n-ar putea să-mi dea lămuriri asupra lui.

Nu mă îndoiam că Tupra, în faţa unui astfel de eşec parţial (eram aproape sigur că acela era edificiul, ceea ce nu era puţin lucru, dar trebuia să mă asigur şi că aflu etajul şi apartamentul), n-ar fi şovăit să se posteze dis-de-dimineaţă în faţa casei mele – la drept vorbind a Luisei –, să aştepte până o vedea ieşind şi s-o urmărească de câte ori era nevoie, cu certitudinea că odată şi odată se va apropia de zona Palatului Regal şi de hardughia aia de catedrală, de Cuesta de la Vega şi Parcul Atena, de Grădinile Sabatini şi Campo del Moro, de Viaduct şi de

Vistillas sau ce rămânea din ele, citisem că între Primărie şi Biserică aveau de gând să ridice, pentru a profita de preţul crescut al terenului, birouri episcopale sau locuinţe semi-clericale sau o parcare sau ceva în genul acesta: spre Madridul casei de Austria, care se amesteca cu Madridul lui Carlos al III-lea, până ajungeam la porticul acela sau la altul asemănător. Eu, în schimb, şovăiam. Nu numai pentru că s-o urmăresc pe ascuns mi se părea un lucru urât, sau josnic, ci mai ales mă temeam să nu fiu descoperit şi atunci toate planurile mele aveau să se năruiască: ea va fi cu ochii în patru, se va supăra cu siguranţă şi-mi va interzice să mă amestec în orice aspect sau ungher al vieţii ei, eu n-aş mai putea să stau de vorbă cu Custardoy, nici să-l influenţez fără ca ea să-mi atribuie rezultatul sau schimbarea, m-ar învinui de ruptura pe care şi-o va dori şarlatanul sau de baterea sa în retragere şi n-ar mai vrea să stea de vorbă cu mine, aşa cum prevestise sora ei, dacă nu pentru totdeauna, oricum multă vreme de aici încolo. Trebuia s-o salvez fără ca ea să bănuiască intervenţia mea, ori cât mai puţin cu putinţă. O suspiciune va pluti mereu în aer, din pricina coincidenţei cu şederea mea în oraş: exact când eu apăream sau puţin după aceea iubitul ei ieşea din scenă, nu putea fi o simplă întâmplare şi ar fi rămas cu convingerea că eu aveam de-a face cu schimbarea asta. Dar dacă o făceam bine şi fără ca ea să mă vadă, ar fi fost o convingere fără dovezi, nici măcar indicii, iar acestea se risipesc repede, ca să fie până la urmă azvârlite în sacul suspiciunilor şi al închipuirilor.

Zilele următoare m-am dus să-i văd pe copii şi i-am scos la plimbare cât am putut de mult, întâlnindu-mă cu Luisa când îi luam sau îi aduceam înapoi, dar de cele mai multe ori neputând să ne vedem, dăţi în care stăteam de vorbă doar cu guvernanta poloneză. M-am ferit să stau prea mult; m-am ferit să-i mai pun întrebări Luisei despre vânătaia ei, cel mult îndrăzneam să fac comentarii indirecte şi neutre: „Văd că merge mai bine, altă dată să ai mai multă grijă“. Şi nici n-am stăruit să ne întâlnim singuri într-

o zi, să ieşim seara la un restaurant şi să stăm de vorbă în linişte, era preferabil să mă văd cu ea cât mai puţin în timpul acelei şederi şi să reuşesc s-o smulg din relaţia sinistră în care se băgase, chiar dacă ea n-o socotea astfel sau, poate mai rău, chiar dacă o atrăgea. Iar în cazul în care ar fi ajuns să se mire din pricina lipsei mele de insistenţă, aş fi putut oricând să-i spun curtenitor: „Tu eşti cea mai ocupată dintre noi. Eu sunt doar în trecere, sunt un fel de turist. Am socotit că cel mai corect e să-ţi las ţie iniţiativa. În afară de asta, merg des să-l văd pe tata, care nu se simte bine. Îţi trimite salutări, întreabă de tine“. Aşa că am încercat să mă depărtez, să nu coincid cu ea decât atunci când cu adevărat coincideam, să nu mă fac văzut prea mult sau să-i stau în cale, cum aş fi fost tentat şi aş fi avut tendinţa să o fac dacă nu m-aş fi văzut silit să-mi asum acea sarcină neprevăzută, concretă, urgentă, vitală, la puţin timp de la sosirea la Madrid. Nu vreau să spun că-mi era uşor să adopt o atitudine atât de discretă, mai ales că trecuse în întregime prima săptămână fără ca Luisa să dea semne că i-ar părea rău că nu profitam de acea şedere, nici – şi asta mă rănea cel mai tare – să fie curioasă de cum o duceam eu la Londra, nici cum mă simţeam acolo, cu cine mă vedeam, nici dacă mă transformasem în altul, chiar dacă era doar ceva superficial, nici care era slujba mea actuală, despre care la telefon îi vorbisem atât de puţin, până într-acolo încât mai curând mă ferisem să răspund la întrebările ei ocazionale, puse probabil doar din obişnuinţă şi politeţe, dar oricum întrebări. Acum nu-mi punea nici o întrebare, de nici un fel, nici nu căuta prilejul să le formuleze: în acea primă săptămână n-a venit de la ea nici o propunere, nici să ne vedem sau să ne întâlnim sau să luăm masa în oraş, nici să mă invite să mai rămân puţin acasă, să cinăm sau să bem un pahar împreună, când eu îi aduceam pe Guillermo şi pe Marina pe înserat, după ce fusesem la cinematograf sau în parcul Retiro sau oriunde altundeva. Era ca şi cum n-ar fi avut măcar acel spaţiu mintal ca să se ocupe de altceva care nu era

relaţia ei cu Custardoy, sau asta presupuneam eu că-i ocupa mintea în întregime, ce altceva putea fi? O vedeam absorbită, cufundată în sine. Dar nu era preocuparea provenită pur şi simplu din amăgirea iubirii, nici din împlinire. Nici din zbucium sau chin sau nelinişte, ci era preocuparea celui care se străduieşte să înţeleagă sau să descâlcească lucrurile.

Şi într-adevăr l-am văzut pe tata, pe fraţii mei şi pe cei câţiva prieteni pe care-i aveam, şi am fost la anticariate şi m-am plimbat. De la un anticariat am cumpărat un cadou pentru Sir Peter, o carte preţioasă cu afişe propagandistice din timpul războiului nostru civil, am văzut că erau reproduse câteva cu acelaşi subiect care în ţara lui s-au numit *careless talk* sau „conversaţie imprudentă“, cu avertismente foarte asemănătoare, mie mi se părea că văzusem câteva afişe spaniole mai vechi, dar el nu le văzuse, i-ar plăcea să cunoască precedentul şi la fel doamnei Berry. Trebuia să mă duc să-l văd neapărat, de cum mă întorceam. Şi m-am întors în zona aceea, unde locuia Custardoy, şi m-am uitat la intrarea casei lui sau a atelierului din Calle Mayor oprindu-mă pe trotuarul de peste drum într-o dimineaţă. Uşa de la intrare era şi acum închisă, prin urmare se putea să nu existe nici un portar sau să aibă un program redus ori să întârzie sau să nu vină regulat. Până la urmă am hotărât să nu-i pun întrebări în nici un caz, dacă se întâmpla să ne întâlnim: era mai bine să nu mă vadă nimeni, nici să mă identifice, cu atât mai puţin împreună cu Custardoy. Dacă mă interesam făţiş de acel copist şi falsificator, puteam să rămân de izbelişte dinainte să aibă loc înfruntarea dintre noi, niciodată nu se ştie, când doi bărbaţi dau piept unul cu altul şi pe deasupra se ceartă, când unul dintre ei încearcă să scoată ceva de la celălalt, sau să-i ceară ceva sau să-l silească sau să-l convingă sau să-l descurajeze sau să-l pună pe fugă. Dintr-o latură a îngrozitoarei catedrale m-am uitat în sus, spre balcoane, cu gândul năstruşnic că aş putea avea marele noroc ca, în timp ce eu eram acolo, Custardoy să apară în balconul lui, l-aş recunoaşte după codiţă

şi după dezaprobatoarea descriere a Cristinei şi aş afla atunci, fără altă străduanie sau cercetare, la ce etaj lucra sau locuia. Erau balcoane la primele trei etaje, iar la al patrulea numai ferestre, părea un bloc nemansardat. Balcoanele de la etajul de deasupra porticului uriaş erau de piatră, cu mici coloane, celelalte două de fier forjat cu filigrane, toate obloanele de scânduri erau deschise arătând că toate apartamentele erau locuite şi nici un locatar nu era absent sau în vilegiatură, Custardoy era în oraş. Am privit cu luare aminte fiecare balcon şi fiecare fereastră, încercând să suport – mai mult decât să-mi imaginez, asta mi se părea un exerciţiu dezagreabil şi de prisos – faptul că după una dintre ferestrele acelea cu oblon Luisa şi Custardoy se întâlneau, râdeau şi stăteau de vorbă, îşi povesteau întâmplările de peste zi, poate se certau şi el o izbea în obraz cu palma deschisă sau îi dădea un pumn în ochi. Trebuia să fi fost irascibil individul acela, sau poate că nu, poate că era rece şi se purta aşa din calcul, pentru a o face să înţeleagă de la început, şi pentru a-i aminti, de ce şi de câte era în stare. Şi se prea poate ca într-o noapte soţia mea să fi ieşit pe uşa aceea sculptată de la intrare pe care o aveam în faţă acum, tremurând de frică şi de surescitare, înspăimântată şi totodată captivă. Hotărât lucru, nu-mi plăcea deloc tipul acela, şi tot ce ştiam despre el şi tot ce-mi închipuiam.

Mi-a trecut prin gând, de asemenea, să intru într-o dimineaţă în Muzeul Prado, la prima oră, îndată după micul dejun, şi nu aveam decât să trec strada de la hotelul unde stăteam. Nu numai ca să mă delectez cu comorile lui, lucru pe care mi-l doream cu atât mai mult cu cât nu-i mai trecusem pragul de o bună bucată de vreme. Îmi rămăseseră în minte cuvintele cumnatei mele Cristina cu privire la Custardoy: „uneori primeşte comenzi de tablouri de la Prado şi stă acolo ceasuri întregi studiind şi copiind. Aşa că primul lucru pe care l-am făcut în prima zi când am intrat în muzeu şi înainte de a-mi opri privirea la vreun tablou a fost să-l străbat de la un capăt la altul şi să pătrund în toate ungherele fixându-mi privirea

la toţi copiştii care lucrau în sălile lui, căutând un bărbat de vreo cincizeci de ani, cu codiţă de toreador şi părul dat pe spate, gata să petreacă ceasuri întregi în faţa unui tablou ales nu de el, mă rog, un tablou oarecare sau chiar prost. Nu-i nevoie să spun că n-am văzut nici unul cu aceste caracteristici, ba pe deasupra cei mai mulţi erau femei destul de tinere, chiar dacă nu toate atât de tinere încât să fie studente la Institutul de arte frumoase. Poate că e una dintre meseriile pe care populaţia feminină şi le-a apropriat şi bine face, meseria de copist şi restaurator. Nici a doua zi n-am văzut pe nimeni cu caracteristicile pomenite. Am dat aceeaşi raită în prealabil, chiar dacă mai puţin stăpânit de speranţă sau superstiţie: munca asta e atât de lentă, încât cel mai probabil era ca acolo să continue să lucreze cei din ziua anterioară, aşa mi s-a părut; ar fi fost o întâmplare neobişnuită să înceapă Custardoy una dintre aceste cópii sau falsificări tocmai atunci, chiar la data la care eu mă aflam acolo, cu ochii în patru. Totuşi asta nu m-a împiedicat să-mi păstrez obiceiul în vizitele mele ulterioare, şi înainte de orice altceva străbăteam întotdeauna rapid toate sălile, privind cu luare aminte persoanele – nu multe – care, aşezate în faţa şevaletelor şi câteva în picioare, se străduiau să reproducă ceea ce aveau în faţa ochilor, ceea ce exista dinainte, şi în general mai bine pictat cu câteva veacuri în urmă.

În a cincea zi m-am sculat târziu, după un mic chiolhan cu câţiva prieteni vechi, şi prin urmare m-am dus la Prado abia pe la ora unu, la amiază, cu vreo două ore mai târziu decât de obicei. Voiam să văd câteva săli de pictură italiană pe care nu le mai văzusem de câţiva ani, şi cum administratorii acestui muzeu au ridicola manie de a schimba locul exponatelor foarte des – ca şi cum ar conduce un supermarket – şi prevedeam că îmi va lua ceva timp să găsesc locul unde erau expuse acele tablouri, am renunţat la plimbarea mea preliminară sau la inspecţia copiştilor. Ei bine, acolo şi atunci, într-una din sălile mari şi prelungi de la parter, am văzut în

trecere un tip cu o codiţă scurtă de pirat sau de toreador care nu copia nimic, dar care lua note sau făcea schiţe cu creionul în faţa unei pânze, într-un caiet de dimensiuni apreciabile, chiar dacă nu atât de mari încât să nu-l poată ţine în mâna cealaltă. Bărbatul stătea în picioare, destul de aproape de pictura în ulei şi prin urmare cu spatele la mine şi la oricine altcineva care s-ar fi apropiat de tablou la aceeaşi distanţă sau ar fi trecut prin faţa lui, silindu-l să-şi întrerupă lucrul. Eu aveam practic dreptul să fac la fel, nu de puţine ori vezi azi turişti necioplţi – e aproape o tautologie – sau necioplţi compatrioţi din orice oraş care se bagă în faţă nerăbdători şi lipsiţi de politeţe elementară, oprindu-se între tablou şi cel care-l priveşte, ba chiar îi dau ghionturi abia disimulate ca să se dea la o parte şi îi ocupă locul mai spre centru, stilul lumii despre care vorbea Tupra s-a făcut mai grosolan, şi în Spania mai mult ca în alte părţi, chiar dacă de fapt e vorba despre un fenomen aproape universal. Eu am rămas la o oarecare distanţă, şi nu numai ca să nu fac la fel. În principiu l-am observat din spate, dar la dreapta lui nu era spaţiu liber, ci un cordon şi peretele lateral, la stânga tabloului era o uşă înaltă şi în stânga uşii alt tablou (erau singurele atârnate pe peretele din fund), aşa încât m-am deplasat prevăzător în partea cealaltă, ca să obţin cea mai bună perspectivă cu putinţă pentru a-l vedea din profil, încercând să nu intru, bineînţeles, sau să intru cât mai puţin în câmpul lui vizual. Am înţeles îndată că nu era nevoie să-mi iau atâtea măsuri de precauţie, el era foarte concentrat asupra tabloului şi a caietului de desen, îşi plimba ochii de la unul la altul cu mare iuţeală, fără să bage de seamă nimic altceva, nici măcar nu-l deranja perindarea necontenită a turiştilor, îndeosebi italieni în sala aceea (veniseră să admire operele conaţionalilor lor din alte vremuri) care, în mod ciudat, nu se îmbulzeau unde era el ca să privească ce privea el deranjându-l, ci văzându-l atât de absorbit şi concentrat asupra desenului, treceau mai departe fără să se oprească în faţa acelei pânze, ca şi

cum s-ar fi simţit intimidaţi de figura lui nemişcată şi încordată şi ar fi fost dispuşi să i-o cedeze pentru exclusivul şi momentanul său uzufruct. Am văzut că purta mustaţă şi favoriţi nu prea lungi, dar puţin mai lungi decât e normal astăzi, sau poate că atrăgeau atenţia fiindcă, dacă părul lui era lins şi roşcat în ansamblu şi fără fire albe vizibile, favoriţii erau buclaţi şi mult mai închişi la culoare, aproape negri dar şi cu mai multe fire albe şi cenuşii, ca şi cum bătrâneţea ar fi hotărât să-şi înceapă lucrarea atacând flancurile şi lăsând creştetul capului pentru mai târziu. Era destul de înalt şi de slab, poate cu ceva prea multă bere depozitată pe mijloc, însă impresia generală era a unui tip uscăţiv şi ciolănos, şi ceea ce izbuteam să ghicesc, judecând după pomeţi şi fruntea înaltă, accentua această impresie, la fel mâna lui dreaptă, atât de harnică şi rapidă, cu degete lungi şi puternice ca ale unui pianist profesionist; în realitate, degete ca nişte clape care te înspăimântă.

Neputând să-l privesc din faţă şi prin urmare să-i văd ochii, nici buzele, nici dantura, nici expresia (îi vedeam în schimb nasul, din profil), îmi era imposibil să-l interpretez, vreau să spun în felul în care o făceam în edificiul fără nume cu atâtea feţe faimoase sau necunoscute, pe care totuşi mai întotdeauna îi auzeam vorbind, atât pe viu, cât şi pe înregistrări. După câte reuşeam să disting (mi se oferea numai latura stângă, când mă prefăceam că privesc cu luare aminte celălalt tablou, separat de al său de uşa înaltă şi îndrăzneam să mă aşez pe aceeaşi linie cu el, protejat de distanţa care ne despărţea), totul putea să coincidă, sau nimic nu intra în contradicţie cu încâlcita dar până la urmă precisa descriere pe care mi-o făcuse Cristina despre Custardoy. O întrebasem cum arată abia la sfârşit, când ea se simţea obosită şi grăbită să pună capăt conversaţiei. „Nu ştiu“, răspunsese, un tip ciolănos şi plin de nerv, cu un nas mare ca de cântăreţ ţigan, gen Ketama“ (părea să se refere la un grup muzical în stil flamenco), „şi nişte ochi ciudaţi negri, n-aş putea să spun prin ce anume, dar au ceva ciudat, deosebit, nu

tocmai plăcut pentru mine. Uneori poartă mustaţă, alteori nu, de parcă şi-ar rade-o şi ar lăsa-o iar să crească, l-am văzut şi cu mustaţă şi fără mustaţă“.

„Şi mai ce? Mai spune-mi ceva“, stăruisem eu, aşa cum mă îndemnau să mai spun ceva Tupra sau Mulryan sau Rendel sau Pérez Nuix la sesiunile noastre de interpretare, când unul, când altul dintre ei. „Nimic mai mult. Nu ştiu. Ţine seama de faptul că îl cunosc doar din vedere. L-am întâlnit ici şi colo într-un interval de câţiva ani, ştiu cine e şi am auzit vorbindu-se despre el ca despre atâţia alţii.“ (Mă rog, până să înceapă legătura cu Luisa, acum ştiu mai multe). „Dar niciodată n-am fost prezentaţi, dacă-mi amintesc bine, niciodată nu m-am aflat în apropierea lui, nici n-am schimbat vreun cuvânt cu el.“ „Trebuie să mai fi observat ceva“, stăruisem eu, ştiind că dacă strângi cu uşa pe cineva până la urmă mai scoţi întotdeauna ceva, încă ceva. „Mă rog, ţi-am spus că poartă întotdeauna cravată, ca şi cum ar vrea să compenseze înfăţişarea uşor boemă pe care i-o dau cosiţa şi mustaţa aia abia crescută cu care l-am văzut uneori: un contrast, o notă de originalitate. Se îmbracă foarte corect, în stil clasic, încearcă să fie elegant, presupun, dar nu prea reuşeşte. Poate că eleganţa e incompatibilă cu faţa lui atât de senzuală, nu ştiu cum să-ţi explic, o faţă care respiră desfrânare, un depravat, poate că din pricina asta are atâta succes, cel puţin în parte, asta se adulmecă. De cum îl vezi, simţi de la o poştă ce-i poate pielea. Mai ales femeile văd asta. Te priveşte cu neruşinare, te măsoară. Te dezbracă până la piele cât ai clipi din ochi, oprindu-se făţiş asupra sânilor şi a fundului, iar dacă eşti aşezată, asupra picioarelor. Mulţi l-au văzut examinând astfel femeile la Chicote sau la Cock, cu ani în urmă, de cum intrau; şi de câteva ori, de la distanţă, m-a examinat şi pe mine aşa, nu ţine seama dacă eşti singură sau însoţită. Pesemne că nu l-am atras prea mult sau a văzut că mie nu-mi plăcea stilul lui, niciodată nu a încercat să mă agaţe în vreun local. Potrivit lui Ranz, îşi dă seama imediat unde e rost de ceva şi unde nu, şi încă mai repede simte dacă

îl interesează să-şi înfigă colţii sau dacă nu ţine prea mult să-i facă felul.“ Mă deranjase gândul că pe Luisa o văzuse ca pe o pradă uşoară şi că s-a aruncat imediat asupra ei, de cum a zărit-o, văzând situaţia ei actuală. Şi pe urmă nu m-am putut stăpâni să mă întreb: nu cumva s-ar fi petrecut acelaşi lucru dacă întâlnirea lor ar fi avut loc când ea şi cu mine eram împreună?Atunci m-a încolţit un gând şi mai chinuitor: nu era imposibil să se fi cunoscut înainte de plecarea mea de acasă şi de plecarea mea la Londra, înainte de despărţirea noastră. N-am mai putut suporta să mă gândesc la asta, m-am oprit aici.

La individul de la Prado nu puteam să bag de seamă nimic din toate astea, vreau să spun voracitatea lui sexuală, chiar dacă privirea îi era aţintită asupra unui tablou care înfăţişa o femeie, o mamă. Poate că o dezbrăcase şi pe ea fizic, înainte de orice consideraţie artistică sau picturală sau chiar tehnică. Poate că încercase o senzaţie de repulsie din pricină că femeia era înfăţişată în tablou cu cei trei copii mici ai ei; nu putea fi aşa, totuşi, dacă el era Custardoy, de vreme ce pe Luisa o plăcea fără îndoială, iar ea era mamă şi avea doi copii. (Sigur că femeia din tablou era o matroană nu prea atrăgătoare, pe când Luisa rămăsese zveltă, iar în ochii mei frumoasă şi tânără, în ochii altora, nu ştiu.) În schimb, băgasem de seamă din prima clipă că purta haină şi cravată şi că avea pantofi negri cu şireturi. N-or fi fost de la Grenson, nici de la Edward Green, însă erau sobri şi de bun gust, fără pingele groase sau de cauciuc, nu era nimic de reproşat în îmbrăcămintea lui, în afară poate de faptul că era prea convenţională. Însă cosiţa nu era, ce-i drept, convenţională, chiar dacă de câţiva ani nu era ceva neobişnuit, sau nu întru totul, să vezi bărbaţi de orice vârstă purtând-o ca pe o notă de distincţie (vârsta nu constituie nicidecum o frână, a pierdut toate bătăliile împotriva modei şi a capacităţii de a face prezumţii). Îi dădea un aer de proxenet, era un adjectiv pe care îl folosise pe bună dreptate Cristina, dacă el era el.

Într-una din deplasările mele prin zona aceea, având grijă să rămân la distanţa cuvenită pentru a nu fi luat la ochi, am izbutit să-mi dau seama că nu mă înşelasem la început: făcea schiţe după cele patru capete din tablou şi de asemenea făcea însemnări, săvârşind ambele operaţiuni la mare iuţeală. Dacă era Custardoy, se poate să fi primit comanda de a executa o copie şi acum făcea un studiu preliminar. Sau, dacă era atât de bun cum se spunea, poate că nu avea nevoie să stea în faţa picturii cu un şevalet şi pensule ore întregi şi zile de-a rândul, ci îi era de ajuns să o surprindă şi s-o memoreze (memorie fotografică, probabil) şi să o reproducă întocmai în atelierul lui, adevărul e că nu ştiu mai nimic despre tehnicile de copiere, ca să nu mai vorbesc de cele de falsificare (o falsificare nu putea fi avută în vedere de data asta, nimeni n-ar fi crezut că opera de la Prado nu era autentică şi originală).

Nu voiam să mă eternizez, cu toate astea, în preajma lui: cu cât rămâneam mai mult ca o umbră a lui, cu atât riscam ca el să se întoarcă sau să întoarcă doar capul la stânga şi să mă descopere, deşi era foarte puţin probabil să mă cunoască sau să mă recunoască din fotografiile pe care ar fi putut să i le arate Luisa, sau poate că nu văzuse nici o poză de-a mea, iar pe mine nu mă întâlnise niciodată în carne şi oase. Aşa că mă îndepărtam puţin şi priveam o vreme alt tablou, *Micer Marsilio Cassoti şi soţia lui*, de Lorenzo Lotto, şi apoi mă apropiam din nou, nu voiam să plece dintr-odată şi să-i pierd urma, mă îndepărtam

puţin mai mult şi aruncam o privire asupra tabloului *Portret de bărbat* de Volterra, dar ochii îmi fugeau îndată spre bărbatul cu codiţă, nu îndrăzneam să-l pierd din nou şi o priveam pe *Sfânta Ecaterina* de Yáñez de la Almedina, cu roşurile şi albastrurile şi lunga spadă pe roata martiriului ei, şi scena asta mă tulbura atât de mult, încât după jumătate de minut de contemplare tresăream înspăimântat şi mă întorceam iarăşi la tabloul cu mama şi copiii. Între timp, cu

acest du-te-vino repetat şi clipele de aşteptare, am avut prilejul să-mi dau bine seama cum era: de dimensiuni potrivite, un metru şi ceva pe un metru, cam pe-acolo, am socotit; un portret de grup, de familie, potrivit explicaţiei *Camilla Gonzaga, Contesă de San Segundo, şi copiii ei*, de Parmigianino, al cărui nume adevărat era Mazzola, am citit, ca al unui fotbalist faimos din copilăria mea care se înfrunta cu Real Madridul lui Di Stéfano şi Gento, mi se pare, dacă-mi aduc bine aminte, că juca pe post de înaintaş central la Internazionale Milano. Pe un fundal foarte întunecos, aproape negru, se profila trupeşa Contesă, frumos îmbrăcată, împodobită cu giuvaieruri, însă fără exagerare, ţinând în mâna dreaptă o cupă aurită cu incrustaţii oarecum nelalocul lor, cu o droaie de copii în jurul ei; ori poate că nu cupa surprindea, ci canafurile groase ale cingătorii. Aproape obeză, sau mai curând o femeie împlinită în orice caz, avea o expresie cu totul absentă sau deloc însufleţită, chiar dacă în privirea ei exista o urmă de calmă, aproape indiferentă hotărâre. Ochii puţin bovini şi uşor bulbucaţi, sprâncenele prea subţiri şi parcă desenate, nu din păr adevărat, buzele mai curând fine şi deloc ispititoare, poate cea mai preţioasă calitate pe care o avea era pielea foarte netedă şi trandafirie, fără nici o cută, obrajii parcă erau gata să-i plesnească. Cel mai mult te surprindea faptul că nu-i păsa câtuşi de puţin de copii, Troilo, Hipólito şi Frederico, după explicaţiile ce însoţeau tabloul; nu părea să-şi facă nicidecum griji în privinţa lor, nu-i învrednicea cu nici o privire, nici nu-i mângâia, nici măcar nu-l lua de mână pe cel din dreapta, deşi era atât de aproape de mâna ei stângă, nemişcată. Contesa era ca o statuie uimită, înconjurată de alte statui absente de dimensiuni mai mici, fiindcă la fel de

curios era faptul că nici copiii nu-i acordau cea mai mică atenţie, deşi doi dintre ei se agăţau într-o doară de canafurile de la cingătoarea ei. Fiecare figură privea în altă parte şi undeva spre exterior, de parcă toate şi fiecare dintre ele ar fi fost mai interesate de persoane sau de lucruri care se aflau în afara tabloului, decât de mama şi fraţii lor sau, în cazul figurii centrale, de copiii ei. Băiatul cel mai mare din stânga era cel mai puţin graţios şi semăna cu un copil de la azil, un orfan, în parte din pricina

tunsorii urâte şi scurte, în parte din pricina expresiei plouate; cel mai mic nu părea nici el foarte fericit sau afectuos, ci doar lipsit de ocrotire, şi dădea impresia că se ţine de canaful de la cingătoarea mamei sale doar lăsându-se în voia unui reflex sau din obişnuinţă; cel din dreapta, cel mai drăguţ sau cu ochii cei mai vioi, s-ar fi zis că e complet străin de grup, de parcă ar fi vrut să iasă cât mai repede din mijlocul lui, şi de asemenea din frageda şi răbdătoarea lui vârstă.

Singura privire care putea fi urmărită sau imaginată era cea a contesei, având în vedere că în stânga, dincolo de uşa înaltă care-i depărta şi mai mult unul de altul (simplu hazard al aşezării tablourilor din luna aceea), era atârnat portretul soţului ei, spre care se îndreptau poate acei ochi lipsiţi de căldură şi cine ştie dacă nu cumva decepţionaţi, sau chiar îndureraţi. „Şi-au comandat portretele separat“, mi-am spus, „soţul şi tatăl singur, de o parte, soţia şi mama cu copiii, de altă parte, două pânze deosebite, două spaţii închise sau izolate în locul unui singur spaţiu familial şi comun pentru toţi: mai mult sau mai puţin la fel cum sunt eu, singur la Londra, departe, în vreme ce Luisa rămâne lângă Guillermo şi Marina aici la Madrid, numai că ea, în schimb, e foarte apropiată de copiii noştri şi ei sunt foarte legaţi de ea, sau aşa a fost mereu până acum, ar fi o nenorocire ca acest Custardoy să-i îndepărteze, femeilor li se întâmplă uneori să nu mai aibă dintr-odată ochi decât pentru bărbatul cel nou şi să nu le mai stea mintea decât la el, la omul pe care vor să-l cucerească, sau pentru cel vechi şi drag pe care sunt gata să-l piardă, şi acesta e singurul lucru pe care l-ar putea pune din când în când mai presus de copiii lor şi pentru care ar putea să-i lase pe planul doi o vreme, precum această contesă, probabil, care-şi aţinteşte privirea la militarul de departe, aflat în afara tabloului şi poate în afara timpului, neglijându-i din această pricină pe Troilo, Hipólito şi Frederico, care treptat s-au obişnuit ca mama lor să nu le acorde prea multă atenţie şi să trăiască tot timpul cu gândul

la soţul absent, şi poate să-i vadă pe ei ca pe un lanţ şi un impediment şi un obstacol, nu cred că ăsta ar putea fi vreodată cazul Luisei, chiar dacă eu am coincis de mai multe ori cu guvernanta poloneză în zilele din urmă, poate nu întâmplător, dar poate că da. Şi desigur că ea nu trăieşte cu gândul numai la mine, oricât de departe aş fi eu. Probabil că eu i-am dat un motiv, însă hotărârea de a mă alunga din timpul ei, precum şi din timpul copiilor, a luat-o ea“.

„*Pedro Maria Rossi, Conte de San Segundo.* Aproximativ 1533-35“, suna textul explicativ, şi în continuare se ofereau câteva informaţii despre personaj: „Pedro Maria Rossi (1504-1547) a fost un strălucit militar care i-a slujit pe Francisc I al Franţei, Cosme I de Medici şi Carol al V-lea“. („Un mercenar sau cam aşa ceva“, mi-am spus; „în felul meu şi eu sunt acum un mercenar.“) „Portretul a fost pictat pe când lupta de partea împăratului, ceea ce explică includerea cuvântului «IMPERIU» şi mulţimea citatelor clasice.“ Privirea de un albastru cenuşiu a contelui era şi mai rece decât a soţiei lui, aproape dispreţuitoare, aproape tăioasă şi aproape crudă, chiar dacă era mai greu să-ţi închipui că se îndreaptă spre ea decât să-ţi închipui că privirea ei era îndreptată spre el. („El ar putea să fie *Sir Cruelty*“, mi-am spus). Barba şi mustăţile lungi îl făceau să pară mai vârstnic (să fi fost un bărbat de vreo treizeci de ani când a fost pictat) şi te împiedicau să-ţi dai seama din prima clipă dacă era chipeş sau numai falnic şi sever, abia după aceea îţi dădeai seama că era cu siguranţă (vreau să spun toate cele trei lucruri). Nasul, cu o linie nobilă, era destul de mare, mai mare decât al meu, dar nu la fel de mare ca al lui Custardoy, care pe deasupra era şi uşor acvilin. La fel ca Sfânta Ecaterina şi ca Reresby, purta spadă, în partea stângă (prin urmare era dreptaci), dar a lui era băgată în teacă şi nu se vedea decât mânerul, nu şi tăişul. Era îmbrăcat cu haine elegante de piele, iar în partea dreaptă se vedea statuia unui tânăr cu coif şi de asemenea cu spadă, probabil zeul Marte. Mâinile erau distinse, poate cu degetele prea fine pentru un

oştean. Dar atenţia îţi era atrasă mai ales de agresiva cochilie cusută sau tighelită sau cum naiba se cheamă (era din piele groasă, nu de papură sau răchită cum par să fie cele mai multe în tablouri), la vedere şi îndreptată obscen în sus, înălţată – un simbol vădit al erecţiei –, mult mai puţin discretă şi modestă, de pildă, decât cele care se pot vedea la împăratul Carol al V-lea şi la Filip al II-lea în portretele pictate de Tiţian, aflate tot la Muzeul Prado“. „Poate că acest Conte, acest oştean, acest soţ, nu seamănă cu mine“, mi-am spus, „cu acela care pleacă sau a şi plecat; ci seamănă cu acela care soseşte şi chiar a sosit şi e un bărbat violent care poartă spadă, cu pezevenghiul de Custardoy. Sper ca privirea femeii să fie atunci una de supunere şi teamă, şi de aceea să pară că e paralizată şi fără voinţă, sunt două sentimente atât de înrobitoare şi de puternice, luate împreună sau separat, totuna e, care pot să anuleze pe moment oricare altul, pe toate celelalte, chiar şi pe acela de iubire pentru copii. Să dea Domnul ca Luisa să nu-l privească aşa, să nu-i fie frică de el şi să nu-i arate atâta devotament. Dar asta, cum îl priveşte ea pe el, eu n-o să aflu niciodată“.

Mi-am luat încă o dată privirea de la tablou şi m-am uitat în direcţia lui Custardoy sau a celui care ar fi putut să fie Custardoy şi am văzut că şi el îşi întorsese capul şi privea spre locul unde eram eu; timp de câteva clipe am avut convingerea că ni s-au întâlnit privirile, dar întâlnirea a fost atât de fugară, încât exista posibilitatea ca amândoi deodată să fi aruncat o privire spre pictura care mai mult sau mai puţin era perechea celei pe care fiecare dintre noi o avea în faţă, eu spre portretul lui Pedro Maria Rossi, iar el spre cel al Camillei Gonzaga cu Troilo, Hipólito şi Frederico, copiii lor, Custardoy stătea acolo de nu mai puţin de şapte minute, mâzgălind cuvinte şi linii, şi asta doar de când îi băgasem eu de seamă prezenţa, iar el cu siguranţă se afla acolo de mai înainte, era mult chiar şi pentru a privi cu luare aminte un singur tablou. În aceste clipe fugare am putut să-i văd faţa de aproape pentru prima oară, şi imediat mi-a făcut impresia unui chip scârbos şi grosolan şi rece, cu fruntea înaltă şi cu încreţituri, mustaţa nu prea stufoasă (dar neagră, la fel ca favoriţii) şi nasul nu atât de acvilin ca din profil, fireşte (dintr-odată mi-a apărut înaintea ochilor un cântăreţ pe care-l văzusem la televizor, cu părul lung, o fi fost cel din grupul Ketama), şi cu nişte ochi foarte negri şi bulbucaţi, puţin depărtaţi şi aproape fără gene, iar lipsa asta şi distanţa dintre ochi trebuie să fi făcut insuportabilă şi poate irezistibilă privirea lui neruşinată asupra femeilor pe care le cucerea şi poate de asemenea asupra bărbaţilor rivali. Erau nişte ochi care te legau, ca nişte mâini, şi într-o noapte sau într-o zi se opriseră asupra feţei şi a trupului Luisei şi o transformaseră în prada lui. („Şi nişte ochi negri ciudaţi, nu ştiu să-ţi spun de ce, dar au ceva ciudat, deosebit, pentru mine deloc plăcut“, mi-i descrisese Cristina cum putuse şi ea.) De aceea, ca să nu le dau timp să se aţintească asupra mea sau să mă lege, m-am îndepărtat de portretul contelui la care mă

uitasem până atunci, m-am dat înapoi cu câţiva paşi şi am intrat într-o sală alăturată, la stânga şi la un nivel puţin mai înalt (nu trebuia să urci decât trei sau patru trepte). De acolo puteam să arunc o privire cam la fiecare jumătate de minut, pentru ca nu cumva Custardoy să scape fără să-mi dau seama, şi totodată riscam mult mai puţin să intru din nou în câmpul lui vizual. În acea primă apariţie fulgerătoare, chipul lui văzut din faţă mi-a amintit de cineva care nu era cântăreţul, ci era de un om pe care eu îl cunoşteam personal, însă senzaţia a fost prea fugară ca să-mi dau seama cine e, sau dacă nu cumva amintirea îmi juca feste.

Sala alăturată era mai mult sau mai puţin dominată de artişti germani. Erau expuse acolo faimosul *Autoportret* al lui Dürer, precum şi cele două tablouri *Adam* şi *Eva*. Dar privirea mi-a fugit îndată spre un tablou alungit şi strâmt pe care-l privesc întotdeauna cu interes încă din copilărie, atunci era normal să mă impresioneze şi să trezească în sufletul meu o anumită teamă însoţită de curiozitate, *Vârstele şi Moartea*, de Hans Baldung Grien, care face pereche cu altul de acelaşi format şi aceleaşi dimensiuni aşezat alături, *Armonia* sau *Cele trei graţii*. În el Moartea, în dreapta, o ţine de braţ pe o bătrână, sau mai curând o înlănţuie, trăgând-o fără violenţă şi fără grabă, iar bătrâna îşi petrece celălalt braţ pe după umărul unei tinere, trăgând cu mâna stângă de un veşmânt sumar, de parcă ar vrea s-o târască la rândul ei cu blândeţe. Moartea ţine o clepsidră în mâna dreaptă („O siluetă de clepsidră“, mi-am amintit), şi în stânga, cu palma desfăcută şi lipsită de vlagă, ţine o lance ruptă în două locuri (pare un trăsnet fără tunet), iar pe vârful ei cade sau se sprijină mâna unui copil adormit care zace la picioarele grupului, probabil că mai are mult până să i se alăture, rămâne străin de tranzacţiile lor. La stânga lui, o cucuvea; în fund, un peisaj solar pe care mai curând l-am putea socoti lunar, sumbru, mohorât şi cu un turn arzând în ruină; o nelipsită cruce atârnă de cer. Întotdeauna m-am întrebat, de mic copil, dacă tânăra şi bătrâna erau

aceeaşi persoană la vârste foarte diferite sau dacă erau două persoane distincte, altfel spus, dacă bătrâna trage de ea însăşi din tinereţe până la bătrâneţe, pentru a se lăsa până la urmă luată cu forţa de Moarte, sau poate că nu, şi atunci treaba ar fi mai neplăcută şi mai serioasă. Oricum, vedeam prea multe asemănări: ochii albaştri, nasul, buzele deloc cărnoase, bărbia uşor ascuţită, părul lung şi buclat, statura, sânii nu tocmai plini şi puţintel centrifugali, picioarele, înfăţişarea întreagă, până şi expresia, toate prezentau asemănări, sau în orice caz nu erau opuse în nici un fel. Tânăra se încruntă cu îngrijorare sau supărare, dar nu cu nelinişte, nici cu spaimă, cum probabil s-ar fi întâmplat dacă cea care o lua cu forţa ar fi fost o necunoscută, sau numai o altă persoană, chiar dacă ar fi fost mama ei. Nu luptă şi nu se zbate, nici nu încearcă să se descotorosească de mâna pusă pe umărul ei, cel mult încearcă să nu-i fie smuls cu totul veşmântul subţire. Bătrâna îşi concentrează toată atenţia asupra ei, şi nu asupra Morţii, iar în privire i se citeşte un amestec de gravitate, înţelegere, hotărâre şi milă, niciodată aversiune, de parcă i-ar spune tinerei (sau sieşi când era tânără): „Îmi pare rău, dar n-ai încotro“ (sau „Haide, trebuie să mergi mai departe; ţi-o spun eu, care am ajuns“). Morţii care o ia de braţ nu-i dă nici o atenţie, însă nu-i opune rezistenţă şi nu i se împotriveşte, priveşte mai mult spre trecutul decât spre viitorul ei, poate fiindcă – în pofida făgăduielilor crucii suspendate în aer şi în pofida turnului din iad în flăcări, cu o spărtură ca de ghiulea de tun în zid – ştie că în viitor o aşteaptă prea puţin sau n-o aşteaptă nimic.

„Iar aici e *Sir Death* sau Cavalerul Morţii“, mi-am spus, „cum se cuvine tradiţiei germane sau englezeşti şi în general germanice: e neîndoielnic un bărbat, este Moartea la genul masculin, căci, chiar dacă e cadaveric, aproape un schelet cu pielea atât de lipită de oase, încât abia reuşeşte să le acopere – în realitate s-ar spune că e un costum de bal mascat luat cu împrumut, cu care a pornit să bântuie prin lume, mai ales dacă te uiţi la ochii lui afundaţi în orbite –, i

se văd nişte smocuri care-i atârnă de bărbie, iar alte câteva, care parc-ar fi mici tentacule, mai curând de sepie sau de calamar decât de caracatiţă, atârnându-i în zona mădularului

şi a boaşelor dispărute, acum n-a rămas decât o groapă acolo unde cândva se ridica împungător o cochilie. Cu siguranţă nu e Sergentul Moarte din

cântecul lui Armagh (*And when Sergeant Death's cold arms shall embrace me*), un cavaler în deplinătatea puterilor sale, un războinic vajnic şi puternic, în stare să secere vieţi fără odihnă, un profesionist destoinic, cu braţele lui reci şi încercate gata să-şi facă mereu datoria, de fapt e figura cea mai ştearsă şi mai ponosită dintre cele trei ale tabloului, sau dintre cele patru, cu lancea frântă şi căzută la pământ, atât de netrebnică, încât până şi un copil aflat acolo ca din întâmplare poate să se sprijine de ea. Totuşi există hotărâre şi energie în braţul lui slăbănog care înşfacă, şi mai ales e stăpânul timpului, el ţine ceasul şi ştie ora şi vede cum se scurge nisipul sau apa sau ce-o fi în clepsidră, ochii lui înroşiţi sunt aţintiţi numai la ea şi scrutează curgerea timpului, nu pe bătrână, nici pe tânără, ora e singurul lucru după care se călăuzeşte, singurul lucru care contează pentru acest Cavaler al Morţii la fel de descărnat şi decrepit ca bătrâna cu coasa a latinilor, acest *Sir Death* fără armură, fără coif şi fără spadă". Şi mi-a venit în minte acel „tic-tac atât de neobişnuit" din micul salon mormântal din cimitirul din Lisabona numit Os Prazeres, care, potrivit călătorului care „cu indiscreţie" l-a descoperit şi l-a observat, „în comparaţie cu tic-tacul normal era ca strigătul faţă de glasul obişnuit"; şi m-a făcut să mă gândesc la propoziţia enigmatică sugerată de viziunea ceasului deşteptător din care ieşea – „din acelea care se mai vedeau prin bucătăriile de pe timpul părinţilor noştri, rotunde, cu clopoţelul atârnat într-o calotă sferică şi picioarele ca două biluţe" –, fraza care spunea: „Mie mi se pare că timpul e singura dimensiune în care pot vorbi şi comunica între ei viii cu morţii, singura pe care o au în comun". Poate că atunci când tot nisipul sau toată apa se vor scurge şi vor marca sfârşitul bătrânei pictate de Baldung Grien care era de asemenea tânără, atunci când le vor fi trimis în sfârşit cu „cei mai influenţi şi mai însufleţiţi", încă ar fi trebuit să întoarcem ceasul sau clepsidra ca să înceapă cealaltă numărătoare, care-l făcea pe compatriotul meu hoinarul să se întrebe care o fi:

dacă o fi timpul care ţinea socoteala morţilor sau cel rămas până la judecata de apoi. Iar dacă erau orele singurătăţii, le număra oare pe cele care trecuseră sau pe cele care aveau să mai treacă?

Mă apropiam încet-încet de sala pictorilor italieni, mai mare, şi mă întorceam din drum pentru a mă mai uita încă puţin la tabloul german, care nu-mi mai trezea o senzaţie de frică, dar care mă tulbura. Din prag am văzut de asemenea *Bunavestire* a lui Fra Angelico, pe care-l ştiam foarte bine fiindcă o copie excelentă prezida salonul tatălui meu era acolo de când mă ştiu, el şi mama o comandaseră unui copist prieten de-al lor, un Custardoy din anii treizeci sau patruzeci, pe numele lui Daniel Canellada, mi-l amintesc; să zăresc pictura aceea era pentru mine ca şi cum aş fi fost acasă. Într-una din scurtele mele deplasări în sala alăturată m-am oprit mai mult decât trebuia în faţa lui Baldung Grien, iar când am revenit în sala italiană nu l-am mai văzut pe omul meu în faţa lui Parmigianino, vreau să spun în faţa tabloului cu contesa şi copiii ei. Am coborât scările valvârtej şi m-am uitat în toate părţile cu spaimă, din fericire l-am zărit îndată, se îndrepta spre scara care ducea la etajul de deasupra şi pe urmă la ieşire, cu caietul sub braţ, închis acum. Aşa că am pornit pe urma lui sau mai bine zis acolo m-am transformat şi mai mult în umbra lui, altfel decât fusesem umbra lui Tupra în timpul deplasărilor noastre, însă în ambele cazuri treceam pe planul doi. Când a ajuns sus, a intrat la garderobă, iar eu am aşteptat cu spatele pândindu-i apariţia, întorcând capul la fiecare trei secunde ca să nu-l pierd din nou, şi când a ieşit am descoperit cu spaimă că ceea ce lăsase acolo şi acum recuperase era o pălărie, poate o bonetă („Un tip cu codiţă de toreador şi pălărie“, mi-am spus. „Poate o bonetă. Asta mai lipsea.“). A avut grijă să nu şi-o pună cât era încă în muzeu, ci doar când a ieşit în stradă, şi atunci am văzut că avea borurile mai largi decât presupusa bonetă, semăna mai degrabă cu o pălărie de pictor sau de dirijor de orchestră, cu o pălărie de artist, neagră. Cu pălăria pe cap, a început să coboare

scările exterioare, peste drum de Hotelul Ritz, şi eu am luat-o după el, păstrând o oarecare distanţă. A traversat Paseo del Prado cu pas întins şi s-a oprit în dreptul unei braserii, a studiat meniul afişat la intrare şi a aruncat o privire în interior prin geam, punându-şi mâna la frunte în chip de vizieră, ca să înlăture reflexiile (nu-i era de ajuns oare borul pălăriei sale prezumţioase?), de parcă ar fi avut de gând să prânzească în acel local – însă pentru Madrid era devreme şi el nu era un turist străin; poate că eu mă înşelam şi el chiar era un turist, nu mi se părea, totuşi, simţeam ceva neîndoielnic spaniol în toată înfăţişarea lui, îndeosebi la mers, sau poate la pantaloni –, şi am profitat de acea oprire ca să mă uit la vitrina unei prăvălii cu obiecte de artă toledană din apropiere, unde se vindeau spade; îndeosebi pentru turişti, cu siguranţă, chiar dacă azi n-ar fi lăsaţi să le ia în avion, ar trebui să le expedieze ca bagaj şi chiar aşa, n-ar încăpea uşor în geamantane; nu i-ar lăsa cu ele nici dacă ar călători cu trenul, m-am întrebat cine naiba le-ar cumpăra acum, dacă nu puteau fi transportate, unui colecţionar de arme albe decorative precum Dick Dearlove pesemne că îi fuseseră trimise, cine ştie cum. Cele mai multe erau probabil din celebrul oţel de Toledo, foarte spaniole şi foarte medievale, însă mi-a atras atenţia că, printre cele expuse, unele erau prezentate ca scoţiene şi chiar aveau săpată pe gardă inscripţia „McLeod“, o concesie infamă făcută mulţimilor anglosaxone fascinate de cinematograf. Mi-a trecut prin cap că trebuia să cumpăr una, nu în acel moment, desigur, ci mai târziu, doar învăţasem ceva de la Tupra despre efectul pe care-l poate produce această armă arhaică. Totuşi erau aproape toate mult mai lungi şi mai mari, cu siguranţă mai greu de mânuit şi mai grele decât spintecătoarea sau lanscheneta sau *Katzbalger*, se vedea de la o poştă că erau nişte spade cumplite. Ar fi putut tăia o mână dintr-o lovitură. Ar fi putut s-o despice de trunchi. „Dar nu“, mi-am spus din nou, „ar fi mai bună o spadă de care să nu fiu nevoit să mă despart, una pe care aş fi putut s-o pun la locul ei,

folosită sau nu, era totuna, pe care să nu fiu nevoit s-o arunc sau s-o las undeva şi pe urmă s-o găsească mai mult ca sigur altcineva“.

Insul care probabil era Custardoy şi-a urmat drumul pe Carrera de San Jerónimo, a trecut pe lângă hotelul meu, s-a apropiat de intrare, s-a oprit să citească plăcuţa pe care scrie ceva de-a dreptul incredibil, anume că acel Palace a fost conceput, proiectat şi construit în termenul extrem de scurt de cincisprezece luni între anii 1911 şi 1912, de către întreprinderea Léon Monnoyer, franceză sau belgiană, presupun, nu ştiu cum constructorilor de azi – această plagă, această liotă – nu le crapă obrazul de ruşine, obraznici şi neruşinaţi ce sunt; s-a oprit în faţa statuii lui Cervantes, care se află ceva mai sus pe stânga, şi el cu spada băgată în teacă, peste drum de clădirea Congresului, mai mult sau mai puţin, preţ de o clipă, nu mai mult, erau staţionate acolo o mulţime de furgonete ale poliţiei, vreo cinci-şase agenţi cu pistoale-mitralieră ca să-i protejeze pe înalţii demnitari chiar dacă nu se vedea nici unul, or fi fiind cu toţii înăuntru sau în deplasare sau prin baruri. Bărbatul cu codiţă şi mustaţă trebuie să fi luat, de la garderoba Muzeului, o mapă în care-şi pusese caietul, o ducea sub braţ şi mergea repede, cu pas sigur şi cu privirea ridicată şi aţintită înainte, uitându-se în jur şi la feţele celor pe lângă care trecea, când am ajuns aproape de Lhardy am tras o mică spaimă, fiindcă şi-a încetinit mersul şi a întors capul ca să se uite la picioarele unei fete de care era să se ciocnească, m-am întrebat dacă n-o făcuse într-adins. Mi-a fost frică să nu mă vadă, să nu mă recunoască, vreau să spun să-şi dea seama că sunt cel pe care-l văzuse puţin mai înainte, la Prado. Faptul că întorsese capul fusese un gest spaniol, mi se întâmplă şi mie adesea, când îl făceam la Londra aveam senzaţia că sunt singurul, la Madrid nu mai e acelaşi lucru, chiar dacă suntem tot mai puţini bărbaţi care îndrăznim să ne uităm la ce ne place, mai ales când nu suntem priviţi sau când persoana pe care o privim e cu spatele şi prin urmare nu-şi dă seama.

Aşadar, n-are de ce să se simtă stânjenită, în epoca asta atât de puţin liberă, încât puritanii au ajuns să impună restricţii şi asupra ochilor, adesea atât de greu de controlat. Privirea lui a fost o ochire iute, admirativă şi neruşinată, cu ochii aceia ca nişte bile negre, care ţintuiau femeile şi le tulburau, fără gene şi depărtaţi, coincidea mai mult sau mai puţin cu ceea ce-mi spusese Cristina despre felul lui de a agăţa femeile; dar poate că nu era chiar aşa, şi eu îmi opresc uneori privirea asupra unui fund sau a unor picioare ce se depărtează, şi o fac la fel, poate cu nişte ochi care ţintuiesc şi măsoară mai puţin, mai ironici sau mai glumeţi. Ai lui în schimb parcă salivau.

Dacă atunci când ajungea la dărâmata Puerta del Sol îşi continua drumul drept înainte, dacă nu cobora să ia metroul şi nici nu se suia într-un autobuz sau un taxi, însemna că eram pe drumul cel bun, vreau să spun că mergeam în direcţia unde era locuinţa sau atelierul lui Custardoy, şi atunci el era el, fără nici o îndoială. M-am temut că avea să se abată din drum când, ajungând pe Calle Mayor, a traversat, dar m-am liniştit îndată văzând că o făcuse ca să intre într-o librărie destul de prezentabilă, librăria Méndez. De pe partea cealaltă a străzii, prin geamul vitrinei, l-am văzut salutându-i cu căldură pe patroni sau vânzători (bătăi pe umăr; şi a avut amabilitatea să-şi scoată pălăria, tot era ceva), şi pesemne că le-a spus câteva glume, fiindcă amândoi au râs în hohote, deschis şi spontan. A ieşit după câteva minute cu o pungă oferită de librărie, cumpărase ceva şi m-am întrebat ce-o fi citind, şi a traversat iarăşi strada ajungând pe acelaşi trotuar cu mine, făcându-mă să mă retrag câţiva paşi ca să stabilesc din nou distanţa pe care o menţinusem faţă de el de la ieşirea din Muzeu. A trebuit să mă opresc însă din nou brusc şi să scot bani dintr-un bancomat ca să câştig timp şi să nu-l ajung din urmă, fiindcă el s-a întâlnit cu o cunoştinţă sau o prietenă, o fată cu pantaloni şi părul scurt şi bluză de antilopă cu franjuri, în genul lui Daniel Boone sau Davy Crockett sau General Custer când a dat de

bucluc, am văzut că avea ochi albaştri. Ea i-a zâmbit cu căldură şi l-a sărutat pe amândoi obrajii, tipul se bucura de trecere în cartier; au stat câteva minute de vorbă cu însufleţire, se vedea că îl place (acum nu şi-a scos pălăria, dar cel puţin şi-a dus două degete la borurile largi când a zărit-o pe fată, gestul clasic de respect când te întâlneşti cu cineva pe stradă), iar ea a râs de câteva ori în hohote la cuvintele lui („E dintre bărbaţii care te fac să râzi, la fel ca mine când am chef“, mi-am spus. „Asta ar putea explica în parte cum căzuse Luisa în mrejele lui. Ghinion. Urâtă treabă.“) Nimeni n-ar fi bănuit că bătea femeile, sau cel puţin pe o femeie, pe aceea de care-mi păsa mai mult decât orice.

Şi-a luat rămas-bun şi şi-a urmat drumul, avea un mers hotărât, chiar semeţ uneori, când grăbea pasul, sigur că de el nu se atingeau pungaşii sau tâlharii care mişună în zona asta turistică şi-i jupoaie mai ales pe japonezi; şi nici cerşetorii, avea mersul unui om căruia nu-i ardea de asemenea glume, oricât ar fi fost de comunicativ; iar datoria cerşetorilor şi a hoţilor era să-şi dea seama imediat de asta, să ghicească cu cine au de-a face. A lăsat pe stânga piaţa San Miguel şi a mers mai departe, acum strada intra puţin în pantă. Pe zidul unei clădiri am văzut o placă de piatră pe care scria sobru: „Aici a trăit şi a murit Don Pedro Calderón de la Barca“, dramaturgul care l-a entuziasmat cândva pe Nietzsche, şi chiar întreaga Germanie; iar puţin mai încolo, pe celălalt trotuar, o placă mai modernă semnala: „În locul acesta a fost biserica San Salvador, în turla căreia Luis Vélez de Guevara a situat acţiunea romanului *Diavolul şchiop* – 1641 –“, nu mi-a trecut prin cap niciodată să-l citesc, nici măcar la Oxford, cu siguranţă că Wheeler, Cromer-Blake şi Kavanagh îl cunoşteau. Custardoy s-a apropiat o clipă de statuia care se afla chiar peste drum, în Plaza de la Villa, ciudat că pe un pictor îl atrăgeau atât de tare cele trei dimensiuni. „Lui Don Álvaro de Bazán“, se putea citi pe soclu în stil lapidar, Amiralul care comandase flota spaniolă în bătălia de la Lepanto, unde

Cervantes a fost rănit şi a rămas ciung de mâna stângă în 1571, la douăzeci şi patru de ani, ceea ce i-a permis să-şi spună „ciungul sănătos“ în textul în care-şi ia rămas-bun de la viaţă şi pe care eu îl evocasem pentru Wheeler fără ca el să-i acorde atenţie: rămas-bun de la haruri, de la vorbele de duh, de la prietenii cei veseli. Acolo era de asemenea Turnul Luxanes, unde se spune că a fost închis Francisc I, regele Franţei, după ce a fost luat prizonier de spanioli în timpul bătăliei de la Pavia în 1525; însă cum şi în alte câteva locuri din Spania se dau asigurări că acolo a fost făcut prizonier, una din două: sau mulţi mint, sau împăratul Carol Quintul a avut grijă să-l plimbe pe regele francez dintr-un loc în altul şi să-l arate mulţimii ca pe un maimuţoi de bâlci sau ca pe un trofeu, târându-l necontenit de colo colo.

Custardoy mergea pe drumul cel bun, care ducea la el acasă, pe Calle Mayor în jos, tot înainte, şi eu mă ţineam după el ca o umbră puţin desprinsă şi aflată la o oarecare distanţă. „E ceva timp de când sunt o umbră“, mi-am spus, „am fost şi sunt umbra lui Tupra, mereu alături de el, însoţindu-l în deplasările lui şi stând de vorbă cu el aproape zilnic, mereu lângă el ca un subaltern, un interpret, un sprijin, un ucenic, un aliat, în anumite ocazii ca un zbir (*No doubt, an easy tool, deferential, glad to be of use*. Fără îndoială, o slugă supusă, credincioasă, mulţumită să fie de folos). Acum sunt umbra acestui bărbat despre care nu ştiu încă dacă e cel pe care-l caut, dar nu sunt nici unul dintre aceste lucruri în ceea ce-l priveşte pe el; pentru el sunt o umbră sinistră, pedepsitoare, ameninţătoare, şi despre care nu ştie că există, aşa cum nu ştim că există umbrele aflate în spatele nostru şi pe care nu le vedem; i-ar prinde bine să nu-şi urmeze drumul, sau ca drumul lui să nu se dovedească a fi cel care nădăjduiesc şi vreau eu să fie“. Chiar atunci, după aceste gânduri care-mi treceau prin minte, am crezut că avea să scape până la urmă fiindcă, ajungând în dreptul Comandamentului General sau al Consiliului de Stat

(soldaţi cu pistoale mitralieră la prima intrare), a traversat din nou strada ca şi cum ar fi vrut să intre la Institutul Italian de Cultură, care se află chiar vizavi. Totuşi n-a făcut-o, în schimb a luat-o pe o străduţă îngustă care se deschide imediat după aceea, s-a abătut din drum şi m-am neliniştit, nu se putea să se dovedească în ultima clipă că el nu era el şi să nu se apropie măcar de acea intrare despre care am vorbit atâta, în faţa căreia mă oprisem de două ori până atunci. În capătul străduţei, foarte scurtă şi numai pentru pietoni, l-am văzut cum dispare în stânga, aşa că am grăbit puţin pasul ca să văd pe unde o ia şi să nu-l pierd, şi când am ajuns în acel punct era cât pe-aici să mă vadă: acolo, într-un cot ascuns, era terasa unui bar vechi, Bătrânul Rege al Vinurilor, la care el se pregătea să ia loc la o masă de unde se vedea oblic Palatul Regal; la Madrid, cu încălzirea globală, vremea e mai mult sau mai puţin ca de vară aproape şase luni pe an, drept care terasele rămân deschise mult mai târziu şi se deschid mult mai devreme faţă de orarele vechi. M-am întors imediat ca să-mi ascund faţa, şi m-am prefăcut că citesc, ca un turist, altă placă metalică ce se afla chiar acolo, puţin cam sus (ce era să fac, am citit-o, bineînţeles): „În apropiere de acest loc s-au aflat casele Anei de Mendoza y la Cerda, Prinţesa de Eboli, şi în ele a fost arestată din ordinul lui Filip al II-lea în 1579“. Aceea era dama chioară, intrigantă şi poate spioană, cu siguranţă va fi stârnit pe vremea ei izbucniri de mânie, focare de malarie, şi de ciumă, la fel cum făcuse Wheeler după câte îmi mărturisise, şi la fel Tupra mai mult ca sigur, ori poate că Tupra aprinsese feştile ca să provoace incendii pustiitoare. (De acest tip de contagieri nici o epocă n-a fost la adăpost; în toate sunt oameni cu torţe, în toate sunt oameni care vorbesc.) Acea înaltă doamnă era reprezentată întotdeauna cu un petic negru la un ochi, parcă la dreptul, dacă mă iau după vaga amintire a unui tablou, ba cred că am văzut şi un film, cu Olivia de Havilland interpretând-o pe Prinţesă.

Am zărit cu coada ochiului cum Custardoy se adresa chelnerului să-i ia comanda şi am făcut cale întoarsă pe străduţa aceea până la colţul cu Calle Mayor, întrebându-mă ce să fac, deocamdată trebuia s-o şterg de acolo. Din unghiul acela eu nu puteam să-l văd, în schimb el ar fi putut să mă zărească din oricare alt unghi. Era acolo o statuie ridicolă, în faţa căreia Custardoy, om de gust, nu se oprise; era una dintre acele statui de „inşi anonimi“ care au împânzit oraşele noastre (o contradicţie în sine, „democratizarea“ monumentelor), însă tipul semăna suspect de mult cu Hemingway, patronul turiştilor. Şi mai era o placă metalică pe soclu, care spunea: „Pe această stradă a fost omorât secretarul lui Don Juan de Austria, Juan Escobedo, pe 31 martie 1578, în noaptea de luni din săptămâna Paştelui“. Din nou parcă-mi aminteam câte ceva despre acel asasinat tulbure; poate că însăşi Prinţesa de Eboli luase parte la el, chiar dacă fusese o prostie să pună să fie ucis un duşman chiar lângă casele ei. (Mai târziu am consultat câteva cărţi şi după câte se pare încă nu se ştie dacă a fost ucis din ordinul prinţesei, al lui Filip al II-lea însuşi sau al secretarului său implicat în conspiraţie, Antonio Pérez, care şi-a sfârşit viaţa în exil; după patru veacuri şi ceva, o crimă încă nerezolvată, cea din străduţa aceea numită pe vremea aceea Camarín de Nuestra Señora de la Almudena. Dar nu ştiu de ce am spus „deocamdată“, „încă“: nu foloseşte la nimic trecerea timpului în unele cazuri, rămân la fel de neştiute şi tăgăduite, şi ascunse, până şi pentru noi înşine şi fiind vorba despre faptele săvârşite chiar de noi.) „Mulţi chiori şi mulţi ciungi, mulţi şchiopi şi mulţi morţi pe străzile astea vechi“, m-am surprins reflectând. „N-o să se schimbe din pricina unuia în plus, dacă e nevoie.“

Am hotărât să fac scurte plimbări primprejur, aşa încât la mici intervale să mă pot întoarce la un anumit punct din care să-l văd pe Custardoy de la distanţă şi să-i supraveghez mişcările, nu trebuia să pierd momentul în care îşi va plăti consumaţia, se va ridica de la masă şi-şi va urma drumul, de la Bătrânul

Rege al Vinurilor până la presupusa lui casă mai era foarte puţin, nu avea de traversat decât două străzi. Aşa că mă depărtam puţin, mă opream dinaintea altei statui pe Bailén, de data asta un bust grosolan al admirabilului scriitor madrilen Larra, care s-a sinucis în 1837 cu un glonţ de revolver tras în tâmplă, în faţa oglinzii, înainte să împlinească douăzeci şi opt de ani (altul din confreria Kennedy-Mansfield, câţi or fi de fapt), poate dintr-o dragoste nefericită, dar cine ştie; şi pe urmă dinaintea încă uneia, uşor grotescă, înfăţişându-l pe un anume Căpitan Melgar cu decoraţiile şi cu mustăţile lui răsucite, care mi-a amintit întrucâtva de improbabilul străbun al lui Tupra desenat de Kennington şi văzut în casa lui, şi despre care am citit în inscripţia de pe soclu că murise în bătălia de la Barranco del Lobo, la Melilla, în timpul Războiului din Africa, în 1909; grotesc nu era atât bustul, cât altă figură disproporţionată – nu era chiar un liliputan, nici un Tom Degeţel în comparaţie cu căpitanul, dar era oricum un pitic – înfăţişând un soldat într-o atitudine de Beau Geste care încerca să se cațere pe piedestal sau coloană cu o puşcă în mână, nu era limpede dacă pentru a-şi adora căpitanul aflat în vârf sau pentru a-l ataca şi a-l trimite pe lumea cealaltă. În continuare făceam cale întoarsă, numai că pe trotuarul celălalt, unde era marea hardughie catolică, de unde îl zăream pe Custardoy stând la masă. Îi aduseseră o bere la halbă şi o farfurioară cu hamsii („Aşadar, o gustare în toată regula“, mi-am spus; „o fi socotind că a muncit destul, nu e grăbit, s-ar putea să rămână acolo mult şi bine“), şi deschisese un ziar pe care-l citea stând picior peste picior, ridicându-şi ochii bulbucaţi şi uitându-se în jur din când în când, de aceea trebuia să fiu prevăzător, aşa că m-am îndepărtat din nou, până în dreptul Palatului Regal de data asta, cu gândul să mai privesc şi alte statui înspăimântătoare, care sunt o constantă a Madridului: un întreg şir de regi vizigoţi înveşmântaţi în straie pseudo-romane şi cu câte o inscripţie greu de descifrat, mai ales pentru un străin, iar eu mă simţeam puţin străin: „Ataúlfo, Mu.

Aº de 415“, spunea prima inscripţie, şi acelaşi mister („A murit în Anul…“?) pentru Eurico, „484“, Leovigildo, „585“, Suintila, „633“, Wamba, „680“… Mai încolo, un monument impunător, „ridicat de femei spaniole întru slava soldatului Luis Noval“, care trebuie să fi fost un erou şi un răsfăţat al femeilor, în aceeaşi atitudine de Beau Geste sau Beau Sabreur sau Beau Idéal sau toate împreună: „Patrie, nu-i da uitării niciodată pe cei care mor pentru tine, MCMXII“ (în engleză, acest vocativ ar trebui să fi fost *Country*, cuvântul folosit de Tupra în seara în care ne cunoscuserăm şi care mă făcuse să mă gândesc dacă nu cumva spiritul lui ar fi putut fi fascist în sens analogic). Dar ţara mea îi dă uitării pe toţi, deopotrivă, pe cei ce mor pentru ea şi pe cei care nu o fac, inclusiv pe acest Noval, despre care nimeni n-are nici cea mai vagă idee la Madrid, cine naiba o fi fost şi prin ce s-a distins şi ce-a făcut. Şi de fiecare dată când mă întorceam şi terasa intra din nou în câmpul meu vizual, tot mai pironit acolo mi se părea individul cu codiţă de toreador, aşa că mi-am îngăduit să încep un alt traseu şi să cobor pe Cuesta de la Vega, „Lângă locul acesta a fost amplasată din veacul al IX-lea Puerta de la Vega, principala intrare în Madridul musulman“, sau „Statuia Preacuratei Fecioare din Almudena, ascunsă în acest loc în anul 712 şi descoperită ca prin minune în anul 1085“. („Au ascuns-o la un an de la invazia maurilor“, mi-am spus, „ca să nu fie distrusă, presupun“. Dar acea icoană sculptată a unei Sfinte Fecioare foarte albe, cu o cunună pe cap şi cu pruncul în braţe, pusă într-o nişă, nu părea deloc să fie din veacul al VIII-lea, chiar dacă era o replică a celei adevărate, ci o falsificare neruşinată; Custardoy ar fi ştiut să spună mai bine), şi am ajuns până la Parque de Atenas, unde bustul grosolan de rigoare, aproape clandestin de data asta, căci era amplasat într-un loc foarte ascuns, era nici mai mult nici mai puţin decât al exuberantului Boccherini, care a trăit la Madrid douăzeci şi ceva de ani şi a murit aici în mizerie, fără să fi fost cinstit cum se cuvine de acest oraş ingrat

(nici măcar nu se ştie unde i se odihnesc osemintele, nici dacă au fost puse într-un mormânt); în spatele lui era o lespede cu un citat dintr-un anume Cartier, care grăia: „Dacă Dumnezeu ar dori să le vorbească oamenilor, s-ar sluji de muzica lui Haydn; dacă însă ar dori să audă muzică, ar alege, fără îndoială, muzica lui Boccherini“. Într-adevăr, mie îmi ţine de urât şi-mi alină sufletul oriunde mă duc, la fel ca muzica lui Mancini.

Mă depărtasem cam mult şi am urcat pe Cuesta de la Vega în mare grabă, temându-mă să nu rămân cu buzele umflate, adică să nu aflu ceea ce aveam atâta nevoie să aflu, dintr-un calcul greşit sau din neglijenţă. Când am ajuns din nou la intersecţia străzii Bailén cu Calle Mayor – m-am uitat spre intrarea unde pândeam să-l văd venind pe Custardoy –, mi-am spus că cel mai bun loc din care puteam să cuprind terasa fără să fiu văzut, sau cel puţin o parte din ea, era în capul unei duble scări scurte care ducea direct la statuia Papei polonez prins în danţul numit jotă, aşa că am urcat şi m-am sprijinit de balustradă, întorcându-mă cu spatele la *Totus tuus*, chipul lui era într-adevăr cel mai urât, cine ştie cui îi fusese încredinţată comanda, lumea m-ar fi putut socoti un credincios smerit, eram înconjurat de câţiva inşi care se fotografiau în faţa statuii imitându-i gestul de invitaţie la dans. De acolo îl vedeam pe omul meu, nu mi-ar fi scăpat nici o mişcare şi aş fi observat imediat dacă se ridica de la masă. Am aşteptat. Am aşteptat. Continua să citească ziarul cu pălăria pe cap (la urma urmei era pe o terasă); îşi pusese mapa pe scaunul de alături şi părea că are antene de detectat femeile frumoase, fiindcă ori de câte ori trecea sau se aşeza vreuna prin preajmă, ridica privirea şi o măsura, pesemne că avea un miros special: „Rău a mai nimerit Luisa, şi sub aspectul ăsta“, mi-am spus. „Trebuie să fie un bărbat care nu se mulţumeşte cu o singură femeie.“ Aş fi vrut să am un binoclu ca să-l pot vedea mai bine. Chiar şi aşa, de la distanţa aceea, era ceva în el care mă făcea să-mi aduc mereu aminte de cineva, o afinitate sau o

asemănare, aşa cum Incompara mi-l adusese în minte pe vechiul meu coleg de şcoală Comendador, ajuns acum constructor respectabil la New York sau Miami sau cine ştie unde s-o fi dus. Dar nu-mi aminteam, nu reuşeam să identific modelul, vreau să spun, pe primul individ de genul acesta cu care avusesem de a face cândva.

În sfârşit, l-am văzut pocnind din degete de două ori, cu braţul ridicat, un mod dispreţuitor şi cam învechit de a chema chelnerul. „N-o fi vrând să mai ceară o bere“, mi-am spus, „sunt două halbe goale pe masă“. Îl chema ca să plătească, din fericire; a scos din buzunarul pantalonului câteva bancnote (şi eu le ţin aşa, fără portofel) şi a lăsat una pe masă, cum făceau madrilenii pe vremuri, banii nu trebuie niciodată să umble din mână în mână, fără a trece printr-un loc neutru. Îl cunoştea pe chelner, ceea ce făcea şi mai nepoliticos gestul cu pocnitul din degete menit să marcheze o diferenţă de clasă: în timp ce îi dădea restul, punându-l de asemenea pe masă, el l-a bătut uşor cu palma pe umăr, aşa cum făcuse şi cu vânzătorii de la librărie, pesemne că lua zilnic aperitivul la Bătrânul Rege al Vinurilor. I-a spus ceva la plecare şi chelnerul a râs cu poftă, la fel ca vânzătorii de la Méndez şi ca fata General Custer sau Coronel Crockett cu franjuri, tipul avea farmec, nimic de zis. Venise momentul să verific dacă el era el sau era altcineva. N-a ieşit din acel ungher luând-o pe străduţa asasinatului neelucidat, ci pe strada Bailén, era un semn bun. Şi-a încetinit mersul ca să privească vitrinele magazinului de instrumente muzicale care ocupă întreg colţul străzii, a traversat repede Calle Mayor şi s-a oprit în faţa semaforului de pe Bailén, care pentru el era roşu. Atunci n-am mai putut să-l văd şi m-am retras îndată speriat, până am găsit un unghi din care să-l zăresc din nou, în stânga magazinului ce aparţinea groaznicului templu, care se afla în stânga lui *Totus*, cine naiba cumpăra ceva de acolo. Din acel unghi vedeam toată intersecţia, printr-un grilaj, m-am oprit chiar în faţa intrării lui, dacă era a lui, numai că eram ceva mai sus, nu avea

cum să mă vadă pentru că nu avea de ce să se uite în sus, m-am simţit ca vampirul din Düsseldorf când stătea la pândă. Custardoy nu mai avea decât să traverseze strada, când semaforul avea să se facă verde, şi să treacă pe sub porticul de la intrare spre care îl tot împingeam eu, era închis. Acum îl vedeam bine, era inconfundabil cu pălăria lui, puteam să-l văd cum urcă atunci când avea să urce. „Unu, doi, trei, patru, cinci…“, am început să-i număr paşii în minte când semaforul s-a făcut verde pentru el, mergea cu paşi mici având în vedere statura lui, se apropia de casă, n-avea de ce să se mai oprească, „… patruzeci şi cinci, patruzeci şi şase, patruzeci şi şapte, patruzeci şi opt; şi patruzeci şi nouă“. Acolo s-a oprit, în faţa porticului, avea cheile în mână. Şi atunci mi-am spus cu o efemeră senzaţie de triumf: „Aici voiam să te văd, aici te-am prins“.

Am mai aşteptat câteva minute, ca să văd dacă nu se deschidea vreo fereastră care să-mi indice la ce etaj locuia şi că intrase în apartamentul lui. N-am avut noroc în privinţa asta. Am coborât scările, am traversat cele două străzi pe care le traversa probabil Luisa adesea, dacă se ducea des să-l vadă – să doarmă la el nu putea –, m-am întrebat dacă să iau sau nu un taxi până la hotelul Palace, n-am văzut nici unul liber cât timp am şovăit, am început să fac cale întoarsă. Când am trecut pe lângă Plaza de la Villa m-am oprit ca să privesc mai bine statuia la care se uitase el, a lui Don Álvaro de Bazán sau Marchizul de Santa Cruz, poate că era cea mai puţin urâtă din câte văzusem până atunci. I-am dat ocol, în partea din spate a piedestalului se putea citi următoarea inscripţie: „Turcu-n Lepanto-i biruit, l-am pus pe fugă pe francez, pe mare-nvins-am pe englez, duşmanii toţi i-am îngrozit. Viteaz c-am fost străbuna glie şi-oştirea toată, riga ştie. Port Crucea sfântă-n al meu nume şi-al spadei mele bun renume“. „Spaniolii ăştia au fost întotdeauna nişte fanfaroni“, mi-am spus, simţindu-mă încă foarte străin, „ar trebui să învăţ de la ei, ca să cred că duşmanii mei fug zicând: «Plec, foc şi pară, spaniol cumplit, pe câmpul de

bătaie-ai biruit. Vă las frumoase plaiuri, îngrozit…» Ei spun verde tot ce cred despre tine, chiar dacă au în faţă un compatriot, care n-o să plece prea uşor. Aşa suntem Custardoy şi cu mine.“ Amiralul ţinea braţul ridicat şi avea ceva în mână. Nu se vedea prea bine, poate că era o hartă făcută sul, sau un baston de General, mai probabil. Cu cealaltă mână, stânga, strângea garda spadei vârâte în teacă, mai mult sau mai puţin ca a singuraticului conte din tablou. „Şi ce multe spade pe străzile astea vechi“, mi-am spus în sinea mea.

VII. Adio

Uneori ştim ce vrem să facem sau ce trebuie să facem, ba chiar ce avem de gând să facem sau ce vom face aproape sigur, însă avem nevoie, pe lângă asta, să ni se spună sau să ni se confirme sau să fim contrazişi sau să fim aprobaţi, într-un anumit sens e o manevră pe care o facem ca să ne mai scuturăm puţin de răspundere, ca să o împrăştiem sau să o împărţim cu alţii, deşi e o amăgire, fiindcă ce face fiecare dintre noi o face numai el, independent de cel care ne-ar putea convinge sau ne-ar îndupleca sau ne-ar încuraja sau ne-ar da aviz favorabil, ba chiar ne-ar porunci sau ne-ar însărcina s-o facem. În unele ocazii ascundem această manevră de îndoială sau de descumpănire, ne înfăţişăm înaintea cuiva şi jucăm marea scenă în care chipurile îi cerem părerea sau sfatul – marea scenă în care îi cerem ceva sau îl întrebăm ceva –, şi cu asta am obţinut, cel puţin, ca data următoare când stăm de vorbă cu el acest cineva să ne întrebe ce s-a întâmplat, cum au ieşit lucrurile, ce am hotărât până la urmă, dacă ne-a fost sau nu de folos sfatul lui, dacă am ţinut sau nu seama de el. Cu asta am reuşit să-l învăluim, dacă nu să-l prindem în mreje, ba chiar să-l legăm fedeleş. L-am obligat să fie părtaş, chiar dacă numai ca ascultător, şi să-şi asume situaţia şi să ne întrebe care va fi sfârşitul ei; l-am făcut să cunoască povestea noastră şi nu va mai putea niciodată de acum înainte s-o ignore sau să şi-o şteargă din minte; de asemenea, i-am conferit un anumit drept de a ne pune întrebări mai târziu cu privire la povestea noastră, sau i-am impus o anumită datorie: „Ce-ai făcut până la urmă, cum ai rezolvat problema?“, ne va întreba data viitoare, ba chiar va părea ciudat, o lipsă de interes sau de politeţe, să nu se refere din nou la cazul expus şi la care l-am silit să contribuie cu sfatul lui, sau, dacă a refuzat să se pronunţe şi nu şi-a dat drumul la gură, cu simplul fapt că a aflat problema pentru care-i ceream sfatul. „Nu ştiu, nu pot şi n-am voie să spun ce cred, şi pe

urmă nici nu vreau să ştiu de asta“, ar fi putut să ne răspundă, şi chiar aşa tot a spus ceva: cu acest răspuns a spus că problema nu-i plăcea, şi că i se părea înveninată sau tulbure, că nu voia să aibă de-a face cu ea, nici măcar să audă de aşa ceva, că prefera să nu afle nimic şi că nici o opţiune nu-i era pe plac, că era mai bine să nu facem nimic şi să-l lăsăm în pace şi să ne vedem de treabă; să-l scutim pe el de povestea asta, în orice caz. Chiar dacă cineva spune „Nu ştiu“ sau „Nu vreau să aud nimic“, de fapt spune multe, nu există scăpare cu adevărat când îi pui cuiva o întrebare, nici măcar închizându-se în el şi tăcând mâlc n-are scăpare, fiindcă prin tăcerea lui dezaprobă sau dezavuează mult mai mult decât dacă s-ar arăta îngăduitor, contrar părerii generale că cine tace încuviinţează. Ce bine-ar fi dacă nimeni nu ne-ar cere niciodată nimic, nici măcar nu ne-ar întreba, nu ne-ar solicita vreun sfat, vreun serviciu sau vreun împrumut, nici măcar un pic de atenţie. Dar aşa ceva nu se întâmplă niciodată, e o dorinţă zadarnică. Întotdeauna ajunge la noi o întrebare penultimă, întotdeauna rămâne o cerere întârziată. Acum eu eram cel care întreba, acum aveam să pun eu întrebarea mea, în principiu îndatoritoare pentru orice destinatar, mai puţin poate pentru cel care o va asculta. De la el mai aveam de învăţat destule, spre neliniştea mea şi poate spre nefericirea mea.

Pe înserat l-am sunat pe Tupra din camera de la hotel, numai el putea să-mi dea sfatul de care aveam nevoie, şi instrucţiuni precise pentru succes, să-mi facă recomandări şi să-mi fie călăuză, şi pe deasupra era cel mai indicat pentru acest tip de chestiuni în care nu e de ajuns să vorbeşti; totodată era şi cel mai previzibil, adică persoana care cel mai probabil avea să-mi confirme părerea că trebuie să fac ce cred, sau care n-avea să mă descurajeze să fac ce trebuia să fac. Am socotit că trebuia să se fi întors acasă la ora aia, chiar dacă în Anglia era cu o oră mai puţin, dacă nu cumva era ziua lui de sărbătoare, când îi convoca pe toţi fără excepţie, inclusiv pe Branshaw şi Jane Treves, ca să iasă toată gaşca. Am format numărul

direct şi a răspuns o femeie, cu siguranţă silueta atrăgătoare, uşor desuetă (închipuind parcă o clepsidră), pe care o văzusem la sfârşitul acelei nopţi de înregistrări video, profilată contra luminii de pe coridor, în uşa micului său birou; dacă era nevasta lui sau fosta lui nevastă, dacă era Beryl, el ar înţelege şi mai bine cazul meu.

„Ce mai faci, Jack? Ce drăguţ din partea ta să mă suni ca să-mi dai ştiri despre tine. Ori m-ai sunat ca să afli ce mai fac şi ce mai fac ceilalţi? Cu atât mai drăguţ, în mijlocul vacanţei pe care ţi-ai luat-o.“

Era ceva ironic în tonul lui, bineînţeles, însă am sesizat şi o undă de bucurie că m-a auzit, sau era amuzament, eu continuam să-l amuz. Am preferat să nu mă ascund şi să nu umblu pe ocolite cu el după salutările iniţiale.

„Am o treabă de rezolvat aici, Bertie. Mi-ar plăcea să aflu ce părere ai, ce-ar trebui să fac după părerea ta.“ I-am spus Bertie ca să-i fac plăcere, ca să-i creez o stare de bună dispoziţie, chiar dacă el şi-ar da seama de asta, şi i-am expus pe scurt situaţia, fără ocolişuri: „E un tip aici“, i-am spus. „Cred că o bate pe nevasta mea, sau pe fosta nevastă, ce-o fi fiind, încă nu suntem divorţaţi, ies împreună nu ştiu de când, probabil de câteva luni. Ea nu recunoaşte, dar chiar acum are un ochi învineţit, şi nu e prima dată când se loveşte din greşeală în ultima vreme, conform versiunii ei, desigur. Aşa mi-a spus sora ei, care gândeşte la fel ca mine, independent de părerea mea. Nu mă încântă deloc povestea asta şi vreau să evit pentru copiii mei riscul de a rămâne fără mamă, nu ştii niciodată cum se sfârşesc lucrurile astea, trebuie să le tai de la rădăcină, nu crezi? În sfârşit, nu-mi rămân prea multe zile ca să pun lucrurile la punct. Mi-ar plăcea să rezolv situaţia înainte să mă întorc, neliniştea e insuportabilă la distanţă şi te distrage mereu de la lucru. N-aş vrea ca ea să afle de intervenţia mea, oricare ar fi, în orice caz. Chiar dacă ar fi greu să nu bănuiască, dat fiind că eu mă aflu aici zilele astea, dacă se dovedeşte că panorama se schimbă în urma acţiunii mele, şi despre asta e vorba.

Să stau de vorbă cu el n-ar avea sens, ar nega totul. De altfel, nu prea pare un tip slab de înger, un fricos, ba dimpotrivă; în orice caz, nu e câtuşi de puţin un De la Garza. N-aş câştiga nimic nici stăruind pe lângă ea ca să-mi admită intervenţia, o cunosc bine, e foarte încăpăţânată. Şi chiar dacă aş reuşi: situaţia nu s-ar schimba în esenţă, e hotărâtă să rămână cu el orice s-ar întâmpla.“ M-am oprit. Ceea ce urmează îmi venea şi mai greu să-i spun: „Pesemne că e moartă după el. Chiar dacă n-a avut timp destul pentru asta, vreau să spun să fie într-adevăr aşa. Asta nu se întâmplă în câteva luni, trebuie să se aşeze lucrurile. Presupun că e noutatea, e primul cu care mă înlocuieşte, iluzia excesivă, ceva trecător. Orice lucru ţine cât ţine, nu ştiu dacă mă înţelegi. Acum ţine.“

Tupra a rămas tăcut câteva secunde. Pe urmă a răspuns renunţând la ironie, dar nici pe un ton foarte serios, se simţea în glasul lui o anumită superficialitate, ca şi când problema mea nu i s-ar fi părut mare lucru, sau n-ar fi văzut în ea o soluţie complicată.

„Şi mă întrebi pe mine ce trebuie să faci? Sau ce mă întrebi? Ce-aş face eu? Tu ştii foarte bine, Jack, ce-aş face eu, doar mă cunoşti de mult. Presupun că în realitate consultarea ta e mai curând retorică, şi nu vrei decât să-ţi dau asigurări că procedezi bine. Ei bine, îţi dau toate asigurările mele, cum să nu? Dacă vrei să tai răul din rădăcină, fă-o.“

„Nu sunt cu totul sigur că înţeleg ce-mi spui, Bertie. Ţi-am spus că n-ar duce la nimic să stau de vorbă cu el…“ Dar nu m-a lăsat să termin fraza. Poate că avea ceva urgent de făcut, ori îl enervasem cu încetineala mea (ar fi putut să-mi spună din nou *Don’t linger or delay, just do it*). Poate că îl prinsesem în pat cu Beryl, sau cu cine naiba o fi fost femeia pe care o avea alături şi de aceea ea răspunsese la telefon, fiindcă era foarte aproape, deasupra sau dedesubt, cu faţa sau cu spatele, sau poate îi întrerupsesem când le era lumea mai dragă, nu ştim niciodată ce se întâmplă la celălalt capăt al

firului, sau mai bine zis ce se întâmpla puţin mai înainte de a se auzi apelul. De câte ori n-o sunasem de la Londra pe Luisa şi ea tocmai se întorsese de la o întâlnire cu Custardoy în atelierul lui, sau de câte ori s-o fi aflat el în dormitorul ei, în casa mea, privind-o cum vorbeşte cu mine pe jumătate goală, aşteptând nerăbdător să încheiem convorbirea. Dacă venea în vizită. S-ar putea să nu fi venit, sau să vină numai noaptea, din pricina copiilor. Eu nu-i întrebasem, dar nici ei nu pomeniseră de vreo asemenea vizită, de fapt nu pomeniseră pe nimeni, vreo persoană nouă sau străină.

Look, Jack, just deal with him, a spus Tupra. *Just make sure he's out of the picture*. Acestea au fost în engleză cuvintele lui, şi aici am deplâns amarnic faptul că nu era limba mea, fiindcă nu ştiu dacă şi pentru un vorbitor nativ de engleză, dar pentru mine erau prea ambigue, nu reuşeam să le înţeleg cu limpezime, aşa cum aş fi vrut; dacă mi-ar fi spus *Just get rid of him* sau *Well, dispose of him*, ar fi fost mai clar, chiar dacă nu întru totul: înseamnă „Descotoroseşte-te de el", şi la urma urmei sunt multe feluri de a te descotorosi de cineva, nu numai făcându-i de petrecanie; sau poate dacă fraza ar fi fost *Just make sure you get him off her back*, sau *off your backs*, aş fi înţeles că-mi spunea: „Încredinţează-te că o scapi pe ea", sau poate: „Ai grijă să vă descotorosiţi amândoi de el", însă nici aşa nu m-aş fi simţit în stare să traduc expresia asta într-o acţiune concretă şi fără echivoc, fiindcă există multe feluri de a scăpa de cineva care ţi s-a suit în cârcă, ceea ce spuneau cuvintele englezeşti. Bine-ar fi fost ca ceea ce-l auzisem spunând să fi fost *Just scare him away, scare him to death*, şi atunci aş fi înţeles că îmi recomanda numai să-l alung băgându-l în sperieţi, cum făcuse el cu De la Garza, nimic mai mult, şi să devin *Sir Punishment* şi *Sir Thrashing*, nicidecum *Sir Death*, nici *Sir Cruelty*. Dar ce ieşise de pe buzele lui fusese mai degrabă „Ocupă-te de el. Ai grijă să-l scoţi din tablou" (literalmente), adică din peisaj, sau „ai grijă să rămână în afara tabloului",

nu ştiu, cuvântul *picture* putea fi înţeles de asemenea ca „desen“ sau „portret“ sau „panoramă“ sau „scenă“ sau chiar „poză“ sau „film“, totuşi mi-a rămas în minte prima versiune, tabloul sau pictura, trebuia să-l scot pe Custardoy din tablou, să-l suprim din el sau să-l pun alături, separat, cum era Contele de San Segundo de la Prado, care era în afara tabloului cu familia lui, izolat, fără a putea să se mai apropie vreodată de soţie şi de copii, în vecii vecilor. Dacă scurtul nostru dialog ar fi avut loc într-un episod din *Clanul Soprano* sau *Naşul*, aş fi înţeles perfect că-mi sugera sau mă îndemna să-i fac de petrecanie. Dar poate că între mafioţi există coduri prestabilite, pentru eventualitatea că le-ar fi ascultate telefoanele, care le permit să fie foarte laconici în ordinele lor şi chiar şi aşa să fie interpretaţi corect din prima. De altfel, acela nu era un dialog de film, nici noi nu eram mafioţi, nici eu nu primeam un ordin, spre deosebire de alte dăţi cu Tupra sau Reresby sau Ure sau Dundas, ci numai o orientare, sfatul pe care i-l solicitasem. Însă limbajul e dificil când nu ştii la ce să te aştepţi şi ai nevoie să afli cu precizie, fiindcă mai întotdeauna e metaforic sau figurativ. Nu cred că există mulţi oameni pe lume care să spună deschis *Kill him*, sau în spaniolă să zică „Omoară-l“.

Am îndrăznit să insist un pic, deşi presupuneam că asta ar putea să-l agaseze. Aşa că mi-am strecurat întrebarea cât am putut de repede înainte ca el să pună telefonul în furcă, ultimele două fraze pe care le rostise sunaseră pentru mine ca o concluzie, aproape ca un mod de a pune capăt convorbirii, de parcă nu mai avea nimic de adăugat după ele. Sau de parcă acea consultaţie pe care i-o cerusem îl plictisise, era sătul de neînsemnata mea povestioară.

„Poţi să-mi spui cum, Bertie?“, l-am întrebat. „Nu sunt atât de obişnuit ca tine să bag pe cineva în sperieţi.“

Am auzit mai întâi râsul lui paternalist, sec, niţel dispreţuitor, nu era un râs pe care să-l fi putut numi împărtăşit, nu era râsul care-i uneşte pe bărbaţi în chip dezinteresat, şi pe femei între ele, şi care între

femei şi bărbaţi poate stabili o legătură mai puternică şi mai trainică, o uniune mai profundă, complexă, şi mai primejdioasă tocmai fiindcă e mai trainică şi are aspiraţii mai straşnice de trăinicie, poate că între Luisa şi Custardoy exista această uniune, legătura spontană şi neaşteptată, împărtăşită, de vreme ce el făcea să râdă atât de uşor pe toată lumea, după câte se părea. Râsul lui Tupra a fost râsul unei uşoare decepţii, un râs de nerăbdare, cu dinţii lui mărunţi şi strălucitori. Îi văzusem de atâtea ori. Pe urmă mi-a spus:

„Dacă într-adevăr nu ştii cum, Jack, atunci înseamnă că nu poţi s-o faci. E mai bine să nu încerci, lasă lucrurile să-şi urmeze cursul. Las-o baltă, renunţă să deviezi mersul evenimentelor, şi nevastă-ta o să se descurce singură, o să vezi, treaba ei. Dar eu cred că tu ştii cum. Ştim cu toţii întotdeauna, chiar dacă nu suntem obişnuiţi. Altceva e să nu ne vedem pe noi făcând ce avem de făcut. Totul e să te poţi vedea. Acum trebuie să te las. Baftă“. Şi a pus capăt convorbirii, oricum fusese prea lungă pentru el.

N-am mai îndrăznit să-l sun din nou, trebuia să mă descurc cum puteam. „Nevastă-ta o să se descurce singură, o să vezi, treaba ei“, cuvintele lui îmi sunaseră ca un reproş sau ca o mustrare ascunsă, ca şi cum în realitate mi-ar fi spus: „O s-o laşi în voia sorţii, poate c-o să îngădui într-o zi să fie omorâtă şi copiii tăi să rămână orfani“. Îmi sunau încă în urechi cuvintele lui „Totul e să te poţi vedea“. Probabil că voise să spună că singurul mod de a te închipui făcând ceea ce niciodată nu-ţi închipui că poţi face e să treci la faptă, şi atunci nu mai ai încotro, eşti nevoit să vezi, să te vezi.

L-am sunat apoi pe un vechi prieten aşa-zicând în stil madrilen, adică cineva cu care am avut o bună relaţie superficială cu mulţi ani în urmă şi cu care nu mă mai văzusem de atunci: dacă n-am avut cu el nici o divergenţă sau discuţie sau ceartă, se cheamă că îmi e şi acum prieten, chiar dacă s-ar putea să nu fi stat niciodată de vorbă numai noi doi şi să facă parte

doar din grupul larg şi variabil de amici care vă strângeaţi într-un trecut din ce în ce mai îndepărtat. Era toreador, unul dintre cei cu admiratori fanatici, care se retrag şi se întorc în arenă la interval de câţiva ani, apoi se retrag iarăşi – nu era departe momentul când avea să-şi taie cosiţa în semn de retragere definitivă –, cu care mă vedeam într-o perioadă când ieşeam des seara cu Comendador (care mi-l prezentase, el avea relaţii în toate mediile) şi mai târziu la chefurile care se prelungeau până după miezul nopţii, organizate de Maestru la el acasă cu membrii echipei lui şi câte un coleg şi tot felul de oameni de strânsură care chibiţau, printre care mă aflam şi eu; sunt toreadori care nu stau o clipă singuri şi care pe deasupra primesc pe toată lumea, dacă vine cineva recomandat de un om de încredere, chiar dacă e de mâna a treia: prietenul unui prieten al altuia care e cu adevărat prieten, şi nu doar într-o optică madrilenă. Era un om foarte cordial şi afectuos, chiar sentimental când venea vorba despre viaţa lui din trecut, şi când i-am cerut să vin să-l văd, nu numai că n-a avut nimic împotrivă şi n-a arătat nici cea mai mică rezervă după un deceniu şi mai bine de tăcere care se aşternuse între noi, ci m-a poftit să vin cât mai repede:

„Vino chiar acum, frăţioare. Avem şi partidă diseară“.

„Ce-ai zice dacă aş veni mâine dimineaţă?“, l-am întrebat. „Sunt aici doar pentru câteva zile, acum trăiesc la Londra, iar azi trebuie să-l văd pe tata, care o duce destul de bine cu sănătatea, numai că are de purtat povara bătrâneţii.“

„S-a făcut, nu mai încape vorbă. Mâine. Dar vino pe la unu, să luăm o gustare. În seara asta o să stăm cam multişor.“

„Vreau să-ţi cer un serviciu“, am preferat să-l previn. „Să-ţi cer ceva cu împrumut. Nu bani, o duc destul de bine cu banii, nu-ţi face griji.“

„Să nu-mi fac griji, zici?“, mi-a răspuns râzând. „N-am cum să-mi fac vreodată griji în ce te priveşte, Jacobito.“ Era dintre cei care-mi spuneau Jacobo, nu-

mi aduc aminte de ce. „Ascultă. Poţi să-mi ceri orice. Chiar şi costumul meu de gală, frăţioare.“ Nu prea urmăream evenimentele din lumea coridelor, şi cu atât mai puţin de la Londra, dar mi-am dat seama că încă era în plină activitate. Era cazul să mă informez un pic, înainte să trec pe la el, ca nu cumva să-l jignesc cu ignoranţa mea.

„Să ştii că nu eşti departe de chestiune. E ceva de genul ăsta“, i-am spus. „Îţi explic mâine.“

„Tu vino mai întâi, te uiţi în jur şi iei orice vrei, frăţioare.“ Era într-adevăr un om generos, nu arunca cu vorbele în vânt, cu siguranţă. Îl chema Miguel Yanes Troyano, porecla lui era „Miquelín“ şi era fiul unui *banderillero*.

A doua zi de dimineaţă, la curent acum cu ultimele lui triumfuri pe internet, şi cu un cadou, m-am prezentat în vastul lui apartament din zona care în copilăria mea era cunoscută sub numele de „Costa Fleming“, mai aproape de Chamartín, stadionul celebru al clubului Real Madrid, decât de Las Ventas, arena de tauromahie pe a cărei poartă monumentală ieşise de câteva ori purtat pe umeri. Aş fi preferat să stau de vorbă cu el între patru ochi, dar asta era imposibil, era întotdeauna însoţit de cineva. Dat fiind că el ştia că voiam să-i cer un serviciu şi ceva cu împrumut, avusese totuşi delicateţea să nu-mi impună prea mulţi martori. Însă era acolo impresarul lui de o viaţă, era nelipsit, un bărbat de vârsta lui, taciturn, foarte discret, îl cunoşteam puţin dar de demult.

— Nu ştiu dacă pe domnul Cazorla n-o să-l plictisim cu conversaţia noastră, Maestre, am spus tatonând terenul, doar-doar om rămâne singuri.

— Ba deloc, a răspuns Miquelín ridicând două degete; mă primise cu o îmbrăţişare largă şi un sărut de parcă aş fi fost un nepot de-al lui. Eulogio nu se plictiseşte niciodată, şi dacă se plictiseşte cugetă, nu-i aşa, Eulogio? Faţă de el poţi spune tot ce vrei, Jacobito, fiindcă n-o să spună nimănui şi n-o să te judece. Spune, cu ce pot să-ţi fiu de folos?

Mi-a fost greu să încep; am avut nevoie de câteva secunde bune, fiindcă cererea mea îmi făcea cumva ruşine. Însă nu exista alt chip de a învinge ruşinea decât acela de a formula cererea şi de a trece de hopul acela. Odată tot trebuie să-ţi iei inima-n dinţi, şi cu cât amâni mai mult cu atât ţi-e mai greu.

— Aş vrea să ştiu dacă mi-ai putea împrumuta o spadă, una din spadele tale de toreador, pentru vreo două zile, cam aşa socotesc.

Am văzut că nu se aştepta la o asemenea cerere şi Cazorla a avut o tresărire, şi-a netezit o mânecă. Era îmbrăcat la costum, cu vestă cu tot, de un gri prea deschis, iar din buzunarul exterior de la piept ieşea un vârf de batistă; purta o floare la butonieră, era din vechea şcoală. Însă el n-ar fi scos o vorbă dacă Miquelín nu-l invita s-o facă. Miquelín a suportat bine surpriza şi a răspuns îndată.

— Una şi două şi trei, câte vrei, Jacobo. Chiar acum mergem la rastel şi o alegi pe cea care-ţi place mai mult, deşi nu se deosebesc prea tare. Un lucru doar, să-mi fie cu iertare: dacă mi-ai fi cerut bani, nici nu mi-ar fi trecut prin minte să te întreb pentru ce ai nevoie; o spadă însă, cum să-ţi spun, e ceva ciudat. De ce-ţi trebuie, ca să te deghizezi?

Aş fi putut să mint, deşi să te deghizezi numai cu spada n-ar fi avut nici un sens. Aş fi putut născoci altceva, un lucru absurd, bunăoară că mergeam la o luptă cu tăuraşi privată, dar nu mi s-a părut cinstit să-l înşel pe omul acela atât de bun, şi nici nu cred c-aş fi izbutit. Am presupus că-mi va înţelege motivul şi că nici el nu mă va judeca.

— Nu, Miquelín. E ca să bag în sperieţi pe cineva. Are de-a face cu nevasta mea. Mă rog, cu fosta mea nevastă, ne-am despărţit de ceva timp, chiar dacă nu suntem divorţaţi. – Aveam grijă întotdeauna să clarific aspectul ăsta, mi-am dat seama atunci, ca şi cum ar fi avut vreo importanţă. – Din pricina asta am plecat la Londra, ca să nu dau târcoale pe aici cât timp ea era tot mai departe de mine. Nu ştiu dacă a fost cea mai bună idee, judecând după ce am găsit acum. Avem doi copii, un băiat şi o fată, şi nu vreau

să fie în primejdie. Tipul ăsta nu e potrivit pentru nimeni, cu atât mai puţin pentru ea.

Miquelín înţelegea situaţia, era de ajuns ce-i spusesem, mi-am dat seama din felul în care mă ascultase, ca şi cum ar fi încuviinţat ce-i spuneam. Nu punea întrebări, prietenii sunt prieteni şi fiecare face cum crede el de cuviinţă. Pe urmă a izbucnit într-un râs plin de afecţiune, bine dispus oricum, era un om care ştia să râdă, vârsta nu-i ştirbise capacitatea de a se bucura de viaţă.

— Dar unde o să mergi tu cu o spadă? mi-a spus. Ai auzit pentru ce are nevoie de ea, Eulogio? Hai să vedem, Jacobo, o s-o foloseşti sau nu? O să i-o înfigi până la gardă sau doar o să-l înţepi cu vârful? Sau poate vrei numai să i-o arăţi, ca să-l înspăimânţi?

— Sper să n-o folosesc, am răspuns.

Cu adevărat nu ştiam, nu mă gândisem decât la efectul pe care-l producea simpla vedere a acestei arme, după dizertaţia lui Tupra.

— Fii atent, Jacobo, frăţioare, trebuie să ţii seama de două lucruri. Unul, că spada nu răneşte decât cu vârful, dacă-l înfigi, şi pentru asta e nevoie să-ţi iei avânt dacă vrei cu adevărat să înţepe adânc; tăiş n-are aproape deloc, nu e bună ca să faci o tăietură. Celălalt lucru de care trebuie să ţii seama e că, dacă spada străpunge un taur, care cântăreşte şase sute de kilograme, şi intră până la gardă când nu întâlneşte vreun os, închipuie-ţi ce se întâmplă când o înfigi într-un om, îl laşi lat dacă-ţi scapă mâna. Vrei să-ţi asumi un asemenea risc? Nu, frăţioare, nu, ca să-l bagi în sperieţi e bun un pistol. Şi curat, pentru orice eventualitate.

Nu-mi trecuse prin cap să fac legătura: când l-am auzit pe Miquelín vorbind despre ce e în stare să-i facă spada de toreador unui om, mi-am dat seama şi m-am simţit scuturat de un fior de dezgust, deşi nu era, în mod ciudat, straniu, de dezgust faţă de mine însumi, încă mă vedeam pesemne străin de planul pe care-l urzeam, sau încă vedeam acest plan gol de conţinut, sau poate că niciodată nu există un dezgust pe de-a-ntregul sincer faţă de tine însuţi şi asta ne

îngăduie să facem orice, pe măsură ce ne obişnuim cu ideile care ne vin sau care ne sunt strecurate în suflet, puţin câte puţin, sau să ne asumăm faptul că vom face ce ne-am pus în cap să facem. „M-aş asemăna cu malaguenul acela mic la suflet, arţăgos, dat dracului, de speriat“, mi-am spus, „cel care l-a hăituit în arenă pe Emilio Marés în apropiere de Ronda în urmă cu şaptezeci de ani, ajutat şi încurajat cu urale de camarazii lui, şi l-a străpuns cu spada şi i-a tăiat urechile şi coada, le-a ridicat într-o mână şi cu cealaltă a salutat fluturându-şi basca roşie în chip de bonetă de toreador, pe câmpul din marginea oraşului. Cel care l-a lichidat cu înverşunare pe vechiul coleg de universitate al tatălui meu, încrezut cu farmec şi uşuratic cu deliberare, un om foarte plăcut, întotdeauna bine dispus, după câte mi-a spus, despre care avea o părere foarte bună şi care refuzase să-şi sape groapa înainte de a fi împuşcat, cu alte cuvinte, să fie hăituit ca un taur în arenă de călăii lui înainte de a fi omorât. Şi atunci au organizat o coridă în toată regula, cu banderile, suliţă şi spadă, în care l-au hăituit ca pe un taur. Ce bine că Miquelín mi-a adus aminte de scena asta fără să vrea, cu cuvintele lui“.

— Curat? am întrebat. Nu înţelegeam termenul.

— Da, curat. Adică fără acte, neînregistrat, şi mai ales care n-a fost folosit în nici un delict. Ţi-am mai spus, pentru orice eventualitate.

Miquelín ştia prea bine ce înseamnă eventualitatea, ca toţi toreadorii, presupun.

— Ce fel de eventualitate, Miquelín?

— Cum ce fel, frăţioare? Ai auzit, Eulogio? a zis şi a izbucnit într-un hohot de râs, pesemne că mă socotea un boboc, şi chiar eram în chestiuni de felul ăsta. Fiindcă dacă ai un pistol în buzunar, oricând poţi trage cu el. Tu o să bagi în sperieţi pe cineva, foarte bine, dar niciodată nu ştii cum reacţionează acel cineva. Poate că, din nenorocire, nu se sperie, şi atunci tu cum te descurci, ce faci?

— Aha. Şi de unde fac rost eu de un pistol curat?

Eu ştiam că Maestrul are arme, bineînţeles de vânătoare pentru când mergea la ferma din Cáceres,

acolo stătea luni întregi. Şi poate şi astfel de arme, din cele scurte, care nu se folosesc la vânătoare. Dar cel mai probabil erau toate cu acte în regulă, prin urmare nici una curată cu totul.

— Ţi-l împrumut eu, frăţioare, la fel cum ţi-aş fi împrumutat spada sau orice mi-ai fi cerut. Unde să ţii tu o spadă, frăţioare, cum ţi-a trecut prin cap aşa ceva? Pistolul îţi încape în buzunar. – Nu mă gândisem nici la asta, la faptul că eu nu aveam un pardesiu cu o husă la spate, nici măcar o gabardină. Şi nu era vremea de pardesiu. Miquelín a adăugat: Pe loc ţi-l dau. Du-te tu, Eulogio, te rog, şi adu-mi Llama rămas de la tata. Şi celălalt, revolverul.

— Unde le ţii acum? l-a întrebat Cazorla.

— Sunt în bibliotecă, în spatele volumelor cu *O mie şi una de nopţi* şi puţin mai la stânga, sunt câteva tomuri maro. Du-te, caută-le şi adu-le aici.

Impresarul a ieşit din cameră (m-am întrebat ce bibliotecă avea Maestrul, separată de salon, n-o văzusem niciodată la petrecerile noastre de pe vremuri; dar era destul de citit, mai ales pentru un toreador), şi după puţin timp s-a întors cu două cutii sau pachete învelite în cârpe, pe care i le-a pus dinainte lui Miquelín, pe masa scundă.

— Haide, adu nişte mănuşi pentru Jacobo, dacă eşti drăguţ, Eulogio. E mai bine să nu le atingi cu degetele, dacă o să foloseşti vreuna dintre ele, mi-a spus. Pe urmă ai putea să uiţi s-o cureţi, cum nu eşti obişnuit.

Cazorla era la fel de îndatoritor cum mi-l aminteam, admiraţia lui pentru Maestru n-avea limite, se apropia de devoţiune. A ieşit iar şi s-a întors îndată cu o pereche de mănuşi albe, ca de *maître* sau de magician. Erau dintr-o pânză fină, mi le-am pus, şi atunci Miquelín a desfăcut cu grijă legăturile, aproape cu solemnitate, poate nu atât pentru că era vorba despre arme, cât pentru că aparţinuseră tatălui său. Mulţi taţi care făcuseră Războiul păstrau arme, regulamentar sau nu, la fel şi tata, ştiam că are o Star sau o Astra, una din cele care se fabricau la Éibar. Dar niciodată n-o văzusem, şi nu

era cazul să-l întreb acum sau să-l pun să răscolească toată casa. „A riscat mult în perioada de după război“, mi-am spus, „pentru că a păstrat-o şi n-a predat-o. Numărându-se printre cei învinşi. Şi după ce stătuse la închisoare“. Tatăl lui Miquelín, cu siguranţă mai în vârstă decât al meu, s-ar fi putut număra printre învingători, dar niciodată nu vorbiserăm despre asta, nu mai avea importanţă. De fapt, niciodată nu vorbiserăm despre ceva serios, sau personal, dacă ne gândim bine. Prieteniile madrilene sunt cu adevărat originale, adesea inexplicabile.

— Acuma pot să pun mâna pe ele? l-am întrebat.

Erau frumoase, revolverul cu patul de lemn, cu striaţiuni, pistolul formând un unghi aproape drept.

— Aşteaptă puţin, mi-a spus. Au fost ale tatălui meu amândouă, aşa că nu sunt înregistrate de pungaşii de acum, dacă mi le-ar găsi, le-ar vinde. Revolverul e dinainte de Război, aşa cred. Englezesc, un Enfield. I l-a dăruit un scriitor englez care a făcut o pasiune pentru luptele cu tauri şi tata l-a convins pe matadorul lui să-l lase să meargă cu echipa în peregrinări prin ţară. Voia să scrie ceva despre lucruri cunoscute îndeaproape, avea un personaj fix care se numea Biggles, eroul unei serii, cred că era aviator, şi într-unul dintre romanele lui avea de gând să-l trimită în Spania în căutare de aventuri. Tata îmi povestea cu mândrie toate astea, fiindcă după cât se pare Biggles era faimos în patria lui. – Uite că se ivise cuvântul „patrie“, poate nu avea o semnificaţie aşa de gravă pe cât îmi închipuiam eu, Miquelín îl pronunţase fără nici o emfază, poate fiindcă nu se referise la propria lui patrie, la a noastră. – Pistolul e de mai târziu, e un Llama, marcă spaniolă, cu foc automat. Revolverul are încărcător cu şase gloanţe, Llama cu zece. Pentru tine e totuna în principiu, dacă nu ai de gând să tragi. Iar dacă n-ai încotro şi trebuie s-o faci, ai destule gloanţe: dacă nu-ţi ajung, înseamnă că ai murit. Un încărcător îţi ajunge, pentru pistol. Aici ai muniţia. Bine păstrată, în ulei, totul e în perfectă stare de funcţionare, aşa cum m-a învăţat tata. Pistolul s-ar putea să ţi se blocheze, ca toate. În

schimb însă uite ce voluminos e revolverul, cu butoiul, şi ţeava atât de lungă. Eu cred că pentru tine cel mai potrivit e pistolul Llama. Nu ţi se pare, Eulogio, că pentru o sperietură e mai bun pistolul?

Miquelín manevra cu dezinvoltură amândouă armele.

— Cum spui tu, Miguel. Tu te pricepi mai bine, s-a mulţumit să răspundă Cazorla ridicând din umeri.

— Ştii să-l foloseşti? m-a întrebat atunci Miquelín. Ştii cum funcţionează? Ai ţinut vreodată în mână un pistol?

— Când am făcut armata, am răspuns. Pe urmă n-am mai pus mâna pe vreo armă.

Şi m-am gândit ce ciudat era acest lucru, sau cât era de nou. Pesemne că au existat multe epoci în care lucrul neobişnuit era ca un bărbat să nu dispună de o armă în casa lui şi să n-o aibă la îndemână.

— Primul lucru, Jacobo: niciodată să nu ţii degetul pe cocoş până nu eşti sigur că o să tragi. Întotdeauna pe garda trăgaciului, de acord? Chiar dacă pistolul nu e armat. Şi chiar dacă nu e încărcat.

Voiam să-l întreb care era garda trăgaciului, mi se părea o expresie învechită, sigur că şi Miquelín era acum ceva vechi, o relicvă, ca şi generozitatea lui. Dar n-a fost nevoie, fiindcă imediat mi-a arătat-o şi am văzut unde punea degetul arătător. Apoi mi-a dat arma, ca să fac şi eu gestul, sau să-l imit. Nu-mi aduceam aminte cât de greu e un pistol, în filme actorii le ţin ca pe nişte junghere. E nevoie de efort ca să-l ridici. Şi apoi ca să-l ţii drept şi să iei ţinta.

Şi atunci Maestrul m-a învăţat să-l mânuiesc.

Nu ştiu, cred că pe atunci îmi asumasem părerea lui Wheeler cum că indivizii îşi poartă posibilităţile în sângele care le curge prin vene, ceva de genul ăsta, şi eram mai mult sau mai puţin convins că ştiu să-mi aplic chiar şi mie această teorie; credeam că-mi cunosc dinainte posibilităţile, chiar dacă nu atât de bine pe cât le cunoştea probabil el pe ale lui, şi pe deasupra se bizuia pe o experienţă mult mai bogată: avusese la dispoziţie mai mult timp decât mine, trecuse prin încercări mai mari şi împrejurări mai variate ca să transforme aceste posibilităţi în fapte; trăise şi participase la războaie, acolo unde poţi să fii mai cutezător şi înveţi să înfrunţi primejdii mai mari şi să ajungi mai nemernic decât duşmanii; unde poţi scoate mai mare folos de pe urma oamenilor, care după el erau proşti şi uşuratici şi creduli, şi în mijlocul cărora era uşor să aprinzi un chibrit care să provoace un incendiu; unde mai bine şi mai ferit de orice pedeapsă îi poţi face pe alţii să cadă în odioasa şi destructiva nenorocire din care nu mai poţi ieşi niciodată, şi să-i transformi astfel pe cei condamnaţi în bieţi seceraţi pe câmpul de luptă, în non persoane, în arbori doborâţi din care poţi folosi apoi lemnul putred; şi de asemenea e timpul cel mai potrivit pentru a împrăştia focare de holeră, de malarie, şi ciumă, şi pentru a pune în mişcare procesul prin care negi totul, al cui eşti şi al cui ai fost, ce faci şi ce ai făcut, ce năzuieşti să faci şi ce ai năzuit, motivele şi intenţiile, profesiunile de credinţă, loialităţile cele mai de preţ, cauzele tale…

O, da, nu eşti niciodată ce eşti – nu întru totul, nu cu exactitate – când eşti singur şi trăieşti în străinătate şi vorbeşti tot timpul o limbă care nu e a ta sau cea pe care ai învăţat-o de mic; dar nici în ţara ta nu eşti când e război sau te trezeşti stăpânit de mânie sau de încăpăţânare sau de frică: te simţi până într-un anumit punct iresponsabil de ceea ce faci sau de ceea ce vezi ca martor ocular, ca şi cum totul ar

aparţine unei existenţe provizorii, paralele, străine sau de împrumut, fictive sau aproape visate – sau poate e teoretică precum întreaga mea viaţă, potrivit raportului nesemnat din vechiul fişier care mă privea pe mine –; ca şi cum totul ar putea fi expediat în sfera faptelor închipuite şi niciodată petrecute, şi bineînţeles săvârşite involuntar; totul aruncat la bursa plăsmuirilor şi bănuielilor şi ipotezelor, ba chiar a simplelor vise fără cap şi coadă, după care oricând e cu putinţă să-ţi spui, când te trezeşti: „Nu, eu nu doream să apară dorinţa asta nelalocul ei sau ura asta ucigătoare sau remuşcarea asta neîntemeiată, tentaţia asta sau panica asta sau dorinţa asta de răzbunare, ameninţarea asta neştiută sau blestemul ăsta surprinzător, aversiunea asta sau nostalgia care noapte de noapte îmi apasă acum sufletul ca plumbul, scârboşenia asta sau violenţa asta pe care chiar eu o provoc, feţele astea moarte de mult şi încremenite pentru totdeauna care au stabilit o înţelegere cu mine să nu mai aibă nici un viitor (da, asta e înţelegerea noastră cu cei care tac şi sunt expulzaţi: să nu mai facă şi nici să nu mai zică nimic, să dispară şi să nu se mai schimbe) şi care acum vin să-mi şoptească la ureche cuvinte înfricoşătoare şi neaşteptate şi poate chiar nepotrivite în gura lor, şi am lăsat garda jos, mi-am lăsat pe iarbă scutul şi lancea“. Şi de altfel poţi să-ţi repeţi de nenumărate ori neliniştitoarele cuvinte ale lui Iago, nu numai după ce ai săvârşit fapta, ci în timp ce o săvârşeşti: *I am not what I am*. Eu nu sunt ceea ce sunt. Şi precum cel care năimeşte ucigaşi, sau precum cel care ameninţă că va săvârşi o crimă, ori cel care îşi dezvăluie mârşăvia expunându-se la un şantaj, sau cel care cumpără pe ascuns – cu gulerul pardesiului ridicat şi chipul ascuns în umbră, având grijă să nu-şi aprindă ţigara –, îl avertizează pe ucigaşul plătit sau pe cel ameninţat sau pe şantajistul posibil sau pe comutabila femeie pe care am uitat de mult că am dorit-o şi de care am ajuns să ne fie ruşine: „Să ştii că începând din clipa asta nu m-ai văzut niciodată, nu ştii cine sunt, nu mă cunoşti, nu ţi-am spus în veci

nimic, pentru tine nu am chip, nici glas, nici răsuflare nici nume, nici măcar când mă întorc cu spatele să nu sufli o vorbă despre mine. Conversaţia asta şi întâlnirea asta n-au avut loc, ceea ce se petrece aici în faţa ochilor tăi nu s-a întâmplat, nu se petrece, nu există nici cuvintele astea pe care le-ai auzit, fiindcă nu le-am pronunţat. Şi chiar dacă le auzi acum, eu nu le spun“; astfel, în acelaşi mod poţi să-ţi spui: „Eu nu sunt ceea ce sunt, nici ceea ce văd că fac. Mai mult, nici măcar n-o fac“.

Ceea ce nu-mi asumasem într-o asemenea măsură, sau pur şi simplu ignoram, e că ceea ce faci sau nu faci poate să depindă nu numai de timp, de ispite şi de împrejurări, ci de tot soiul de prostii şi fleacuri, de gândirea rătăcind la voia întâmplării şi fără rost, de îndoială sau bunul plac al unui impuls prostesc, de asociaţiile nepotrivite şi de nedreapta uitare sau de guraliva amintire, de fraza ce osândește sau de gestul care te salvează.

Aşa că a doua zi de dimineaţă m-am dus – ziua ameninţa că va fi ploioasă – cu pistolul meu de împrumut în buzunarul de la gabardină, pus pe fapte mari şi definitive, dar fără să ştiu anume care, chiar dacă ştiam în schimb foarte bine ce voiam să rezolv: trebuia să-l înlătur pe Custardoy, sau să mă descotorosesc de el, nu să-l scot afară din tablou; nu atât dintr-al meu, care nu era atunci decât un crochiu sau cel mult o schiţă nu prea precisă – „Eşti foarte singur aici, la Londra“, cum îmi spunea Wheeler –, cât din tabloul Luisei şi al copiilor, în care individul ăla morbid se strecura tot mai mult şi poate era pe punctul să se instaleze vreme îndelungată, sau în orice caz suficient cât să devină o boală şi o primejdie. De fapt şi devenise, stătea mult la pândă şi dând ocoale scândurii sau pânzei, pe Luisa pusese laba şi îi învineţise ochiul, o zgâriase sau o izbise, ea îmi vorbise despre o izbitură, dar zgârietura o văzuse cu ochii mai înainte, şi nimic nu-l împiedica să-şi strângă mâinile lui mari în jurul gâtului ei – cu degetele alea de pianist, sau mai curând erau ca nişte clape – într-o noapte ploioasă în care stăteau închişi

numai ei doi în casă, nu peste mult timp, când avea s-o subjuge şi s-o izoleze şi să-şi strecoare încetul cu încetul exigenţele şi interdicţiile lui deghizate în dragoste şi slăbiciune şi gelozie, în linguşiri şi rugăminţi, un tip înveninat şi despotic, bărbatul sucit şi nărăvit. Acum vedeam foarte limpede că nu voiam să am parte de norocul sau de nenorocirea ca Luisa să moară sau să fie omorâtă (noroc în închipuire şi în realitate nenorocire), că nu-mi puteam permite una ca asta, fiindcă realitatea nu poate fi întoarsă din drum sau ștearsă cu buretele, nici măcar compensată, contrar credinţei generale (iar mortului bineînţeles că n-ai ce despăgubiri să-i oferi în schimbul morţii lui, şi poate nici chiar celor în viaţă, care totuşi în ziua de azi cer de multe ori bani, punând astfel un preţ pe viaţa oamenilor când au încetat să mai calce pe pământ sau să umble prin lume).

Nu mă puteam abţine să ating pistolul în timp ce mergeam, ba chiar să-l apuc strâns, ca şi cum patul lui mi-ar fi cerut-o sau aş fi avut nevoie să mă obişnuiesc cu greutatea şi cu atingerea lui şi să-l ţin în mână, uneori îl ridicam puţin, tot în buzunar, şi dacă îl luam cu totul în mână aveam mare grijă să ţin degetul pe garda trăgaciului şi să nu ating cocoşul, cum îmi recomandase Miquelín, chiar dacă arma nu era încărcată. „Ce uşor trebuie să fie să-l foloseşti“, îmi spuneam, „din momentul în care dispui de el. Sau mai curând ce greu e să nu-l foloseşti, chiar dacă n-o faci decât pentru a ţinti şi a ameninţa cu el, ca să fii văzut cu pistol. Să tragi probabil că nu mai e la fel de uşor, sigur nu e, în schimb însă cere să fie ridicat ameninţător şi pare cu neputinţă să nu-i faci pe plac. Poate că femeile ar rezista mai bine în faţa acestei ispite, dar pentru un bărbat e ca şi cum ar avea o jucărie care-ţi place, n-ar trebui să ne fie niciodată la îndemână, şi totuşi majoritatea celor care se fabrică sau se moştenesc sau există ajung în mâinile noastre, rareori în mâinile lor, care sunt mai prevăzătoare“. Încercam de asemenea o anumită senzaţie vanitoasă de invulnerabilitate, vreau să spun că încrucişându-mi drumul cu trecătorii îmi spuneam: „Sunt mai

primejdios decât ei în aceste clipe şi ei nu ştiu asta, iar dacă vreunul ar face pe grozavul şi ar încerca să mă jefuiască, ar putea trece printr-o mare spaimă dacă eu aş scoate pistolul, probabil ar bate în retragere sau ar scăpa din mână şişul şi ar rupe-o la fugă“, şi mi-am adus aminte de înfumurarea de o clipă care mă cuprinsese când am descoperit ce spaimă îi vârâsem în suflet lui De la Garza fără să vreau, în biroul lui („Poţi fi mulţumit, a făcut pe el de frică“, îmi spusese pe urmă profesorul Rico, fără a umbla cu ocolişuri). Şi mi-am adus aminte de asemenea că imediat după aceea m-am simţit dezgustat de faptul că mă simţisem, socoteam că e ceva nevrednic de mine, nepotrivit cu ceea ce eram şi fusesem eu, cu chipul meu de acum şi cu cel dinainte, care poate se schimbau odată cu ziua de mâine care nu întârziase să vină.

Presume not that I am the thing I was. Nu presupune că sunt cum am fost, am citat pentru mine însumi în timp ce mergeam. *I have turn'd away my former self.* Am spus adio vechiului meu eu, sau l-am dat la spate, sau m-am îndepărtat de el. Când vei auzi că sunt tot cum am fost, apropie-te de mine, şi vei fi cum ai fost. Până atunci te surghiunesc, sub ameninţarea pedepsei cu moartea, să stai la distanţă de persoana noastră…“ Erau cuvintele Regelui Henric al V-lea îndată după ce a fost încoronat, cu mulţi ani înainte să se amestece incognito într-o noapte printre oştenii săi, în ajunul bătăliei de la Agincourt, având toate elementele împotrivă şi riscând foarte mult să fi judecat greşit, sau, cum îi spune unul dintre oşteni fără să ştie că stă de vorbă cu Regele, să ajungă la strâmtoare şi să dea socoteală dacă nu luptă pentru o cauză dreaptă. Acelea erau cuvintele neaşteptate spuse de cel care până nu demult fusese Principele Hal, un desfrânat, petrecăreţ şi fiu nerecunoscător, adresate celui care fusese până atunci tovarăş de chiolhanuri, bătrânul Falstaff de care acum se lepăda: *I know thee not, old man.* Nu te cunosc, bătrâne, e de ajuns o frază ca asta ca să o rupi cu viaţa pe care ai dus-o până atunci, cu

excesele şi cu lipsa de scrupule, cu silniciile şi scandalurile, cu bordelurile şi tavernele şi cu prietenii până deunăzi nedespărţiţi, chiar dacă aceştia ţi-ar spune cu glas rugător, precum Falstaff iubitului său Principe Hal în momentul când acesta abia renunţase la acest nume pentru a se preschimba în neînduplecatul Rege Henric fără vreo posibilă întoarcere înapoi sau revenire: *My sweet boy.* Dragul meu băiat. Dar cuvinte ca astea nu slujesc numai pentru a lăsa în urmă o viaţă destrăbălată şi de *roué avant la lettre*, de descreierat sau fluşturatic, ci şi la fel de bine pentru a anunţa alte cărări şi alte schimbări sau metamorfoze: şi eu puteam să le spun Luisei şi lui Custardoy în gând, şi să-mi spun mie însumi în timp ce mergeam: „Nu presupune că sunt cum am fost. Am spus adio vechiului meu eu. Am un pistol şi reprezint un pericol, nu mai sunt cel care n-a băgat pe nimeni în sperieţi cu bună ştiinţă, nu mai sunt cum am fost, ca Iago, sau încep să nu mai fiu“.

Aşa că m-am postat din nou în locul în care stătusem cu două zile în urmă, în capul de sus al dublei scări scurte a înspăimântătoarei catedrale, în spatele statuii cu papa parcă gata-gata să ţopăie, plimbându-mă între punctul acela şi altul apropiat, în spatele grilajului şi în stânga magazinului unde, oricât ar părea de neînţeles, se vindeau *souvenirs* cu coşmarul ăla, se aflau la câţiva paşi unul de altul şi din fiecare dintre ele puteau zări cele patru colţuri pe care le formau Calle Mayor cu strada Bailén, precum şi porticul de lemn împodobit cu ornamente care se afla chiar în faţa celui de-al doilea punct al necontenitului meu du-te-vino, chiar dacă mai jos, l-aş fi văzut pe Custardoy venind din orice parte, eram convins că va apărea pe acelaşi drum ca atunci când îl urmărisem, dacă se întorsese la Muzeul Prado, se putea să nu fi terminat cu crochiurile şi schiţele după cele patru chipuri din tabloul lui Parmigianino care se uitau fiecare în altă parte, sau poate acum se oprise la chipul soţului şi tatălui. Din tabloul cu contele îndepărtat şi izolat la fel ca mine, sau avea de studiat alte tablouri în vederea lucrării pe care o avea

de făcut sau avea de gând s-o facă. Iar dacă în dimineaţa aceea nu ieşise, s-ar putea ca la ceasul aperitivului să se apropie de Bătrânul Rege al Vinurilor să ceară obişnuitele lui halbe de bere cu cartofi prăjiţi (nu era de mirare că i se făcea foame, la cât era de slab), l-aş fi zărit şi dacă se aşeza la o masă, ca data trecută. În orice caz, l-aş fi văzut intrând sau ieşind din casă, dacă ar fi făcut-o, şi aş fi avut timp să cobor scările, să trec strada – în porţiunea aceea de stradă traficul nu era intens – şi să-l ajung la portic, când avea să deschidă. La început am fost surprins să-l văd deschis, pentru prima oară, şi am dedus că trebuia să existe un portar, ceea ce putea constitui un inconvenient serios în calea mişcării mele de apropiere, un martor. Dar după câteva minute am văzut un bărbat care venea să-l închidă (se apropia ora prânzului), şi m-am mai liniştit, fiindcă s-ar fi putut să fie hotărâtoare pentru mine cele câteva secunde de care avea nevoie Custardoy ca să bage cheia în broască, s-o învârtească şi să împingă uşa sau s-o tragă şi pe urmă s-o împingă cu mâna dinăuntru sau s-o trântească din afară, ideea mea era să nu poată face nimic din toate astea. Mă bizuiam pe faptul că nu avea să intre sau să iasă însoţit, de Luisa mai ales, asta îmi doream mai presus de orice. „N-o s-o mai vezi“, mi-am spus, „cel puţin dacă nu e chiar acum cu tine“, e ciudat cum ne adresăm în gând celor pe care nu-i iubim sau ne pregătim să le facem rău, şi îi tutuim întotdeauna, ca şi cum ceea ce vrem să le facem ar fi incompatibil cu respectul, sau orice respect ni s-ar părea cinism având în vedere planurile noastre.

Am aşteptat. Am aşteptat. Am aşteptat. Am mers dintr-o parte într-alta de nenumărate ori, îndreptându-mi paşii ba spre scară, ba spre grilaj, scrutam cu privirea cele patru colţuri şi cele opt trotuare, Custardoy putea să vină dinspre Viaduct sau să treacă pe sub ochii mei, lipit de Catedrală sau lipit de zid, putea să vină dinspre Institutul Italian sau să urce pe Cuesta de la Vega dinspre Parque de Atenas, eu strângeam cu putere în mână pistolul ascuns în

buzunar şi în unele momente trebuia să-mi stăpânesc nervii, stăteam într-un unghi bun, aveam vedere asupra întregului câmp de luptă, dar erau prea multe fronturi şi trebuia să schimb mereu punctul de observaţie, am băgat de seamă că unii creştini bisericoşi începeau să mă privească intrigaţi – nu păreau spanioli, poate erau lituanieni sau polonezi ca fostul lor păstor – şi, lucrul cel mai rău, să mă imite în du-te-vinoul meu, ca şi cum s-ar fi temut să nu piardă ceva dacă n-o făceau, mimetismul oamenilor e o plagă internaţională în ziua de astăzi, m-am simţit un pic hăituit şi aveam poftă să plec. Chiar atunci l-am zărit pe Custardoy apropiindu-se pe Calle Mayor, era inconfundabil, venea pe trotuarul unde se află Comandamentul General şi Consiliul de Stat, adică trotuarul lui, unde e casa sau atelierul sau locuinţa lui. Am mai avut puţină răbdare, încă nu m-am mişcat din loc, am aşteptat să ajungă în dreptul semafoarelor pentru eventualitatea în care ar fi traversat strada ca să se oprească la terasă, deşi ziua înnorată nu te invita să stai în aer liber. Purta şi el o gabardină, de bună calitate, neagră şi foarte lungă, ca o pelerină până-n pământ, şi asta, la care se adăuga pălăria deosebită pe care şi-o pusese, un gen de Stetson, cu boruri foarte largi şi de culoare deschisă sau chiar albă, cum purta Tom Mix în vechile lui filme mute (trebuia să fii dat naibii ca să umbli aşa), asta, zic, îi conferea aspectul unui personaj din Vestul Îndepărtat, în ziua aceea ar fi făcut o pereche reuşită cu prietena lui Daniel Boone sau Jim Bowie. Din fericire însă era singur, cu mersul lui hotărât şi lovind aerul cu poalele gabardinei şi desigur cu cosiţa lui de toreador (la vârsta lui ţinea pasul cu moda, avea curaj, nu glumă), mers nu mai puţin hotărât ca al meu puţin mai înainte, ştiind că am în buzunar pistolul Llama. „N-o să fie uşor să-l încovoi“, mi-am spus, „n-o să-mi fie uşor să-l frâng, nici să-l omor. Şi unde mai pui că e puternic, are vână, forţa îi vine din nerăbdare şi, cum să spun, din înţepenire, tipul ăsta s-a obişnuit să stea ore întregi nemişcat cu pensulele lui, concentrat şi liniştit, instalat în minuţiozitate şi

privind o pânză pe care o va copia pe altă pânză ca să pară aceeaşi, iar când îşi încheie lucrul şi în sfârşit se ridică şi deschide uşa şi iese pe stradă a acumulat o tensiune enormă şi devine exploziv. Cu siguranţă n-o să implore îndurare, ci o să opună rezistenţă, tipul ăsta nu e nici bleg, nici sperios, singurul lucru pe care-l ştiu e că trebuie să-l bag în sperieţi, mai mult decât ar putea el să mă înspăimânte, n-o să rămână încremenit de frică şi cu grumazul plecat şi cu ochii închişi precum De la Garza, dar nici eu nu sunt Tupra, care poate băga în sperieţi pe oricine dacă vrea, desigur, nici nu sunt ca fraţii Kray despre care mi-a vorbit el şi de la care a învăţat să mânuiască spada, cei cărora un tovarăş de detenţie le dăduse, potrivit spuselor lui Reresby, cea mai scurtă şi cuprinzătoare lecţie pentru a obţine ceva: „Vedeţi, sunt oameni afară, o mulţime de oameni, cărora nu le place să fie vătămaţi. Nici ei, nici bunurile lor. Şi să vedeţi, oamenii ăştia cărora nu le place să fie vătămaţi plătesc alţi oameni pentru ca să nu li se aducă nici o vătămare. Ştiţi despre ce vorbesc, nu-i aşa? Sigur că da. Ei bine, când ieşiţi de aici, băieţi, deschideţi bine ochii, pândiţi-i pe oamenii cărora nu le place să fie vătămaţi. Fiindcă până şi pe mine mă faceţi să mă cac pe mine de frică, băieţi. Minunat“. *Cos you scare the shit out of me, boys. Wonderful*, aşa a spus în engleză Tupra, chiar aşa“, am continuat să-mi spun în sinea mea, am continuat să-mi amintesc, „cu falsa dicţie care s-ar putea să fie dicţia lui proprie şi adevărată, în automobilul lui liniştit şi atât de rapid, în lumina selenară a felinarelor, aşezat în dreapta mea, cu mâinile încă pe volanul nemişcat, apăsându-l şi strangulându-l, nu mai avea mănuşi, eu le port de când am ieşit din hotel şi până mă întorc n-am de gând să le scot, până când mă întorc cu tabloul curăţat, cu actul comis, cu fapta săvârşită“. „Aşa stau lucrurile, Jack. Frica păzeşte bostănăria“, adăugase Tupra înainte să mă îndemne să urc la el ca să văd acele înregistrări care nu erau pentru oricine, şi după ce mi le-a arătat m-a întrebat din nou: „Spune-mi acum: de ce n-ai voie să loveşti în dreapta şi-n

stânga, şi să omori? După părerea ta. Ai văzut câte grozăvii fac oamenii, şi uneori fără să clipească, în toate părţile. Explică-mi atunci de ce nu se poate“. Iar eu am tot întârziat cu răspunsul, nu i-am răspuns nimic.

Am coborât scările repede, am fost gata-gata să mă ciocnesc de o femeie sau mai bine zis s-o trântesc la pământ, Custardoy nu se îndrepta spre terasă ci spre locuinţa lui, o luase drept şi se oprise în faţa semaforului de la intersecţia cu Bailén, ştiam că îndată ce va fi pe verde nu mai avea decât patruzeci şi nouă de paşi până la portic şi eu acolo trebuia să dau ochii cu el, nu înainte ca el să ajungă, dar mai ales nici după aceea, în nici un caz, fiindcă după aceea uşa s-ar fi închis, el ar fi fost înăuntru şi eu aş fi fost afară. Mi-am luat inima-n dinţi şi am traversat strada profitând că trecerea de pietoni era liberă pentru mine; acum eram pe acelaşi trotuar cu el, l-am văzut cum porneşte din nou când s-au oprit maşinile în dreptul semaforului, una, două, trei, patru, cinci, am rămas câteva secunde după un copac, deşi nu era prea gros, nădăjduind că n-o să mă vadă până băga cheia în broască, în orice caz aveau să fie doar câteva secunde, cel mai bine era să nu mă vadă nici când băga cheia, cel mai bine era să rămân în spatele lui cât mai mult timp cu putinţă şi lui să i se facă tot mai frică neştiind cine îl ameninţa, fiindcă nu-l vedea la faţă sau nu mă vedea, şi să se întrebe dacă era vorba despre un mărunt atac de tâlhărie în dreptul porticului sau despre un jaf în toată regula pe întregul etaj sau despre eternul sechestru rapid bine cunoscut în stil mexican, dacă eu eram singur sau dacă eram mai mulţi, dacă eram albi sau arămii sau negri (negrii de la noi nu prea se dedau la jafuri), sau dacă era vorba despre o reglare de conturi neaşteptată, despre târzia răzbunare a cuiva de care nici nu-şi mai aducea aminte, într-un anume sens ăsta era cazul meu, pesemne că el nici nu-şi mai amintea că Luisa avea sau avusese un soţ, patruzeci şi şase, patruzeci şi şapte, patruzeci şi opt, patruzeci şi nouă, şi în clipa când a băgat cheia şi s-a deschis uşa i-am înfipt

pistolul în spate fără să-l scot din buzunar (aşa n-avea de unde să ştie dacă era sau nu încărcat, chiar dacă s-ar fi întors iute, n-avea s-o facă, sigur că nu era încărcat şi degetul îl ţineam pe garda trăgaciului, de asta aveam grijă), dar împungându-l cu ţeava în coloana vertebrală ca să n-aibă nici o îndoială cu privire la existenţa armei şi ca să bage bine la cap situaţia.

— Hai înăuntru, şi să nu scoţi un cuvânt, i-am spus în şoaptă, o şoaptă strecurată în ceafă, unde-i atârna fistichia şi manierista codiţă de toreador, m-am apropiat prea mult şi mi s-a făcut scârbă.

Uşa era întredeschisă şi a intrat, am intrat amândoi deodată, lipiţi unul de altul, eu am trântit-o cu mâna rămasă liberă ca să se închidă. Acum ştiam că eram numai noi doi, mai bine zis eram unul singur.

— Ce tâmpenie mai e şi asta? a spus. E o glumă de prost gust?

Încă nu era speriat, poate că nu trecuse suficient timp cât să-i intre frica-n oase sau poate că nu se pierdea uşor cu firea. Tonul lui a fost uşor ţâfnos, sau cel puţin iritat, nu neliniştit, în nici un caz. „N-o să-mi fie uşor să-l fac să mă ia în serios, nu-şi pierde cumpătul cu una cu două“, mi-am spus la iuţeală. „Am început prost.“

— Nu-i nici o glumă, şi ţine-ţi gura. Hai sus, în apartamentul tău, pe scară. Încetişor şi calm, dar fără să te opreşti. Dacă apare vreun vecin, suntem împreună. Scoate-ţi pălăria şi ţine-o cu amândouă mâinile. Şi să nu scapi cheile, bagă de seamă. – În ziua aceea nu avea mapa cu el, poate că nu venea de la Prado. Continuam să-i şoptesc cuvintele în ceafă, poate că Luisa l-ar fi sărutat, i-ar fi mirosit părul, i s-ar fi părut că miroase plăcut, poate că i l-ar fi spălat zilnic. M-a ascultat, şi-a scos pălăria aia ridicolă. Acum ştia că eu eram de aici, nu din Est, nici din Magreb, nici hispano-american, accentul meu nu era albanez, nici ucrainean, nici arab, nici columbian, nici ecuadorian, nu-mi trecuse prin cap să mă prefac că am alt accent sau să mi-l ascund pe al meu, şi vorbisem destul ca să-şi dea seama că eram spaniol

fără nici o îndoială, pe urmă ştia de asemenea că eu eram alb, ce puţin timp pot fi ţinute ascunse lucrurile, şi nici nu-mi trecuse prin cap să mă adresez lui în engleză, de exemplu, cu asta era obişnuit–. Ştii ce-ţi face un glonţ în coloană? Atunci, roagă-te să nu te căptuşesc cu el. Haide. – Acum ştia pe deasupra că eram un om semiinstruit, nu oricine are la îndemână verbul „a căptuşi“.

— Ascultă, dacă dumneata vrei bani, spune şi cădem la învoială. Nu e nevoie să urcăm, nici să-mi înfigi ţeava în spate tot timpul. Şi nici să ridici tonul.

Acum n-a mai părut la fel de ţanţoş, dar nici speriat nu era. Mi se adresa cu „dumneata“, însă nu din respect, ci ca să menţină distanţa dintre noi. Eu îl tutuiam, el pe mine nu, era o încercare de a-şi păstra superioritatea în situaţia aceea de inferioritate evidentă, eu aveam pistolul, eu aveam ceasul, precum Moartea din tablou. Nu trăgeam de el, precum semi-scheleticul Cavaler care o înşfăcase de braţ pe bătrână, dar eram în spatele lui şi-l împingeam, era acelaşi lucru, eu eram stăpânul timpului şi-l înghionteam să urce, el încerca să oprească nisipul vorbind, sau apa, aşa au încercat atâţia alţii să amâne momentul şi să scape, în loc să tacă. Semeţia nu-l părăsise cu totul, asta mai arăta ultima lui frază înainte ca eu să-l întrerup. „Şi nici să ridici tonul“, numai că aşa ceva nici n-ar fi fost cu putinţă, fiindcă eu îi vorbeam în şoaptă.

Atunci am scos pentru o clipă arma din buzunar şi i-am dat o lovitură puternică în coaste, în partea dreaptă, cu ţeava pistolului Llama, gestul a fost ca o pălmuială, numai că îl izbisem în coaste şi făcusem asta cu pistolul, nu în obraz şi nu cu mâna, lovitura a făcut mult mai puţin zgomot, fusese dată pe sub gabardină. S-a clătinat un pic, dar n-a căzut. Nici n-a dat drumul la pălărie, i-au căzut numai cheile.

— Taci odată, cum vrei să ţi-o spun?! Ridică cheile şi mergi mai repede. – I-am şoptit acele cuvinte calm, pe un ton care poate speria mai mult decât un strigăt, sau cel puţin aşa credeam. M-a surprins faptul că nu mi-a fost greu să-i trag ghiontul

ăla, şi că nu mi-a fost frică s-o fac cu arma încărcată, cine nu e obişnuit să folosească o armă se teme întotdeauna să nu o declanşeze, oricât ar fi de prevăzător. A precumpănit în mintea mea gândul că trebuia să-l înspăimânt, presupun, sau m-au deranjat ultimele lui cuvinte sau cuvântul pe care-l folosise mai înainte, „tâmpenie“, sau mi-am adus aminte de ochiul Luisei cu nenumăratele nuanţe gălbui ale vânătăii, îmi venea în minte mereu imaginea aceea, îmi prindea bine, îmi dădea încă un motiv în plus şi mă umplea de o furie rece, mă întărea. Nu strica deloc că pe Custardoy îl durea lovitura, cât de cât, şi-a dus mâna la coaste instinctiv şi a frecat locul, însă eu i-am spus îndată: Mâinile pe pălărie. – Cui nu-i place să dea ordine care vor fi cu siguranţă executate? Aveam acum prilejul cel mai bun ca să-mi dau seama de asta. Unei părţi din conştiinţa mea nu i-a plăcut că mi-a făcut plăcere, dar nu eram dispus să ţin seama de ea în acele momente, restul conştiinţei era foarte ocupat, aveam ceva precis de făcut, nu era cu putinţă să las lucrurile făcute doar pe jumătate, după ce începusem treaba.

Am pornit iarăşi, treaptă după treaptă, în pas vioi, eu lipit de el şi apucându-l de codiţa de toreador la cotituri ca să nu profite de secunda în care încetam să-i ţin pistolul înfipt în spate, să urce atunci în fugă porţiunea care rămăsese şi să se închidă în casă dacă reuşea să deschidă uşa cu cheia foarte repede (n-ar fi reuşit în nici un caz, dar preferam să nici nu încerce), trebuie să fi simţit ca pe o umilinţă faptul că mă atingeam de părul lui, m-am abţinut să-l trag, deşi aş fi putut s-o fac. Am avut noroc, vreau să spun că eu am avut, şi el nu, fiindcă am urcat până la etajul doi fără să ne întâlnim cu nimeni, era un etaj dintre acelea cu balcoane.

— Am ajuns, a spus în faţa uşii. Acum ce facem?

— Acum deschide. – S-a conformat, folosind două chei, una lungă de la zăvor, cealaltă mai scurtă, de la broască. – Să mergem în salon, ia-o înainte. Ai grijă să nu faci nici o mişcare nelalocul ei. Aminteşte-ţi de coloana vertebrală. – Continuam să simt ţeava

pistolului lipită de coloana lui, bine centrată, când a intrat o ridicasem până la prima vertebră cervicală, cu arma scoasă din buzunar până am închis uşa în spatele meu.

Am străbătut un culoar scurt şi am ajuns într-un salon sau atelier foarte spaţios, cu lumină puternică în pofida cerului înnorat („Aici a fost Luisa“, mi-am spus pe loc, „spaţiul ăsta îi e familiar“). Am văzut îndată tablouri pe podea, întoarse cu faţa la perete, grămădite unele lângă altele, formând câteva rânduri, cum s-ar spune, trei sau patru, poate că unele pânze nu erau încă pictate, erau neîncepute. Sau poate că primea multe comenzi de portrete sau făcea multe cópii până o obţinea pe cea definitivă; fiindcă era solicitat, nimic de zis, şi vindea multe tablouri, în salonul acela erau mobile scumpe şi bunăstare şi chiar lux, în pofida unei anumite dezordini, mi-a stârnit invidia un şemineu. Am văzut câteva picturi atârnate pe pereţi astea erau cu faţa, cu siguranţă nu erau ale lui, cine ştie, dacă era un copist atât de bun, la prima vedere mi s-a părut că disting un mic Meissonier înfăţişând un bărbat care trăgea din pipă şi un portret mai mare de Mané Katz sau de altcineva de genul acesta, vreun rus sau ucrainean trecut pe la Paris (dacă erau originale nu erau deloc ieftine, dar nu atât de scumpe ca acelea din casa lui Tupra). Am văzut un şevalet, pânza pe care o sprijinea era tot cu spatele, Custardoy probabil că nu voia să aibă în faţa ochilor pânzele la care lucra, de îndată ce întrerupea lucrul la ele, ca să nu fie nevoit să le aibă sub ochi în timp ce se odihnea, poate că era portretul contesei cu copiii ei, pe care-l începuse. Puteam să-l văd dacă voiam, eram stăpân pe timp şi pe tot. Dar n-am făcut-o, eram ocupat.

Era timpul să se întoarcă, şi prin urmare să-mi vadă chipul. Nu ştiam dacă avea să mă recunoască de undeva, de la Prado sau din timpul cât îl urmărisem sau din vreo poză pe care i-o arătase Luisa, oamenilor le place să arate fotografii vechi, ca şi cum ar vrea să fie cunoscuţi dinainte de timpul când s-au cunoscut, asta se întâmplă mai ales între îndrăgostiţi,

„Aşa eram eu“, parcă şi-ar spune unul altuia, „m-ai fi iubit şi atunci? Şi dacă e aşa, de ce nu erai cu mine?“. Înainte să-i dau voie să se întoarcă şi să-i poruncesc să se aşeze am avut un moment de descumpănire: „Ce caut eu aici cu un pistol în mână“, mi-am spus şi mi-am răspuns îndată: „Nu, nu trebuie să mă surprindă câtuşi de puţin. Am motive întemeiate să mă aflu aici, ba chiar e ceva necesar: o s-o scap pe Luisa de zbuciumul şi de ameninţarea şi de viaţa îngrozitoare care o aşteaptă, o s-o fac să răsufle liniştită şi să poată dormi noaptea fără teamă, o să împiedic suferinţele copiilor mei şi pe ea o s-o feresc să fie bătută şi rănită sau să sufere lovituri mai mari sau să fie omorâtă“; şi chiar când îmi dădeam acest răspuns mi-a venit în minte altă întâlnire, năluca unei femei, Regina Ana care a suferit atât de mult în patul celui de-al doilea soţ fiindcă „nenorocirea a dat târcoale patului tău“, sângerosul Rege Richard care-l înjunghiase la Tewkesburg pe primul ei soţ, *in my angry mood*, după cum a spus pentru sine însuşi ucigaşul, adică, „într-un moment de mânie“; şi astfel ea, după moarte, i-a menit să aibă parte de ce-i mai rău pe câmpul de bătălie de la Bosworth în zori, când era prea târziu ca să evite lupta, şi i-a şoptit în vis următoarele cuvinte: „Soţia ta, nefericita Ana, soţia ta, Richard, care n-a avut parte de nici un ceas de somn liniştit alături de tine, îţi tulbură acuma somnul. Mâine în luptă gândeşte-te la mine, şi spada să-ţi cadă din mână: să te cuprindă disperarea şi să mori“. Eu nu puteam îngădui ca asta să se întâmple cu Luisa, să nu mai aibă parte de un ceas de somn liniştit alături de Custardoy dacă într-o zi ajungea să-şi pună capul pe perna mea şi să-mi ia locul în patul cald sau răcit acum, eu eram primul soţ, dar nimeni n-avea să mă înjunghie într-o clipă de mânie, nici să-mi sape şi mai adânc mormântul în care eram îngropat, nici să-mi şteargă amintirea odată cu prima spaimă şi prima rugăminte şi prima poruncă, şi să mă preschimbe într-o umbră otrăvită care spune adio puţin câte puţin în timp ce lâncezeşte şi-şi duce viaţa de zi cu zi la Londra expulzat din timpul ei şi al

copiilor (vai, prostul de mine, nevrednicul, prostul şi nesocotitul şi neştiutorul). „Nu, ea nu e încă o văduvă, nici eu nu sunt un mort vrednic de jelanie“, mi-am spus, „şi cum nu sunt nu pot să fiu înlocuit atât de repede, la fel cum petele de sânge nu ies de prima dată şi trebuie să freci şi să le cureţi cu îndârjire şi conştiinciozitate, şi chiar aşa se pare că n-o să dispară niciodată cercul, cel mai greu de şters sau care se încăpăţânează să nu dispară – o şoaptă, o febră, o zgârietură. – Fără îndoială ea nu avea să-şi dorească, nici să intenţioneze s-o facă, dar va fi obligată să-i spună amantului ei prezent sau viitor, sau să-şi spună: „Încă nu, iubitul meu, aşteaptă, aşteaptă, n-a venit momentul tău şi nu mi-l distruge pe al meu, dă-mi timp şi dă-i şi lui, acestui mort în viaţă, timpul lui care nu mai avansează, dă-i-l ca să se împrăştie, lasă-l să se preschimbe într-o nălucă înainte ca tu să-i ocupi locul şi să-i alungi trupul, lasă-l să se prefacă în nimic şi aşteaptă să nu mai rămână mirosul lui în aşternuturi, nici în trupul meu căruia durerea îi dă mereu târcoale, lasă ca ceea ce a fost să nu fi fost“. Dar eu sunt încă, prin urmare e sigur că am fost, despre mine nimeni nu poate zice încă: „Nu, asta n-a fost, niciodată n-a existat şi nu s-a întâmplat niciodată“. Sunt pe deasupra cel care poate să-l omoare pe acest al doilea soţ chiar acum, cu mănuşile şi cu mânia gata să izbucnească. Am un pistol în mână şi e încărcat, nu lipseşte decât să-l armez şi să apăs pe trăgaci, iar bărbatul acesta încă e cu spatele la mine, nici măcar nu mi-ar vedea chipul, nici astăzi nici mâine niciodată, sau până la Judecata de Apoi, dacă există“.

Într-adevăr, era totuna dacă-mi vedea chipul, la urma urmelor aveam să-i vorbesc despre Luisa, iar îndată ce-o făceam el avea să ştie fără umbră de îndoială cine sunt şi de altfel probabil că ea îi vorbise despre apariţia mea neaşteptată în oraş, după atâtea şi atâtea luni, mai mult ca sigur avusese timp până acum să-şi închipuie că cel care-l ameninţa cu pistolul era nenorocitul de soţ imbecil, ce neisprăvit şi ce dobitoc şi ce nebun, de ce n-a stat în banca lui. „S-ar putea să nu-mi prindă bine mie să-i văd chipul şi să-l privesc în ochi“, mi-am spus, „nici să schimb alte cuvinte cu el în afară de cele pronunţate mai înainte la intrare, acelea au fost indiferente şi nu schimbate între indivizi, ci simple ordine impersonale. Am auzit adesea spunându-se că ucigașii plătiţi evită să se uite în ochii victimelor, că acesta e singurul lucru care ar putea să le strecoare în suflet îndoieli şi să-i împiedice să le sugrume sau să le împuşte sau cel puţin să amâne săvârşirea crimei şi să le dea timp să spună ceva sau să încerce să se apere, singurul lucru care i-ar putea opri să-şi îndeplinească misiunea şi să-i facă să greşească ţinta, poate că cel mai bine era să termin totul chiar acum, potrivit devizei lui Tupra, fără să mai aştept, nici să tărăgănez lucrurile, fără să dau explicaţii şi fără să-mi satisfac cine ştie ce curiozitate, aşa cum nu i-a dat şi n-a primit explicaţii Reresby din partea lui De la Garza, fără măcar să-i las timp să se întoarcă, un glonţ în ceafă şi s-a terminat, adio Custardoy, afară cu tine din tablou, n-ai nici o scăpare, mortul de la groapă nu se mai întoarce, dacă vorbesc cu el şi-i privesc chipul o să-mi fie mai greu s-o fac, o să încep să-l cunosc şi va deveni şi pentru mine cineva anume cum e şi pentru Luisa, pentru ea e cineva important care-i trezeşte în acelaşi timp o senzaţie de frică şi devoţiune, cu siguranţă trebuie să-l văd şi să-l aud ca să mi-l închipui, nici nu pot aspira la mai mult,

deoarece cum îl vede ea pe el eu n-o să aflu niciodată, şi asta e osânda mea veşnică…“

În realitate însă nu ştiam ce trebuie să fac pentru a mă asigura, *to just deal with him* şi *make sure he was out of the picture*, cum îmi indicase dispreţuitor Tupra cu râsul lui paternalist, ce bine mi-ar fi prins să fi fost mai explicit sau să fi fost eu bilingv şi să-l fi înţeles cu exactitate absolută, sau poate că în toate limbile există ambiguităţi insolubile. „Dacă într-adevăr nu ştii cum, Jack, atunci nu poţi s-o faci“, îmi spusese. Nu ştiam cum, într-adevăr, dar îmi începusem treaba. Nu puteam să-i trag pur şi simplu lui Custardoy un glonţ pe la spate şi să-l las acolo ţeapăn, nu fără a simţi cum clocoteşte în mine mânia şi fără a avea o certitudine, Luisa tăgăduise că el o lovise, faţă de mine şi de sora ei, eu nu văzusem ce s-a întâmplat, ci numai rezultatele, ceva care într-un proces nu mi-ar fi slujit drept probă împotriva lui. „Totuşi nu sunt la un proces“, mi-am spus, nu e vorba despre asta, oamenii ca Tupra sau ca Incompara, ca Manoia şi ca atâţia alţii şi ca aceia pe care i-am văzut pe înregistrări precum femeia care apăruse pe una dintre ele cu fustă scurtă şi cu un ciocan în mână cu care sfărâma un craniu, poate la fel ca domnişoara Pérez Nuix şi ca Wheeler şi ca Rylands, ei n-au nevoie de procese, nici să adune probe, ci rezolvă problemele sau le retează de la rădăcină sau le înăbuşă în faşă sau şi le scutură de pe umeri, le e de ajuns să ştie ce ştiu fiindcă au văzut limpede foarte de timpuriu, i-a învăţat nevoia, au avut curajul să privească în profunzime şi să traducă şi să gândească mereu dincolo de cât era necesar („Şi mai ce. N-ai făcut decât să începi. Continuă. Hai, repede, grăbeşte-te, gândeşte mai departe“, ne spunea tata fraţilor mei şi mie, când eram nişte băieţandri), şi să ghicească pe deasupra ce avea să se întâmple dacă nu interveneau ei; ei nu detestă cunoaşterea ca majoritatea oamenilor atât de slabi de înger din vremea noastră, ci o înfruntă şi o anticipează şi o incorporează şi se numără printre cei care nu-i pun în gardă pe ceilalţi, sau nu întotdeauna, printre cei care

iau hotărâri la distanţă şi fără ca motivele lor să fie uşor identificabile pentru cel care suportă consecinţele sau pentru martorul întâmplător, sau fără ca între fapte şi motive să se poată stabili o legătură ca de la cauză la efect, şi cu atât mai puţin între fapte şi probele săvârşirii lor. Aceşti bărbaţi şi aceste femei n-au nevoie de toate astea, în acele momente hotărâtoare sau fundamentale în care nu lasă să se întrezărească nici o avertizare sau preaviz înainte de a izbi cu sabia, nici măcar n-au nevoie în acele momente de acte săvârșite, de evenimente, de fapte. Pesemne că le e de ajuns să ştie ce s-ar întâmpla pe lume dacă n-ar exista constrângeri, nici impedimente, le e de ajuns să vadă cum capacitățile sigure ale oamenilor nu ajung să se desfăşoare cu toată forţa şi cu potenţiala lor nocivitate numai şi numai pentru că cineva – bunăoară, eu – îi descurajează sau îi împiedică, şi nicidecum din lipsa poftei de a le pune în valoare şi a dorinţei de a le vedea înfăptuite, toate astea se înţeleg de la sine. Pesemne că le e de ajuns să-şi dea seama de ce s-ar întâmpla dacă aceste pofte şi dorinţe n-ar fi înfrânate de ei sau de alte santinele – autoritatea legilor, instinctul, crima, luna, frica, paznicii nevăzuţi –, pentru a adopta măsuri de descurajare dacă acestea se dovedesc a fi recomandabile, sau necesare după părerea lor. Ei sunt cei care cunosc şi îşi asumă şi îşi însuşesc – ca pe o a doua piele – această atitudine nepremeditată, hotărâtă (sau e urmarea unei singure meditaţii, cea dintâi), care face şi ea parte din felul de a fi al lumii, acest fel de a fi neschimbător, de-a lungul timpurilor şi în orice loc l-am afla, şi de aceea nu trebuie pusă la îndoială, cum nu trebuie puse la îndoială nici starea de veghe şi somnul, sau auzul şi văzul, sau respiraţia şi vorbirea, sau toate lucrurile despre care se ştie că «aşa sunt şi aşa vor fi în veci».“

Se presupunea că eu eram ca ei sau unul dintre ei, că posedam aceeaşi capacitate de a pătrunde în mintea oamenilor şi de a-i interpreta, de a vedea chipurile lor de mâine şi de a descifra ceea ce încă nu s-a petrecut, iar în ce-l priveşte pe Custardoy eram în

capătul străzii, dacă nu chiar mai încolo, n-aveam nici o certitudine, dar ştiam că nu mă înşel: era un tip periculos şi seducător şi învăluitor şi violent, în stare să creeze o dependenţă până şi faţă de ororile lui şi de lipsa lui de scrupule, de despotismul lui şi de dispreţul lui, iar eu nu trebuia să-i las nici o portiţă de scăpare, nu trebuia să-i dau ocazia de a se dezvinovăţi, de a nega, nici de a respinge, nici de a argumenta, nici de a mă convinge, nici măcar de a sta de vorbă cu mine. Tupra avea dreptate la urma urmei: „Dar eu cred că ştii cum“, îmi spusese înainte de a pune receptorul în furcă. „Ştim cu toţii întotdeauna, chiar dacă nu suntem obişnuiţi. Rămânem păgubaşi dacă nu ne vedem făcând aşa ceva. Totul e să te poţi vedea.“ Poate că aici era totul: să mă văd în chip de *Sir Death* pentru prima dată, la urma urmei aveam un pistol în mână şi acesta era ceasul meu de apă sau de nisip, şi mai aveam şi mănuşile, nu mai era nevoie decât să armez pistolul, să trec degetul arătător de pe garda trăgaciului pe cocoş şi apoi să apăs, n-aveam de făcut decât un pas, era o diferenţă fizică atât de mică între o poziţie şi cealaltă, între a face pasul sau a nu-l face, o distanţă atât de mică în spaţiu… Nu, n-aveam nevoie de certitudini, nici de probe, dacă ajungeam să fiu convins pe deplin, cel puţin în acea zi, că sunt din şcoala lui Tupra, care asculta de felul de a fi al atâtor altora şi poate al lumii, fiindcă atitudinea lui nu era preventivă, nu în mod exact sau exclusiv, ci mai degrabă punitivă sau recompensatoare după caz şi în funcţie de persoane, pe care el le cântărea imediat şi le judeca la rece şi fără a avea nevoie de tatonări sau de a intra în călduri, ca să folosesc o expresie a lui Don Quijote când îl anunţă pe Sancho ce nebunii ar fi în stare să facă din pricina Dulcineei fără ca ea să-i dea motive de supărare sau de gelozie, şi cu atât mai vârtos dacă i le-ar da. Sau le înţelegea, cazurile, în faţa paginii încă nescrise, şi poate de aceea rămânea mereu albă. „Dar nu, dacă eu trag, pagina mea n-o să mai rămână albă“, mi-am spus, „iar dacă n-o fac, tot n-o să rămână complet albă, după toate astea şi după ce

plănuisem totul şi-l luasem la ţintă. Niciodată nu putem să nu exprimăm ceva, nici atunci când credem că am lăsat pagina noastră albă. Şi chiar atunci, chiar dacă nu se exprimă şi nici măcar nu se petrec, lucrurile tot nu reuşesc să rămână mereu liniştite. E îngrozitor“, mi-am spus. „Nu-i chip. Chiar dacă nici măcar nu sunt spuse. Şi chiar dacă nici măcar nu se petrec.“ M-am uitat cu luare aminte la pistolul din capătul braţului meu întins, un vechi pistol Llama, aşa cum îşi privea Moartea ceasul în tabloul lui Baldung Grien, singurul lucru după care se orienta, şi nu după fiinţele vii pe care le avea alături, de ce ar fi făcut-o dacă ea ştia să vadă chipurile lor viitoare. „Şi atunci nu-i totuna dacă se petrec sau ba? «Tu şi cu mine vom fi dintre cei care nu lasă urme», aşa mi-a spus odată Tupra, „e totuna orice am fi făcut, nimeni n-o să-şi mai bată capul cu poveşti sau cu cercetări“. „Şi pe urmă“, am continuat să-mi spun, „va veni o zi în care totul va fi nivelat şi viaţa nu va mai putea fi nicicum relatată, şi în care nimănui nu-i va mai păsa de nimic, chiar de nimic“. Dar ziua asta încă nu sosise şi am avut curiozitatea şi am simţit teama – *And in short, I was afraid* –, şi mai ales am avut timp să mă întreb, ca în acele versuri pe care le cunoşteam atât de bine şi care ne asigură că acea zi va veni fără îndoială: *And indeed there will be time to wonder, Do I dare? and, Do I dare? Time to turn back and descend the stair…* Timp ca să mă întreb dacă aveam să îndrăznesc şi aveam să îndrăznesc, ştiind că aveam timp să mă întorc pe unde venisem şi să cobor scările, şi chiar să-mi pun întrebarea completă care în poem vine puţin mai târziu – *Do I dare disturb the universe?* – şi pe care nimeni nu şi-o pune înainte să acţioneze, nici înainte să vorbească, fiindcă toţi îndrăznesc s-o facă, să tulbure universul şi să-l deranjeze, cu limbile lor iuţi şi mici şi cu paşii lor mărunţi, *So how should I presume?*. Şi asta mi-a reţinut degetul pe garda trăgaciului şi mâna s-a oprit înainte de a arma pistolul, asta mi s-a întâmplat, şi pe deasupra ştiam că întotdeauna va rămâne timp pentru

a apăsa pe trăgaci şi a trage, după ce l-aş fi armat dintr-o singură mişcare, mă învăţase Miquelín.

— Întoarce-te şi aşază-te aici, i-am spus lui Custardoy şi i-am arătat cu mâna liberă să ia loc pe sofa, sigur că s-a aşezat pe ea cu Luisa şi nu o singură dată, poate chiar s-au tăvălit pe ea. Mâinile pe masă, ca să le pot vedea. – În faţă era o măsuţă joasă, ca în mai toate saloanele din lume. – Sprijină-ţi bine palmele şi nu cumva să le mişti.

Custardoy s-a întors aşa cum i-am ordonat şi în sfârşit i-am văzut chipul din faţă şi fără vreun impediment, şi el pe-al meu la fel. Schiţa un început de zâmbet şi asta m-a iritat, avea nişte dinţi lungi care-i luminau faţa prelungă şi-i confereau o anumită cordialitate. Părea liniştit şi chiar un pic amuzat, în pofida loviturii pe care i-o dădusem în coaste, probabil că îl duruse şi se speriase. Dar pesemne că în acel moment ştia cine sunt eu, chiar dacă numai prin intuiţie şi prin metoda excluderii, şi poate se bizuia pe propria capacitate de interpretare, destul de eficientă cât să fie sigur că soţul Luisei n-o să-l împuşte sau încă nu, adică, nu înainte să stea de vorbă cu el. (Şi mai era ceva: aproape nimeni nu crede cu adevărat că va fi împuşcat, nici măcar când vede îndreptată spre el ţeava unui pistol.). Ochii lui enormi şi depărtaţi şi negri şi aproape fără gene erau într-adevăr dezagreabili şi am băgat de seamă imediat priza lor deosebită, propensiunea lor acaparatoare, felul în care mă măsurau din cap până-n picioare la mare iuţeală şi – cum să spun – cu un soi de dorinţă de a mă intimida, ciudată şi nepotrivită în împrejurarea aceea. Zâmbetul lui vag era în schimb afabil, ca şi cum ar fi putut să se desfacă în două persoane deodată. Nu înţelegeam cum putea să-i placă Luisei, deşi avea ceva golănesc şi vulgar – dezmăţat şi grosolan şi rece – care atrage multe femei, asta am văzut şi ştiu. Înainte să se aşeze şi-a mângâiat mustaţa, şi-a potrivit codiţa cu un gest inevitabil feminin, şi-a azvârlit pălăria pe sofa şi m-a întrebat:

— Pot să-mi aprind o ţigară? Când fumez poţi să-mi vezi mâinile, nu-i aşa? Şi apoi s-a aşezat având grijă să nu-şi şifoneze poalele gabardinei. Începuse să-mi vorbească la per tu şi asta mi-a întărit bănuiala că mă identificase.

— Îţi dau eu una, i-am răspuns, nu voiam să bage mâna în buzunar. I-am oferit o Karelia şi am scos alta pentru mine. Le-am aprins la aceeaşi flacără şi am tras amândoi fumul în piept în acelaşi timp, pentru o clipă ai fi zis că suntem prieteni, trăgând în tăcere primul fum din ţigară. Amândoi trecuserăm printr-un moment de spaimă, tutunul ne făcea bine. Dar spaima nu încetase, şi a lui trebuie să fi fost prin forţa lucrurilor mult mai mare decât a mea, la urma urmei eu eram înspăimântat numai de faptul că mă vedeam făcând ce făceam, şi asta presupune întotdeauna o spaimă controlată şi mai mică şi căreia poţi să-i pui capăt. Conversaţia care a urmat a fost mai rapidă:

— Ce naiba ţi-a venit? a spus Custardoy. Tu eşti Jaime, aşa-i? – Folosirea unui cuvânt tare denota aplomb şi o anumită lipsă de respect, cel puţin dacă nu cumva aşa vorbea în mod obişnuit (de altfel, n-avea nici un motiv să nu recurgă la înjurături, avea destule motive să fie oţărât pe mine); închipuite sau întemeiate, mi-am spus în orice caz că nu-l băgasem destul în sperieţi, cum aş fi putut s-o fac. M-am aşezat alături, pe braţul unui fotoliu, aşa rămâneam nu numai în faţa lui, ci şi mai sus decât el.

— Cine ţi-a spus să vorbeşti? Încă nu ţi-am spus să vorbeşti. Doar să fumezi. Aşa că fumează şi taci dracului din gură. – Am înjurat şi eu ca să nu rămân mai prejos şi am legănat un pic pistolul. Nădăjduiam ca el să nu fie familiarizat cu armele de foc, numai să nu cumva să-şi dea seama că nefamiliarizat eram mai degrabă eu. Nu e uşor să bagi spaima în sufletul cuiva, dacă nu eşti obişnuit. Eu ştiam că pot să izbutesc (o mai făcusem cândva), aşa cum mă ştiam în stare sau presupuneam că sunt în stare să omor; dar pentru ambele trebuia – poate – să-mi ies din sărite, să fiu într-adevăr exasperat sau furios sau posedat de o nepotolită sete de răzbunare, iar în acel

moment nu mă simţeam aşa sau nu îndeajuns, poate că mă relaxasem după ce îndeplinisem aproape fără nici un incident prima fază a planului meu, care nu fusese elaborat prea în amănunt, de a-l intercepta pe Custardoy, de a urca până în apartamentul lui şi de a mă închide acolo cu el. Îmi lipsea ura. Îmi lipsea cunoaşterea. Îmi prisosea slăbiciunea. Îmi lipsea pasiunea. Şi, spre deosebire de Tupra, îmi mai lipsea doza necesară de sânge rece.

— Mă rog, atunci vorbeşte tu, ce zici? N-am toată ziua la dispoziţie pentru neroziile unui scrântit ca tine. Ce vrei să obţii de la mine cu pistolul ăsta? Unde vrei să ajungi, ţângău ce eşti?

Şi a zâmbit din nou cu dantura lui luminoasă şi gura larg deschisă, care-l făcea aproape simpatic şi-i mai reducea din agresivitatea înfăţişării. Continua să-mi aducă aminte de cineva, acum n-aveam timp să-mi amintesc de cine.

Custardoy era curajos şi prea încrezător. Sau încerca să nu-şi arate frica, în pofida faptului că scrântitul ţinea arma îndreptată spre pieptul lui sau era convins că n-o să fac uz de ea. Cuvintele lui fuseseră dispreţuitoare, ca şi cum ar fi vrut să ne micşoreze cu ajutorul lor, pe mine şi arma mea. Îndrăznise să-mi spună „ţângău“ (urăsc oamenii care folosesc cuvântul „ţângău“), încerca să mă intimideze ca pe un copil, să mă facă să mă simt un ţânc ridicol cu învechitul meu pistol în mână. Dacă era vorba despre al doilea lucru, despre un exces de încredere, m-am întrebat unde greşisem ca el să se poată arăta încă atât de trufaş: puţin mai înainte îi aplicasem o lovitură care pesemne că-l durea destul de tare, fără îndoială băgase la cap că dacă eram în stare de asta atunci eram în stare de mai mult. Începea să mă înfurie – sau să mă atingă unde mă durea mai tare, în bărbăţia mea –, dacă o ţinea tot aşa. Îmi prindea bine să continue aşa. Sau poate că nu, poate că avea să mă facă până la urmă să mă văd pe mine grotesc şi pueril, în situaţia aceea.

— Ascultă-mă bine, i-am spus. O să încetezi s-o mai vezi pe Luisa Juárez, chiar începând de azi. S-a

terminat. Gata cu loviturile şi zgârieturile şi ochii învineţiţi. Să nu te mai atingi de ea.

Am crezut că va tăgădui ce-i spusesem la urmă şi că-mi va răspunde: „Nu ştiu despre ce vorbeşti“ sau ceva în genul acesta. Dar nu asta mi-a răspuns, nu ăsta era lucrul cel mai important pentru el.

— A, da? Pentru că spui tu? Ştii că eşti bine? Ai haz cu pretenţiile tale. – A spus asta iritat, ca şi cum nu mi s-ar fi adresat mie ci unei a treia persoane nevăzute, unui martor imaginar cu care şi-ar fi permis să vorbească zeflemitor. – Asta trebuie s-o hotărâm ea şi cu mine, nu ţi se pare?

Desigur, aşa mi se părea şi mie. N-aveam dreptul să mă amestec între ei, de bună seamă, ea era liberă, era majoră, poate că era foarte fericită cu el, nu-mi ceruse părerea, nici nu mă rugase s-o ocrotesc, nici măcar nu binevoise să mă pună la curent cu viaţa ei actuală, cu viaţa ei care nu mă privea; sigur că eram de acord. Dar toate astea erau de prisos, hotărâsem să mă amestec şi să folosesc forţa şi să-l bag în sperieţi, şi atunci trebuie să laşi la o parte argumentele şi principiile, respectul şi rezervele morale şi reţinerile, fiindcă ai hotărât să faci ceea ce vrei să faci şi să impui, să-ţi atingi scopurile fără să dai socoteală nimănui, şi aici, ca în orice război dezlănţuit, nu trebuie să intervină şi să aibă vreo importanţă raţiunea. După ce ai pornit ostilităţile, e totuna dacă ai sau nu dreptate, e vorba numai să iasă bine lucrurile, să învingi, să-ţi supui duşmanul şi să te impui. El o bătea şi trebuia să înceteze, asta era tot. *Just make sure he's aut of the picture*, mi-am repetat. Trebuia să ies din casa aia după ce Custardoy era eliminat, şters ca o pată de sânge, asta era tot. Şi hotărârea mea s-a întărit.

— Da, am recunoscut, ar trebui să hotărâţi asta ea şi cu tine. Dar n-o să fie aşa. O să hotărăşti tu. Tu o s-o laşi în pace de azi înainte. Ori renunţi la ea, ori renunţi să mai vezi lumina zilei, gata, tu alegi, tu ştii mai bine la ce preferi să renunţi. Dar cred că-ţi dai seama că la ea trebuie să renunţi în orice caz.

Pentru prima dată l-am văzut şovăitor, poate chiar l-am văzut speriat. „Să-l împuşc“, mi-am spus. „Şi-a dat seama că nu e greu, că e de ajuns să nu mai fii cel care eşti preţ de câteva secunde, sau să fii ceea ce nu eşti – nu eşti un ucigaş şi dintr-odată ai devenit şi eşti pentru veşnicie –, că oricărui om care ţine o armă în mână poate să-i trăsnească asta prin cap, i se năzare deodată, dacă timp de o secundă nu mai mult încetează să perceapă gravitatea gestului, a unui singur gest simplu sau mai bine zis două, să armeze pistolul şi să apese pe trăgaci, pot fi chiar aproape simultane ca în filmele cu Vestul Sălbatic, să ridice percutorul şi să apese pe cocoş, întâi aici, apoi dincoace, doar două mişcări, înainte şi înapoi şi gata, oricui îi poate scăpa mâna, şi pe urmă degetul, mâna care bagă un glonţ pe ţeavă sau în camera cartuşului dintr-o singură mişcare şi pe urmă n-ai de făcut decât să tragi înapoi arătătorul, arma asta e grea şi nu-i uşor s-o susţii, dar mâna şi degetul ştiu singure ce au de făcut, de parcă nu le-ar mişca nimeni, nici o conştiinţă sau voinţă, mângâie şi se strecoară şi alunecă aproape, nici măcar nu ai de făcut efortul pe care-l cere întotdeauna o spadă, trebuie s-o ridici mai întâi şi pe urmă să izbeşti cu ea şi ambele mişcări presupun să-ţi foloseşti toată forţa braţului, ba chiar pe a amândurora, şi de aceea n-o pot mânui copiii, nici multe femei, nici bărbaţii sfrijiţi, pe când pistolul e la îndemâna orişicui, oricât ar fi de slab şi de fricos şi de neisprăvit şi de neghiob – mult mai mult decât neruşinata balistă, pistolul democratizează uciderea –, şi oricine poate provoca cu el nenorociri ireparabile, nu e nevoie decât să te laşi purtat de el. Dacă eu armez pistolul acum, Custardoy va fi cuprins de spaimă.“

Şi fără să mai stau pe gânduri l-am armat, în pofida avertismentului pe care mi-l dăduse Miquelín. Dar n-a fost decât o încercare de o clipă, ca să văd sclipind în ochii lui mari şi ciudaţi o scânteie de panică, o singură scânteie nu mai mult, dar am văzut-o. Am pus imediat arătătorul înaintea percutorului şi l-am coborât, am scos proiectilul care intrase pe

ţeavă sau în camera cartuşului sau cum s-o fi zicând şi l-am păstrat, am dezarmat Llama. Însă el îşi dăduse seama cât de repede puteam să armez pistolul şi că într-o clipă gloanţele puteau să iasă pe ţeava – încă o mişcare, şi încă una, şi încă una – îndreptată spre capul lui sau spre piept, spre un braţ sau spre un picior, spre codiţa lui care ar fi fost destrămată precum şuviţele Morţii din tablou sau spre oricare alt loc unde aş fi avut chef să ţintesc. „O, da, ce senzaţie stranie“, mi-am spus, „să ai un om la discreţia ta. Să decizi dacă trebuie să trăiască sau să moară, sau nici măcar nu e vorba despre o decizie“.

Dar Custardoy se ţinea tare, era un tip dur, sau poate că voia să aibă mereu dreptate, sau, de vreme ce nu era la adăpostul unei arme, încerca să mă descurajeze sau să mă sperie sau să mă facă să mă prăbuşesc, sau să-mi sape mormântul şi mai adânc, cu vorbele spurcate şi cu glasul lui. Glasul nu îi era limpede, ci aspru, puţin hârâit, ca şi cum ar fi avut în gât nişte ţepi micuţi asemănători cu ţepii cilindrului metalic al unei cutii muzicale, care se cuplează cu spiţele şi scot sau marchează melodia repetitivă şi unică. Cuvintele i-au ieşit din gură târându-se de parcă i-ar fi fost lene să se strecoare printre ghimpii aceia. În orice caz îşi ţinea mâinile pe masă. Terminase ţigara însă nu uitase să-mi asculte ordinul anterior, era un semn bun.

— Ascultă, Jaime. – Şi m-a deranjat îngrozitor faptul că-mi spunea pe numele de botez, adică aşa cum îmi spunea Luisa şi cum fără îndoială auzise de la ea (ce ruşine mă cuprindea la gândul ăsta) când vorbea despre mine. – Toate astea sunt o mare tâmpenie, şi peste puţin timp, după ce o să pleci, tu o să-ţi dai singur seama de asta. Ce te deranjează aşa de tare? Doar nu faptul că mă culc cu ea din când în când, la timpul potrivit. Probabil că tu faci acelaşi lucru la Londra cu cine ai chef, şi trebuie să te obişnuieşti cu asta, nu cred că nu eşti destul de pregătit, ce naiba, între voi a fost ce-a fost şi acum nu mai e. Se întâmplă în fiecare zi. Nu-mi vine să cred. – S-a oprit şi a râs un pic, încă nu vedea

întreaga primejdie, primejdia pe care o reprezentam eu, cu râsul lui care-l făcea aproape agreabil şi atrăgător. – E nostim, cu adevărat, scena asta e ultimul lucru la care mă aşteptam, drept să-ţi spun. O scenă de operă. La naiba! – Ultimele cuvinte le-a spus ca şi cum ar fi vorbit cu o terţă persoană, cu o nălucă aflată în cameră şi nu cu mine, şi asta m-a făcut să mă înnegresc de furie. Probabil că începuse să savureze gândul că avea să povestească scena mai târziu unui prieten („Ştii ce mi s-a întâmplat astăzi? N-o să-ţi vină să crezi, aşa ceva n-ai mai auzit.“), sau poate că se gândea cum o să-i spună chiar Luisei („Fac pariu că nu ştii cine a venit la mine azi, şi cu un pistol în mână pe deasupra? Cu ce ipochimen te-ai măritat, dragă, lua-l-ar naiba, nu seamănă deloc cu ce mi-ai povestit tu despre el, e ţicnit rău“). Dar pe Luisa n-avea s-o mai vadă, el nu ştia, eu însă da. Mă îndoiam că era atât de slobod la gură când vorbea cu ea; fără ea bineînţeles că era, înjurăturile îi stăteau mereu pe buze, cu siguranţă le folosea mult mai des decât mine care, ce-i drept, nu trebuia să mă căznesc pentru a le găsi când era nevoie şi puteam recurge la acest registru, pe care-l cunoşteam ca toată lumea, dar nu apelam la el prea des.

— Tu ştii ce mă deranjează. Tu ştii ce nu-ţi mai permit, ticălosule. Începând de astăzi, ţi-am mai spus, n-o să te mai atingi de ea.

Se ţinea încă băţos. Juca tare. Risca să-mi aprindă mânia tocmai fiindcă îmi simţea slăbiciunea, îmi dădea să înţeleg asta, risca să mă facă să-mi scape mâna şi degetul arătător: poate că încerca nu numai să aibă dreptate ci să mă lipsească pe mine de argumente, să mă facă să deschid bine ochii, să-şi scuture de pe umeri problema aceea stupidă şi neaşteptată şi să-şi continue liniştit viaţa, făcându-mă astfel să sau înapoi.

— Aha. Vrei să ştii ce-i cu vânătăile, a spus, şi fiecare cuvânt se târa ca muzica din cutie, îi ieşeau greu din gură şi agale, parcă poticnindu-se, răguşite, mai era şi ceva de şmecherie madrilenă de altădată, poate, în felul lui de a vorbi. Pe urmă a adăugat o

mitocănie, care m-a durut când am înţeles ce spunea, am avut nevoie de câteva secunde până să înţeleg, sau poate că nu voiam să înţeleg, dar până la urmă a trebuit să înghit. Uite ce e, ţâncule – din nou folosea cuvântul odios care mă făcea să mă simt un neisprăvit –, orice relaţie sexuală e aşa cum e, cu unele persoane iese bine, cu altele, nu. Nu ţi s-a întâmplat şi ţie? Ei bine, ce vrei să-ţi spun, ţângăule, n-aş putea să-ţi spun mai mult. Mie, unuia, mi-a mers şi fiecăruia trebuie să-i dai ce-i place. Sau nu-i aşa? Eu n-am făcut nimic din ce n-a vrut ea, ia aminte. Ne-am înţeles? Nu cumva mă învinuieşti de ceva pentru care nu sunt vinovat. Pricepe odată, ce mama dracului!

Am întârziat câteva secunde cu răspunsul. „Ce-mi tot spune tipul ăsta“, mi-am zis. „Îmi spune că Luisei îi place să fie bătută, şi mi-o spune mie. Nu-mi vine să cred. Nu poate fi adevărat“, mi-am zis, „am cunoscut-o trupeşte ani de zile, chiar dacă acum nu mai avem relaţii intime, şi niciodată n-am văzut la ea nici cea mai mică înclinaţie spre aşa ceva, aş fi perceput-o chiar dacă ar fi fost aproape imperceptibilă, aş fi surprins vreun semn, vreo întrebare, o urmă cât de mică, tipul ăsta încearcă să se eschiveze, încearcă să se justifice, să scape basma curată, a înţeles de ce mă aflu aici şi că motivul ăsta e serios şi acum a început să mă îmbrobodească oferindu-mi explicaţia lui înşelătoare, el ştie că n-o să mă duc la Luisa s-o întreb şi profită de ocazie ca să-mi spună că el nu se poartă urât decât dacă i se cere, ceva în genul acesta, însă Cristina mi-a vorbit despre spaima femeilor care se culcau cu el, a unora, şi de asemenea despre tăcerea lor de după aceea sau despre cum încercau să-i oculteze practicile sexuale, de ce-or fi tăcând, dacă ar fi o bestie ar spune, s-ar avertiza unele pe altele, s-ar preveni, de exemplu târfele astea cu care se culcă uneori, cu câte două odată. Dar nu se poate, aşa ceva nu se poate şi pace“, am alungat acest gând. Cât rău ni se face că ni se tot spune una şi alta, în orice caz cât rău ni se face că ni se bagă în cap tot felul de idei, chiar dacă sunt

neobişnuite şi nesăbuite şi chiar dacă sunt neverosimile (dar orice lucru poate fi crezut la timpul potrivit), orice fapt pe care îl înregistrează mintea rămâne întipărit în ea şi stă acolo până când e acoperit de uitare, şi uitarea e chioară, orice ştire sau informaţie, ba chiar posibilitatea cea mai îndepărtată se imprimă, şi oricât ai încerca s-o cureţi şi s-o răzuieşti şi s-o ştergi, urma asta nu iese niciodată; ce bine înţeleg acum de ce oamenii detestă cunoaşterea şi neagă ceea ce au în faţa ochilor şi nu vor să afle nimic şi resping ce li se spune, evită inocularea şi otrava şi o îndepărtează de îndată ce o zăresc sau îi simt apropierea, cel mai bine e să nu te expui, cât de uşor e să înţelegem că mai toţi ţinem seama de ceea ce vedem şi ghicim şi anticipăm şi mirosim, şi că ne repezim să jucăm la bursa închipuirilor ceea ce ni se pare limpede pentru o clipă, înainte de a ni se putea cuibări în suflet şi a ne tulbura pentru totdeauna, astfel încât nu e deloc neobişnuit să nu fim dispuşi să cunoaştem nici un chip, nici azi nici mâine nici ieri. „Care-o fi al meu acum?“, m-am întrebat. „Care e chipul Luisei, pe care eu credeam că l-am descifrat în cele mai mici trăsături şi cu toate impulsurile şi pornirile care decurg de aici, că l-am cutreierat de jos în sus şi din viitor în trecut, şi acum vine nenorocitul ăsta să-mi vorbească despre sexualitate şi să-mi spună că lui îi cere nu mai ştiu ce în pat, de necrezut, nu trebuie să-i dau crezare şi nici să-mi pun astfel de întrebări, dar oamenii se schimbă şi mai ales descoperă tot felul de lucruri, blestematele descoperiri care ni-i răpesc şi-i duc departe, cu domnişoara Pérez Nuix eu am descoperit plăcerea de a te preface că nu faci ceea ce faci sau să simulezi că nu se întâmplă ceea ce se întâmplă, nu e acelaşi lucru, cel puţin aşa cred, a fost ceva ce ţinea de politică, era un joc tacit, dar acum era altceva şi ticălosul ăsta avea să mi-o spună, pornise ca un joc şi se îngroşase gluma, un joc erotic, mama lui de parşiv, totul era cu putinţă dar nu-mi venea să cred. Ochiul învineţit al Luisei nu era de joacă, era un joc scârnav, lua-l-ar naiba, şi totuşi Custardoy spusese

«vânătăile», de ce folosise pluralul când eu nu văzusem decât una, cine ştie dacă sub rochia ei nu erau şi altele, pe trupul ei, în zilele şederii mele madrilene de acum n-o văzusem pe Luisa goală şi nici n-aveam s-o văd, cu siguranţă n-o s-o mai văd niciodată, pe când şnapanul ăsta o s-o vadă, asta dacă n-o să-l împiedic eu şi n-o să-l scot din tablou chiar acum şi pentru totdeauna, definitiv şi neîntârziat, *don't ever linger or delay*, n-aveam decât să armez pistolul şi să apăs pe trăgaci, să las mâna să alunece pe închizător şi să mişc un deget, aşa şi aşa, înainte şi înapoi şi un glonţ în frunte şi s-a terminat, am mănuşile puse, pentru totdeauna afară din tablou, s-a isprăvit cu bătăile, s-a isprăvit cu tăvălelile în pat şi cu mângâierile şi cu giugiulelile, totul e în mâna mea şi n-am de ce să mai ascult ce-mi spune, nici să-i mai spun eu ceva."

Şi, într-adevăr, am tras cocoşul, am armat pistolul, şi pentru prima dată am trecut arătătorul de pe garda trăgaciului pe cocoş, amintindu-mi că ăsta era avertismentul lui Miquelín şi crezând că-i urmez instrucţiunile. „Niciodată să nu pui degetul pe cocoş până nu eşti sigur că ai de gând să tragi". Şi am fost, am fost, am fost timp de câteva secunde – una, două, trei, patru, cinci; şi şase –, şi pe urmă n-am mai fost. Nu ştiu ce l-a salvat de data aceea, nu faptul că a tăcut, sau poate că au fost mai multe lucruri – gânduri, amintiri, şi o recunoaştere –, îngrămădite în şase secunde sau poate au fost şapte sau poate că unele lucruri mi-au venit în minte mai târziu şi am avut la dispoziţie mai mult timp ca să mă gândesc la ele sau să mi le amintesc, pe drumul de întoarcere la hotel. „Care e chipul meu acum?", m-am întrebat din nou. Se contopeşte cu chipul atâtor bărbaţi şi al atâtor femei, chiar dacă mai puţine, care au avut în mâna lor viaţa unui om, şi se poate contopi imediat cu chipul celor cărora le-au luat viaţa. Nu cu al lui Reresby, care până la urmă nu i-a luat viaţa lui De la Garza, iar dacă le-a luat altora viaţa n-a făcut-o în prezenţa mea, la fel ca Wheeler cu izbucnirile lui de mânie şi de holeră şi de malarie şi de ciumă. Se

contopeşte, în schimb, cu al malaguezului negru la suflet care l-a batjocorit în arenă şi l-a străpuns cu spada pe Marés, şi cu al femeii din Madrid care s-a lăudat în tramvai că strivise un copil izbindu-l de perete, şi cu al soldaţilor care l-au lichidat într-un şanţ pe unchiul meu Alfonso când era foarte tânăr, ba chiar şi cu al lui Orlov şi Bielov şi Carlos Contreras, care l-au torturat şi poate l-au jupuit de viu pe Andreu Nin la Alcalá; cu al Vicontelui de La Berthe, care a dat ordin să fie împuşcaţi pe plajă Torrijos şi ceilalţi şaptesprezece, cum ne arată tabloul, îndată ce au debarcat, dar în realitate sau în istorie are pe conştiinţă mult mai mulţi; cu al luptătorilor din rezistenţă sau al studenţilor cehi care au comis atentatul împotriva Protectorului nazist Heydrich cu gloanţe otrăvite de botox, şi cu al şefului de serviciu Spooner care a pus la cale totul de la Special Operations Executive englez, celebrul SOE; cu al ocupanţilor germani care au ras de pe faţa pământului satul Lidice cu ura lor faţă de locul acela şi au ucis rapid sau lent o sută nouăzeci şi nouă bărbaţi şi o sută optzeci şi patru femei ca represalii, pe 10 iunie 1942; cu al ucigaşilor năimiţi care au mitraliat patru nefericiţi pe o altă plajă ascunsă, în Calabria, nu departe de Crotone, în Golful Taranto, trei bărbaţi şi o femeie, şi pe deasupra scena asta am văzut-o cu ochii mei; şi cu al individului care a ţipat la altul într-un garaj, atât de aproape că l-a împroşcat cu salivă, şi pe urmă i-a tras un glonţ în lobul urechii de foarte aproape, cum pot să fac eu în clipa asta cu Custardoy fără să strige nimeni la mine *Don't!*, aşa cum am strigat eu la Reresby şi poate că a slujit la ceva, pot şi eu să-i pun ţeava în lobul urechii şi gata, a ţâşnit sânge amestecat cu ţăndări mici de oase; cu al femeii în verde cu tocuri înalte şi fusta sumeasă şi cu jerseu şi un colier de perle, care a sfărâmat cu un ciocan craniul unui bărbat şi a încălecat pe el, fără ciorapi, ca să-l izbească în frunte o dată şi încă o dată şi încă o dată; cu al ofiţerului sau mercenarului european care a organizat masacrul celor douăzeci de africani care au căzut seceraţi ca nişte piese de

domino; cu al lui Manoia, de asemenea, care i-a scos ochii duşmanului pe care-l înşfăcase de parcă ar fi fost sâmburi de piersică şi pe urmă mi-a spus Tupra că i-a tăiat capul; şi cu al lui Ingram Frizer, care l-a înjunghiat pe poetul Marlowe într-o tavernă din Deptford, chiar dacă acest chip al său nu se cunoaşte şi nici numele lui cu certitudine, după atâtea veacuri; şi cu al Regelui Richard, desigur, care a poruncit să fie sufocaţi copiii, nepoţii lui, în Turn, şi să fie omorâţi atâţia alţii în mânia lui nestăpânită uneori, chiar şi pe bietul Clarence, înecat de doi zbiri într-un butoi cu vin acrit, de i-au rămas picioarele afară când se zbătea, în aerul pe care n-a mai apucat să-l respire… Se poate contopi şi asimila chipul meu cu al atâtor bărbaţi şi nu chiar atâtea femei care au fost stăpâni ai timpului şi au ţinut în mână ceasul – sub formă de armă, sub formă de ordin – şi care au hotărât să-l oprească dintr-odată fără să mai aştepte şi să zăbovească, obligându-i astfel pe ceilalţi să nu mai dorească alte dorinţe şi să se desprindă până şi de propriul lor nume. Nu-mi place această contopire. Însă am totodată datoria s-o feresc pe Luisa de orice primejdie şi de orice suferinţă şi chin, pentru ca fantoma ei să nu-mi poată spune într-o zi ce i-a reproşat spectrul Reginei Ana soţului ei în ajunul bătăliei, nici să nu fie pe urmă silită să-i azvârle în faţă blestemul pe care eu nu-l împlinesc când, dimpotrivă, sunt gata să-l împlinesc: „Soţia ta, nefericita de Luisa, soţia ta, Esteban, care n-a apucat să doarmă cu tine un singur ceas liniştit… Dar-ar Domnul să cad eu acum ca plumbul peste sufletul tău şi să simţi înţepătura acului în pieptul tău: ia-ţi adio de la orice speranţă şi mori ca un câine“. „Da, e mai bine să-l omor cât am încă timp s-o fac“, mi-am spus, „poate că n-o să mai am un alt prilej, poate că nu există un alt mod de a-l scoate odată pentru totdeauna din tablou şi ăsta e singurul fel în care ne putem pune la adăpost de el“. Pluralul m-a surprins, eram eu însumi surprins că-l folosisem. Şi mi-a dat putere sau curaj să descopăr că încă mă gândeam la noi ca la „noi“.

Aşa că am ţinut mai departe un deget pe cocoş, şi arătătorul sub garda trăgaciului, chiar dacă nu eram câtuşi de puţin sigur că o să trag, şi asta preţ de câteva secunde. Şi pe măsură ce treceau clipele şi eu riscam să comit un accident, l-am văzut pe Custardoy mai palid şi mai răvăşit, de parcă tot dichisul lui vestimentar s-ar fi descompus dintr-odată, cravata îi fugise într-o parte şi a dat să facă un gest maşinal pentru a şi-o îndrepta, mi-am adus aminte de gestul cu codiţa – da, ceva feminin prin forţa lucrurilor –, şi pe urmă a pus din nou cuminte mâna pe masă, cum îi ordonasem; gabardina era şifonată şi părea din stofă de proastă calitate, cămaşa, atâta cât se vedea din ea, părea asudată. Cât despre păr, mi-a făcut impresia că se turtise şi părea mai lins deasupra favoriţilor; încerca să-şi păstreze zâmbetul – avea grijă de aspectul lui afabil –, dar nu-i mai lumina faţa; nasul i s-a subţiat, sau poate că schimbându-mi eu poziţia aveam acum o altă perspectivă; ochii lui mi s-au părut înceţoşaţi şi mai apropiaţi, ca şi cum întreaga lui fiinţă ar fi dorit să se strângă în sine şi să ofere o ţintă mai mică, o fi un lucru inconştient, era lipsit de orice sens la acea distanţă atât de mică ce ne despărţea, eu n-aş fi putut să greşesc ţinta, în nici un caz.

— Îi cunoşti pe copiii mei? l-am întrebat brusc.

— Nu. Nu i-am văzut niciodată. Nu-mi place să amestec copiii în treburile astea.

— De când ieşi cu ea? De când vă cunoaşteţi? Nu-mi vinde gogoşi, eu o cunosc mai bine decât tine.

Faptul că vorbeam cu el, că-l întrebam ceva pe un ton civilizat şi fără nici o vorbă urâtă l-a mai liniştit puţin, chiar dacă nu înceta să arunce priviri spre ţeava pistolului cu piedica trasă, aşa mi s-a spus că se mai zice, cu ochii lui mari şi negri, reci şi neruşinaţi chiar în acele clipe de spaimă, aerul aspru şi chiar ursuz i-l dădeau mustăţile, împreună cu nasul, desigur.

— De vreo şase luni, a zis şi şi-a permis să adauge: Mai mult timp nu e întotdeauna bine. De ce nu ne laşi în pace? Niciodată nu mi-a plăcut mai mult o femeie decât îmi place ea. Tu ai ieşit din scenă, credeam că asta e limpede. – „A, prin urmare, eu sunt *out of the picture*, ca să vezi“, mi-am spus. „Are dreptate. Dar lucrurile se vor schimba. Şi el vorbeşte despre «noi», adică Luisa şi cu el“. – E limpede pentru Luisa, şi ea credea că şi pentru tine.

— Nu ştiu de ce vorbeşti la trecut. O să creadă în continuare fiindcă tu n-o să-i spui nimic despre asta.

Cu un pistol în mână, propoziţia suna a ameninţare serioasă, chiar dacă de fapt nu era, sau eu n-o spusesem cu intenţia asta, ci fiindcă eram sigur că începând din ziua aceea n-aveau să se mai vadă. Custardoy nu mai era atât de obraznic, am băgat de seamă cum teama punea din ce în ce mai mult stăpânire pe el. Şi atunci mi-a trecut prin minte alt gând sau amintire, care ar fi trebuit să-l osândească şi mai mult şi care, în chip ciudat, l-a ajutat să scape: „Bărbatul acesta e un *guebridguma* al meu, sfinte Dumnezeule, Luisa ne-a transformat pe el şi pe mine în *părtaşi de iatac* sau *cofutangii* fără voia noastră, aşa cum probabil suntem Tupra şi cu mine prin legătura cu domnişoara Pérez Nuix şi cum oi fi fiind cu atâţia alţii fără să am habar prin intermediul altor femei, de treaba asta nu ne dăm seama niciodată când ne culcăm cu cineva pentru prima dată, cui ne alăturăm şi cu cine ne unim, iar în ziua de astăzi aceste relaţii fantasmagorice, nedorite şi necăutate ar urzi o poveste fără sfârşit. Dar potrivit acelei limbi moarte, bărbatul ăsta şi cu mine păstrăm o înrudire, şi în orice limbă aveam o afinitate, asta e sigur, şi poate de aceea eu nu trebuie să-l omor, de aceea, pentru că avem ceva trainic în comun, nici mie nu mi-a plăcut niciodată o femeie aşa cum mi-a plăcut Luisa, la urma urmei iubim aceeaşi persoană şi pentru asta nu-l pot învinui, sau poate că el doar se culcă cu ea, sentimentele nu i le pot cunoaşte“. Puteam încerca să le aflu, să-l întreb dacă o iubea, dar întrebarea asta mi s-a părut ridicolă, şi pe urmă,

cu un pistol armat îndreptat spre el ştiam dinainte ce-o să-mi răspundă, nu însă şi dacă era adevărat sau nu. Adevărul era ultimul lucru pe care mi l-ar fi spus, în acel moment, dacă socotea că adevărul i-ar fi putut aduce moartea.

„Nu vreau să dispară nimeni“, mi-am spus atunci. „Nu cred în Judecata de Apoi, nici într-o horă finală a jeluirii şi a bucuriei, nici în cei ucişi care şi-ar ridica glasurile împotriva ucigaşilor lor şi i-ar acuza înaintea îngrozitului sau plictisitului Judecător, adunaţi cu toţii într-o cumplită hărmălaie. Nu cred în asta fiindcă nu aparţin timpului credinţei nezdruncinate, şi fiindcă de altfel nu e nevoie, scena asta are loc aici, pe acest pământ, numai că într-un mod fragmentar şi individual, cel puţin când mortul ştie sau vede cine-l omoară şi atunci poate să-i spună cu privirea lui de adio: Îmi iei viaţa mai mult din gelozie decât din dreptate, eu n-am omorât pe nimeni şi tu ştii asta, îmi tragi un glonţ în tâmplă sau sub lobul urechii nu pentru că ai crede că o bat pe femeia care nu mai e a ta, ca un bătăuş ordinar, chiar dacă nu poţi sau nu vrei să înlături bănuiala că n-ar fi tocmai aşa şi crezi asta într-o oarecare măsură pentru momentana ta justificare care nu-ţi va sluji la nimic mâine, ci pentru că ţi-e frică de mine şi o să lupţi pentru ce-i al tău ca toată lumea care săvârşeşte o crimă şi trebuie să se convingă de necesitatea ei: pentru Dumnezeul tău, pentru Regele tău, pentru patria ta, cultura ta sau neamul tău; pentru drapelul tău, legenda ta, limba ta, clasa ta sau spaţiul tău; pentru onoarea ta, religia ta, pentru ai tăi, pentru casa ta de bani, portofelul tău şi şosetele tale; sau pentru femeia ta. Într-un cuvânt, ţi-e frică. Am murit acasă la mine într-o zi noroasă, fără să-mi scot gabardina şi printre tablourile mele, când mă aşteptam mai puţin şi împuşcat de un necunoscut care m-a oprit la intrare şi mi-a dat o ţigară de adio care nu mi-a plăcut. N-o să mă duc la Prado ca să privesc tablourile, n-o să le mai studiez şi nici n-o să le mai copiez şi nici n-o să le mai falsific, n-o să mai umblu prin Madrid cu codiţa fluturând la spate şi cu frumoasa mea pălărie,

nici n-o să mai beau o bere pe terasă, n-o să mai intru în librărie şi n-o să-mi mai salut prietenele nici n-o să mă mai opresc să privesc statuile, nici picioarele, femeilor care trec pe lângă mine şi n-o să mai fac pe nimeni să râdă. Tu pui capăt tuturor acestor lucruri. Poate că nu e mult, dar eu asta am, e viaţa mea şi e unică, şi nimeni altcineva n-o s-o mai aibă vreodată. Să-ţi apese cugetul ca plumbul moartea mea, să-ţi umple visele de coşmaruri, să-mi simţi pe piept proptit genunchiul, să n-ai parte de somn liniştit cât va mai fi să trăieşti.“ Nu, nu vreau să dispară nimeni“, mi-am spus din nou, „nici măcar bărbatul ăsta să nu mai fie aici. N-am curaj. *I don’t dare*, şi întotdeauna rămâne timp să renunţ şi *to descend the stair*, nu îndrăznesc să tulbur universul sau nu trebuie s-o fac, şi cu atât mai puţin să suprim nimic în el, în clipele mele de mânie sau *in my angry mood*. Custardoy mai poate hălădui pe aceste străzi o vreme, sunt şi aşa pline de sânge şi nimeni nu trebuie să le părăsească tremurând, şi poate că sunt sătule de oameni plini de mânie şi de fulgerele fără tunet cu care trăsnesc pe tăcute, nu trebuie să fiu încă unul. „Fiecare ia parte la povestea lui, Jack, tu la a ta şi eu la a mea“, aşa mi-a zis Tupra odată. Chipul meu se va uni cu al lui Santa Olalla şi, mai rău încă, cu al lui Del Real, care pentru mine au fost întotdeauna numele trădării, fiindcă turnându-l pe tatăl meu chiar la sfârşitul războiului nu urmăreau altceva decât să fie executat şi să moară, asta era soarta normală pentru orice denunţat, ei au fost stăpânii timpului, au ţinut în mână ceasul şi au vrut să-l oprească, numai că ceasul acela a continuat să meargă şi nu i-a ascultat şi mulţumită acestui fapt sunt eu aici şi el n-a trebuit să-şi spună înainte de a muri: „Ce ciudat să vezi tot ce ne privea parcă plutind în aer. Şi ce greu e să fii mort…“. Nu, n-o să-i pun eu în spate greutatea asta bărbatului dezagreabil pentru care simt un amestec ciudat de simpatie şi aversiune, el face parte din acest peisaj şi din univers, calcă încă pe pământ şi cutreieră lumea şi nu-i treaba mea s-o schimb, la capătul timpului nu rămân decât vestigii sau urme şi

în fiecare se dezgroapă cel mult umbra unei poveşti incomplete, plină de lacune, fantomatică, hieroglifică, cadaverică sau fragmentară ca nişte bucăţi de piatră sau ca ruine de timpane cu inscripţii ciobite, „materie tocită, materie mută“, şi atunci te poţi îndoi că ar fi existat vreodată. Pentru ce a făcut asta, vor spune despre tine, pentru ce atâta zbucium şi acceleraţia pulsului, pentru ce mişcarea aceea, şi răsturnarea aceea; iar despre mine vor spune: de ce a vorbit sau a tăcut sau a tăinuit atâtea lucruri, pentru ce vârtejul acela, şi atâtea îndoieli şi atâta chin, pentru ce a făcut paşii aceia şi pentru ce atâţia. Iar despre amândoi vor spune „pentru ce s-au înfruntat şi pentru ce atâta efort, pentru ce s-au războit în loc să se privească unul pe altul şi să rămână liniştiţi, pentru ce n-au ştiut să se vadă sau să continue să se vadă, şi la ce bun atâtea vise şi zgârietura aceea, durerea mea, cuvântul meu, febra ta, şi atâtea îndoieli, şi un astfel de chin.“

Am scos cel de al doilea glonţ şi l-am păstrat, am dezarmat pistolul, am luat arătătorul de pe cocoş şi l-am pus iar pe garda trăgaciului, cum mă sfătuise Miquelín să fac atunci când nu eram sigur că aveam să trag cu vechiul lui pistol Llama. Am văzut cum se instalează pe chipul lui Custardoy o expresie de stăpânită sau înăbuşită uşurare, nu îndrăznea să fie cu totul liniştit şi cum ar fi putut să fie, avea încă o ţeavă de pistol aţintită asupra lui şi bărbatul care ţinea arma avea mănuşile puse, şi pe deasupra l-a văzut făcând un lucru care nu era de natură să-l liniştească: a luat cele două scrumiere cu chiştoacele şi cenuşa de la ţigările fumate, una de el şi alta de celălalt, amândouă Karelia, şi le-a deşertat în celălalt buzunar de la gabardină ca să nu se amestece cu gloanţele, la fel cum Tupra păstrase în buzunarele pardesiului său mănuşile ude, stoarse şi învelite în suluri de hârtie igienică în toaleta pentru invalizi, chiar dacă el o făcuse după ce-şi dusese până la capăt isprava, pe când eu încă nu o încheiasem. „Acum am şi eu sângele rece al lui Reresby, acum am recunoscut în sfârşit asemănarea sau afinitatea cu

bărbatul care, din pricina asta, o să scape cu viaţă“, mi-am spus, „iar acum, după ce i-am băgat spaima în oase, chiar dacă el n-a lăsat să se vadă asta aproape deloc, s-a ţinut tare tipul, nimic de zis, orice lucru i-aş face o să i se pară floare la ureche, o să sară în sus de bucurie şi-o să i se pară la locul lui. N-o să fiu Sergentul Moarte nici *Sir Death* nici *Sir Cruelty* nici măcar *Sir Thrashing*, n-o să fiu Cavalerul Moarte nici Cavalerul Cruzime nici Cavalerul Chelfăneală, voi fi numai *Sir Blow* sau *Sir Wound* şi *Sir Punishment*, Cavalerul Lovitură sau Cavalerul Rană sau Cavalerul Pedeapsă, fiindcă trebuia să fac ceva ca să-l scot din tablou, în orice caz, aşa cum Tupra l-a scos pe De la Garza“.

Şi pe când îmi spuneam toate astea (sau multe mi le-am spus mai târziu), mi-am dat seama cine era persoana de care-mi amintea Custardoy; care era afinitatea lui, ca să folosesc un cuvânt predilect al lui Wheeler; sau înrudirea lui, sau în cazul ăsta era chiar asemănarea lui. Şi cu siguranţă asocierea asta atât de neînsemnată l-a salvat cu totul, l-a salvat cu adevărat şi definitiv, o prostie, un fleac, o străfulgerare întâmplătoare şi superfluă, o asociere căzută la ţanc sau o amintire fugară care putea foarte bine să nu-mi fi venit în minte aşa cum mi-a venit, uneori de asta depinde faptul că facem sau nu facem ceva, la fel cum hotărâm să dăm de pomană unui cerşetor dintre atâţia alţii, a cărui înfăţişare ne trezeşte milă fără să vrea: vedem dintr-odată persoana aceea, dincolo de condiţia ei şi de funcţia ei şi de nevoile ei, o individualizăm, şi nu ni se mai pare cu neputinţă de deosebit şi lesne de înlocuit cu altele ca obiect al milosteniei, sunt cu sutele; aşa i se întâmplase Luisei cu tânăra româncă sau unguroaică sau bosniacă şi copilul nedezlipit de ea ca o santinelă la intrarea în supermarket, la care descoperisem că mă gândesc în repetate rânduri, aflându-mă departe, la Londra, după ce aflasem de existenţa lor din spusele Luisei. Îl asociam pe Custardoy cu vecinul meu balerin de peste drum, cu care nu schimbasem nici măcar un cuvânt, dar care de atâtea ori mă făcuse să prind

curaj sau să mă liniştesc cu dansurile lui improvizate dincolo de arbori şi de statuia din mijlocul piaţetei care ne despărţea, dincolo de Square, singur sau însoţit de prietenele lui sau *partenaires* sau iubite. Da, aveau destule lucruri în comun: balerinul meu e un individ slab şi cu trăsăturile obrazului osoase – mandibula şi nasul şi fruntea – dar cu o constituţie atletică şi puternică, aşa cum Custardoy e tot numai nervi; poartă o mustaţă stufoasă dar îngrijită, ca boxerii de altădată, dar fără răsuciri de secol nouăsprezece, dreaptă, şi-şi piaptănă părul pe spate cu cărare la mijloc, ca şi cum ar purta codiţă dar n-am văzut-o niciodată, poate oricând să-şi lase părul să crească şi să-l adune la spate într-o codiţă la fel cum poartă Custardoy, oricând; şi poartă de asemenea cravată, la fel cum poartă ăsta mereu, până şi în piruetele şi săriturile pe care le face în amplul său salon fără mobile, ce nebun mai e şi tipul ăsta, ce fericit pare, ce mulţumit, complet desprins de ce ne roade şi ne secătuieşte pe noi, dăruit dansurilor sale care nu sunt pentru nimeni, e amuzant şi chiar te bucuri să-l priveşti, şi pe deasupra e învăluit în mister, nu izbutesc să-mi dau seama cine e şi cu ce se ocupă, se sustrage – şi asta nu se întâmplă prea des – facultăţilor mele interpretative sau deductive, care nimeresc ţinta sau dau greş, însă în orice caz nu se abţin de la descifrare, ci se pun imediat în mişcare pentru a plăsmui un portret improvizat şi minim, un stereotip, o flăcăruie, o supoziţie plauzibilă, o schiţă sau un crâmpei de viaţă oricât ar fi de închipuite sau elementare sau arbitrare, e mintea mea de detectiv mereu în alertă, mintea mea scormonitoare pe care o critica şi mi-o reproşa Clare Bayes cu mulţi ani în urmă, înainte să a o fi cunoscut pe Luisa, şi pe care a trebuit să mi-o înăbuş cu Luisa ca să n-o irit şi să nu i se facă frică, frica superstiţioasă care face atâta rău, şi chiar aşa n-a fost de mare folos, nimic nu foloseşte împotriva lucrurilor pe care le ştii şi de care te temi şi mai tare (poate pentru că atunci te atrag în mod fatal şi vrei să ai parte de ele, căci altfel te simţi decepţionat), şi vrei să afli cum se termină lucrurile,

cum evoluează şi ce ne aşteaptă, încotro se îndreaptă şi care va fi sfârşitul; totul e la vedere, în realitate totul se vede într-o relaţie ca şi în relatările fidele, e de ajuns să ai curajul să priveşti, o singură clipă cuprinde în germene mulţi ani ce vor veni şi aproape întreaga noastră poveste – o singură clipă încărcată şi gravă –, şi dacă vrem o vedem şi o străbatem de la un capăt la altul, în linii mari, nu sunt prea multe variaţiunile posibile, indiciile rareori înşală dacă ştim să discernem semnificaţiile, dacă suntem – dar e atât de dificil şi catastrofal – dispuşi să o facem…

Îl interpretasem sau îl descifrasem prin deducţie pe Custardoy şi pe deasupra aveam date, îmi fuseseră de ajuns aceste două lucruri ca să-l osândesc. Dar ce ghinion sau ce noroc – ce rău îmi pare, ce bine-mi pare –, bărbatul ăla îmi aducea aminte de balerinul meu satisfăcut căruia-i eram recunoscător de la distanţă, fără îndoială de aici îmi venea inexplicabila simpatie amestecată cu profunda aversiune pe care mi-o inspira. Cine ştie dacă nu semănau în mai multe aspecte, dacă nu aveau mai multe afinităţi pe lângă zâmbetul plăcut şi asemănările fizice şi superficiale: când Custardoy făcea schiţe şi crochiuri în faţa tabloului de Parmigianino poate că era la fel de concentrat asupra lui ca vecinul meu asupra dansurilor, la fel de fericit şi la fel de mulţumit, şi poate că atunci când picta acasă, când copia sau falsifica, se abstrăgea şi mai mult şi se desprindea complet de tot ce ne roade şi ne secătuieşte. Balerinul era adesea însoţit de două femei şi la fel făcea Custardoy, care se culca cu două femei din nevoia de dedublare sau din dorinţa de a trăi mai mult decât o singură viaţă. Asta a fost, mai ales asta m-a făcut să renunţ să-l împuşc, o prostie, un fleac, o străfulgerare a gândului întâmplătoare şi superfluă, o îndoială sau o toană sau o pornire stupidă, o asociaţie nepotrivită a crâmpeielor de amintiri, sau mai degrabă o uitare neghioabă.

Fără să scot o vorbă, m-am apropiat de şemineul pentru care îl invidiasem şi în continuare am fost foarte rapid, atitudinea mea a fost una de muncă

disciplinată, cum fusese şi a lui Reresby de când a ajuns până când a lăsat toaleta curată. „Acum am răceala lui“, mi-am spus: „acum ştiu cum să-l bag în sperieţi, acum mă văd în stare şi totul e să te vezi pe tine însuţi şi atunci cu siguranţă nu mai ai nici o problemă; acum pot să calculez lovitura, să cobor spada şi să nu secer, s-o ridic şi apoi să izbesc fără să sfârtec nimic cu ea şi în felul ăsta să-i bag frica-n oase într-un asemenea hal încât să nu se mai apropie niciodată de noi, de mine şi mai ales de Luisa“. Am luat un vătrai şi fără să-i las timp să se ferească şi nici măcar să bănuiască ceva, l-am lovit cu toată puterea în mâna stângă pe care şi-o sprijinea de masă, la fel ca şi pe cea dreaptă. Am auzit cum i se rupeau oasele, şi asta foarte clar, în pofida urletului pe care l-a scos în acelaşi timp, i s-a schimonosit de durere faţa grosolană şi neruşinată şi rece care în clipa aceea n-a mai fost deloc aşa, şi instinctiv şi-a prins mâna ruptă cu cealaltă.

— Mi-ai rupt mâna, nenorocitule, naiba să te ia!

A fost o reacţie firească, în realitate nu ştia ce spune, durerea îl făcuse să uite momentan că eu încă ţineam pistolul îndreptat spre el şi că ultimele cuvinte pe care i le adresasem fuseseră „tu n-o să apuci să-i spui nimic despre asta“.

Am ridicat vătraiul din nou şi acum, cu mai puţină forţă – da, acum puteam să execut cu precizie loviturile –, i-am despicat obrazul, i-am făcut *uno sfregio* sau o tăietură ceva mai mare şi mai adâncă decât cea cu care s-a ales Flavia Manoia, chiar dacă fără să-i ating osul. Şi-a dus mâna sănătoasă la maxilar, la obrazul acela – era obrazul drept – şi s-a uitat la mine cuprins de panică, de o frică ce nu mai era frica de moarte, ci o spaimă atavică, spaima celui care nu ştie dacă se vor abate asupra lui şi alte lovituri, nici câte, fiindcă aşa sunt spadele şi aşa sunt armele de care nu te desparţi şi nu le şi dai drumul din mână şi nu le azvârli, cele care omoară de aproape şi văzând faţa mortului, fără ca ucigaşul sau cel care-şi face dreptate sau cel în drept să se desprindă sau să se separe de ele în timpul măcelului

pe care-l săvârşesc şi le înfig şi taie şi sfârtecă, totul cu acelaşi fier pe care nu-l aruncă niciodată, ci îl păstrează şi îl strâng în mână cu tot mai multă forţă străpungând, mutilând, sfârtecând şi chiar dezmembrându-şi duşmanul. Eu n-am făcut nimic din toate astea, nici măcar nu era arma potrivită pentru aşa ceva, nici măcar nu era o armă, ci o unealtă.

— Mâinile pe masă, ţi-am spus.

Şi am armat din nou pistolul, chiar dacă fără să pun arătătorul pe trăgaci.

M-a privit uluit şi cu o renăscută nelinişte, sau era altceva, i se depărtaseră din nou ochii după ce se apropiaseră pentru o scurtă vreme. Ştiu ce i-a trecut prin minte în acea clipă, pesemne că s-a gândit: „Nu, rogu-mă! Ţicnitul ăsta o să-mi rupă şi mâna cealaltă, cu care pictez“.

— Nu. De ce? Nu. Nu face asta, a spus.

Aşa că n-am avut încotro şi a trebuit să-i pun ţeava la tâmplă, ca să ia în serios situaţia, lângă fruntea lui înaltă, lângă arcadă, deşi acum eram sigur că n-o să-l împuşc. El nu putea fi sigur de asta, n-avea nici cea mai mică idee şi ăsta era marele meu avantaj, că nu putea să interpreteze ce am de gând să fac, în realitate nimeni nu poate s-o facă în astfel de împrejurări, nici cei mai buni interpreţi. N-ar fi fost în stare nici Wheeler, nici domnişoara Pérez Nuix, nici Tupra, raportul lor despre mine, cel din vechiul fişier, zicea: „Uneori îl văd ca pe o enigmă. Şi uneori cred că şi el e o enigmă pentru sine însuşi. Atunci îmi spun din nou că nu se cunoaşte prea bine. Şi că nu-şi acordă atenţie fiindcă a renunţat la asta, a renunţat să se înţeleagă. Se consideră un caz pierdut, pe care n-are rost să irosească reflecţii. Ştie că nu se înţelege şi că n-o să se înţeleagă. Drept urmare, nu pierde timpul încercând s-o facă. Cred că nu e periculos. Trebuie, însă, să te temi de el“. Nu ştia Custardoy atunci că eu nu sunt periculos, în schimb ştia că trebuia să se teamă de mine.

— Pune-le pe masă. – I-am vorbit calm, nu mi s-a părut necesar să ridic tonul, nici să adaug o

înjurătură. – Sau ce preferi? Vrei să trag un glonţ şi să se termine totul? Nu mi-e greu s-o fac, e treabă de o clipă.

Ce ciudat e ca cineva să-ţi asculte vorbele întocmai, să fie la cheremul tău pentru orice ai chef să faci din el.

A închis şi a strâns din ochi simţind metalul rece pe piele, pielea asta a noastră care nu e deloc rezistentă, nu e bună la nimic, se răneşte din orice, până şi cu unghia poţi face o zgârietură, un cuţit o taie şi o sfârtecă, o lance, o spadă o sfâşie la cea mai uşoară atingere, iar un pistol o distruge. (Lui Custardoy îi curgea sânge din tăietura de la obraz, dar nu picura, se îngroşa numai pe locul rănit.) I-am văzut expresia de mort, a celui care se socoteşte mort, ştie că e mort; dar cum era încă viu imaginea a fost una a fricii fără margini sau a zbaterii, mentale desigur, poate numai o dorinţă; paloarea i-a acoperit întreaga faţă ca şi cum i-ar fi dat o tuşă rapidă de vopsea albă murdară sau cenuşie sau de culoare bolnăvicioasă, sau cineva îl pudrase cu făină sau poate cu talc, era ceva care semăna cu norii iuţi ce aruncă o umbră deasupra câmpurilor şi fac să se înfioreze turmele, sau cu mâna care curăţă plaga sau închide pleoapele morţilor, fiindcă pericolul real de moarte se percepe întotdeauna şi ajungi să crezi că nu mai ai scăpare şi îţi aştepţi sfârşitul. La fel ca De la Garza, a preferat să aştepte fără să vadă nimic, pleoapele îi tremurau sau zvâcneau – probabil că pupilele alergau înnebunite dedesubt. Şi le-a pus, cred şi eu că le-a pus, mâinile, pe masă, cea rănită şi cea sănătoasă, prima cu dificultate, nu putea s-o ţină complet întinsă sau s-o lase întinsă. Iar eu am devenit din nou rapid, n-am mai aşteptat şi n-am mai întârziat, eram sătul de compania lui şi voiam să plec cât mai curând de acolo; şi de faţa lui mă săturasem, cu toate că părea blândă, i-am dat a doua lovitură în aceeaşi mână, ca înainte şi cu aceeaşi putere, cred că de data asta i-am rupt degetele sub încheietură, sau câteva dintre ele, judecând după sunet. A scos alte două urlete şi şi-a dus mâna stângă la cea dreaptă

încă neatinsă, era un gest inevitabil ca o mână s-o mângâie pe cealaltă, stânga era într-un hal fără de hal, ţi se făcea scârbă să te uiţi la ea, n-am vrut s-o văd, să-mi contemplu opera, aşa cum văzusem în schimb mâinile cu care tatăl domnişoarei Pérez Nuix încerca să se apere în zadar pe o masă de biliard, într-o înregistrare video, nu voiam să ştiu prea mult despre stricăciunile pe care i le provocasem, dacă nu le vedeam bine mi-ar fi fost mai uşor să cred că totul fusese un vis ca dintr-o ţară străină, aveam timp să cred mai târziu, în anii ce vor veni şi de asemenea când mă voi întoarce la hotel peste puţin timp (aveam biletul de întoarcere şi străinătatea era pentru mine acum în parte Spania, şi urma să plec). Cu toată durerea pe care o simţea, lui Custardoy trebuie să-i fi părut o nimica toată, un noroc, se temuse pentru mâna lui cea bună, şi de un glonţ în tâmplă tras de aproape. A mai avut însă curaj să se vaiete. Cu toată panica prin care trecuse, se ţinea tare. Îşi dăduse seama totuşi că nu eram un boboc.

— Ce naiba vrei acum, mi-a spus, să nu mă mai pot sluji de ea?

Atunci i-am spus ce voiam să-i spun:

— La dreapta nu ţi-am făcut nimic, dar pot să ţi-o las ca pe stânga sau mai rău. Astăzi sau altă dată, pe tine te găsesc când am eu chef. Pot să ţi-o fac, fii sigur, să nu te mai poţi sluji de ea, şi să nu mai pui mâna pe penel în viaţa ta. – Şi aici mi-a fost imposibil să nu-mi aduc încă o dată aminte de Reresby, când mi-a dat instrucţiunile pentru De la Garza şi eu i le tradusesem compatriotului meu care zăcea pe podea, Tupra turuise un pomelnic de ordine fără să se oprească, de parcă l-ar fi ştiut pe dinafară, eu trebuia să-i las aceeaşi impresie de hotărâre şi bună cunoaştere, de parcă ar fi fost lucruri ştiute dinainte, să-i comunic planurile făcute mai demult şi rumegate, să-i spun ce urma să se întâmple şi ce avea el de făcut.

Custardoy îşi ţinea acum ochii întredeschişi pentru a aprecia stricăciunile pricinuite, iar eu nu-i pusesem din nou pistolul la tâmplă după a doua şi a treia

lovitură în mână. Privirea lui era tulbure şi parcă deviată, zăpăcită, însă avea în acelaşi timp o scânteie de răzbunare. Totuşi mi s-a părut că dorinţa de răzbunare ce o însufleţea, deşi nu cine ştie cât, era doar ipotetică, ca şi cum ar fi înţeles că trebuia să renunţe la ea oricât şi-ar fi dorit să se răzbune, sau putea s-o vadă cel mult ca o speranţă îndepărtată sau o compensaţie amânată şi pedeapsă lăsată pe mai târziu, într-un mod nu mult deosebit de chipul în care ar prefigura şi s-ar mângâia la gândul Judecăţii de Apoi muritorii stăpâniţi de credinţă neclintită timp de multe veacuri, altfel spus, precum ceva care le va fi dat abia după moarte şi de care nu vor putea să aibă parte în viaţa de aici. Eu îndepărtasem pistolul de fruntea lui când îl lovisem cu vătraiul, acum mi-am spus că nici măcar nu mai era nevoie să-l ţin ridicat, ameninţarea de a-i zdrobi mâna dreaptă îl doborâse complet, îl făcuse să se prăbuşească, mai ales pentru că el nu ştia dacă aveam de gând s-o fac imediat, chiar acolo, şi avea în faţa ochilor spectacolul îngrozitor al mâinii stângi, şi suferea, durerea trebuie să fi fost crâncenă. De aceea codiţa lui era şi mai ridicolă în starea în care se afla, şi cravata la fel, mustaţa era mai pleoştită, aspiraţia lui de eleganţă era la pământ, era un om mânios, dar temător, mai mai că nu mă implora să îl cruţ, mânia lui se dusese de râpă. Aşa că nu l-am mai ţintuit cu arma. Şi m-a implorat într-adevăr, chiar dacă pe un ton mascat. Cuvintele lui au sunat mai curând ca un reproş decât ca o rugăminte, dar vorbeau de la sine:

— Nu-mi face asta, lua-te-ar naiba! Cu mâna dreaptă îmi câştig pâinea. Nu mă nenoroci, ce dracu' vrei de la mine?

Vorbele urâte maschează multe, de bună seamă, de asta le foloseşte aproape toată lumea în Spania, ţara cea mai puerilă şi lăudăroasă din câte cunosc: ca să pară mai curajoasă. Însă Custardoy îmi ceruse ceva („Nu-mi face asta"), şi în situaţia aceea nu mă simţeam câtuşi de puţin învăluit, nici prins în mrejele lui, nici legat de el cu un nod; dimpotrivă, aş fi putut oricând să scot cosorul sau cuţitul ca să tai acea

legătură dezagreabilă care ne strângea: pe Luisa şi pe mine, chiar dacă fusese stabilită de ea pe seama ei şi asumându-şi singură riscurile. Nu trebuia decât să mă limitez să-i spun tipului: „Uite, asta vreau în schimb“.

— Eu o să plec acum liniştit şi tu o să stai cuminte treizeci de minute din momentul în care ies pe uşă, fără să te mişti de aici şi fără să chemi pe cineva, chiar dacă o să te doară: o să suporţi. Pe urmă chemi un medic, te duci la un spital, faci ce vrei. O să treacă ceva timp până să ţi se vindece mâna, dacă te mai recuperezi cândva complet. Să nu pierzi din vedere că ar fi putut fi mai rău, şi că mereu e timp destul ca s-o zdrobesc şi pe cealaltă, sau să ţi-o tai cu o spadă, am un prieten la Londra foarte dibaci în mânuirea spadei. Până ţi se vindecă rana, pleci din oraş, ştiu că ai destui bani cât să stai un timp la un hotel, într-un loc care-ţi place, un loc cu muzee, un bun loc de odihnă. Iar dacă nu, faci rost de bani cum ştii. Nu vreau să te vadă Luisa în starea asta, cu nici un chip nu trebuie să asocieze ce ţi s-a întâmplat cu şederea mea la Madrid. O suni şi-i spui că a trebuit să pleci pe neaşteptate. O comandă importantă şi urgentă, copia sau recondiţionarea unui tablou, sau a mai multora, la Berlin, la Bordeaux, la Viena sau la Sankt Petersburg, mi-e indiferent. Sau mai bine undeva mai departe: la Boston, la Baltimore, la Malibú, cu oceanul între voi, acolo sunt muzee faimoase putred de bogate de la care ai putea să primeşti comenzi, găseşti tu ceva. O suni de pe mobil sau de la un telefon cu număr secret, ca să nu poată verifica unde eşti cu adevărat. Din partea mea, poţi să-ţi petreci timpul de convalescenţă la Pamplona, mi-e totuna unde te duci. Însă ei îi spui că eşti foarte departe şi foarte ocupat şi că o s-o suni tu mai târziu când o să poţi, nu cumva să-i treacă prin minte să lase copiii câteva zile cu cineva şi să vină să te vadă, dacă te crede aproape.

— N-o să mă lase să plec fără să ne luăm rămas-bun, mai ales dacă o să lipsesc mai multă vreme, m-a întrerupt Custardoy.

Dar nu l-am luat în seamă, fiindcă vorbele lui îmi dădeau de înţeles că acceptă planul meu şi că asculta de el, şi că nu trebuia să-i zdrobesc şi cealaltă mână sau să mă gândesc, dacă era neapărată nevoie s-o fac, ce se va întâmpla pe urmă, dacă o făceam cu adevărat: nu mi-ar fi rămas nimic ca să-l conving şi ar fi trebuit să-l împuşc, iar asta mi se părea acum cu neputinţă. Îmi pierdusem orice urmă de înţelegere, dacă avusesem. Dobândisem răceala lui Tupra momentan, dar nu eram chiar ca el. Poate că nici măcar Tupra n-ar fi avut atâta sânge rece: nu-i tăiase capul lui De la Garza, la urma urmei.

— Nu înţelegi ce-ţi spun? N-o să-ţi poţi lua rămas-bun, oricât ai vrea, fiindcă atunci când o s-o suni vei fi departe, în afara ţării, e limpede?

— O să i se pară foarte ciudat.

— Fă în aşa fel încât să nu pară. Există urgenţe, aşa cum există şi situaţii neprevăzute. De altfel, nu vă vedeţi zilnic, nu-i aşa? Şi nici nu staţi de vorbă zilnic. – N-am aşteptat să-mi răspundă, preferam să nu-mi răspundă. – Cât timp vei lipsi, o s-o suni puţin, şi din ce în ce mai puţin, mai rar, până ce peste două săptămâni n-o mai suni deloc. De azi în două săptămâni nu mai dai semne de viaţă, nici unul, şi dacă ea te găseşte, te arăţi evaziv şi iritat. Iar când vei fi vindecat şi te întorci (dacă ţi se vindecă rana asta dezgustătoare pe care ţi-am făcut-o), nici atunci n-o chemi în ruptul capului. Mai devreme sau mai târziu o să afle de la cineva că te-ai întors, şi dacă atunci o să-i mai pese de tine, o să te caute ea sau o să te sune ca să-ţi ceară explicaţii. I le dai atunci. I le dai cu cruzime şi în băşcălie, nu cred c-o să-ţi fie greu, ai făcut-o de nenumărate ori. Ea a devenit trecut pentru tine, nici nu-ţi mai aduci aminte de ea. Pe plajele din Malibú o să faci cunoştinţă cu noua Bo Derek, cu o salvamaristă, cu fiica lui Getty, cu cine ai tu poftă. Sau cu o bogătaşă din Boston cu care te însori, poţi să faci orice. O faci să înţeleagă limpede că s-a terminat, că trebuie să dispară, că nu vrei s-o mai vezi. Şi chiar n-o mai vezi. Începând de azi, ai înţeles?, tu ţi-ai luat rămas-bun de la ea. Iar dacă-i

spui un singur cuvânt despre ce s-a petrecut aici, despre vizita asta, dacă o laşi să bănuiască ceva sau să-şi închipuie oricât de vag, acum sau mai târziu, chiar dacă va fi peste zece ani, o să rămâi fără mâna dreaptă, ştii asta. – *But please not one word of all this shall you mention, when others should ask for my story to hear*. Mi-au venit în minte cele două versuri ale cântecului interpretat de Laredo: „Însă nu vei pomeni nici un cuvânt despre toate astea, te rog, când alţii îţi vor cere să le spui povestea mea“.

Custardoy a deschis puţin mai larg ochii sumbri, părea dintr-odată îmbătrânit, de parcă oboseala imediată pe care ţi-o dă uşurarea i-ar fi pus brusc cel puţin zece ani în cârcă. Îşi mângâia mâna zdrelită cu mare grijă, era vădit nerăbdător să termine, să mă vadă plecat odată şi să apeleze la un medic sau la un spital, ca să-i aline cumva durerea.

— Eu nu sunt dintre bărbaţii care se însoară, eu nu sunt ca tine. – A spus-o cu o slabă rămăşiţă de dispreţ, abia perceptibil. Dar l-am perceput. N-avea importanţă, era o măruntă revanşă din partea lui. Nu ştia că şi eu eram ca el, chiar dacă mă căsătorisem, împotriva pronosticului tatălui meu. – Mai ai ceva să-mi spui?

— O jumătate de oră rămâi aici liniştit, ţi-am mai spus, fără să faci vreo mişcare şi fără să chemi pe nimeni. N-o să te mai atingi de ea. N-o s-o mai vezi. Eu o să aflu dacă nu faci ce-ţi spun, şi Londra e la două ore de aici, nu mi-e greu să vin şi să-ţi tai mâna, o să vezi.

Am azvârlit vătraiul în şemineu, era puţin mânjit de sânge, avea să-l cureţe el. Am extras cel de al doilea glonţ, pe care nu fusese nevoie să-l folosesc, am vârât Llama în buzunarul de la gabardină şi m-am îndreptat spre uşă fără să-l scap din ochi, până când a dispărut din câmpul meu vizual. Se aşezase pe sofa, cu hainele boţite şi mâna zdrelită şi faţa zgâriată. Atunci s-a uitat în ochii mei, în pofida oboselii care-l cuprinsese dintr-odată, în pofida îmbătrânirii sale bruşte. Niciodată n-am fost privit cu atâta ură cum m-a privit el. Chiar aşa, nu mi-a fost teamă că va

încerca să facă ceva, că se va repezi să ia vătraiul şi să mă lovească pe la spate în ceafă. Stătuse prea mult cu primejdia deasupra capului ca să mai rişte ceva, trecuse prin clipe foarte grele. Ura lui era o ură neputincioasă şi fără consecinţe, ratată, era marcată de teamă sau spaimă; sau era ca ura copiilor, care ştiu că sunt osândiţi să rămână prea mult timp în incongruentele lor trupuri de copii, obligaţi la o inutilă aşteptare care-i scoate din sărite, dar de care nu-şi vor mai aduce aminte când în sfârşit vor fi crescut şi vor fi mari. Mă privea ştiind că eu ieşisem din raza lui de acţiune şi aşa aveam să fiu mult timp de aici încolo, poate pentru totdeauna: ca un adolescent mânios care contemplă grăbita trecere a lumii la care încă nu are acces; sau ca deţinutul care ştie că nimeni nu-l aşteaptă şi nu se abţine de la nimic doar fiindcă el e absent, şi că odată cu lumea care aleargă trece şi vremea *lui*, şi nu poate sta împotriva curgerii timpului; şi asta o ştiu cei care mor, numai că o ştiu într-un chip mai tragic.

Când am ieşit din salon el a dispărut din câmpul meu vizual. M-a urmărit cu privirea lui tulbure de ură neîmpăcată, şi se prea poate s-o fi ţinut câteva secunde aţintită la uşa pe care făptura mea înmănuşată îi spunea adio. Va mai trece câtva timp probabil până se va obişnui cu ideea că trebuia să facă ce-i spusesem. Apoi va mai trece câtva timp până să creadă că i se întâmplase cu adevărat ce i se întâmplase, dar se putea bizui pe un punct de sprijin, ba chiar două, pentru a-şi aduce aminte, acum avea să simtă la mână şi pe obraz ce simţise Luisa la ochiul ei învineţit care-şi schimbase de mai multe ori culoarea şi probabil la fel pe obraz, potrivit spuselor surorii ei. Va avea la dispoziţie multe zile ca să observe evoluţia cicatrici şi să i se sudeze bine micile oase sub manşonul de ghips sau ce se pune acum, dacă nu cumva va avea nevoie de operaţie. O să-şi privească de asemenea mâna sănătoasă şi probabil o să-şi spună: „Ce noroc, asta a rămas întreagă“. Şi avea să-şi aducă aminte de cilindrul metalic lipit de tâmplă, şi atunci îşi va spune: „Ce noroc. Ar fi putut

să mă împuşte, am crezut că o s-o facă. Dar cu toţii preferăm să moară cel aflat alături de noi, fiecare cu soarta lui. Am scăpat cu viaţă, ce mai atâta vorbă“.

Eu am coborât scările în pas vioi (*Do I dare? and, Do I dare? Time to turn back and descend the stair…*), grăbit să ies de acolo şi să mă îndepărtez, să iau un taxi şi să merg să-i înapoiez îndată vechiul pistol lui Miquelín, după ce-i voi fi restituit cele trei cartuşe scoase din încărcător, şi să-i spun: „Îţi mulţumesc din suflet, Maestre, n-o să uit asta niciodată. Uite pistolul. Nu lipseşte nici un glonţ, fii liniştit. Şi nici măcar nu are amprentele mele. Ca şi cum nu mi l-ai fi împrumutat, ca şi cum nici n-ar fi ieşit de aici“.

Nu trecea nici un taxi liber, cerul era acoperit de nori, era gata să plouă, dar încă nu ploua, aşa că am luat-o iute la picior, pe acelaşi drum pe care venisem în linie dreaptă, de la Calle Mayor la hotel, tot cu mănuşile puse, voiam să mă depărtez cât mai repede de locul acela. Aveam în suflet uşurarea celui care-şi atinsese scopul, şi ceva din înfumurarea pe care o simţisem după ce am descoperit că-i inspiram teamă lui Rafita, îl făceam să se simtă înspăimântat fără voia mea. Să te vezi pe tine însuţi ca un pericol îmi părea un lucru destul de plăcut. Te face să te simţi important şi – cum să spun – stăpân. Spre deosebire de felul în care reacţionasem atunci, vanitatea aceea nu mi-a produs imediat o senzaţie de repulsie. Încercam însă în acelaşi timp o senzaţie de apăsare subită, pe care o atrag diferite combinaţii, bunăoară spaima şi graba, sila faţă de pedepsirea cu sânge rece pe care suntem nevoiţi s-o săvârşim când trecem la represalii, blândeţea pe care nu ne-o putem înăbuşi într-o situaţie de ameninţare. Era în sufletul meu ceva ca un amestec de silă şi de grabă, dusesem cu bine la capăt represaliile. Eram în dreptul micuţei Plaza de la Villa şi am văzut din nou statuia Marchizului de Santa Cruz („Turcu-n Lepanto-i biriut, l-am pus pe fugă pe francez, pe mare-nvins-am pe englez, duşmanii toţi i-am îngrozit…“ *And in short, they were afraid*), când am început să-mi spun fără

încetare, iarăşi şi iarăşi şi iarăşi: „Nu se poate să lovim oamenii în dreapta şi-n stânga, nu se poate să-i omorâm. De ce nu se poate? Nu se poate să lovim oamenii în dreapta şi în stânga… Spune-mi, după părerea ta de ce nu se poate?… nu se poate să-i omorâm. De ce nu se poate. După părerea ta“. Şi mi-am adus aminte de asemenea de cuvintele spuse de Tupra la el acasă, când s-a terminat proiecţia înregistrărilor: „Acum ai văzut ce grozăvii se săvârşesc şi cu câtă nepăsare uneori, peste tot. Explică-mi atunci de ce nu se poate“. Şi mi-am răspuns exact ce i-am răspuns chiar în clipa în care ne-a întrerupt Beryl sau cine-o fi fost femeia aia, fiinţa care se afla alături de el, punctul lui slab, aşa cum era Luisa pentru mine: „Fiindcă n-ar putea trăi nimeni“. Propoziţia asta a mea rămăsese fără răspuns. Dar în Puerta del Sol părerile mele se schimbaseră, şi singurele gânduri care se repetau erau acestea: „Mulţi chiori şi mulţi ciungi, dar el e în afara tabloului. Mulţi şchiopi şi mulţi morţi, dar el e în afara tabloului. Da, acum e în afara tabloului, şi ferească sfântul să-i treacă prin minte să mai intre vreodată în el“.

Dar de fapt nu m-am gândit prea mult la nimic până nu m-am urcat în avionul de întoarcere la Londra, vreau să spun că am amânat orice gând ordonat şi m-am limitat la sentimente, senzaţii şi intuiţii în puţinele zile care-mi rămăseseră din şederea la Madrid. Le-am consacrat copiilor, pe care i-am scos din casă pentru plimbări prin preajmă (copii fără astâmpăr, ca toţi în ziua de azi, presupun, s-au scuturat de obligaţia de a sta în casă, pe care o văd ca o închisoare, şi cer permanent distracţii în exteriorul atât de obositor), precum şi tatălui meu, care îmbătrânea lent şi totuşi perceptibil.

Ultima oară când am fost să-l văd, în ajunul plecării, era aşezat în fotoliul lui ca mai întotdeauna, cu mâinile împreunate ca şi cum ar fi aşteptat răbdător sau fără să ştie prea bine ce aşteaptă – să se facă seară şi apoi din nou dimineaţă, poate –, şi din când în când îşi ducea degetele la sprâncene şi le netezea în mod inconştient, şi pe urmă îşi trecea policarul şi arătătorul pe sub buza de jos, era un gest caracteristic pentru el, îşi mângâia, aproape îşi freca zona aceea, era un gest meditativ. Dar să-l văd aşa, aproape fără ca el să scoată un cuvânt, în acea aşteptare stranie, şi ducând eu tot greul conversaţiei şi smulgându-i cu trudă cuvintele, storcându-mi creierii în căutarea întrebărilor şi subiectelor de conversaţie care l-ar fi putut face să reacţioneze şi să se însufleţească, fără să se manifeste în vreun fel sau să se ivească măcar acea capacitate remarcabilă de meditaţie atât de obişnuită la el altădată, mi-a pricinuit o mare îngrijorare; dintr-odată mi s-a părut la fel de impenetrabil ca un bebeluş, care trebuie să se gândească şi el la ce se află sau se întâmplă în jur, fiind înzestrat cu facultăţile necesare, dar nu există niciodată posibilitatea de a-ţi da seama la ce se gândeşte.

— La ce te gândeşti? l-am întrebat în cele din urmă, după câteva încercări nereuşite de a-i trezi

interesul pentru ştiri şi evenimente recente.

— La veri, mi-a răspuns.

— Care veri?

— Care pot să fie? La ai mei.

— Dar tu nu ai veri, n-ai avut veri niciodată, i-am spus uşor îngrijorat.

A rămas încremenit, de parcă ar fi încercat să facă o corecţie mentală, şi pe urmă s-a făcut că nu pricepe, n-a ţinut-o pe-a lui, ci a răspuns din nou ca şi cum ar fi dat răspunsul pentru prima dată.

— La unchiul Victor, a spus. Spune-i că-l rog să-l anunţe pe tata că acum vin acasă.

Într-adevăr, avusese un unchi pe care-l chema Victor, însă el şi bunicul meu erau morţi de foarte mulţi ani, atât de mulţi că eu nu ajunsesem să-i cunosc. Era prima dată când avea mintea rătăcită, cel puţin în prezenţa mea. Poate că expresia e incorectă, şi ceea ce rătăcise era timpul, care niciodată nu trece cu totul, contrar credinţei noastre obişnuite, aşa cum niciodată nu încetăm să fim în întregime cei care am fost, şi nu e ceva neobişnuit să alunecăm în trecut într-un mod atât de viu, încât acesta se suprapune peste prezent, mai ales dacă e vorba despre prezentul unui bătrân, care-i oferă puţin şi nu e variat, cu zilele care seamănă leit una cu cealaltă. Cine aşteaptă răbdător sau nu ştie ce aşteaptă are motive să se instaleze în epoca cea mai plăcută pentru el sau în care se simte cel mai bine, ziua de azi nu se sinchiseşte de el, iar el are dreptul să nu se sinchisească de ziua de azi, şi nu există motive pentru reclamaţii reciproce.

— Păi tatăl tău a murit, l-am corectat din nou, în urmă cu mulţi ani, şi unchiul Victor la fel.

Din nou nu s-a încăpăţânat s-o ţină pe-a lui, ci a spus de data asta:

— Ştiu că sunt morţi. Nu-mi spui nici o noutate, Jacobo.

Şi a râs cu îngăduinţă, ca şi cum eu aş fi bătut câmpii, nu el.

Poate că tata făcea acum un du-te-vino de-a lungul timpului cu o extraordinară uşurinţă şi rapiditate.

Poate că era stăpânul timpului şi ţinea în mână ceasul, ceasul lui însuşi şi al existenţei lui, şi pe când îl privea cum merge înainte liniştit, el cutreiera în voie. Poate că ăsta e singurul lucru care într-adevăr le rămâne celor foarte bătrâni – mai ales dacă nu sunt bătrâni vicleni, ca Wheeler: când nu se mai îngrijesc să ocupe locurile vacante, să găsească înlocuitori sau succesori pentru numeroasele figuri pierdute de-a lungul vieţii lor; şi cum nu mai iau parte la această mişcare universală de înlocuire necontenită – care fiind a tuturor e şi a noastră –, renunţă să adauge cópii palide şi să se înconjoare de ele, pentru a recupera în schimb originalele în împlinirea lor de altădată. Nu mai au nevoie de viaţă, care e slabă şi ştearsă şi înşelătoare, ci numai de gând, care devine din ce în ce mai puternic, mai neted şi mai cuprinzător, nemaiavând nevoie să convieţuiască decât din când în când cu realitatea.

— Tu ai un pistol, aşa-i? mi-a venit atunci din senin să-l întreb. Când avea să moară, trebuia să iasă la iveală, şi ne temeam că nu mai era mult până când avea să se întâmple asta; şi unul dintre noi, fraţii mei, sora mea şi cu mine, îl vom moşteni aşa cum Miquelín moştenise de la tatăl lui Llama pe care îl ţinusem nu de mult în mână. Poate că n-ar strica să mă interesez de unde-aş fi putut face rost de unul la fel, neînregistrat, fără să mai fie nevoie să recurg la ajutorul nimănui.

S-a uitat la mine puţin surprins, cu ochii lui limpezi care nu mai vedeau bine.

— Da. De ce mă întrebi?

Întrebarea mea părea să-l fi trezit, să-l fi adus la realitatea de astăzi.

Nu i-am răspuns la întrebare.

— De unde-l ai? De ce-l păstrezi?

Şi-a dus o mână la sprâncene, de data asta nu pentru a şi le netezi cu o expresie de abstragere, ci ca pentru a se gândi şi a-şi aduce aminte.

— Păi să vezi, lui tata îi plăceau mult armele. Nu era propriu-zis un vânător, era însă un bun trăgător. Era fermecat de ele şi foarte îndemânatic. Era

membru al Clubului Naţional de Tir, şi avea multe arme. O carabină Mauser, o puşcă Baker, o puşcă sport Le Page, frumos împodobită; până şi una „Coadă de Maimuţă“, nu-mi aduc aminte de ce se numea aşa; pistoale şi revolvere, unele foarte vechi, de pe vremea luptelor din Vestul sălbatic, avea un Mat american, şi un Beaumont-Adams englezesc şi câteva Derringers, unul dintre ele cu două ţevi, şi pistoale din secolele al XVII-lea şi al XVIII-lea, ţin minte un Blunderbuss, aurit, şi un Miquelet pentru dueluri, şi un „Regina Ana“ placat cu argint, o colecţie frumoasă. Avea şi arme albe din ţări depărtate: pumnale încovoiate, iatagane, şişuri din Filipine, un kriss din Malaysia… Şi spade cu gardă, bineînţeles. – A făcut o pauză şi şi-a adus aminte de încă două: Un kukri nepalez, şi chiar un bhuy din India, care era ceva deosebit, jumătate cuţit şi jumătate secure, mai era cunoscut şi sub numele de „Cap de Elefant“ fiindcă avea o cataramă de alamă între tăiş şi mâner, care era strâmt şi lung… – Mă uitam la el, am înţeles că vedea bhuyul ăla din copilăria lui şi toate celelalte arme, avea acum privirea aceea pe care o au adesea bătrânii, chiar dacă se află în compania cuiva şi vorbesc cu însufleţire, ochii aceia lipsiţi de strălucire, cu pupila dilatată care se uită în depărtare, îndreptaţi spre trecut, ca şi cum i-ar vedea cu adevărat pe cei la care se gândesc, vreau să spun, ar vedea amintirile lor. Nu e o privire absentă, ci concentrată, numai că la ceva aflat la mare distanţă. Şi după scurta sa visare a povestit mai departe: Pe fratele meu şi pe mine ne-a cucerit pasiunea asta, mai ales pe mine. Ni le arăta, ne explica totul, ne învăţa să le mânuim cu mare grijă.

— Dar armele albe de ce-i plăceau atât de mult? Fiindcă nu trăgea cu ele, nu-i aşa? La Clubul Naţional de Tir cred că nu-i dădeau voie să azvârle cu un kriss malaiez.

Acum devenise interesat de toate lucrurile despre care stăteam de vorbă, sau cel puţin de rememorarea lor aşa cum fuseseră altădată, aşa că a reacţionat

prompt la gluma mea, amuzat, chiar dacă voia să ascundă acest lucru:

— Ce ştrengari sunteţi, nu pierdeţi niciodată ocazia de a spune câte o şotie. – Pluralul acela care ne îngloba mereu pe toţi patru, chiar dacă era de faţă numai unul. Sigur că nu azvârlea cu ele. Dar îi plăceau. Nu ştiu. Se născuse în 1870, şi oamenii din epoca aceea aveau o slăbiciune pentru arme în general. Era ceva destul de normal. Atunci nu era un lucru obişnuit să le foloseşti pentru crime ca acum.

— Aha, am făcut eu. Însă nu e bine să le laşi la îndemâna copiilor, nu-i aşa? V-aţi fi putut tăia capul unul altuia, sau gâtul, fratele tău şi cu tine. Parcă ai spus că avea şi spade cu gardă, nu-i aşa? Eu ştiu ce bine taie o spadă. Astăzi autorităţile, ce spun eu, chiar vecinii s-ar înspăimânta să vadă aşa ceva. Astăzi l-ar băga la zdup pe tatăl tău pentru asta.

Cuvântul „zdup“ cu referire la tatăl lui pesemne că l-a iritat, chiar dacă îl spusesem eu, în glumă.

— Azi se fac multe lucruri ridicole, mi-a răspuns pe un ton de reproş, ca şi cum eu aş fi fost autorităţile sau vecinii de care pomenisem mai înainte. Astăzi lumea se sperie din te miri ce şi libertăţile personale s-au restrâns mult, şi există din ce în ce mai puţină libertate în educaţia copiilor. Pe copii, înainte, îi învăţai o mulţime de lucruri de cum ajungeau la vârsta la care erau în stare să înţeleagă. Lucruri care puteau să le fie de folos când se făceau mari, fiindcă niciodată nu se pierdea din vedere că un copil avea să ajungă matur. Nu ca azi, când lumea încearcă mai curând să-i facă pe adulţi să rămână copii până la bătrâneţe, şi pe deasupra copii neghiobi şi fricoşi. De asta e atâta nerozie peste tot. – Şi-a dus degetele la buze şi a murmurat: E trist să asişti la o epocă de decadenţă, când ai cunoscut altele mult mai inteligente, nu ştiu unde-o să ajungem. E unul dintre motivele pentru care nu-mi pare prea rău că trebuie să mă duc. Sfârşitul meu se apropie, cred că-ţi dai seama, cel puţin aşa mi se pare mie.

— Sau poate nu tocmai, cine ştie, i-am răspuns eu. Cine ştie dacă nu ne ducem noi înaintea ta. Ordinea

după care lucrează moartea n-o ştie nimeni, nu-i aşa? Şi cum el nu mi-a răspuns nimic, am stăruit: Nu-i aşa?

— Aşa-i, mi-a răspuns. Dar există un lucru care se cheamă calculul probabilităţilor şi care funcţionează destul de exact. Ar fi o cruzime gratuită la vârsta la care am ajuns să moară vreunul dintre voi înaintea mea. Ar fi pentru voi şi mai ales pentru mine. Dea Domnul să nu fie aşa.

Eu aş fi bătut în lemn, în locul lui. Nu fiindcă aş crede în superstiţia asta, ci ca să fiu mai expresiv.

Făgaşul pe care o luase conversaţia era melancolic, şi eu tocmai încercam, prin subiectele pe care le atingeam, să-i alung gândurile de la acele aşteptări: aşteptarea de a se face noapte şi aşteptarea de a se faci zi, până când n-aveau să mai existe pentru el nici zi, nici noapte. Era ultima mea vizită înainte să mă întorc la Londra, avea să mai treacă timp până să vin iarăşi la Madrid. „S-ar putea să nu-l mai văd“, mi-am spus covârşit de tristeţe. (Nu, engleza se strecura pe nesimţite, n-a fost cu tristeţe, *desmayo*, ci cu *dismay*, adică decepţie, consternare.) Aşa că i-am pus mâna pe umăr, asta-i plăcea şi îl calma, însă de data asta am făcut-o ca să mă calmez pe mine, ca să simt sub palmă oasele lui şi să mă însoţească respiraţia lui.

— Dar atunci, ce voiai să-mi spui? – M-am întors la ceea ce îl înseninase şi îl amuzase un pic. – Pistolul tău făcea parte din colecţia tatălui tău?

— Nu, nici vorbă. Toată colecţia s-a dus pe apa sâmbetei mai târziu, demult de tot, în perioada vacilor slabe. Tata făcea afaceri pe picior mare şi atunci devenea euforic şi intra în fondul de beneficii, investea banii în tot felul de proiecte nesăbuite, ştiţi şi voi. Pe urmă se redresa, când îi venea mintea la cap, până când într-o zi n-a mai reuşit să se redreseze. Puţinele arme care-i rămăseseră s-au vândut când a început Războiul Civil, şi aceeaşi soartă a avut-o şi colecţia de ceasuri. Şi nu mai ştiu dacă unele n-au fost cumva confiscate.

— Atunci, pistolul?

— Ah, îl am din timpul Războiului, un Astra De Luxe, de calibrul 7,65. E destul de frumos pentru un pistol de fabricaţie spaniolă, poate un pic învechit: ţeava împodobită cu gravuri argintate în relief şi patul cu plăsele de sidef. De ce vrei să ştii?

— Nu, nimic, din simplă curiozitate. Pot să-l văd? Nu l-am văzut niciodată. Unde e?

— Nu ştiu, mi-a răspuns fără şovăire, şi mi s-a părut că e o scuză ca să nu mi-l arate. Ultima dată când l-am avut în mână, cu ani în urmă, am hotărât să-l ascund mai bine undeva, ca să nu-l poată găsi nepoţii, când vin şi răscolesc peste tot. Pe voi vă controla mama voastră, dar ea nu mai este. Şi probabil că l-am ascuns atât de bine, încât nu mai ştiu unde naiba l-am pus. Am uitat. Era cu muniţie cu tot, bine conservată, cu ulei. De ce vrei să-l vezi? – Era ciudat, parcă-şi dădea seama că îl voiam pentru mine. Nu era tocmai aşa, eu îmi făcusem treaba cu unul împrumutat, nu mai aveam nevoie de el. Însă faptul de a avea un pistol în buzunar îţi dă o anumită siguranţă.

— Nu, n-am nevoie deloc de el, am spus. Doar din curiozitate. Cum se face că ai riscat să-l păstrezi, după Război? Dacă-l găseau la tine pe timpul lui Franco. La o percheziţie, ar fi fost vai şi amar de tine, mai ales dacă se ţinea seama de antecedentele tale. De ce l-ai păstrat? De ce-l păstrezi, chiar dacă nu mai ştii unde l-ai pus?

— Nu se ştie niciodată.

— Ce nu se ştie niciodată?

— Când ai putea să ai nevoie de el.

El spunea întotdeauna că, în timpul Războiului, a avut norocul – sub un anumit aspect – de a rămâne la Madrid, afectat la serviciile auxiliare din cauza miopiei. Şi chiar dacă a îmbrăcat uniforma Armatei Republicii, n-a fost nevoit să meargă pe front, nici să tragă măcar un glonţ. Şi spunea cât de fericit îl făcuse asta, adică faptul că nu trebuise să omoare niciodată pe nimeni, că nu *putuse* să omoare niciodată pe nimeni. I-am amintit acest lucru:

— Ai spus mereu că eşti bucuros să ştii cu certitudine că în Război n-ai omorât pe nimeni, că n-a existat ocazia să o faci. Asta nu se potriveşte prea bine cu hotărârea de a păstra pe urmă un pistol, când lucrurile nu mai stăteau atât de rău. Vreau să spun, când viaţa era mai puţin expusă primejdiilor şi mai puţin haotică, chiar dacă în timpul unei dictaturi nimeni nu e ferit de riscuri, desigur. Cum se face că nu l-ai predat sau că nu te-ai descotorosit de el?

— Fiindcă după ce ai trăit un război, nu se ştie niciodată ce se poate întâmpla – a repetat. Şi a rămas tăcut, dar cu amândouă mâinile sprijinite de braţele fotoliului, ca şi cum s-ar fi proptit în ele luându-şi avânt ca să adauge ceva: Da, mă bucur mult că n-am omorât pe nimeni. Dar asta nu înseamnă că n-aş fi făcut-o, dacă n-aş fi avut încotro. Dacă voi sau mama voastră aţi fi fost ameninţaţi cu moartea şi eu aş fi putut astfel să împiedic asta, atunci aş fi făcut-o, sunt sigur. Când eraţi mici, vreau să spun, fiindcă acum vă puteţi apăra şi singuri, e cu totul altceva. Acum n-aş mai fi în stare să omor pentru voi, presupun. Pe lângă faptul că nu mai am destulă putere, uită-te la mine cum am ajuns, vă puteţi apăra voi singuri. Nu aveţi nevoie de mine pentru asta. Şi pe urmă n-aş putea şti dacă meritaţi, fiecare dintre voi are viaţa lui şi eu nu ştiu ce faceţi cu ea. Înainte era altceva, înainte ştiam totul despre voi, când eraţi mici şi locuiaţi aici. Aveam toate datele, acum nu le mai am. E ciudat să vezi cum copiii se transformă aproape în nişte necunoscuţi, sunt mulţi părinţi care nu acceptă asta şi care îi aprobă în orice fac, chiar împotriva evidenţei. Eu îl ştiu pe cel care ai fost şi cred că îl recunosc în tine. Dar pe tine nu te cunosc de fapt, nu cum îl cunoşteam pe el, câtuşi de puţin; şi la fel stau lucrurile cu fraţii tăi. Pe mama voastră, în schimb, am cunoscut-o până la sfârşit, pentru ea aş fi omorât până la sfârşit. – Acuma capul şi timpul îi funcţionau perfect, şi după o foarte scurtă pauză, ca să închidă paranteza, a revenit la subiectul dinainte: Nu se ştie niciodată, nu se ştie niciodată, şi s-ar putea ca într-o zi să am nevoie să folosesc un pistol. Uite ce s-a

întâmplat în Europa în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Mult timp n-am ştiut dacă se va întinde sau nu până aici, în pofida promisiunilor lui Franco, în care nu puteai avea multă încredere, şi a discuţiilor mereu amânate şi evazive cu Hitler. Nu ştiu dacă-ţi dai seama că în acest Război a trebuit să se recurgă la tot, nimeni n-a putut să păstreze nici un cartuş, de orice fel. A fost mult mai rău decât al nostru, într-un anume sens. În altele, desigur, a fost mai puţin rău. Sub aspect calitativ, cel de aici a fost cel mai rău. – Din nou s-a oprit şi s-a uitat fix la mine, chiar dacă am avut senzaţia că în momentul acela nu mă vedea deloc, că se uita ca orbii, fără a calcula distanţa. Am băgat de seamă că se înfierbânta grăbindu-se să spună ce avea de spus: Află însă, Jacobo, că mai mult decât orice sunt mulţumit că n-a murit nimeni din pricina cuvintelor pe care le-aş fi spus eu. Dacă împuşti pe cineva, pe front sau ca să te aperi, e rău, desigur, dar după aceea poţi să trăieşti mai departe, şi nu se pierd, din pricina asta, nici cinstea, nici omenia, nu neapărat. Dar dacă mori din pricina vorbelor spuse de cineva sau, şi mai rău, născocite pe seama ta de acel cineva care îţi atribuie fapte închipuite; dacă mori pentru cauza lui fără să fie nevoie; dacă puteai să păstrezi tăcerea şi persoana aceea ar fi rămas în viaţă; dacă cineva a vorbit când trebuia sau putea să tacă şi prin asta a provocat moartea altcuiva, sau mai multe morţi…, eu cred că nu se poate trăi cu o asemenea mustrare de cuget, chiar dacă mulţi trăiesc sau par că trăiesc. – „Asta era poate înainte“, mi-a dat timp să-mi spun, sau mi-am spus mai târziu în avionul de întoarcere la Londra, amintindu-mi de conversaţia noastră; „tata încă are în vedere o lume în care faptele lăsau urme şi existau mustrări de cuget. Nu întotdeauna, bineînţeles, însă cu siguranţă pentru cei mai mulţi. Acum, în schimb, e pe dos: e uşor să înăbuşi glasul conştiinţei sau să-i pui botniţă, sau nici măcar nu e nevoie: e şi mai uşor încă s-o convingi că n-are motive să vorbească. Tendinţa actuală e să te simţi nevinovat, să găseşti o justificare imediată pentru tot, să nu dai seamă şi să

faci ceea ce în spaniolă se cheamă a găsi întotdeauna motive întemeiate, nu ştiu cum s-o fi spunând asta în engleză, n-are importanţă, încă n-am început iar să vorbesc limba asta tot timpul, mâine însă va trebui s-o fac. Sigur că se poate trăi astăzi cu nepăsarea asta, ba chiar cu lucruri mult mai urâte. Cei care-şi fac probleme de conştiinţă sunt azi excepţia, oameni învechiţi care-şi spun: „Lancea, febra, durerea mea, cuvântul, visul“, şi alte lucruri la fel de inutile. Tata a continuat: Şi în acest război al nostru au fost atâtea vorbe veninoase, şi vorbe de ocară, atâţia delatori şi provocatori de profesie, neobosiţi cu toţii în a semăna şi a aţâţa ura şi înverşunarea, invidia, dorinţa de răzbunare, în cele două tabere, dar mai ales în tabăra învingătorilor, în amândouă însă…, încât n-a fost uşor să rămâi cu totul curat sub acest aspect: poate în tabăra celor învinşi. Şi a fost şi mai greu încă pentru cel care scria la un ziar sau vorbea la radio, cum am făcut eu în timpul Războiului. Nu ştii ce lucruri s-au citit şi s-au auzit, nu numai în timpul celor trei ani, ci şi mulţi ani după aceea. Se pronunţa o singură propoziţie şi cineva era trimis în faţa plutonului de execuţie sau azvârlit într-un şanţ chipurile fugit de sub escortă. Totuşi sunt sigur că n-am spus, nici n-am scris, vreun cuvânt care ar fi putut aduce prejudicii grave nimănui. Şi nici pe urmă n-am spus, în cercul strict personal al vieţii mele de mai târziu. N-am trădat niciodată un secret sau o mărturisire confidenţială, oricât de mărunte ar fi fost, nici n-am povestit ce ştiam pentru că văzusem sau auzisem personal, dacă puteam să fac rău cu asta şi nu era nevoie să povestesc pentru a salva sau exonera pe cineva. Şi află, Jacobo, că de lucrul ăsta sunt cel mai mulţumit. – Tata îşi încheie socotelile înainte de a muri, aşa mi-am spus. Şi o clipă m-am întrebat dacă o fi fost cum zicea el sau nu cumva se înşela ca un om al timpului meu mai mult decât al lui, şi uneori îi scăpase poate şi lui o vorbă care atunci ar fi putut avea consecinţe îngrozitoare. Era cu neputinţă să ştiu asta. Până şi pentru el era cu neputinţă, nimeni nu poate să-şi amintească tot, ca şi cum ar fi

Judecătorul credinţei nezdruncinate de altădată. Şi uneori, pur şi simplu, nu aflăm care sunt consecinţele, m-am gândit la vinietele din *careless talk* pe care mi le arătase Wheeler: cum putea să-şi închipuie marinarul care-i spusese ceva logodnicei sale că vorbele lui vor duce la scufundarea unui vapor plin de compatrioţi de-ai lui. În realitate nu ai niciodată posibilitatea de a afla asta, dacă cineva îşi încheie socotelile cu viaţa fără să aibă nici o faptă urâtă pe conştiinţă. Atunci mi-am adus aminte însă de ceva şi mi-am spus că amintirea aceea îl va ajuta să se convingă de asta.

— N-ai vrut să-mi spui numele scriitorului care a luat parte la uciderea prietenului tău Marés într-o coridă îngrozitoare, de pildă, i-am spus. Şi nu aveai de ce să-i ţii numele sub tăcere. Nu faţă de mine, ci faţă de nimeni.

A rămas puţin surprins, ca şi cum ar fi uitat complet că-mi povestise întâmplarea aceea, cu mult timp în urmă, când eu trăiam încă la Madrid. Şi aşa se pare judecând după ce mi-a spus pe urmă, că nici măcar nu-şi amintea că eu eram la curent cu episodul acela.

— Tu ştii asta.

A fost un amestec de constatare şi întrebare.

— Da. Mi-ai povestit odată.

— Şi n-am vrut, zici? – Acum a fost doar întrebare. – N-am vrut să-ţi spun numele, aşa-i?

— Nu. Din pricina soţiei şi a fetelor lui. Ai zis că nu voiai să-ţi asumi riscul ca într-o bună zi cineva să le înhaţe şi să le tragă pe ele la răspundere, din cauza ta, indirect, desigur. Chiar dacă soţia lui a murit şi ea, dacă-mi amintesc bine.

— Da, au murit amândoi, şi el şi ea. Dar asta nu schimbă nimic. – Şi a murmurat mai mult pentru sine însuşi decât pentru mine: Nu am vrut, zici. Foarte bine că n-am vrut, foarte bine am făcut…

A rămas pe gânduri şi avea din nou privirea aceea fixă şi intensă în ochii albaştri, privirea aceea care, ca să spunem aşa, nu mă vedea. Şi după câteva secunde mi-a făcut impresia că să-şi aducă aminte de toţi acei

oameni îl transportase din nou într-un timp îndepărtat, în care mama era în viaţă, iar nevasta veselă şi bună ca pâinea caldă a acelui nemernic se purta foarte frumos cu noi, şi îndeosebi cu ea. Am lăsat să treacă în tăcere câteva minute. El nu mai vorbea şi l-am văzut obosit. Poate că trebuia să plec, chiar dacă era ultima dată când ne vedeam.

— Acum o să plec, tată, i-am spus, şi m-am ridicat şi l-am sărutat pe frunte.

— Unde pleci? a întrebat cu uimire, ca şi cum i s-ar fi părut absurd ca eu sau vreunul din copiii lui să plecăm undeva.

— La hotel, iar mâine mă întorc la Londra.

— Pleci în voiaj? Petrecere frumoasă, fiul meu.

— Acum trăiesc acolo, tată. Nu-ţi aminteşti?

— Trăieşti în exil? a întrebat, fără a da cuvântului vreo nuanţă solemnă. Ca zeii greci.

— Zeii greci?

Nu ştiam la ce se referă, sau ce voia să spună cu asta. Dar el niciodată nu bătuse câmpii, sau n-am apucat eu să văd. Putea să facă abstracţie de timp şi să nu ţină seama de persoane şi de împrejurări, însă gândirea şi memoria lui au funcţionat întotdeauna bine, chiar dacă spre sfârşitul vieţii într-un fel al lui, cu totul deosebit. Sigur că nu există gândire sau memorie pe lume care să nu funcţioneze în felul ăsta.

— Nu-ţi aminteşti poemul lui Heine? a spus, şi a început îndată să recite versuri în germană, din memorie. Învăţase limba asta de mic, la liceu, ceva posibil în anii douăzeci şi inimaginabil în ziua de astăzi, şi mereu fusese mândru că ştie pe de rost poeme întregi de Goethe, de Novalis, de Hölderlin, de clasici.

— Nu, tată, l-am întrerupt, nu pot să-mi amintesc ce n-am ştiut niciodată, şi nu înţeleg ce-mi spui. Eu n-am ştiut niciodată germana, nu-ţi aminteşti?

— Niciodată n-ai ştiut germana, ce spui? mi-a răspuns cu un uşor dispreţ părintesc, ca şi cum faptul că nu ştiam era ceva neobişnuit, aproape o infirmitate. Nu ştiu ce fel de educaţie aţi primit. – Şi a început să-mi explice, cu condescendenţă faţă de

mine şi entuziasm pentru poemul său din tinereţe: Poetul vede câţiva nori albi în miez de noapte care i se par „straturi uriaşe de zei în luminoase marmuri“, aşa spune. Dar imediat îşi dă seama că în realitate sunt chiar ei, Cronos, Zeus, Hera, Pallas Athena, Afrodita, Ares, Hermes, Febus Apollo, Hefaistos, Hebe, îmbătrâniţi şi părăsiţi în voia sorţii, cu capul în piept şi înţepeniţi de frig în exilul lor. „Nu, aceştia nu sunt nori, nicidecum!“, exclamă poetul. – Şi mi-a tradus în continuare, lent, din memorie. – „Sunt zeii Eladei, chiar zeii, care au guvernat cândva lumea lipsiţi de griji, dar care astăzi, alungaţi şi defuncţi, călăresc ca nişte năluci uriaşe pe cer în miez de noapte…“ – Însă versurile se încăpăţânau să-l năpădească în germana copilăriei lui, sau să traducă era pentru el obositor, aşa că a trecut din nou la limba aceasta, şi n-am mai înţeles nimic pentru moment.

Mai târziu, după ce a murit, am încercat să identific cuvintele pe care le auzisem fără să le înţeleg. Am căutat textul original al poemului „Zeii Greciei“ de Heine, cu o versiune paralelă în engleză (în spaniolă nu l-am găsit), şi fără îndoială asta a fost strofa pe care el mi-o tradusese în limba mea, dibuind cuvintele unei versiuni improvizate: *Nein, nimmermehr, das sind keine Wolken! Das sind sie selber, die Götter von Hellas, die einst so freudig die Welt beherrschten, doch jetzt, verdrängt und verstorben, als ungeheure Gespenster dahinziehn am mitternächtlichen Himmel…* Presupun că pronunţa corect. Şi mi-au mai atras atenţia două pasaje scurte pe care el probabil că le-a recitat atunci în germană. Într-unul poetul i se adresează lui Zeus şi-i spune mai mult sau mai puţin următoarele: „Dar nici măcar zeii nu cârmuiesc în veci, pe cei bătrâni îi surghiunesc şi sunt înlocuiţi de tineri, aşa cum şi tu l-ai alungat cândva pe încărunţitul tău tată…“. Celălalt era o imagine, aplicată la ceata aceea de zeităţi descumpănite şi rătăcitoare: „Umbre moarte ce rătăciţi în noapte, subţiratice ca negura pe care-o împrăştie vântul…“, aşa le numea. Acele cuvinte au ieşit de pe buzele lui în prezenţa mea, chiar dacă eu

atunci nu le-am înţeles. Şi m-am întrebat la ce se gândea în acele momente, pronunţându-le.

În timp ce el încă recita concentrat, m-am aplecat şi l-am sărutat din nou înainte să plec, de data asta pe obraz, de parcă am fi fost toreadori, şi i-am pus iarăşi mâna pe umăr, în vreme ce el se îndrepta spre negura împrăştiată de vânt, sau spre acel surghiun în care avem să ne despărţim până şi de propriul nostru nume.

Izbutisem încă ceva: să nu mă gândesc prea mult la Luisa până când m-am suit în avion, un zbor al companiei Iberia la clasa *business* care, în mod caracteristic şi detestabil, a decolat cu aproape o oră întârziere. Mă ajutase faptul că până la urmă nu mi-a propus să prânzim sau să cinăm împreună în nici una din zilele rămase, iar eu n-am stăruit, nici nu m-am plâns, nici n-am protestat, după tot ce făcusem preferam să evit asta, nu mă simţeam îndreptăţit la aşa ceva şi, chiar dacă mi-ar fi plăcut, mi-a fost uşor să mă stăpânesc şi să mă prefac. Aşa că ne-am văzut foarte puţin acasă, când eu mă duceam să-i iau sau să-i aduc pe copii sau mai rămâneam puţin cu ei, până ce se duceau la culcare. Şi după ce erau în pat, nu mi-a oferit ceva de băut, nici nu m-a poftit să mai rămân să stăm câteva minute de vorbă. Nu vreau să spun că mă dădea afară imediat invocând cine ştie ce scuză, nu era nevoie de cuvinte, atitudinea ei era de ajuns: îşi găsea mereu ceva de lucru, umbla de colo-colo, aranja lucrurile, ştergea vasele, răspundea la telefon, făcea ordine, strângea jucăriile şi hăinuţele şi caietele şi creioanele – copiii lasă totul vraişte şi niciodată nu termini de strâns de pe urma lor –, şi nu mai era ca atunci când eram împreună, atunci eu mă ţineam după ea dintr-o cameră într-alta vorbind întruna despre orice sau povestindu-i ceva sau punându-i întrebări, aşa cum merg adesea bărbaţii prin casă după nevestele lor, mai active fizic şi înclinate să nu stea locului niciodată, mai ales dacă sunt mame. Acum simţeam că nu mai am dreptul la toate astea, vreau să spun să intru în orice cameră, nici măcar în bucătărie, chiar în compania ei sau în urma paşilor ei. Aşa încât, după ce schimbam câteva cuvinte despre copii sau despre sănătatea tatălui meu, despre care mă întreba întotdeauna pentru a adăuga imediat cu sinceritate „Trebuie să merg să-l văd, săptămâna asta negreşit, spune-i că mă gândesc mult la el“, eu mă retrăgeam dându-i două sărutări pe

obraji cu o tandreţe discretă, adică doar ca între prieteni, la care ea răspundea cu pasivitate, într-un mod mai degrabă maşinal, fără participare.

Capul ei era în altă parte şi eu ştiam unde Am văzut-o întrucâtva stinsă în acele ultime zile. Îmi spuneam: „Acum a primit desigur ştirea că n-o să-l mai vadă pe Custardoy o bună bucată de vreme, o surpriză tare neplăcută, o luase pe nepregătire şi încă nu s-a obişnuit cu gândul ăsta, traiul ei zilnic avea un imbold mai puţin, neîndoielnic impulsul cel mai puternic, acela care o ajuta cel mai mult să trăiască, să se trezească încrezătoare şi să nu se culce nemulţumită, dar încă nu ştie că nu va mai avea parte de acest imbold întreaga ei viaţă şi că nu-l va mai vedea pe acest bărbat sau avea să-l vadă numai prin hazardul unei întâlniri neprevăzute; va afla asta mai târziu, încetul cu încetul, vor trece săptămâni şi poate mai mult timp până să înţeleagă că totul s-a sfârşit, că nu e vorba despre o lungă absenţă, ci de o părăsire definitivă, cum mă părăsise ea pe mine în urmă cu mult timp. Şi atunci se va uita pe fereastră cum mă uit eu uneori pe fereastra mea ca o ghilotină ca să privesc leneşa noapte a Londrei dincolo de Square sau piaţă, întunericul ei palid abia luminat de felinarele astea albe care imită zgârcita lumină a lunii, şi luminile aprinse ale hotelului elegant, ceva mai încolo, şi ale caselor în care locuiesc familii sau poate bărbaţi singuri şi femei singure, fiecare închis în protectorul său chenar galben, la fel ca Luisa sau ca mine pentru cineva care ne-ar observa; iar pe deasupra copacilor şi a statuii, ca să-l văd pe vecinul meu care dansează atât de lipsit de griji şi care de aici înainte o să-mi aducă aminte de Custardoy, fiindcă aceste asemănări şi afinităţi funcţionează reciproc şi se amestecă, şi nimeni nu rămâne imun la ele: n-o să-mi mai fie la fel de simpatic ca înainte individul ăsta dansator şi vesel, poate că el a salvat fără să ştie o viaţă, dar făcând acest lucru s-a molipsit de ea. Şi cu siguranţă nici Luisa, nici eu n-o să mai îndrăznim să gândim singuri, după ce ne-am văzut şi ne-am adus unul altuia o nouă tristeţe, chiar dacă ea

nu ştie că de la mine i se trage tristeţea de care va suferi de aici înainte: «Voi fi mai mult decât sunt. *I'll be more myself*. Voi fi mai mult eu însumi acum»".

Ciudat, dat fiind că eu îi pricinuisem recent iniţiata tristeţe care va fi din ce în ce mai dureroasă, îmi îngăduiam să simt un soi de milă s-o văd aşa, deprimată, fără nici un chef, fără vlagă, poate în pragul unei stări depresive prelungite, pe toţi ne ofileşte foarte tare pierderea unei fiinţe pe care o iubim, şi poate mai mult chiar pierderea cuiva care ne iubeşte, şi n-aveam nici o îndoială că pentru ea Custardoy se număra printre cei din prima categorie. Dar cel puţin nu aveam cinismul de a-mi spune că era spre binele ei, chiar dacă avea să fie cu siguranţă pe termen lung: era limpede pentru mine că era spre binele meu în primul rând, spre relativa mea linişte, spre pacea mea depărtată, că mă ajuta totodată să nu-mi fac mai multe griji decât trebuia pentru ea, nici pentru copiii mei, şi de asemenea că-mi întreţinea speranţele himerice care nu mă părăsiseră cu totul, în pofida lungului timp care se scursese. La asta m-am gândit abia în avion cu luciditatea de care mă ferisem până atunci: că fusesem egoist şi că depăşisem măsura şi că fusesem lipsit de consideraţie faţă de ea, că mă amestecasem în viaţa ei în modul cel mai urât, pe la spate, fără ca ea să ştie, ca să nu mai spun că şi fără să stau de vorbă cu ea înainte despre ceea ce trebuia sau era bine să fac, ci fără ca ea să-mi fi vorbit măcar despre problema ei, pe care de altfel n-o vedea ca pe o problemă, ci poate ca pe o soluţie. Mă purtasem ca un tată din secolul XIX faţă de fiica lui, o tratasem indirect ca pe o minoră, numai că nu mă dusesem să-i ofer bani golanului ca să dispară, cum ar fi fost tradiţia părinţilor bogaţi şi autoritari din veacul acela, ci îl ameninţasem şi îi adusesem vătămări corporale. Au început să mi se pară incredibile toate astea, faptul că mă comportasem aşa, fără vreo mustrare de cuget, ca un sălbatic sau ca şi cum aş fi fost un adept al ideii pragmatice că ceea ce ai de făcut e mai bine să faci şi lucrurile sunt duse astfel la bun sfârşit, şi că, indiferent de ceea ce se

întâmplă după aceea, principalul e făcut şi nu mai există cale de întoarcere (*I have done the deed*. Sau *The deed is done*). Oficial, eu nu ştiam nimic despre Custardoy, nu numai pentru, de fapt… pentru nimeni în afară de sora ei Cristina, trebuia s-o sun din nou de la Londra ca s-o previn, de îndată ce avea să se întoarcă din călătoria care o făcuse să lipsească din Madrid, nu-mi aduceam aminte dacă-mi vorbise de o săptămână sau ceva mai mult, adevărul e că încercasem zilnic să vorbesc cu ea în ultimele zile ale şederii mele la Madrid, pentru orice eventualitate, fără succes, nici măcar nu putusem vorbi cu soţul ei ca să aflu când se întoarce; şi am continuat s-o fac în primele zile după întoarcerea mea, am încercat la diferite ore până am găsit-o în sfârşit acasă.

„Cristina, sunt Jacques, cumnatul tău, Jaime“, i-am spus când mi-a răspuns la telefon, după nenumărate apeluri. „M-am întors la Londra, dar voiam să te pun la curent cu un lucru important. Ai vorbit cu Luisa?“

„Nu, încă nu, abia am venit, am lipsit mai mult. De ce? S-a întâmplat ceva?“

„Nimic rău. Cât am stat la Madrid, am pus capăt relaţiei lui Custardoy cu ea, aşa cred, va trebui să mai aştept un pic ca să am confirmarea.“

„A, da?“, mi-a răspuns curioasă foc şi neîndoielnic aprobator. „Cum? Ce-ai făcut? Ai vorbit cu el? Ai vorbit cu ea? Povesteşte-mi.“

„Păi, tocmai asta voiam să-ţi spun, că e mai bine să nu afli, şi că e fundamental să nu afle Luisa. Vreau să spun că nici măcar nu trebuie să ştie că eu sunt la curent cu ceva, că tu mi-ai spus ceva. Povestea asta s-a terminat, sau e pe cale să se termine. Nu vreau în ruptul capului să bănuiască vreodată că eu am avut un amestec. Pentru ea eu ignor până şi existenţa lui Custardoy ăsta, niciodată nu mi-a vorbit despre el şi e nevoie să creadă mai departe asta. Acum şi întotdeauna. Dacă tu îi pomeneşti vreodată de conversaţia pe care ai avut-o cu mine, chiar peste zece ani, ar putea lega firele şi n-ar mai vrea să stea de vorbă cu mine, deşi ne leagă copiii. Şi nici cu tine, în mod sigur. Chiar dacă eu am acţionat singur, cel

mai probabil e că va socoti că şi tu ai luat parte la treaba asta, că ai băgat zâzanie sau că m-ai îndemnat să săvârşesc ce am săvârşit. Înţelegi, nu-i aşa? Dacă tu mă dai de gol, atunci nici eu n-aş sta pe gânduri să te dau de gol.“

Cristina m-a înţeles fără îndoială. Dar încă era curioasă să afle.

„Ia te uită, va să zică aşa stau lucrurile, atât de tare s-a îngroşat gluma? Fii fără grijă, dacă ai reuşit să faci asta, eu sunt prima care se bucură şi n-o să pun în primejdie izbânda ta. Însă dacă amândoi o să păstrăm tăcerea, ce importanță mai are faptul că aş şti şi eu totul, ce zici? Ce i-ai spus tipului? Ce i-ai făcut? Haide, spune-mi cum ai procedat, dacă tot ai făcut-o la îndemnul meu?“

„Ţi-am mai spus, e mai bine să nu se afle. Prefer să fie el singurul care ştie, singurul care, dac-o fi să se întâlnească mai târziu, din cine ştie ce întâmplare nefericită, şi ea l-ar încolţi să vorbească, singurul, zic, care ar putea să-i spună cum s-au petrecut lucrurile, şi nu cred că ar fi în stare s-o facă, în nici un caz, oricum n-ar avea câştig de cauză, ar fi mărturia lui împotriva mărturiei mele, fără a se putea dovedi adevărul. Nu înseamnă că n-am încredere în tine, în tine cea de acum. Dar nu se ştie niciodată. Într-o bună zi ai putea să te superi pe mine şi ai vrea să-mi faci un rău. Ceea ce nu trebuie să se ştie e mai bine să nu ştie nimeni, nici măcar complicele tău. De ce crezi că ucigaşii lichidează atâţia oameni?“

Cristina nu mi-a luat-o în nume de rău, a râs, n-a mai insistat. Mi-a spus numai:

„Fii fără grijă, n-o să-i spun nimic Luisei. Sper să ai dreptate şi povestea să se fi încheiat. O să mă arăt surprinsă dacă-mi vorbeşte despre asta, despre ruptură. S-ar putea să sufere câtva timp în tăcere, dar pe urmă o să aibă nevoie să-şi descarce sufletul sau să-şi rumege suferinţa cu glas tare. Ia seama însă că, dacă a păţit ceva Custardoy, cu siguranţă o să aflu de undeva, lumea vorbeşte mult şi comentează toate noutăţile.“

„N-o să afli, crede-mă. El nu e la Madrid şi nimeni n-o să-l vadă din nou câteva săptămâni de aici încolo, cel puţin. Şi când se va întoarce, o să născocească el până atunci o poveste, dacă se mai bagă de seamă că a avut de a face cu mine. Vreo uşă de garaj, vreun stâlp.“ Mi-am dat seama că spusesem prea mult, e atât de uşor să te ia gura pe dinainte, mai ales când îţi dai aere şi eu îmi cam dădeam, chiar după ce trecuseră două zile: simţeam un pic de mândrie pentru isprava mea cu pistolul în mână, şi nu-mi era deloc greu să ţin sub tăcere faptul că nu există cu adevărat o ispravă sau un act de bravură faţă de un om neînarmat. Era un lucru de neiertat, ştiam asta, lăudăroşenia asta intimă, mai ales după ce descoperisem ceea ce am descoperit când m-am întors la Londra, sau puţin mai înainte. Totuşi aşa stăteau lucrurile, şi nu puteam să fac nimic pentru a le schimba, presupun că asta i se întâmplă oricărui bărbat care nu e violent din fire când încearcă să folosească violenţa şi izbuteşte. Drept care am adăugat „N-am spus că i-am făcut ceva, nici că i s-a întâmplat ceva. Nimic rău, vreau să spun“. (În această scurtă convorbire s-ar fi potrivit de minune câteva propoziţii clasice care recomandă negarea, ignorarea şi tăcerea, în cazurile de spionaj şi conspiraţii şi delicte, de acţiuni clandestine şi ascunse: „E mai bine să nu ştii nimic, şi astfel, când eşti la interogatoriu, vei putea spune adevărul spunând că nu ştii, adevărul e uşor de spus şi are mai multă putere şi credibilitate, adevărul convinge“. Şi, de asemenea: „Dacă nu cunoşti decât partea care-ţi revine ţie, chiar dacă eşti prins sau faci un pas greşit, lucrurile merg înainte“. Sau: „Ignoranţa îţi va fi cel mai bun ocrotitor, nu mai întreba nimic, nu întreba, asta e scăparea ta şi biletul tău de liberă trecere“. Sau: „Ştii doar, eu n-am vorbit cu tine şi nu ţi-am spus nimic. Convorbirea asta şi chiar apelul ăsta n-au avut loc, cuvintele astea nu le-ai auzit fiindcă eu nu le-am pronunţat. Şi chiar dacă le auzi acum, eu nu le spun“.)

Cristina a râs din nou, poate şi pentru că-şi putea spune că sora ei era acum în afara oricărei primejdii.

„Ce-mi spui e foarte misterios şi un pic ameninţător“, mi-a răspuns, jumătate serios şi jumătate în glumă. „Ăsta nu e Jaime pe care-l ştiu eu. S-ar părea că-ţi prieşte Londra, să stai acolo singur cuc. Ai dreptate, ai făcut ce-ai crezut că trebuie să faci, e treaba ta, eu nu-ţi sunt complice. Nu-i nevoie să-mi pui asta în cârcă.“

Dar toate astea s-au petrecut câteva zile mai târziu, când mă întorsesem la Londra şi eram mai puţin liniştit şi împrejurările erau mai rele. În timpul zborului nu putusem să-mi alung din minte gândul că Luisa nu-mi vorbise despre ea până în ultima clipă. În ziua plecării mele, în ajunul întoarcerii la Londra, după ce fusesem să-l văd pe tata trecusem pe la hotel ca să mă schimb, şi apoi mă dusesem la ea acasă ca să-mi iau rămas-bun de la copii, şi de la ea, desigur.

— Şi acum, când te mai întorci? mă întrebase Guillermo pe un ton acuzator, iar Marina o ţinea una şi bună că vine cu mine, că vrea să zboare cu mine la Londra.

— Curând, îl minţisem, fără să ştiu încă faptul că nu minţeam. De data asta n-o să mai las să treacă atâta timp, fii sigur. – Iar fetiţei îi făgăduisem că în următoarea călătorie aveam s-o iau cu mine până la insula cea mare, ştiind că cei mici abia-şi mai aduc aminte de pe o zi pe alta e unul dintre privilegiile lor.

Era singura dată când Luisa a fost parcă gata-gata să mă poftească să iau loc pentru câteva clipe pe sofaua din salon, ca şi cum şi-ar fi dat seama dintr-odată că avea să treacă ceva timp până să ne vedem din nou şi că până la urmă nu stătusem deloc de vorbă ca lumea; că nu se sinchisise de viaţa mea la Londra, nici de munca mea, nici de viaţa mea obişnuită, de perspectivele mele, nici de starea mea sufletească în general, nici de prietenii mei, de posibilele mele iubiri (mai ales despre acestea din urmă aş fi preferat să nu-i răspund, cum făcuse şi ea când o întrebasem), nici măcar de femeile îngălate sau murdare sau bete sau rătăcite – în orice caz fără

chiloţi – care lăsau pete de sânge pe podeaua din casa mea sau din cea a lui Wheeler şi de care se amuzase copios. Lipsa ei de curiozitate, lipsa de interes faţă de mine fusese atât de vădită în timpul scurtei mele şederi, încât, dacă nu s-ar fi întâmplat ce s-a întâmplat pe ascuns, prin amestecul meu brutal în viaţa ei – până la un punct o destrămasem, sau făcusem să se năruiască viaţa pe care încerca să şi-o reconstruiască –, prin senzaţia de după aceea că eram dator faţă de ea, o asemenea indiferenţă ar fi fost un motiv suficient de puternic pentru a mă arăta ofensat şi a mă plânge printre dinţi. Însă era atât de absentă, probabil atât de cufundată în povestea ei de dragoste, încât nici măcar nu a băgat de seamă cât de ciudat mă purtam, părând aparent să accept totul şi arătându-mă excesiv de discret. Ea mă cunoştea bine, cu siguranţă nu cunoştea pe nimeni atât de bine cum mă cunoştea pe mine. Ştia că sunt un om de treabă şi că nu eram un nesuferit, că acceptam uşor lucrurile atunci când mi se dădeau de bună voie şi că nu luptam pentru ce mi se refuza, mândria mă împiedica să bat la cap pe cineva, oricine ar fi fost, şi acţionam sibilinic ca să-mi ating scopurile, făcându-mă că plouă şi aşteptând, *lingering and delaying* când ar fi fost nevoie. Era însă evident anormal faptul că nu făcusem nimic mai mult ca s-o văd între patru ochi, stabilind asta din timp. Că îi cedasem toată iniţiativa şi mă dădusem complet deoparte, că lăsasem să treacă atâtea zile fără să mai apar sau să fiu văzut şi fără să-i cer o întâlnire ca să putem sta de vorbă. Asta ar fi trebuit să-i trezească bănuieli, dar nu a făcut-o. Probabil îi stătea capul la alte lucruri, la Custardoy de bună seamă, mai întâi de toate la visul neînţeles pe care i-l trezise, poate la tensiunea dintre dorinţă şi neîncredere – pe un bărbat ca acela pesemne că-l percepea ca nerecomandabil în parte, oricum –, pe urmă neliniştea din pricina neaşteptatei şi bruştei lui plecări cu explicaţii puţine, la zbuciumul mereu sporit de apelurile lui tot mai rare, poate că încă nu dăduse semne de viaţă de la dispariţia lui, aşa cum îi poruncisem („Cât timp lipseşti o suni puţin, şi din ce

în ce mai rar“), şi zadarnica aşteptare a ceva ajunge până la urmă să devină sfâşietoare, şi să ia în stăpânire tot timpul şi să ocupe tot spaţiul, tot aşteptând să sune telefonul dintr-un moment în altul şi orice moment devine foarte lung, simţi un ghimpe în piept şi o apăsare de plumb pe suflet, până ce eşti secătuit de vlagă şi parcă simţi o ciudată uşurare.

Poate asta a fost, un răgaz pricinuit de oboseală, la originea privirii de o clipă pe care a aruncat-o în jur şi care i-a îngăduit să mă vadă, să-şi aducă aminte cine sunt şi să-şi dea seama că a doua zi urma să plec, şi că atunci ar fi însemnat că mă lăsase să trec nebăgat în seamă fără – ca să zic aşa – să profite de prezenţa mea; că totuşi în seara aceea îi stăteam încă la dispoziţie, tocmai la timp pentru a o ajuta să înşele puţin timpul, şi a-i alunga pentru câteva minute, cu relatările mele despre Londra, cu comentariile şi întâmplările din lumea mea rămasă pentru ea străină, ba chiar a o face să uite de obsesiile care n-o mai slăbeau. Cu siguranţă m-ar fi ascultat doar cu atenţia redusă la jumătate, nu întreagă, ca atunci când percepi absent murmurul unei ploi de durată, care nu se-ncurcă, atât de stăruitoare şi de puternică încât parcă luminează noaptea cu şuvoaiele ei neîntrerupte ca nişte vergele metalice flexibile sau ca nişte lănci interminabile, când îţi ridici privirea; sau ca atunci când, adormind cu un ochi deschis, crezi că înţelegi şi te laşi purtat de susurul molcom al râului, care vorbeşte leneş sau fără chef, sau cheful îl pui tu cu oboseala ta şi cu somnambulismul tău şi cu visele tale care abia atunci încep, chiar dacă tu crezi că eşti încă treaz; sau ca atunci când fără să vrei te molipseşti şi te laşi purtat de o melodie oarecare fredonată undeva departe şi care abia ajunge până la tine, dintr-o curte sau dintr-o piaţă, sau când intri într-o cabină de toaletă şi auzi un bărbat mulţumit care fredonează pieptănându-se, făcându-şi cărarea cu mare grijă după ce şi-a udat un pic părul („Tralala tralala tralalala tralala“, şi atunci nu poţi decât să continui şi să dai semnificaţie şi cuvinte cântecului care s-a lipit de tine, dacă-l ştii: *For I’m a poor*

cowboy and I know I've done wrong. „Fiindcă sunt un biet văcar şi ştiu că am făcut rele", grăieşte versul; sau, dacă vreţi, „că am făcut rău").

Aşa m-ar fi ascultat Luisa, absentă, dacă am fi ajuns să avem acel răgaz în care să stăm de vorbă pe care a fost cât pe-aci să mi-l propună. Eu mă despărţisem de copii, de fiecare în pătucul lui, îi lăsasem gata să adoarmă, adormiţi de-a binelea. Lăsasem întredeschise amândouă uşile şi-i spusesem Luisei, care mă aştepta pe coridor:

— Ei bine, e timpul să mă duc. Plec mâine. – Apoi i-am atins uşor bărbia, ca s-o pot vedea din profil, şi adăugasem: Lovitura nu se mai vedea decât foarte puţin, rămăsese numai o mică zonă puţin gălbuie, nimeni nu şi-ar fi dat seama dacă n-ar fi văzut cum arătase înainte.

— Da, e timpul să pleci, a răspuns ea. Şi tonul ei persuasiv m-a lăsat să înţeleg că s-ar fi putut să-i fie un pic dor de mine, acum când urma să rămână cu copiii şi nu mai avea atâtea de făcut. – Nu ne-am văzut prea mult, nu mi-ai povestit mai nimic, m-ai găsit într-o perioadă proastă, cu multe obligaţii pe care le stabilisem mai înainte şi multe treburi, lucruri pe care nu le-am putut anula sau schimba, dacă m-ai fi anunţat din timp că vii…

Era un soi de scuză, acum ea se simţea oarecum datoare faţă de mine, nu prea mult, ar fi putut să se acomodeze cu programul meu, fiindcă zilele mele de vizită erau numărate, şi n-o făcuse. O vedeam tristă şi absentă şi parcă bântuită de presimţiri rele, ba chiar mai rău, ca şi cum ar fi ştiut dinainte că avea să se întâmple ceva rău. Senină în descurajarea ei, ca un boxer care a aruncat prosopul ca să nu mai încaseze alte lovituri, ca cineva care ştie ce-l aşteaptă. Probabil că ajunsese la convingerea că lui Custardoy i se întâmplase ceva neobişnuit, ori poate că ea îi spunea Esteban; îşi spunea probabil că, deşi se întâmpla ca el să plece uneori şi să petreacă zile sau chiar săptămâni întregi privind şi studiind tablouri în alte locuri, nu era normal să plece într-un mod atât de neaşteptat, fără a-şi putea lua rămas-bun şi a se

vedea, nici să lase să se aştearnă tăcerea între ei atât de mult timp. M-am gândit cu nespusă satisfacţie că el urma instrucţiunile mele întocmai, sau chiar mai strict decât îmi închipuisem: da, se prea poate să n-o mai fi sunat-o decât o dată, imediat după presupusa lui sosire în locul unde-i spusesem să se ducă. Ba chiar se prea poate să-i fi spus că era la Baltimore şi de fapt să nu se fi clintit din Madrid. Pentru mine era totuna, cu condiţia să se ţină de cuvânt şi să nu-şi mai facă apariţia niciodată.

— Tu cum te simţi? am întrebat-o. Te văd cum abătută, s-a întâmplat ceva rău în ultimele zile?

— Nu, nimic, mi-a răspuns, făcând să i se scuture puţin părul prin mişcarea capului în semn de tăgăduinţă. O mică decepţie, n-are importanţă. O să-mi treacă repede.

— Pot să te ajut cu ceva? Din partea cuiva pe care-l cunosc?

— Nu. Nici vorbă de aşa ceva. Nu-l ştii, e o cunoştinţă recentă. Şi nu-i vina lui, a fost ceva inevitabil. A rămas tăcută o clipă şi a adăugat: Ce ciudat, cu timpul vor fi din ce în ce mai mulţi cunoscuţi de-ai mei pe care tu nu-i cunoşti, nici măcar din auzite, şi n-ar avea nici un sens să-ţi vorbesc despre ei sau măcar să le pomenesc numele. Şi la fel se va petrece cu mine în ceea ce-i priveşte pe cunoscuţii tăi. Asta nu s-a întâmplat timp de mulţi ani, nu-i aşa? sau s-a întâmplat foarte rar. E ciudat cum, în timpul convieţuirii, eşti la curent cu totul fără să depui vreun efort special şi fără nici o greutate, şi cum dintr-odată, sau mai degrabă încetul cu încetul, nu mai ştii nimic despre oamenii care apar mai târziu. Despre cei care se ivesc în viaţa celuilalt, asta vreau să spun. Eu nu ştiu nimic despre prietenii tăi de la Londra, de exemplu, nici despre colegii tăi de birou cu care te vezi zi de zi. Mi-ai spus că eraţi un grup restrâns, adevărat? Şi cu o fată pe jumătate spaniolă, nu-i aşa? Cum te înţelegi cu ei? Nu ştiu prea bine nici cu ce vă ocupaţi. – Şi spunând toate astea a arătat cu mâna către salon, nu ca şi cum mi-ar fi indicat uşa dinspre stradă ca să plec, ci parcă

sugerându-mi să petrecem acolo câteva minute înainte de plecare, ca să-i vorbesc despre cunoştinţele mele de la Londra sau numai ca să mă audă vorbind. Pesemne îşi dăduse seama că puteam s-o ajut să suporte câteva minute aşteptarea, sau să-i iau de pe suflet greutatea care o apăsa fără încetare. M-am gândit s-o întreb despre ţiganca aceea tânără şi copiii ei, erau într-un anumit fel cunoscuţi de-ai ei despre care ajunsesem şi eu să aflu, în timpul convieţuirii noastre, în timpul traiului nostru cotidian împreună, şi despre care îmi adusesem aminte şi în ţara unde trăiam acum.

Ne-am îndreptat în direcţia aceea, ea înainte şi eu luându-mă după ea. Ne pregăteam să stăm de vorbă acasă, şi cât timp aveam să stăm de vorbă, conversaţia noastră avea să ni se pară ceva foarte natural, fără artificialitatea unei întâlniri stabilite dinainte într-un restaurant sau într-un alt loc. Dar tocmai atunci s-a auzit telefonul mobil, acela folosit de alte persoane şi nu de mine, şi ea s-a repezit spre salon, aproape în fugă, îl ţinea acolo, în poşetă, şi eu îmi lăsasem gabardina şi mănuşile pe spătarul unui fotoliu, când intrasem. Am lăsat-o să treacă, desigur, n-am grăbit pasul, însă, dat fiind că mergeam împreună, nici nu m-am oprit, nici nu am frânat brusc, discreţia mea a constat în a nu trece în salon, în a rămâne în prag privind cărţile de pe un raft, cărţile mele, poate, pe care cândva trebuia să le iau de acolo, încă nu ştiam unde.

— Da? am auzit-o spunând dintr-odată uşurată, ca şi cum glasul de la capătul celălalt i-ar fi risipit tristeţea (sau apăsarea) cu un singur cuvânt sau două. Cu siguranţă era Custardoy, care o suna pentru penultima sau antepenultima dată. Da. Tu eşti bine? – A făcut o pauză. – Da, înţeleg. Deşi, la drept vorbind, plecarea asta neaşteptată m-a nedumerit… Şi nu ştii cât o să stai acolo. Mi se pare neobişnuit, nu crezi? că nu ţi-au dat un termen. – Instinctiv s-a îndepărtat de mine şi a coborât glasul, ca eu să aud cât mai puţin cu putinţă. Dar cum nici nu voia să fie nepoliticoasă şi să-mi închidă uşa în nas sau să treacă

în altă încăpere, glasul ei şoptit mi-a ajuns la ureche. Am pierdut câteva cuvinte, dar nu şi tonul. Nu vorbea mult, mai mult vorbea Custardoy, şi conversaţia a fost destul de scurtă, ca şi cum el ar fi fost grăbit (asculta ordinele mele: să fie distant şi tăios şi concis). – Dar aşa mă laşi complet oarbă. Şi legată de mâini şi de picioare, dacă eu nu te pot căuta – a spus Luisa ca o rugăminte, ridicând prin urmare glasul, ca să-l coboare îndată din nou şi să adauge în chip de explicaţie: E Jaime aici, a venit să-şi ia rămas-bun, se întoarce mâine la Londra, tocmai se pregătea să plece, de ce nu mă suni peste cinci minute? – Acum s-a produs o pauză mai lungă. – Nu, nu te înţeleg, trebuie să pleci chiar acum, chiar în clipa asta?… – În unele momente pierdeam firul vorbelor, auzeam cuvinte intermitente, frânturi de propoziţii –. Nu, drept să-ţi spun, nu înţeleg situaţia asta, mai întâi plecarea ta atât de grăbită şi acum atâtea dificultăţi. Nu, destul, dacă nu te-aş cunoaşte, nu vreau să spun că ne cunoaştem de-o viaţă, nici că te ştiu ca în palmă, n-am pretenţia asta, dar asta e ceva cu totul nou, nu s-a mai întâmplat aşa ceva… Da, şi vorbeşti ciudat, ai un glas cu totul diferit. – A tăcut din nou, pe urmă a început să vorbească în şoaptă, apoi a ridicat tonul ca să spună: Bine, uite, nu înţeleg ce se petrece cu tine, e ca şi cum mi-ar vorbi altă persoană. E ca şi cum ţi-ar fi deodată frică de mine, şi eu nu vreau să bag frica în tine. – „Nu de tine îi e frică, draga mea“, mi-am spus. „De mine îi e frică“. – Bine, cum vrei. E treaba ta, faci cum vrei, eu nu-mi mai bat capul să înţeleg… – Şi ultimele zece cuvinte, cele care au urmat, le-a spus cu răceală: Bine, faci cum vrei. Cum zici tu. Atunci la revedere.

În alte împrejurări nu mi-ar fi plăcut deloc să ascult acea conversaţie, să aud cum se certa Luisa cu un alt bărbat, cum era cât pe ce să se roage de el, cum reacţiona cu demnitate ofensată la atitudinea lui evazivă, care denota lipsă de interes pentru ea. Dar scena aceea o pregătisem eu, aproape că o prefigurasem şi o dictasem, de parcă aş fi fost Wheeler, care neîndoielnic consacra mult timp

confecţionării sau compunerii unor momente deosebite, sau, mai precis spus, îşi dedica numeroasele sale răgazuri de timp mort pregătirii unor scene prefigurate şi unor dialoguri deliberate, cel puţin a unor părţi memorizate. Numai că eu nu interveneam în conversaţie, sau mai curând Custardoy avusese grijă să vorbească în locul meu, la urma urmei nu erau cu adevărat cuvintele lui, ci erau unele pe care eu îl făcusem să le spună, precum un Iago, sau îl silisem să le pronunţe. Faptul că ştia că eu eram de faţă, acolo, în pragul salonului, era de natură să-i sporească frica, deopotrivă cu ura faţă de mine. Fusese o coincidenţă, dar el nu o simţise ca atare, o fi crezut că eu supravegheam desfăşurarea lucrurilor şi că eram cu ochii în patru. Cu atât mai bine pentru mine.

Luisa s-a apropiat de locul în care mă aflam eu, cu mobilul încă în mână şi o expresie care era un amestec de descumpănire, renunţare şi contrariere. „Mai ai încă multe de tras“, mi-am spus, „mai ai până să ajungi la disperare. Şi atunci o să mă cauţi, fiindcă sunt omul pe care-l cunoşti cel mai bine şi cel care poate va fi aşa mereu“.

— Bine, eu plec, am spus şi mi-am luat gabardina şi mănuşile. Ea îi spusese interlocutorului la telefon să o sune peste cinci minute, fusese dispusă pe loc să sacrifice conversaţia noastră, cea pe care urma s-o purtăm, pe neaşteptate. Pentru ea era un lucru secundar s-o pierdem, să o purtăm sau nu. În clipa aceea, la fel era şi pentru mine. Şansa mea nu era în călătoria aceea, trebuia să mai aştept destul de mult.

— Îmi pare rău, a şoptit ea. Chestiuni de serviciu. Lumea se poartă foarte ciudat. Făgăduieşte un lucru şi pe urmă parcă nu-şi mai aduce aminte de nimic. Îşi ia tălpăşiţa.

Nu era nevoie să-mi dea explicaţii false. Era clar că fusese o conversaţie personală, în nici un caz una serviciu. Eu ştiam ce se petrecea, ea încă nu. Nu mă preocupa faptul că nu dădeam cărţile pe faţă. „Ăsta nu e Jaime pe care-l ştiam eu“, avea să-mi spună

Cristina mai târziu. Dar eu îmi spusesem înainte: „Nu, nu sunt acelaşi. *I am more myself*“.

Luisa m-a petrecut până la uşă. Ne-am sărutat pe obraz, dar de data asta m-a îmbrăţişat şi ea. Mi-am dat seama că o făcea nu atât din afecţiune, cât mai mult din pricină că se simţea lipsită de ocrotire, sau din pricină că anticipase dintr-odată părăsirea şi pierderea pe care avea să le sufere. Chiar şi aşa, am îmbrăţişat-o la rândul meu cu putere şi cu plăcere. Nu-mi era greu să o îmbrăţişez, niciodată nu o făcusem altfel decât cu bucurie.

„Vino, întoarce-te la mine, o să am răbdare, o să aştept; dar nu întârzia prea mult“, mi-am spus în avion, amintindu-mi de acea despărţire. Şi în continuare am citat în sinea mea dintr-un poem recent în engleză pe care-l citisem într-una din deplasările mele cu Tupra, îl citisem în tren: *Why do I tell you these things? You are not even here*. Sau ceea ce este acelaşi lucru: „De ce îţi spun aceste lucruri? Nici măcar nu eşti aici“.

Acesta a fost ultimul lucru care s-a întâmplat înainte ca totul să se schimbe. I-am cerut stewardesei un ziar englezesc, trebuia să mă obişnuiesc din nou cu cealaltă ţară. Nu răsfoisem încă în tot cursul zilei vreun ziar spaniol, eram prea cufundat în gândurile mele ca să mă poată interesa lumea exterioară, de fapt ţineam pe genunchi *El País*, nedeschis încă. Stewardesa mi-a oferit *The Guardian*, *The Independent* şi *The Times*. Le-am luat pe primele două, la cel de-al treilea nu mai suport groaznica decădere pe care a suferit-o sub actuala conducere din emisfera australă. M-am uitat pe prima pagină din *The Guardian* şi privirea mi-a căzut îndată – numele pe care le cunoaştem ne sar în ochi, ne captează imediat atenţia – pe o ştire care m-a făcut să-mi iasă ochii din orbite şi să mă reped la *The Independent* în căutarea unui ajutor pentru a-i da crezare şi a găsi confirmarea că nu era o glumă proastă şi absurdă, nici o închipuire pur şi simplu. Amândouă ziarele dădeau acea ştire, nu putea să nu fie adevărată, şi chiar dacă nu ocupa mult spaţiu sau nu locul principal, era o ştire de prima pagină în amândouă: „Dick Dearlove, acuzat de omucidere“, anunţa un titlu, iar altul era foarte asemănător: „Dick Dearlove arestat pentru moartea violentă a unui minor“. Bineînţeles că nici unul nu zicea Dick Dearlove, ci adevăratul lui nume, Dearlove nu e altceva decât numele pe care i l-am pus eu.

Am căutat paginile corespunzătoare acestor titluri şi le-am citit cu teamă şi lăcomie, apoi cu groază şi cu o repulsie crescândă faţă de Tupra şi faţă de mine însumi, sau în realitate aceasta din urmă m-a lovit ca un trăsnet. Informaţia era vădit incompletă şi faptele erau confuze, sau nu contribuiau la limpezirea succintelor şi mai curând ermeticelor declaraţii ale purtătorului de cuvânt şi ale avocaţilor lui Dearlove, care anunţaseră New Scotland Yardul în dimineaţa următoare nopţii omuciderii, ceea ce te făcea să

presupui că avuseseră la dispoziţie câteva ceasuri pentru a analiza situaţia şi a pregăti şi a hotărî cea mai bună tactică de apărare, despre care, pe de altă parte, nu se ofereau decât foarte puţine date. În Anglia, după câte am înţeles, şi spre deosebire de ceea ce se întâmplă în Spania, unde totul se reduce la strigăte iresponsabile din prima clipă, dacă nu la un linşaj verbal, în Anglia, zic, se respectă întocmai interdicţia de a viola secretul unei instrucţii preliminare şi de a face cunoscute public indicii şi mărturii care vor constitui elementele acelei instrucţii, şi nimeni dintre cei care ar putea să aducă mărturii despre o crimă nu e autorizat să relateze versiunea lui pentru presă înainte de începerea procesului. Atât avocaţii cât şi ziariştii se limitau prin urmare să speculeze, cu precauţie, făcând presupuneri vagi şi procedând cu multă discreţie. Se făcea aluzie la o posibilă încercare de sechestru, la o posibilă încercare de furt (*burglary*), precum şi la o posibilă reglare de conturi pasională. Victima avea şaptesprezece ani, după câte se pare era de origine bulgară sau rusă (nu se ştia cu siguranţă, nici dacă avea cetăţenie britanică sau nu) şi nu apăreau decât iniţialele, care în chip ciudat coincideau cu acelea ale ucigaşului său, adică, să zicem că erau RD. Oricum ar fi, şi eu am aflat îndată cum se petrecuseră lucrurile în esenţă, se părea că nu mai încape îndoială: cântăreţul îi înfipsese o lance în piept şi în gât, una dintre lăncile pe care le avea în casă, atârnate într-un salon de lângă sufragerie, acelui tânăr foarte tânăr, cu două nopţi înainte. Ceea ce însemna probabil că televiziunile dintr-o bună parte a lumii, îndeosebi cele britanice, dar şi cele din ţara mea, avuseseră o zi întreagă la dispoziţie ca să întoarcă pe toate feţele subiectul ăsta, ca să nu mai vorbim despre milioanele de glasuri anonime sau pseudonime de pe internet. Dar eu nu mă uitasem la televizor şi nici pe internet.

Am regretat o clipă faptul că în avion nu era nici un ziar de scandal şi de joasă speţă precum *The Sun*, care aparţinea aceluiaşi trust din emisfera australă ca

şi *The Times* şi înclinat prin urmare să acorde mare atenţie subiectelor de scandal, subiectelor siropoase şi bârfelor: tipul ăsta de presă îşi freca mâinile pesemne de bucurie şi era gata să-şi asume riscul de a încălca orice lege numai şi numai ca să vândă cât mai multe exemplare. Mi-am aruncat ochii pe *El País*, pentru orice eventualitate, însă relatarea ziariştilor era sobră şi sumară şi nu spunea nimic deosebit faţă de ceea ce colegii lor de la Londra izbutiseră să afle. Regretul meu însă n-a ţinut prea mult, a fost, trebuie s-o spun, o clipă de naivitate, fiindcă n-aveam nevoie să cunosc amănuntele, nici împrejurările, nici antecedentele, nici motivele, nici măcar explicaţia psihologică pe care încercau s-o găsească ziariştii sau curioşii care voiau să-şi facă o părere. Pentru mine era limpede că Tupra împroşcase cu noroi biografia acelui idol, că-l cufundase în cea mai respingătoare poveste cu putinţă ca într-o vadră cu vin acrit, că-i agăţase o tinichea de coadă şi-l trecuse cu litere de foc pe lista celor atinşi de blestemul K-M sau *Killing-Murdering* sau Kennedy-Mansfield, pe lista numită astfel de redusul nostru grup fără nume şi cine ştie dacă, din mimetism, pe vreo altă listă dintr-un loc mai suspus; era limpede că Reresby sau Ure sau Dundas îl condamnase nu numai la câţiva ani de închisoare, care pentru un om atât de faimos ca Dearlove însemnau un lent şi nesfârşit infern – vreau să spun mai nesfârşit şi mai lent decât pentru ceilalţi muritori –, sau în cel mai bun caz aveau să fie întrerupţi de o moarte rapidă odată încăput pe mâna altor ocnaşi, căci acolo avea să ajungă cu un delict atât de tulbure în cârcă, ci era osândit de faptul că întreaga poveste a vieţii şi a succeselor lui avea să fie întunecată de o singură tuşă rapidă aruncată pe pânză de un penel muiat în vopsea gri sau alb murdar sau de o culoare bolnavă, era osândit ca toată traiectoria şi tot edificiul vieţii lui să cadă brusc în uitare şi nimeni să nu-i mai poată pomeni, citi sau auzi vreodată numele fără a-l asocia cu momentul acelei crime care pusese capac la toate. Până şi mamele aveau să-l invoce mereu pentru a-şi

preveni copiii neprevăzători, şi pe deasupra aveau s-o facă, pe măsură ce trecea timpul, cu tot mai multe distorsiuni şi exagerări: „Ai grijă cu cine te însoţeşti şi cu cine vrei să porneşti la drum, bagă de seamă că nu te poţi încrede în nimeni. Adu-ţi aminte ce-a păţit bietul băiat rus pe care l-a dus la el acasă Dick Dearlove şi l-a spintecat“. Şi eram la fel de sigur că aşa stăteau lucrurile cum eram şi de faptul că Tupra făcuse rost de o înregistrare, de un film cu faptele despre care ziarele emiteau ipoteze şi pe care încă mai că nu le cunoştea nimeni altcineva; în acea înregistrare putea fi văzută întreaga secvenţă, de când tânărul bulgar RD venea acasă la Dearlove, până în momentul de furie sau de spaimă în care acesta înfipsese lancea provocându-i moartea pe loc, chiar dacă avusese nevoie de două lovituri – întâi în gât şi apoi în piept, sau poate invers – pentru a-l reduce la tăcere şi a-l trimite pe lumea cealaltă; şi, ajuns aici, poate, încă orbit de succes şi cu un aer pueril triumfător (puţin avea să ţină senzaţia asta şi în restul zilelor sale avea s-o regrete amarnic), să smulgă mobilul şi micuţul aparat de fotografiat cu care făcuse pozele compromiţătoare din mâinile celui prefăcut acum într-un cadavru şi pe care Dearlove nu le găsise când îl percheziţionase în joacă la sosire, fiindcă pesemne că Tupra avusese grijă să nu le aibă la el, ci să fie ascunse într-un ungher al casei înainte de întâlnirea galantă sau comercială dintre cei doi, ca faimosul pistol care-l aştepta pe Al Pacino în toaleta unui restaurant din prima parte a acelei mari capodopere în trei părţi, care de care mai frumoasă.

Tupra nu va avea nevoie să folosească acea înregistrare, important în situaţia aceea nu fusese s-o obţină şi s-o păstreze pentru viitor, ca să scoată ceva de la Dearlove sau să-l împiedice mai târziu să săvârşească cine ştie ce blestemăţie, important fusese ca el să-şi dea seama de una singură dintre înşelăciunile la care era supus şi reacţia lui ireparabilă de după aceea. Atât de ireparabilă şi imposibil de ascuns, încât pedeapsa avea să vină negreşit. Tupra nu va păstra acea înregistrare doar de

dragul de a o ţine la păstrare, pentru a o contempla numai el sau pentru a se bucura de cum îşi executase planul, ca o piesă din colecţia lui cu care se putea mândri. Nu-i slujea la nimic altceva, dat fiind că faptul principal fusese descoperit de îndată ce se petrecuse: Dearlove *had done the deed* şi toată lumea era la curent cu asta. Omorâse un tânăr cu o lance.

Dar cel care-l instigase în ultimă instanţă eram eu. Sau poate nu tocmai aşa: mai degrabă eu inventasem planul, îl concepusem, îl expusesem sau îl dictasem, îmi imaginasem scenariul. Dădusem ideea – nimeni nu are în vedere niciodată această primejdie, să dai idei, şi asta facem necontenit, în toate ceasurile şi în toate locurile –, şi n-am putut evita să mă întreb câte alte interpretări sau traduceri de-ale mele avuseseră consecinţe fără ca eu să am cunoştinţă de asta. Câte şi care. Îmi petrecusem mult timp făcând zi de zi aprecieri din ce în ce mai dezinvolt şi fără nici o grijă, auzind glasuri şi privind chipuri omeneşti, faţă în faţă sau ascuns, din staţia studio sau pe video, spunând cine era de încredere şi cine nu, cine ar fi fost în stare să ucidă şi cine s-ar lăsa ucis şi de ce, cine ar trăda şi cine ar fi loial, cine minţea şi cui avea să-i meargă rău în viaţă sau normal, cine mă scotea din sărite şi cine îmi trezea milă, cine se prefăcea şi cine îmi era simpatic, şi ce probabilităţi purta fiecare individ în venele lui, la fel ca un romancier care ştie că ceea ce va spune sau va relata despre personajele sale, sau le va atribui sau le va face să facă, nu va ieşi din romanul său sau nu va pricinui nici un rău nimănui, fiindcă oricât le-am simţi de vii, ele vor continua să fie simple plăsmuiri şi niciodată nu se vor întâlni cu nici o fiinţă reală (cu nici una zdravănă la cap, vreau să spun). Dar cazul meu nu era ăsta, eu nu scriam nimic cu cerneală pe hârtie despre oameni care n-au existat niciodată, n-au călcat niciodată pe pământ şi nu l-au străbătut în lung şi-n lat, ci descriam şi descifram oameni în carne şi oase şi dădeam verdicte despre ele ca un pontif sau un prooroc, şi atât judecata corectă cât şi cea incorectă pe care le emiteam, vedeam acum limpede, puteau să

aibă consecinţe nefaste şi să le condiţioneze soarta atunci când încăpeau pe mâinile cuiva ca Tupra, care în cazul ăsta nu se limitase să fie *Sir Punishment* şi *Sir Thrashing*, ci *Sir Death* şi *Sir Cruelty*, şi *Sir Vengeance* poate. Iar eu nu fusesem un instrument, ci ceva mai puţin obişnuit şi poate mai rău, inspiraţia lui şi şoapta involuntară la ureche, nesăbuitul şi inconştientul său Iago. Nu-mi păsa şi nu mă interesa prea mult ce avea împotriva lui Dearlove, dacă-i întinsese o cursă din propria lui iniţiativă – cursa mea – sau aflându-se într-o ciudată misiune de stat sau din însărcinarea bine plătită a unui particular. Asta mă interesa mai puţin. Mă chinuia în schimb gândul că pusese în practică planul meu care nu era propriu-zis un plan, şi că pentru a-l duce cu succes la îndeplinire nu se dăduse în lături să sacrifice viaţa unui tânăr: „Ce ciudat e să te desprinzi până şi de propriul tău nume“, de data asta cu siguranţă, şi victima aceea chiar nu avea nume, era doar RD şi nimic mai mult. În chip îngrijorător şi neverosimil, nu-mi dădusem seama până atunci de faptul mai grav decât toate şi care – am înţeles imediat, cu cele trei ziare deschise pe genunchi în avionul acela – avea să-mi dea mustrări de conştiinţă tot restul vieţii. Şi oricât de îndepărtată aş fi vrut să văd de acum încolo şi aş fi reuşit să văd şi chiar aş fi văzut legătura – aşa va fi, mi se va părea depărtată şi nedeliberată, din partea mea cel puţin, şi sentimentul meu de răspundere se va atenua, şi totul avea să semene cu un vis, şi cu puţin noroc aveam să mă amăgesc singur şi aveam să-l fac să dispară, mai ales când se va şterge cercul şi într-o bună zi aveam să-mi pot spune: „Dar asta a fost în altă ţară“ – aş fi văzut legătura, zic, cu acel băiat rus care nici măcar nu avea habar de existenţa mea, la fel cum eu nu ştiam nimic despre existenţa lui cât timp fusese în viaţă, îl omorâseră din pricina prezicerii mele sau ipotezei mele sau fabulaţiei mele, din pricina cuvintelor pe care le spusesem sau relatasem eu, iar acum trebuia să-mi repet: *For I am myself my own fever and pain*. Şi astfel sunt propria mea durere şi febra mea.

Primul lucru pe care l-am făcut când am intrat pe uşa apartamentului care a ajuns să-mi fie câtva timp casă, mobilat cu candoare de o englezoaică pe care n-am văzut-o niciodată, a fost să formez numărul personal al lui Tupra. Era sfârşitul săptămânii şi în edificiul fără nume probabil că nu era nimeni, ori asta numai în teorie, nu eram eu singurul care trecea pe acolo în afara orelor de program, ca să termin vreo sarcină sau un raport sau ca să revin asupra lui şi să continui cercetările. La fel ca atunci când îl chemasem de la Madrid, mi-a răspuns un glas de femeie. Am întrebat dacă pot vorbi cu persoana al cărei nume îl pronunţam cu repulsie, Bertie, ca să-mi arăt familiaritatea cu el, chiar dacă nu era nevoie, faptul că-i ştiam numărul direct de acasă era dovada acestei familiarităţi.

„Nu e la Londra“, mi-a răspuns. „Cine îl caută, vă rog?“ N-aveam însă numărul mobilului, Tupra era foarte secretos în privinţa asta, şi era de părere că totul putea să aştepte, „ca în timpurile de altădată“, cum avea grijă să ne amintească.

„Jack Deza“, am spus, şi m-am trezit pronunţând fără să vreau un *z* spaniol, mă obişnuisem din nou să-l folosesc în zilele petrecute în ţara mea, probabil că sunase ca un „Daetha“ sau „Deatha“ pentru o ureche englezească. „Lucrez cu el şi e ceva important. N-aţi putea să-mi daţi numărul de mobil, dacă sunteţi amabilă? M-am întors chiar acum de la Madrid şi trebuie să-l informez despre ceva urgent care-l interesează foarte mult.“

„Nu, îmi pare rău, nu cred că pot să vi-l dau. Numai el îl poate da“, a răspuns femeia. Şi a adăugat cu o uşoară impertinenţă, ceea ce m-a făcut să bănuiesc că era Beryl, cea de la cina dată de Wheeler, nu vorbisem îndeajuns cu ea ca să-i pot recunoaşte acum glasul, care nu era al unei persoane foarte tinere, deşi nici prea vârstnică nu părea: „Dacă nu-l aveţi, probabil că el n-a socotit necesar să-l aveţi“.

„Sunteţi Beryl?“, am întrebat atunci, riscând să provoc între ea şi şeful meu un conflict conjugal, dacă nu era Beryl. Dar puţin îmi păsa acum, curând

n-o să mai fie şeful meu, decizia mea era luată. Sau aproape luată, nimic nu e sigur până nu e săvârşit şi trecut în arhivă.

„De ce vreţi să ştiţi?“, mi-a răspuns ea. După care a afirmat pe un ton care mi s-a părut pe jumătate sever, pe jumătate glumeţ: „Nu e nevoie să ştiţi cine sunt eu“.

„Poate că Tupra i-a interzis asta lui Beryl, dacă într-adevăr e Beryl şi trebuie să fie ea“, mi-am zis, „atunci să spună deschis că s-au împăcat, ba chiar trăiesc împreună din nou, poate că preferă să se simtă concubini decât căsătoriţi, e mai pe gustul lor clandestinitatea“. Mi-am adus aminte de picioarele ei lungi şi de mirosul ei neobişnuit, plăcut şi foarte sexy, poate că asta îl atrăgea irezistibil pe Tupra şi-l făcea să se întoarcă la ea, uneori slăbiciunile noastre se vădesc în lucrurile cele mai simple, la care nu putem renunţa. Am fost gata-gata să-i spun: „Dacă sunteţi Beryl, ne cunoaştem. Sunt un prieten al lui Sir Peter Wheeler şi prezentările s-au făcut în casa lui, a trecut ceva timp de atunci“. Totuşi m-am abţinut, m-am gândit că dacă stăruiam ar fi fost şi mai rău.

„Iertaţi-mă, n-am vrut să fiu deplasat“, i-am spus. „Aţi putea să-mi spuneţi atunci când se întoarce Bertie, vă rog?“

„Nu ştiu exact, dar presupun că, dacă dumneata lucrezi cu el, o să-l vezi luni la birou. Îmi închipui că va fi acolo.“

Era un fel de a-mi spune să nu-l mai caut acasă în acel sfârşit de săptămână. I-am mulţumit şi am pus capăt convorbirii, trebuia să aştept. Am deschis fereastra-ghilotină ca să aerisesc camera după zilele de absenţă, mi-am scos repede lucrurile din geamantan, am şters puţin praful, am examinat scrisorile sosite între timp şi apoi, când începuse să se lase seara şi nu ştiam ce să mai fac – când ajungi din nou acasă, ai nevoie de un răgaz ca să-ţi intri în ritmul obişnuit –, m-am dus la fereastră ca să văd ce mai e pe afară şi l-am văzut pe vecinul meu dansând în locuinţa lui din partea cealaltă a pieţei, dincolo de arborii care o încununau cu coroanele lor: nimic nu

se schimbase – n-avea de ce să se schimbe, timpul ne înşală când lipsim de acasă, întotdeauna pare mai lung decât a fost. – Era cu cele două prietene obişnuite, cea albă şi cea neagră sau mulatră, un trio bine sudat, pesemne că ele erau *guebridgumas* între ele, înlănţuite prin intermediul lui, alt punct de coincidenţă cu Custardoy, obişnuit să ducă femeile la pat două câte două, nu cred că Luisa se pretase la aşa ceva, unde s-o fi dus Custardoy cu mâna lui ruptă, unde se dusese cu adevărat, nu era treaba mea şi îmi era totuna, cu condiţia să respecte condiţiile mele şi să rămână departe de ea şi fără să-i spună ceva despre faptul că mă băgasem pe fir, ăsta era lucrul cel mai important. Cei trei dansatori repetau un dans cu paşi iuţi, un fel de step de flamenco ciudat sau poate era un step african – nu reuşeam să ghicesc muzica ce răsuna în salon, era sâmbătă –, fiindcă ţineau tustrei ceva pe umeri cu braţul drept ridicat, îţi făcea impresia că e ceva mişcător şi viu de mici dimensiuni, n-am putut să-mi înăbuş curiozitatea şi m-am dus să caut binoclul de data asta, şi când m-am apropiat să reglez distanţa am văzut cu uimire că fiecare dintre ei purta câte un căţeluş micuţ de tot pus cu adevărat pe umăr, nu ştiam mărcile, vreau să zic rasele, însă căţelul de pe umărul bărbatului era lăţos şi cu botul turtit, iar căţeluşii femeilor semănau mai curând cu nişte şobolani cu botul ascuţit, erau din rasa acelor câini scheletici, numai pielea şi osul, cu un moţ sau coc sau ciucure sau cu franjuri, scârboşi de-a dreptul. Bătea la ochi că nu erau ai lor, m-am întrebat de unde-i scoseseră, poate că îi închiriaseră exclusiv pentru dansul lor excentric. În orice caz bietele animale trebuie să fi fost ameţite, dacă nu complet zăpăcite şi disperate, tropăitul dansatorilor pesemne că era pentru ei ca un cutremur permanent sau ceva de soiul ăsta. Vecinii mei aveau noroc că nu-i vedea nici un membru al societăţilor pentru protecţia animalelor, atât de straşnice şi active în Anglia, căci i-ar fi dat în judecată mai mult ca sigur pentru torturarea şi încălcarea tuturor normelor de comportament faţă de acele vieţuitoare lipsite de

apărare. „Ce nebuni“, mi-am spus, „îşi închipuie probabil că e o mare scofală să ţopăi cu un mic animal pe umăr fără să cadă, dar la o poticneală sau un pas greşit ar putea să se desprindă de pe umărul lor şi să se izbească de perete ori să zboare pe fereastră“. Am rămas câteva minute la fereastră uitându-mă la ei; până când şi-au întrerupt brusc ţopăiala cu gesturi exagerate de nemulţumire şi îngrijorare: căţeluşul femeii albe făcuse pipi în capul ei, udându-i faţa şi părul, şi cum făcuse asta în toiul acelui step frenetic, îi stropise şi pe ceilalţi doi. Supus la o astfel de hărţuială, incontinenţa era fără îndoială cel mai mic delict pe care-l putea comite. Au dat drumul celor trei căţeluşi, care s-au clătinat prin salon, şi au început să-şi scoată hainele ude în grabă şi plini cu scârbă, şi chiar în clipa în care îşi scotea eleganta lui cămaşă sport, bărbatul şi-a îndreptat privirea spre fereastra mea şi m-a zărit. Am ascuns binoclul imediat şi am făcut doi paşi înapoi, ruşinat de spionajul de care mă făcusem vinovat. Dar n-au părut supăraţi câtuşi de puţin, în pofida faptului că femeile rămăseseră numai în sutien, cu elementul agravant sau incitant că mulatra nu purta sutien. La fel ca data trecută când mă văzuseră, mi-au făcut semne plini de însufleţire, invitându-mă cu braţele să mă deplasez până acolo. Şi atunci îmi fusese ruşine, însă izbutisem să văd şi partea bună a lucrurilor: îmi spusesem că dacă într-o seară sau chiar ziua m-aş fi simţit cu adevărat abătut, rămânea deschisă posibilitatea de a încerca să-mi găsesc companie şi să dansez de partea cealaltă a scuarului sau a pieţei, în casa aceea spaţioasă şi veselă al cărui ocupant rezista pe deasupra deducţiilor şi presupunerilor mele, îmi inhiba facultăţile interpretative sau li se sustrăgea, ceva atât de neobişnuit încât îi conferea un uşor mister. Iar această perspectivă a unei vizite ipotetice, acest prilej posibil sau viitor mă făcuse să mă simt mai sigur şi mai uşor, ca atunci când execuţi un exerciţiu cu plasă. De bună seamă că aceea era ziua în care mă simţeam cu adevărat abătut, şi până aveam să stau de vorbă cu Tupra mă aştepta un

sfârşit de săptămână fără mai nimic de făcut, o duminică *per se* mohorâtă şi „surghiunită din infinit“ sau *banni de l'infini*, cum scrisese cândva cred că Baudelaire şi cum sunt duminicile în Anglia, le cunoşteam bine de foarte mulţi ani, de când trăisem acolo prima dată, la Oxford, şi ştiam că nu erau simple şi languroase duminici pe care, în toate părţile, trebuie să le laşi să treacă umblând în vârful picioarelor fără să le atragi atenţia şi fără să le bagi în seamă în nici un fel, ci erau mai mult decât atât, ceva mai greu şi abisal şi lent decât în orice alt loc pe care-l cunosc. Aşa încât poate că sosise momentul să recurg la plasa acelui trio jovial, şi unde mai pui că cele două femei n-aveau nimic împotrivă să-şi arate nurii în faţa mea, mai ales cea care-mi plăcuse mai tare şi o făcea fără nici o reţinere. Am şovăit o clipă, neştiind dacă trebuia să mă duc sau nu, să cobor în piaţă, să traversez şi să urc în apartamentul dansatorilor, şi îndată am renunţat. „Nu, acum n-are nici un rost“, mi-am spus, „cel mai probabil peste puţin timp – câteva săptămâni sau o lună, cel mult două – n-o să mai locuiesc în apartamentul de-acum şi n-o să mă mai întorc în această piaţă, iar ei o să se transforme într-o amintire plăcută ce se va împrăştia curând. Iar pe dansator, din păcate, acum îl descifrez mai bine, fiindcă nu mai pot evita să-l asociez şi să-i descopăr afinităţi cu Custardoy“. Aşa încât, cu zâmbetul pe buze, m-am apropiat din nou de fereastră şi cu degetul arătător le-am făcut semn că nu. Apoi am deschis şi am ridicat puţin mâna într-un gest prietenos, acesta a fost modul în care le-am spus „Mulţumesc“ şi poate în acelaşi timp „Adio“.

M-am retras în cameră şi am închis fereastra. Am hotărât să ies atunci ca să cumpăr patru lucruri de bază pentru frigiderul rămas aproape gol, de la o băcănie din apropiere unde se vindeau şi ziare şi reviste, dar n-am mai vrut să cumpăr *The Sun* sau altă publicaţie de genul ăsta; iar când m-am întors acasă, n-am vrut nici să deschid televizorul, fiind sigur că pe un canal cel puţin, dacă nu pe majoritatea, aveau să vorbească despre îngrozitoarea crimă a lui

Dearlove, cunoscutul odontolog, care se transformase într-un nou Hyde ce nu mai putea să fie din nou Jekyll: avea să rămână un asasin lasciv începând de acum şi până la Judecata de Apoi, în care, în alte vremuri – în vremurile credinţei nestrămutate –, s-ar fi crezut că un băiat bulgar sau rus cu numele Danec sau Deianov, Dimitrov sau Dondukov, avea să stea faţă în faţă cu el şi o să-l acuze cu amare cuvinte de mort în floarea tinereţii. Sau poate i se va adresa lui Tupra, ori poate chiar mie. În realitate preferam să nu ştiu prea multe, nici despre el, nici despre Dearlove, înainte de toate din pricină că n-aveam nevoie de aşa ceva şi mi-ar fi sporit remuşcările. Ştiam şi aşa destul, iar ceea ce ar fi spus presa ar fi fost numai speculaţii morbide şi eronate. Nimeni n-avea să afle însă că în spatele crimei se afla cineva, un expert în repulsie sau oroare narativă şi în complexul Kennedy-Mansfield şi în blestemul lui atât de eficient, şi că acea crimă nu se datora nicidecum hazardului, nici unei nopţi nefericite, nici unei simple rătăciri. Danev sau Dondukov nu mai putea să povestească cine şi cum îl contractase şi pentru ce faptă pe care urma s-o săvârşească, iar eu nu aveam nici cea mai mică dorinţă de a demonstra ceva. Nici n-aveam de gând s-o fac, pe deasupra.

Am sunat-o pe domnişoara Pérez Nuix, am găsit-o acasă, am salutat-o, i-am spus că tocmai mă întorsesem, am întrebat-o dacă puteam să ne vedem în seara aceea sau a doua zi („E urgent, e important; dar va fi o întâlnire scurtă, doar un moment“, i-am spus, la fel cum îmi spusese ea mie cândva, şi pe urmă totul ţinuse până dimineaţă; nu se repetase). Mi-a răspuns că da, n-a încercat să afle dinainte despre ce era vorba şi s-a arătat dispusă să se deplaseze în zona mea („O să-mi prindă bine să mai iau puţin aer, astăzi n-am ieşit din casă toată ziua, şi în orice caz trebuie să scot câinele la plimbare“), între noi era un soi de nemărturisită loialitate. Am stabilit să ne întâlnim la barul luxosului hotel care se zărea de la fereastra mea („Am nevoie de o oră şi

jumătate, nu mai mult, cât îmi ia să plimb câinele şi pe urmă să ajung acolo“), şi când s-a aflat în faţa mea după ce băusem un pahar i-am vorbit despre Dick Dearlove şi despre interpretările pe care Tupra îmi ceruse să le fac despre el, după cina-*cum*-celebrităţi de la Londra şi mai târziu la Edinburgh. Am pus-o la curent cu opiniile mele, cu care atunci mă grozăveam, cu ipotezele mele, cu teoriile, scenariile şi prezicerile mele. Judecând după cum se desfăşuraseră lucrurile, se putea spune că era vorba de acea capacitate rară de a şti dinainte ce se va întâmpla.

— E prea mare rolul pe care-l joacă întâmplarea, nu ţi se pare? am adăugat, şi nici o clipă nu m-am gândit că avea să-mi spună că nu.

Am observat că era puţin stânjenită, ca şi cum dintr-un motiv pe care nu-l ştiam zbuciumul meu o neliniştea sau îi displăcea, şi a băut încetişor, ca atunci când vrei să-ţi cântăreşti mai bine cuvintele înainte de a vorbi. În cele din urmă a răspuns:

— Întâmplările există, Jaime, tu ştii asta. Eu cred, de fapt, că sunt ceva foarte normal. Dar presupun că în cazul lui Bertie lucrurile nu stau aşa. Când e vorba despre Tupra, s-a corectat, e puţin probabil, în privinţa asta ai dreptate. Cu el nimic nu e întâmplător. A tăcut preţ de câteva clipa, s-a uitat la mine cu ceea ce mi s-a părut a fi o uşoară milă, apoi a continuat: Dar ce te frământă în fond? Că i-ai oferit o idee pentru a întinde o cursă care nu-ţi face plăcere? Că din cauza asta n-a căzut prost numai cel pentru care era pregătită, ci şi altul? Că lucrurile s-au soldat cu un mort, o victimă instrumentală? Desigur, ce vrei să-ţi spun, îţi înţeleg supărarea. Dar am vorbit despre asta chiar atunci, mi-a amintit: Da, eu ţi-am spus că ce ar face sau ar hotărî Tupra nu ne privea în realitate pe noi. Toată lumea, în orice domeniu ar lucra, oferă idei şefilor. Aceştia şi le însuşesc dacă li se par bune, şi îndată ce le aud au impresia că sunt ale lor. E un lucru neplăcut, nici măcar nu te răsplătesc bătându-te uşor pe umăr, dar în acelaşi timp asta ne scuteşte de răspundere. Ţi-am spus că a-

ţi face griji pentru ce se întâmpla cu referatele noastre era ca şi cum un romancier şi-ar face griji pentru cumpărătorii şi cititorii posibili ai cărţii lui, pentru ceea ce ar putea înţelege şi scoate din ea.

Mi-am adus aminte de vorbele ei, şi de asemenea că eu îi răspunsesem că poate comparaţia nu era potrivită. Ea mai făcuse câteva comparaţii, dar nici una nu mă convinsese. Din nou mi s-a părut mai experimentată, într-un anumit fel mai bătrână decât mine. Mă privea ca şi cum ar fi asistat, cu răbdare, după mult timp, la ceva prin care ea trecuse şi lăsase în urmă. Poate că de acolo venea neliniştea sau nemulţumirea ei, stânjeneala ei: e stânjenitor să explici altcuiva ceea ce te-a costat mult să înveţi fără ajutorul nimănui. Sau poate că avusese ajutorul lui Tupra, care ştia să aducă argumente în orice situaţie.

— Nu mi s-a părut fericită comparaţia, i-am răspuns. Şi romancierul, în orice caz, ar putea să-şi facă griji pentru ce pune în cartea lui, nu-i aşa?

— Nu cred că există vreunul care să facă aşa ceva, a spus vrând să pună capăt discuţiei. Nimeni n-ar mai scrie atunci nimic, dacă ar fi aşa. Uite ce-i, Jaime, nu poţi să iei atâtea măsuri de precauţie, e paralizant. Şi pe urmă, las-o mai moale, nu exagera, ce vrei, în mediul nostru sunt oameni care fac lucruri mult mai rele, ba rămân mânjiţi pentru toată viaţa. Sau mai bune, după cum priveşti lucrurile, fiindcă în felul ăsta aduc servicii ţării. – Cum vorbeam în spaniolă, trebuia să-i mulţumesc că nu spusese „patrie“. Expresia aceea semăna prea mult cu una dintre primele pe care le auzisem de la Tupra, la cina de la Wheeler. Poate că făcea şcoală printre cei care rămâneau mult în preajma lui, printre ei nu voi mai fi eu. Însă domnişoara Pérez Nuix a folosit expresia adoptând un ton atât de neutru, încât n-am fost în stare să-mi dau seama dacă vorbea serios sau îl cita pe şeful nostru şi era sarcastică.

— Să nu-mi spui acum că prin detenţia lui Dearlove, prin faptul că a fost băgat la răcoare pentru mulţi ani, unde s-ar putea să-i facă de petrecanie în câteva zile alţi puşcăriaşi, s-a făcut un serviciu

acestei ţări. Sau prin moartea acestui băiat rus, care poate era sosit de curând şi n-avea acte în regulă, în felul ăsta nimeni n-o să facă cine ştie ce investigaţii şi n-o să depună nici o plângere. Cum l-ai numit? O victimă instrumentală? Credeam că termenul consacrat era victimă colaterală. Chiar dacă în spaniolă ar trebui să se spună laterală. – N-am putut să mă abţin de la pedanteria de a face această precizare.

— Sunt lucruri distincte, Jaime, m-a pus ea la punct. Victimele colaterale, sau laterale, nu sunt de obicei instrumentale, apar mai curând din întâmplare sau din eroare sau sunt de natură pur şi simplu inevitabilă. Cele instrumentale, în schimb, îndeplinesc întotdeauna o funcţie. Sunt cele necesare pentru ca ceva să iasă bine. – A rămas tăcută din nou, a băut puţin. Mi-am spus că poate trecuse de mai multe ori prin ce treceam eu acum. A şovăit înainte să vorbească din nou: Uite ce-i, eu nu ştiu, zău că nu ştiu, mie Tupra de mult nu-mi mai spune nimic, şi nu-mi spunea mai nimic nici când eram în termeni mai buni, vreau să spun când avea mai multă încredere în mine sau avea o slăbiciune pentru mine, el ţine pentru sine aproape tot. În principiu pare dificil ca Statul, sau Coroana, sau ei – şi a arătat cu degetul în sus, am presupus că se referea la grangurii de la SIS sau Secret Intelligence Service, care cel puţin înainte includea şi serviciile MI5 şi MI6 –, să fi ordonat o asemenea cursă, o asemenea operaţie, împotriva unui cântăreţ de *rock*, o celebritate. Dar nu se ştie niciodată, în America s-au desecretizat lucruri ridicole, rapoarte şi note de urmărire ale unor oameni ca Elvis Presley sau John Lennon făcute de CIA sau de FBI, aşa că totul e posibil. Nu ştim ce făcea Dearlove, în ce putea fi implicat, cu cine avea legături şi pe cine putea şantaja, pe cine ameninţa cu credibilitatea lui intactă (în măsura în care cineva ca el putea să aibă aşa ceva, desigur) sau pe cine favoriza. Poţi avea mari surprize cu oameni insignifianţi şi inofensivi şi aparent decorativi. Aceşti cântăreţi şi actori se ţicnesc adesea, unii intră în secte

ciudate, sau se convertesc la islamism şi astăzi nu se poate glumi cu asta, ştii prea bine. Una dintre primele lecţii pe care le înveţi în meseria asta (sau e mai bine s-o fi învăţat de acasă) e că nimeni nu e insignifiant sau inofensiv sau pur şi simplu ornamental.

— Când am stat mai mult de vorbă cu el, la Edinburgh, i-am spus; sau mai bine zis, când îl auzeam vorbind cu o veche prietenă a lui, Genevieve Seabrook, ceea ce conferă mai multă veracitate cuvintelor lui fiindcă faţă de ea nu avea de ce să dea o reprezentaţie, nu mi s-a părut că ar fi avut vreo legătură cu nimeni, cu atât mai puţin cu cineva apetisant, nici nu ar fi fost în stare de aşa ceva. Se plângea că în Anglia nu-i rămânea altă soluţie decât să plătească. Nu cred că putea fi o ameninţare pentru cineva important, pe care nici mai mult nici mai puţin decât Serviciul Secret trebuia să-l protejeze. Mi-a făcut impresia unui om care-şi ascunde declinul, însă aflat în declin. Chiar el, de fapt, îşi vedea aproape dispariţia. Nu atât din lume, cât din amintirea oamenilor. Asta îl îngrijora mult, îl amăra, îl neliniştea.

— Ţi-am mai spus că în principiu e puţin verosimil ca Statul să fi pornit împotriva lui o asemenea acţiune. Aşa că înclin să cred că e vorba despre o răzbunare personală a lui Tupra, o reglare de conturi, se cunoşteau destul de bine, sau poate că e la mijloc o altă persoană căreia Tupra i-a făcut un serviciu. Aşa cum n-ar fi deloc exclusă posibilitatea unei comenzi, fără nici un serviciu.

— O comandă retribuită, vrei să spui?

— Da, de ce nu? Ţi-am explicat doar. Dearlove o fi fost el în declin în toate privinţele, dar, după câte se ştie, de-a lungul vieţii lui de star a avut relaţii cu o mulţime de minori de ambele sexe, fără îndoială cu câţiva care la vremea lor erau foarte apetisanţi, după cum te-ai exprimat tu, pentru aspectul lor fizic sau pentru viţa lor nobilă sau pentru statutul lor social. Mulţi dintre ei sunt acum pesemne oameni în toată firea, iar unii or fi destul de bogaţi, tot ce se poate,

încât să-şi permită o asemenea comandă. Şi apoi mai există părinţii, sau fraţii. Ce ştiu eu, poate că Dick Dearlove i-a distrus existenţa unei surori sau unui frate mai mic al lui Tupra. Poate că a încercat chiar pe Tupra – şi ea a râs la gândul ăsta – să-l pervertească.

— Oare nu-i cu putinţă? Nu poate fi mult mai tânăr decât el. Tupra are fraţi?

Domnişoara Pérez Nuix a râs din nou, de data asta de naivitatea mea, sau văzând că luam lucrurile în litera lor.

— Da' de unde! Nici vorbă de aşa ceva, nu s-a născut încă ăla care să-l pervertească pe Bertie. Nimeni nu-l poate face să facă ceva ce n-ar fi dispus să facă. Îmi vine greu să-mi închipui că a fost cândva inocent şi maleabil, drept să-ţi spun. Şi pe urmă, verbul ăsta l-am utilizat între ghilimele, închipuie-ţi. Habar n-am dacă are sau nu fraţi, niciodată nu l-am auzit pomenind ceva despre familia lui sau despre obârşia lui, nici măcar nu ştiu de unde-i vine numele de familie. – „Nici Peter nu ştia; chiar dacă-l lua în derâdere", mi-am spus. – Nimeni nu ştie mare lucru despre el. E ca şi cum s-ar fi născut prin generaţie spontanee. – Patricia îi spusese din nou Bertie şi adoptase un ton evocativ, fără să-şi dea seama, fără să vrea, legătura lor trebuie să fi fost puternică. Dar s-a întors imediat la subiect. – Vreau să-ţi spun de fapt că posibilităţile sunt nelimitate şi secundare, n-are rost să scormonim lucrurile. – Din nou am băgat de seamă că se uita la mine cu o uşoară milă. Ca şi cum i-ar fi părut rău văzându-mă frământat de nişte întrebări la care ea găsise răspunsul mai demult, am avut din nou senzaţia asta. S-ar fi putut la fel de bine ca subiectul ăsta s-o plictisească, ba chiar s-o indispună. – Ce importanţă are de ce s-a ajuns aici, Jaime? Asta nu te priveşte pe tine. Nici măcar faptele care s-au petrecut nu te privesc, chiar dacă în clipa asta tu crezi că da. Dar nu e aşa. Trebuie să te obişnuieşti cu asta. N-o să se mai întâmple aşa ceva, e prima oară de când ai început să lucrezi cu noi, vezi şi tu. S-ar putea să nu se mai întâmple niciodată. Dar

trebuie să te obişnuieşti pentru orice eventualitate, în caz că intervine o excepţie. Dacă nu te obişnuieşti, n-o să mai poţi lucra la serviciul ăsta.

— Nu cred că voi mai lucra aici, i-am răspuns.

Domnişoara Pérez Nuix s-a arătat surprinsă, însă am avut impresia că era o surpriză prefăcută, ca şi cum ar fi considerat că dacă nu lăsa să i se ghicească mirarea aş fi luat-o drept un semn de proastă creştere sau de dispreţ faţă de mine. Ea era cea mai bună după părerea lui Tupra, pesemne că mă cunoştea bine, poate mai bine decât mine, mai ales fiindcă eu nu arătam nici un interes s-o fac şi renunţasem să mă înţeleg, la ce bun. („Fiindcă nimeni nu poate fi cunoscut de altul mai bine decât el însuşi, şi totuşi nimeni nu se cunoaşte atât de bine încât să poată fi sigur de purtarea lui de mâine“, asta spusese Fericitul Augustin, mi-am zis, mi-am amintit.) Desigur, cel puţin în parte, mişcarea ei era prefăcută:

— Ah, nu? Când ai luat hotărârea asta? În zilele petrecute la Madrid sau acum la întoarcere? Eşti sigur?

— Sunt aproape sigur, am recunoscut eu. Dar mai întâi vreau să stau de vorbă cu Tupra. Azi nu e în oraş.

— Şi o faci pentru asta, pentru ce i s-a întâmplat lui Dearlove? Lui Tupra ce ai de gând să-i spui? Ce-o să-l întrebi, de ce s-a întâmplat ce s-a întâmplat? Astea sunt lucruri care-l privesc pe el şi nici măcar pe el, el n-o să-ţi spună niciodată nimic. Uneori nici el nu ştie de ce, primeşte un ordin, ordinul nu se discută, se execută şi gata. – S-a uitat la pahar. Eu mi-am dus o ţigară la buze aşteptând s-o mai aud vorbind, o să joc rolul omului dezorientat în aşteptarea unei dezaprobări a hotărârii mele. – Treaba ta, Jaime, însă mie mi se pare o exagerare. Aşa merge lumea, aşa stau lucrurile, cum spune el, nu e nimic altceva decât asta. Aşteaptă până o să te împaci iar cu lumea. Aşteaptă până o să-ţi dai seama că tu n-ai nici un amestec în ceea ce s-a întâmplat cu Dearlove şi cu băiatul bulgar. Ideile plutesc în aer, şi nimic nu circulă mai repede. De îndată ce ţi-ai spus gândul, nu

mai era al tău, plutea în aer pur şi simplu. Şi orice gând poate face rău. Aşteaptă puţin, într-o bună zi o să recunoşti că am avut dreptate.

— Nu e numai din pricina asta, i-am răspuns. Dar e şi asta. Cred că n-am luat hotărârea aici, nici la Madrid, ci în timpul zborului, în avion.

— Ia te uită, ai principii ferme, ca să vezi! – Şi tonul ei a devenit uşor sarcastic; dar a devenit îndată serioasă: Nu sunt chiar aşa de ferme în realitate, Jaime. Nimeni care a lucrat de ceva timp într-un asemenea serviciu nu poate să aibă principii ferme. Te împăunezi cu ele, ca să te arăţi neînfricat, dar asta e altă poveste. – Uneori folosea cuvinte culte, din registrul livresc al limbii spaniole şi nu al vorbirii curente. – E în regulă, nu te critic pentru asta; ajută, are efecte benefice, toţi ar trebui să facem aşa, şi încă mai des. Dar orice pui pe tine ca să te împăunezi poţi să dai jos la fel de uşor.

Mi-am adus aminte de ce mă întrebase Tupra în ziua primei mele interpretări de persoane (ziua în care mă asmuţise: „Spune orice, spune ce-ţi trece prin cap, vorbeşte“), după ce mă reţinuse puţin în biroul lui ca să-mi ceară părerea despre Generalul sau Colonelul sau Caporalul Bonanza, sau ce-o fi fost, din Venezuela: „Dă-mi voie să te întreb până la ce punct eşti în stare să laşi principiile la o parte? Vreau să spun, până la ce punct faci asta de obicei? Să nu ţii seama de ele, de teorie“, îmi spusese. Şi adăugase: „Toţi facem asta din când în când, altfel n-am putea trăi: din convenienţă, din teamă, din necesitate. Din spirit de sacrificiu, din generozitate. Din iubire, din ură. În ce măsură faci asta de obicei. Sper să înţelegi ce-ţi spun“. Iar eu îi răspunsesem: „Depinde de motivul pentru care aş face aşa ceva. Pot să las principiile deoparte destul de uşor pentru a-mi da cu părerea într-o conversaţie. Ceva mai puţin, pentru a judeca. Pentru a-mi judeca prietenii, mult mai mult, sunt părtinitor. Pentru a acţiona, mult mai puţin, aşa cred“. Răspunsesem aproape fără să stau pe gânduri. În orice caz, ce ştiam eu şi ce ştiam. Poate că domnişoara Pérez Nuix avea într-o oarecare

măsură dreptate, şi acum mă împăunam cu ele sau aveam de gând să nu le las deoparte. Nu avea dreptate însă când spusese că tot ce pui pe tine poţi să dai jos la fel de uşor.

— Nu orice, i-am spus. Un tatuaj nu se poate şterge. Şi nu întotdeauna. Există obligaţii care nici ele nu se pot neglija. De aceea şi e atât de greu să ţi le asumi. Şi altele pe care e mai bine să le asumi, ca să nu mai poţi da înapoi.

Nu mai aveam multe să ne spunem. Trebuia să fi presupus că ea nu ştia nimic. Se prea poate s-o fi sunat numai pentru a-mi potoli nerăbdarea şi a-i împărtăşi stupoarea mea, pentru a-mi descărca sufletul, poate pentru a mă convinge pe mine însumi, cel puţin pentru a argumenta, sau pentru a face o repetiţie. Am stins ţigara pe care abia o aprinsesem fără să fi primit vreo atenţionare. Am plătit şi am plecat. M-am oferit s-o duc acasă cu taxiul, dar eram prea aproape de casa mea, a refuzat invitaţia. Aşa că am însoţit-o până la gura metroului din Baker Street şi acolo ne-am despărţit. I-am mulţumit şi ea mi-a răspuns: „N-ai pentru ce“.

— Cum se simte tatăl tău? am întrebat-o. Nu mai pomenisem nimic despre el din seara petrecută în apartamentul meu. Ea nu-mi spusese nimic, nici eu nu-i pusesem nici o întrebare despre el. Presupun că dacă am făcut-o atunci a fost pentru că am avut senzaţia că ne spunem adio. Chiar dacă luni urma să ne vedem în edificiul fără nume, şi poate încă vreo câteva zile.

— Nu e rău. Nu mai joacă, mi-a răspuns.

Ne-am sărutat pe obraz şi am văzut-o dispărând în adânc, în jos, metroul din Londra e foarte adânc. Poate că era invidioasă pe mine că puteam să nu mai fac parte din grup, aşa cum o anunţasem. Că pentru mine era cu putinţă încă să mă desprind de grup, făcusem parte din el mult mai puţin timp. Nici pe ea n-o împiedica nimic s-o facă, în principiu. Era însă sigur că Tupra îşi dorea s-o păstreze cu orice preţ, ca şi pe ceilalţi, inclusiv pe mine. El făcea ceea ce trebuia să facă şi în acelaşi timp trebuia să aibă grijă

să nu ne pună pe fugă din pricina faptelor pe care le săvârşea, probabil că le doza şi le măsura ţinând seama, printre altele, şi de aceasta, calculând când eram destul de tăbăciţi pentru a suporta anumite convulsii. Puţini oameni aveau blestemul sau darul nostru, din ce în ce mai puţini, după părerea lui Wheeler, şi el trăise în destule epoci ca să observe asta fără să se înşele. „Abia dacă au mai rămas câţiva oameni de felul ăsta, Jacobo“, îmi spusese. „Niciodată n-au fost mulţi, mai degrabă au fost puţini, de aceea grupul a fost întotdeauna restrâns, şi dispersat. Dar în vremurile astea au rămas extrem de puţini. Vremurile noastre au devenit molatice, fandosite, de-a dreptul făţarnice. Nimeni nu vrea să vadă nimic din ce trebuie să vadă, nu îndrăzneşte să privească, şi cu atât mai puţin să facă un pariu, să-şi asume vreun risc, să se păzească, să prevadă, să judece, ca să nu mai vorbim că nu îndrăzneşte să judece când nu dispune de suficiente elemente sigure, lucru de neiertat. Nimeni nu mai îndrăzneşte să-şi spună sau să recunoască deschis că vede ceea ce vede, ceea ce adesea se află acolo, în faţa ochilor, poate tăcut sau foarte laconic, însă vădit. Nimeni nu vrea să ştie; şi mai ales să ştie dinainte, mă rog, oamenii au oroare de aşa ceva, oroare biografică şi oroare morală.“ Iar altădată, în altă împrejurare, mă prevenise: „Trebuie să ai în vedere că cei mai mulţi oameni sunt proşti. Proşti şi uşuratici şi creduli, într-atât, încât ai mereu în faţa ochilor o foaie în alb, pe care nu e scris nimic şi poţi s-o completezi cum vrei“. Nu, Tupra n-ar fi dispus să ne piardă cu una cu două, pe noi, cei care-l slujeam. Credeam că nu aveam încă datorii mari de fidelitate faţă de el, nici nu stabilisem legături foarte strânse; nu intrasem în treburi încurcate, încâlcite, din care să nu mai pot ieşi, nu era nevoie să folosesc cuţitul ca să tai frânghiile care începeau să mă strângă. Încercasem să-l înşel asupra lui Incompara, dar acum, în cazul lui Dearlove, chiar dacă nu era acelaşi lucru, eram mai mult sau mai puţin în bună pace. Pe domnişoara Pérez Nuix, în schimb, probabil că o avea la mână cu

mai multe lucruri şi pentru ea era mai greu să se desprindă sau să dezerteze. Mi-am adus aminte de comentariul lui Reresby când a oprit caseta la imaginea cu tatăl ei snopit în bătaie, bietul om zăcea nemişcat pe masa de biliard, cu nasul şi arcada sângerânde, probabil şi cu răni la pometii obrazului şi în alte părţi ale trupului, cu zdrelituri la mâinile cu care încercase zadarnic să se apere, un morman de tăieturi şi de umflături, dar şi eu rupsesem o mână şi crestasem un obraz cu sânge rece la prima vedere, sau poate cu sânge rece de-adevăratelea, oare cum de fusesem în stare. Tupra spusese: „Aici nu se aruncă nimic, nu se înstrăinează şi nu se distruge, iar chelfăneala asta e la adăpost de orice ochi nedorit, nu trebuie s-o vadă nimeni. Poate că o să vină timpul să i-o arăt lui Pat, asta da, cine ştie, ca s-o conving de ceva, ca să rămână, ca să nu plece, nu se ştie niciodată“. Poate că avea să i-o arate spunându-i: „Cred că nu vrei ca tatăl tău să mai treacă prin aşa ceva“. „Ce noroc“, mi-am spus, „că familia mea e departe, că eu sunt singur aici la Londra“. Dar poate că nu va fi cazul să ajungă la aşa ceva pentru a o convinge pe Pat: la urma urmei, chiar dacă e pe jumătate spaniolă, ea aducea servicii ţării ei. Eu nu.

Am dormit prost în noaptea aceea, fiindcă hotărâsem să mă scol foarte devreme. Nu voiam să-mi petrec toată duminica cu braţele încrucişate la Londra, rumegând, neavând mai nimic de făcut (încheiasem tot ce aveam în curs de rezolvare înainte să plec la Madrid), cu televizorul mereu la pândă şi aşteptând să se facă luni ca să-l văd pe Tupra. De mult nu-l mai vizitasem pe Wheeler şi oricum îi adusesem de la Madrid cadoul acela voluminos pe care îl cărasem tot drumul: cartea aceea mare, în două volume, puse într-o cutie, cu afişe propagandistice din timpul războiului nostru civil, pe care o cumpărasem pentru el de la un anticariat, erau câteva – şi nu numai spaniole, şi viniete – cu acelaşi motiv sau motive asemănătoare cu *careless talk* sau „conversaţia imprudentă“. Şi când te-ai ostenit cărând ditamai pachetul vrei să-l duci cât mai repede la destinaţie, cu atât mai mult cu cât eşti convins că o să-i faci plăcere destinatarului. Sâmbătă seara, când m-am întors de la staţia de metrou din Baker Street, era puţin cam târziu ca să-l mai sun, aşa că am hotărât să mă duc la Oxford dimineaţa şi să-l anunţ de acolo, presupuneam că nu se va ivi nici o problemă, el ieşea foarte rar din casă şi va fi încântat să mai fac o bucată mică de drum până la casa lui de lângă râul Cherwell şi să rămân la prânz, sau să-mi petrec toată ziua în compania lui.

Aşa că m-am dus la staţia Peddington, de unde plecasem de atâtea ori în timpul şederii mele, acum depărtate, la Oxford, şi am luat un tren înainte de opt dimineaţa, fără să-mi dau seama că era unul dintre cele mai lente, cu transbordare şi interval de aşteptare la Didcot. În staţia aceea uitată de Dumnezeu aşteptasem o groază de minute însumate, pe vremea tinereţii mele, dacă o puteam numi astfel, şi la un moment dat am avut convingerea că am pierdut ceva important pentru că n-am avut curajul să intru în vorbă cu o femeie care aştepta ca şi mine

trenul întârziat care trebuia să ne ducă la Oxford, şi pe când noi fumam, ca să ne mai treacă timpul, fascicolul de lumină, parcă temător, din apropiere făcea să strălucească numai chiştoacele de la ţigările ei aruncate pe jos lângă ale mele (ce epocă tolerantă!), iar pantofii ei englezeşti de adolescentă sau de balerină ingenuă, cu cataramă şi tocuri foarte joase şi rotunjiţi la vârf, şi gleznele ei desăvârşite în penumbra serii. Pe urmă, când ne aflam în trenul care sosise cu întârziere, i-am putut vedea mai bine chipul, mi-am dat seama şi ştiu şi acum cu certitudine că e femeia care, de la prima vedere, m-a impresionat cel mai tare în anii tinereţii, deşi nu-mi scapă amănuntul că acest comentariu poate să se refere, potrivit tradiţiei literaturii şi a realităţii, numai la acele femei pe care bărbaţii tineri nu ajung să le cunoască. Pe vremea aceea Luisa nu îşi împletise destinul cu al meu şi ibovnica mea era Clare Bayes, iar eu nu-mi cunoşteam chipul de atunci, şi cu toate astea o interpretam pe fata aceea din staţia de la Didcot.

Trenul s-a oprit, ca de obicei, în staţiile Slough şi Reading, şi la Maidenhead şi la Twyford şi la Tilehurst şi la Pangbourne, iar după o oră am coborât acolo, la Didcot, unde aveam de aşteptat câteva minute – persoanele acelea îmi erau atât de familiare! – apariţia altui tren leneş şi nehotărât. Şi în locul acela, pe când mi-o reaminteam difuz pe fata nocturnă al cărei chip l-am uitat foarte repede, dar nu şi culorile ei (galben, albastru, roz, alb, roşu; iar la gât purta un colier de perle), în locul acela am descoperit că nu era numai dorinţa de a-l revedea şi nerăbdarea de a vedea ce ochi o să facă atunci când aveau să privească plin de încântare acele afişe cu *careless talk* în Spania, nu era numai ăsta motivul care mă făcuse să mă scol atât de devreme ca să mă sui în trenul acela şi să-i fac o vizită fără întârziere lui Wheeler, ci nevoia de a-i povesti ce mi se întâmplase şi de a-i cere socoteală, pe deasupra. Nu ce mi se întâmplase la Madrid, pentru asta el nu avea nici cea mai mică vină (şi, la drept vorbind, nici

măcar nu mi se întâmplase mare lucru, ci mai curând eu săvârşisem ceva). Voiam să-i povestesc însă ce mi se întâmplase cu Dearlove, la urma urmei Peter mă determinase să intru în acel grup din care făcuse parte şi el în alte vremuri şi tot Peter mă recomandase; înlesnise întâlnirea mea cu Tupra şi mă supusese la o mică probă care acum mi se părea nevinovată şi neroadă – perfectă pentru ca eu să nu pot măsura riscul – şi făcuse un referat despre rezultatul acelei probe. Poate că el însuşi scrisese referatul despre mine din vechiul fişier: „Parcă nu s-ar cunoaşte prea bine. Nu reflectează asupra lui, chiar dacă el crede că o face (deşi n-o crede cu multă convingere)…“. În orice caz, el îmi dezvăluise presupusele însuşiri pe care le aveam şi mă câştigase pentru munca aceea, ca să folosesc verbul clasic.

Odată ajuns la Oxford, am mers de la gară la Hotel Randolph şi de acolo am sunat de la un telefon public (acum, când ştiam că Luisa folosea mobilul, poate că trebuia să cumpăr şi eu unul, sunt ele instrumente de urmărire, dar oferă multe avantaje). Mi-a răspuns doamna Berry şi nici măcar n-a socotit necesar să mi-l dea pe Peter. O să-l întrebe, dar era sigură că pe el vizita mea avea să-i facă o mare bucurie. „Spune să vii cât mai repede, Jack. Eşti binevenit“, mi-a confirmat după câteva clipe. „Rămâi să iei prânzul cu noi? Bine, Profesorul n-o să te lase să pleci mai devreme.“

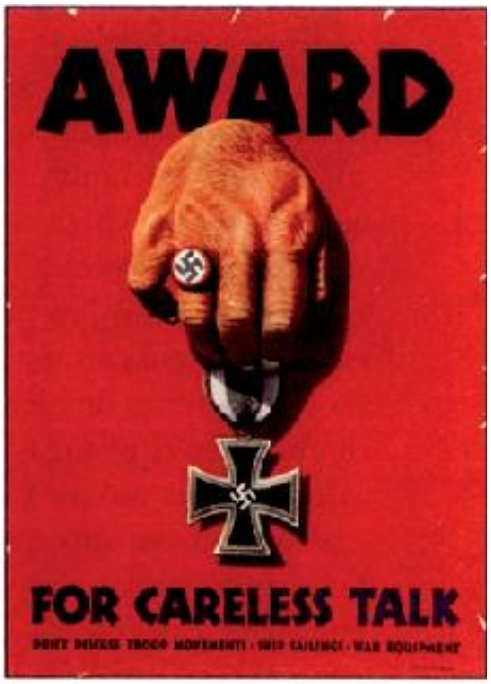
Când am intrat în salon, m-a cuprins îndată un sentiment de îngrijorare – nu s-a transformat însă în panică –, fiindcă l-am văzut pe Peter cu faţa uşor alungită, cum se întâmplă celor cărora moartea le dă târcoale, fără să se grăbească încă prea tare, fără a începe să numere ceasurile pe care le mai avea de trăit. Impresia aceasta s-a diminuat după puţin timp şi mi-am spus că e falsă, dar se poate să se fi datorat unei acomodări rapide, ca atunci când te vezi cu un prieten care s-a îngrăşat foarte tare sau a slăbit sau a îmbătrânit de când v-aţi văzut ultima oară şi trebuie să faci un soi de corecţie de perspectivă, până când ni se aşază pe retină noul volum sau noua vârstă şi

atunci ne recunoaştem pe deplin prietenul. Stătea în fotoliu, la fel ca tatăl meu, cu picioarele pe un *pouf* şi presa de duminică împrăştiată pe o măsuţă joasă, lângă el. Bastonul era atârnat de spătar. A făcut o încercare de a se ridica să mă primească, însă eu l-am oprit. Din pricină că acum nu făcea multă mişcare, mi s-a părut puţin probabil că s-ar putea aşeza pe scară la fel de uşor ca în seara când dăduse cina cu gustări reci, la o oră târzie. I-am pus o mână pe umăr şi am apăsat-o cu o afecţiune blândă şi reţinută, n-am îndrăznit să fac un gest mai efuziv, în Anglia lumea nu prea suportă atingerea. Era îmbrăcat impecabil, cu cravată şi pantofi cu şireturi şi o jachetă tricotată sau jerseu deschis, era un obicei al generaţiei lui, aşa cred, sau cel puţin îl văzusem îmbrăcat la fel şi pe tatăl meu, care stătea în casă într-o ţinută care te făcea să crezi că urmează să plece în orice clipă. Nu puteam să aştept. M-am aşezat pe un taburet apropiat şi primul lucru pe care l-am făcut, după obişnuitele cuvinte de bun venit şi salutările de rigoare, a fost să scot din sacoşa mea de voiaj pachetul cu *Războiul Civil în două mii de afişe*, data viitoare când aveam să mă duc la Madrid trebuia să caut încă un exemplar pentru mine, era o carte fantastică, eram convins că Wheeler o s-o preţuiască şi o să se bucure mult, ca şi doamna Berry, pe care am poftit-o stăruitor să rămână cu noi şi să se uite şi ea la afişe. A preferat să n-o facă („O să le studiez în linişte altă dată. Mulţumesc, Jack.“). S-a scuzat spunând că are o mulţime de treburi şi ne-a lăsat singuri, chiar dacă în cursul dimineţii a trecut de câteva ori prin salon, intrând şi ieşind, era mereu prin apropiere, mereu gata să dea o mână de ajutor.

— Uite, Peter, i-am spus deschizând primul volum; cartea reproduce câteva afişe străine, şi am pus hârtiuţe galbene acolo unde au legătură cu conversaţia imprudentă, se pare că recomandarea a fost o constantă în multe locuri. Campania britanică a fost imitată de americani când au intrat în sfârşit în război, cu lipsă de gust şi spectaculozitate, bineînţeles. – Şi i-am arătat o vinietă cu un căţeluş

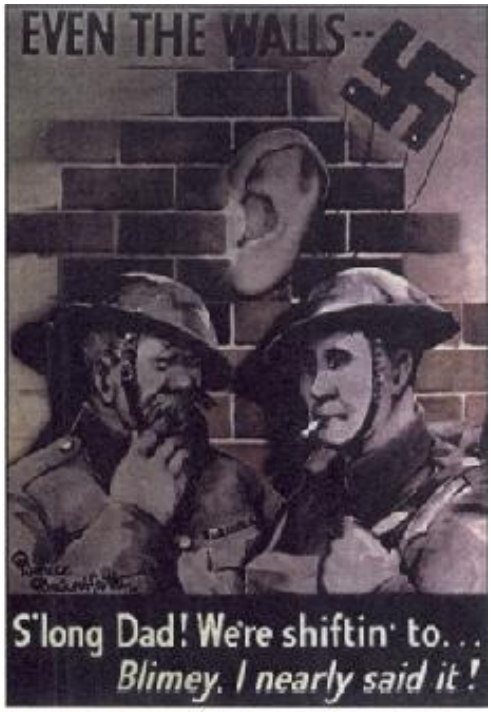
care plângea după stăpânul său, marinar, care murise „…pentru că cineva a vorbit prea mult!“, sau, cum am spune în spaniolă cu o expresie neaoşă, „…pentru că pe cineva l-a luat gura pe dinainte!“; apoi alta, în care apărea o mână uriaşă şi păroasă cu o decoraţie şi un inel nazist şi legenda următoare: „Premiu pentru conversaţii imprudente. Nu vorbiţi

...because somebody talked!

AWARD
FOR CARELESS TALK

HE'S
WATCHING
YOU

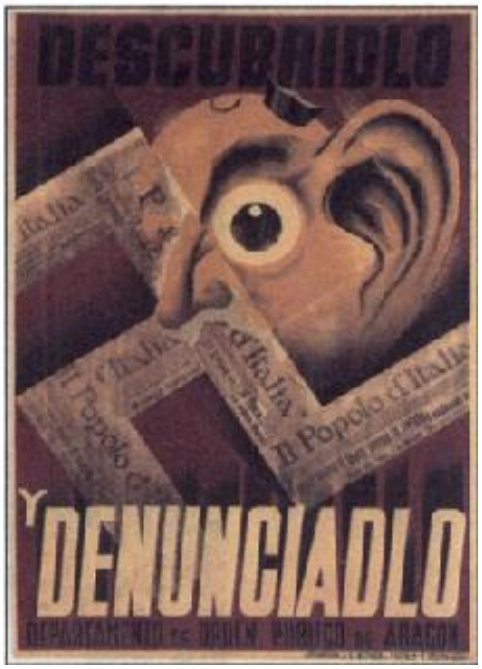

TALK
KILLS

EVEN THE WALLS--
S'long Dad! We're shiftin' to...
Blimey. I nearly said it!

SILENCE
L'ENNEMI GUETTE VOS
CONFIDENCES

despre mişcări de trupe, rute de vapoare sau echipamente de război“; şi o a treia, mai sobră, în care nişte ochi migdalaţi cu o privire pătrunzătoare se iveau de sub o cască germană: „El stă la pândă“. – Şi mai sunt două afişe englezeşti pe care cred că nu mi

le-ai arătat, dar dumneata o să le recunoşti singur cu siguranţă. – Şi i-am arătat unul foarte laconic, care nu spunea decât „Vorba lungă te omoară“ sau „Sporovăiala te omoară“, iar în partea de jos se vedea un marinar înecându-se din vina indirectă a ei, sau poate era din vină directă; şi altul, semnat Bruce Bairnsfather, care reproducea celebrul lui soldat din Primul Război Mondial, „Old Bill“, lângă fiul său mobilizat pentru Cel de al doilea: „Până şi pereţii…“, se citea în partea de sus, lângă o cruce încârligată şi deasupra unei urechi enorme; iar dedesubt cuvintele fiului: „La revedere, tată! Ne strămută la… Fir-ar să fie! Era să-mi scape!“. Şi i-am atras atenţia asupra unuia franţuzesc, semnat de Paul Colin: „Tăcere. Inamicul trage cu urechea la confidenţele voastre“, şi asupra altuia finlandez, dar în limba suedeză, care arăta nişte buze de femeie, cărnoase şi roşii, încuiate cu un lacăt înfiorător, iar textul cu litere de-o şchioapă era următorul: „Sprijină-i pe combatanţi din ariergardă. Nu răspândi zvonuri!“; şi unul rusesc în care jumătate din faţa individului care ascultă era cufundată în umbră, iar pe jumătatea din stânga apăreau un monoclu, o mustaţă şi nişte galoane de militar (avea o înfăţişare sinistră, într-un cuvânt). – Iar aici sunt afişele spaniole – am adăugat, căutându-le în volumul al doilea, chiar dacă erau distribuite în amândouă –. Uite-le, astea sunt de bună seamă anterioare celor britanice, şi celorlalte.

Wheeler s-a uitat la ele cu luare-aminte şi cu un neîndoielnic interes, aproape cu fascinaţie, şi după câtva timp de tăcere a spus:

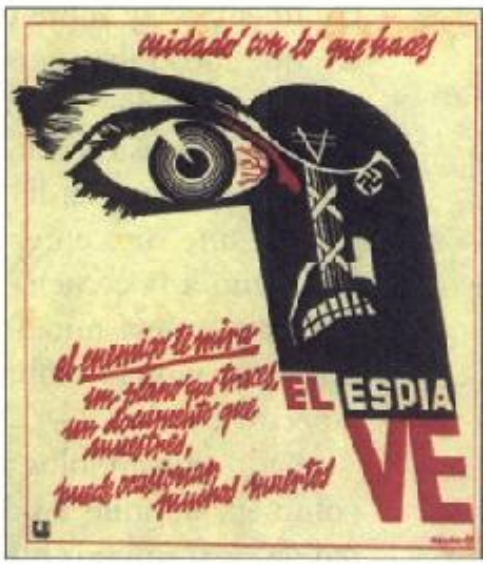
— Sunt diferite de celelalte. E în ele mai multă ură.

— În cele spaniole?

— Da. Uită-te la ale noastre, şi chiar la cele din celelalte ţări, atrăgeau atenţia mai ales asupra pericolului şi îndemnau la tăcere, la sporirea discreţiei şi la măsuri de precauţie, dar nu-l demonizau pe inamicul ascuns, nici nu puneau accentul pe căutare,

DESCUBRID Y APLASTAD SIN
PIEDAD A LA 5ª COLUMNA

la bestia
acecha
¡CUIDADO AL HABLAR!
CNT FAI

cuidado con lo que haces
el enemigo te mira
EL ESPIA
VE

urmărire şi nimicire, e curios. Aproape că nu-l condamnă. Poate fiindcă eram conştienţi că şi noi făceam acelaşi lucru ca el atunci când puteam, în Germania şi în Europa ocupată. Şi că într-un război e ceva de aşteptat (şi prin urmare nu se poate incrimina

prea mult, lăsând propaganda la o parte, ca fiecare tabără să recurgă la tot ce-i stă la îndemână pentru a-l câştiga, fără oprelişti, sau numai cu acelea pe care opinia publică le cere. Ceea ce, desigur, nu înseamnă că se respectă în realitate cele despre care se dau asigurări oficiale că nu vor fi încălcate, ci doar că se încalcă pe ascuns, în mod secret, nerecunoscând acest fapt, ba chiar tăgăduindu-l la nevoie. Dar uită-te la ăsta: „Demascaţi-l şi denunţaţi-l“, iar spionul e prezentat ca un monstru, cu vedere şi cu auz de elefant, şi cu un miros foarte fin, e asociat cu fascismul italian şi nu ştiu dacă nu cumva poartă pe deasupra un potcap de preot pe chelie, tu vezi mai bine, spune-mi ce vezi. Ca să nu mai vorbim de ăsta: „Demascaţi-i şi striviţi-i fără milă pe cei din coloana a cincea“, ai cărei membri apar ca nişte şobolani îngrozitori şi setoşi de sânge sub lumina lanternei, cu talpa unui pantof uriaş gata să-i strivească şi o ghioagă cu ghinturi ca să-i facă zob. Desigur că afişul ăsta e al Partidului Comunist, dominat de staliniştii sovietici, şi ăştia incitau la vânătoarea fără cruţare a duşmanului şi a şovăielnicului şi la lichidarea lor fără menajamente, la fel cum făceau franchiştii în tabăra cealaltă. Şi uită-te la următorul: spionul e numit „Bestia“: „Bestia stă la pândă. Ai grijă ce vorbeşti!“, şi poartă o coroană pe cap şi o cruce pe piept care-i atârnă de un colier, nu-i aşa?, are ceva feminin din pricina asta. E caracterizat cel care stă la pândă, se spune cine e şi cum e, e arătat. În schimb, afişele de aici, cele ale faimosului Renau cu ochiul şi cu urechea şi cel făcut de Direcţia Generală de Arte Frumoase adresat ostaşilor din miliţia populară, astea seamănă mai mult cu ale noastre, sunt mai puţin agresive, mai defensive, mai preventive, mai neutre, nu crezi? Te pun în gardă contra spionajului şi nimic mai mult. Textul ultimului ar putea figura perfect pe unul din afişele britanice de mai târziu: „Nu daţi amănunte despre situaţia de pe fronturile de luptă. Nici camarazilor. Nici fraţilor. Nici logodnicelor voastre“. Afurisitele de logodnice. Erau incorporate prea mult în propria noastră viaţă,

iar ele ne incorporau prea mult în viaţa lor, când nimeni nu trebuie să aibă prea multă încredere în nimeni. Cartea e foarte interesantă, Jacobo, nu ştiu cum să-ţi mulţumesc că te-ai gândit la mine şi mi-ai adus-o din Spania, cărând un pachet atât de greu. – A rămas pe gânduri câteva clipe, apoi a adăugat: Da, ura asta sare în ochi. E ceva deosebit. Nu ştiu dacă aici am cunoscut ura în acelaşi mod.

— Poate că în Războiul nostru spionul trebuia descris şi caracterizat mai precis, am observat, fiindcă erau mai greu de detectat şi le era mai uşor să se prefacă şi să se ascundă. Ţine seama de faptul că vorbeau cu toţii aceeaşi limbă, de exemplu, ceea ce nu se întâmpla aici, în lupta contra naziştilor.

Wheeler mi-a aruncat una dintre acele priviri ale lui de supărare fugară sau de mânie – ochii minerali, ca nişte bile aproape violet sau ca pietrele de ametist sau calcedoniu, sau erau boabe de rodie când se micşorau – care te făceau să simţi că spuseseşi o prostie. Atunci puteai să vezi cât de mult semăna cu Toby Rylands.

— Te asigur că cei mai mulţi spioni de aici ştiau englezeşte ca tine şi ca mine. Sau, cine ştie, probabil mai bine decât tine. Erau germani care trăiseră în ţară în copilărie, sau care aveau un părinte englez. Printre ei erau şi englezi get-beget, renegaţi, şi destui irlandezi fanatici. Acelaşi lucru se întâmpla cu cei care spionau pentru noi în Germania sau în Austria. Vorbeau o germană excelentă. Germana lui Valerie, soţia mea, era impecabilă, fără vreo urmă de accent străin. Nu, nu e asta, Jacobo. Când eu am trecut pe acolo, în timpul Războiului vostru, am surprins-o la faţa locului. Exista o ură atotcuprinzătoare care se aprindea din cea mai mică scânteie şi care nu era dispusă să ia în seamă nici un alt factor, nici o nuanţă, nici un alt element. Un duşman putea fi un om cumsecade şi putea să fi fost generos cu adversarii lui politici, sau să se arate milos, sau se putea vedea limpede că era un biet om inofensiv, ca atâţia dascăli de şcoală care au fost împuşcaţi de bestiile unei tabere şi nu puţine măicuţe executate de

bestiile din cealaltă tabără. Nu conta nimic din toate astea. Un duşman aşa-zicând nominal era înainte de orice un duşman; nu puteai să-l laşi în viaţă, nici să iei în seamă circumstanţe atenuante, ca şi cum n-ai fi putut vedea vreo deosebire între a fi ucis sau denunţat pe cineva, a te fi limitat să ai anumite credinţe sau idei sau pur şi simplu preferinţe, nu ştiu dacă am reuşit să mă fac înţeles. Mă rog, poate că ştii mai bine de la tatăl tău. Pe noi, străinii, încercau să ne molipsească de ura asta, însă, bineînţeles, nu puteam s-o împărtăşim, nu în asemenea grad. A fost un lucru ciudat, Războiul vostru, nu cred că a mai existat altul la fel niciodată. Nici măcar alte războaie civile din alte părţi. Exista o apropiere excesivă în viaţa spaniolă de atunci, acum pesemne că nu mai e la fel. – „Ba există“, mi-am spus, „până la un punct“. – Oraşele nu erau mari şi toată lumea stătea pe stradă tot timpul, în cafenele şi în baruri. Era imposibil, nu ştiu cum să-ţi spun, să eviţi această apropiere epidermică, care face să se nască afecţiunea, dar şi duşmănia şi ura. Pentru populaţia noastră, în schimb, germanii erau depărtaţi, aproape abstracţi.

Nu mi-a scăpat din vedere faptul că o pomenise pe soţia lui, Val sau Valerie. Dar şi mai interesant mi se părea faptul că pentru prima dată se referea deschis la trecerea lui prin ţara mea în timpul Războiului, nu era mult de când aflasem de participarea lui la Războiul nostru, despre care înainte nu-mi vorbise niciodată. M-am uitat la faţa lui prelungă – „Da, i s-au ascuţit trăsăturile şi are privirea tatălui meu“, mi-am spus sau m-am convins întru totul cu amărăciune: „privirea asta insondabilă“ –, şi mi-a trecut prin minte că s-ar putea să ştie că nu-i mai rămânea mult timp, iar când ştii asta trebuie să iei hotărâri definitive despre episoadele sau faptele despre care, dacă nu le-ai spus nimănui niciodată, nu mai există posibilitatea să se afle ceva. („Nu e numai faptul că îmbătrâneşti, şi că dispari“, spusese nenorocitul şi osânditul Dearlove la Edinburgh, „ci şi că vor dispărea de asemenea încetul cu încetul toţi cei care

ar putea vorbi despre mine, ca şi cum ar fi căzut pe toţi un blestem“; şi pe cine nu-l bate gândul ăsta?) E un moment delicat prin forţa lucrurilor: trebuie să discerni neapărat între ceea ce vrei să fie ignorat pentru totdeauna – să nu se pună la socoteală, să nu se cunoască, să se şteargă, să nu existe – şi ceea ce poate că ai prefera ca într-o bună zi să se poată dovedi şi recupera, pentru ca ce a existat să-ţi şoptească la ureche: „Eu am fost“, iar noi ceilalţi să nu putem spune: „Nu, asta n-a fost, n-a existat niciodată, nu s-a ivit pe lume şi n-a călcat pe pământ niciodată, n-a existat şi nu s-a întâmplat niciodată“. (Sau nici măcar asta, fiindcă pentru a tăgădui ceva trebuie să fi fost martor.) Dacă taci cu desăvârşire, împiedici până şi curiozitatea altora, şi prin urmare o indignare depărtată, în viitor. Wheeler, la urma urmei, înregistrase faptul că în seara cinei cu gustări reci îl întrebasem cum îi plăcuse să se cheme în Spania, şi că, dacă mi-ar fi dezvăluit numele, m-aş fi dus imediat să-l caut în indicele onomastice din toate cărţile pe care le aveam la dispoziţie, în biblioteca lui despre Război, pe raftul dinspre apus, şi mai târziu în alte indice. De fapt el îmi dăduse ideea, mie nu-mi trecuse prin cap: poate din simplă vanitate înnăscută, fudulă, sau poate cu o intenţie mai pronunţată, pentru ca după ce mi-o inoculase eu să nu mai pot rămâne indiferent, ca să nu mai pot da drumul acelei prăzi, el ştia prea bine că eu nu dădeam drumul uşor prăzilor, şi aşa era el şi tot aşa era şi Tupra. Poate că acum era dispus să-mi furnizeze unele date şi să-mi alimenteze imaginaţia, înainte de a fi prea târziu şi de a nu mai putea să alimenteze, nici să dirijeze, nici să manipuleze, nici să pună în scenă, nici să configureze nimic. Înainte de a rămâne pe de-a-ntregul la dispoziţia celor vii, care mai niciodată nu sunt miloşi cu cei de curând răposaţi. „Prea multe vrei să ştii, Jacobo“, răspunsese atunci când îi pusesem întrebarea. „Cel puţin în seara asta. Altă dată, o să mai vedem.“ Poate că sosise această altă data.

— Ce-ai făcut în Războiul din Spania, Peter? l-am întrebat fără nici o introducere. Cât timp ai fost

acolo? Nu mult, presupun. Data trecută mi-ai spus că doar trecuseşi pe acolo? Cu cine ai fost? Unde ai fost?

Wheeler a zâmbit amuzat, la fel ca în seara aceea când se jucase cu abia atunci trezita mea curiozitate şi îmi spusese lucruri precum „Dacă m-ai fi întrebat vreodată despre asta… Niciodată n-ai arătat vreun interes ca să afli. N-ai arătat nici o curiozitate pentru prezenţa mea în peninsulă. Ar fi trebuit să profiţi de alte ocazii din trecut, vezi? Lucrurile trebuie gândite la timp, sau anticipate“. Şi-a dus mâna la spătarul fotoliului şi a căutat pe bâjbâite fără succes. Voia să găsească bastonul şi nu-l nimerea fără să se întoarcă. M-am ridicat, l-am luat şi i l-am dat, crezând că avea să se ridice în picioare cu ajutorul lui. Însă el s-a mulţumit să şi-l aşeze în poală, sau mai curând a sprijinit extremele de braţele fotoliului şi a apucat bastonul cu amândouă mâinile, ca şi cum ar fi fost o prăjină sau o suliţă.

— Ei bine, am fost acolo de două ori, dar în amândouă dăţile am stat puţin timp, mi-a răspuns, la început foarte lent, ca şi cum n-ar fi vrut întru totul să comunice acea informație, să-i iasă din gură acele cuvinte; ca şi cum şi-ar fi silit limba s-o ia înaintea hotărârii lui depline, hotărârii de a-mi povesti încă nu complet luată: la urma urmei putea să dorească, însă, aşa cum îmi explicase nu fără a se ruşina puţin de asta, să nu fie autorizat s-o facă. Prima dată a fost în martie 1937. În compania lui Hewlett Johnson, probabil că numele ăsta nu-ţi spune nimic. Dar poate că ai auzit totuşi porecla lui, de atunci şi de mai târziu, „Decanul Roşu“. – Vorbeam în engleză, el spusese *the Red Dean*. Sigur că o auzisem, sigur că-mi spunea ceva. De fapt nu-i prea dădeam crezare.

— Banditul de Decan din Cantebury! am exclamat în spaniolă. Nu-mi spune că l-ai cunoscut.

— *I beg your pardon?* a spus pe moment descumpănit de intruziunea limbii mele, şi de felul acela ciudat de a-l numi.

— Pe tatăl meu, cum poate că-ţi aminteşti, ţi-am povestit asta cândva, l-au arestat la scurt timp după

ce s-a încheiat Războiul. Şi l-au acuzat de câteva false delicte, între altele, aşa l-am auzit formulat chiar de el de câteva ori, delictul de a fi fost „însoţitorul voluntar în Spania al banditului de Decan din Cantebury“, ce zici de asta? Din vina indirectă a acestui cleric ciudat, şi bineînţeles inconştientă şi involuntară, eu era cât pe-aci să nu mă fi născut, Peter, şi nici vreunul dintre fraţii mei. Vreau să spun că normal ar fi fost ca pe tatăl meu să-l condamne pe loc şi să-l împuşte, ştii doar: pe el l-au căutat în mai 1939, la numai o lună şi jumătate după ce au intrat în Madrid franchiştii, şi în zilele acelea denunţătorii, care erau oameni simpli, nu trebuia să dovedească vinovăţia nimănui, ci acuzaţii trebuia să-şi dovedească inocenţa, şi spune-mi, dacă ştii, cum ar fi putut să demonstreze tatăl meu că nu-l văzuse în viaţa lui pe acel Decan *cantuariense* – n-am spus acest cuvânt ciudat, ci „canteburian“ –, sau falsitatea celorlalte capete de acuzare, care erau mult mai grave. A avut un noroc extraordinar şi, după câteva luni de închisoare, a fost achitat, chiar dacă pe urmă a suferit represalii timp de mulţi ani. Dar poţi să-şi închipui…

— E o coincidenţă bătătoare la ochi, m-a întrerupt Wheeler. *That's a striking coincidence*, a spus. Într-adevăr bătătoare la ochi. Dar lasă-mă să-ţi povestesc mai departe, fiindcă altfel îmi pierd şirul. – Lăsa impresia că nu dădea importanţă coincidenţei şi că aceasta i se părea lucrul cel mai firesc de pe lume, la fel ca domnişoarei Pérez Nuix şi la fel ca şi mie. Sau poate, mi-am spus, îşi pregătise mai de mult următoarea întâlnire cu mine, sperând ca aceasta să aibă loc, ca eu să-mi fac timp pentru a veni să-l văd, şi cântărise bine lucrurile pe care avea de gând să mi le spună, informaţia parţială pe care avea să mi-o dea, şi nu voia să se depărteze de scenariul său din pricina unor elemente neprevăzute, care să-i distragă atenţia şi să-i întrerupă discursul (el nu pierdea şirul niciodată). Dacă motivul era acesta din urmă, n-avea încotro şi trebuia să suporte cel puţin o întrerupere, când aveam să-i povestesc ce s-a petrecut cu

Dearlove şi aveam să-i cer, dacă nu să-mi dea socoteală, cel puţin să se pronunţe asupra felului în care procedase Tupra. Aşa că a încetat să se ocupe de tatăl meu şi a continuat, încă destul de lent, poate ca şi cum ar fi recitat ceva învăţat pe de rost dinainte: Noi am fost primii care am rupt blocada navală a celor din partida naţională (întotdeauna mi s-a părut scandalos să se numească aşa tabăra din care făceau parte) în Golful Vizcaya. Am acostat la Bermeo, aproape de Bilbao, cu o canonieră franceză, şi am ajuns la San Juan de Luz fără nici un incident, în pofida zvonurilor foarte larg răspândite şi pe care le credea toată lumea, că toată coasta era minată. Era o minciună franchistă, însă foarte eficace, fiindcă împiedica vapoarele să se aventureze şi să aducă alimente în Ţara Bascilor. Decanul a relatat traversada noastră pentru *The Manchester Guardian*, şi câteva zile după aceea şi-a încercat norocul cu un vas comercial, Seven Seas Spray, în sens contrar, plecând de la San Juan de Luz după ce s-a lăsat întunericul. Iar a doua zi dimineaţa, când a intrat în Bilbao şi a înaintat în estuar, fără să vadă mine, nici vase de război în timpul traversării, lumea din oraş, înfometată, s-a bulucit pe cheu şi l-a aclamat pe căpitan, care stătea pe punte cu fiica lui, strigând: „Trăiască marinarii englezi! Trăiască libertatea!“. După cât se pare, a fost emoţionant. Noi am deschis drumul. Pe urmă, după acea traversadă, s-a petrecut ceva care ne-a sfâşiat inima de jale. Căpitanul acela se numea Roberts. – Wheeler, cu ochii larg deschişi, a rămas un moment visător, ca şi cum ar fi trăit din nou ceea ce el nu trăise, dar se simţea în bună parte artizanul acelor evenimente. Apoi a continuat. – „Văzusem înainte bombardamentul de la Durango. Nu ne-a prins acolo, au lipsit zece minute, s-a întâmplat când ne apropiam pe şosea. L-am văzut dintr-o parte, de la distanţă. Am văzut apropiindu-se avioanele, erau Junkers 52, germane. Am auzit apoi un vuiet puternic şi deasupra oraşului s-a ridicat un imens nor negru. Când am intrat noi, era aproape complet distrus; asta a fost mai târziu, după ce se

înnoptase. Potrivit primelor estimări, fuseseră vreo două sute de civili morţi şi vreo opt sute de răniţi, printre morţi erau doi preoţi şi treisprezece călugăriţe. În aceeaşi noapte, de la Cartierul general al lui Franco s-a dat de ştire lumii prin radio că roşiii aruncaseră în aer biserici şi omorâseră călugăriţele la Durango, în Ţara Bascilor, eminamente catolică. Mai omorâseră doi preoţi în timpul liturghiei, pe unul când dădea sfânta împărtăşanie credincioşilor, iar pe celălalt chiar în momentul sfintei miruiri. Totul era adevărat: călugăriţele fuseseră ucise în Capela Sfintei Susana, un preot în biserica iezuiţilor, iar celălalt în biserica Sfânta Maria, fuseseră bombardate, ca şi Mănăstirea ordinului augustinian. Îmi amintesc numele, sau acestea au fost cele care mi-au fost spuse acolo. Numai că nu fuseseră avioanele roşiiilor, ci Junkers. Asta a fost pe 31 martie. – A rămas tăcut o clipă, cu o expresie de supărare, de parcă şi-ar fi recuperat amărăciunea de atunci: trecuseră vreo şaptezeci de ani. – Aşa era Războiul vostru. O minciună după alta, multe în fiecare şi în toate părţile, e ca o inundaţie, ceva care târăşte cu sine şi îneacă totul. Când încerci să dezminţi una, a doua zi găseşti alte zece noi. Niciodată nu sunt de ajuns. Te năpădesc, nu poţi să le ţii piept. Sunt atâţia oamenii care le scornesc, încât vin ca un puhoi căruia nu-i poţi pune stavilă. A fost primul război pe care l-am trăit, nu eram obişnuit, în toate sunt multe minciuni, sunt o componentă fundamentală, dacă nu principalul lor ingredient. Şi cel mai rău lucru e că nu pot fi dezminţite complet niciodată. Oricât de mulţi ani ar trece, întotdeauna există persoane dispuse să facă să dăinuie minciuna veche, oricare ar fi ea, până şi cele mai neverosimile şi smintite. Nici una nu moare definitiv.

— De aceea cel mai bun lucru ar fi ca nimeni să nu povestească nimic, asta vrei să spui, nu-i aşa, Peter? i-am spus citându-l chiar pe el. Erau cuvintele pe care mi le spusese exact înainte de prânz, în duminica acelui sfârşit de săptămână atât de depărtat

acum, pe când doamna Berry ne făcea semne de la fereastră.

Nu-şi aducea aminte sau nu şi-a dat seama că-l citam, sau poate că n-a vrut să ia în seamă vorbele mele. Şi-a mângâiat cicatricea pe care o avea în partea stângă a bărbiei, lungă şi adâncă, niciodată nu-l văzusem făcând acel gest, niciodată nu atingea locul acela, nici nu pomenea de ea, şi prin urmare nici eu nu-l întrebasem despre ea. Dacă pentru el nu exista, trebuia să-l respect. Presupuneam că era o rană de război.

— Oh, nu, am învăţat şi eu să mint, mai târziu. Nici să spui adevărul nu e mai bine, nu te amăgi. Consecinţele sunt uneori aceleaşi. – Dar nu s-a oprit prea mult asupra acelei observaţii, ci a continuat să relateze într-un mod oarecum schematic, de parcă şi-ar fi trasat un plan narativ pentru ziua aceea, vreau să spun pentru ziua următoare, în care eu aveam să vin să-l văd: Am fost pentru scurt timp la Madrid, la Valencia şi la Barcelona, şi apoi m-am întors în Anglia. A doua vizită am făcut-o un an mai târziu, în vara lui 1938. De data asta ghidul meu acolo, sau mai curând cel care fusese impulsul acelei vizite era Alan Hillgarth, şeful serviciului nostru de Investigaţii Navale în Spania. Chiar dacă el stătea aproape tot timpul în Mallorca (unde s-a născut fiul său Jocelyn, istoricul, îl cunoşti, nu-i aşa?), mi-a dat sarcina să supraveghez şi să controlez mişcările navelor de război franchiste în porturile din Golful Vizcaya, căci se presupunea că ajunsesem să cunosc cât de cât acea zonă. Majoritatea, desigur, erau nave germane şi italiene, care din 1936 hărţuiseră şi atacaseră flota comercială britanică atât în Marea Cantabrică, cât şi în Mediterana, aşa că Amiralitatea era interesată să se poată baza pe cea mai bogată informaţie cu putinţă despre caracteristicile şi locurile unde ancorau de obicei. Am călătorit în calitate de cercetător la Universitate, cu pretextul de a mă cufunda şi a scotoci în vechile şi neorânduitele arhive spaniole, şi chiar am făcut-o de-a binelea, din epoca aceea datează câteva dintre contribuțiile mele ca hispanist

şi lusitanist: în Portugalia, unde am fost deportat, am început să-mi pregătesc teza despre izvoarele lui Fernão Lopes, cronicarul din veacul al XIV-lea, cum ştii. – Adevărul e că nici nu auzisem de el. – Însă cum să-ţi spun, asta făceam pe deasupra. În insulele Cíes, când fotografiam crucişătorul Canarias, una dintre puţinele nave ale Flotei spaniole care la începutul ostilităţilor trecuseră în tabăra rebelilor, cum era numită, m-a arestat Garda Civilă. Am fost percheziţionat, desigur, şi s-a găsit asupra mea material compromiţător, îndeosebi fotografic. Normal era să mă execute, poţi să-ţi închipui. Eram în plin Război. – Wheeler a făcut o pauză. Deşi povestea în felul acela oarecum mecanic, de parcă nu i se întâmplaseră lui lucrurile acelea, ştia când se cuvenea să prelungească în doze foarte mici incertitudinea.

— Şi cum ai ieşit din situaţia asta? l-am întrebat ca să-i fac plăcere.

— Am avut noroc. La fel ca tatăl tău. Ca orice supravieţuitor al oricărui război. M-au condus cu o şalupă până la Hotel Atlántico, în portul Vigo, şi acolo m-au interogat doi ofiţeri din SS. – „Întotdeauna dai peste hoteluri transformate în comisariate sau închisori“, mi-am spus, „ca acela din Alcalá de Henares în care l-au torturat pe Nin, şi poate că l-au jupuit de viu“. – În 1935 îmi petrecusem o parte din vară în Bavaria, într-o tabără a Tineretului Hitlerist, din motive… să spunem biografice care nu ne interesează aici. Aflând acest lucru şi dându-şi seama că era adevărat şi că nu băteam câmpii, m-au invitat să iau cina cu ei. Asta mi-a salvat viaţa. S-au consultat cu guvernul de la Burgos şi, după câte am înţeles, Franco în persoană a dat ordin să fiu lăsat în viaţă şi să fiu doar expulzat. După câteva chiţibuşuri avocăţeşti pentru a obţine permisul de ieşire, m-au dus la postul internaţional din Tuy ca să trec în Portugalia. Ăsta a fost traiectul cel mai lent, vreau să spun cel mai lung din viaţa mea, pe jos cu valiza plină de cărţi. Două mitraliere germane erau îndreptate spre mine din spate ca să nu

mă abat din drum, iar în faţă aveam jandarmi portughezi înarmaţi. Şi râul Miño la picioarele mele. Mi s-a părut foarte lat, poate că aşa şi era. Vezi dar că, în pofida caracterului nefast pentru istoria ţării tale şi pentru atâţia oameni, pentru mine personal Franco a jucat un rol decisiv. E un paradox, nu-i aşa? Un paradox care a fost urât pentru mine, recunosc. Nu-i prea măgulitor, într-un anumit sens, să datorezi viaţa clemenţei unui om care n-a dat dovadă de clemenţă aproape faţă de nimeni. Ca pe orice ins provincial şi ignorant cum era, presupun că îl impresionau străinii culţi. – A râs scurt de mica lui răutate, am râs şi eu din politeţe. Apoi a adăugat: *Am trecut* prin războiul vostru, nimic mai mult, cum ţi-am spus: încă ştiu să folosesc cu precizie cuvintele. Nici una dintre cele doua şederi ale mele n-a durat mult timp, şi nici unul dintre numele mele n-ar avea de ce să figureze în indicele onomastic al cărţilor despre Război. Nu sunt lucruri vrednice de a fi povestite, cele pe care le-am făcut acolo, şi chiar şi aşa relatarea lor pare acum ridicolă. Şi la fel va părea relatarea activităţilor mele ulterioare, în timpul Războiului nostru, chiar dacă unele sunt mai spectaculoase sau mai eficiente sau posedă o mai mare importanţă obiectivă. Avea dreptate Toby când ţi-a spus cu ani în urmă: faptele de război par puerile în timp de relativă pace, seamănă categoric cu minciuna, cu prezumţia, cu născocirile. Cred că ţi-am mai spus: mie însumi mi se par închipuite, sau simple fantezii, episoadele pe care le-am trăit. Îmi vine greu să cred, de exemplu, că am îndeplinit funcţia de paznic, însoţitor, aghiotant şi chiar spada lui Damocles a Ducelui şi Ducesei de Windsor în vara lui 1940. Acesta a fost una dintre primele mele „însărcinări speciale“, potrivit termenului din *Who's Who*, îţi aduci aminte? Astăzi mi se pare un vis. Şi faptul că s-a petrecut în străinătate contribuie neîndoielnic la această impresie.

Îmi aminteam perfect, aşa cum îmi aminteam şi fiecare cuvânt dintre cele pe care le citisem acolo la

îndemnul lui. Şi de asemenea înţelegeam senzaţia pe care o avusese: *But that was in another country*….

— Ducele şi Ducesa de Windsor? l-am întrebat. Te referi la ex-Regele Eduard al VIII-lea şi la soţia lui divorţată pentru care a abdicat, americanca aceea urâtă, Wallis Simpson? – Ca mai toată lumea, citisem despre perechea presupus pasională şi văzusem poze cu amândoi în reviste şi cărţi. Ea, dacă-mi aduc bine aminte, avea o figură uscăţivă, o pieptănătură ca a chelăresei din *Rebeca* lui Hitchcock şi nişte buze foarte fine sugerând cruzimea. Un gen de femeie opus, cum să spun, genului reprezentat de Jayne Mansfield. – Spada lui Damocles? În ce sens spadă?

— Nu era atât de urâtă, mi-a răspuns Wheeler. Sau, mă rog, era, însă era ceva neliniştitor în persoana ei. – A şovăit o clipă. – Presupun că pot să-ţi povestesc asta, la urma urmei a fost o misiune inofensivă. – Cuvântul pe care l-a folosit în engleză a fost *harmless*, literalmente „fără prejudiciu“ sau „fără vătămare“. – Chiar dacă sună tot ca o minciună. Am primit sarcina să-i escortez de la Madrid până la Lisabona, şi acolo să mă asigur că se îmbarcau cum se hotărâse cu destinaţia Bahamas. Poate îţi aminteşti că el a stat acolo în timpul Războiului, ca Guvernator al acestor insule, a fost un mod de a-l ţine departe de conflict, cel mai probabil ca figură decorativă. Amândoi traversaseră o etapă stânjenitoare, să-i spunem germanofilă, de fapt, făcuseră o vizită la Hitler incognito, se zvonea, înainte de 1939, bineînţeles zvonul era lipsit de temei, însă în orice caz, lumea se temea ca de ciumă la gândul că ar putea să cadă în mâinile naziştilor. Că i-ar putea sechestra Gestapoul şi ar putea să fie duşi în Germania, desigur, dar şi că ar putea să dezerteze chiar ei. Să treacă la inamic, ca să nu mai lungim vorba. Churchill era foarte îngrijorat şi nu excludea posibilitatea ca, dacă aveau să ne invadeze aşa cum făcuseră cu întreaga Europă, germanii l-ar repune pe tron pe Eduard al VIII-lea în chip de monarh marionetă. Aşa că mie şi unui ofiţer de marină din NID (cu puţini oameni de escortă în realitate, dacă

stau să mă gândesc: astăzi ar fi de neconceput aşa ceva) – cunoşteam acele sigle: Naval Intelligence Division – ne-au dat câte un pistol şi ne-au sugerat să facem uz de ele la cel mai mic risc de a-i pierde pe Duce şi Ducesă dacă lucrurile luau o întorsătură proastă, cu voia sau fără voia lor.

— Să faceţi uz de ele chiar împotriva Ducelui şi Ducesei? l-am întrerupt. Împotriva unui fost Rege? Sau împotriva Gestapoului?

Părea într-adevăr o scorneală, o minciună gogonată toată povestea asta, deşi mai mult ca sigur că nu era.

— Împotriva Gestapoului nu era nevoie să ni se spună, chiar dacă mă tem că nu am fi avut altceva de făcut. Am înţeles că împotriva Ducelui şi Ducesei, desigur. Mai bine morţi decât în mâna lui Hitler.

— Am înţeles? Ne-au sugerat? – Mă surprinseseră aceste formulări. – Vrei să spui că nu v-au dat ordine clare?

— Era o manie la MI6 să vorbeşti cu subînţelesuri. Dar învăţai repede să le descifrezi, mai ales dacă studiaseşi la Oxford. Nu ştiu dacă păstrează şi acum acest obicei. Mai mult sau mai puţin, ne-am spus următoarele: „În nici un caz nu trebuie să cadă în mâinile duşmanului. E de preferat să fim nevoiţi să-i plângem“. – Expresia englezească pe care a folosit-o a fost …*to mourn them*, care s-ar mai fi putut traduce şi „să ţinem doliu pentru ei“. Adevărul e că eu înţelesesem acelaşi lucru ca el şi ca ofiţerul de la NID cu care împărţise răspunderile. Şi la el s-a referit în continuare, pe un ton amuzat, aproape de glumă sau de bârfă: Ştii cine era Căpitanul de fregată care m-a însoţit, de bună seamă, nu-i aşa? – A spus „Commander“, care, dacă nu mă înşel, în Marina spaniolă corespunde acestui rang.

— Nu, nu ştiu, am răspuns. Cum aş putea să-l ştiu?

— De fapt, n-a ştiut asta niciodată aproape nimeni. Nici biografii. – L-am auzit apoi chemând pe cineva – Estelle! – Şi a rectificat în mod automat: exista un martor, chiar dacă eram o persoană de

încredere şi-l mai auzisem şi altădată chemând-o pe numele de botez. – Mrs. Berry! – Doamna Berry a apărut îndată, se afla permanent prin apropiere, mereu la dispoziţia lui. – Ai putea să-mi aduci paşaportul Marinarului de Ciocolată, te rog? Ştii unde-l ţin. Vreau să i-l arăt lui Jacobo. – *The Chocolate Sailor*, asta a spus literalmente. – O să vezi îndată, nu te aştepţi la aşa ceva, o să ţi se pară foarte nostim. – Şi când, după câteva minute, şi-a făcut din nou apariţia doamna Berry şi i-a înmânat un document (am auzit-o urcând şi coborând scările, până la ultimul etaj, mi l-a arătat cu o expresie aproape copilărească de mândrie timidă şi a adăugat: Uite.

Era un permis de liberă trecere sau „Paşaport de Curier Diplomatic“, după cum se citea sus de tot, emis de Ambasadorul britanic în oraşul meu natal şi valabil numai pentru o deplasare la Gibraltar şi întoarcerea la Madrid, cu data de 16 februarie 1941, în plin război, şi apoi înnoit şi valabil pentru a călători la Londra via Lisabona, datat cu zece zile mai târziu: „Prin documentul de faţă se adresează tuturor celor în drept“ – spunea textul caligrafic – „rugămintea şi cererea de a se acorda domnului Ian Lancaster Fleming, *cu corespondenţă oficială asupra lui*, liberă trecere, fără obstacole şi impedimente, şi de a i se da tot ajutorul şi toată protecţia de care va avea nevoie“.

— Văd, văd, am spus fără prea multă însufleţire. Ian Fleming. – Lipsa mea de surprindere l-a decepţionat un pic pe Wheeler. El nu ştia că eu descoperisem, scotocind prin biblioteca lui, dedicaţiile pe care creatorul lui James Bond i le scrisese pe exemplarele romanelor sale (*To Peter Wheeler who may know better. Salud!*), şi că prietenia sau relaţiile strânse dintre ei nu mă găseau nepregătit şi, prin urmare, nu erau pentru mine o noutate. „Aşadar, au trecut împreună prin situaţii primejdioase“, mi-am spus. – Aţi trecut, aşadar, împreună prin situaţii primejdioase în Spania, pe

când el încă nu scria. Pare de necrezut. – Am adăugat ultima remarcă pentru a-l însufleţi.

Courier's Passport.

THIS PASSPORT IS ONLY GOOD FOR THE JOURNEY SPECIFIED AND MUST BE GIVEN UP WITH THE DESPATCHES.

Valid for a journey to Gibraltar and return to Madrid 16 February 1941.

No 777

Renewed and valid for a journey to London via Lisbon 26 February 1941.

By His Britannic Majesty's Minister at Madrid.

These are to request and require in the Name of His Majesty all those whom it may concern to allow Mr. Ian Lancaster Fleming charged with Despatches to pass freely without let or hindrance and to afford him every assistance and protection of which he may stand in need.

Given at Madrid this sixteenth day of February 1941.

Le Soussigné Ministre de S.M. Britannique à Madrid

prie et requiert au nom de Sa Majesté tous ceux à qui il appartiendra de laisser passer librement Mr. Ian Lancaster Fleming chargé de Dépêches et de lui accorder en toute occasion l'aide et la protection dont il pourra avoir besoin.

— Paşaportul ăsta e din anul următor. Mi l-a dat mai târziu, când devenise faimos, în amintirea zilelor petrecute împreună în Portugalia, mai mult decât în Spania. Ne-am ţinut scai de cuplul acela frivol din iunie până în august. Mrs. Simpson, vreau să spun Ducesa, nu era dispusă să plece în exil, cum îl socoteau ei, fără garderobă, feţele de masă şi

cearşafurile regale, argintăria şi serviciile de masă de porţelan, care trebuiau să ajungă la ei de la Paris, via Madrid, cu opt aparate ale companiei Hispano Suiza închiriate de multimilionarul Calouste Gulbenkian, un transport hazardat în zilele acelea. (Ciudat, într-adevăr, acela a fost anul în care Gulbenkian, armean de origine, a fost declarat „duşman prin Decret – el a spus *Enemy under the Act*, am presupus că însemna ceva în genul ăsta –, a pierdut din pricina asta naţionalitatea britanică şi a devenit persan; aşa încât atunci când i-a ajutat pe Duce şi pe Ducesă nu ştiu dacă era încă prieten sau devenise duşman.) Prin urmare a trebuit să aşteptăm la Estoril şi să-i însoţim seară de seară la cazinou Ian Fleming sau eu, sau cel mai adesea amândoi, pentru mai multă siguranţă. Nu e ceva neobişnuit ca în romanele cu James Bond să apară o sumedenie de cazinouri, din anii douăzeci le cunoştea foarte bine pe cele din Deauville, Le Tunquet, pe urmă din Biarritz, îi plăcea teribil să joace, mai ales bacara, ceea ce era un mare noroc fiindcă pe Ducesă o amuza cel mai tare jocul ăsta. (Chiar dacă nu câştiga mult niciodată, ba chiar pierdea, era un jucător prudent, de mize mici, nu ca personajul său.) Cât despre Duce, cel puţin era un om cu care puteai să stai de vorbă din când în când. Am avut o relaţie plicticoasă, dar cordială: stătuse o vreme aici, la Magdalen, aşa încât puteam să recurg oricând la bârfe despre ambianţa de la Oxford când nu mai ştiam ce să-i spun ca să ne mai treacă de urât. Le asculta cu stupefacţie, mai ales pe cele sexuale, cu un pic de naivitate, poate prefăcută. Dar nu ştia să râdă. Un om searbăd şi probabil nu prea ager la minte, dar plăcut şi desigur educat, un om de lume: la urma urmei, nu se poate nega faptul că se trăgea dintr-o familie bună. – Şi Peter a râs din nou de gluma lui nevinovată. – În sfârşit, într-o bună zi, am izbutit să facem perechea regală să se îmbarce teafără şi nevătămată, cu tot cu argintăria şi serviciile de porţelan şi aşternuturile, pe un distrugător britanic ancorat în estuarul râului Tajo, şi am respirat uşuraţi când i-am văzut depărtându-se pe apele Atlanticului,

în drum spre Bahamas. Atunci ne-am despărţit, Fleming şi cu mine, şi nu ne-am mai întâlnit o vreme până mult mai târziu. El a fost asistentul personal al Contraamiralului Godfrey şi a avut de asemenea un contact strâns cu Hillgarth şi cu Sefton Delmer, cred că au fost împreună la Moscova şi colaborat cu el la jocul negru din cadrul PWE… – *The black game*, a spus el. O auzisem cândva pe domnişoara Pérez Nuix folosind expresia *black gamblers*, sau poate *wet gamblers*, mă făcuse să-mi închipui că era vorba despre trişori, în orice caz. Siglele acelea nu le cunoşteam, PWE. Dar nu voiam să-l întrerup pe Wheeler. – Ne-am pierdut din vedere, desigur, în timpul războiului era ceva normal, azi erai aici, mâine dincolo, unde erai trimis, şi-ţi luai rămas-bun de la camarazi ştiind foarte bine că cel mai probabil era să nu-i mai vezi niciodată. Nu din pricina hazardului, ci pentru că oricând puteai să mori. Putea să moară el, să mor eu, să murim amândoi… Mi s-a întâmplat asta şi cu Valerie ori de câte ori plecam şi-i spuneam „cu bine“… Ori de câte ori plecam… – Glasul i se subţiase până ajunsese un firicel când a spus ultimele propoziţii: cu siguranţă obosise vorbind atâta. N-a continuat. Şi-a sprijinit braţele de bastonul rezemat de braţele fotoliului, ca şi când ar fi făcut un efort cu ele şi simţea nevoia să se odihnească. L-am văzut ostenit şi cu privirea un pic absentă. – Propaganda neagră a lui Sefton Delmer, asta a fost – a adăugat dus pe gânduri, şi apoi a tăcut din nou. Poate că-şi depănase prea mult amintirile. În chip mecanic la început şi cu însufleţire pe urmă, desigur, însă fiecare amintire te duce la altele şi iar la altele şi întotdeauna vine un moment în care ajungi la una tristă, mai devreme sau mai târziu, o pierdere, o nostalgie, o nenorocire din acelea care nu sunt simple născociri. Atunci rămânem cu toţii cu privirea în pământ sau rătăcită, şi încetăm să vorbim, tăcem.

— Nu ştiu cine era Sefton Delmer, Peter, i-am spus. Şi nici ce înseamnă PWE.

Şi-a ridicat privirea, şi-a aţintit-o asupra mea, încă ostenit. Şi parcă surprins. Mi-a spus:

— De ce vorbim despre asta? Nu ştiu cum de a venit vorba, am uitat. – Uitasem şi eu, ăsta era adevărul. – Dar de ce nu-mi povesteşti tu ceva? Doar n-ai venit aici degeaba azi, fără să mă anunţi dinainte, nu-i aşa? Sunt încântat să te văd, dar spune-mi, de ce ai venit astăzi?

Avea dreptate. Puţine lucruri îi scăpau din vedere lui Wheeler, chiar dacă nu mai avea mintea atât de ascuţită ca pe vremuri şi era mai puţin interesat ca altădată de ce se petrecea în exterior, trăind într-un fel de însingurare guralivă (am presupus că, atunci când era singur, trăia pur şi simplu însingurat şi atâta tot). Desigur, ceva mă făcuse să mă duc la Oxford, ceva mă făcuse să mă duc în duminica aceea parcă surghiunită din infinit şi să ajung la casa lui de lângă râul Cherwell, al cărui murmur liniştit sau molcom se auzea foarte slab din locul unde ne aflam noi, dar se auzea, îmi aminteam ce vorbe îi atribuise gândul meu când adormise în sfârşit, foarte târziu, în seara când îl cunoscusem acolo pe Tupra în timpul acelei cine cu gustări reci: „Eu sunt râul, râul şi prin urmare un fir de continuitate între vii şi morţi, la fel ca poveştile care ne vorbesc noaptea, semăn cu vremurile şi mai semăn cu faptele, sunt râul. Însă râul este râul. Şi nimic mai mult“. Mă dusesem să-i spun lui Wheeler ce mi se întâmplase sau mai curând ce făcuseră – în realitate nu mi se întâmplase nimic: alţii erau cu adevărat pierzătorii –, şi să-l întreb dacă el ar fi putut să prevadă aşa ceva când m-a introdus în grupul din care făcusem parte. Cu alte cuvinte, în ce măsură ştia în ce mă bagă cu oficiile lui de intermediar şi la ce risc mă supunea. El trebuie să fi fost la curent cu consecinţele pe care le puteau avea referatele şi de cum erau folosite uneori, că puteau să fie folosite imediat şi în scopuri practice, în cazul meu într-un scop criminal şi nelegiuit. Dacă în vremuri de relativă pace rezultatul unuia dintre ele era o omucidere şi o arestare de scandal, moartea unei persoane nevinovate şi distrugerea alteia, împinsă la acţiuni delictive, probabil în timpul Războiului, când grupul fusese creat şi n-ar fi existat o margine prea largă pentru verificări şi ar fi trebuit să se ia decizii rapide, interpretarea de persoane şi traducerea de vieţi omeneşti sau anticiparea de întâmplări ar fi

provocat eliminarea unor oameni şi o mulţime de dezastre şi calamităţi. Chiar dacă, pe de altă parte, ar fi contribuit la evitarea lor, despre asta n-aveam nici o îndoială. Poate că Wheeler s-ar fi aflat atunci într-o situaţie asemănătoare cu a mea de acum, şi el nu era un om lipsit de scrupule, în stare să răspândească epidemii de holeră, de malarie, de ciumă, un asemenea om nu putea fi cel pe care-l cunoşteam eu. Poate că n-ar fi murit unul singur, ci mai mulţi, din cauza cuvintelor spuse de el, şi poate tocmai cei care nu trebuia să moară. Însă, dacă i se întâmplase asta, oricum ar fi avut mângâierea, şi justificarea, şi pretextul de a se afla în război. Eu nu le aveam.

— Da, am venit azi pentru ceva, Peter, am recunoscut.

Şi l-am pus la curent cu antecedentele, explicându-i ce se întâmplase, la fel cum făcusem cu domnişoara Pérez Nuix în ajun.

Wheeler m-a ascultat în tăcere, fără să mă întrerupă vreo clipă, ţinând acum bastonul în poziţie verticală, sprijinit de podea, şi cu obrazul în palmă ca pentru a mă auzi mai bine. I-am povestit despre prima cină pe care o luasem cu Dearlove şi i-am povestit şi de Edinburgh, aşa măcar îi lăsam timp de odihnă pentru limba lui obosită. I-am vorbit despre bănuielile mele – de fapt, erau certitudini – cu privire la crima despre care presa făcea atâtea speculaţii zilele acelea, îmi închipuiam că e la curent.

— Da, am citit în ziare. – Şi a atins doar cu vârful degetelor ziarele care-i stăteau la îndemână, de parcă s-ar fi temut să nu se mânjească. – Foile de duminică sunt pline de aceste ştiri scârnave, şi Mrs. Berry, care se uită la televizor mai mult decât mine, mi le-a comunicat îngrozită şi scandalizată. Şi foarte decepţionată: ei îi place muzica lui Dearlove, după cât se pare. Are gusturi pe care nu i le cunosc. – A făcut o pauză şi a adăugat, ca şi cum ar fi dat un verdict: Niciodată nu mi-ar fi trecut prin cap că voi aţi avea de-a face cu asta. E surprinzător că grupul ăsta poate încă să mă surprindă. Înseamnă că lucrurile s-au schimbat mai mult decât pot eu să-mi

închipui, desigur. – A rămas pe gânduri puţin mai mult, apoi a zis: Nu ştiu, Jacobo. Nu ştiu în ce s-a băgat Tupra, mă cheamă rareori şi-mi spune puţine lucruri. Pe măsură ce îmbătrânesc, văd că vă depărtaţi de mine cu toţii, nu o spun cu reproş. – Exista însă un reproş, bineînţeles, în afirmaţia asta, care mă privea şi pe mine. – De bună seamă, e stilul lui Tupra, când nu acţionează din impuls şi dă dovadă de oarecare răbdare; în măsura în care-l cunosc destul de bine: Toby îl cunoştea mult mai bine. Sau cel puţin pe acela care-i fusese discipol, pe cel dinainte. Îmi vine greu să-mi închipui ce pericol putea să reprezinte cântăreţul ăsta, ca să i se întindă o cursă şi să fie înlăturat prin astfel de metode. Dar nu putem exclude nimic, încetul cu încetul înveţi să nu excluzi primejdia pe care poate s-o reprezinte oricine. Toţi oamenii ţin ascunsă în sufletul lor o primejdie, în principiu, aşa trebuie să vedem lucrurile cei care ne ocupăm cu asta. Şi o facem ca să-i protejăm pe ceilalţi, nu uita, despre asta e vorba. Şi ca să ne protejăm pe noi, fiindcă dacă nu ne păzim nu vom putea să protejăm pe nimeni. Se pare că tu nu te-ai înşelat, în orice caz, dacă s-au împlinit întocmai prezicerile tale. Individul ăsta era un pericol real, un dezmăţat, e limpede. Un ucigaş. N-ar trebui să te frământi atâta din pricina asta.

— Cu adevărat nu te deranjează dacă fumez, te rog să-mi spui. – A dat din cap că nu, i-am întins pachetul meu, a refuzat din nou, mi-am aprins o ţigară Kerelia – Teamă mi-e că s-au împlinit numai pentru că le-am făcut eu, Peter – am spus. – Nu e atât de simplu. Lucrurile astea nu s-au petrecut din senin, desigur, în mod spontan. A existat un calcul şi un amestec la mijloc, a existat o maşinaţie, un montaj, sau o mână pricepută căreia eu i-am dat sugestia, ca şi cum aş fi fost un Iago. Fără pronosticurile mele nu s-ar fi întâmplat nimic, cu siguranţă, şi Dearlove n-ar fi un ucigaş. Şi a murit un băiat care a căzut ca musca-n lapte. Poate că nici măcar nu şi-a încasat plata. Mă îndoiesc că Tupra l-a plătit înainte. Nu ştiu cum o să trăiesc cu mustrarea asta de cuget. –

Wheeler a păstrat tăcere. A continuat să se uite la mine cu bărbia sprijinită în palmă, cu luare-aminte şi îngrijorare, întrucâtva de parcă eu aş fi fost pentru el un necunoscut, sau de parcă s-ar fi întrebat cum să se poarte cu mine în faţa unei situaţii fără ieşire, mai mult decât neprevăzută. Nici măcar n-a zis „Hmm“, a rămas tăcut uitându-se la mine –. Când m-ai făcut să intru în grup, l-am întrebat atunci, ştiai că s-ar fi putut întâmpla aşa ceva? Că ceea ce dumneata ai numit darul meu sau capacitatea mea ar putea sluji pentru asta, pentru ca o persoană să moară şi alta să înfunde puşcăria? Ca să se ia măsuri atât de drastice, pentru a schimba atât de mult vieţile oamenilor, ba chiar pentru a pune capăt unei vieţi? Eu unul nu cred că mai pot să fac munca asta. Prefer să afli dumneata înaintea altora, înaintea lui Tupra. La urma urmei, dumneata m-ai dus la el, dumneata mi-ai vorbit despre grup.

Atunci mi-am dat seama că se blocase din nou, că nu mai putea să vorbească, că nu-şi găsea glasul, sau cuvintele, că îl asaltase din nou momentana lui afazie, după părerea lui nu fiziologică, ci ca şi cum voinţa l-ar fi părăsit: era a treia oară când eu asistam la asta, prin urmare nu putea fi atât de puţin frecventă cum îmi spusese. La fel ca în cele două ocazii anterioare, nu i se întâmplase în mijlocul unei propoziţii pe care eu aş fi putut să-l ajut s-o încheie cu presupuneri, cum faci cu bâlbâiţii, ci se petrecuse la început. Iar acum, pe deasupra, nu-mi semnala nimic care să-mi slujească să mă orientez (o pernă prima oară, acel *cartoon* original de Eric Fraser a doua oară, lansat în aer de un elicopter). S-a limitat să-mi facă un semn cu mâna să am răbdare, să aştept, ca şi cum aş fi ştiut că avea să-i treacă repede şi că cel mai bun lucru pe care-l aveam de făcut era să-l las să se liniştească, să nu adaug alte întrebări la cele pe care i le pusesem, să nu-l strâng cu uşa. Îşi ţinea din nou buzele strânse, de parcă s-ar fi lipit şi-i venea greu să le desfacă. Expresia nu i se schimbase, totuşi, continua să fie de atenţie şi preocupare, de parcă s-ar fi pregătit să-mi spună ce avea de spus de îndată ce

ar fi putut, când avea să-şi recupereze vorbirea sau avea să dea drumul vorbelor care i se opriseră în gât. Asta s-a întâmplat până la urmă după vreo două minute. N-a făcut nici o referire la dificultatea pe care o avusese, mi-a răspuns ca şi cum acest interval mut nici n-ar fi existat:

— Problema nu e grupul, Jacobo, a spus. Vei vedea, dacă-l abandonezi, că n-o să fii scutit de posibilitatea să ţi se întâmple din nou ceea ce îţi pare rău că s-a întâmplat. În realitate, nu ţi s-a întâmplat ţie. Pur şi simplu s-a întâmplat, şi acest gen de lucruri se pot petrece oriunde. Nimeni nu poate să controleze cum sunt folosite ideile lui şi cuvintele lui, nici să prevadă în întregime ultimele lor consecinţe. În general în viaţă. În nici un caz. N-are rost să mă întrebi dacă eu ştiam sau nu ştiam: nimeni nu ştie niciodată ce declanşează, în nici o împrejurare, şi totul poate sluji pentru orice lucru, pentru ăsta sau pentru contrariul său. Aici pericolul ca tu să declanşezi nenorociri nu era mai mare decât ar fi fost decât dacă nu te-ai fi clintit din casa ta din Madrid şi ai fi rămas alături de Luisa. – Mi-am adus aminte de Custardoy o clipă, de mâna mea ţinând pistolul şi de mâna lui zdrelită. Wheeler se uita la mine, acum după ce-şi redobândise glasul, cu aceeaşi privire fixă, de parcă m-ar fi analizat. N-am putut să înlătur senzaţia că sunt observat sau chiar mai mult: spionat, descifrat, radiografiat. Pe urmă a adăugat, ca şi cum după examinarea aceea ar fi îndrăznit să pună un diagnostic: Fii fără grijă, o să poţi trăi cu asta, cu siguranţă. Spre deosebire de Valerie, tu o să poţi trăi cu ce-i al tău, te asigur, sau cu ceea ce ai făcut să devină al tău. Oricât s-ar părea de ciudat, sub anumite aspecte pe tine te cunosc mai bine decât pe ea. Pe tine te-am studiat, pe ea n-am avut timp s-o facem.

Nu m-am putut hotărî ce întrebare să-i pun mai întâi: despre cum mă studiaseră sau despre Valerie, soţia lui pe care o mai pomenise odată, în duminica aceea îl mânca limba. Mi-am spus că dacă arătam prea multă curiozitate pentru soarta ei, el ar fi putut

să bată în retragere şi să-mi răspundă din nou: „Asta… Lasă-mă să-ţi vorbesc despre asta altă dată, dacă nu te superi. Dacă n-ai nimic împotrivă“. S-ar fi putut să nu mai existe altă dată. Era mai bine să las povestea aceea să vină singură, dacă venea…

— Pe mine m-aţi studiat, am repetat. Am văzut un referat despre mine într-un fişier vechi de la birou. Cine l-a scris? Ai fost chiar dumneata?

— Oh, nu. N-am fost eu, eu n-am scris niciodată referate, am dat informări numai prin viu grai, limitându-mă la chestiunile esenţiale, de altfel; restul mi se pare birocratic şi plicticos. Nu, trebuie să fi fost Toby, pe vremea când ţineai cursuri la Oxford. El te-a descoperit, dacă-mi permiţi să folosesc expresia asta. Primul care a vorbit despre tine, mai întâi cu mine şi îmi închipui că şi cu alţii. El a descoperit însuşirile tale, cred că ţi-am mai spus, să tot fie vreo cincisprezece ani de atunci, nu-i aşa? Sau poate douăzeci. Nu, nu atâţia.

Nu mi s-a părut prea verosimil. S-ar fi putut să fie aşa, dar, în cazul ăsta, cine erau „tu“ şi „ea“, la care se pomenea în acel referat? „…Aproape că te înspăimântă câte ştie, cât vede şi cât ştie“, spunea. „Despre mine, despre tine, despre ea.“ „Ştie mai mult despre noi decât noi înşine. Vreau să spun despre caracterele noastre. Sau şi mai mult, despre tiparele după care suntem făcuţi. Cu un mod de a şti care ne e străin…“ Poate că „tu“ era Cromer-Blake, celălalt prieten al meu de la Oxford din acea etapă şi care era bun prieten şi cu Rylands; şi atunci „ea“ trebuia să fie Clare Bayes, fosta mea amantă din tinereţe pe care n-o mai văzusem de atunci niciodată. Însă asta ar fi însemnat că Cromer-Blake aparţinuse şi el grupului, şi nu i se potrivea deloc; deşi, cine mai ştie, la Oxford toată lumea se preface… În privinţa asta nu l-am crezut pe Wheeler. Am presupus că nu vrea să-mi spună cine vorbise în scris despre mine, şi cel mai uşor lucru era să atribuie asta unui mort. Sau să-mi mărturisească că fusese el, cu siguranţă. Pudoarea îi dădea mereu târcoale, ca în duminica aceea.

— Ce s-a petrecut cu soţia dumitale, ce s-a petrecut cu Valerie?

Şi din nou am avut pe buze o senzaţie de abuz, de profanare când i-am pronunţat numele.

Acum şi-a dus mâna la frunte, îşi sprijinise în ea obrazul mai înainte, şi bărbia, cu cealaltă ţinea bastonul, îl strângea cu putere. Şi-a mijit ochii cum facem noi miopii ca să vedem mai bine la distanţă, şi nu şi i-a mai aţintit asupra mea, ci dincolo de mine, spre un punct din grădină sau de pe râu, prin geamul ferestrelor enorme.

— Nu socotim bine, sau nici măcar nu mi-a trecut prin cap să fac socoteala. Dacă grupul ar fi luat fiinţă mai înainte, dacă i-ar fi venit ideea asta celui căruia îi venise cu câteva luni mai înainte (Vivian, Menzies, Cowgill sau Crossman, sau poate că a fost chiar Delmer, ba chiar Churchill în persoană), poate că nu i s-ar fi permis să meargă atât de departe. Şi n-ar fi lăsat-o cel puţin, presupun. Ei, în schimb, au făcut-o: nu ţineau seama de nimic. – Şi a spus asta în spaniolă, nu ţineau seama de nimic. – Dar eu n-am lucrat prea mult cu ei în timpul Războiului, cu „însărcinările speciale“ pe care le-am avut; veneam doar din când în când şi pentru scurt timp, aşa că se prea poate să nu fi fost în stare în orice caz să împiedic lucrurile astea. – S-a oprit. Trebuie să-şi fi spus că acum îşi dăduse drumul. Dar şi aşa putea încă să se oprească. Cred că s-a hotărât să nu-şi pună dilema, şi pur şi simplu a continuat. – Valerie, ca mai toată lumea atunci, voia să colaboreze, să ajute la orice. Vorbea foarte bine germana, cum ţi-am spus, fiindcă îşi petrecuse multe veri în copilărie şi adolescenţă la o familie austriacă, legată printr-o veche prietenie cu părinţii ei, iar fata cea mică a acelei perechi era mai mult sau mai puţin de vârsta ei; mai aveau încă trei fete mai mari, prima născută era cu vreo zece ani mai mare decât ea. Ea mergea la Melk vara, pe malul Dunării, în Austria de Jos, unde se află faimoasa abaţie benedictină, cum ştii, mănăstirea barocă… – A văzut că eu nu reacţionam, aşa că a adăugat, ca într-o paranteză: (e totuna, n-o

cunoşti)… şi fata de vârsta ei îşi petrecea Crăciunul cu ea în Anglia. Când a izbucnit războiul, Valerie s-a gândit să-şi ofere serviciile ca infiltrată şi să meargă în Germania. Ştia însă că nu e prea curajoasă, că ar fi dat uşor dovadă de slăbiciune şi ar fi fost descoperită curând. Era plină de bunăvoinţă şi inteligentă, dar îi lipsea curajul pentru o astfel de activitatea. Îi lipsea aplombul şi capacitatea de a se preface, fără îndoială capacitatea de a înşela. N-ar fi fost niciodată o bună spioană. Contrar unei credinţe destul de răspândite, majoritatea oamenilor nu ştiu, nu poate să facă asta. Pe deasupra era foarte tânără, avea nouăsprezece ani când a început Războiul, eu aveam cu şapte mai mulţi iar acum am şi mai mulţi, n-ar trebui să-i sporesc la nesfârşit. – S-a uitat la mâna lui cu resemnare, ca şi cum ar fi constatat asta privind-o, vânoasă, brăzdată de riduri, cu pete. – A făcut traduceri şi interpretariat pentru Foreign Office, până în august 1941, când toată propaganda, şi cea albă şi cea neagră, a trecut în competenţa PWE şi a fost recrutat tot personalul cu putinţă care ştia bine germana. *Political Warfare Executive* – mi-a explicat în sfârşit, şi eu am tradus imediat pentru mine, aproximativ: „Comitetul Executiv al Războiului Politic“, mi-am spus; sau „Conducerea Politică a Războiului“; sau poate mai potrivit ar fi „a modului de a purta Războiul“. – Mi-a părut bine pentru ea. Era mai în siguranţă. Eu nu voiam să treacă prin riscuri, vreau să spun prin riscuri excesive, să fie prea expusă, fiindcă bineînţeles toată lumea trecea prin riscuri, pe front sau în ariergardă, ştii cum e. PWE a fost un departament secret şi temporar, a funcţionat doar cât a ţinut războiul şi a început să intre în lichidare îndată după ce s-a semnat capitularea necondiţionată a Germaniei, pe 7 mai 1945. Nici măcar numele sau siglele lui n-au fost de domeniu public până mult mai târziu. Mulţi dintre oamenii care lucrau în cadrul lui şi credeau că prestează servicii pentru PID din Foreign Office, Departamentul Politic de Investigaţii, în principiu o mică secţie deloc secretă a Ministerului. Cei care se

ocupau de propaganda albă (emisiunile de la BBC pentru Germania şi Europa ocupată, de exemplu, sau pamfletele pe care le arunca RAF în incursiunile sale, cu caseta tehnică a Guvernului Majestăţii Sale) ignorau de obicei cu totul că exista şi o propagandă neagră, ba chiar şi una cenuşie, şi că era susţinută de camarazi de-ai lor, în divizii aparte şi în cel mai mare secret. Enormul avantaj al propagandei negre era că niciodată nu se admitea că ar avea o origine britanică şi bineînţeles că se tăgăduia responsabilitatea noastră când era nevoie. Şi că, prin urmare, desigur, puteam opera cu mână liberă, aproape fără limite. Ţine seama de faptul că în mod oficial noi nu făceam anumite lucruri, deşi le făceam pe ascuns. Nu le-am recunoscut niciodată, între alte motive pentru că foarte puţini ştiau că în realitate se făceau. Când Richard Crossman a vorbit despre PWE în anii şaptezeci, într-un articol de presă în legătură cu cazul Watergate care pe atunci a stârnit vâlvă (îmi aduc aminte că au intervenit Lordul Ritchie-Calder şi alţii), a admis că în timpul Războiului a existat ceea ce el a numit un „Guvern intern“, cu norme şi coduri complet distincte de acelea ale Guvernul public şi vizibil, şi a adăugat că acesta era un aparat necesar în războiul total. Crossman a fost unul dintre oamenii importanţi ai PWE, chiar dacă nu ca Sefton Delmer, care era un geniu şi care a creat o nouă concepţie despre războiul psihologic pur destructiv. Crossman ajunsese Ministru în cabinetul lui Harold Wilson, în anii şaizeci, aşa încât glasul lui era respectat şi nu putea fi contrazis prea uşor…

Wheeler s-a oprit. Mi-am spus că obosise din nou sau că i se uscase gura de atâta vorbit. Era incredibil cât de fluid vorbea, la fel ca altădată, când nu se bloca, chiar dacă o făcea cu acea locvacitate întoarsă spre sine care probabil pusese din nou stăpânire pe el. M-am întrebat când aveam să ne întoarcem la tânăra Valerie, acum veşnic tânără şi din ce în ce mai tânără decât el. L-am întrebat dacă nu voia să bea ceva, mi-a spus că vrea apă şi m-a poftit să mă servesc eu cu ce doream, să-i cer totul domnişoarei

Berry, s-a scuzat că nu-mi oferise nimic până atunci. I-am răspuns că o să mă duc la bucătărie eu însumi, preferam să n-o deranjez. I-am adus un pahar cu apă şi, deschizând berea rece pentru mine, am profitat de ocazie ca să-mi satisfac o curiozitate măruntă:

— Propaganda neagră era numită şi „jocul negru“? Sunt acelaşi lucru? Chiar dumneata ai folosit expresia asta puţin mai înainte.

— Da, a răspuns. Mă rog, nu numai propaganda. Aşa erau numite toate operaţiunile negre. Nu ştiu dacă tot Crossman, sau poate Delmer, a inventat această expresie. După părerea lor, americanii, care ne-au copiat în parte subversiunea şi de atunci au fost încântați s-o aplice (cu un anumit patos, ce-i drept), n-au învăţat niciodată s-o exercite ca noi, ca pe un joc în cadrul gravităţii. Nici, şi acesta e lucrul cel mai rău, să renunţe la ea în timp de pace. Există o carte de acum douăzeci sau douăzeci şi cinci de ani care se intitulează astfel: *The Black Game*. Eu am citit-o, pe autor în cheamă Howe.

— Ştii cumva dacă a fost numit şi „jocul umed“?

The wet game, am spus, acum eram aproape sigur că, în seara vizitei sale neanunţate, cuvintele care ieşiseră de pe buzele domnişoarei Pérez Nuix fuseseră *wet gamblers*.

— Am auzit mai puţin denumirea asta, dar se prea poate să fie aşa cum spui. Poate fiindcă operaţiunile negre se soldau adesea cu vărsare de sânge. Cele albe, în schimb, rareori; erau uscate. Dar unde rămăsesem? a adăugat cu o uşoară iritare. De ce îţi povestesc toate astea? Doamne, din nou am uitat. – În engleză a spus *Oh dear me*, ceea ce nu are echivalent exact în spaniolă, dar în realitate nu l-a pomenit pe Dumnezeu. Pesemne că memoria lui nu mai avea o cuprindere atât de amplă, de la începutul unei istorisiri până la sfârşitul ei. Pesemne că numai în privinţa asta putea fi observat regresul lui recent. Scăpa din vedere firul iniţial, chiar dacă-l recupera cu un uşor sprijin.

— Îmi vorbeai despre soţia dumitale, l-am sprijinit, i-am sărit în ajutor. Despre ce-a făcut în

timpul Războiului.

— Ah, da, voiam să-ţi vorbesc despre moartea Valeriei, cred că asta voiai să afli, nu e prima dată când îmi pui această întrebare, a răspuns. Dar pentru asta e important să ştii ce era PWE şi cum funcţiona. La ce s-a înhămat ea şi ce s-a obişnuit să facă. Într-un anumit sens, Sefton Delmer a fost tot ce poate semăna mai mult cu „Bomber“ Harris, chiar dacă el nu avea avioane, nici trupe sub comanda lui, ci numai experţi în înşelăciuni şi falsificări. Şi văzând că numele Harris nu-mi spunea nimic, a adăugat: Arthur Harris, Mareşalul Aerului, a ordonat să fie arşi de vii cincizeci de mii de oameni din Hamburg şi o sută cincizeci de mii din Dresda spre sfârşitul Războiului sub pretextul cinic că ataca obiective militare, şi a ras de asemenea de pe faţa pământului oraşele Köln, Frankfurt, Düsseldorf şi Mannheim, era un bărbat care se folosea de orice mijloace pentru a-şi distruge duşmanul şi a câştiga războiul. – Atunci mi-am adus aminte că-mi mai pomenise de el cândva: „Am citit acum câteva luni că într-o carte a lui Knightley“, îmi spusese, „că Şeful Bombardierelor, Sir Arthur Harris, îi califica drept amatori, ignoranţi, iresponsabili şi mincinoşi pe membrii SOE“, cei care fuseseră însărcinaţi cu asasinarea lui Heydrich cu gloanţe unse cu toxină botulinică şi cu câteva alte operaţiuni de sabotaj, distrugere şi teroare. – După Crossman, amândoi, Harris şi Delmer, şi probabil au fost singurii, au primit permisiunea, fiecare în câmpul său de acţiune, să poarte războiul total: războiul total cu care ameninţaseră Göring şi Goebbels, dar pe care niciodată nu l-au dus până la capăt. Delmer, în mod concret, fusese lăsat să-i depăşească nici mai mult nici mai puţin decât pe naziști (adică, să cadă mai jos decât ei) în ceea ce priveşte minciunile, calomniile, manipulările, scornirea de ştiri şi înşelarea populaţiei duşmane. Propaganda neagră, ca şi bombardamentele strategice, avea drept scop anihilarea inamicului şi era destructivă la maximum prin urmările ei, aşa cum a recunoscut însuşi Crossman. Ce-i drept, s-a dovedit

a fi o armă extrem de eficace şi de aceea o utilizează acum întreaga lume, în ziua de azi fără nici o reticenţă. Sefton Delmer era un geniu, nimeni nu pune în discuţie asta. Se născuse la Berlin dintr-un tată australian – „Încă un englez fals“, mi-am spus, „şi câţi or mai fi“ –, îşi făcuse studiile acolo şi pe urmă aici, la Oxford; înainte de Război, în calitate de corespondent al ziarului *The Daily Express* la Berlin, îl cunoscuse pe Ernst Röhm, şi prin el pe Hitler, pe Göring, pe Goebbels şi pe Himmler. Înţelegea perfect caracterul şi psihologia germanilor, până într-acolo încât toate aceste antecedente l-au făcut suspect în ochii britanicilor la izbucnirea Războiului, şi nu i s-a permis să ocupe nici un post de răspundere până când serviciile de securitate care îl ţinuseră un timp sub observaţie i-au dat undă verde, închipuie-ţi. Celor care lucrau cu el le cerea secret absolut, disciplină şi hotărâre sau, cu alte cuvinte, o absolută lipsă de scrupule. Încetul cu încetul a incorporat în echipa lui câţiva germani: foşti luptători în brigăzile internaţionale, emigranţi, refugiaţi, pe urmă câţiva prizonieri de război dispuşi să colaboreze, un dezertor important, fugit la Londra după atentatul eşuat împotriva lui Hitler din iulie 1944, şi chiar un fost membru al trupelor SS. Tuturor le spunea de cum soseau la Wolburn, unde se afla departamentul: „Purtăm împotriva lui Hitler un fel de război total al ingeniozităţii. Totul e permis, cu condiţia să slujească la sfârşitul cât mai grabnic al Războiului şi la distrugerea completă a Reichului. Dacă aveţi cea mai mică reţinere cu privire la ceea ce vi se poate cere aici să faceţi împotriva compatrioţilor voştri, trebuie să spuneţi acum. Eu voi fi înţelegător. În cazul ăsta, totuşi, nu ne veţi fi de folos şi fără îndoială se va găsi altceva de făcut pentru voi. Dar dacă vreţi să lucraţi cu mine, trebuie să vă atrag atenţia că în unitatea mea suntem gata să acceptăm toate jocurile murdare pe care le putem concepe. Nu există nici un mijloc blocat dinainte. Cu cât sunt mai murdare cu atât sunt mai bune. Minciuni, aparate de ascultare, sustrageri de informaţii, trădări, falsificări, defăimări, intrigi,

mărturii şi acuzaţii false, tergiversări, orice. Până şi asasinatul, să nu uitaţi“. – *Sheer murder* a fost expresia pe care a folosit-o. – Valerie l-a auzit spunând asta de multe ori. A ajuns să stea în preajma lui.

Wheeler a rămas pe gânduri, poate amintindu-şi-o pe Valerie în apropierea lui Sefton Delmer. Apoi şi-a dus mâna la buze şi le-a mângâiat uşor. După care şi-a trecut din nou degetul gros peste cicatricea din bărbie, era ciudat că niciodată nu-l văzusem făcând gestul acela până atunci. Mi-am pus întrebarea dacă nu cumva mă invita să-l întreb şi despre ea. Dar câtă vreme el nu pomenea nimic aveam să mă abţin.

— Şi care erau aceste jocuri murdare? În ce consta exact jocul negru? l-am întrebat.

— Mă rog, majoritatea activităţilor le-am aflat abia la mult timp după ce s-a terminat Războiul. Bineînţeles, totul era falsificat. Serviciul acesta a fost extraordinar, unul din lucrurile în care am excelat: posturi de radio, documente de tot felul, inclusiv ordine ale unor mari mahări ai Reichului ca Generalul Von Falkenhorst, care se afla la comanda trupelor din Norvegia; bilete de permisie pentru soldaţi, permise de acces la instalaţii şi locuri vitale, circulare, afişe, timbre, plicuri şi hârtie de scrisori, până şi pachete de ţigări, ţin minte că am văzut unele care se numeau Efka-„Pyramiden“, încercam întotdeauna să facem ca totul să treacă drept neaoş german, sau cel puţin, când aşa ceva nu era cu putinţă, drept fabricat în Germania sau în Austria, asta producea în rândurile lor o senzaţie de nesiguranţă la gândul că aveam mai mulţi infiltraţi decât aveam cu adevărat, că ne bizuiam pe mult mai mulţi oameni ascunşi în teritoriul lor, dispunând de o infrastructură şi de mijloace şi cu o mare capacitate operativă, ceea ce nu numai că îi neliniştea, ci îi făcea să-şi irosească forţele în urmărirea şi vânarea unor năluci. Cu radioul ajungeam în toate părţile, până şi în submarine, ale căror echipaje aveau senzaţia demoralizatoare că erau supravegheate de noi şi că nu-şi puteau ascunde poziţia. Dar obiectivul

principal era să-i învrăjbim pe germani între ei şi să le provocăm prejudicii, atât la nivel colectiv, cât şi la nivel individual, să semănăm neîncredere între ei şi să-i facem să le fie teamă unii de alţii. Şi desigur, când era cu putinţă, să eliminăm sau să facem să cadă în dizgraţie înalţi comandanţi civili sau militari. Secţia neagră a PWE a tipărit afişe cu anunţul „Sunt căutaţi“ cu numele unor ofiţeri SS acuzaţi că sunt trădători, dezertori, impostori sau criminali urmăriţi de autorităţi: lumea era îndemnată să-i împuşte de îndată ce-i zărea şi se ofereau recompense de zece mii de mărci sau mai mult, şi se dădeau asigurări că până şi Crucile de Fier clasa întâi pe care le purtau erau false. Totul era foarte bine calculat. Îmi aduc aminte de un afiş, sprijinit de o campanie radiofonică, împotriva Reichkomissar-ului Ley, un tip cu greutate în Partidul Nazist, care ducea o viaţă depravată, în care era acuzat că adună şi doseşte cartele de alimente, şi Ley s-a simţit obligat să dezmintă cu indignare: „Sunt un consumator normal!“, a răcnit el la radio. – Şi Wheeler nu s-a putut abţine să râdă puţin la amintirea acelui episod pe care poate că i-l povestise chiar Valerie râzând, încălcând astfel acel *Official Secrets Act* pe care-l semnase. – Au fost puse în circulaţie nişte timbre cu chipul ambiţiosului Himmler în locul celor obişnuite cu Hitler, cu intenţia de a-i învrăjbi, de a-l face pe acesta să dea crezare zvonurilor insistente că Himmler avea de gând să-i ia locul ca Führer şi să-l pună astfel pe Ministru la stâlpul infamiei. Dar au fost lucruri şi mai serioase, şi mai umede. O practică frecventă a lui Delmer era să trimită scrisori false familiilor soldaţilor germani care mureau în urma rănilor în spitalele militare din Italia. Se interceptau telegramele necifrate pe care directorii de spital le trimiteau autorităţilor Partidului în Germania, cu toate datele celui căzut la datorie şi adresa rudelor. Scrisorile ticluite de echipa lui Delmer, într-o germană perfectă şi cu antetul fiecărui spital, erau scrise chipurile de un camarad sau de o infirmieră impresionaţi şi plini de compasiune care rămăseseră

la căpătâiul defunctului până în ultima clipă, şi care de obicei povesteau, îngroziţi, că soldatul fusese în realitate asasinat printr-o injecţie letală din ordinul superiorilor lui, când aceştia erau informaţi că n-avea să mai fie apt de luptă. Medicii nazişti aveau nevoie de patul lui pentru a-i recupera pe aceia care, în schimb, puteau să se întoarcă pe front curând, şi astfel se descotoroseau de cei grav răniţi fără pic de milă şi de recunoştinţă, în mod crud şi la repezeală, ca de nişte gunoaie. Şi nu e de conceput că Delmer şi unitatea lui nu-şi dădeau seama că adevărata cruzime era aceea pe care o săvârşeau ei, o cruzime nemaivăzută, făcându-i să creadă o astfel de înşelăciune (verosimilă, pe de altă parte) pe o văduvă zdrobită, pe nişte părinţi bătrâni sau pe nişte copii orfani. Dar dacă asta slujea pentru a produce nemulţumire şi indignare în rândul populaţiei, pentru a slăbi moralul combatanţilor, pentru a dezbina trupele şi a facilita dezertările, atunci trecea înaintea oricăror alte consideraţii. Nu uita, Jacobo, că înfruntarea aceea era privită ca un război de supravieţuire. Şi aşa a fost, aşa era. Iar în asemenea războaie limitele pentru ce e îngăduit să faci se lărgesc tot mai mult, aproape fără să-ţi dai seama. Vremurile de pace judecă apoi sever vremurile de război, iar eu nu ştiu până unde pot s-o facă. Sunt două vremuri care se exclud unele pe altele, fiecare dintre ele e de neconceput pentru celelalte, şi tindem să nu ţinem seama de acest lucru. Cu toate acestea, însă, sunt lucruri care neîndoielnic par condamnabile, chiar şi în timp ce se petrec sau se săvârşesc în vremurile cele mai permisive, şi vezi bine, în realitate toate aceste… mişelii, căci nu le pot numi altfel, presupun că erau ascunse chiar pe atunci, când Războiul era purtat fără să i se cunoască deznodământul. Unitatea lui Sefton Delmer nu exista oficial, iar consemnul tuturor celor care făceau parte din ea era să-i tăgăduiască existenţa (să se tăgăduiască pe ei înşişi, prin urmare) în faţa tuturor, inclusiv faţă de organizaţiile aproape la fel de secrete (dar nu în acelaşi grad), cum era SOE, sau cum am

fost noi mai târziu, lucrând pe tăcute şi ţinuţi sub pecetea tăcerii din motive de altă natură, dintr-un fel de simţ al secretului şi din discreţie mai mult decât din orice alt motiv. Şi ţine seama că la terminarea Războiului nu numai că PWE s-a dizolvat imediat, dar instrucţiunile date membrilor săi negri au fost mai mult sau mai puţin de genul acesta: „Ani de zile ne-am abţinut să vorbim despre munca noastră cu orice persoană străină de unitatea noastră, aşa că se ştie foarte puţin despre noi şi despre tehnicile noastre. Lumea poate bănui una şi alta, dar nu ştie nimic sigur. Dorim să continuaţi tot aşa, să ţineţi mai departe secretul. Nimeni şi nimic să nu vă facă să vă lăudaţi cu sarcinile pe care le-am dus la bun sfârşit, cu trucurile folosite şi cursele pe care le-am întins duşmanului. Dacă începem să ne fălim cu ingeniozităţile noastre, cine ştie la ce s-ar putea ajunge. Aşa că puneţi-vă lacăt la gură.“ – *So mum's the word*, au fost cuvintele spuse de Wheeler, şi mi s-a părut că văzusem expresia pe unul dintre afişele din *careless talk.* – „Propaganda trebuie să fie ceva despre care nu se vorbeşte.“ Din prudenţă, fără îndoială – a continuat Wheeler –, însă, de asemenea, cred, pentru că munca ei nu putea s-o facă să se simtă tocmai mândră; şi în etapa finală a Războiului mai puţin decât oricând. Valerie nu şi-a dat seama de asta, pot să jur… – Ultimele cuvinte le-a spus într-o spaniolă livrescă, „pot să jur“… – Când civilii germani erau mai disperaţi şi dezorientaţi ca oricând, posturile noastre impostoare de radio le-au sporit şi mai mult disperarea şi dezorientarea. Am observat, de exemplu, că în toată ţara circula o imensă cantitate de mărci false, ceea ce i-a făcut să nu mai aibă încredere nici în propria lor monedă, nici în cel de la care o primeau. Dar cel mai greu le-a fost după brutalele bombardamente ale lui Harris şi ale americanilor, şi când trupele aliate au început să pătrundă în Germania, noi dinspre apus, iar ruşii dinspre răsărit. În timpul raidurilor aeriene, posturile germane îşi încetau transmisiunile ca să nu slujească drept ghid pentru avioanele RAF şi USAF. În câteva

secunde însă, nu mă întreba cum, Delmer şi ai lui reuşeau să ocupe frecvenţele lor, lăsau impresia că reiau transmisiunile normale în germana lor fără greşeală şi lansau mesaje descumpănitoare, dezorientatoare, contraproductive sau contradictorii, ca să provoace cele mai mari ravagii cu putinţă şi să semene haosul. La început supravieţuitorii oraşelor devastate (Hamburg, Bremen, Köln, Dresda, Leipzig şi atâtea altele) au fost sfătuiţi să nu se mişte din loc, să nu-şi abandoneze locuinţele şi să aştepte sosirea de ajutoare. Delmer, pe cât se pare la cererea lui Churchill însuşi, le-a ordonat contrariul, făcând să treacă propriul său comunicat drept un comunicat oficial al Reichului, bineînţeles. Echipa lui a spus oamenilor care-i ascultau că în centrul şi în sudul Germaniei se creaseră şapte zone „libere de bombe“, spre care refugiaţii se puteau îndrepta şi în care aveau să fie feriţi de atacurile aeriene ale duşmanului. Li s-au dat asigurări că reprezentanţii neutri ai Crucii Roşii din Berlin informaseră autorităţile Reichului că Eisenhower în persoană avea să declare sigure aceste şapte arii, şi că băncile începuseră să-şi transfere acolo valorile. Desigur că totul era fals, dar a produs un efect îngrozitor. Şoselele au fost inundate de familii întregi care fugeau spre acele zone imaginare, cu copiii lor în zdrenţe, cu răniţii şi cu puţinele lor bunuri grămădite în căruţe, în autobuze hodorogite care rămâneau fără benzină, ba chiar şi în care mortuare, în tot ce-au găsit ca să iasă din iadul în care trăiau. Haosul a fost de nedescris. Un număr atât de mare de oameni buluciţi pe şosele a blocat multe dintre ele şi a creat mari dificultăţi întregii operaţiuni defensive a Armatei de uscat, care nu ştia cum să scape de belea, cum s-o înlăture şi cum să se descurce. Nu ştia ce era de făcut. Şi e de presupus că mulţi dintre acei fugari înspăimântaţi care se năpustiseră în masă în căutarea fantomaticelor zone sigure, şi care poate ar fi supravieţuit dacă ar fi rămas liniştiţi printre ruinele oraşelor în care trăiseră până atunci, au căzut sub o nouă ploaie de bombe, fiindcă nu existau zone sigure

în nici un loc din Germania, sau poate numai în locurile distruse mai înainte.

Wheeler s-a oprit şi a băut cu sete, a golit tot paharul dintr-o singură înghiţitură sau mai curând din mai multe înghiţituri lente şi prelungite, aşa cum beau copiii când le e tare sete, dar nu încape în gâtul lor atâta lichid dintr-odată şi trebuie să facă pauze ca să-şi tragă sufletul, fără a-şi desprinde buzele de marginea paharului nici o clipă, de parcă s-ar teme că altfel cineva ar putea să le ia paharul de la gură. Apoi a chemat-o pe doamna Berry, i-a cerut din nou apă, iar mie a rugat-o să-mi aducă nişte măsline la bere. „Aşa beţi şi acum în Spania, nu-i aşa?, gustând ceva ca să nu vi se urce la cap“, a spus. „Am măsline de acolo, din ţara ta, zdrobite în sos de lămâie, cred că sunt andaluze. Foarte bune. Se pot cumpăra la Taylor’s, aproape peste drum de casa în care ai locuit, după câte mi s-a spus“. Da, îmi aduceam bine aminte de prăvălia aceea cu articole de băcănie. Deşi era cam scumpă, mă aprovizionam cu produsele ei apetisante destul de des în anii mei de la Oxford (niciodată n-am gătit singur). I-am spus doamnei Berry să nu se deranjeze pentru mine, că nu era nevoie, însă Wheeler îi ceruse să-mi aducă măsline şi ea voia să-i facă pe plac. După ce a plecat şi farfurioara de măsline se afla în faţa mea – deşi niciodată nu pleca de tot, intra şi ieşea mereu, tăcută şi părând că are multă treabă –, l-am întrebat pe Wheeler:

— Şi cu asta s-a obişnuit soţia dumitale, Peter? Cu lucrurile astea pe care le-ai numit mârşăvii? Presupun că atunci nu erau văzute aşa. Şi poate că sunt acum, dar atunci nici măcar nu erau. Făceau parte din încrâncenarea luptei. – Am rămas pe gânduri uşor descumpănit, fiindcă nu reuşeam să înţeleg ce spusesem eu însumi. Aşa că am adăugat: Nu ştiu dacă aşa ceva e cu putinţă. Ca un lucru să fie socotit drept bine când îl săvârşeşti, sau cel puţin justificabil, şi să nu mai fie după ce a fost săvârşit, fiind totuşi acelaşi lucru. Vreau să spun: nu ştiu dacă

acelaşi lucru poate fi diferit când e prezent sau când a devenit trecut, când e încă în curs de săvârşire sau e amintire… Mă rog, în sfârşit, nu lua în seamă ce ţi-am spus.

Wheeler m-a privit ca şi cum s-ar fi pierdut cu adevărat în încâlceala gândurilor mele şi nu mi-a răspuns imediat, cu alte cuvinte, mi s-a părut că nu lua în seamă ce-i spusesem.

— Într-unul dintre cele două volume ale autobiografiei sale, a spus, nu-mi amintesc dacă în cel numit *Trail Sinister* sau în *Black Boomerang* (le-am citit când s-au publicat, în anii şaizeci, în parte ca să văd dacă era pomenită Valerie sau se făcea vreo aluzie la ea; dar nu, nu era pomenită, şi nici acţiunea la care avusese o participare mai însemnată şi chiar luase iniţiativa), Sefton Delmer povestea că s-a dus în Germania la sfârşitul lui martie 1945 şi că a văzut spectacolul cu ochii lui, acelaşi pe care-l văzuse înainte în Spania în ultimii ani ai Războiului vostru (fusese şi acolo în calitate de corespondent de presă) şi în Polonia şi în Franţa: oameni fugind care încotro şi străbătând rând pe rând zone urbane în ruină, târând cu ei puţinul care le rămăsese sau pe care-l putuseră grămădi în precarele lor vehicule care nu mai erau în stare de funcţionare, sau mergând pe jos pe şosele sau pe câmpuri cu copii foarte mici în spate şi cu privirile rătăcite sau îngrozite, uneori cu copiii morţi pe care nu se hotărau să-i îngroape în marginea drumului, sau de care nu îndrăzneau să se despartă şi pe care-i cărau ca pe nişte efigii, fără nici un sens… Sefton Delmer spunea că nu s-a oprit să întrebe pe nimeni dacă nu cumva ceea ce-i scosese din casă şi-i făcuse să rătăcească pe drumuri ca nişte bezmetici nu fuseseră tocmai mesajele de la Radio Köln sau Radio Frankfurt, ale căror frecvenţe le ocupase el. „Nu voiam să ştiu. Mă temeam că răspunsul ar fi putut fi afirmativ, a scris, îmi amintesc. Chiar şi el îşi dădea seama atunci, prin urmare. Dar făcuse toate lucrurile astea şi le-ar fi făcut din nou, aşa cum făcea aproape toată lumea, aşa cum aproape toată lumea face orice în vreme de război. Tot ce găseşte la îndemână, sunt

foarte puţine ideile care nu se pun în practică în vreme de război. Tot ce născoceşte cineva pentru a-i provoca daune duşmanului aproape întotdeauna are cale liberă, chiar dacă mai târziu nu se recunoaşte public acest lucru. Lucrurile astea au fost atât de eficiente şi atât de grave, încât autoritățile naziste au fost obligate să renunţe la transmisiunile radio pentru a da ordine şi instrucţiuni populaţiei. Au fost nevoite să recurgă la radiotransmisiuni prin telegraf, canal la care noi nu ne puteam lipi, însă mult mai dificil şi mai restrâns ca rază de acţiune. Nu încape îndoială că Delmer şi jocul lui negru au avut un rol însemnat. Nu ştiu dacă pentru câştigarea Războiului, dar cu siguranţă pentru a-l câştiga mai repede.

Acum Wheeler părea într-adevăr obosit. În orice moment putea să-şi încheie istorisirea, putea să lase restul pe altădată, să tacă, poate să închidă definitiv subiectul. Ba chiar putea să regrete că-l deschisese. Eu nu voiam să-mi asum acest risc, fiindcă poate nu aveam să-l mai aflu niciodată cu atâta chef de vorbă – pentru el cuvântul potrivit ar fi fost *talkative* –, dat fiind consemnul de a păstra secretul cu care era obişnuit. „În realitate cine ştie dacă o să-l mai întâlnesc cu chef sau fără chef de vorbă“, mi-am spus, „dacă în scurt timp plec de aici şi mă întorc în Spania. Cel mai probabil e ca pe urmă să nu-l mai văd niciodată“. Aşa că mi-am luat inima în dinţi şi am stăruit, ba chiar l-am îmboldit să continue.

— Şi ce s-a petrecut cu Valerie? – Nu mai aveam nici o reţinere să-i pronunţ numele. – Care a fost acţiunea la care a participat din plin? La care a avut iniţiativa, cum ai spus.

Wheeler s-a aplecat un pic înainte, şi-a sprijinit amândouă mâinile împreunate de mânerul bastonului pe care-l aşezase vertical între picioare, şi bărbia pe mâini, am avut senzaţia că era un fel de a-şi lua avânt sau de a se pregăti pentru un efort. Ochii i s-au înviorat şi glasul i-a răsunat mai puternic, după care a slăbit treptat pe măsură ce vorbea. Mi-a trecut prin minte gândul că poate nu povestise asta niciodată, sau că trecuse mult timp de când nu mai vorbise

despre acest lucru şi desigur o făcuse faţă de puţine persoane, ceea ce mă făcea să stau cu sufletul la gură. Încă nu eram sigur că avea s-o facă.

— Mă rog, nu ştiu în ce măsură eşti familiarizat cu legile rasiale naziste, a spus.

— Drept să spun, puţin, i-am răspuns îndată; acum nu doream să se producă pauze. Am o idee generală, ca mai toată lumea.

— Erau foarte amănunţite, aproape încâlcite, şi pe deasupra au fost mereu schimbate, începând din 1933. Varia, de asemenea, aplicarea lor în funcţie de interpreţi şi de organisme. Legea Ministerului de Interne era mai puţin strictă decât Legea Adolf Wagner, principala autoritate a Partidului Nazist în materie, iar aceasta era la rândul ei mai puţin strictă decât legea trupelor SS, de pildă. Dar pe noi ne interesează următorul lucru: erau consideraţi „evrei“ cei care aveau trei sau toţi patru bunici din rasa lor, fără să se ţină seama de nici un alt factor; „pe jumătate evrei“, şi prin urmare practic „evrei“ (au ajuns până la urmă să fie trataţi ca atare, cu foarte rare excepţii) erau socotiţi cei care aveau doi bunici evrei şi aparţineau acestei religii sau erau căsătoriţi cu un evreu sau evreică la data intrării în vigoare a Legilor; în schimb, erau *Mischlinge* de gradul întâi, metişi, cei care aveau şi ei jumătate dintre bunici evrei, dar nu trăiau în religia iudaică, nici nu aveau soţ sau soţie din această rasă; în sfârşit, erau *Mischlinge* de gradul doi cei care descindeau dintr-un singur bunic „contaminat“ şi din trei bunici din „neamuri“, adică „arieni“, sau ceea ce naziştii numeau „germani“. Diferenţa era fundamentală, fiindcă cei de gradul doi în general au fost lăsaţi în pace, ba chiar unii dintre ei au obţinut Certificatul de Sânge German, după un studiu prealabil al fiecărui caz în parte făcut de Hitler personal, care, după cât se pare, socotea chestiunea destul de importantă pentru a găsi timpul necesar pentru a examina aceste dosare şi a se pronunţa asupra „recalificării“ sau ne-„recalificării“ fiecărui individ care o solicita, şi au fost câteva mii. Făcea treaba asta probabil în ritmul

său, bineînţeles, presupun că pentru a-şi da verdictul nu se prea grăbea, spre deosebire de cei interesaţi: unii cereau să treacă de la „evrei“ la *Mischlinge* de gradul întâi, cei de gradul întâi să fie de gradul doi, iar cei de gradul doi aspirau la „arianizare“ şi la Certificat. N-au fost puţini cei care s-au sinucis când au văzut că până la urmă au fost vârâţi în oala „jidovimii“. Oamenii cu origine îndoielnică erau atât de înspăimântaţi de perspectiva asta, încât au existat numeroase tentative, unele încununate de succes, de a falsifica, a substitui, a ascunde şi a distruge vechi acte de naştere ale bunicilor, mai ales între 1933 şi 1939, pe urmă a fost aproape imposibil. Mulţi funcţionari de la primării, sau de la registratură, sau de unde erau păstrate actele, făceau să dispară documente compromiţătoare în schimbul unor mari sume de bani şi chiar în schimbul unor proprietăţi; ba uneori în urma unor incendii parţiale de arhive venite la timp sau în urma unor rosături de şobolani care acţionau selectiv. Sau, dacă falsificarea pe care le-o aduceau era perfectă, pe hârtie veche şi cu tot dichisul, funcţionarii acceptau să opereze schimbări şi să transforme un bunic evreu sau o bunică evreică în catolici sau protestanţi, cu alterarea numelui de familie cu tot. În localităţile nu foarte mari a fost ceva frecvent, era mai uşor. Sigur că aceşti funcţionari nu distrugeau aproape niciodată documentul înlocuit sau substras, în afară de cazurile în care plătitorul cerea să-i fie înmânat pentru ca să aibă el grijă de dispariţia lui. Lucrurile nu se petreceau de obicei aşa, evreii nu puteau pune multe condiţii, iar funcţionarul păstra documentul pentru orice eventualitate. Probele, ca să le numim astfel, se volatilizau temporar şi nimic mai mult. Hai, toarnă-mi puţin jerez acum – a adăugat Wheeler, ca şi cum lucrurile pe care mi le istorisise l-ar fi înviorat. Să povestească lucruri petrecute mai demult îi însufleţeşte adesea pe bătrâni.

— Ai vreo preferinţă? l-am întrebat, arătând spre un raft înalt cu sticle, în dreapta mea.

— Oricare dintre ele, a spus. M-am ridicat, i-am umplut un pahar, i l-am întins, a băut două înghiţituri şi a continuat (acum nu-mi mai era frică să nu se întrerupă): Când după câtva timp era descoperit un „evreu“ sau un „pe jumătate evreu“ ascuns sub eticheta „pe sfert evreu“, sau unul de gradul întâi, un *Mischling*, ascuns sub eticheta de metis de gradul doi sau de „arian“, conta foarte puţin ce stipulau Legile: soarta lui depindea, mai ales, de cine era descoperitorul şi de bunul lui plac, şi de cine îl denunţa. Nu era acelaşi lucru dacă spunea toată tărăşenia la poliţia locală sau la un simplu primar sau dacă o spunea celor din SS sau din Gestapou. Se putea să nu i se întâmple absolut nimic, să se închidă ochii, sau să ajungă într-un lagăr cu toată familia, ca represalii pentru înşelăciune. Nu ştiu dacă ştii ce a spus odată Göring sau Goebbels, unul dintre ei, nu-mi aduc aminte clar, probabil că a fost Göring: „E evreu cine spun eu că este, asta-i tot“. După cât se pare, când a spus asta n-a făcut-o pentru a „iudaiza“ pe cineva, ci dimpotrivă, fiindcă îi convenea. Contrar credinţei curente şi chiar contrar propagandei naziste, au existat mulţi *Mischlinge*, şi chiar „pe jumătate evrei“ care au slujit cu loialitate Reichul, până şi în Armată sau în funcţii de răspundere, administrative sau de Partid. În urmă cu câţiva ani a ieşit o carte intitulată *Hitler's Jewish Soldiers*, de un anume Bryan Rigg, ai citit-o?, în care se relatau câteva cazuri dintre cele mai izbitoare. Un „pe jumătate evreu“ pe nume Goldberg, care era blond şi cu ochi albaştri, a apărut fotografiat şi elogiat în presa de propagandă ca „Soldatul german ideal“, ce spui de asta? Au fost colonei, generali şi amirali care erau „pe jumătate evrei“ sau „pe sfert“, chiar dacă Hitler a avut grijă să-i declare „arieni“, fiindcă aşa îi convenea. Cu un Locotenent Colonel, totuşi, pe care-l chema Ernst Bloch, la fel ca pe filozof, veteran din Primul Război, a trebuit să rectifice şi să-l destituie din pricina unei reclamaţii personale a lui Himmler. Ce s-a ales de el pe urmă nu ştiu sau nu-mi aduc aminte: cine ştie dacă de la comanda trupelor n-a

ajuns să putrezească într-un lagăr, dacă n-a căzut cumva complet în dizgraţie. Depindea mult de hazard, sau de faptul că te puteai sau nu bizui pe prietenia sau hatârul vreunui înalt demnitar. În schimb Feldmareşalului Milch, de exemplu, care era „pe jumătate evreu“, prietenul său Göring i-a făcut rost de o dovadă falsă (a fabricat-o) care demonstra că în realitate nu era fiul tatălui său oficial, care era „întru totul evreu“, ci al amantului „arian“ al maicăsii, care, dacă mai trăia, nu se ştie ce părere ar fi avut de această dezvăluire extraordinară despre acel amant, real sau închipuit. Milch a fost recalificat drept „arian“ şi a fost decorat cu Ritterkreuz pentru meritele sale din Norvegia. Vezi dar, era o binecuvântare să fii bastard în Germania acelor vremuri. – Şi Wheeler a râs din nou încetişor, cu un râs mucalit care-mi amintea de râsul atât de caracteristic al fratelui său Toby. – De unde pornisem, Jacobo? Regret aceste goluri de memorie, mi se întâmplă numai cu memoria recentă. Din pricina lor şi a acestor momente de afazie, în curând n-o să mai pot povesti nimic.

„Nu se simte atât de rău încât să nu-şi dea seama“, mi-am spus, „tot e ceva. Dar aceste goluri de memorie nu s-ar fi produs acum un an, nici acum câteva luni. S-ar părea că el şi tatăl meu merg în acelaşi ritm, în acelaşi pas, chiar dacă Peter arată mai bine. Cu toate că e cu un an mai mare, o să aibă o viaţă mai lungă. Ce rău o să-mi pară când n-o să mai fie nici unul dintre ei. Ce rău o să-mi pară“.

— Povesteai lucruri legate de soţia dumitale, i-am răspuns. Dumneata ştii mai bine. Legate de moartea ei. Cred că asta voiai să-mi spui.

— Oh, da – mi-a răspuns –, sunt lucruri strâns legate de asta, de aici i s-a tras sfârşitul. Da. Da. – Şi repetând acest cuvânt parcă a înnodat din nou firul. – În secţia neagră din PWE, cum ţi-am spus, erau oameni care nici măcar nu ştiau că lucrează pentru acel Comitet, nici de existenţa lui. Bineînţeles, Valerie nu ştia nimic. Dar exista un individ care probabil ştia foarte bine şi care-şi făcea apariţia la

Woburn sau la Milton Bryant numai din când în când, cu o mulţime de idei şi cu aparentă autonomie, până şi faţă de Delmer. Se numea Jefferys, un pseudonim, sau cel puţin aşa-mi spunea Valerie când eu veneam din Jamaica sau din Coasta de Aur sau din Ceylon, unde eram trimis, şi ne vedeam câteva săptămâni sau câteva zile. Misiunea acelui Jefferys era să născocească tulburări cât mai trăsnite, să creeze probleme cărora, oricât de secundare, mărunte sau ciudate ar fi fost, germanii erau nevoiţi să le acorde atenţie şi să încerce să le rezolve. Şi pe deasupra dădea pinteni personalului, se pare că avea un talent deosebit în privinţa asta.

— Să aprindă scântei de mânie?

Nu m-am putut abţine să-l întreb. Dar el s-a prefăcut că nu pricepe, poate că într-adevăr nu-şi aducea aminte de cuvintele pe care le spusese.

— Întocmai. Sau mici focare de varicelă. Cu toţii aveam convingerea, în toate diviziile, secţiile, unităţile şi grupurile, din SIS în general, din SOE, din PWE, din OIC şi din VID, din PWB şi bineînţeles din SHAEF, că orice surpriză neplăcută care să le abată atenţia de la lucrurile importante, care să-i îndepărteze de treburile războiului sau să-i facă să le neglijeze sau să le încâlcească, care să le ştirbească eficienţa oricât de puţin, ne aducea mari servicii şi ne ajuta să câştigăm timp pe vremea aceea, când, încă foarte îngrijoraţi, trăgeam nădejdea ca americanii (ce greoi şi şovăielnici au fost; ca pe urmă să facă pe grozavii) să se decidă să intre în Război. Era nevoie să ţinem imobilizaţi, mai exact spus să dăm de furcă unui număr cât mai mare de oameni prin acţiuni mărunte care să-i hărţuiască şi să le sporească senzaţia de primejdie. Ori de câte ori naziştii erau siliţi să deplaseze un soldat sau un membru al Gestapoului pentru rezolvarea unei sarcini neprevăzute şi străine de Războiul propriu-zis, acţiunea noastră merita din plin osteneala şi ne aducea unele avantaje, sau cel puţin acesta era sentimentul nostru: că începem să ieşim din disperarea absolută în care trăisem până în decembrie

1941, mai mult de doi ani în care am rezistat singuri. Jefferys sosea, se instala timp de o săptămână, dădea o sumedenie de instrucţiuni, cheltuia o energie frenetică şi-i stârnea pe oamenii din secţie îndemnându-i să născocească şi ei şiretlicuri şi trucuri care să provoace cât mai multe daune în rândurile duşmanilor. Era un tip entuziast, hiperactiv, febril şi molipsitor, care ridica moralul celorlalţi fiindcă dădea importanţă tuturor lucrurilor. După părerea lui, orice lucru, orice brânci sau piedică putea fi de folos. Dacă într-un oraş din Germania sau din Europa ocupată, de pildă, aveau loc asasinate sau furturi necontenite în casele oamenilor; dacă ardeau clădiri sau hoteluri sau izbucnea o epidemie, fie şi numai de gripă, sau dacă se întrerupea furnizarea de electricitate, de gaze, de cărbune sau de apă; dacă lipseau medicamentele în spitale sau se stricau alimentele, toate acestea erau de folos. Acumularea de neplăceri şi calamităţi, de crime, provoacă nesiguranţă, neîncredere şi nelinişte, şi faptul că trebuie să te ocupi de multe lucruri deodată te consumă şi te exasperează peste măsură. Cu cât reuşeam să-i scoatem mai tare din ţâţâni pe nazişti, cu cât îi covârşeam cu sarcini care nu erau vitale pentru ei dar pe care nu le puteau lăsa nerezolvate, cu atât creşteau posibilităţile noastre de a-i lovi în părţile vitale din angrenajul Războiului.

— Nu-mi vine să cred că au existat asasinate aşa-zis obişnuite care în realitate n-au fost tocmai obişnuite. Nu-mi vine să cred că aţi pus la cale şi aţi săvârşit asasinate la întâmplare, în rândurile civililor.

Wheeler a făcut un gest ambiguu cu mâna deschisă în dreptul tâmplei, ca şi cum şi-ar fi ridicat într-o parte borul unei pălării imaginare.

— Nu, nu cred. Chiar dacă Sefton Delmer era un *bon vivant* şi un pragmatic care nu-şi făcea probleme, fără pic de menajamente în aplicarea diversiunii pentru a-l submina pe duşman şi a-l distruge, şi putea fi văzut, în mijlocul acelor grozăvii, mâncând, bând şi râzând cu poftă, ca şi cum nimic nu l-ar fi afectat, avea totuşi o fărâmă de conştiinţă. Aşa se spune.

Potrivit lui Hemingway, cu care a fost în aceeaşi perioadă la Madrid în timpul Războiului vostru, amândoi în calitate de corespondenţi de presă, părea „un roşcovan episcop englez“. – A spus *a ruddy English bishop*, şi primul adjectiv mai poate însemna şi „rubicond“. – Alţii găseau că seamănă cu Henric al VIII-lea, fiindcă era gros la trup şi chiar gras, cu ochii bulbucaţi şi un ten îmbujorat. – „Florid“ a fost cuvântul pe care l-a folosit. – Şi cum duceam lipsă de lame de ras, în timpul Războiului şi-a lăsat barbă. Însă bineînţeles că Jefferys a pus la cale asasinate, a provocat şi a ordonat comiterea directă a unor asasinate ne-politice: azi ar fi considerate teroriste. Te asigur că în privinţa asta n-au ţinut seama de planurile lui, şi pe urmă SOE şi colaboratorii locali din fiecare ţară aveau destule obiective proprii, îndeosebi militare. În sabotaje şi torpilări, în schimb, da, majoritatea ideilor lui îndrăzneţe erau de obicei bine primite. Valerie i-a dat una. Valeriei i-a trecut prin cap una. – Şi fără vreo tranziţie, cât de mică, tonul lui Wheeler, în momentul când a spus ultimele cuvinte, a devenit mult mai sumbru. A mai sorbit de două ori din paharul de jerez, şi-a pus din nou bastonul pe braţele fotoliului, s-a agăţat de el cu o singură mână, ca şi cum ar fi fost o bară de care să se sprijine şi a continuat fără şovăire: luase hotărârea să povestească şi avea să-mi povestească ce se întâmplase. – Toată lumea dorea să dea o mână de ajutor în acele zile, Jacobo. Pentru cei care am trăit experienţa de atunci ceea ce s-a petrecut în epoca lui Thatcher, cu ridicolul Război din insulele Falkland şi oamenii aceia fanfaroni şi inflamaţi, a fost o ruşine, o imitaţie grotescă a celuilalt, o impostaţie, o farsă. Pe când atunci, în Război, nimic n-a fost fanfaronadă şi patriotism de *vaudeville*. – Wheeler a pronunţat cuvântul franţuzeşte, cum ar fi făcut şi tatăl meu. – Oamenii au rezistat şi nu s-au umflat în pene, rareori au făcut paradă de vitejie. Toţi au făcut ce le-a stat în putinţă şi, cu rare excepţii, nimeni n-a cerut medalii. Erau alte vremuri, de adevăr, nu de minciună, nu de spectacol. Jefferys era un stimulent, un imbold în

timpul şederilor sale la Woburn, vreau să spun la Milton Bryant, iar Valerie dorea să dea pe cât era cu putinţă o mână de ajutor, să contribuie cât mai mult la victorie. Îşi dădea toată silinţa. Ei bine. Sora mai mare a prietenei sale austriece, care era mai mare decât ele cu vreo zece ani, pe nume Ilse, avea un logodnic încă de pe vremea când Valerie se ducea să-şi petreacă vacanţele la Melk cu familia Mauthner, şi s-a întâmplat să coincidă cu el de câteva ori. Logodnicul era un nazist convins încă de atunci, îţi vorbesc despre anii 1929 sau 1930 până în 1934 sau 1935, când Valerie a încetat să mai meargă la ei iar prietena ei n-a mai venit în vizită de Crăciun, pe când avea paisprezece sau cincisprezece ani. Sora mai mare şi logodnicul ei s-au căsătorit până la urmă în 1932 sau 1933 şi s-au mutat în Germania, iar sora mai mică, Maria, cu care Valerie coresponda restul anului şi a făcut asta până puţin înainte de Război, îi vorbise despre îngrijorarea pe care căsătoria aceea, aşteptată de altfel, o provocase în sânul familiei. În adâncul sufletului, domnul şi doamna Mauthner trăgeau nădejdea ca Ilse şi logodnicul ei să nu ajungă în faţa altarului, să rupă logodna înainte, cum se întâmplă adesea cu perechile care încep relaţia foarte tineri. Bărbatul acela, care se numea Rendl…

Aici n-am putut să nu-l întrerup.

— Rendel? *R, e, n, d, e, l*? am silabisit eu imediat.

— Nu. În Austria se scria fără al doilea *e*, a răspuns. Într-adevăr însă, Rendel pe care-l cunoşti şi tu şi pe care Tupra îl are în subordine e nepotul lor, al surorii mai mari şi al bărbatului ei. Mă rog, eu nu l-am cunoscut, iar cu tatăl lui am avut de a face foarte puţin. Pe tatăl lui, adică pe fiul Ilsei, n-am făcut decât să-l ajut sub aspect economic şi, pe când era copil, să vină în Anglia; pe urmă m-am ferit să am legătură cu el. Dar asta e altă poveste. Sau în orice caz, să nu anticipăm. Soţul, Rendl, şi era un lucru cunoscut de neamurile soţiei, avea o bunică evreică, moartă dinainte de naşterea lui, prin urmare era un „sfert de evreu“, un *Mischlinge* de gradul doi. Aceştia, cum ţi-am spus, de cele mai multe ori nu păţeau nimic, erau

consideraţi de partea „germană“ şi erau asimilaţi, chiar dacă nu puteau aspira, în teorie, la anumite posturi importante. Dar nici domnului Mauthner tatăl, nici mamei, şi prin urmare nici celorlalte surori nu le făcea plăcere acel sfert necurat al ordinii. Nu din pricină că ar fi fost nazişti, se pare că erau numai apolitici, adică pasivi şi cu timpul nazificaţi, după câte presupun, ci din pricina stării de alarmă pe care orice „contaminare“ o producea pe vremea aceea. Ţine seama de faptul că Legile de la Nürnberg au fost aprobate în 1935, însă în realitate n-au făcut altceva decât să reglementeze anumite măsuri care fuseseră luate neoficial mai înainte contra evreilor (lucrurile veneau de departe) şi să dea un caracter oficial şi legal unei situaţii de fapt: enorma aversiune socială şi discriminarea faţă de ei. Cu toate acestea, Rendel ar fi putut trăi mai mult sau mai puţin liniştit cu pata asta, dacă n-ar fi fost un nazist atât de zelos. Aspira să intre în trupele SS şi a reuşit la puţin timp după căsătorie. Însă pentru asta a trebuit să facă să dispară în prealabil acea bunică evreică, îmi închipui că plătind un preţ bun autorităţilor din locul ei de naştere, cum au făcut atâţia alţii. Şi ca urmare a ascunderii sau falsificării, a acelei imposturi, „pata“ s-a preschimbat într-un secret care trebuia păstrat cu cea mai mare străşnicie, şi aşa se face că tuturor fetelor lui Mauthner li s-a adus asta la cunoştinţă de îndată ce „curăţenia“ a fost operată. Însă pentru una dintre ele era prea târziu.

— Îi povestise lui Valerie. Vreau să spun soţiei dumitale, Peter, am rectificat imediat de data asta.

Wheeler a observat reţinerea mea. Nu-i scăpau amănuntele, încă.

— Nu te sfii să-i spui Valerie, poţi s-o faci. Şi încă nu era soţia mea, pe atunci. Atunci se numea Valerie Harwood şi nici prin cap nu-i trecea ce avea să vină. Şi nici eu nu-mi puteam închipui, încă nu ne cunoşteam. Da, Maria Mauthner îi povestise toate astea unei prietene care avea să se transforme câţiva ani mai târziu într-o duşmancă. Nu personală, desigur, ci… cum să spun, naţională, politică,

patriotică? Nu ştiu ce soi de duşman eşti într-un război. Urăşti oameni complet necunoscuţi şi vechi prieteni, urăşti la scară mare, o ţară întreagă sau mai multe odată. Dacă stai să te gândeşti, e foarte ciudat. N-are nici un sens şi e un lucru extrem de păgubos. Maria nu numai că îi vorbise odată despre acel lucru, ci a făcut-o în repetate rânduri în anii următori, în scrisori. Erau prietene din copilărie, aveau încredere una în alta, îşi vorbeau în mod firesc, îşi comunicau ştirile curente. Valerie a aflat că Ilse avea trei copii din căsnicie, un băiat şi două fete, pe primul născut chiar îl cunoscuse în ultima ei vizită la Melk, abia se născuse, în 1934 sau 1935. A mai aflat că Rendl, pe care-l socotise întotdeauna un dobitoc când se nimerise să-l găsească la familia Mauthner în zilele vacanţelor de vară, un soi de fanatic în devenire, făcea o carieră rapidă în cadrul SS; şi când cele două prietene au încetat să-şi mai scrie, în 1939, ştia că avansase la gradul de maior, sau de căpitan, într-o Divizie de cavalerie. Una dintre acestea, după câte-mi aduc bine aminte, divizia treizeci şi trei, a dobândit o faimă tristă (pentru noi îmbucurătoare) fiindcă a fost anihilată în bătălia pentru Budapesta din 1945, nu ştiu dacă el aparţinea acestei divizii. În orice caz n-are importanţă, pe atunci Rendl nu mai era în corpul de cavalerie, ci pe cât se pare într-un lagăr de muncă, într-o groapă comună sau incinerat.

— Ce s-a petrecut? l-am întrebat ca să nu se îndepărteze de la întâmplarea pe care mi-o istorisea şi să nu se înfunde în noianul faptelor de război.

Wheeler a sorbit ultima înghiţitură de vin de jerez şi şi-a exprimat nehotărârea de a mai cere sau nu un pahar. Eu l-am îndemnat s-o facă, m-am ridicat ca să i-l servesc, el s-a uitat înspre zona de unde se apropia de obicei doamna Berry, şi atunci am auzit-o cum începea să cânte la pian la etajul de sus, în camera goală în care nu puteai face decât asta, să te aşezi în faţa instrumentului: poate că era ora ei de pian, întotdeauna înainte de prânz, cel puţin duminicile desprinse din nemărginirea timpului. Wheeler a arătat cu degetul spre tavan şi apoi spre sticlă.

— Poţi să-ţi închipui, nu-i aşa, Jacobo? S-a întâmplat ce era de aşteptat. Valerie mi-a spus că a stat mult pe gânduri şi că ar fi dorit să ştie părerea mea. Dar eu eram departe, mai întotdeauna eram departe, şi comunicarea noastră era dificilă şi scurtă, n-aveam timp prea mult de reflecţie. Când ea i-a spus lui Jeffers, trecuseră trei sau patru ani de când nu mai avusese nici un contact cu Maria, nici măcar nu ştia dacă mai era în viaţă. Şi de altfel totul pare mai puţin viu, totul se estompează în trecut, iar prieteniile din copilărie se şterg cel mai repede, înainte de toate deoarece copiii nu mai sunt copii şi se schimbă, scapă de copilărie şi se leapădă de ea până când o văd foarte depărtată, şi abia atunci începe să le fie dor de ea. Jefferys apela la inventivitate şi la un relativ depărtat, indirect şi improbabil eroism al participanţilor la jocul să negru, al celor care erau la curent cu planurile lui şi al celor care credeau că jocul e alb – bineînţeles că expresia folosită de el a fost *black gamblers* –, le spunea: „Orice lucru, oricât de mărunt ar fi şi chiar dacă vi se pare o copilărie, nu-l păstraţi pentru voi, spuneţi-l celorlalţi fiindcă poate să se dovedească vital, poate să ajute la salvarea vieţii unor englezi şi la câştigarea acestui Război“. Voia o activitate necontenită, iniţiative, maşinaţiuni, ingeniozitate, mai multe idei, iar Valerie i-a dat ideea ei, sau el a scos o idee din ce i-a spus ea: „Hartmut Rendl, ofiţer în trupele SS, cu rangul de maior sau căpitan cel puţin, dacă nu a fost avansat în ultimii ani, e un *Mischling* dinspre partea uneia dintre bunicile lui, evreică, şi pe lângă asta a distrus sau a falsificat documente pentru ca să nu mai figureze aceste date nicăieri şi să poată intra în SS, corpul cel mai curat sub aspect rasial al Reichului şi principalul executant al atrocităţilor“. Rendl era un membru al acestui corp, un criminal şi un dobitoc, nu existau motive ca să ai îndoieli şi reţineri. Nu e greu să-ţi închipui ce bucurie l-a cuprins pe Jefferys când a aflat această situaţie, şi avea să-l cuprindă pe Delmer când avea să afle. S-au grăbit să pună în mişcare maşinăria: nu numai că au avut grijă ca

informaţia despre Rendl să ajungă la urechile unor ofiţeri superiori din SS, pe cât era cu putinţă chiar ale şefului, irascibilul şi fanaticul purificării rasiale care era Himmler, ci au văzut în această împrejurare prilejul de a deschide un nou front pentru propaganda neagră. Au început să fie falsificate acte de naştere şi file de registre notariale care să-i acuze că nu sunt „evrei“, „pe jumătate evrei“ sau „metişi de gradul întâi“ pe unii ofiţeri din Armată, pe unii înalţi funcţionari ai Guvernului şi chiar pe unele figuri importante ale Partidului Nazist. Nu pe mulţi, desigur, nu putea fi exagerată această „plagă“, dar, lăsând să treacă un anumit timp între denunţuri, s-au ticluit documente acuzatoare pentru câţiva, pentru cazurile cele mai verosimile sau pentru care se găseau mai multe temeiuri. Nu era o treabă uşoară, dar în privinţa falsificărilor PWE a fost excelent: datorită unui colecţionar, dispuneau de seturi tipografice şi zaţuri germane din secolul XVII până în secolul XX (sau matrice, cum li s-o fi spunând, eu nu mă pricep deloc la tipografie), din acelea numite *Fraktur*, adică în caractere gotice. Şi chiar dacă mai devreme sau mai târziu se descopereau fraudele (însă nu toate au fost descoperite), în timp ce naziştii îşi duceau la capăt investigaţiile şi verificau fiecare dosar după bănuiala din primul moment… Ei bine, merita osteneala să-i sileşti să se ocupe de o asemenea nerozie care n-avea nimic de-a face cu Războiul, să-i faci să-şi piardă timpul scotocind prin vechi arhive de primării şi parohii (în secolul XIX mulţi evrei germani şi austrieci se convertiseră la creştinism, mai ales la catolicism), şi să semene neîncredere faţă de ai lor, ţi-am mai spus că una dintre priorităţile lui Delmer era să-i învrăjbească pe germani. Ca să nu mai vorbim de cazurile în care înghiţeau hapul şi lucrurile se soldau cu destituirea sau căderea în dizgraţie a unui colonel sau general sau amiral, sau de a unui grangur al Partidului. Ceea ce ne scutea de multe necazuri şi producea în rândurile lor demoralizare şi panică. Să-i faci să creadă că existau infiltraţi în corpurile lor cele mai

selecte, sau că *Wermachtul* era infestat de „şobolani“, şi pe deasupra că nimeni nu era la adăpost de „reziduuri“ dincolo de loialitatea şi de meritele fiecăruia, presupunea pentru ei o lovitură grea, oricât de tâmpită ni s-ar părea acum treaba asta. N-a fost un joc prea curat. A fost, desigur, negru în mai multe sensuri, pentru că s-a profitat de aspectul cel mai crud şi respingător al Reichului, care a fost exploatat, şi în fond s-a înlesnit persecutarea unor evrei, adevăraţi sau închipuiţi. Însă erau evrei deosebiţi, în orice caz, cei care au fost cu adevărat „pe jumătate“ sau „pe sfert“. Nu erau bieţi oameni nevinovaţi: înainte de toate erau nazişti convinşi şi activi, care luptau împotriva noastră sau vânau „evrei deplini“ sau amândouă lucrurile, aşa că nimeni nu şi-a făcut griji, la Milton Bryant, din pricina posibilei indecenţe a acelei tactici, bazată pe acuzaţii false şi chiar mai rău când nu erau false, ca în cazul lui Rendl. În acele împrejurări era normal ca nimeni să nu-şi bată capul prea mult cu asta. Totuşi Delmer a preferat să nu menţioneze nimic din toate astea în autobiografia lui, din câte-mi amintesc. Nici eu nu pot spune că n-am avut somn din pricina asta, aşa cum nu mi-au tulburat somnul alte lucruri pe care le-am avut de făcut. Unele dintre cele pe care le-am văzut, în schimb, mi l-au tulburat, ce-i drept, însă asta e altceva, e mai uşor să-ţi porţi propria ta cruce. – A făcut o scurtă pauză, ca şi cum ar fi pus punct şi virgulă sau mai degrabă ar fi deschis o paranteză lungă, şi şi-a întors privirea în afară, spre râu. – O singură dată n-am ascultat un ordin, într-o traversare de la Colombo la Singapore. Eram pe atunci locotenent colonel. Duceam un agent indian recrutat mai întâi de japonezi şi apoi, sub ameninţarea executării imediate, transformat în agent dublu de noi, pe care eu îl interogasem şi îl instruisem la Colombo. Cum Războiul se apropia de sfârşit, mi s-a spus să mă descotorosesc de el în timpul acelei călătorii, nu mai era folositor. – *To dispose of him*, aşa mi s-a spus, şi în acel context mi s-a părut că înţeleg bine ce însemna asta. – Mi s-a sugerat să găsesc pentru el un

mormânt umed. – Expresia a fost *a watery grave*, „apoasă“, asta nu lăsa nici o îndoială. – Numele lui de cod era „Carbuncul“, şi el aştepta acelaşi lucru, sunt convins, să-şi afle sfârşitul în timpul călătoriei. Poate că tocmai convingerea lui şi împăcarea lui cu gândul acesta m-au făcut să nu găsesc momentul potrivit. Făcuse jocul japonezilor şi jocul nostru, ca toţi agenţii dubli, dar la urma urmei o minciună de-a lui ne ajutase să interceptăm şi să scufundăm, în faţa Penangului, crucişătorul japonez Haguro, în mai 1945. La urma urmei, el fusese vehiculul cursei noastre. Nu ştiu prea bine de ce am făcut asta, de ce n-am executat ordinul. Nu vedeam prea limpede de ce trebuia să mă descotorosesc de el, şi pe urmă erau o mulţime de dobitoci şi în Serviciile Secrete. Dacă nu ne mai era de folos nouă, cu atât mai puţin le putea fi de folos japonezilor: dacă ar fi căzut în mâna lor, i-ar fi găsit repede un mormânt, jilav sau uscat, ori l-ar fi lăsat să putrezească sub cerul liber ca să-l mănânce porcii. Văzusem ce făcuseră în Insulele Andaman: o parte din populaţia băştinaşă a fost îngrămădită în şlepuri şi apoi bombardată din garnizoană, s-a tras la ţintă când au ajuns în ape adânci şi depărtate de ţărm; decapitări, violări îngrozitoare, sâni tăiaţi, dar nu cu cuţitul sau cu spada, ci smulşi cu lovituri de armă, de un rând de soldaţi, unul după altul cu toată puterea, la ordinul unui comandant ale cărui atrocităţi comise ani de zile, în timpul lungii ocupaţii a Insulelor, am primit sarcina să le cercetez când le-am eliberat. Eram sătul… Astăzi se spune, şi citim uneori că violenţa creează dependenţă, sau că atunci când ai încercat-o o dată, sau când ai contemplat-o, nu te mai impresionează prea tare, că te obişnuieşti cu ea. Judecând după experienţa mea, e complet fals, e povestea unor dobitoci pentru alţi dobitoci. Putem suporta anumite doze, chiar mai mult decât ne închipuim, dar până la urmă nu ne obişnuim cu violenţa prin tocirea sensibilităţii, ci ne simţim epuizaţi şi prăbuşiţi pe dinăuntru… Ne răscoleşte şi nu poate fi uitată… Când am ajuns la Singapore am

debarcat cu „Carbuncul“ cu cătuşele la mâini, legate una de alta, e foarte incomod, ai încercat vreodată? Mi-am aruncat o privire spre el, de sus şi dintr-o parte, el era mult mai scund decât mine. Părea cu adevărat surprins că a ajuns la destinaţie, că păşea din nou pe pământ. Atunci am scos cheia, am descuiat cătuşele, în timp ce el privea buimăcit, şi i-am spus: „Du-te dracului!“ – *Fuck off!*, a spus în realitate Peter, ceea ce sună puţin mai grosolan decât în spaniolă. – A luat-o la sănătoasa şi a dispărut în mulţimea din port. Într-adevăr, eram sătul… Şi încă mă mai aşteptau altele…

A tăcut o vreme, privind spre râul liniştit cu care mă obişnuisem cu mulţi ani în urmă în casa fratelui său Rylands, ca şi cum l-ar fi văzut în undele lui pe prizonierul său „Carbuncul“ amestecându-se în mulţimea de pe cheul acela depărtat. Văzusem privirea asta la tatăl meu, şi nu o dată, şi la el când ne urmase cu pas domol pe doamna Berry şi pe mine până în capul scărilor ca să privească spre locul arătat de mine pe primul palier, unde găsisem pata de sânge în noaptea când făcusem febră şi rămăsesem la el acasă, după ce petrecusem câteva ceasuri în biblioteca lui: nişte ochi larg deschişi care-i confereau o expresie contradictorie, ca de copil care descoperă sau vede ceva pentru prima oară, ceva care nu-l sperie, nici nu-l îngrozeşte, dar nici nu-l atrage, ci îi produce uimire, sau o cunoaştere intuitivă, sau un soi de încântare.

Wheeler a băut de data asta câteva guri de apă, aproape fără să-şi dea seama, nu era de mirare că-i era sete, vorbise mult şi spre sfârşit alunecase spre locvacitatea lui însingurată. Cu excepţia unui singur moment, eu mă temusem tot timpul să nu ia hotărârea de a se opri, din pricina oboselii sau din pricina unui atac mai prelungit de afazie sau pentru că ar fi regretat dintr-odată că-mi povesteşte atâtea lucruri. Niciodată nu-mi spusese atât de multe despre viaţa lui din trecut, de fapt nu-mi spusese mai nimic. „De ce-o fi făcând-o acum“, mi-am spus. „Nu cred că am stăruit prea mult, nici nu l-am rugat, nici nu l-am flatat. Eu nu descos pe nimeni. Ar trebui să-l întreb înainte de a ne despărţi, dacă se iveşte prilejul.“ Toate acelea mă interesau foarte mult, însă dacă-l lăsam să ajungă în Asia de sud-est unde avusese misiuni de îndeplinit riscam să nu se mai întoarcă, ori s-o facă prea târziu, fiindcă doamna Berry trebuia să ne cheme la masă, ca o mamă care-şi cheamă copiii. Şi nu pentru că aş fi socotit că faţă de ea Wheeler şi-ar fi pus lacăt la gură, sau că după

atâta timp de convieţuire ar fi avut multe secrete faţă de ea, în orice caz nu în privinţa morţii lui Valerie, şi tocmai despre asta voiam eu să aflu cât mai multe lucruri atunci, poate fiindcă până nu demult fusesem împreună cu soţia mea şi simţisem că era în primejdie; însă cu depănarea amintirilor trebuie să ai mare grijă, uneori nu admit martori, nici măcar muţi, iar dacă există martori li se curmă firul. Pianul la care cânta doamna Berry se auzea în continuare, cânta din nou o muzică destul de veselă, mi s-a părut că erau piese ale italianului Clementi, care şi el trăise mult timp la Londra, încă un exilat, piese ale popularei sale metode *Gradus ad Parnassum* sau poate că erau sonate, alt muzician trecut pe linie moartă de Mozart, care de altfel – se pare că n-a fost un bun coleg – i-a atribuit o îndemânare mecanică şi cu asta l-a înfundat, poate fiindcă acest Clementi cutezase să se măsoare cu el la Viena în faţa Împăratului, amândoi ca interpreţi virtuozi.

— Ce s-a întâmplat cu Rendl? – Am hotărât să-l fac pe Wheeler să se întoarcă acolo de unde pornise. Însă n-am îndrăznit să-l întorc direct la Valerie. Dacă insistam prea mult, s-ar fi putut să nu mă aleg cu nimic.

— Ah, da, scuză-mă. De asta nu-mi place să povestesc întâmplări, şi cu atât mai puţin în starea mea de acum. Adesea mă pierd pe drumuri lăturalnice şi nu ştiu dacă interesează sau nu pe cineva. De dorit ar fi să intereseze, nu-i aşa? să prezinte acelaşi interes ca drumul principal.

— Prezintă foarte mare interes, Peter. Drumeagul cu „Carbuncul“ bunăoară… nu-l cunoşteam, bineînţeles. Dar sunt curios să aflu ce s-a petrecut cu Rendl.

— Nu-l cunoşteai nici tu, şi nici altcineva. Până astăzi – a răspuns, şi mi s-a părut, judecând după tonul lui, că voia să sublinieze cum se cuvine importanţa acelui fapt. – Nici măcar Mrs. Berry, nici măcar Tobt. Nici măcar Tupra, care e atât de indiscret când e vorba despre trecut. Cum cred că ţi-am spus cândva, în teorie eu nu sunt încă autorizat să

povestesc în ce au constat „însărcinările speciale“ pe care le-am avut între 1936 şi 1946, nici câteva pe care le-am primit pe urmă, şi m-am ţinut de cuvânt. Până astăzi. Sigur că a spune „încă“ în cazul meu e ironic şi de prost gust, permisiunea n-o să mai ajungă la timp pentru mine. În cazul „Carbuncul“ există un motiv în plus pentru a-mi ţine gura, fiindcă superiorii mei n-au aflat niciodată că eu l-am lăsat să plece. Nu că nu ar fi avut urmări grave pentru mine faptul că n-am ascultat ordinul, nu eram ca germanii, nici ca ruşii, şi n-am pus în primejdie pe nimeni. Dar am preferat să le spun că-i găsisem un mormânt umed în timpul călătoriei, de acord cu sugestia lor. La urma urmei individul acela era ca şi dispărut, căci era la fel de greu de găsit ca şi absurda trusă de golf pe care-l silisem s-o poarte legată la gât în timpul călătoriei şi împreună cu care ar fi ajuns în fundul Strâmtorii Malaca, trusă pe care pe urmă, prefăcându-mă că nu văd nimic, o lăsasem să mi se fure în port. (Ce-i drept, sigur că există dobitoci în Serviciile Secrete, care mi-au scos vorbe.) După ce le jucase feste japonezilor, el era principalul interesat să se presupună că a murit, şi nu exista nici un risc să-şi facă apariţia în faţa unui britanic, nu, câtuşi de puţin. – Expresia de la urmă a spus-o în spaniolă, poate fiindcă în engleză nu există un echivalent exact, nici atât de potrivit. Şi de asemenea apelase la limba mea când vorbise despre „drumuri lăturalnice“ şi continuase apoi metafora în limba lui, erau amestecuri frecvente între noi, aşa cum fuseseră între Cromer-Blake şi mine în etapa mea de la Oxford. – Cât despre Rendl, mă rog. Ce pot să-ţi spun? Nu numai că orice lucru are nevoie să-i vină timpul ca să fie crezut, ci şi că pe deasupra am avut ghinionul ca în cazul lui acuzaţia să nu fie falsă şi că nu făcea parte din trupele aşa-zis regulate ale *Wermachtului*, unde poate că nu i s-ar fi întâmplat nimic altceva decât o muştruluială, un arest sau o degradare, sau toate trei la un loc. Sau dacă ar fi fost un şef al Partidului: cu puţin noroc şi în funcţie de prieteniile şi priceperea lui s-ar fi descurcat, şi totul ar fi fost

trecut cu vederea. – Am băgat de seamă că folosise persoana întâi plural, că spusese impropriu „am avut ghinionul“. – În trupele SS, în schimb, după cât se spunea, se cerea din partea membrilor o puritate de sânge „german“ acreditată din 1750, cel puţin în teorie şi în principiu. Himmler şi-a dat seama probabil că majoritatea aspiranţilor nu erau în stare să-şi afle originile atât de îndepărtate şi că acest corp de elită ar fi putut să rămână curând fără oameni, după ce a început să sufere pierderi însemnate. Aşa că din 1940 trupele SS s-au bazat în mare măsură pe voluntari din ţările considerate „germanice“, mai ales Waffen-SS, secţia înarmată, de luptă, care s-a umplut cu olandezi, flamanzi, norvegieni şi danezi. Iar mai târziu, spre sfârşitul războiului, au fost admişi de asemenea voluntari „ne-germanici“, francezi, italieni, valoni, ucraineni, bieloruşi, lituanieni, estonieni; şi unguri, croaţi, sârbi, sloveni, ba chiar albanezi. A existat până şi o Legiune Indiană, şi divizii musulmane, îmi amintesc de divizia Skanderbeg şi de divizia Kama (exista şi o a treia, nu-mi vine acum în minte numele), închipuie-ţi ce-a mai rămas din puritatea ariană. Am avut până şi un mărunt British Free Corps, de care s-au slujit înainte de toate ca să facă propagandă. Însă acea severitate iniţială din anii douăzeci şi treizeci te ajută să-ţi dai seama că era inadmisibil ca un ofiţer acum veteran să descindă dintr-o evreică nu tocmai depărtată, care-i era bunică, şi să fi minţit în privinţa ei şi să fi făcut să dispară documente pentru a ascunde adevărul şi a „contamina“ corpul. În timpul Războiului n-am ştiut exact ce se alesese de Rendl după demascarea noastră, chiar dacă am aflat că denunţul îşi făcuse efectul, fiindcă numele lui a dispărut de pe listele ofiţerilor care cădeau periodic în mâinile MI6 sau PWE. Jefferys, sau Delmer, sau germanii din gruparea lui făceau ca acuzaţiile să ajungă la autorităţile naziste cu ajutorul infiltraţilor noştri, iar autorităţile efectuau cercetări, presupun. Acest lucru era relativ uşor, mai ales în ţările ocupate, unde ne bizuiam pe colaboratori locali. Pe urmă nu mai era

atât de uşor să obţinem informaţii despre rezultate, să aflăm care dintre născocirile noastre prinsese şi care fusese soarta celor afectaţi. Care falsuri trecuseră drept adevărate şi care nu, cu excepţia cazurilor în care se dovedea că „evreul“ sau „pe jumătate evreul“ încondeiaţi de noi rămâneau în posturile lor, fără să sufere destituiri sau degradări. Despre Rendl am aflat că, fără să fi fost declarat sau socotit mort, trimis pe front sau la partea sedentară, încetase să fie Maior sau Căpitan sau ce-o fi fost pe atunci. Nu mai figura pe liste.

— Şi asta a făcut-o pe Valerie să se bucure? Vreau să spun, să simtă o satisfacţie? l-am întrebat. Mi s-a părut că găsisem prilejul de a-i aduce aminte de fiinţa care pe mine mă interesa cel mai mult. A fost o naivitate din partea mea, Valerie era fiinţa care-l interesa cel mai mult şi pe Wheeler şi nici o clipă nu uitase de ea. În realitate el niciodată n-a pierdut şirul cu totul, în prezenţa mea.

Şi-a dus o mână la frunte – sau poate la tâmplă –, ca şi cum dintr-odată l-ar fi durut îngrozitor capul sau ar fi vrut să vadă dacă nu cumva are febră, sau poate a fost doar gestul cu care încerci să alungi un coşmar. Oricum ar fi, era acelaşi dinainte când în sfârşit a deschis ochii şi şi-a destupat urechile după capricioasele rotiri ale helicopterului care hârâia ca o morişcă uriaşă sau ca un vechi Sikorsky H-5, care „numai prin zgomotul lui provoca panică“, într-o altă duminică, acum depărtată, în grădina lui de lângă râu, pe când stăteam amândoi tolăniţi în fotoliile îmbrăcate cu învelitori sau huse de gabardină de culoare deschisă, tronând peste acele mobile deghizate în mamuţi sau în stafii înlănţuite, pe când eu încă nu făceam parte din grup, iar el m-a luat de-o parte şi mi-a propus să mă integrez şi să intru în acel grup. Într-un târziu mi-a răspuns şi m-am temut că s-a poticnit din nou de vreun cuvânt. Dar n-a fost aşa, ci poate – mi-am spus puţin mai târziu – prefera să nu-mi îngăduie să-i văd faţa în întregime în timp ce povestea ce încă nu povestise, sau poate încerca să-şi ţină acum braţul sau palma foarte aproape de ochi, ca

să şi-i acopere într-o clipă, aşa cum încercasem eu să fac de câteva ori – şi uneori cedasem, dacă-mi amintesc bine – în timpul proiecţiei înregistrărilor video pe care mi le pusese Tupra acasă la el. Ca şi cum ar fi vrut să fie pregătit să se ascundă, sau să-şi bage capul la cutie.

— Da, a simţit o satisfacţie, a spus, reluând cuvântul folosit de mine. Da, se poate spune aşa, presupun. Ideea fusese a ei, şi a fost prima ei contribuţie personală, individuală, remarcabilă, la desfăşurarea Războiului şi obţinerea victoriei. A fost felicitată de Jefferys într-una dintre vizitele lui. Ţi-am mai spus, venea timp de o săptămână, lăsa în urmă o mulţime de idei şi pleca, şi pe urmă nu-şi mai făcea apariţia o lună şi chiar mai mult. N-am mai auzit niciodată de el şi nici n-am văzut numele lui în vreo carte, de aceea sunt convins că era un nume fals. Sefton Delmer nu-l pomeneşte, cine ştie cum îl chema în realitate. Însă i-a produs în acelaşi timp o insatisfacţie, i-a înfipt un ghimpe în inimă. Se gândea la Ise, soţia lui Rendl, din când în când se întreba cum s-o fi descurcat după defenestrarea bărbatului ei. El era un duşman al nostru, şi nu unul oarecare, nu un biet recrut, ci un nazist convins, dornic să aparţină trupelor SS. Şi pe deasupra era un mare dobitoc; însă era de asemenea cumnatul vechii ei prietene şi soţul surorii ei mai mari care întotdeauna fusese afectuoasă şi înţelegătoare faţă de ea. Războiul, totuşi, nu lăsa mai deloc timp nici pentru îndoieli, nici pentru remuşcări, nici pentru nimic. Din pricina asta unii îşi aduc aminte de perioadele de război ca de cele mai vitale perioade ale existenţei lor, cele mai euforice, ba chiar ajung să le regrete mai târziu, într-un anume fel. Războaiele sunt lucrul cel mai urât pe lume, dar în timpul lor trăieşti cu o intensitate nemaicunoscută până atunci, partea lor bună e că te împiedică să te mai gândeşti la fleacuri sau să cazi pradă stărilor depresive sau să-i sâcâi cu nimicuri pe cei din preajma ta. Nu mai e timp pentru toate astea, alergi neîncetat de la un lucru la altul, mereu eşti covârşit de griji şi nelinişti, treci de la spaimă la

bucurie, şi fiecare zi e parcă ultima, ba mai mult, e unică. E ca un marş, în care mergi umăr la umăr cu ceilalţi, toată lumea se gândeşte cum să supravieţuiască, cum să distrugă fiara, să se salveze şi să-i salveze pe alţii, legăturile dintre oameni sunt foarte strânse şi nu e loc pentru panică. Aici nimeni nu s-a lăsat cuprins de panică. Ai auzit desigur de la tatăl tău şi de la alţii, şi Războiul vostru a fost la fel.

— Da, am auzit. Nu atât de la tata, care, deşi foarte tânăr, era un adult când a început Războiul, cât de la cei care erau copii pe atunci. Îmi închipui că nu poţi duce dorul unor astfel de perioade decât dacă ieşi învingător, ţine seama de asta, Peter. Pentru tatăl meu nu poate fi totuna ca pentru dumneata.

— Da, în privinţa asta ai dreptate. Eu nu pot concepe că am fi putut pierde, iar în cazul acesta, probabil, nu mi-aş aminti decât de lucrurile îngrozitoare. Sau aş fi făcut tot posibilul ca să uit, şi poate că aş fi reuşit, cu mare efort. E greu să-mi închipui. Nu ştiu, nu pot să ştiu. – Şi Wheeler şi-a dezlipit braţul de pe frunte, şi-a sprijinit obrazul în palmă şi a rămas pe gânduri, de parcă niciodată nu-i trecuse prin cap aşa ceva.

— Şi ce s-a întâmplat? Ce se mai poate spune? – Asta îmi cerea mereu Tupra în şedinţele noastre de analiză. „Ce mai e de spus, hai, mai spune ceva.“ N-o să mă mai întrebe, şi nici n-o să mai existe şedinţe de analiză, hotărât lucru.

— Răul a venit după ce s-a terminat Războiul, când întreaga ţară şi-a ridicat capul pentru a privi în jurul ei, şi unii, nu mulţi, au început să se gândească la tot ce se întâmplase şi la ce văzuseră, şi la ce le fusese dat să trăiască, şi la ce fuseseră siliţi să facă. La câteva luni după capitulare, Valerie a primit o scrisoare de la prietena ei Maria. Nu mai avuseseră nici o legătură din 1939, dinainte de izbucnirea Războiului. Maria nici măcar nu ştia că se căsătorise şi că numele ei de familie era acum Wheeler. Ne-am cunoscut în 1940 şi ne-am căsătorit în 1941, puţin înainte de a împlini eu douăzeci şi opt de ani, iar ea avea douăzeci şi unu. Adevărul e că nici măcar nu

ştiau, nici una dintre ele, dacă cealaltă era în viaţă. Maria a trimis scrisoarea pe adresa părinţilor lui Val, iar mama ei i-a trimis-o la Oxford, unde tocmai ne instalaserăm după ce eu fusesem ales *Fellow* la Queen's College, în 1946. Tatăl ei murise într-unul din bombardamentele asupra Londrei. Valerie a avut în prima clipă o tresărire de bucurie, însă aceasta n-a ţinut decât până a deschis plicul. Scrisoarea aceea a fost osânda noastră. Mă rog, mai drept ar fi să spun că a fost mai ales osânda ei. – După ce Peter a făcut acest adaos, mi-am adus aminte, ca o premoniţie, ca un ecou, cuvintele pe care le spusese Tupra la el acasă: „Nu ţi-o doreşti, dar preferi întotdeauna să moară cel de lângă tine, într-o misiune sau într-o bătălie, într-un raid aerian sau într-un bombardament sau într-o tranşee când se duceau lupte în tranşee, într-un jaf la drumul mare sau într-o spargere sau într-o răpire de turişti, în cazul unui cutremur, unei explozii, unui atentat, unui incendiu, e totuna: camaradul tău, fratele tău, tatăl tău sau chiar fiul tău, cât ar fi de mic. Şi iubita, până şi iubita, decât să mori tu". – Eu nu eram acasă când a primit scrisoarea şi a citit-o, mi-a arătat-o mai târziu, sau mai bine zis mi-a tradus-o, fiindcă, deşi Maria vorbea englezeşte, Val ştia germana mai bine, şi îşi scriau în această limbă. Era o scrisoare lungă, nu însă foarte lungă, vreau să spun că nu era atât de lungă încât să poată explica ce făcuse în toţi aceşti ani de Război; îi rezuma lucrurile mai importante. Se căsătorise şi ea şi se numea Hafenrichter acum, chiar dacă soţul ei murise pe frontul rusesc şi era văduvă. O ducea rău sau supravieţuia în zona internaţională a Vienei (cum ştii, la fel ca Berlinul, Viena a fost împărţită în patru zone: americană, britanică, rusă şi franceză, iar centrul era internaţional, adică era controlat şi patrulat în acelaşi timp de cele patru puteri). Îi vorbea despre lipsurile prin care trecea acum, despre aceeaşi situaţie dramatică a oraşelor germane, poate cu singura deosebire că suferise mai puţine distrugeri, şi îi cerea o mână de ajutor, deşi nu preciza de ce natură, dacă era vorba de bani,

medicamente, haine, alimente… Părinţii ei muriseră, domnul şi doamna Mauthner, precum şi una dintre cele patru surori, cea de a treia, şi presupunea că se prăpădise şi cea mai mare, Ilse, dispărută cu cele două fete micuţe. Din familia Rendl nu mai trăia decât copilul, pe care îl creştea ea şi pe care dorea să-l trimită acum în Anglia, pentru asta avea nevoie iarăşi de ajutorul Valeriei, dacă era cu putinţă: băiatul trecuse prin momente grele, în Austria îl aştepta un viitor sumbru, plin de lipsuri, şi ea abia putea să se întreţină singură. Dar cel mai rău a fost… – Lui Wheeler i-a tremurat glasul şi a şovăit o clipă; dar şi-a revenit. – Cel mai rău a fost faptul că îi povestea cum se petrecuseră lucrurile: „Nu ştiu cum“, îi spunea, şi astea au fost cuvintele care au chinuit-o pe Valerie de când le-a citit până la moarte, cuvintele care i-au grăbit sfârşitul: „Nu ştiu cum“, îi spunea, cei din SS au descoperit că Rendl avea o bunică evreică şi că dăduse şpagă ca să fie ştearsă din registru. Însă documentele cu pricina nu fuseseră distruse, ci doar sustrase şi înlocuite cu altele false; au ieşit la lumină, şi s-a dovedit veridicitatea denunţului. Cei din SS erau foarte stricţi cu privire la ascendenţa rasială, îi scria Maria închipuindu-şi că Valerie n-avea de unde să ştie lucrurile astea, şi după cât se pare cazul a ajuns la urechile lui Himmler în persoană, care s-a făcut foc când a aflat de această înşelăciune şi a hotărât să dea o pedeapsă exemplară, mai mult decât orice pentru a-i face să mărturisească de bună voie pe toţi ofiţerii din trupele SS care ar fi putut să se afle în aceeaşi situaţie sau în situaţii asemănătoare cu a lui Rendl, făgăduindu-le că, dacă făceau asta, avea să fie mai îngăduitor cu ei decât cu tovarăşul lor impostor, sau cel puţin nu atât de sever. Descoperirea asta, la care se adăugau zvonurile iscate după moarte lui Heydrich cum că până şi el era „pe jumătate evreu“ – „Heydrich“, mi-am spus, „care a avut parte de o moarte lentă şi cu dureri groaznice, din pricina gloanţelor otrăvite“ –, l-a făcut să bănuiască, după cum am aflat mai târziu, că acest corp de elită se transformase, de fapt, după

promulgarea Legilor de la Nürnberg, într-un refugiu pentru *Mischlinge* şi chiar pentru evreii „pe jumătate“, potrivit raţionamentului următor, propriu unei minţi bolnave ca a lui: Ce ascunzătoare mai bună pentru animalele vânate decât să se camufleze îmbrăcând haine de vânători? Sau poate nu atât de bolnavă, dacă ne gândim la mintea lui Delmer sau mai cu seamă la mintea lui Jefferys, în stare să urzească cele mai încâlcite planuri şi maşinaţii. Sau la e mea, nu ştiu, aveam cu toţii minţi de război, în război nu rămâne nici o minte sănătoasă şi unele nu se recuperează niciodată. Dar să ne întoarcem la verişoare: Maria izbutise să afle că Rendl, şi asta a fost pedeapsa exemplară, fusese transferat într-un lagăr de concentrare ca prizonier, în pofida faptului că nu era în realitate decât „pe sfert evreu“, şi că într-o bună zi Gestapoul s-a prezentat în casa lor din München, unde locuiau acum, şi i-au luat fetele. Pe băiat nu l-au luat fiindcă nu era acasă, când s-a petrecut asta era la Melk, la bunici, şi pe urmă, după ce a trecut primul moment de furie, nu s-au deranjat prea mult să-l caute. Când Ilse a întrebat îngrozită de ce făceau asta, singurul răspuns pe care l-a primit a fost că fetele erau evreice şi că împotriva ei nu exista nici o acuzaţie; dacă voia să meargă cu ele, era treaba ei. Propriu-zis fetiţele erau numai „a opta parte evreice“, drept care în mod normal ar fi fost „germane“ fără discuţie. Însă aceste măsuri erau luate în chip de represalii, ca să le fie învăţătură de minte: să-i transforme în „evrei pe de-a-ntregul“ pe descendenţii celui care îi înşelase, care voise să-şi bată joc de ei. La urma urmei, cum a spus Göring, sau Goebbels, sau poate chiar Himmler, „evreu e cine spun eu că este, asta-i tot“. N-a răsuflat nimic, bineînţeles, ar fi produs o impresie foarte proastă; măsurile au fost aduse la cunoştinţă numai ofiţerilor din trupele SS, ca să aibă mai multă grijă, şi de aceea PWE n-a aflat nimic. Trupele SS se dădeau în vânt după secret şi după ritualurile puerile. – A spus *secrecy*, nu *secret*; unii ar spune azi „secretism“. – Potrivit vecinilor care asistaseră la scenă, Ilse s-a suit

împreună cu fetele în maşină, şi nu s-a mai ştiut nimic niciodată despre vreuna dintre ele. Era de presupus că, odată ajunse în lagărul de concentrare, li se pierduse urma şi de asemenea li s-a uitat „originea“, adică motivul pentru care erau acolo, şi ajunseseră să fie socotiţi evrei şi nimic mai mult, sau „dizidenţi“ în cel mai bun caz; nu, nu era mai bun: soarta lor era aceeaşi. Maria nu voia să se amăgească cu năluciri, n-avea nici o speranţă. Le socotea moarte, mai ales după ce se aflase de camerele de gazare, nu mai era loc pentru speculaţii şi îndoieli, precum şi de exterminările în masă. Prin urmare, asta spunea scrisoarea, Jacobo. Maria scria în încheiere că nu ştia dacă Valerie mai era în viaţă şi dacă rândurile ei aveau să ajungă la destinaţie şi vor fi citite de ea. O ruga însă ca, dacă mai trăia, să-i dea de ştire şi să-i întindă o mână de ajutor, mai ales pentru băiatul Ilsei, micuţul Rendl. Avea pe atunci vreo doisprezece ani. – Wheeler a făcut o pauză, şi-a tras sufletul şi a adăugat: Ce n-aş da să nu fi ajuns niciodată la ea acele rânduri. Să nu fi aflat nimic din ce se întâmplase. N-aş mai fi văzut-o punându-şi capăt zilelor. N-aş fi rămas acum singur şi nemângâiat.

Wheeler a rămas atunci tăcut şi îngândurat şi şi-a dus din nou dosul palmei la frunte, ca şi cum ar fi vrut să-şi şteargă sudoarea sau şi-ar fi luat din nou temperatura. „Dă-mi mâna ta şi haidem la plimbare“, am citat în sinea mea. „Pe drumul din ţinutul meu natal, ce-i străjuit de şiruri de măslini, eu fără ţintă rătăcesc, şi-s trist, şi ostenit, îngândurat, bătrân.“ Ştiam poemul acesta din copilărie, erau cuvintele pe care i le adresase Antonio Machado tinerei sale soţii, Leonor, care tocmai se prăpădise, secerată de tuberculoză la optsprezece ani. Valerie nu murise, ci se omorâse, la fel ca alţi câţiva, nu mulţi, uitându-se la propriul ei ceas de nisip şi ţinându-l în mână. Dar îl lăsase şi ea pe Peter la fel de singur şi de trist, şi ostenit, îngândurat, bătrân. Oricâte lucruri îi era dat să mai facă în viaţă.

Puteam să mă fi aşteptat la acea dezvăluire după câte îmi povestise Wheeler, dar am rămas dintr-odată

încremenit, aşa încât n-am ştiut ce să-i spun în clipa aceea. Şi cum el nu şi-a reluat vorba îndată, am pomenit de un lucru de care n-am putut evita să-mi aduc aminte, chiar cu riscul de a-l face să-şi îndrepte gândul în altă parte şi să pierd sfârşitul poveştii:

— Asta mi-a spus Toby că i se întâmplase lui. Ţi-am spus, nu-ţi aminteşti? – Şi mi-am adus aminte cât de iritat şi surprins a fost Wheeler când a auzit cuvintele mele. „Asta a spus: «am văzut cum şi-a luat viaţa»?“, repetase cu un gest de supărare, fără a-şi încheia propoziţia. – Că văzuse cum şi-a luat viaţa fiinţa pe care o iubea.

Wheeler a reacţionat pe loc, dar de data asta a fost mai degrabă compătimitor.

— Da. M-a decepţionat, m-am supărat un pic când mi-ai povestit. În sfârşit, ce puteai tu să ştii? Lui nu i s-a întâmplat niciodată aşa ceva; însă îi plăcea să facă pe misteriosul şi să dea de înţeles că avea un trecut mai zbuciumat, sau mai tragic, decât cel pe care-l avea cu adevărat; şi care nu era deloc lipsit de zbucium şi de tragism, pe de altă parte: a trecut şi el prin multe, ca mai toată lumea care trece printr-un război lung. Fără îndoială şi-a însuşit povestea mea când ţi-a spus asta, ca să şi-o împodobească puţin pe-a lui. E partea proastă a oricărei poveşti pe care o spui, faptul că cei mai mulţi uită pe urmă cum sau de la cine au aflat ceea ce ştiu, şi unii chiar ajung să creadă că au trăit sau au plăsmuit ei lucrurile, orice ar fi, o relatare, o idee, o opinie, o întâmplare, o glumă, un aforism, o poveste, un stil, uneori un text întreg, pe care şi-l însuşesc cu mândrie, sau poate ştiu că fură, dar alungă îndată gândul acesta şi-l ascund de ei înşişi. E un lucru foarte caracteristic pentru timpul nostru, care nu respectă priorităţile. Poate că n-ar fi trebuit să mă supăr aşa cum m-am supărat pe bietul Toby, după atâta vreme. – Wheeler s-a oprit, a băut două guri de jerez şi apoi a mormăit fără chef, aproape cu aversiune: Din fericire pentru el, niciodată n-a văzut aşa ceva. Nu e o scenă pe care s-o suporţi uşor, te asigur. E mai bine să fii scutit de

tragedii. Nimic nu te poate vindeca de ele. Oricât ai vorbi, fii sigur de asta.

— Cum a fost? – Buna creştere m-a făcut să adaug ceea ce-i spusesem cândva, cu un alt prilej, chiar dacă de data asta am fost nevoit să fac un efort pentru a mă achita de sarcina pe care de mic fusesem învăţat s-o îndeplinesc, şi anume că niciodată nu trebuie să strângi cu uşa pe cineva. – Dacă nu vrei, Peter, nu-ţi cer să-mi spui.

Mă temeam ca nu cumva doamna Berry să termine de cântat şi să pună capacul la pian. Ar fi putut să coboare în orice moment şi ar fi rupt vraja, cum s-ar spune, deşi ajungea încă la noi, foarte încet, ce-i drept, muzica pianului. Mi s-a părut că acum interpreta o piesă de Scarlatti, întotdeauna alegea bucăţi vesele, din întâmplare tot de un surghiunit, Scarlatti îşi petrecuse o jumătate din viaţă în Spania şi după cât se pare acolo a şi murit fără să se ştie prea bine cum şi unde, nici dacă avea o lespede pe mormânt, la fel ca Boccherini: probabil la Madrid, amândoi îngropaţi ca vai de lume în oraşul meu. Ţară indiferentă faţă de merite şi de slujbele ce i se aduc. Ţară indiferentă la tot, mai ales faţă de ceea ce nu mai există, sau faţă de trecut.

— Nu e plăcut să-mi amintesc şi nici să aud vorbindu-se de asta, Jacobo. Cred însă că pot să-ţi povestesc. Odată şi odată trebuie să povesteşti lucrurile, presupun, după ce a trecut mai mult timp, ca să nu se creadă că nu s-au petrecut sau că au fost numai un vis urât – mi-a răspuns Peter –, „Nu ştiu cum“, scrisese Maria în scrisoarea aceea, iar Valerie, din momentul în care a citit-o, n-a încetat să repete, uneori chiar în germană, de parcă ar fi stat de vorbă cu ea: „În schimb, eu ştiu cum, eu ştiu cum, ştiu prea bine, deoarece chiar eu i-am informat pe cei din SS“. Şi nu contenea să-şi reproşeze de asemenea: „Copiii. Cum de nu m-am gândit la Ilse şi la copii. Ar fi trebuit să mă gândesc la ei, cum am putut să uit aşa ceva. Mie, în schimb, nici nu mi-a trecut prin cap că ar putea să păţească ceva“. Ultimele zile ale vieţii le-a petrecut torturându-se, într-un adevărat iad, şi nici

o clipă nu s-a gândit să-i răspundă prietenei sale. „Prefer să creadă că am murit“, spunea. „N-aş putea suporta să-i mărturisesc ce am făcut.“ „Dar dacă nu i-ai mărturisi şi te-ai mulţumi să-i dai o mână de ajutor?“, încercam eu s-o conving. „Am putea încerca să facem ceva pentru băiat, să obţinem un permis, ceva, sau o bursă, nu ştiu, eu aş putea vorbi pentru el şi să-i dau un ajutor economic.“ Întotdeauna am avut bani în familie, bunicul meu matern, Thomas Wheeler, a vândut pe bani buni ziarele al căror proprietar era în Noua Zeelandă şi în Australia, iar lui Toby şi mie, când eram foarte tineri, ne-a revenit la moartea lui o moştenire frumuşică. I-am propus chiar să-l adoptăm pe tânărul Rendl, ce-i drept, nu cu prea mult entuziasm. Însă Val era paralizată de groază şi durere, nu voia să ştie de nimic, nu reacţiona. Nu dormea toată noaptea, iar dacă o răzbea oboseala şi adormea puţin, se trezea îndată speriată, în puterea nopţii, plângând şi lac de sudoare, şi-mi spunea cuprinsă de o neliniște grozavă: „Sărmanele copile. Dacă cel puţin aş fi aflat toată povestea prin propriile mele mijloace, poate că aş fi reuşit să fac ceva, poate, deşi nu prea cred. Dar aflasem de la Maria, şi am trădat-o fără să mă gândesc la ce fac, cum am putut să fac una ca asta, cum de nu mi-am dat seama? Şi copilele astea au murit din cauza mea într-un lagăr de concentrare, fără să înţeleagă ce se întâmplă cu ele, iar mama lor a mers cu ele, ce altceva putea să facă, biata de ea, Dumnezeule…“. – Wheeler s-a oprit o clipă şi şi-a muşcat degetul arătător, îngândurat şi încordat. („Îţi dau târcoale grijile“, am citat în sinea mea.) Apoi a spus: Trădarea nu-i stătea în fire, şi cu atât mai puţin delaţiunea. Mai mult, acestea erau ultimele lucruri pe care le-ar fi făcut în împrejurări normale. Era o fiinţă deosebită, în care puteai să te încrezi orbeşte. Era antiteza relei credinţe, a vicleniei, nu ştiu cum să-ţi spun: era o fiinţă neprihănită. Însă războiul răstoarnă totul, sau creează duble loialităţi de neîmpăcat. Şi nu-i stătea în fire nici să precupeţească eforturi, să nu colaboreze cu ţara ei din toate puterile atunci când

era în joc supravieţuirea ei. Începuse să aibă mustrări de cuget pentru că nu avusese curajul de a se infiltra în teritoriul duşman, aşa că ar fi fost imposibil să păstreze pentru ea acea informaţie, despre Hartmut Rendl, de vreme ce era convinsă că se cuvenea s-o aducă la cunoştinţa celor care puteau s-o utilizeze şi că în felul acesta putea să salveze viaţa unor englezi. Acum însă perspectiva ei se schimbase, cum se întâmplă întotdeauna în vremuri de pace, cu excepţia celor care ştim că vremurile de război pândesc permanent şi stau ascunse după colţ, chiar dacă mai nimeni nu crede; şi că ceea ce în timp de pace ni se pare condamnabil, înspăimântător şi excesiv ar putea să se repete mâine cu consimţământul întregii naţiuni. „Crime de război“, se spune astăzi despre o mulţime de lucruri, ca şi cum războiul n-ar consta în săvârşirea de crime, iertate dinainte în cea mai mare parte. Acum însă Valerie nu izbutea să vadă utilitatea, nu înţelegea în ce mod ceea ce povestise ea şi ideea pe care o dăduse contribuiseră la victorie. Sau, mai bine zis, era sigură că dacă ar fi tăcut, rezultatul ar fi fost acelaşi. Şi fără îndoială nu se înşela, aşa cum nu s-ar fi înşelat toţi ceilalţi cetăţeni britanici cu privire la contribuţia oricât de măruntă a fiecăruia dintre ei, cu rare excepţii. Şi asta se întâmplă şi în timp de război, Jacobo. Se face tot ce e necesar, iar asta include şi ceea ce nu e necesar. Cine poate să deosebească una de alta în toiul luptei? Când trebuie să-ţi distrugi duşmanul, chiar şi atunci când trebuie doar să-l învingi, e cu neputinţă să măsori şi să deosebeşti ce-i provoacă daune cu adevărat şi ce e o simplă hărţuială, să te lupţi cu mauri morţi, cum ziceţi voi, sau să tai lemne din copacul prăbuşit de furtună. – Aceste ultime două expresii Wheeler le-a spus în limba mea. – Eu am încercat s-o fac să vadă asta prin toate mijloacele: „Era război, Valerie“, îi spuneam, „şi la război ostaşii îşi ucid proprii camarazi, lăsând să se creadă că au fost doborâţi de gloanţele duşmanului; sau comandanţii îşi sacrifică propriile trupe, le trimit la măcel şi nu întotdeauna asta slujeşte la ceva: gândeşte-te la Gallipoli, la

Churuk Bair, la Suvla, şi nu te îndoi că după trecerea anilor vom afla despre cazuri asemănătoare şi la fel de sângeroase în acest Război al nostru pe care l-am câştigat nu de mult. În toate războaiele pier oameni nevinovaţi şi se comit erori şi nechibzuinţe, şi întotdeauna există oameni politici şi militari imbecili sau josnici, peste tot. În toate războaiele se săvârşesc lucruri de prisos. Ce-ţi închipui? Crezi că eu n-am făcut lucruri îngrozitoare, dacă mă gândesc acum la ele, sau o să le judec mai târziu, lucruri pe care aş fi putut să nu le fac? Am săvârşit asemenea fapte la Kingston, şi mai ales la Accra, şi la Colombo. Aşa le socotim acum şi le vom socoti tot aşa o bucată de vreme, însă atunci nu erau aşa. Tocmai asta nu trebuie să facem, să le privim în afara împrejurărilor în care s-au petrecut şi la rece. După război nu te mai uiţi înapoi, n-ai înţeles asta? Ca să poţi trăi mai departe“.

Wheeler s-a oprit din nou, de data asta, înainte de toate, pentru a-şi trage sufletul. Era limpede că avea nevoie. Privirea îi era puţin rătăcită, întoarsă spre scară, parcă fără s-o vadă. L-am simţit foarte obosit şi totodată agitat, ca şi cum ar fi retrăit cu mai multă intensitate decât trebuia acele cuvinte pe care i le spusese Valeriei cu ani în urmă, poate în patul în care gândurile negre îi dădeau târcoale, poate când ea îl trezea cu plânsetele ei şi cu coşmarurile ei ce corespundeau realităţii, şi acestea nu pot fi suportate, când starea de veghe repetă ceea ce spune visul: „Apăs acum pe pieptul tău ca plumbul, în piept înţepătura mea e ca un ghimpe. Când te trezeşti vezi moartea ce te-aşteaptă“. Am aşteptat. Am aşteptat. Am aşteptat. În cele din urmă am spus:

— Înţeleg că n-a slujit la nimic.

— Nu, n-a slujit, şi cel mai rău e că eu ştiam asta. Ştiam că totul avea să fie zadarnic, că viaţa ei se chircise şi că n-o să se mai îndrepte niciodată. Pe atunci eu făceam parte din grup, care a luat fiinţă prea târziu ca să-i mai salveze viaţa. Şi nu vreau să spun că darul meu, capacitatea mea de interpretare ar fi fost mai mică înainte de a intra în grup, nicidecum,

însă viziunea noastră se cuplează pe sarcina pe care o avem de îndeplinit, şi se ascute, şi ne obişnuim să descifrăm şi să pătrundem mai adânc în ce se va întâmpla mâine. Ai observat şi tu, bineînţeles, schimbarea asta, sporul ăsta de perspicacitate, de când lucrezi cu Tupra, nu-i aşa?

— Da, aşa e. Acum sunt cu ochii în patru. Şi tind să interpretez totul, până şi atunci când nu sunt la slujbă şi nimeni n-o să-mi ceară un raport despre ce am observat. – Şi am profitat de prilej ca să-l întreb ceva care nu mă privea direct, chiar cu riscul de a pierde un timp preţios şi de a ne pomeni cu doamna Berry pe cap, care ne-ar fi întrerupt conversaţia: Dacă-mi amintesc eu bine, Peter, prima oară când mi-ai vorbit despre grup mi-ai spus că Valerie murise – *...that Valerie was already dead*, astea au fost cuvintele mele – când i-a venit ideea lui Menzies sau lui Vivian sau cine ştiu cui. Nu înţeleg, dacă grupul s-a format în timpul Războiului.

Wheeler a părut descumpănit, încurcat. A rămas pe gânduri câteva clipe şi apoi a spus în spaniolă, cu faţa luminată a celui care a găsit soluţia la o mică enigmă (întotdeauna a avut parte de bucuria descifrării unor chestiuni de lingvistică):

— Ah. Da. Trebuie să fie o problemă de ambiguitate, sau de înţelegere greşită din partea ta, Jacobo. Dacă am zis cum ai spus tu acum, *she was already dead*, fără îndoială asta echivala în limba ta cu „era deja moartă“, însă în sensul colocvial, figurat, că era deja condamnată, nu că murise propriu-zis. – Şi aici a trecut din nou la engleză, fiindcă după atâta efort era limpede că-l obosea tot mai mult să vorbească într-o limbă străină. – Am vrut să spun probabil că atunci era prea târziu, că făcuse mai înainte ceea ce avea s-o ducă apoi la moarte, că soarta îi era pecetluită. Şi chiar aşa a fost: dacă grupul ar fi fost creat înainte, poate că cineva ar fi apreciat, cu siguranţă eu însumi, cu privirea mereu la pândă, antrenată, pătrunzătoare, că, aşa cum Valerie n-ar fi ajuns prea departe ca spion, şi de asta ea era pe deplin conştientă, nu era potrivită nici pentru

propaganda neagră, prea murdară pentru firea ei cinstită, care nu suporta înşelăciunile. Cu atât mai puţin ca să pună în primejdie sau să sacrifice viaţa unor oameni nevinovaţi, chiar dacă erau germani. Ştii doar: încetul cu încetul începem să facem lucruri pentru care nu suntem potriviţi sau pe care n-am fi în stare să le facem, şi în război se trage mult de oameni, sau chiar ei trag de ei înşişi pe nesimţite mai mult decât le îngăduie forţele, pentru ca apoi să se prăbuşească atunci când totul s-a terminat. Dacă şi-ar fi cunoscut limitele la timp, poate s-ar fi retras din Milton Bryant. Ar fi fost trimisă înapoi la Foreign Office, nu ştiu, sau ar fi fost folosită numai pentru propaganda albă. – Wheeler şi-a trecut mâna peste frunte, semn al frământării prin care trecea –. Uneori îmi spun că ar fi trebuit să-mi dau seama de asta, în orice caz. E însă uşor să-ţi faci reproşuri când a trecut primejdia, cum ziceţi voi, când se cunoaşte dimensiunea faptelor. Eu nici măcar nu eram la curent cu ce făcea Valerie în cadrul PWE, la mii şi mii de kilometri depărtare cum eram cea mai mare parte a timpului. Iar ea nici măcar nu mi-a pomenit vreodată acel termen, „propagandă neagră“, de altfel se prea poate să fi făcut propagandă neagră neavând habar de existenţa ei, sau mai bine zis, de această denumire. Şi se mai poate, de asemenea, să fi fost discretă faţă de mine pentru că aşa i se ordonase. Nu ştiu. Dacă Delmer era diabolic, atunci Jefferys era Lucifer în carne şi oase. – A făcut o mică pauză şi a adăugat: O să mor fără să aflu cine era, cine se ascundea sub acest nume. Mi-a mai rămas foarte puţin timp, Jacobo. Aproape deloc.

Muzica s-a oprit, şi după câteva clipe am auzit paşii doamnei Berry coborând scările. „Gata, s-a terminat“, mi-am spus. „N-o să mai aflu cum şi-a luat viaţa Valerie şi cum a văzut Peter moartea ei, chiar dacă eu dispuneam în principiu de mai mult timp decât el, căruia nu-i mai rămăsese aproape deloc. Şi de ce n-a împiedicat acel sfârşit, dacă şi-a dat seama că avea să vină.“ Şi am adăugat în sinea mea: „Dar nici nu mă pot plânge. Azi am aflat multe,

şi nici măcar nu venisem pentru asta“. Totuşi doamna Berry n-a intrat în salon, nici nu ne-a chemat la masă, ci s-a dus direct la bucătărie şi am auzit-o trebăluind acolo. Poate că mai aveam la dispoziţie câtva timp, dacă ea era ocupată cu ultimele pregătiri şi eu dădeam zor.

— Cum şi-a pus capăt zilelor Valerie, Peter? l-am întrebat, lăsând acum deoparte orice cuviinţă. Şi cum ai reacţionat dumneata?

Wheeler s-a foit un pic în jilţ, şi-a căutat o poziţie mai bună şi şi-a dus degetul mare aproape de subsuoară; foarte aproape, întors, ca o mică proptea, şi mi-a făcut impresia că îşi sprijinea pe el toată greutatea toracelui. Parcă avea nevoie să se reazeme de ceva, chiar dacă era ceva simbolic: un deget, degetul gros, chiar dacă degetele lui erau lungi şi subţiri.

— Locuiam atunci într-o casă asemănătoare cu asta, numai că era mai mică – mi-a spus –, cu un cat sau două, depinde cum priveşti lucrurile, fiindcă ultimul era foarte mic, numai cu o *chambre de bonne*, cum s-ar zice, pe care o foloseam din când în când ca odaie de oaspeţi. Era, şi mai este în Plantation Road, aproape de casa în care ai locuit tu. Depăşea cu mult posibilităţile mele financiare, dacă socotim numai leafa, bineînţeles, însă averea moştenită de mine îmi îngăduia aceste privilegii, mi le-a îngăduit întotdeauna. Mă rog, după patru nopţi agitate şi nedormite – „Da, durerea a dat întruna târcoale patului tău“, am repetat în sinea mea –, Valerie m-a convins să dorm în cămăruţa aceea de la catul de sus, ca să mă pot odihni un pic până ce ea avea să se liniştească, spera să nu se prelungească prea multe zile cercul acela vicios de coşmaruri şi nesomn, în care se detesta cât era trează şi se temea să nu adoarmă, în care nu se suporta nici în somn, nici în stare de veghe. Eram îngrozit la gândul că o lăsam singură în cazurile acelea din miez de noapte, fiindcă erau fără îndoială cele mai grele şi mai anevoie de suportat, însă m-am gândit totodată că poate simţea nevoia să le petreacă în singurătate

pentru a începe să-şi revină, că poate îi prindea bine ca eu să nu-i fiu mereu alături ca să stau de vorbă cu ea şi să-i aduc mângâiere şi să-i pun întrebări, ca să găsesc motive şi argumente de îmbărbătare, nici asta nu slujise la nimic patru zile şi patru nopţi albe, nici un progres. Nu ştiu: când o situaţie nu se schimbă, ajungi să crezi orice. Îmi aduc aminte că m-am băgat în pat neliniştit, cu uşa deschisă ca s-o pot auzi dacă mă chema, aş fi ajuns la ea imediat, ne despărţea un singur cat, două rampe mici de scară. Însă adunasem atâta oboseală, încât am adormit foarte repede. Probabil că m-a doborât somnul, fiindcă nici măcar n-am stins lumina de la măsuţa de noapte, şi n-am închis cartea pe care o citeam, a rămas deschisă pe plapumă. Nu m-am trezit decât în zori, şi pesemne că avusesem un somn foarte liniştit, fiindcă abia atunci, nu înainte, a căzut cartea pe podea, cu un zgomot foarte slab: era *Little Gidding*, ultimul volum din seria *Cuartetelor*, ediţia broşată de la Faber, asta nu pot să uit, atunci era încă recent şi nu-l putusem citi în timpul Războiului, în Ceylon nu ajungeau operele astea, nici pe Coasta de Aur. – Şi în continuare a murmurat cu siguranţă nişte versuri sau frânturi de versuri –: *Ash on an old man's sleeve… This is the death of air… the constitution of silence… What we call the beginning is often the end…*, toate astea, nu-i aşa? – Adică: „Cenuşă pe mâneca unui bătrân… Asta e moartea aerului… închegarea tăcerii… Ceea ce numim început e adesea sfârşitul…". Şi apoi a continuat: Aşa că nu căderea cărţii m-a trezit, nu ştiu ce m-a trezit. Am avut nevoie de câteva clipe până să mă dezmeticesc şi să-mi dau seama că mă aflam în acea *chambre de bonne* singur, şi să-mi amintesc de ce. Am luat cartea şi am pus-o pe noptieră, m-am uitat la ceas, era aproape patru, am stins lumina cu un gest maşinal, nu cu intenţia de a mă culca imediat, neliniştea a pus din nou stăpânire pe mine. Am luat seama şi am hotărât să mă apropii mai întâi de dormitorul nostru şi să văd, fără să intru, dacă Valerie dormea sau nu, şi s-o întreb dacă avea nevoie de ceva; sau dacă nu cumva voia să rămân acolo. Mi-am

pus halatul şi am coborât binişor, ca să n-o trezesc dacă adormise, şi atunci am văzut-o unde nu trebuia să fie, aşezată pe treapta de sus a primei rampe de scară, prin urmare cu spatele la mine. – Wheeler a arătat cu degetul înspre stânga lui şi în sus, spre capătul scării de la casa lui de acum, lângă râul Cherwell, nu în Plantation Road. – Chiar acolo unde spui că ai văzut o pată de sânge. E ciudat, nu? Era îmbrăcată cu rochia de zi, nu în cămaşă de noapte sau cu halat, de parcă nu s-ar fi culcat deloc sau s-ar fi pregătit să iasă, şi asta m-a surprins cel mai tare, în timpul acela scurt dar suficient ca să fiu luat prin surprindere. Însă nu m-am alarmat, adevărul e că niciodată, dar niciodată, nici în acele scurte clipe şi nici înainte, nu mi-a trecut prin minte bănuiala sau temerea că avea să facă ce a făcut, nici măcar o singură dată. Aici m-am înşelat. Darul meu, facultatea mea, sau capacitatea mea, cum vrei să-i spui, pe care o aveţi Tupra şi tu şi domnişoara asta pe jumătate spaniolă, pe care a avut-o Toby şi pe care de atâtea ori am avut-o eu în chestiuni de care nu-mi păsa prea mult, a suferit atunci un eşec răsunător. Cum am putut să nu ghicesc, cum am putut să nu văd, cum se face că n-am avut nici cea mai mică bănuială, întrebarea asta mă urmăreşte din anul 1946. Cum am putut să fiu atât de prost, de optimist, de încrezător, de inconştient, cum de nu m-a pus pe gânduri nici un semn? E mult de atunci, nu-i aşa? Tocmai în ce te priveşte mai de aproape nu ţii seama de semnele prevestitoare, fiindcă ele există cu siguranţă întotdeauna. În toate. Niciodată nu eşti dispus să te gândeşti la ce-i mai rău. – Acum Wheeler şi-a acoperit ochii cu o mână, şi-a pus-o ca un cozoroc tras pe ochi, probabil cum îmi pusesem şi eu mâna de câteva ori în timp ce mă uitam şi mai mult nu voiam să mă uit la îngrozitoarele înregistrări video pe care mi le pusese Tupra în seara aceea în care era şi Reresby. – Îi înţelegeam mâhnirea, mustrările de cuget, chiar şi groaza – şi-a reluat Wheeler şirul istorisirii, cu ochii acoperiţi. – Dar mi-am spus că avea să-i treacă ori să se potolească mai

devreme sau mai târziu, aşa cum mai tuturor ne-au trecut gândurile negre stârnite de ce văzusem sau făcusem în Război, de ce pierdusem sau de ce suferisem. Până la un punct, desigur, suficient pentru a trăi. E unul dintre lucrurile pe care le aduce timpul de pace pentru oamenii care nu mai sunt în război, unora ne e hărăzit să trăim în război, să stăm de veghe. Aduce uitarea, cel puţin uitarea superficială, sau senzaţia că totul a fost un vis. Chiar dacă s-ar repeta noapte de noapte iar ziua ar sta la pândă: numai un vis urât. Foarte urât. Dar l-am biruit, la urma urmei. „Valerie“, i-am spus, a fost singurul lucru pe care am apucat să-l spun. Avea părul strâns. Nu s-a întors, i-am văzut numai ceafa şi umerii cutremurându-se, apoi trupul prăbuşindu-se pe spate, şi în acelaşi timp s-a auzit împuşcătura. Abia atunci, cuprins de disperare şi încă refuzând să cred, mi-am dat seama că stătuse acolo, aşezată pe scară, cine ştie de când, ţinând strâns cu amândouă mâinile puşca de vânătoare cu ţeava îndreptată spre inimă. Poate că stătuse pe gânduri, sau aşteptase clipa când avea să prindă curaj, ea, care avea atât de puţin. Cu siguranţă eu am fost semnalul, prezenţa mea, glasul meu, numele pe care şi l-a auzit pronunţat de mine. – „Ce ciudat să trebuiască să nu continui să doreşti propriile tale dorinţe. Ce ciudat să vezi cum tot ce te privea până atunci parcă pluteşte acum în aer. Şi ce grea sarcină să fii mort…“. – Cu siguranţă s-a gândit că eu i-aş fi smuls îndată arma şi n-ar mai fi apucat să apese pe trăgaci, nu ştiu. – *And indeed there won't be time to wonder, Do I dare? and, Do I dare? Do I dare to disturb the universe? Time to turn back and descend the stair… And in short, I am afraid….* Nu, nu mai era timp să mă întreb dacă îndrăznesc şi oare îndrăznesc, dacă îndrăznesc să tulbur universul, timp ca să mă întorc şi să cobor scările… Pe scurt, mi-e frică… Aşa că e mai bine să nu aştept. – A rămas întinsă acolo. – Şi Wheeler a arătat din nou în sus către capul scărilor din casa lui de acum, unde eu descoperisem pata de sânge şi o curăţasem cu atâta îndârjire şi dificultate. – N-a fost uşor să ştergem

sângele. A curs mult, ca dintr-un izvor, deşi eu am astupat imediat orificiul cu prosoape. Ştiam că e moartă şi totuşi am astupat orificiul. Se îmbrăcase şi se machiase, îşi strânsese părul la ceafă, se rujase ca să-şi ia rămas-bun de la mine, era o chestiune de educaţie de pe vremea aceea, o educaţie azi învechită, ea n-a ieşit niciodată din casă şi n-a primit pe nimeni în vizită fără să se machieze… Şi, când n-a mai rămas nici o urmă, eu am continuat să văd sângele. – „Ultimul lucru ce se va şterge va fi cercul“, mi-am spus. „Sau mai multe, fiindcă trebuie să fi fost mai multe pete, şi poate că s-a făcut o băltoacă“. – Şi atunci m-am mutat, nu puteam să mai rămân acolo.

— Dar încă n-ai venit aici, nu-i aşa, Peter? l-am întrebat.

— Nu, m-am mutat în încăperile de la *college* şi am rămas acolo trei ani, preferam să fie oameni în jurul meu. Dar vezi şi tu: o noapte, o singură noapte n-am avut grijă să-i veghez somnul sau nesomnul, şi Valerie şi-a luat viaţa. N-a putut trăi cu povara aia. Iar eu n-am prevăzut sfârşitul. Nu mi-am închipuit asta niciodată, nici măcar când m-a trimis să dorm în catul de sus, în *chambre de bonne*. Pretextul era bun şi m-a luat pe nepregătite: a fost prima oară când m-a înşelat. Pe urmă, nu ştii de câte ori nu m-am gândit că poate aş fi ajuns la timp dacă aş fi întârziat mai puţin până să-mi dau seama unde eram, când m-am trezit – *Don't linger or delay*, mi-am spus –; sau dacă n-aş fi luat cartea de jos, sau dacă n-aş fi aprins lumina, sau dacă nu mi-aş fi pus halatul, sau dacă aş fi coborât cu aceeaşi precauţie dar n-aş fi deschis gura, dacă nu i-aş fi pronunţat numele făcând-o astfel să-şi dea seama că eram acolo. Prostii. Dar nu poţi să nu te gândeşti la ele iar şi iar. – „Pătat de sânge şi vinovat, treaz şi vinovat“, mi-am amintit. – După ce a trecut o bucată de vreme, i-am scris Mariei Mauthner, i-am spus cine sunt, ea nu ştia nimic despre mine. I-am spus că Valerie murise, dar nu i-am spus cum şi nici din ce cauză. Războiul, am spus, era de ajuns. I-am înlesnit nepotului ei să vină în

Anglia, chiar dacă n-am vrut să am de-a face cu el, ar fi fost ca şi cum aş fi avut în faţa ochilor puşca Valeriei. Şi l-am ajutat de asemenea pe fiul ei, pe Rendl pe care-l cunoşti şi tu: după cât se pare se descurcă destul de bine în grup, însă nu e atât de capabil ca Tupra sau ca tine, îi lipseşte viziunea. Cel puţin are o slujbă bună. A mea, viziunea mea, s-a îmbunătăţit mult de atunci, te asigur. Mi-am spus că niciodată nu trebuia să mi se mai întâmple ceva asemănător cu nimeni, pentru că nu ştiam sau nu îndrăzneam să văd. Chiar dacă nimeni nu avea să însemne atât de mult pentru mine, desigur: cei mai mulţi oameni pe care i-am observat pe urmă şi i-am interpretat, despre care am formulat o apreciere, despre care am spus dacă puteau servi sau nu şi la ce anume, n-au însemnat pentru mine nici jumătate sau nici un sfert. Dar cel puţin acum pot să-ţi spun, fără teama de a mă înşela, că tu, în schimb, ai putea trăi cu ale tale, cu ceea ce mi-ai spus de cum ai venit, fiindcă e o povară pentru tine să te simţi răspunzător, spre deosebire de ce i se întâmpla ei. – „Da“, mi-am spus, „eu voi putea mereu să-mi spun mâine: «Oh, nu. Eu nu voiam, eu am fost străin de toate astea, s-a întâmplat fără voia mea, ca prin aburii învălmăşiţi ai febrei şi ai umbrei şi ai visului, a fost un lucru ce ţine de viaţa mea teoretică sau pusă în paranteze, de existenţa mea paralelă şi înceţoşată care în realitate nu contează, nu s-a petrecut decât pe jumătate şi fără consimţământul meu deplin, la urma urmei eu nu vreau să ştiu de mine, nici nu mă văd, nu mă examinez şi nu mă cercetez, nu-mi acord atenţie şi am renunţat să mă înţeleg, potrivit raportului din vechiul fişier cu eticheta *Deza, Jacques*. Şi de altfel asta s-a petrecut în altă ţară». Atunci judecătorul va spune: «Aici nu e judecată, nu e nici un motiv de proces».“ – Şi pe urmă eşti făcut din alt aluat şi aparţii altor vremuri, Jacobo, mult mai uşoare. Nu, tu nu eşti ca Valerie, fără supărare. De fapt n-am mai cunoscut pe nimeni ca ea, în toţi aceşti ani în care n-am mai văzut-o. Sau am văzut-o doar în visele mele, din când în când. – „Dă-mi mâna şi hai să ne

plimbăm. Pe câmpiile astea din ţara mea…“ Wheeler şi-a ridicat mâna de pe ochi şi m-a privit cu mirare, sau cu spaimă, de parcă s-ar fi trezit chiar atunci dintr-o lungă visare. A deschis larg ochii, de parcă ar fi văzut lumea pentru prima dată, cu o privire la fel de greu de descifrat ca aceea a copiilor de câteva săptămâni sau de câteva zile, care observă, presupun, acest loc nou în care au fost azvârliţi şi poate că încearcă să desluşească obiceiurile noastre şi să descopere obiceiurile care vor fi ale lor. L-am văzut foarte obosit şi foarte palid, m-am temut dintr-odată pentru sănătatea lui. M-am simţit îndemnat să-i pun mâna pe umăr, ca tatălui meu cu câteva zile în urmă. Şi-a aţintit privirea la măslinele zdrobite, a întins mâna şi a mâncat două deodată. Apoi a mai băut o înghiţitură de jerez şi culoarea i-a revenit în obraji, poate că avusese o scurtă cădere de tensiune. M-am liniştit cu totul când, reluându-şi vorba, am perceput alt ton în glasul lui şi am înţeles atunci că evocarea, istorisirea, ajunsese la sfârşit: Haide, întreab-o pe Mrs. Berry dacă nu s-a făcut ora de prânz – mi-a cerut – nu ştiu de ce nu ne cheamă, că doar a trecut ceva timp de când nu mai cântă la pian.

Acum locuiesc tot singur, dar nu în altă ţară, ci din nou la Madrid. Sau poate locuiesc pe jumătate singur, dacă se poate spune aşa. Cred că de când m-am întors a trecut tot atâta timp ca acela pe care l-am petrecut la Londra, în cea de-a doua şedere englezească, mai zbuciumată decât prima, dar mai puţin primenitoare, fiindcă aveam o vârstă la care e mult mai greu să te schimbi, nu mai e loc decât pentru a-ţi da seama de ce porţi în adâncul sufletului şi a vedea cum ţi se adevereşte firea. Acum am câţiva ani mai mult. Au murit tatăl meu şi Sir Peter Wheeler, primul la numai o săptămână după acea ultimă duminică la Oxford, nu atât de desprins de necuprins cât de trecut. Moartea lui, de fapt, a grăbit întoarcerea mea în oraşul natal, ca să stau cu nepoţii lui şi cu fraţii mei şi să merg la înmormântare. În cavoul în care se află mama era un loc pentru el. Nimeni nu va mai încăpea acolo. M-a anunţat sora mea, m-a sunat la Londra şi mi-a spus: „A murit tata. I s-a oprit inima acum jumătate de oră. Avea inima slăbită, cum ştii, dar încă nu ne aşteptam să cedeze. Chiar ieri am stat de vorbă cu el. Ca întotdeauna, a întrebat de tine, deşi era convins că eşti încă la Oxford unde ţii ore. Vii, nu-i aşa?“. Eu i-am răspuns că da, că o să plec imediat spre Madrid. Aşa că m-am dus, am prezentat condoleanţe şi am primit condoleanţe, am văzut-o pe Luisa la înmormântare şi atâta, acolo m-a îmbrăţişat ca să-mi prezinte şi ea condoleanţe, şi m-am întors la Londra, ca să eliberez apartamentul acela atât de naiv mobilat şi să las toate lucrurile în ordine înainte de plecarea mea definitivă, în orice caz trebuia acum să-l descongestionez, urma să mă ocup de multe la Madrid: casă, mobile, cărţi, câteva tablouri – copia după *Buna vestire* – copiii mei îndureraţi, o modestă moştenire, nu foarte modestă, totuşi; şi să încep să-mi amintesc. Nu numai singur, ci şi împreună cu ceilalţi.

Nu mai aveam pe cap grija de a pune lucrurile în ordine cu Tupra, cu el lămurisem totul şi încheiasem socotelile a doua zi după duminica în care fusesem la Wheeler, în biroul lui din edificiul fără nume (avea să rămână tot aşa, era de presupus). Aşa cum mă anunţase Beryl sau femeia care n-a vrut să-mi spună dacă era ea sau nu, Tupra era în birou în lunea aceea la sosirea mea, se întorsese din deplasare sau după absenţa lui de sfârşit de săptămână. Conversaţia noastră a fost foarte scurtă, între alte motive fiindcă s-a dovedit a fi o reluare, vreau să spun că avusesem una identică cu mult timp în urmă, atât de mult încât eu îi spuneam încă Mr. Tupra pe atunci. M-am îndreptat glonţ spre uşa lui de cum am intrat, i-am salutat numai pe Rendl şi pe domnişoara Pérez Nuix când am dat ochii cu ei, pe Mulyran nu l-am văzut, poate că era în biroul lui Tupra. Am bătut la uşă.

„Da, cine e?“, a întrebat Tupra dinăuntru.

Iar eu am răspuns absurd:

„Eu sunt“, omiţând să-mi spun numele, ca şi cum m-aş fi numărat printre aceia care nu-şi dau seama niciodată că „eu“ nu e niciodată nimeni, printre cei care sunt siguri că persoana pe care o caută nu se gândeşte decât la ei, printre cei care nu se îndoiesc că vor fi recunoscuţi fără să fie nevoie de alte date – cine să fie dacă nu eu? –, după primele cuvinte şi din prima clipă. Presupun că am confundat punctul meu de vedere cu al lui, uneori credem că graba noastră e universală: eu aşteptasem cu nerăbdare multe ore să-l văd şi să-i cer socoteală şi chiar să mă răfuiesc cu el. Însă Tupra nu era deloc nerăbdător să mă vadă, probabil că eu nu eram decât o problemă sau un element printre altele, un subordonat care se întorcea la lucru după două săptămâni de permisie în ţara lui de origine, cred că uita adesea că eu nu eram încă englez. Neobţinând un răspuns imediat şi dându-mi seama de naivitatea sau prezumţia mea, am adăugat: „Sunt eu, Bertram. Sunt Jack“. Am acceptat să mă numesc cu un nume care nu era al meu până la capăt, a fost cel mai mărunt lucru pe care l-am acceptat cât timp munca mea remunerată a constat în a asculta şi

a observa şi a interpreta şi a relata. Dar cel puţin nu i-am spus Bertie de data aceea.

„Intră, Jack“, mi-a răspuns.

Aşa că am deschis uşa şi am intrat. Era aşezat în spatele biroului, făcând însemnări sau scriind ceva pe o coală de hârtie. De fapt nu şi-a ridicat privirea când am intrat.

„Bertram“, i-am spus, dar el m-a întrerupt:

„O clipă, Jack, lasă-mă să termin mai întâi“. Am aşteptat un minut sau poate au fost două sau trei, destul de mult, în orice caz, ca să prevăd că avea să se întâmple ce s-a întâmplat imediat după aceea. M-am aşezat în fotoliul din faţa lui, am scos o ţigară şi mi-am aprins-o. El a întins mâna automat spre pachetul de Ramses al II-lea, faraonicul pachet roşu de pe masă. În teorie era interzis fumatul în orice birou oficial, dar nu-mi închipuiam că cineva ar fi putut să-l împiedice pe Tupra să inhaleze şi să exhaleze fum, şi nici să protesteze că altcineva face aşa ceva. Trebuia să se bucure de anumite avantaje cei care lucrau în edificiul acela lipsit de nume, ca şi grupul nostru, decurgând din faptul că acesta aproape că nu exista, mai mult sau mai puţin ca grupul de propagandă neagră din PWE sau grupul lui Delmer şi Jefferys în timpul Războiului. În sfârşit a terminat de scris însemnările şi atunci a scos şi şi-a aprins una din preţioasele lui ţigări. „Spune-mi, Jack, cum ţi-a mers.“ În tonul lui nu era nimic deosebit, nici măcar o inflexiune interogativă, ca şi cum s-ar fi interesat din rutină de o sarcină simplă pe care mi-o încredinţase în ajun. „Mi s-a spus acasă că ai sunat sâmbătă pentru ceva urgent. Ai necazuri cu problema ta de la Madrid?“

Dar n-am răspuns la întrebarea lui, ci am mers drept la ţintă fără întârziere:

„Ce s-a petrecut cu Dearlove şi băiatul rus, ce-ai făcut cu ei“, i-am spus. „M-ai băgat în rahat, eu ţi-am dat ideea, fir-ar a dracului de treabă.“ Am spus „fir-ar a dracului“ în spaniolă, fiindcă aşa îmi venise în clipa aceea de indignare, deşi vorbeam englezeşte.

S-a uitat la mine câteva clipe cu ochii lui albaştri sau cenuşii – în lumina aceea erau cenuşii –, pe după genele lui lungi şi prea bogate ca să nu stârnească invidia femeilor şi reţinere din partea bărbaţilor, cu privirea aceea palidă care părea totuşi batjocoritoare, chiar dacă fără intenţie, expresivă până şi în momentele lipsite de expresivitate cum era acela, învăluitoare sau admirativă, nişte ochi pentru care niciodată nu era indiferent cel aflat în faţa lor. Şi mi-a răspuns pe acelaşi ton, identic, cu care îmi spusese: „Da, l-am văzut“, când eu îl întrebasem în biroul acela, într-o altă dimineaţă cu mult timp în urmă, dacă aflase despre lovitura de stat eşuată din Venezuela, şi mie îmi trecuse prin cap că eşuase fiindcă noi nu văzusem – pentru că nu percepusem eu – destulă hotărâre din partea Generalului sau Caporalului Bonanza, prima persoană căreia i-am citit şi tradus gândurile şi despre care am însăilat un referat sau am încropit o interpretare.

„Scrie în toate ziarele ce s-a petrecut.“ Probabil că a profitat de neaşteptata mea înjurătură spaniolă, neînţeleasă de el, pentru a se preface că a luat cunoştinţă numai de prima propoziţie şi a nu ţine seama de celelalte. Sau nu, nu se prefăcea, era un fel de a-mi spune că restul i se părea nelalocul lui şi n-avea de gând să-mi îngăduie aşa ceva. „Ai citit, probabil. Până şi în presa spaniolă, presupun, n-ai spus că era foarte cunoscut? Mai ales… unde era, în Ţara Bascilor?“ Memoria nu l-a înşelat niciodată. „Şi mi-ai atras atenţia încă pe când eram la Edinburgh că Dearlove putea săvârşi orice blestemăţie pentru ca cel puţin să-şi amintească lumea de el, atât de tare îl urmărea imaginea pe care o lăsa posterităţii. Că era în stare să poarte un stigmat toată viaţa numai şi numai ca să intre în comunitatea Kennedy-Mansfield, pentru că nu credea că muzica i-ar fi putut aduce nemurirea, nu-i aşa? Aşa că vezi acum. Ai avut un ochi ager, era limpede că putea să sfârşească rău. Şi că putea să şi-o facă cu mâna lui, pe deasupra.“ Uitasem de aprecierea aceea a mea, pe care o adăugasem atunci, el în schimb nu uitase şi acum se

folosea de ea în chip de alibi. Am înţeles că n-avea de gând să discute subiectul, că nici măcar n-avea să prelungească această conversaţie, eu continuam să fiu pentru el un funcţionar care-şi îndeplinea îndatoririle şi pentru asta eram plătit bine, n-aveam dreptul să pun întrebări despre obiective sau despre raţiuni, cu atât mai puţin să cer explicaţii sau să formulez reproşuri, aşa vedea el lucrurile. Poate datorită preţuirii pe care o nutrea pentru mine, datorită trecătoarei lui slăbiciuni pentru mine, datorită trecătoarei lui slăbiciuni pentru mine, mă punea la locul meu într-un mod indirect, aproape tacit, cu îngăduinţă. Şi am înţeles asta şi mai bine când a adăugat: „Mai ai ceva să-mi spui, Jack?“. Erau aceleaşi cuvinte pe care le adăugase atunci, cu acel prilej îndepărtat, după ce-mi răspunsese laconic: „Da, am văzut“. Nu, el n-avea obiceiul să-mi comunice reuşitele, nici nereuşitele mele, nici motivele lui, nici scopurile, nici înţelegerile, nici tranzacţiile lui, nici însărcinările pe care le primea. Făcuse destul spunându-mi acum „Ai avut un ochi ager“. Cred că asta a fost, de fapt, singura dată când m-a felicitat.

„Da, mai am ceva“, i-am răspuns. „Trebuie să plec, mă întorc la Madrid. Lucrurile au devenit mai complicate decât credeam, mi-ar lua prea mult timp să-ţi explic, te-aş plictisi. Dar nu mai pot să rămân la Londra. Trebuie să renunţ la slujbă, n-am încotro. De asta te-am sunat sâmbătă acasă, ca să-ţi aduc asta la cunoştinţă cât puteam mai repede, în cazul în care voiai să începi să cauţi un înlocuitor. În privinţa asta, se înţelege, eu nu te pot ajuta.“

Am jucat după regulile stabilite de el, am recurs la un alibi acceptabil, preferam să nu-i ţin piept, să nu insist, la urma urmei el n-avea să fie curând pentru mine decât trecut, materie mută, sau poate vis, la fel cum aveam să fiu şi eu pentru el. Dar sunt sigur că a înţeles de asemenea adevăratul motiv al remuşcării mele. Probabil că i s-a părut ridicol. N-a spus ce credea.

„Cum vrei“, a spus cu răceală. „Ştii mai bine ce ai de făcut.“

„Dacă e nevoie, pot să mai vin câteva zile, până plec“, am adăugat.

„Bine“, a spus el. „Aşa n-o să rămână lucruri făcute pe jumătate. Dar nu e neapărată nevoie. Faci cum vrei. Ţi-o spun deschis.“ În tonul lui nu era atât ciudă, cât uscăciune, sau o indiferenţă, nu ştiu dacă prefăcută sau recent dobândită. În orice caz era nouă. Îi era totuna dacă veneam sau nu.

„O să vedem, prin urmare. Dacă pot, o să trec într-o zi. Deşi am de făcut cam multe pregătiri de plecare.“

„Bine. Mai ai ceva să-mi spui, Jack?“, a repetat el întrebarea şi a luat stiloul în mână ca şi cum s-ar fi pregătit să scrie din nou îndată ce aveam să ies din birou.

„Nimic altceva, Mr. Tupra.“ Aşa i-am spus.

M-am ridicat şi m-am îndreptat spre uşă, şi când eram gata s-o deschid m-a reţinut glasul lui:

„O curiozitate, Mr. Deza“. Faptul că mi-a întors modul de adresare m-a făcut să înţeleg că-l amuzase folosirea acelui tratament pe nepusă masă, în chip de despărţire. M-am întors şi mi s-a părut că văd o umbră de zâmbet, ca o părere, pe buzele lui moi şi cărnoase, un pic africane sau mai curând hinduse, sau poate slave sau de indieni siouxi. „Ai rezolvat problema de la Madrid? Te-ai descotorosit de tipul care umbla cu nevastă-ta? L-ai scos din peisaj?“

Am rămas încremenit o clipă. M-am gândit ce să-i răspund.

„Cred că da“, i-am spus.

Acum a zâmbit larg, despicând aerul cu stiloul ca şi cum m-ar fi mustrat cu el:

„Ai grijă, Jack. Dacă doar crezi, atunci înseamnă că n-ai făcut-o“.

N-am mai trecut pe la edificiul acela, aşa că asta a fost ultima dată când l-am văzut. Îmi aduc aminte însă de el mai mult decât îmi închipuiam, acum, la Madrid. În pofida acelui final cam abrupt, în pofida posibilei decepţii pe care pesemne că i-o provocasem

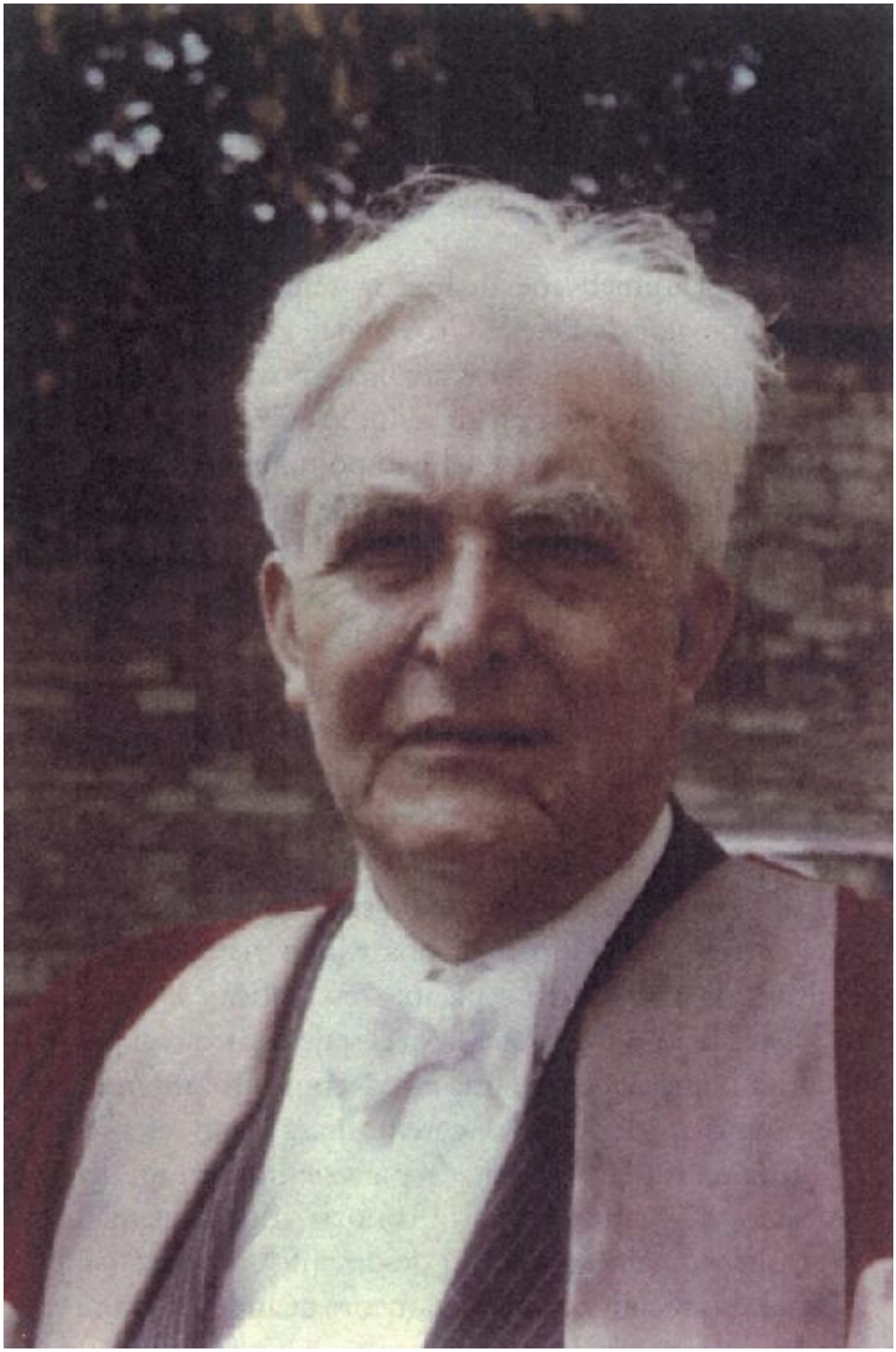
şi a celei indubitabile pe care mi-a provocat-o el mie, e cineva pe care simt că încă m-aş putea bizui. Într-un moment de dificultate, sau de cumpănă, de necaz, chiar de primejdie. Cineva la care aş putea apela oricând ca să-i cer un sfat sau o povaţă, mai ales în domeniile în care nu ştiu să mă descurc prea bine. Şi acum, după ce a murit Wheeler, iată că Tupra, în mod ciudat – cine ştie dacă nu prin relaţia lui cu Rylands, fratele lui Wheeler, sub îndrumarea căruia s-a format – a devenit omul cel mai apropiat de amintirea care mă leagă atât de mult de Peter, chiar dacă asta se petrece numai în zona memoriei şi a imaginaţiei: neaşteptatul lui înlocuitor sau succesor, aproape moştenitorul lui, în acest necontenit proces de înnoire a figurilor pierdute din viaţa noastră, în această gâlcevitoare şi stăruitoare strădanie de a acoperi orice loc vacant, în această lipsă de resemnare în faţa reducerii grupului, care, dacă îşi împuţinează efectivul, nu ne mai ajută să ne suportăm şi abia ne îngăduie să ne susţinem; sau poate că acest mecanism sau mişcarea aceasta de continuă substituire universală, care, fiind a tuturor, e şi a noastră, şi aşa se face că acceptăm să fim imitaţii şi să trăim înconjuraţi din ce în ce mai mult de înaintaşi.

Peter a murit la şase luni după tatăl meu, chiar dacă era cu opt ani mai mare. Doamna Berry mi-a dat telefon la Madrid, a fost foarte succintă, aparţinea generaţiei în care oamenii erau economi şi probabil n-a pierdut din vedere că suna în străinătate. Sau poate că era la mijloc stilul ei extrem de discret: *Sir Peter passed away last night, Jack*, mi-a spus cu eufemismul de rigoare. „Aseară s-a stins Sir Peter, Jack“, asta a fost tot. Mă rog, a adăugat: „Voiam să ştii. Nu mi se părea drept“ – adjectivul a fost *fair* – „să crezi că e în viaţă când el nu mai este“. Şi când am încercat să aflu cum se întâmplase şi care era cauza morţii, s-a mulţumit să-mi răspundă „Nimic. Mă pregătisem de asta de câteva săptămâni“, şi să mă anunţe că avea să-mi scrie mai târziu. Nici măcar n-am putut s-o întreb pentru cine ar fi fost *unfair*,

pentru Peter sau pentru mine. (Cu siguranţă însă era pentru amândoi.) Câteva zile mai târziu mi-am amintit că în Anglia îngroparea morţilor întârzie destul de mult, în comparaţie cu Spania, şi că poate aveam timp să mă duc la Oxford ca să iau parte la înmormântare. Aşa că am sunat-o de câteva ori la ore diferite, dar nu mi-a răspuns nimeni la telefon. Poate că doamna Berry se mutase la vreo rudă, părăsise casa imediat după moartea stăpânului său, şi mi-am dat seama că nu mă puteam adresa aproape nimănui altcuiva pentru a obţine informaţii. Puteam să apelez la Tupra, dar n-am făcut-o: situaţia aceea nu era propriu-zis o situaţie dificilă, nici de cumpănă, de necaz sau de primejdie, şi de altfel nici el nu-şi dăduse osteneala să-mi anunţe decesul. M-a cuprins senzaţia – sau o fi fost o superstiţie – că n-a vrut să strice degeaba un cartuş, ca şi cum ar fi fost numărate pentru parcursul vieţilor noastre. Nici domnişoara Pérez Nuix nu s-a deranjat să mă anunţe: chiar dacă nu l-a cunoscut personal pe Peter, era la curent cu decesul lui. Aş fi putut să sun pe unul dintre vechii mei colegi, pe Kavanagh sau pe Dewar sau pe Frasca Lord Rymer sau chiar pe Clare Bayes – ce idee –, dar era prea mult timp de când pierdusem contactul cu ei toţi. Puteam să încerc la Quen's sau la Exeter, colegiile de care Peter fusese legat foarte strâns, dar era aproape sigur că birocraţia lor m-ar fi purtat de colo până colo la nesfârşit. Recunosc că m-a cuprins lehamitea, amintirea şi durerea nu trebuie să-şi facă simţită prezenţa în ocaziile sociale. Eram ocupat până peste cap la Madrid. Ar fi trebuit să-mi scot de la naftalină boneta şi toga. Am lăsat-o baltă.

Scrisoarea de la doamna Berry a sosit abia după mai mult de două luni. Se scuza pentru întârziere, trebuise să se ocupe de aproape tot, până şi de Memorial Service, un fel de ceremonie funerară care se slujise cu puţin timp în urmă, acolo se oficiază aceste ritualuri după un anumit timp de la deces. Avea amabilitatea de a-mi trimite un ferpar de la înmormântare, cu programul imnurilor şi citaniilor. Chiar dacă Wheeler nu era bisericos, ar fi preferat să

ţină riturile Bisericii Anglicane, deoarece, îmi explica doamna Berry, „el avea oroare de ceremoniile improvizate, parodiile astea laice care astăzi au loc peste tot“. Slujba se săvârşise la University Church of St. Mary the Virgin de la Oxford, mi-o aminteam bine, acolo predicase Cardinalul Newman înainte de convertirea lui. Se cântase Bach, Gilles şi potolitul şi ironicul „Carillon des morts“ de Michel Carrette; se cântaseră imnuri; se citiseră câteva pasaje din Ecclesiasticul („…el păstrează zicalele oamenilor vestiţi şi pătrunde tâlcul pildelor; cercetează înţelesul ascuns al proverbelor şi cântăreşte neîncetat vorbele tainice… călătoreşte prin ţări străine, fiindcă ştie să deosebească prin ispită binele de rău din sufletul oamenilor… Mulţi vor lăuda înţelepciunea lui, care niciodată nu cade în uitare; amintirea lui nu se va şterge, iar numele lui va trăi în veac… Dacă trăieşte mult, va avea mai multă faimă ca alţii o mie; dacă va apuca ceasul de odihnă, îi va fi de ajuns“), precum şi Prologul scrierii *Celestina* în traducerea lui James Mabbe din 1605 şi un fragment dintr-un roman al unui autor contemporan

pentru care avea o mare slăbiciune; l-au elogiat câţiva dintre foştii lui colegi de la Universitate, printre ei Dewer Inchizitorul sau Ciocanul sau Parlagiul, care a fost deosebit de potrivit şi emoţionant. Totul s-a desfăşurat după indicaţiile precise pe care le lăsase în scris însuşi Wheeler.

Îmi mai trimitea doamna Berry o fotografie în culori a lui Peter („Cred că o să-ţi facă plăcere s-o păstrezi“, îmi spunea), din urmă cu câţiva ani. Acum o ţin înrămată pe biroul meu şi mă uit la ea des, pentru ca trecerea timpului să nu-i estompeze chipul şi ca să-l mai poată vedea şi alţii. E îmbrăcat cu toga de *Doctor of Letters*. „E din postav stacojiu cu chenare sau manşete de mătase gri, la fel ca mânecile“, mă lămurea doamna Berry. „Toga lui Sir Peter aparţinuse Doctorului Darce Balsdon, şi griul îşi pierduse parţial culoarea, părând acum un albăstriu murdar sau un roz bătând spre gri: probabil că stătuse în ploaie. Eu am făcut fotografia în ziua când a primit acest titlu, în Radcliffe Square. Păcat că şi-a scos boneta în patru colţuri ca să facă poza.“ În realitate folosea un cuvânt specific intraductibil, „*mortar-boar*“. Sub togă Peter e îmbrăcat în costumul închis cu papion alb care se cheamă *subfusc*, obligatoriu la anumite ceremonii. Cu această înfăţişare se află el acum în biroul meu, fixat pentru totdeauna într-o zi îndepărtată, de pe vremea când eu încă nu-l cunoşteam. Adevărul e că nu s-a schimbat mult de atunci până la sfârşitul vieţii. Îl recunosc perfect când mă priveşte cu ochii un pic ştrengăreşti, şi i se vede bine cicatricea din partea stângă a bărbiei. N-am apucat să-l întreb cum şi-o făcuse. Îmi aduc aminte că am stat pe gânduri dacă s-o fac sau nu în acea ultimă duminică, după prânz, când mă pregăteam să plec la gară şi să mă întorc la Londra, iar el m-a petrecut până la uşă, sprijinindu-se tot mai greu în baston. Am văzut atunci că picioarele lui erau mai nesigure ca niciodată, dar fără îndoială încă îl puteau susţine la mersul prin casă şi prin grădină, ba chiar atunci când urca scările până la dormitorul de la primul cat. Însă l-am văzut tare obosit şi nu voiam să-l fac să vorbească iarăşi, aşa că am ales să-l întreb altceva, doar atât, înainte de a ne lua rămas-bun:

„De ce mi-ai povestit toate astea azi, Peter? Vreau să mă înţelegi bine, m-au interesat foarte mult, mi-ai trezit pofta de a afla mult mai multe lucruri. Dar mi se pare ciudat că mi-ai vorbit despre atâtea lucruri,

după atâţia ani de când ne cunoaştem şi nu mi-ai spus niciodată un singur cuvânt despre nici unul dintre ele. Ba odată mi-ai spus, de altfel: „În realitate, n-ar trebui să povestim nimic niciodată“, îţi aminteşti?“.

Wheeler mi-a zâmbit cu un amestec de melancolie şi maliţie, amândouă au fost foarte uşoare, aproape imperceptibile. Şi-a împreunat mâinile pe baston şi mi-a răspuns:

„Aşa e, Jacobo, n-ar trebui să povestim niciodată nimic… până ce ne petrecem din această lume, până ne vine sfârşitul. Al meu înaintează încetişor şi bate la uşă cu nerăbdare. Încearcă să-mi înţelegi slăbiciunea, o să vină ziua când te va găsi şi pe tine sfârşitul. Şi când soseşte sfârşitul, vine şi clipa când trebuie să te întrebi dacă e bine oare să rămână ceva şters pentru totdeauna, ca şi cum nu s-ar fi întâmplat, şi nici n-ar fi încăput în lumea asta, sau e bine să i se dea prilejul de…“ A şovăit o clipă, a căutat amănuntul, probabil că nu l-a găsit pe cel potrivit, s-a mulţumit cu o aproximaţie: „…de a pluti în aer, şi de a putea fi cercetat şi povestit de altcineva. De a nu se pierde în întregime. Vreau să mă înţelegi bine: nu-ţi cer nimic, nici să faci acest lucru, nici contrariul lui. Nici măcar nu sunt convins că am făcut bine ce am făcut, vreau să spun că aş fi făcut aşa cum îmi doream. În această ultimă etapă de drum nu mai ştiu care-mi sunt dorinţele, nici dacă mai am vreo dorinţă. E ciudat, voinţa parcă s-ar inhiba, parcă s-ar sustrage pe măsură ce se apropie sfârşitul. Îndată ce-o să ieşi pe uşa asta şi o să te îndepărtezi, probabil că o să regret. Dar sunt sigur că Mrs. Berry, care cunoaşte cele mai multe lucruri, n-o să spună niciodată un cuvânt nimănui când eu n-o să mai fiu. Despre tine nu sunt atât de sigur, în schimb, aşa că las lucrurile în voia ta. Aş prefera să taci, cel puţin aşa cred. Dar în acelaşi timp mă liniştesc la gândul că prin tine povestea mea ar mai putea să…“ A căutat din nou un cuvânt mai potrivit, însă tot nu l-a găsit: „…Da, ar mai putea să plutească. Şi într-adevăr, Jacobo, totul se reduce la asta: să plutească şi nimic mai mult“.

Şi eu m-am gândit şi am continuat să mă gândesc pe drumul spre Paddington, în tren: „M-a ales ca pe un cerc, ca pe ceva care refuză să iasă şi să se şteargă şi să dispară, ceva care se lipeşte de faianţă sau de podea şi nu poate fi şters. Nici măcar nu ştie dacă vrea să încerc să-l şterg eu – «urzirea tăcerii» –, sau vrea să nu frec prea tare şi să las o umbră de urmă, un ecou de ecou, un fragment de circumferinţă, o minimă curbă, un vestigiu, o grămăjoară de cenuşă care ar putea spune «Eu am fost» sau «Încă sunt, prin urmare e sigur că am fost: tu mă vezi şi tu m-ai văzut», şi vrea să împiedic ca ceilalţi să spunem «Nu, asta nu a fost, n-a existat niciodată, n-a trecut prin lume, nici n-a călcat pământul, n-a existat şi nu s-a întâmplat niciodată»“.

Despre acel sânge de pe scară mi-a vorbit doamna Berry în scrisoarea ei. Nu putuse evita să audă o parte din conversaţia noastră în timp ce trebăluia în bucătărie intrând şi ieşind mereu, în acea ultimă duminică în care le-am făcut o vizită (verbul pe care-l folosea era *to overhear*, care implică un caracter involuntar), şi-l auzise pe Wheeler referindu-se în treacăt la pată ca şi cum ar fi fost un produs al închipuirii mele („Chiar aici, unde spui că ai văzut…“). Îi părea rău că mă minţise atunci, spunea, că se prefăcuse că nu ştie nimic, că mă făcuse să mă îndoiesc de ce văzusem, poate. Mă ruga s-o iert. „Sir Peter a murit de cancer la plămâni“, scria. „În fond ştia, deşi el n-a vrut să arate că ştie. N-a fost chip să-l convingem să meargă la doctor, până când eu i-am adus unul acasă foarte târziu, un prieten de-al meu, când nu se mai putea face nimic, şi medicul a păstrat diagnosticul pentru sine: la ce bun să-i spună adevărul, mi-a spus doar mie. Din fericire a avut parte de o moarte subită, embolie de plămâni masivă, după cum mi-a explicat pe urmă medicul. N-a avut o agonie lungă, şi suferinţele de care a avut parte până i-a venit sfârşitul au fost suportabile.“ Citind acest pasaj mi-am adus aminte că prima dată când a avut o afazie în prezenţa mea – când s-a poticnit la nerodul cuvânt „puişor“ –, eu îl întrebasem dacă fusese la doctor, şi el îmi răspunsese cu un soi de nepăsare: „Nu, nu, nu e ceva fiziologic, asta e limpede pentru mine. Ţine doar o clipă, ca şi cum viaţa m-ar părăsi. E ca o prevestire, ca un lucru pe care-l ştii dinainte…“. Şi cum nu-şi terminase gândul şi eu l-am întrebat ce i se părea că e ştiut dinainte, mi-a spus atunci şi în acelaşi timp nu mi-a spus: „Nu întreba ce ştii, Jacobo, nu-ţi stă în fire“.

„Fapt sigur e că singurul lui simptom, în tot acest timp“, continua doamna Berry folosind un termen fără îndoială învăţat de la prietenul ei medic, „au fost câteva expectoraţii hemoptoice, vreau să spun cu

sânge“. Iar eu mi-am spus citind acest paragraf: „O bună parte din tot ce ne afectează şi ne determină e ascuns“. „Erau de obicei involuntare, produse de o tuse puternică şi scurtă, şi uneori nici nu-şi dădea seama că lăsase o pată; ţine seama că, deşi nu părea, Sir Peter avea o vârstă venerabilă. Aşa că e imposibil să fim siguri, dar se prea poate să fie asta pata pe care dumneata ai găsit-o în seara aceea în capul scărilor şi pe care ai şters-o cu atâta grijă şi stăruinţă. Îţi mulţumesc acum foarte mult, fiindcă era sarcina mea. Într-o zi obişnuită ar fi fost de neconceput să nu bag de seamă aşa ceva, dar în sâmbăta aceea nu mi-am văzut capul de trebi cu pregătirile de cină, era atâta lume, şi dacă-mi aduc bine aminte, dumneata ai arătat lemnul, nu partea centrală acoperită de covor, unde totul se vede mai bine. Dar la ultima vizită a dumitale, când l-am auzit pe Sir Peter vorbindu-ţi despre sângele soţiei lui în capul scărilor, cu şaizeci de ani în urmă şi în altă casă, ei bine, am avut o strângere de inimă la gândul că ai putea să crezi că ai văzut ceva supranatural sau închipuit, şi trebuia să-ţi dezvălui faptul că exista această posibilitate. Sper că mă vei ierta pentru această atitudine de falsă neîncredere pe care am avut-o atunci, în acel moment de când parcă a trecut o veşnicie. Dar nu puteam să amintesc atunci un lucru care, după dorinţa lui Sir Peter, trebuia să rămână neştiut. Mă rog, adevărul e că niciodată n-a pomenit de el, şi până la sfârşit a dorit să-l ţină sub tăcere. De fapt a murit fără să ştie că moare, a murit fără să creadă că moare. Pentru el a fost un noroc.“ (*Lucky him*, scria.) Şi atunci eu mi-am adus aminte de două lucruri pe care îl auzisem pe Wheeler spunându-le în diferite contexte şi ocazii: „Totul poate fi deformat, răsucit, anulat, şters, dacă ai fost osândit cu sau fără ştirea ta, şi dacă nici măcar nu ştii atunci eşti lipsit de apărare, eşti pierdut“. Şi de asemenea rostise verdictul sau judecata: „Aşa se face că astăzi nimeni nu vrea să ia cunoştinţă de ceea ce vede, nici de ceea ce se întâmplă, nici de ceea ce în fond ştie, de ceea ce începe să se simtă că va fi instabil şi mişcător, ba chiar va fi nimicnicie, sau

într-un anumit sens nu va fi fost. Nimeni nu e dispus prin urmare să ştie cu certitudine nimic, fiindcă certitudinile au fost abolite, de parcă ar fi ciumate. Şi aşa merg treburile fiecăruia, şi aşa merge lumea“.

Da, acum trăiesc la Madrid din nou, şi aici lucrurile merg pe acelaşi făgaş, aşa cred. Mi-am reluat munca la un vechi asociat, omul de finanţe Estévez, cu care lucrasem câţiva ani după etapa de la Oxford, când m-am căsătorit cu Luisa. Nu i se mai spune „impulsor“, ca în prima noastră asociaţie, a devenit prea important pentru asemenea denumiri vanitoase, nu mai are nevoie de ele. Am luat legătura cu el de la Londra, ca să văd ce posibilităţi existau înainte de întoarcerea mea iminentă: chiar dacă pusesem ceva bani deoparte, prevedeam că la Madrid aveam să fac multe cheltuieli. Şi când i-am spus la telefon ce făcusem în ultimul timp, pe scurt, mi-am dat seama că trecerea mea pe la MI6 l-a impresionat, chiar dacă făcusem parte dintr-un grup atât de necunoscut şi neobişnuit ca acela din edificiul fără nume, despre care cărţile nu vorbesc niciodată – atât de diafan, atât de fantomatic încât nici măcar nu cerea ca membrii săi să aibă naţionalitate britanică şi nici să depună vreun jurământ –, iar eu nu puteam să-i arăt dovezi, ci doar cunoştinţe. De altfel n-am vrut să-i dau prea multe amănunte, sau cele pe care i le-am dat au fost născocite. Oricum ar fi, m-am angajat imediat la realizarea proiectelor lui, şi are încredere în părerile mele, mai ales cu privire la oameni. Aşa că eu îmi continui munca de interpret, pentru el, din când în când şi, ţinând seama de serviciul meu anterior, el mă ascultă întotdeauna ca pe un oracol. Lucrând cu el, câştig destui bani pentru a-i oferi Luisei un tratament cu toxină botulinică, dacă ar avea chef într-o bună zi, sau pentru orice alt tratament de frumuseţe, dacă ar intra cumva în panică, deşi nu cred, nu-i stă în fire. Mie mi se pare că arată la fel de bine ca înainte de plecarea mea, vreau să spun plecarea la Londra şi de acasă. Acum îi văd chipul aşa cum nu i l-am putut vedea mult timp şi în schimb l-a văzut altul în lipsa mea. Dacă nu trăiesc singur, ci

doar pe jumătate singur e pentru că îi văd pe copii aproape zilnic şi îi scot la plimbare, iar Luisa vine pe la mine din când în când, după-amiaza, lăsându-i pe copii cu altă bonă, severa poloneză Mercedes s-a măritat şi are casa ei, se pare că a deschis o prăvălie.

Aşa vrea Luisa, ca fiecare dintre noi să aibă casa lui, şi poate de aceea n-a ajuns să-mi spună ce doream eu să aud de la ea sau să citesc în scrisorile ei cât am stat singur la Londra, sau în etapa de descumpănire de mai târziu: „Vino, vino, am greşit mult faţă de tine. Vino să-ţi reiei locul alături de mine, te aşteaptă perna pe care nimeni nu-şi mai pune capul, n-am ştiut să te văd cum eşti. Vino. Vino la mine. Aici nu mai e nici un bărbat, întoarce-te, nălucirea mea s-a risipit, locul a rămas gol. Totul s-a împrăştiat şi n-a lăsat nici o urmă. Ce a fost nu mai este. Aşa că ai face bine, crede-mă, să rămâi aici pentru totdeauna“. Nu, aceste cuvinte nu mi le-a spus, nici ceva asemănător, dar mi-a spus, în schimb, alte lucruri, uneori descumpănitoare: în clipele cele mai bune sau mai aprinse sau vesele, când vine acasă la mine să mă vadă aşa cum probabil se ducea acasă la Custardoy luni la rând, îmi spune: „Promite-mi că o să rămânem mereu aşa, ca acum, că n-o să mai locuim niciodată împreună“. Poate că are dreptate, poate că e singura formă de a rămâne atenţi fiecare cu celălalt: să nu fim prea siguri unul de celălalt, nici măcar să ţinem seama unul de celălalt.

N-am uitat ce mi-a spus Custardoy, nici un cuvânt n-am uitat, orice informaţie pe care o înregistrează mintea rămâne întipărită până când se cufundă în uitare, iar uitarea e întotdeauna nedreaptă; n-am uitat insinuările, sau poate că au fost de fapt mai mult decât atât („Orice relaţie sexuală nu seamănă cu altele“, mi-a trântit el în faţă cu fanfaronadă golănească, tărăgănându-şi vorbele, „cu unii parteneri te înţelegi de minune, cu alţii nu prea. Nu ţi s-a întâmplat şi ţie? Acum ce-ai vrea să-ţi spun, băiete, nu ştiam.“), şi uneori am simţit pornirea de a-i provoca un pic de durere Luisei, de a încerca măcar aşa într-o doară, din nebăgare de seamă sau din

întâmplare, ca să văd cum reacţionează, dacă nu cumva acceptă ţinându-şi respiraţia şi fără să protesteze, ca să aflu cum răspunde. Dar m-am stăpânit întotdeauna şi aşa voi face şi de-aici înainte, sunt sigur, fiindcă asta ar însemna să-i dau crezare lui Custardoy şi să mă expun unei noi otrăvi, otrava lui Tupra îmi era de ajuns, sau mai curând era a lui Reresby, din seara aceea. Şi ar presupune, de asemenea, un pericol, deşi depărtat: acela de a mă pune pe mine însumi în locul bărbatului celui mai temut, insul acela nărăvit din închipuirile mele, care, într-o noapte ploioasă şi mohorâtă, ar fi putut s-o strângă de gât pe Luisa cu mâinile lui mari – degetele lui sunt precum clapele unui pian – în timp ce copiii – copiii mei – se uită îngroziţi dintr-un colţ, lipindu-se de perete şi parcă dorind ca acesta să se năruiască şi să dispară, şi odată cu el coşmarul, şi plânsul înăbuşit, şi horcăitul prelungit şi ciudat pe care-l scoate mama lor dându-şi duhul. („Nu doreşti, dar preferi întotdeauna să moară cel de alături“, spusese Reresby în seara aceea. „…Şi iubita, chiar şi iubita, decât să mori tu însuţi.“) Nu, nu trebuie să te strecori, să te apropii, nu trebuie să te laşi în voia jocului primejdios cu timpul, cu ispitele şi cu împrejurările care până la urmă ar putea face să se împlinească vreuna dintre probabilităţile pe care le purtăm în vine, în vinele noastre, şi eu port cu siguranţă posibilitatea de a ucide, acum ştiu asta, ştiam de mai înainte, dar acum o ştiu şi mai bine. E mai bine să te fereşti de tot şi să rămâi la distanţă, e mai bine să eviţi şi să nu te atingi de astfel de lucruri nici în vis. („Visează, visează mai departe, la moarte şi la fapte sângeroase“), pentru ca nici măcar în vise să ni se poată spune: „Soţia ta, nenorocita de Luisa, soţia ta, Jacques sau Jacobo sau Jack, Iago sau Jaime, care n-a avut parte de nici un ceas de linişte dormind cu tine fiindcă numele nu te schimbă… Gândul la mine să-ţi apese sufletul ca plumbul şi ca un pumnal să-ţi străpungă pieptul: te blestem să te cuprindă deznădejdea şi să te găsească moartea“. Dar nu, asta

nu trebuie să se întâmple, asta n-o să se întâmple. E mai bine să te îndepărtezi.

Într-o zi m-am apropiat de zona lui, a lui Custardoy, de obicei încerc s-o evit pe cât pot, însă nu reuşesc întotdeauna, fiindcă se află în plin centru. Nu de altceva, dar locurile rămân marcate de ceea ce ai făcut în perimetrul lor, mai mult chiar decât de ceea ce ai păţit, şi atunci se produce ceva oarecum asemănător – o simplă umbră, o intuiţie proastă, ceva ridicol, incomparabil – cu aversiunea pentru anumite lucruri, cu ura spaţială, pe care au simţit-o naziştii pentru satul Lidice pe care l-au transformat în cenuşă şi l-au ras de pe faţa pământului şi l-au şters de pe hartă şi pentru atâtea alte localităţi de pe continent, şi poate a simţit-o Valerie pentru Milton Bryant şi Woburn şi Peter Wheeler pentru Pentation Road, agreabila şi îngrijita stradă din Oxford, şi eu însumi pentru edificiul fără nume de lângă Vauxhall Cross şi indiscretul sediu unde îşi desfăşura activitatea Secret Intelligence Service cu aspectul lui de far sau de zigurat deasupra Tamisei, pe unde nu mă aventurez niciodată în principiu când mă duc câteodată la Londra, când mă întorc cu Luisa sau fără ea, acolo am lăsat bani în câteva conturi, despre Spania nu se ştie niciodată dacă nu va trebui să pleci cât mai repede. Exista însă cu adevărat un soi de ură din partea mea faţă de Bailén şi Calle Mayor, era ceva inconştient, în realitate îmi place zona, în pofida faptului că o serie de primari zevzeci ai oraşului au distrus-o cu bună ştiinţă, cât au putut de mult. Treceam prin faţa Palatului regal, unde mă duc uneori să văd expoziţii şi care nu se mai poate zări din nici un punct al Madridului decât dacă răzbeşti până acolo, e una dintre priveliştile pe care primarii ăştia neghiobi le-au furat fără pic de consideraţie locuitorilor Madridului, şi cu totul prosteşte. Veneam de dincolo de Piaţa Spaniei, unde avusesem treabă, când m-am trezit faţă în faţă cu două femei poliţiste călare, patrulează pe acolo de când au deviat circulaţia pe dedesubt în această capitală a tenebrelor, un cal alb şi altul negru, am trecut atât de aproape de

cel alb încât mai mai că era să mă lovesc de el şi i-am simţit respiraţia, îţi dai seama de înălţimea lui enormă abia când eşti lângă el. Făcusem doar câţiva paşi după acea ciocnire cu calul, când l-am auzit în spatele meu dând semne de agitaţie sau frământare: căţelul unei doamne care trecea pe acolo a început să latre la ei furios, iar calul alb s-a speriat şi s-a cabrat şi a fost cât pe-aci s-o ia la goană, a şi pornit în galop câţiva metri, iar câinele, cu paşii lui mărunţi – era un pointer ca acela al domnişoarei Pérez Nuix, numai că avea capul cafeniu şi cu pete – se repezea tot mai îndârjit, întărâtat acum de încercarea de fugă înfrânată de femeia poliţist şi de zgomotul copitelor ce alunecau pe caldarâm, stârnind un vacarm îngrozitor de lătrături. Femeia a reuşit să stăpânească imediat animalul, nu fără o mică sperietură şi fără efort: a trebuit să-l silească să se rotească de câteva ori în cerc pentru a-l face să se oprească din galop şi să se liniştească, iar stăpâna căţelului l-a îndepărtat trăgându-l de zgardă şi a pus capăt atacurilor lui – paşii mărunţi aveau acum un sunet înfundat şi trist –, făcându-l să tacă. Celălalt cal, cel negru, nu s-a speriat deloc, nici de bravadele pointerului, nici de sperietura prin care trecuse calul alb, era mai puţin sensibil. Zgomotul copitelor a devenit curând mai lent, şi când acea zarvă de moment s-a potolit, femeia-poliţist şi calul ei au rămas câtva timp liniştiţi, profilaţi pe faţada Palatului Regal; ea îl mângâia pe grumaz reuşind astfel să-l calmeze cu totul, sub privirile celor două santinele, îmbrăcate în vechea uniformă din secolul al nouăsprezecelea, care nu şi-au schimbat poziţia hieratică lângă gheretele lor, la intrarea Palatului. Nu eram departe de monumentul ridicat în cinstea Căpitanului Melgar, cu legionarul lui disproporţionat de mic, un fel de Beau Geste pitic, căţărându-se pe barba lui, sau mai degrabă pe mustăţi.

Atunci am văzut că printre oamenii care se opriseră să privească micul incident (eu eram unul dintre ei) se ivise unul din băgăcioşii care nu lipsesc niciodată din nici o învălmăşeală sau încăierare,

vrând să iasă în evidenţă. Parcă ar vrea să spună prin atitudinea lor: „Rezolv eu totul cât ai bate din palme“ sau „O să le bag eu minţile-n cap zurbagiilor ăstora şi-o să potolesc lucrurile, de-o să vă las cu gura căscată“. Nu era nevoie de intervenţia lui, femeia poliţist îşi strunise calul singură, dar bărbatul acela se apropiase totuşi de ea în doi timpi şi trei mişcări şi, de parcă ar fi fost un expert în îmblânzirea animalelor sau aşa ceva, îl bătea uşor cu palma pe grumaz şi-l mângâia pe bot şi-i şoptea cuvinte tainice sau scârnave. Primul lucru care mi-a atras atenţia a fost mănuşa lui, o mănuşă neagră de piele care se distingea net pe părul alb al calului, era o zi de primăvară cu cerul acoperit, dar deloc friguroasă, era ceva neobişnuit să-şi acopere mâinile, şi cu-atât mai mult una singură, fiindcă întinzând cealaltă mână şi punând-o pe crupa calului am văzut că era fără mânuşă, mâna dreaptă, şi am avut timp să-mi spun: „E ciung… Poate că nu i s-a mai vindecat stânga şi de asta poartă mănuşă, ca să ascundă diformitatea sau cicatricele, ce ştiu eu, poate că n-o să şi-o mai arate niciodată“. Atunci s-a întors spre mine, chiar în timp ce mie îmi treceau prin minte gândurile astea, totul s-a petrecut concomitent – spre nimeni altcineva, ci numai spre mine, ca şi cum m-ar fi văzut înainte de incident şi ar fi ştiut unde eram, sau poate că mă urmărise de câtva timp –, şi s-a uitat la mine cu ochii lui inconfundabili, neruşinaţi şi sălbatici şi reci, foarte negri şi enormi şi puţin depărtaţi, aproape fără gene, şi această lipsă a genelor şi distanţa mare dintre ochi fac insuportabilă privirea lui deşucheată cu care ţintuieşte femeile pe care le cucereşte sau le cumpără şi bărbaţii cu care se măsoară, iar cu mine nu numai că intrase într-o dispută, ci pe deasupra simţea faţă de mine aceeaşi ură neîmpăcată, nedomolită, cu care ne-am pierdut din vedere după acea unică întâlnire când fusesem la el acasă, cu un vechi pistol şi un vătrai în mână şi cu mănuşi ca ale lui Reresby în toaleta pentru handicapaţi şi ca mănuşa lui acum, desperecheată. În realitate însă nu era aceeaşi ură, nu era identică: acolo, în faţa

Palatului Real, nu mai era mocnită şi neputincioasă, nici fără consecinţe, nici frustrată, nici nu era umbrită de spaimă sau de frică, nici nu era ca ura copiilor captivi în trupul lor de copii, nici ca ura unui adolescent furios care contemplă fuga necontenită a lumii care nu se îndură să-l bage în seamă, nici ca ura unui puşcăriaş pe lângă care lumea trece fără să se oprească, nici să ia seama la el şi să-i spună o vorbă bună, iar privirea lui nu mai era tulbure, ci limpede şi tăioasă.

Am avut nevoie de câteva secunde până să-l recunosc, deoarece Custardoy nu mai purta pălărie, nici codiţă de păr pe umeri şi nici măcar mustaţă, avea doar o umbră de mustaţă, de parcă abia voia s-o lase să-i crească din nou după ce un timp şi-o răsese. Mângâia calul pe crupă cu mâna stângă înmănuşată şi şoptea propoziţii scurte, dar n-am putut să-mi dau seama dacă se adresa animalului sau femeii-poliţist – care-l lăsa să mângâie calul cu bunăvoinţă, poate că reuşise s-o cucerească, cu cizmele acelea care-mi aduceau aminte de o ţigancă de demult din Anglia, de pe când eram la Oxford – sau poate îmi erau adresate mie, ştiind că eu nu puteam să-l aud. Şi văzând felul în care mă privea, cu ură dar în acelaşi timp cu încă ceva, cu o căutătură piezişă, cu o ameninţare amânată şi fără grabă, gata de *linger* şi *delay* când va avea chef sau va socoti că e nevoie, expresia mea s-a schimbat cu siguranţă şi mi-am spus: „Fir-ar să fie. Nu l-am scos din peisaj, nu cu totul, nu m-am asigurat de asta. Individul ăsta ar putea veni să-mi caute pricină într-o zi sau să se lege de amândoi, de mine şi de Luisa, sau de toţi patru, cine ştie dacă n-ar putea să-i căşuneze şi pe copii. Eu l-am umilit; i-am făcut rău, l-am despărţit de femeia iubită. Trebuia să-l fi scos din joc, sau să-l fac să dispară pentru totdeauna din peisaj, ca şi cum ar fi fost o pată de sânge“. Şi deodată m-a străfulgerat o imagine – ca un fulger nu pentru că ar fi fost scurtă, ci pentru că era strălucitoare, era înspăimântătoare şi respingătoare şi sordidă; sau a fost ca un fulger fără tunet, care despică norii în tăcere – pe care o văzusem pe

înregistrările video de la Tupra, cu un cal tras de zăbală, o femeie lipsită de apărare, şi n-am putut să nu-l asociez pe Custardoy cu bărbaţii elegant îmbrăcaţi care priveau spectacolul stând la umbră, sub prelate albe, roşii, verzi, cu mustăţi stufoase şi pălării texane cei mai mulţi dintre ei, chiar dacă acum Custardoy nu mai purta pălărie şi nici mustaţă, dar eu îl văzusem cu pălărie şi cu mustaţă, şi cu urmele violenţei la care l-am supus atunci. Asta e partea rea a otrăvii inoculate, care pătrunde prin ochi şi prin urechi, nu-i chip să scapi de ea, se instalează şi n-ai ce-i face, şi reapare când nu te aştepţi amestecată cu cine ştie ce lucru sau fiinţă, molipsind totul, şi spunând mereu, repetând, stăruind: „Să te apese pe suflet“.

Am rămas şi eu cu ochii aţintiţi asupra lui câteva secunde, înainte de a mă întoarce şi a-mi urma drumul. Nu ştiu dacă la rândul meu nu eram cuprins de ură, dar se prea poate, nu e deloc de mirare, mai ales când l-am văzut făcând ceva care m-a neliniştit şi nu mi-a plăcut deloc: cu mâna dreaptă, cu mâna goală şi sănătoasă, cu care picta, a scos din buzunarul pantalonilor un ceas cu lanţ şi a privit pe cadranul lui ora cu o ciudată încetineală. La început m-am gândit că ar putea fi vorba de vreo originalitate de-a lui, una nouă; de vreme ce renunţase la codiţa de la spate într-un fel sau altul trebuia să sublinieze cumva că era un „artistic“, cum îl numise sora mea pe când eu încă nu-l văzusem; să porţi un ceas de genul ăsta în secolul XXI se potrivea de minune cu profilul lui de artist, cu siguranţă, din stupidul lui punct de vedere de boem arhaic. Dar imediat după aceea mi-a trecut prin minte o altă posibilitate: „Poate că nu poartă ceas cu brăţară din aceeaşi pricină pentru care poartă mănuşa de piele“, mi-am spus, „fiindcă ar trebui să ridice mâna de câte ori voia să se uite la ceas. Poate că l-am lăsat cu mâna zdrobită, irecuperabilă, deşi în schimb nu văd nici o urmă de la tăietura pe care i-am făcut-o pe obraz. Oricum ar fi, nu-mi place imaginea asta, cu ceasul acela demodat în mână, uitându-se la el, fiindcă poate că-mi măsoară mie timpul“. N-am

mai vrut s-o văd, şi când mă depărtasem câţiva paşi mi-am spus din nou, poate ca s-o alung sau mai degrabă ca să-mi fac curaj: „Acum însă ştiu foarte bine că sunt şi eu în stare să măsor timpul lui, să-i număr zilele, mânios cum sunt; i-am numărat zilele atunci şi m-am oprit din numărătoare, el ştie asta, a avut noroc, fiindcă puţin a lipsit să nu-i pun capăt zilelor. Asta o să-i taie cheful să se amestece în viaţa noastră. Iar dacă se apropie cumva de noi, atunci o să vedem care pe care“.

Se poate trăi sub o ameninţare amânată, fiindcă întotdeauna s-ar putea să nu se împlinească, şi pe asta te poţi bizui în principiu. Uneori vedem ce se apropie şi chiar aşa nu dăm importanţă ameninţării, şi poate că nu e numai din pricina faptului că detestăm certitudinea, cum mi-a spus Wheeler, din pricină că nimeni nu îndrăzneşte să-şi spună sau să recunoască faţă de sine că vede ceea ce vede, ceea ce adesea există în chip neîndoielnic, poate tăcut sau poate foarte laconic, însă vădit; din pricină că nimeni nu vrea să ştie, şi să afle dinainte, avem oroare de asta, oroare biografică şi oroare morală; din pricină că toţi preferăm să fim complet nerozi în sens strict, în sensul latin al termenului pe care-l consemnează încă dicţionarele noastre: „Ignorant şi care nu ştie ce poate sau trebuie să ştie“, cu alte cuvinte cel care ignoră cu bună ştiinţă şi vrând să ignore, cel ce refuză să afle şi nu vrea în ruptul capului să înveţe. „Satisfăcutul neştiutor“, cum a spus Wheeler cu pedanteria lui de care a început să-mi fie dor. Nu, poate că e şi din pricină că ne temem să nu ne irosim viaţa cu precauţiile şi bănuielile noastre, şi cu închipuirile şi stările noastre de alarmă, şi din pricină că ştim că toate ajung până la urmă la sfârşitul cuvenit, şi atunci, la despărţire, când am devenit trecut sau sfârşitul nostru înaintează încet şi bate la uşă cu stăruinţă, totul ni se va părea zadarnic şi nevinovat: de ce a făcut asta, vor zice despre tine, de ce atâta zbucium şi atâtea bătăi de inimă, la ce bun atâtea zvârcoliri şi acea senzaţie că-ţi trece un fier roşu prin inimă; iar despre mine vor zice: de ce a

vorbit sau a tăcut şi a păstrat atâtea absenţe, la ce bun acele frământări, atâtea îndoieli şi chinuri, de ce a făcut cutare sau cutare pas. Iar despre amândoi vor zice: de ce s-au înfruntat şi la ce bun atâta trudă, de ce s-au războit în loc să ia aminte şi să stea liniştiţi, de ce n-au ştiut să se vadă unul pe altul aşa cum făcuseră până atunci, şi la ce bun atâtea vise şi acea zgârietură, durerea mea, cuvântul meu, febra ta, otrava noastră şi umbra, şi atâtea îndoieli şi un astfel de chin.

Stabilisem să mă întâlnesc cu Luisa în după-amiaza aceea: ne vedem de două-trei ori pe săptămână, în răgazul ăsta atât de lung pe care ni l-am acordat. Mai mult, ea are cheile de la apartamentul meu şi uneori vine mai devreme, şi atunci mă aşteaptă acasă, unde s-a făcut comodă, aşa cum credea Tupra că mă aştepta cineva la Londra în seara aceea cu otrava şi cu dansul, când acolo niciodată nu era nimeni care să mă aştepte, nici care să poată stinge luminile când eu nu eram acasă, luminile mereu aprinse ca să nu găsesc totul în întuneric. Nimeni nu avea cheile mele şi acolo nu mă aştepta nimeni niciodată. Portarul mi-a spus „Doamna e sus, prietena dumneavoastră. A luat ea pachetul care v-a sosit, i l-am dat eu“. Portarul vede o relaţie matrimonială între noi, dar nu e pe deplin lămurit, şovăie. Eu i-am spus că Luisa e soţia mea, dar cu toate astea nu ştie ce să creadă, sau poate nu înţelege de ce e nevoie ca ea să vină şi să plece în cazul ăsta.

Înainte de a deschide uşa am auzit-o îngânând o melodie înăuntru, acum fredonează des şi râde iarăşi ca înainte, cu mine sau fără mine, presupun, nu-şi mai ascunde râsul faţă de mine şi sper ca asta să ţină cât mai mult, pe cât posibil să nu se termine niciodată, aşa îmi spun. Întoarcerea ei nu seamănă deloc cu întoarcerea lui Beryl la Tupra, după ce s-au împăcat, potrivit interpretărilor mele de pe vremea aceea, şi nici măcar n-am ştiut şi nu voi şti niciodată dacă s-au împăcat sau nu, mai bine zis dacă era ea sau nu atunci la telefon: aici nu e la mijloc nici un

interes, sau nu există un interes nelegitim şi nici clandestinitate. Fără îndoială că pe Luisa o încântă şi o amuză faptul că ne vedem aşa, din când în când, că nu mai locuim împreună, deşi nu ştiu dacă n-o s-o obosească treaba asta într-o bună zi, am băgat de seamă că a început să lase piese de îmbrăcăminte în casa mea. Pentru mine lucrurile stau bine aşa cum sunt, la urma urmei la Londra m-am obişnuit să fiu foarte singur, cum îmi spunea la început Wheeler cu un aer paternal, şi uneori simt nevoia să fiu mai departe singur, cred că n-aş putea să suport compania permanentă a nimănui şi n-aş suporta să nu pot privi singur lumea de la ferestrele apartamentului meu, lumea forfotitoare şi vie din care îmi închipui că încă fac parte. Am deschis uşa şi am văzut pe masa scundă din salon pachetul pe care portarul i-l dăduse Luisei, ea era în bucătărie, continua să fredoneze fără să-şi dea seama de sosirea mea. M-am uitat la el, era de la Berlin, pantofi de la Von Truschinsky, căruia, cum are măsurile mele, continui să-i comand din când în când câte o pereche de pantofi, deşi sunt foarte scumpi. Când îi primesc, îmi amintesc întotdeauna de Tupra, deşi mai tot timpul el e prezent în mintea mea, de parcă ar fi un prieten pe care te poţi bizui – ciudat lucru – şi la care poţi apela. N-am făcut asta, cel puţin deocamdată.

În după-amiaza aceea era mai prezent ca de obicei, după întâlnirea mută cu Custardoy, cu vreo două-trei animale în chip de martori indiferenţi. În drum spre casă mă mai gândisem la ceva: „Frica pe care, fără voia mea, am citit-o pe faţa lui De la Garza când am fost să-l văd la Ambasadă, panica aceea care l-a cuprins şi pe care mi-a părut atât de rău că i-o inspirasem, mi-ar fi plăcut în schimb s-o văd pe faţa lui Custardoy şi în comportamentul lui. Lui însă i-a trecut în întregime sperietura, sau dacă a rămas ceva – şi ceva trebuie să-i fi rămas, nu se poate să nu-i fi rămas – el nu arată. Nimic nu iese cum ne dorim sau cum prevedem, sau poate sunt eu, ca întotdeauna, prea îndoit, lui Tupra nu i s-ar fi întâmplat niciodată aşa ceva, el l-ar fi suprimat din

peisaj când l-ar fi avut la mână, şi acum eu va trebui să fiu cu ochii în patru, ca nu cumva să se strecoare înăuntru, de data asta cu spadă sau cu lance, chiar dacă pentru asta e nevoie de timp, fiindcă frica nu dispare niciodată cu totul după ce ţi-a fost dat să o cunoşti“. Îmi dădeau încă târcoale gândurile astea. Luisa a băgat de seamă că sunt taciturn, ba chiar puţin îngrijorat, am răspuns fără prea mult chef la glumele ei, îi place să glumească cu mine.

— Ce-i cu tine? m-a întrebat. S-a întâmplat ceva?

— Ceva? am răspuns eu în acelaşi timp neîncrezător şi distrat. Ce vrei să spui? Ce să se întâmple?

— Ceva rău, vreau să spun.

Da, mi se întâmplase ceva rău, şi totuşi nu, nu mi se întâmplase nimic rău. Nimic neobişnuit, în orice caz. Cineva îţi face un rău şi pe deasupra face din tine duşmanul lui. Sau faci rău cuiva şi-ţi faci un duşman. E de ajuns să respiri, amândouă lucrurile se petrec mai des decât ne închipuim, adesea fără să vrem şi fără să ne dăm seama, e bine să fim cu luare-aminte şi să privim bine purtarea celor din jurul nostru, şi chiar aşa tot nu ne pricepem de multe ori să o citim. Eu băgasem bine la cap asta în după-amiaza aceea, şi când bagi la cap ai dobândit un avantaj. Dar Luisei nu puteam să-i spun, nu puteam să vorbesc cu ea despre asta, nu puteam să-i povestesc despre întâlnirea mea. Nu ne pusesem întrebări despre timpul cât fusesem complet despărţiţi, era mai bine să n-o fac nici acum. Ea nu mi-a vorbit niciodată despre Custardoy, şi nici eu nu-i vorbisem despre el, nu voi şti niciodată cât de mult l-a iubit sau cât de mult i-a fost frică de el. Este poate singurul lucru despre care niciodată n-o să pot să-i spun nimic, nici măcar când voi fi plecat pentru totdeauna sau când sfârşitul va înainta încet-încet şi va bate la uşă cu stăruinţă, căci cred că-i cunosc chipul şi sunt dispus să risc totul, ştiu până şi felul cum îşi va aminti de mine. Poate de aceea, şi de asemenea pentru că eu sunt de obicei mulţumit, îngân câte un cântec sau fredonez uneori aşa cum face ea, şi-mi vine să

intonez sau să fluier cântecul acela cu atâtea titluri, irlandez sau din Vest („Nanná naranniaro nannara nanniaro“, aşa sună sau curge melodia întotdeauna), „The Bard of Armagh“, care prevestea: „Când mă va prinde-n braţele lui reci Sergentul Moarte“; sau „Doc Holliday“, care mai întâi se justifica: „Dar oamenii pe care i-am ucis ar trebui să mă lase în pace“, şi pe urmă se jeluia: „Dar aici sunt acum singur şi părăsit, cu moartea în piept simt că voi muri astăzi“; sau „The Streets of Laredo“, ale cărui cuvinte sunt cele mai izbutite din câte ştiu şi de-aceea îl intonez cu glas tare sau pentru sufletul meu, cine ştie dacă în chip de amintire, mai ales strofa asta care se termină cu o rugăminte: *But please not one word of all this shall you mention, when others should ask for my story to hear*. Sau acelaşi lucru în limba mea: „Însă nici o vorbă despre toate astea să nu sufli, te rog, când alţii au să-ţi ceară să-mi asculţi povestea“.

— Nu, nimic rău.

mai 2007

Sfârşitul volumului 3 şi al trilogiei

Mulţumiri

Pe parcursul scrierii celor trei volume din *Chipul tău mâine*, câteva persoane mi-au dat o mână de ajutor într-un moment sau altul: cu o informaţie, o imagine, un cuvânt străin, o referinţă istorică, o orientare geografică, o indicaţie medicală, un termen de tauromahie, un vers, un sfat care au contribuit la o mai mare precizie a istorisirii mele, sau luând în păstrare cele două copii ale originalului (eu scriu încă la maşină), cât timp acesta a rămas incomplet. Aceste persoane sunt: John Ashbery, Antony Beevor, Inés Blanca, Nick Clapton, Margaret Jull Costa, Agustín Díaz Yanes, Paul Ingendaay, Antonio Iriarte, Mercedes López-Ballesteros, Carme López Mercader, Ian Michael, César Pérez Gracia, Arturo Pérez-Reverte, Daniella Pittarello, Eric Southworth, Bruce Taylor şi distinsul cărturar José Manuel Vidal. Tuturor le adresez mulţumirile mele cele mai profunde.

O menţiune aparte merită tatăl meu, Julián Marías, şi Sir Peter Russell, născut cu numele Peter Wheeler, fără ale căror vieţi, pe care mi le-au împrumutat, această carte n-ar fi existat. Odihnească-se în pace acum, de asemenea în ficţiunea acestor pagini.

Javier Marías

Cuprins

V. Venin
VI. Umbra
VII. Adio
Mulțumiri

Table of Contents

V. Venin
VI. Umbra
VII. Adio
Mulțumiri

Table of Contents

V. Venin 4
VI. Umbra 186
VII. Adio 356
Mulţumiri 594